1969 • VARLIK YILLIĞI

VARLIK YILLIĞI 1969

VARLIK YILLIĞI 1969

VARLIK YILLIĞI 1969

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

VARLIK YILLIĞI : 10

Yılın Düşünceleri bölümü dışında bu ciltteki bütün yazıların hiçbir yerde çıkmamış olması asıldır. Ancak bazı şiir ve hikâyeler, bizde bekledikleri süre içinde, yazarlarınca başka bir yerde çıkarılmış ve gözümüzden kaçmışsa, özür dileriz.

Varlık Yayınları, sayı 1445
İstanbul'da Ekin Basımevi'nde basılmıştır
Aralık, 1968

1968 E TOPLU BİR BAKIŞ

Yaşar NABİ

AĞIR BİR OLAY

Bu yıl da geçen yıllardan farklı olmadı, dünyamıza yeni umutlar getirmek yönünden diye başlıyacaktık söze, araya o hazin Çekoslovakya olayı girmemiş olsaydı. Ne yazık ki bu yıl geçen yıllardan farklı oldu. İnsanlığı baştanbaşa saran korku ve kaygı havasını birdenbire ağırlaştırdı, Çekoslovakya'nın Sovyet birlikleri tarafından işgal edilmesi. Bu olayı, bazı kimselerin ileri sürdükleri gibi, bloklar arası dengeye, giderek dünya barışına etkisi olmayacak bir blok içi olayı gibi görerek önemsememek yönelimi bizce pek aşırı bir iyimserlik gösterisi olur. Türkiye yada Yunanistan'ın, bağımsızlıkları tehlikeye düştüğü gerekçesiyle Amerikan silâhlı kuvvetlerince ansızın saldırıya uğraması dünyamızın o pek nazik barış dengesinde ne kadar büyük gedikler açacak bir önem taşırsa Çekoslovakya'nın Sovyetler Birliği ile onun emrindeki Blok arkadaşları tarafından haksız ve nedensiz bir saldırı konusu olması, o kadar ağır basacak bir hareketti ve bu niteliği yüzünden, yalnız karşı blokun liberal çevrelerince değil, Komünist partilerin çoğunluğunca da sert tepkilerle karşılanmış ve bu beklenmedik hareket, yıllardır her iki tarafça sürdürülmeye ve güçlendirilmeye çalışılan yumuşama ve hoşgörü politikasını tehlikeye düşürecek bir gerileme teşkil etmiştir.

Çekoslovak hükûmeti ile Komünist partisinin, silâhlı bir savunmayı göze alamamakla birlikte, protesto sesini Birleşmiş Milletlere kadar götürdükten sonra umut kapılarının tümüyle yüzlerine kapandığını görünce, rota değiştirerek, durumu biraz olsun hafifletebilmek amaciyle acıklı bir başeğmeye yanaşmak zorunda kalması elbette ki bu saldırının yarattığı havanın ağırlığını ortadan kaldırmaz. Bu olayın da, zamanla, tıpkı on iki yıl önceki Macaristan müdahalesi gibi ilerde unutulup bir yana itilmesi beklenebilirse de,

dünyamızın zaten yeteri kadar yüklü ve çarpık politika havasında daha uzun yıllar ağır basmakta devam edeceğini hesaba katmak gerekecektir.

Nitekim, Amerika ile Rusya arasında başlama kıvamına getirilmiş olan silâhsızlanma görüşmelerinin bu yüzden geri kaldığı haberleri duyulduğu gibi, Birleşik Devletlerin Vietnam politikasına karşı, yalnız komünist ülke ve çevrelerince değil, bütün bağımsız ve milliyetçi çevrelerce de yürütülen ağır suçlamalar, bu yeni olayın ışığında, birdenbire etkisinden çok şey kaybetmiş ve iki olay arasında bir paralellik kuranların görüşlerini çürütmek güçleşmiştir.

İKİ DEV ARASINDA

İki dev ülke arasında yaşama alanı ve pazar bölüşmesi yönünden gizli yada üstü örtülü bir anlaşma bulunduğu yolunda son yıllarda ortaya atılmakta olan iddialar da birdenbire, bu yeni olayın ışığında, daha inandırıcı bir ısrarla tekrarlanmıştır.

İdeolojileri taban tabana zıt olmakla birlikte, kendilerine çizdikleri ve birbirlerine kabul ettirdikleri yaşama alanları içinde davranışlarında şaşırtıcı bir benzerlik bulunan iki büyük emperyalist devlet arasındaki, pamuk ipliğine bağlı görünen ve bir çeşit statüko durumuna dayanan, barış dengesini tehlikeye düşürebilecek her yeni olay, İkinci Dünya Savaşının sonundan beri süregelen soğuk harbin bir anda bir atom savaşına çevrilmesi ihtimaliyle, ellerinden bir şey gelmeden bu çetin çekişmeyi yürek çarpıntılariyle seyreden irili ufaklı bütün ulusları karamsarlığa düşürmekten geri kalmamıştır.

Kore savaşı bu olaylardan biri olmuştu. Vietnam da öyle. İsrail-Arap savaşı bir başkası. Küba, Dominik, Çekoslovakya sorunları da öyle.

Bunlardan hiçbirinin yeni bir dünya savaşına yol açmamış olması, bundan böyle, hidrojen bombalarının yarattığı yeni strateji ışığında hiçbir sorunun genel bir savaşa yol açamıyacağı umudunu uyandırmıştı pek çok gözlemcilerde.

Bu gibi çatışma konularında iki büyük devlet arasında ortalama bir uzlaşma yolu bulunur olmuştur. Ya nüfuz bölgelerinde karşılıklı tavizler yoluna başvurularak (Küba buhranında Küba'daki Sovyet füzeleriyle Türkiye'deki Amerikan

füzeleri karşılıklı kaldırılmıştı), ya anlaşmazlık konusu ülke ikiye bölünerek (Kore ve Vietnam'da olduğu gibi), yada kendi nüfuz bölgeleri iki tarafça silâhlandırılıp bu bölgeler kendi hesaplarına dövüştürülerek, uyuşmazlığın uzaması pahasına, savaşın genişlemesi önlenmekte (Arap-İsrail savaşının bugünkü durumu) yada birinin nüfuz bölgesine öteki tarafın karışmaması sağlanmaktadır (Dominik'te Ruslar, son Çekoslovak olayında Amerikalılar pasif kalmaya önem vermişlerdir).

Böylece, küçük devletlere, iki büyük boğazdan birine kolay bir lokma olmamak için gözlerini dört açıp tetikte beklemekten başka çıkar yol kalmamaktadır.

Artık ister Doğu, ister Batı bloku içinde bulunsun, sömürücü devletlerden ve bunların çıkarcı uşaklarından olmayanlarca gitgide daha iyi anlaşılmaktadır ki dünyamızın iki düşman kampa ayırılması olayının altında doğrudan doğruya bu büyük pazar ve çıkar rekabeti yatmaktadır. Üçüncü bir büyük devlet olma yolunda ve iddiasında bulunan Komünist Çin'in şimdi kapitalist Amerika kadar eski büyük ve canberaber müttefiki Sovyet Rusya'ya da cephe alması bu gerçeğin ayrı bir kanıtı olmaktadır. Zaten birdenbire ortaya çıkmış olan bu üçüncü devletin, aç ve tutkulu gözleri, iki eski rakibi, kendi çıkarlarından vazgeçmeden aralarında, açıkça itiraf edemeyecekleri, bir anlaşma yolu aramaya yöneltmiş, dolayısiyle de dünyamızın üstüne çöken tehlike bulutlarının bir dereceye kadar hafif emesini sağlamıştır. Zaten Rus-Amerikan yakınlaşmasının gitgide daha olumlu bir yolda gelişmesi iki tarafın da bunu tehlikeye düşürecek bir davranıştan uzak kalacakları umudunu uyandırıyordu. Belki de, Çek devlet adamlarını, bağımsızlık peşindeki hızlı gidişlerinde Rusya'dan ciddî bir tepki beklememeye ve bu çabalarında sonuna kadar cesaretle yürümeye sevkeden bu inanç olmuştur.

Sağduyu da zaten bunu gösteriyordu. Şöyle deniyordu: Sovyet Rusya için devamlı bir atom savaşı korkusu içinde yaşamak sinir yıpratıcı, enerji tüketici bir gidiştir. Rus halkı da bu yüzden homurdanmaya başlamış, kendi ilkel ihtiyaçları karşılanamazken akıl almayacak kadar çok paranın Amerika ile silâh ve uzay rekabeti uğrunda harcanması ve Rusya'nın ötedenberi suçladığı emperyalizm yoluna gitgide daha çok yönelmesi bu halkın hoşnutsuzluğunu arttırmıştı.

Yalnız Rus halkının mı? Marksist teori gereğince insanların gerçek mutluluğa ancak komünizm yoluyla erişeceklerine iman etmiş dünya komünistleri de bu gidişten hoşnut görünmüyorlardı. Öte yandan, Amerika'nın Vietnam'da Küba'da, Dominik, Panama gibi ülkelerde kendi çıkarlarını sağlamlaştırmak için giriştiği hareketlerin bu küçük ulusların çıkarlarına açıkça aykırı düşmesi, talihlerini Amerikan silâhlarının sağladığı güvene bağlamış pek çok küçük ulusu Amerikan politikasından soğutmuş, Ruslara karşı duyulan korkuyu, dar bir ölçüde de olsa, sempatiye çevirmişti. Sovyet Rusya'nın bu kadar elverişli bir durumu Çekoslovakya'da başlamış bir reform hareketini bastırmak için girişecekleri hareketle ortadan kaldırmayı göze alması gerçekten çılgınlık olacaktı kendi hesabına.

Sovyetler Birliği bu büyük riski neden göze almıştır?

İkinci bir görüş bu akıl almaz hareketi şöyle açıklamaktadır: Sovyet Rusya, Çeklere hadlerini bildirmek zorundaydı. Çünkü bunu yapmamış olsaydı, Çekoslovakya sadece biraz liberalleşmiş bir Komünist ülke olarak kalmayacak, kısa zamanda, bu reform hareketi Çek Komünist partisinin kontrolünden çıkacak, başlarında Tito gibi bir otorite bulunmayan Çek halkı, şimdiye kadar çekmiş olduğu sıkıntıların acısını çıkarmak için ülkelerinde komünizm namına ne varsa silip süpürecekti. Eğer Moskova yönetmenleri, Prag'ın sadece komünizm çerçevesi içinde bir liberalleşme ile yetineceğine ve Varşova Paktı'na karşı çıkmayacağına inanmış olsalardı Avrupada bunca güçlükler pahasına elde etmiş oldukları köprübaşlarından çoğunu bir hamlede çökertecek böylesine itibar kırıcı bir harekete başvurmazlardı. Moskova kendisine sadece bir platonik bağlılık sağlayan Avrupa komünistlerinin sempatisini kaybetmemek için Çekoslovakya'yı ve tabii ardından çorap söküğü gibi gidecek öteki Varşova Paktı ülkelerini kaybederek tek başına kalmak tehlikesini göze alamazdı. Çekoslovakya'ya Rus kuvvetlerinin girişine tanık olan bir Fransız gazeteci izlenimlerini şöyle açıklamıştır: "Çekoslovakya'da, Rusların yanlış ve baskılı tutumu yüzünden pek de komünist kalmamıştı, kalmış olsaydı bile bu son hareket, sayılarını sıfıra yaklaştırmış oldu."

Bu olay dolayısiyle gazetelerde çıkan haberlerde, yapılan yorumlarda ne kadar aşırılık bulunursa bulunsun, Sovyetler Birliği yönetmenlerinin dünya kamuoyundaki itiba-

rında olduğu kadar kendi ülkesinin aydın gözlemcileri üstünde de bir soğuk duş etkisi yapan böyle bir eyleme girişmek için kendi hesabına gerçekten önemli nedenler görmüş olması gerekir. Ama bu "kendi hesabına" nedenler sol propagandanın uzun zamandan beri işlemekte olduğu, ulusların bağımsızlığı ve özgürlüğü ilkeleriyle de, bütün uluslarca kabul ve imza edilmiş insan hakları beyannamesiyle de çatışmakta olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz ve Rusları bu hareketlerinde haklı göstermeye yetmez elbette. Bu işgal olayının mertçe ve açıkça değil, birtakım dolambaçlı yollardan, birtakım asılsız iddialara dayanarak yapılmış ve sonradan girişilen sözümona görüşmelerin bir dikta havası içinde yürütülmüş olması, kurtuluşlarını Moskova'dan bekleyen birçok ulusların gözünü korkutmuş olmak gerekir.

Bu talihsiz maceranın dünyada ve Sovyet Rusya'daki tepkileri ilerde ne olacaktır? Şimdiden kestirilemez tabii. Ancak baskı altında bir ara kaldırılmış olduğu sanılan demirperde peyk ülkeler üzerine yeniden indirilse bile, ulusların yüreğinde artık dayanılmaz bir acı haline gelen bağımsızlık tutkusu, günün birinde tankları ve uçakları da dize getirecek bir patlamaya yol açabilir. Şimdilik, Çekoslovakya'yı direnişinde hararetle desteklemiş olan Romanya ile Yugoslavya'nın tutumlarında göze çarpan sinme de, yeni fırsatlar gözleyen bir pusuya yatma olarak nitelendirilebilir.

Bu saldırı Amerika'nın Vietnam'daki tutumundan duyulan öfkeyi hafifletmek suretiyle Sovyetlerin en büyük düşmanlarına istemeyerek yaptıkları bir yardım haline girdiği sırada Johnson'un bütün dünyanın kendisinden istediği Kuzey Vietnam'ın bombardımanını durdurmak kararını vermesi ona bir taşla iki kuş vurma imkânını sağlamıştır. En büyük rakibi dünya barışına karşı bir suç işlemiş sayıldığı sırada Amerika, barışçı ve gerginliğin azalmasına katkıda bulunacak bir hareketle dünya kamuoyu önünde puan kazanmıştır.

Vietnam konusunda Kuzey Vietnam ve Amerikan temsilcileri arasında başlatıldıktan sonra Kuzey Vietnam'ın görüşmelere girişmek için bombardımanın şartsız durdurulması konusunda direnmeleri yüzünden bunca zaman hiçbir ilerleme kaydedemiyen görüşmeler Johnson'un bu istek karşısında boyun eğen tarihi kararından sonra olumlu bir yola girebilecek midir? Bu ilk zaferden başları dönen Kuzey Vietnamlıların, Komünist Çin'in baskısı altında, hiçbir tâvize yanaş-

mıyarak ufukta be'iren barış ışıklarını söndürmesi olmayacak şey değildir. Bir'eşik Amerika'nın da, seçimlerden sonra, Kuzey Vietnam'ın bu direnişi karşısında, "Gö'üyorsunuz, barışa erişmek için bombardımanı durdurun dediniz, durdurduk, Kuzey Vietnam gene anlaşmaya yanaşmadı. Onların Güney Vietnam'ı işgal etmelerine silâh yoluyle karşı koymaktan başka çare kalmadı" diyerek kararından geri dönmesi ve bir dereceye kadar haklı görünmesi de önceden tasarlanmış olabilir. Başkanlarının değişmiş olması, bu kararın değişmesi imkânını kolaylaştırmış sayılabilir ayrıca. Çünkü bu karardan sonra Amerikan halkının Demokratların adayını değil, Cumhuriyetçilerin adayını seçmiş olması, bu kararı tasvip etmediği şeklinde yorumlanabilir gereğinde.

GİTTİ JOHNSON, GELDİ NIXON

Amerikan Başkanlık Seçimleri dışarda, hattâ Amerika'da politikaya gerçekten akıl erdiren kişilerce pek de heyecan uyandırmıyordu. Çünkü ortaya çıkan üç adaydan en kötüsü olan ve şansı da kafası kadar dar bulunan faşist Wa'lace'i bir yana bırakırsanız ortada başa güreşen iki aday, yani Humphrey'le Nixon arasında kafa yapısı bakımından dişe dokunur bir ayrılık olmadığı kanısındaydı aydınlar. Gerçi Nixon, Humphrey'e göre biraz daha muhafazakâr, oy mekanizmasının gerek'erine, yani çıkarcı çevre'erin dileklerine daha yatkın sayıldığı için gene de Humphrey'in kazanması ehven-i şer olacağı düşünülüyordu. Seçimler bu kadarcık bir avuntuyu bile çok görmüştür dünyamızın uyanık gö'üşlü kişilerine. Üste'ik başkan yardımcı'ığına getirilen Spiro Agnostopu'os'un kişiliği ve tutumu daha da gö'ge'endirmiştir bu seçimi. Elbette ki Nixon'un seçilmesi Amerika'nın politikasında bugünden yarına göze çarpıcı değişiklikler meydana getirecek değildir. Ama günün birinde, yakın geçmişte dünyamıza gerçekten korku'u saatler yaşatmış ve onu bir atom savaşının eşiğine getirmiş olan Küba olayı gibi yeni bir ağır sorun ortaya çıkarsa barışı Beyaz Saray'ın sağduyu ve ilimli kararına bağlı tutacak hayatî anda oradan böyle bir kararın çıkmasında elbette Amerika'nın ve biraz da dünyanın kaderine hükmeden adamın kişiliği rol oynayacaktır.

Olan o'muş, mesele kapanmıştır. Şimdi bize, dünyamızın ilerdeki gelişmelerinin iyiye yada kötüye gitmesinde bu de-

gişikliğin yapabileceği etki bakımından yakın gelecekte Amerikan politikasının seçeceği yolu beklemek kalıyor.

Herhalde Nixon'un önümüzdeki yıllarda karşılaşacağı güçlükler Johnson'u yıllardır yıpratmış olan iç ve dış sıkıntılardan aşağı kalmayacaktır. İçerde bir kere gitgide güçlenen zencilerin bilinçlenmesi ve bunun sonucu olarak gelişen bir ırk ayrımı dâvası vardır. Nixon'un bu dâvada Kennedy gibi zenci isteklerini haklı görmesi beklenemez. Hükûmetin tutumunun sertleşmesi ise direnme hareketini hızlandırarak çatışmayı daha tehlikeli bir yöne doğru itebilir. Öte yandan her yıl birkaç ülkesi kanlı darbelere sahne olan Güney Amerika'nın önümüzdeki yıllarda bize ne gibi sürprizler hazırladığı belli değildir. Kuzey Vietnam çıkmazına bir hal çaresi bulunmadan sönmüş bir yanardağ gibi homurdanan Kuzey Kore'nin yeni bir saldırıya geçmesi de olmayacak iş değildir ve bu sefer ilk saldırıda olduğu gibi Birleşmiş Milletler'den bir tenkil ordusu teşkili için karar pek kolay çıkmayacak, çıksa bile böyle bir karara gönül rızasiyle katılacak ülkelerin sayısı pek az olacaktır. Arap-İsrail anlaşmazlığı da çözülmesi hemen hemen imkânsız bir arapsaçı niteliğine bürünmüş, yakın bir tarihte dünyamızın başına yeni dertler açabilecek bir saatli bomba gibi yanıbaşımızda işleyip durmakta. Sözün kısası, neresinden bakılsa Nixon'un başkanlık dönemi pek kolay şartlar içinde geçeceğe benzemez. Çıkabilecek güçlüklerin yenilmesinde Amerika'nın göstereceği olumlu yada olumsuz çabalar ise dünya barışının korunması yada büsbütün çıkmaza sokulması bakımından pek büyük bir önem taşıyacaktır.

"Vietnam'daki komutanın Vietkong'un 1968 içinde kesin bir yenilgiye uğratılacağını söylemesi artan tedirginliği yatıştırmak için ileri sürülmüş bir iddiadır ama, bu kadar yetkili bir ağızdan verilen bu söz gerçekleşmezse onun da, Johnson'un da pek güç bir duruma düşeceklerini kestirebiliriz" demiştik geçen yıl bu sayfalarda yer alan yorum yazımızda. O yüksekten atılmış iddia gerçekleşmedi geçen yıl içinde. Bu, Amerika için büyük bir hayal kırılışı oldu, ve Johnson'un başkanlık adaylığından vazgeçmesine, Kuzey Vietnam'ın bombardımanını durdurmasına, belki de Demokrat Parti'nin seçimi kaybetmesine yol açan etkenlerin başında yer aldı.

UZAYDA

Uzay yarışması bu yıl da gene aynı iki büyük ülke arasında, henüz sonuçlanmamış bir maratonun bilmem kaçıncı etapı olarak sürüp gitti, üstelik, şu 1968 yılında hâlâ aç ve perişan sürünüp duran milyonlarca insanın bir lokma ekmeğe muhtaç boğazlarından esirgenmiş milyarları gök boşluklarına hovardaca savurmaktan öteye bir sonuç elde etmiş olmadı. 1969'da mı, 70'de mi her neyse aya ilk ayak basacak adamın oraya tek yıldızlı Sovyet bayrağını mı, çok yıldızlı Amerikan bayrağını mı dikeceği iddiası uğrunda mı harcanmıştır bu milyarlar, yoksa sadece uzayın, ilerde iki dev arasında çıkacak bir savaşta dünya yuvarlağına yağdırılacak hidrojen bombaları stratejisini yeterli bir yörüngeye oturtmak amacıyle mi? Kestirmek kolay değildir. Herhalde sadece bilim aşkının böylesine bir cömertlik rekabetine yol açacağına inanmak biraz saflık olacak galiba.

"Bütün yollar Roma'ya çıkar" denirmiş bir zamanlar. Şimdi ikiye ayrıldı yollar. Yarısı Moskova'ya, yarısı Vaşington'a çıkıyor. Onun için dünya o'ayları üzerine giriştiğimiz bu yorum da dönüp dolaşıp geldi Moskova-Vaşington çıkmazına dayandı kaldı.

İÇ OLAYLAR

SEÇİM ÖNCESİ ORTAMI

1968 yılı, bir seçim öncesi ortamının olumsuz etkileri altında geçti Türkiye'de. Seçim öncesi demek, iktidarda olan partinin, memleketi, ulusun çıkarlarına göre değil, gelecek seçimin kendi partisince kazanılması şartlarının hazırlanması esasına göre yönetmesi demektir bizde.

Adalet Partisinin yeni seçimleri kazanmasında rol oynayabilecek önemli etken nedir? Kendisini tutanların çıkarlarını kollamak.

Adalet Partisini kimler tutar? En başta bütün gericiler: Din sömürücüleri, Atatürk düşmanları, Laik cumhuriyeti kaldırıp yerine şeriatçı saltanatı kurma düşleri görenler, Orta-asya'da cirit atmak sevdasına kapılmış hayal gücü geniş ırk-

çılar, Yassıada'nın öcünü almak hırsiyle çırpınan eski Demokratlar, bir de havadan para kazanmaya hevesliler, avanta düşkünleri ile çarklarını çevirebilmek için devlet kontrolünün gevşemesini cana minnet bilen her türlü fırsatçılar. Seçimde partileri lehinde kesenin ağzını açacak yüksek varlıklılar. Bunlar elbette ulus içinde bir çoğunluk değillerdir. Ama ipleri ellerinde tutan, çoğunluğu peşlerinde sürükleyen bunlardır.

Seçimin kazanılması bütün bu, türlü çeşitli, çıkarları bazan birbirine zıt zümrelerin geçici bir süre için de olsa, hoşnut edilmelerine bağlıdır.

1968'de ülkemizi yönetenlerin tutumlarına bir göz atmak, bu yolda hiçbir fırsatın kaçırılmamış olduğunu gösterir bize.

İlkin gericiliğin, çeşitli kollariyle, geml azıya almasına göz yumulmuş, devrimlere karşı çıkan, açıktan açığa cumhuriyete ve bir anayasa ilkesi olan laikliğe saldıran kişi yada kurumlara karşı, Cumhurbaşkanımız dışında, hiçbir yöneticiden en küçük bir itiraz sesi yükselmediği gibi, birbirini kovalayan ve zaman zaman korkutucu bir aşırılığa vardırılan, halkı açıkça yürürlükteki anayasaya ve rejime karşı ayaklanmaya çağıran, hattâ bu uğurda kan dökülmesine yol açan olaylar karşısında sorumlu hükûmet adamları tepki göstermemekle kalmamışlar, Türkiye'de gericilik olmadığını, olamıyacağını durmadan tekrarlıyarak kanunlarca bile gerici hareketler olarak görülen ve mahkemelerce hükme bağlanan olayların sorumlularını dolayısiyle teşvik etmişlerdir. Buna karşılık, yurdun bağımsızlığını, tarafsızlığını, Atatürk devrimlerine bağlılığı dile getiren davranışları komünistlik suçlamasiyle ulusun gözünden düşürmeye özel bir önem vermişlerdir.

Konya olayları, Alaca olayları, Düzce olayları, camilerdeki yasaları hiçe sayan ve vaız maskesi altında açıkça siyasî propaganda yapan davranışlar, gazete sayfalarında teşhir edilmiş yüzlerce olay sorumlu bakanlarca bir kınamaya bile lâyık görülmemiştir.

Öte yandan Başbakan, kurulduğu söylenen bir yığın yapı yada fabrikanın temel atış ve açılışlarını, hattâ bazan tekrar tekrar yaparak her vesileyle partisinin propagandasına âlet etmeye, nurlu ufuklar edebiyatiyle yoksulların umudunu sürdürmeye ve radyolarımızın sınırlı saatlerini doldurmaya insan üstü bir çaba harcamıştır.

Bunlar yanında, her alanda kontroller gevşetilmiş, gecekondu yapımı, kaçakçılık, sahtekârlık, vurgunculuk olağan hallerden sayılır olmuştur. Büyük şehirlerimizin çevresindeki gecekondu kuşağı biraz daha sıklaşır ve daralırken şehir içleri, dükkânlı ticareti âdeta felce uğratacak ölçülere varan bir işportacılık furyası içine düşmüş, büsbütün boş verilen trafikse, gene kontrolsüzlük yüzünden, her gün bir yığın can ve mal kaybına yol açan akıl almaz bir düzensizliğe bile bile itilmiştir. İşler öyle bir hal almıştır ki, devlet memuru, yapmadığı işlerden değil, ancak yasa ve görev gereğince yaptığı işlerden sorumlu tutulacağı düşüncesiyle, rahat etmek isterse keyfine bakmaktan başka çare olmadığı kanısına vardı mı bir kere, artık o ortam içinde devlet otoritesinden de, o hiç dillerinden düşürmedikleri "hukuk devleti"nden de eser kalmaz.

İşte kurulu düzenden yakınanların yıkılmasını istedikleri düzen bu düzendir, bu anayasa dışı ve anayasaya karşı tutumdur. Gelin görün ki, işlerine geldiği gibi sömürürler bu "düzenin değişmesi" isteğini. Kurulu düzene karşı olanların demokrasiye, anayasaya, mülkiyete karşı oldukları iddiasını yayarlar ortaya. Kurulu düzene karşı olanlar arasında bu paralelde bulunanlar da vardır elbette ama, büyük çoğunluğun istediği sadece geriye gidişin, anayasa dışı davranışların, çıkarcılığın ve devleti kişi yararına soyma furyasının durdurulmasıdır. Halkın, memurun ve işçinin ezilmesine yol açan, yabancı çıkarlar uğruna yurdun sömürülmesine seyirci kalan, hattâ onu teşvik eden bugünkü siyasal-toplumsal düzenin değişmesidir. Bu düzeni değiştirecek halk bilinçlenmesini önlemek için millî eğitim alanında girişilen korkunç ihanete son verilmesidir.

Huzursuz, tehlikelerle dolu bir dünyada yaşıyoruz. Bağımsızlığımıza, onu sağlamış olan Atatürk devrimlerine her zamandan çok dört elle sarılmamız gerekiyor devlet gemisini kayalara bindirmeden yönetebilmek için. Bunun baş şartı da yurt içinde huzuru bozucu, millî birliğe zarar verici, Atatürkçü rotayı değiştirmeyi güdücü akımlara yer vermemektir. Oysa tanık olduğumuz, bunun tam tersi bir davranıştır. Büyük çabalar ve paralar harcanarak gençlik bölünmüş, öğretmenler bölünmüş, basın bölünmüş, onların etkisi altında halk bölünmüştür. Bu bölünmeler resmî ellerden teş-

vik görmekte, Atatürk ve anayasa düzeninin yıkılması uğrunda akıl almayacak dolaplar çevrilmektedir. Bu tehlikeli gidişe dur demek isteyenler ise ihanetle, satılmışlıkla, yurt ve ulus düşmanlığiyle suçlanmaktadırlar. Bunun en açık, su götürmez kanıtını Profesör Kubalı'nın bir vatan ihaneti olayını polise ihbar etmesi vesilesiyle gördük. Her aklı başında, yurdunu seven Türkün boynuna borç olan, ama ne yazık ki bugünkü ortamda esmayı üstüne sıçratmamak kaygısiyle pek az kişinin göze alabildiği bir ödevi yerine getirdi diye Sayın Kubalı'ya reva görülen hücumlar çağımız Türkiye'sinin yüzkarası olarak geçecektir tarihe.

Peki, seçimi kazanmak için, bütün bu saydığımız olumsuz yollara başvurmakta sakınca görmeyen Adalet Partisi için, bu gidiş hiçbir tehlike yaratmıyor mu? Elbette ki bu soruya hayır cevabı verilemez. Bir kere, eski Demokratları kollar göründüğü halde, tam siyasal hakların geri verilmesi isteğiyle karşılaşınca bunu duymazlıktan gelen ve bu yolda en küçük bir çaba göstermeyen A.P., bu tutumu ile mirasına konduğu efendilerini gocundurmakta, karşısına almaktadır. Eski patronlar, el altından, bu seçimlerde A.P. yerine başka bir partiyi, örneğin Yeni Türkiye Partisini tutabileceklerini ima etmektedirler. Ama bu role ondan daha ciddi bir parti de hevesli görünmektedir. Bu da Güven Partisi'dir. Her ne hal ise, seçimlerin yapılmasına kadar bu sorun, iktidar partisini hayli terleteceğe benzer.

Bunun dışında türlü çıkar zümreleri arasındaki çekişmeler de yormakta ve zayıf düşürmektedir partiyi. "Bizim aramızda sınıf kavgası yok" diyor başkanları. Sınıf kavgası yok ama, tutum kavgası, çıkar kavgası bol bol var. Kendi çıkarları için A.P.'yi tutanlar arasında da gene bu yüzden uyuşmazlıklar vardır. Örneğin, sanayicilerle ithalâtçılar geçinememektediler. Bankacılarla tüccar yada sanayiciler arasında da türlü çıkar anlaşmazlıkları sürüp gidiyor. Hükümetin vergi kaçakçılığına karşı pasif kalması üzerinde bir diyecekleri olmayan sanayiciler, ithalât yolsuzluklarından, kaçakçılık yoliyle endüstrimizin sabote edilmesinden yakınmaktadırlar. Yerli sanayicilerin yabancı sermayeye tanınmış olan haklara karşı çıkması da ayrı bir sorundur. Bütün bunlar dışında, mülkiyet düşmanlığını yayarak çıkarlarını körletebileceği için komünizmle savaşta A.P. ile işbirliği yapan ve bu uğurda kesenin ağzını geniş açan iş çevreleri arasında

paraların sadece gericiliği teşvik yolunda kullanılmasından hoşlanmıyanlar ve aydınlar arasında yerleşmiş olan, gericiliğin bizde ihtilâlci sosyalizmin en emin yardımcısı olduğu kanısını paylaşanlar az değildir. Çıkar ülküsü çevresinde birleşmek yetmez, çıkarların da bir ve çatışmaz olması gerekir ki, herhangi bir parti, hele çoğunluk peşinde koşan bir parti için bunu sağlamak kolay olmasa gerek. Nitekim Adalet Partisi yöneticileri de, seçimlere giderayak, çıkar çatışmaları yüzünden örgütleri arasında her gün patlak veren çatışma ve sürtüşmeleri önlemek için bol bol terlemektedir.

Bunlar yanında ekonomik hayatımızın gitgide büyüyen ve ürkütücü bir hal alan sorunları da yormakta iktidarı. Enflâsyonist bir inişe girilmiş olduğu şimdiden söylenebilir. Fiyatlar durmadan artmakta, ihracat açığı büyümekte, bunu kapatmak için turizme bağlanmış olan umut, bu yolda fırsatların acemi ellerde heba edilmesi yüzünden, boşa çıkmakta, transferler aylarca uyutulduğu için yalnız İthalâtçıların değil, yedek parça sıkıntısı içinde bunalan sanayicilerin yakınmaları gökleri tutmaktadır. İktisat profesörlerimiz bir devalüasyon gerektiği konusunda hemen hemen birleşmektedirler ama, seçim arefesinde hükûmetin böyle itibar kırıcı bir karar vermesi beklenemez. Ancak seçimlerden hemen sonra böyle bir sürpriz karşısında kalmamız kimseyi şaşırtmamalıdır.

İstanbul'da Boğaz Köprüsü gibi kel başa şimşir tarak bir projenin, bütün iktisat ve mimarlık yetkililerimizce şiddetle yerilmesine rağmen, ele alınmış olması da gene bu seçim öncesi atmosferinin gerekliklerivle yorumlanabilir. Yapılabilirse bu gerçekten bir *boğaz* köprüsü, seçimin kazanılmasında payı olacak bir çıkar köprüsü olarak ele alındığı için yapılacaktır.

Bu koşullar ve zorluklar Adalet Partisi'nin yeni seçimleri kazanmasını engelleyebilir mi? Hiç sanmıyoruz. Oy oranı azalsa bile seçim sonunda gene Adalet Partisi'ni iktidara getirecek kadar oy çıkacaktır sandıktan. Ne var ki bu, A.P. nin türlü çıkar guruplarına yapacağı vaitlerle bir hayli borçlanması karşılığı elde edilmiş olacaktır. Bu borçlar ödenmesi kolay cinsten olmayacağı için Adalet Partisi'nin gelecek dönemde durumu bugünkünden daha da ağır olacaktır.

Adalet Partisi'nin artık gericilere verebileceği bir yeni taviz kalmamıştır. Bıçak sonunda gelmiş kemiğe dayanmıştır. Bu tutumu ile A.P. bütünü ile özerk kuruluşları,

Anayasa Mahkemesini, Yargıtayı, Danıştayı ve genellikle mahkemeleri, radyoyu, eğitim ordusunu, yüksek tahsil gençliğini karşısına almıştır. Olayları çığırından çıkaracak yönde kararlar Anayasa Mahkemesini bulabilir karşısında. Öte yandan ordu içinden, son 21 Mayıs olaylarından bu yana ses çıkmıyordu. Ancak 3 Kasım günü Deniz Harp Okulu subay taburunun gericilere çatan ve devrimlerden yana çıkan çok sert bildirisi partiyi yolunu ayarlarken düşündürecek bir nitelikteydi. Bugünkü kör-topal gidişin ilerde bu yandan daha keskin sürtüşmelere yol açmasını ve ülkemizde yeni bir 27 Mayıs ortamının yaratılmasını hiç istemediğimiz için, A.P. nin, anayasa kurumları ile iktidarın bağlı bulunduğu gerçeğini hatırdan çıkarmaması doğru olur kanısındayız.

ÖTEKİ PARTİLER

Öteki partilere gelince: başsız kalmış Y.T.P.'yi, başkanının çağ dışı ve akıl dışı tutumu yüzünden hemen bütün aydın kadrosunu kaybetmiş C.K.M.P.'yi, kaprisli Bölükbaşı'nın bunca zamandır açık denizde tek başına yürüttüğü halde bir türlü bir limana sokup emniyet altına almayı başaramadığı M.P. yi ve nihayet Halk Partisi'nin oylarına aday olarak büyük iddialarla ortaya çıktığı halde son seçimlerde Ada'et Partisi'nden biraz oy yontmaktan ileri geçemeyen ve önümüzdeki seçimlerde bundan fazlasını yapabileceği çok şüpheli olan Güven Partisi'ni, oylarında ilerleme yerine gerileme başgösterince çabaları artacağına kendi içinde bölünmelere gideceği hissini veren ve yakın gelecekte önemli bir role aday görünmeyen TİP'i bir yana bırakırsanız geriye parti'erimizin hem en eskisi, hem de yeni tutumuyla en yenisi gibi görünen bir C.H.P. kalıyor.

Bu seçimlerde C.H.P.'nin şansı nedir? Tek başına iktidara gelme umudunu akla getirmeden muhalefette etkili bir rol oynayacak derecede, örneğin geçen dönemin başındaki kadar sandalyeye sahip olabilirse bu, Halk Partisi için başarı, daha fazlası büyük başarı sayılmalıdır.

Ecevit gurubunun partiye getirdiği taze iman havası ona çok şey kazandırmıştır ama, parti kadrosu içinde "canım, kendi suyumuzla iyi kötü değirmenimizi döndürüp duruyor-

duk ya şu ne olduğuna, bizi nereye götüreceğine aklımızın ermediği *ortanın solu* lâfını da paşa, çoluk çocuğun sözüne kanıp, nerden çıkardı başımıza?" diyen eski kadrodan bir kalabalık her adımda bu gidişi kösteklemekten, atak genel sekreterin başına işler açmaktan geri kalmıyacaktır. Parti Meclisi ile gurubu arasındaki çekişme geçen yıl gibi bu yıl da Meclisteki yapılan seçimlerde hemen ortaya çıkıverdi. Bu ikiliğin önlenmesini sağlayacak yeni bir kadro, gelecek seçimlerde ön adaylık barajını aşabilecek mi? Kazansa bile bu zafer eski kadronun gidişe ayak koyması yüzünden bu seçimlerde partiyi tökezletmiyecek mi? Bütün bunlar cevaplandırılması kolay olmayan sorulardır. Halk Partisi'nin kadrosu partinin hızla gençleşmesi hareketini ve bugünkü ülkücü yönetimini baştâcı etmesi fırsatını da kaçırırsa, tarihi rolünü bitirmiş bir organ olarak öteki ufaklıklar arasında bitkisel bir hayat sürmeye mahkûm etmiş olur kendisini. Halk Partisi için İnönü sonrası kaderini tayin etmek fırsatı bu seçimle ortaya çıkmıştır. Umalım ki tarihî partimiz bu tarihî görevini bu kere olsun yerine getirmekten geri kalmasın.

İşte gelecek seçimler bu politik ortam içinde, yani Halk Partisi'nin bölünmesi ve küçük partilerin, hele seçim kanunundaki değişikliklerden sonra, daha da küçülmesi olayları bir yana bırakılırsa, aşağı yukarı önceki seçimin havası içinde geçeceğe ve yaklaşık olarak aynı sonucu vereceğe, politik dengede çarpıcı bir değişiklik meydana getirmeyeceğe benzer.

Dolayısiyle, toplumsal çatışmaların yatışması, biraz daha huzurlu ve dengeli bir ortamda, dış yardımların azalması ve ekonomik güçlüklerin artmasından doğacak sıkıntıları önleyebilecek güçlü ve akılcı bir yönetime kavuşacağımız hususunda bir umut kapısı açılmak şöyle dursun, aralandığını bile öne sürmeye, bu saydığımız koşullar içinde, pek imkân göremiyorum.

Dış ve iç baskıları artmış, ulusal birliğindeki gedikler büsbütün büyümüş, yalnız sınıflar arası değil sınıflar ve partiler içi çatışmaları daha da sertleşmiş, beklenmedik ağır olaylar karşısında soğukkanlılığını kaybetmiyerek en doğru yolu seçecek bir akıl ve dayanışma gücünden yoksun bir ortam içinde girecek ulusumuz yeni yıla. Dileriz ki bu ka-

ramsar yorumumuzda yanılmış olalım ve her dar zamanında Türkün imdadına yetişmiş olan ulusal dehası bu sefer de ona doğru yolu bulduracak en uygun hal şeklini ortaya çıkarsın ve tehlike bulutlarını dağıtmayı başarsın.

NATO SORUNU

NATO anlaşmasının yürürlük süresinin 1969 içinde sona ermesi ve Fransa'nın, bağlarını büsbütün koparmamakla birlikte, NATO kadrosu içinde eski şartlarla yer almıyacağının belli olması, geride bıraktığımız yıl içinde, NATO'da kalmanın Türkiye'nin çıkarlarına uyup uymadığı tartışmasının bir kere daha günün konusu olmasına yol açtı.

NATO içinde kalmamızın, TİP dışında, bütün partilerce uygun görülmesi kamuoyu büyük çoğunluğunun bu kanıya katıldığını gösterir.

NATO'dan çıkamıyacağımız düşüncesini savunanların görüşleri şöyle özetlenebilir: NATO'yu doğurmuş olan şartlarda henüz hiçbir önemli değişiklik olmamıştır. Varşova bloku ülkeleri tepeden tırnağa silâhlı olarak ve Avrupa devletlerinden çok daha güçlü bir durumda, Sovyet Rusya'nın ağzından çıkacak kararı beklemektedirler. Çekoslovakya olayları ise, Sovyet Rusya'nın kapitalist bloka karşı tutumunda son yıllarda göze çarpmış olan yumuşamanın pek de ciddî olmadığı hissini vermektedir. NATO Paktının garantisinden yoksun kalacak bir Türkiye'nin, örneğin Orta Doğu'da patlak verecek yeni bir Arap-İsrail çatışmasında, ordularını topraklarımızdan geçirme hakkı isteyecek bir Sovyetler Birliği ültimatomu ile karşılaşması halinde, dengesiz ve desteksiz bir savaştan alacağı sonuç ne olabilir? Onun için her iki pakt uluslararası bir anlaşma ile ve kollektif bir garanti sisteminin kabulü ile ortadan kaldırılıncaya kadar, Türkiye'nin, tehlikeleri ne olursa olsun, bu sistem içinde kalmasından ve ülkemizde, Ruslara karşı sembolik de olsa, bir baraj niteliğinde olan Amerikan üslerini sürdürmesinden başka çıkar yol yoktur. Çünkü bir Rus istilâsı halinde Birleşmiş Milletlerden Sovyetlere karşı bir kınama kararı çıkartmaya dahi imkân olmadığını Çekoslovakya örneği yeteri kadar ortaya koymuştur.

NATO'dan çıkmamız gerektiği tezini savunanların ise görüşleri şöyle özetlenebilir: Büyük kavga, Sovyetler Birliği ile

Amerika arasındadır. Yani iki dev emperyalist devlet arasında. Bir saldırı halinde kendi savunmamızı bağladığımız NATO paktının, doğrudan doğruya Amerika ile Rusya arasında çıkacak bir atom savaşında Türkiye'yi, hiç gereği yokken, savaşa katılmak zorunda bırakacağı ve kontrolümüz dışındaki Amerikan üslerinde bulunabilecek gizli atom silâhlarının tahribi için ülkemizi nükleer başlıklı Rus füzelerinin hedefi haline getireceği unutuluyor. Bütün kaderimizi Amerikan politikasının doğru yolda işleyip işlememesi talihine bağlayan bu durum, yarın belki hiçbir saldırı olmadan da Amerika'nın, şu yada bu çıkarı yüzünden Türkiye'ye silâhlı bir müdahalede bulunması ihtimalini de kendinde taşımaktadır. Amerika ile Sovyet Rusya'nın kendi ülkelerine çevrilmeyecek bir atom savaşını yalnız Avrupa'da deneme'erl ihtimali Fransa'ya kendi kaderini kendi elinde bulundurmak gereğini duyurarak onu NATO dışına itmiştir. NATO'dan çıkmanın tehlikeleri yanında orada kalmanın daha büyük tehlikelerini görmezlikten gelemeyiz. Bloklar dışında yer almış bir üçüncü dünya var ki gitgide daha sıkı bir dayanışma düzeni içine girmeye ve iki büyük devletin çıkarları arasındaki çatışmada bir denge unsuru olmaya çalışmaktadır. Türkiye, NATO içinde kalmakla, ağır bir sorumluluk yüklenmiş olmakta, günün birinde bir dünya savaşına, ister istemez, sürüklenmek ve yok olmak riskini göze almaktadır.

Bu iki görüşe de karşı bir üçüncü uzlaştırma formülü teklif edenler de şöyle diyorlar: Bütün dış garantilerden sıyrılmış bir Türkiye, Sovyetler Birliği'nin bir kaprisine kurban olmak tehlikesi içinde bulundukça NATO'ya bağlı kalmak zorundayız. Ancak NATO'ya bağlı kalmak başka şeydir, bu yüzden siyasî, askerî ve iktisadî bağımsızlığımızı yitirmek başka şeydir. Bizim NATO içinde taahhütlerimiz başka Avrupa ülkelerinin taahhütlerini aşan bir aşırılığa götürülmemeli, daha önce götürülmüşse paktın uzatılmasına ancak bu çeşit pürüzlerin ayıklanması şartiyle razı olacağımız belirtilmelidir. Özellikle Amerika'ya verilmiş üsler tasfiye edilmeli. Amerikan askerî misyonlarının ancak kendi kontrolümüz altında, sınırlı bir çerçeve içinde çalışabilecekleri esası üzerinde Amerika ile yeni anlaşmalar derhal imzalanmalıdır. Bu anlaşmalarda atom silâhlarının hiçbir suretle memlekete sokulmayacağı kesin olarak belirtilmelidir. Ancak bu sayededir ki Türkiye hem toprak bütünlüğünü hem de bağımsızlığını her iki

yandan gelebilecek tehlikelere karşı korumak imkânına kavuşmuş olur.

Bizce en isabetli olan, bu üçüncü görüştür.

İç politikamızdaki akıl dışı tutuma karşılık dış politikamızda bir süredir tanık olduğumuz her iki tarafla da dostluğu sıkılaştırmak politikası içinde, bu NATO sorununun da, Amerikan çıkarları açısından değil, Türkiye'nin kendi çıkarları açısından ele alınarak yenibaştan gözden geçirilmesini ve NATO'da kalışımızın bu pazarlıkta lehimizde değişiklikler yapılması şartına bağlanmasını gerekli görüyoruz. Bu fırsatın kaçırılması çok yazık olacaktır.

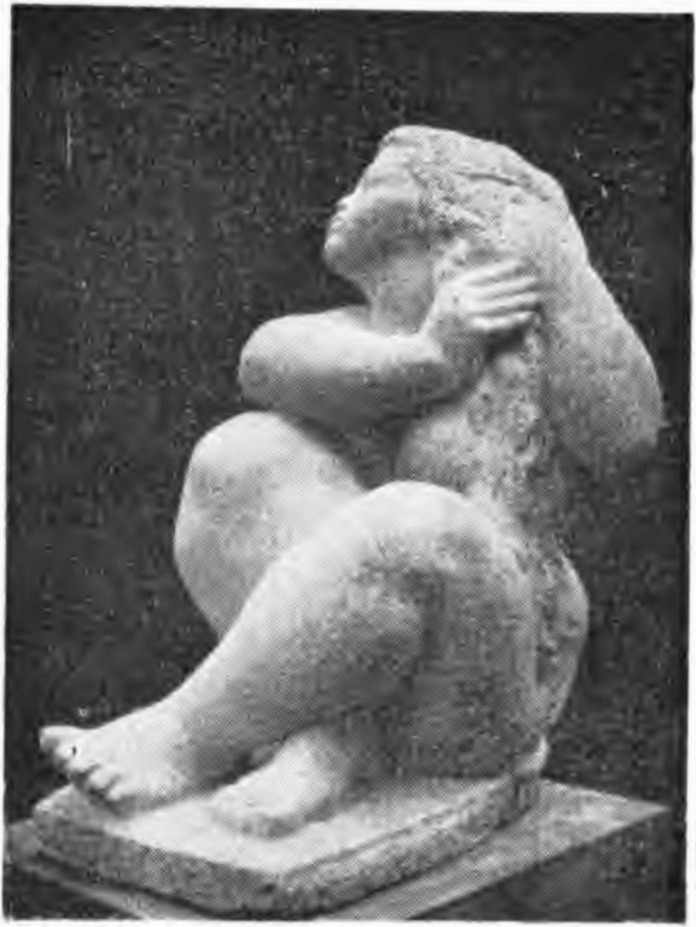

Hayati Severoğlu

Hakkı Demirtaş

1968 DE SANAT HAYATI

Louis Dideron: Saç tarayan kız

1968 DE ŞİİRİMİZ

Rauf MUTLUAY

GEREKÇE

Sanatçıya da, eserine de en küçük saygısızlık yapmamaya dikkat eden bütün iyi niyetime karşın Varlık Yıllığı'ndaki bu yazılarım yüzünden karşılaştığım eleştiri, küçümseme, alay ve horlamaya başka hiçbir alanda raslamadım. Aslında yaptığım, yapmayı kabul ettiğim, yapmak gereğine inanarak, ama olanaklarının kısırlığı yüzünden zorunlukla altından kalkmaya çalıştığım bu iş, kendiliğinden yanlış, tek başına şaşırtıcı, göreceliği oranında aldatıcı bir görevdi de ondan. En önce ben farkındaydım bunun. Geçen yılki yazımın ilk paragrafı da bunu söylüyordu işte: "Varlık Yıllığı'nda bu beşinci yazım; bir türlü bulamadığımı sanıyorum doğru ölçüsünü. Her seferinde ne yapacağımı, ne yapabileceğimi, ne yapılabileceğini yeniden düşünerek başladım işe: Ne kendim inandım başarabildiğime, ne başkalarını inandırdım."

Ama yıllar birbiri ardından yürüyüp yıllık yazılar da üstüste gelince işin doğruluğunu gösteren bir toplam çıkıyor gene de. "Tam bir bibliyografya listesi mi olmalı bu, izlenimler toplamının seçimli bir özeti mi, olaylar ve kitapların tanıtımı mı, dergiler taraması mı, önemli adların izlenmesi mi, bir yılın sonunda elde kalan en iyi örneklerin yeniden anılışı mı, bir beğeni ve yargı öznelliğiyle sınıflama mı, şiire emek veren herkesin işinin değerlendirilişi mi?.. Biri ya da birkaçı mı, hepsi mi? Nasıl, ne şekilde yapılabilir bu? Yapılabilir mi?" diye yakınışlardan sonra, bütün bir yılın çalışma ve çabasına toptan bakışın, günlük etkiler yerine yıllık izlenimlerin bir kişinin, kendine uygun düşen bir yargı doğruluğu kalıyor geriye. Her yazımda içten içe kuşkuya, kararsızlığa, tedirginliğe düşmüşüm. Ama hepsini yanyana yeniden okuyunca her şeyden önce kendi ölçülerime bağ-

lı kalarak akımları da, kişileri de, eğilim ve yanılgıları da yerince ve değerince, iyi ölçülere bağlamış olduğumu görüyor ve daha iyimserlikle güveniyorum yaptığım işe. Öyleyken her yıl bugünlerde duyduğum sıkıntıyı, emeği değerinden kat kat fazla olan bu kaba yargıcılığı artık bir daha yüklenmemek istiyorum.

Yazılanları yeniden anmanın, ancak yanyana getirildikleri zaman bir doğruluk değeri kazanan bu tür yazılar için bir gereklilik olduğuna inanarak yeniden geçen yılki ilk sayfaya dönüyorum: "... kararsızlığın, saygısız ve vurdumduymaz olmaksızın belli sınırlar içinde bütün eserlere bakmaya çalışan bu geniş dağınıklığın, kitapları da dergileri de izlemeye uğraşan iş onurunun, adlar ve örnekler kalabalığında sabrı tükenen bir yorgunluğun izleri var. Her seferinde de bu nankör işin toplamından bir sonuç, bir son yargı çıkarma dikkati; şiir ürünleriyle toplumsal yaşamımız arasında duran o büyük soğukluğun, yanlışlığı ne zaman başladığı kestirilmez o derin uzaklığın nedenlerini bulma çabası." "... Sonuç: Kitaplariyle kısır, dergi örnekleriyle çok çeşitli ve değişken, kararsız, ürkek, kuşkulu, bekleyen bir şiir yılı oldu 1967. Yolunu yeniden belirlemeye çalışan yılın çalışkan şairi Turgut Uyar bir yana, şiir örneklerinden çok şiir üstündeki düşünce yükü ve arayış dikkatiyle dolu bir yıl oldu 1967. Yeniden gebe..." demişim. Ayrıca, "Asıl çoraklık kitap alanında. Herkesin, günümüzün en iyi şairleri diyebileceği, üstünde tartışmayla da, tartışmasız da birleşebileceği kişilerden hemen hiçbiri kitap yapmadı bu yıl. Yayımcılığın, sürümün, ilginin kör ve yoz yılı... Bu şu demek: Ya çok yakında, hemen önümüzdeki günlerde, bu birikimin birbiri ardınca yarışan dolu örnekleri çıkacaktır ortaya; o zaman 1967, garip bir raslantıyla eşi bulunmaz bir kitap suskunluğu olarak anılacaktır. Ya şairler, kitapların serüveninde daha güzel bir fırsatı beklemenin bilinçli vazgeçişindedirler. Nicedir yazdıklarıyla kimbilir kaç kitaplık ürün devşiren en üstün şairlerin, kendi dilekleriyle beklediklerini sanıyorum ben; yeni dönemeçlerde, yeni tavırlarının yeni sunuları olsun diye. Kimbilir? Yanılıyorum, yalnızca yayım olanaksızlığıdır belki de. (41)" diye eklemişim.

1968 : Kitap Yılı.

Böylece dergi sayfalarında biriken şiir kümeleri birer birer kitap olup çıktı ortaya. Yayınevleri şiirden kazanç beklemeseler de, şiir kitapları masrafını kurtaracak kadar satmasa da, okurlar bu alanda istahsız ve ilgisiz kalsalar da gene de basılıyor şiir kitapları. Çoğunlukla şairinin kendi yatırımıyla, tek-tük bir iki yayınevinin inatla uğraşını sürdürme çabasıyla.

1967'den Kalanlar :

Geçen yıl görmediğim, adını anmadığım, 1967'den kalan kitap Cahit Zarifoğlu'nun "İşaret Çocukları". (aralık 1967, İnsan Yayınevi). Şiirsel gücünü, önce gününün soyut ve anlamca uzak çağrışımlara dayanan kapanık örneklerine uyduran, yer yer kişisel anılarının güçlü deyişine kavuşan umutlu bir yelenek. Sayfalarca uzayan geniş şiirlere dağılan bir emek. Özellikle kitabın son yarısı başlangıcından daha başarılı örnekler getiriyor. Bu yıl yalnız Türk Dili'nde iki şiirine rastladım; (Karadumanlı Ocak, 200, Çağın Karnında Bir Zaman, 204). Özentilere ve taklitlere açık bir dönemin izlerini veren. Zaman bütün yanlışlıkları düzeltecektir.

Bu yıllığın bir başka bölümünde anılması gereken şiirle ilgili iyi bir çalışma, Asım Bezirci'nin "Ahmet Haşim - Şairliği ve Şiirlerinden Seçmeler" kitabı sanırım Ocak'ta çıktı: (Kitapçılık Limited Ortaklığı yayınları, aralık 1967). Şerif Hulusi'nin, Bilgi yayınlarında ikinci baskısı çıkan eseriyle birlikte bu kitap, günümüz şiirinin bir bölüğünü etkileyen bir tutumun, kendi zamanı ve çevresi içindeki yerini belirliyor; sağlam bibliyografyası ve yalın, kesin bakışıyle.

Geçen yılın son kitaplarından biri de Türkân İldeniz'in "Havva Çıkmazı" (Ece Yayınları, aralık 1967). Gazete kalabalıklarına tekrarlarla duyurulan "Taşra Kızının Deliceleri" 3. baskısının, yazarına acele bir dürtü getirmesi doğaldı. Genellikle yaygın ve ortaklığı geniş bir duyarlığın konularına eğilerek, ancak kadınlığa özgü bir içtenlikle eski deyişlerini sürdürüyor İldeniz. Yer yer en güncel toplumsal ve siyasal sorunların sözcülüğünü de yaparak. Bu kitap hakkında İlhan Geçerin kısa bir yazısı çıktı Hisar'da (50). Ve gene Hisar'ın 56. sayısında Türkân Ateş'in "Bütün Yenilgilere Alkış

Tutulsun" eseri hakkında yazarken Muzaffer Uyguner, şairlerin hem adları hem temaları arasındaki benzerliğe dokunup "Taşra Kızının Deliceleri" ile Ateş'in "Ben Taşra Kadını" adlı şiiri arasında ad benzerliğinden ve biraz da öz yakınlığından fazla bir şey bulamıyoruz. "İki sanatçımızın söyleyişi arasında farklar bulunduğunu özellikle belirtmeliyiz" gibi satırlar kullanınca İldeniz haklı ve güçlü bir cevap verdi: Yenilgilere ve Yanılgılara Gülerek (Hisar, 59). Türkân İldeniz ve Türkân Ateş, beni özellikle bir noktada ilgilendiriyor: Soyut ve yoğun, kapalı ve uzak şiir hayatının bazı ortak ve yaygın duyarlılık örneklerine yarattığı ihtiyaç. Radyo reklâmları ve plâk piyasası bu isteği alabildiğine körüklediğce ko'ay yanılgılarla yolundan çıkan nice aldatıcı örneğe raslayacağız daha.

DAĞLARCA

Varlık'ın 710. sayısında (15 ocak) yayımladığı uzun şiirini şubatta küçük bir kitap yapan Fazıl Hüsnü Dağlarca (Kubilay Destanı, Kitap Yayınları), 1968'in eserini "Haydi" adıyla Dağlarca dizisinin üçüncüsü olarak ortaya koydu. Çeşitli parçaları Papirüs'te (ocak), Varlık'ta (718), Yelken'de (134-4) yayımlanan Haydi, bin borulu bir org gibi bütün sesleri yaratan, tek başına bir orkestra olan şiir ustasının yepyeni dörtlüklerini topluyor. Alfabetik dizilmiş, çoğu başlığının adıyla tamamlanan binden fazla dörtlük, Dağlarca kaynağının şimdiye dek gizli kalmış bir derin düdeni gibi birden çıktı ortaya. Çokluğu oranında şaşırtıcı raslantılarla dolu, üstüste de ayrı ayrı da okunduğu zaman değişik tadlarla yeni, birkaç tanesinden biri muhakkak alabildiğine yoğun, güçlü ve inanılmaz buluşlarla çarpıcı bambaşka bir kitaptı bu; ancak Dağlarca'nın yapabileceği. Türk Dili'nde beş, Varlık'ta 11 şiirini gördüğüm Dağlarca, bir yandan çevre illere taşıdığı kitapları ve "Karşı"larıyla, bir yandan adına düzenlenen törendeki değerli konuşmasıyla gene yılın en yankılı kişisiydi. Varlık'ın 721. sayısında yayımlanan (1 temmuz 1968) bu ödül töreni bir yığın kışkırtıcı kıskançlıkları, gereksiz "kıl ü kâl"i depreştirdi yeniden.

Tören konuşmasında Yaşar Nabi Nayır, yer yer Dağlarca'yı şöyle tanımlamış oldu: "Çağdaş Türk şiirinin büyük ustalarından biri - Elimizde bulunan otuz bir kitabı ve sayısı

beş bine yaklaşan şiiriyle nicelik bakımından olduğu kadar, şiirinin çeşitliliği, orijinalliği, genç kuşaklar üzerindeki etkileri, kişiliğinin su götürmez kesinliğiyle nitelik bakımından da ağır basan Dağlarca, şiirimize gerçekten yeni bir estetik duyarlık, yeni bir öz ve biçim anlayışı getirmiş, rahmetli Ataç'ın bir yazısında belirttiği gibi kendine ayrı bir dil yaratmıştır Eserini içte ve dışarda herhangi bir şairin ya da akımın etkisine bağlıyamıyoruz Bu doğuştan şair, şiirin her türünü denemiş, destanla sezgi ve duyarlık şiiri, hicivle gerçekçi şiir gibi birbirine çok aykırı düşen yollarda aynı başarı derecesine ulaşarak, bizi her yeni eseriyle şaşırtmaktan ve geçen yıllarla sanat heyecanından bir şey yitirmeden yeni ve beklenmedik hamlelerine hayran bırakmaktan geri durmamıştır. Dağlarca, durmadan araştıran, durmadan değişen ve olgunlaşan bir sanat kişiliği içinde sürdürüyor çalışmalarını."

Bizde çoğunlukla ancak ölüm günlerinde görülen bu açık ve içten övgüye, bir şairin onuruna düzenlenen törende onun varlığıyla övünerek bu mutluluktan küçük bir pay duymaya bütün yüreğimle katılıyorum. Çok tatlı bir çocukluk anısıyla söze başlayan Dağlarca ise şöyle devam etti: "Şiir, ilk uygarlığımızdır. Doğa içindeki karşı ağırlıklarını insanlar şiirle bulmuşlardır. Doğayı öykünmekle başlamıştı anlatım. Gide gide demek istediklerine ulaştılar yaşamalarında, yaratıldı 'sözcük' Sözcükler çoğalırken duyguları kapsadılar, düşünceleri kurdular. Çevrelerinde, şimdi gördüğümüz milyon kez ulu, milyon kez görkemli bir doğa vardı onların. Bundandır belki, şiirin düz yazıdan önce varolduğu... Şiir, ilk günaydın dememizdir. Bütün insanlara dönük. Her ozan, nice kendine özgü bir dille bir evrene varırsa varsın, bütün insanların önündedir, onlara söyler hep. En ilkel şiirden, gerçeküstü en çağdaş şiirlere dek, hepsinde dolaşan kan, insanın kanıdır. Şiirler yeryüzünün açık kapılarıdır... Ozanlar önce birbirlerini çağırırlar.. Beni de şiire ilkin dilimin ozanları çağırmıştır. Yunus Emre, Fuzuli, Şeyh Galip, seslerini ta yanımda duyduğum ozanlardır. Çok eski bir şiir geleneği bulunan, her yüzyılda büyük ozanlar yetiştiren Türkçe, yeryüzündeki şiir seslerinin en güçlülerinden biridir. Ergeç bütün ülkelerden duyulacaktır.. Bana verilen bu uluslararası armağanı, Türkçe'nin bütün o büyük ozanlarına gösterilen

bir saygı diye karşılıyorum, bir gerçeğin aydınlığa çıkmasına seviniyorum."

NECATİ CUMALI

Şubat'ta, Necati Cumalı'nın kitabı basıldı: Yağmurlu Deniz. (Varlık yayınları). Bu yıl dergilerde yalnız bir şiirini gördüğüm Cumalı (Varlık 715, Çıplak), tükenmiş olan iki kitabının (Güneş Çizgisi, İmbatla Gelen) yeni baskısını son yazdıklariyle zenginleştirip birleştirerek karşımıza çıktı. Son yıllarda hikâye ve tiyatro alanında birbirinden güçlü eserler veren emeği, kendi şiir kaynağını aynı aydınlıkla sürdürerek de değerlendi. Edebiyatın bu yorulmaz çalışkanı, Yağmurlu Deniz'le taklitsiz ve özentisiz şairliğinin özgün ürünlerini verdi.

Yağmurlu Deniz, Cumalı şiirinin o sade, yalın, insancıl, sıcak sesinin yeni bir birikimi oldu böylece; benim elaltı kitaplarımdan biri. Bu vesileyle Ahmet Köksal "Cumalı'nın Yeni Şiirleri" (Papirüs 25, haziran), Muhtar Körükçü (Varlık 716), Selâhattin Batu (Varlık 718), Yağmurlu Deniz hakkında yazdılar. Bunların en geniş ve dikkatlisi Mehmet Salihoğlu'nun Türk Dili'nde çıkan "Yeni Şiirimiz ve Necati Cumalı" yazısı oldu (203).

HÜZNÜN DALGIN KUŞLARI

Ruşen Hakkı'nın "Hüznün Dalgın Kuşları" kitabı martta Yeditepe yayınları arasında basıldı. Şiir yazma görevini yüklenmiş gönüllülerden biri Ruşen Hakkı. Yaşantısının bütün öğelerini her defasında değişen —ve kabul ederim ki çok gelişen— esintilerle şiirleştirmek işinde yorulmadan çalışıyor. Bakalım ne zamana kadar? (Bunu derken Ruşen Hakkı'nın hakkını yemek, onu sonu belirsiz bir ozan saydığımı söylemiyorum. Bizde herkes şiire girişmiş, en akla gelmez edebiyatçılar hep şiirle yola çıkmışlardır da ondan. Bir süre sonra şiirin yollarında dağılan nice emek; hikâyeye, romana, tiyatroya, tarihe, eleştirmeye, edebiyat tarihçiliğine, hattâ bilim adamlığına yönelip unutuverir eski geçmişini. Cumalı, "Ben sabahları severim oldum bittim — Sabahları, çocukları, bütün başlangıçları" diyor ya, her şiir kitabı çıkarana bakarak yargı verseydik eğer okur-yazar sayısınca ozanımız olur-

du.) "Hüznün Dalgın Kuşları" hakkında Abdülkadir Bulut'un Yeditepe'de bir yazısı çıktı (149).

ORTODOKSLUKLAR

Nisan, De Yayınevinin oldu. Yarattıklarının değişik yanlılarıyla üç ünlü şairin kitapları çıktı aynı günlerde. Ece Ayhan "Ortodoksluklar"ı topladı. Kabul edenlerin bile yadırgadığı deyiş ve biçimiyle Ece Ayhan, gittikçe daha aşırı uçlara, bencil karanlığına yöneliyordu. Kendimi en uzak bulduğum bu özelliğin değerini ölçmekte hiçbir iddiam olamaz; tadını bulup alamadıktan sonra ne söyleyebilirim hakkında. Bir tek şeye dayanarak; bir sanatçının yaptığı şeyi muhakkak bilinçle gerçekleştirdiğine inanarak, ona da saygı duymamız gerekir diyorum; duymasak ta, sezmesek te. Bu konuda şu yazılar çıktı: Sezer Tansuğ - Ece Ayhan'ın gâvurluklarını (Yeni Dergi, haziran), Papirüs'te Doğan Hızlan'ın hazırladığı Ece Ayhan bölümü (ocak 1968, 20), Halim Yağcıoğlu Ortodoksluklar hakkında (Türk Dili 203), Üstün Akmen Ece Ayhan hakkında (Soyut, yeni dizi 1), Mustafa Öneş (Soyut 3), Bedrettin Cömert Ece Ayhan'ın düşündürdükleri (Forum 334, mart). Bu konuda dikkatimi çeken en ilginç yan, Ece Ayhan'ın kitabının dışında hiçbir dergide —Yeni Dergi'de de görünmeyişi oldu.

İLHAN BERK

Şiire adanmış bir başka ad İlhan Berk, "Âşıkane"yi yayımladı. Sonradan Yeni Dergi'nin iki tam sayfa (ekim 1968) iri puntolu üç kelimeyle dolduracak olan "Sex contains all"ı ana başlık yaparak. Yeni Dergi'de, aralık 1967'den kasım 1968'e kadar Anka'yı, Hamsi'yi, Karadeniz'i, Sis'i yayımlarken ekim sayısında gene Âşıkane'ye döndü. Her seferinde yeni esin kaynakları ve yeni önyargılarla kaç dönemeçten geçti İlhan Berk? Şimdi de "anti-şiir" havasında, Soyut'un 5. sayısında ilginç itiraflar var; buna bir şeyler eklemeyi gereksiz sayıyorum: "Daha önce anti-şiir diye bir adlandırma düşünmüş değildim. Yalnız bu tür şiirleri yazmaya başladığım zaman şiire karşı bir çıkış gereğini duyuyordum. Şimdi, üç yıla yaklaşıyor, bütün yazılmış şiirleri şairane buluyorum. Özellikle de şiir diye bir türü yadsıyorum. Bütün

yaratı yapıtlarına yazı diye bakıyorum. Ayrımlara karşıyım. Şimdi anti-şiir kavramına alıştım; seviyorum bile diyebilirim... Şimdi yeryüzünde bildiğimiz her şeye yeni varmışlar gibi bakıyorum. Yeryüzünü yeniden kurmak istiyorum... Benim için işaretler; sözcükler, imgeler gibidir, aynı görevi yüklenirler, şiirin yaşamasına katılırlar. Okumayı kolaylaştırmak ya da ona yararlı olmak gibi görevleri yoktur... kısaca işaretler benim için sözcüklerdir, araçlar değil... Beyaz, sayfa, ya da boşluk, baştan beri benim özel sözlüğümdür. Şiirin kendisi gibi de bir anlamı vardır (!). Benim şiirlerimde ne kadar beyaz varsa hep yazılmış beyazlardır onlar. Gözün yazdığı bir yazı da diyebiliriz buna. Hamsi şiirinde v.s. bütün bir sayfaya konmuştur. Ben bütün bir sayfayı yazılmış diye düşündüğüm için..." Bu konuda Varlık'ın 717. sayısında "Nasıl yazıyorsunuz?" soruşturmasına İlhan Berk'in cevabı. 727. de "Dünya edebiyatında aşk şiirleri" hakkında Muzaffer Uyguner'in, Türk Dili'nde (205) Halim Yağcıoğlu'nun Âşıkane hakkındaki yazısı anılabilir.

BEHÇET NECATİGİL

Behçet Necatigil; sessizliği içinde bütün depremleri yaşayarak, diyebilirim ki hayatını şiire adamış, "has şairlerimden" diye övündüğüm usta ozan, "İki Başına Yürümek"i derledi bu yıl. Yeni Dergi'nin üç sayısındaki şiirlerini de alarak. Necatigil'in insancıl dünyası belli. Ama şiir dünyası gittikçe kendi kabuğuna kilitlenerek, gizli, derin ve yalnız bir özelliğe saklanır gibi. Üslûp yerine kullanılan o eski "tasarruf-ı has", gittikçe özgünleşiyor şiirlerinde. Mısradan vazgeçmeyen, ama onları kendi bildiğince ören bir dikkat, kelime parçalamaları ve bunlardan beklenen iki yanlı hizmet, küçük çizgiler, eğri çizgiler, mümkün mertebe daha az kelime kullanma tutumu, mısra kümelenişlerinde bilerek yapılmış sıra değişiklikleri; kullandığı dil ne kadar ortalama olursa olsun, anlattığı hayat ne kadar yaşanmış ve bilinir sayılırsa sayılsın şiirine emek'li bir eğilişin bütün zorunluklarını şart koşuyor. Bana verdiği nüshada, imza üstüne "Bir denizci eski göğe yeni flamalar asar" mısraını bunun için yazmış olduğunu düşünüyorum. Birbirimize bakışımızda bile nice "periskop" açıları... Güçleşti Behçet Necatigil. İşte bunun için de "İki Başına Yürümek" çeşitli sorgularla birçok yazıya ko-

Charles Molfray

nu oldu. Önce Suut Kemal Yetkin başladı işe: Varlık'ın 715. sayısında "Bir Şairin Serüveni"ni yazarak şiirlerini açıklama görevine çağırdı Necatigil'i, daha son kitabı çıkmadan. Kimbilir belki de hiç bununla ilgili olmaksızın Oktay Akbal "Günlerde"de şöyle yazıyordu: "Bir şiiri şairine anlattırmayacaksın, yorumlattırmayacaksın. O yorumu sen yapacaksın. Ne varsa, güzellikler, duyarlıklar, anlamlar, şiirle senin arandadır. Şair, çıkıp gider şiirini bir kez yazınca. Kimse giremez şiirle okur arasına. Nasıl inanmış kişiyle Tanrısı arasına kimse giremezse, öyle. Şairi bile giremez o şiirle senin arana..." (Varlık 721, 1 temmuz 1968). Sonra Sabit Kemal imzası cevap vermek istedi Bay Yetkin'e: Necatigil'de anlaşmak (Varlık 717), "O Beldelere Kaçışlar ya da Behçet Necatigil'in Kış Filesi" (Varlık, 724). Muzaffer Uyguner Türk Dili'nde (205) kitap üzerine yazdı. Bu konuyu ancak son kitabın çizgisinden değil, Necatigil'in şiir hayatının başlangıcından yola çıkıp bugünlerine gelen bir araştırma ve inceleme, eleştirme ve yorum çabasıyla aydınlatabiliriz. Sanırım en çok eksiğini duyduğumuz çalışmalar da bu türdendir.

AYŞEMAYŞE :

Papirüs'te, Türk Dili'nde, Yeditepe'de, Soyut'ta şiirleri görünen Metin Eloğlu —sanırım— mayısta kitabını çıkardı: Ayşemayşe. Son kitabından bu yana üç yılın ürünlerinin hepsi. "Denizi itelemeye — Kıyının gücü ne yete" parçasını, bu güzelim şiirsel deyişi en arkaya niye koydu diye düşünüyordum. Yeni Dergi'nin kasım sayısında Asım Bezirci'nin Metin Eloğlu ile "Ayşemayşe Üstüne Konuşma"sı yayımlandı. Bu konuda geniş bir çalışması olan Bezirci, Eloğlu'na, deyim yerindeyse, kendi tarihsel gelişiminin nedenlerini soruyordu. Şairin cevaplarının kısa özeti şu: "Eskiden şiirin toplumsal gerçekleri paldır küldür değiştirebileceği kanısındaydım. Bugün ise, şiirin toplumumuzdaki görevi, olsa olsa, belli bir ilgililer kümesini yüceltmeye yeter anca... Şiirimiz, şu otuz milyonluk Türkiye'de pek pek üç beş bin kişiyi etkilese bile, bu etkinin toplumda olumlu olarak yansıması düşsel bir kanı... — Halkın hali, toplumun yaraları.. kötü. yıprak deyimler, kolayına edebiyat. Kimsenin de işlediği yok bu yaftaların. Halkın hali de, toplumun yaraları da —hele bizim gibi geri kalmış bir toplumda— öncelikle bambaşka kurumları,

birlikleri, daha doğrusu halkla yüzyüze sorumluları ilgilendirecek sorunlar. Ama Ayşemayşe'dekl şiirler de dediğince, toplumsal sorunlar kaçağı değil. — Ayşemayşe günümüze yaraşır bir yapı, içlem, dil ve deyiş aşamasındadır. Şimdilik soyut diyebileceğimiz bu aşamanın şuncacık tutkunu varmış, eh onlardan benim payıma düşeni başımla beraber.. — Okur yazar oranı çok düşük olan toplumumuzda şiirin halka bitiğik bir işlevi olamıyacağı kanısındayım.. — Ayşemayşe'nin vardığı aşamanın anlamı 1968 Metin Eloğlu'sunun tanımlanmasıdır.. — Biz türlü nedenlerle dilini yitirmiş bir ulusuz. Bu yitikliği gidermek, Türkçe'yi yeniden kurmak öncelikle edebiyatçılara düşüyor. Yani ben dilimi yeniden yaratmak, geliştirmek, ondan ötede şiirimi kurmak zorundayım.. — Son çalışmalarımdaki tutumumun özellikle dilimizin anlatım gücüne yönelik, başka bir deyimle, şiirimin çözümleyici, öyküleyici değil dilimizi yeniden kurucu yönüne önem veriyorum. Bunun sonucu da ortaya konan yapıtların soyut olarak nitelenmesi oluyor.. — Kolay anlaşılan şiirin kolay yazılabildiği kanısına vardım deneyler sonucu (!).. — Genel dil kurallarına aykırı olmamak koşuluyla şairin türetmeleri olağan sayılmalıdır.. — Bence mısra işlevini yitirmedi. Açıklamak gerekirse, şiirin salt bir bütün, bir anlam toplamı olması gerektiği kanısındayım..."

CAN KULAĞI

Mayıstta Yeditepe yayınları arasında Talât Sait Halman'ın "Can Kulağı" çıktı. Varlık ve Türk Dili'nde sürekli olarak şiir yayımlayan, Amerika'da Türk şiiriyle ilgili çeşitli çalışmalarla hizmete koşan, bir yandan da Türkçe şiir yazma ısrarıyle bir çeşit sıla özlemini yaşayan Halman, yer yer aruz deneme'erl ve biçim alıştırmalarıyle, Türkçe'nin olanaklarını arama ve bize özgü hayatın belki de uzaktan daha duyarlıkla özlenen özelliklerini yansıtmasıyle dikkati çekti. 342 sayılı Forum'da "Sınıf Eleştirisi" yazısıyle, Dağlarca'nın ödül alışını, "Eski devirlerin resmi şairleri geliyor akla. Şu farkla ki, ozana maaşı Türk Sultanı değil de Sam Amca'nın bir kurumu bağlıyor" diye yeren Bedrettin Cömert'e ve "Lâle Devri" başlığında bir çeviri emeğine incelikle teşekkür edişi, Talât Sait Halman'ın kitabından seçilmiş zayıf örneklerle çürütmeye çalışan görüşün sahibine katılmıyorum. Ne de

Papirüs'te (26) bu kitap hakkında yazan Ercüment Uçarı'nın kırıcı sözlerine. Haklı ve gerekli yargılar olmadıkları için. Bütün acemiliklerine ve açık etki izlerine karşın Talât Sait Halman'ın şiir çalışmalarında derinden derine seslenen sağlam bir yan da var. Söz gelimi; Bekleşi, Masal Sonu, İstanbul... üç sayfada yanyana duran bu üç şiire neden bakılmaz da kusurlar, yanılgılar, acemilikler, denemeler çarpar göze; hep gündeş yargıların kesinlikleri bunlar, kalem insafsızlığıyla.

HAYRET BEYİN SERÜVENİ

Mayıs, Suat Taşer'in "Hayret Bey'in Serüveni"ni de getirdi. (Yeditepe). Ardısıra da şairiyle bir konuşmayı: Yeditepe 146. "Sanat görüşüm, haklı güçsüzün haksız güçlüye karşı savunulması anlayışına dayanır.. — Bugün şiir, dünyamızda kimi yerde bir dilim ekmek, saldırgana atılan bir kurşun, bir özgürlük türküsü, bağımsız ve sömürgesiz bir ülkede anasının sütünü lıkır lıkır emen bir bebeğin bakışlarındaki tarifsiz sevinç, kimi yerde de etli aşk yahnisinin salçası olmuştur.. — Hayret Bey, ezberlenmiş iyilerle ezberlenmiş kötülerin kişisi. Daha doğrusu tolpumun çoğunluğunu meydana getiren bu kişilerin bir prototipi... — Bu bakımdan "Hayret Bey'in Serüveni, toplumun bir parçası, insanlığın bir üyesi ve bir birey olarak ezberlenmiş doğrularla yanlışların çemberinden kurtulup kendine gelen, kendi beyni ile düşünme aşamasına yükselen insanın serüvenidir diyebilirim." "Gerçekdışı hangi açıklama ve yorum gerçeğe yararlı olabilir?" diye soran Suat Taşer, Hayret Bey'in umuduyla bakıyor geleceğe: "Ama olacak — Yer katına tutunmuş sımsıkı — Çürümüş köklerle ihanetler sökülüp atılacak — Söz veriyorum sana — Yılgın savaşçı, uykusuz ozan, doğmamış çocuk — Eski ölümlerden yeni yaşamalar doğacak."

KÖPRÜBAŞI

Haziranda Nevzat Üstün, "Bu kitabı, özgürlüğü için savaşan ulusların aydınlarına, işçilerine, kadınlarına, köylülerine ve askerlerine adıyorum" gibi bir genellemeyle yirmi beş yıldır yazdıklarının özel bir baskısını "Köprübaşı" adıyla birleştirerek sundu yeniden. Eski kitaplarından yaptığı bu özel

derlemenin sonunda "Uzun Yürüyüş" başlığı altında 1967-1968 şiirleri de var. Kitabının arka kapağında övgülerle yergilerin parçalarını açık alınla yanyana getirmiş olan Nevzat Üstün, belli ki şiirinin son aşamasından kendince hoşnut ve güvenlidir; kınanamıyacak bir açık yüreklilikle.

ATTİLA İLHAN

Haziran baskılı kitapların biri de Attilâ İlhan'ın "Yasak Sevişmek"i. (Bilgi Yayını). Aldığım günden beri elimden bırakamadığım kitap. Geçen yıl, "Attilâ İlhan, Bir Özge Muammer Bey, Çalar Saat ve Müjgân'a Aşk Şarkıları'yla hem tarihsel ve toplumsal havayı yansıtan hem özgün deyişiyle insanı yaşatan yeni bir hava yarattı" demişim. Simdi öndeyiş yerine Nazım Hikmet'ten aldığı o vurucu metin parçasının ışığında kitabının iki bölümünü de ayrı ayrı göz ve seslerle okuyunca ondaki şiir kaynağının, benzeri pek az bulunur tükenmezliğiyle yeniden fışkırdığını görüyorum. Bu yıl yalnız bir şiirine dergilerde rasladığım (Varlık 714 - Teleks) Attilâ İlhan, benim kitap diye özlediğim ve dilediğim bütünlük yapısıyla yeniden başta. "Öncü Dergilerin Öncüsü" diye niteliediği Yelken yönetiminde kendi şiirlerinden yayın yapmadan, ama bütün iyi şiirlere açık sayfalarla canlı bir e'eştiri havasını sürdürerek yarattığı ilgi havası bir yana, kitabının bütün övgüleri haklı gösterecek değeri ortada. Öyleyken bu konuda hiçbir yazıya raslamadım. Biliyorum Attilâ İlhan'ın hırçın ve ödünsüz kişiliği hemen her yere dokunur, batar, tedirginlik verir. Ama Varlık'ın 711. sayısında "Gazele el atmak" başlığıyla Kemal Kandaş'ın e'eştirisi de doğru çıkarmaz. Besbel'i bir biçim ve deyiş dönüşümü, klâsiğe yatkın ama, alabildiğine özgün bir dil ve şiir havası var Attilâ İlhan'ın. Bu açıdan şimdi pek çok şairde başlayan o yerli kaynaklara yeniden bakışın öncüsüdür de. "Yasak Sevişmek" in özellikle ikinci bölümünü, ona konu olan zaman ve çevreyle kişi ve görüşlerin bir ortağıymış gibi bitmez bir zevkle tatmaya devam ediyorum.

NÂZIM HİKMET HAKKINDA :

Temmuzda Nâzım Hikmet'in "Kuvayı Milliye"si basıldı yeniden. Baskıya hazırlayan Cevdet Kudret'in notları ve Abi-

din Dino'nun desenleriyle yepyeni bir biçimde. (Bilgi Yayınevi). Artık yayımlanacak pek az şeyi (örneğin, masalları) kalmış olan Nâzım Hikmet'in Yeni Dergi (aralık 67, ocak 68), Papirüs (27), Yeni Gerçek (9), Yelken (haziran), Türk Solu (18, 24, 29, 30), May (11) dergilerinde ortaya çıkan eski yeni birkaç şiirinden başka Nâzım Hikmet üstüne çeşitli yazılar görüldü yeniden. Ruhi Su - Nâzım'a Ağıt (Yeni Gerçek, 9), A. Kadir - Ustaya Mektuplardan (Yeni Gerçek, 9), Evin İlyasoğlu - Salkım Söğütün Türküsü (Yeni Dergi, eylül), Aziz Nesin - Nâzım Hikmet'in Biyografisini Yazarken (Papirüs, şubat), N. Menemencioğlu N. Hikmet'in Bir Şiiri (Papirüs, 26), Aydın Hatipoğlu - Yaşayan Nâzım Hikmet (Yeni Gerçek, 9), Zühtü Bayar - Nâzım'ın Şiiri Önce İkinci Yeniye Bir Tokat Attı (Yelken, 2), Ahmet Haşim Nâzım Hikmet'i Anlatıyor (Türk Solu, 17), Zühtü Bayar Nâzım Hikmet ve Türkçe (Türk Solu, 19, 22, 30), Bedrettin Cömert - Saat 21-22 Şiirleri (Forum, 336), Z. Bayar (Forum, 390).

"ÇÖL"

Afşar Timuçin'in Çöl'ü, iç kapağında nisan baskısı olduğu yazılan bu ilginç kitap, temmuz tarihiyle hediye edildiği bir dostun kitaplığında çarptı gözlime. Yeni Gerçek'in 7. 8. ve 10. sayılarında şiirlerine ve yazılarına, özellikle eserini yorumlamalarına rastlayıp ilgilendiğim bir addı bu. İçten, özlü, güçlü ama, büyük büyük söylenmiş şeylerdi bunlar. Şiirinde bütün gençlik dileklerinin özgeçili bir arıtımla biçim ve ses değiştirmiş, özelden genele geçmiş, yer yer örtentili ama, nerden, nasıl olduğu bilinmez bir ustalıkla sunulmuş örneklerini gördüm. "Çöl İçin Bir Önsöz Denemesi"nde, okunmuş bütün kitaplardan, söylenmiş bütün güzel sözlerden aktarılmış, her gerçeği yalnız kendinin bulduğunu sanan o coşkulu gençlik çağının inanmış içtenliği var. Aşk denen o yüce ilişkiyi pek az insan bu kadar kolay ve kişi dışı bir arıtımla verebilir bu çağda. Bu imzayı gördüğüm her yerde izleyeceğim.

SEZAİ KARAKOÇ :

Sezai Karakoç'un basım ayları belirtilmemiş iki kitabı, "Sesler" ve "Taha'nın Kitabı" hakkında ne söylemeli? Bu

ayrı düşmüş yetenek hem dünya görüşünün sözcülüğünü yüklenerek hem sanatından ödün vermeden çalışıp ürün devşiriyor boyuna. Ama —kusur bende— yakından izleyemeyip birdenbire kitaplarıyla karşılaştığım için, bir de alışkanlıklarımın yakınlığında kolayca ısınamadığım için gereğince okudum bile diyemem açıkça. Bazı koşullar vardır ki insan bilmeden uyar onlara. Benim dünyama yakın olmayan bir dünyayı hangi yoldan bulup anlamalı? Bütün bu kusurları kabul ederim ama, başkaları da kabul etmeli. İzlediğim, düzenle biriktirdiğim on yedi derginin hiçbir sayısında Sezai Karakoç'un şiirine eğilen, bizi ona çağıran özel bir dikkate raslamadım hiç. İnsanlar biraz da konuştukları kişilerle, okudukları kitapların ölçüsüyle değerlendirilmez mi? Ne gariptir. "Edebiyatımızda Şair ve Yazarlar" adlı dikkatli bir sözlük düzenlemiş olan Seyit Kemal Karaalioğlu'nun kitabında da (mart 1968, İnkılâp ve Aka Yayını) geçmiyor Sezai Karakoç'un adı. Yalnızca Necatigil'in "Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü"nde ayrıntılı bilgi.

TURGUT UYAR

Yılın önemli kitaplarından "Her Pazartesi" ekim'de çıktı nihayet. Gerçek Yayınevi, Turgut Uyar'ın emeğine uygun bir özenle kâğıdından dizgisine, baskısından kapağına kadar her anında titiz ve güç beğenir bir ölçüyle işe girişmişti. Şairinin 62-67 notları diye niteleyerek sunduğu bu güçlü eser, kısa bir süreden beri daha da etkili bir sesle yeni şiirler yaratan Turgut Uyar'ın —Papirüs'te 13, Türk Dili'ndo 6 yeni şiirini gördüm bu yıl— bugünkünden bir önceki döneminin ürünleri. Gittikçe daha klâsik bir yapıya yöneterek, —bir yerde Attilâ İlhan'la tevarüd paralelliklerinde, arayış derinliklerinde— uzak ufuk'lara yöneliyor Turgut Uyar; geçmişi değerlendirip geleceği yaratmak için. Şiire, hep şiire emek ve zaman vererek sürerse bu çalışma —ki sürüyor— bu yıllık özetlerin sınırına sığmaz zenginliklere varır. Tıpkı Behçet Necatigil için dediğim gibi, başlangıçtan bugüne bu tür ozanların eserleri üzerinde ince çalışmalara girmek gerek.

Şiirlerinin zengin çeşitliliği oranında şiir hayatımızın ürünlerine de aynı emek'e yöneldi Turgut Uyar. A. K. Tecer'in Şimal Rüzgârı (Papirüs, aralık), C. S. Tarancı'nın Korktuğum Şey (Papirüs, ocak), N. F. Kısakürek'in Bu Yağmur (Papi-

rüs, şubat), M. Z. Taşkın'ın Hayti Adaları (Papirüs, şubat), Cahit Külebi'nin Tokad'a Doğru (Papirüs, 23), Muzaffer Tayyip'in Kan (Papirüs, 24), Cemal Kırca'nın Bir Yere Varmış ki Yolumuz (Papirüs, 26), Orhan Veli'nin bir şiiri (Papirüs, 28) üzerindeki yazıları ve başka bir imza ile Türk Dili'ndeki dikkatli dokunuşları sanatını hayatında da yaşayan güçlü bir yazarın verimleriydi.

BİLMEDİĞİM KİTAPLAR :

Ülkü Uluırmak'ın "Küçük Şeyler", Halil Uysal'ın "Alkol-dönem", Tekin Sönmez'in "Günün Apansız Açıklanması", Abdullah N. Karahan'ın "Yabanistan", Kerim Aydın Erdem'in "Döner Dolaplarda", Fikret Demirağ'ın "Kısa Şiirler Durağı", İbrahim Zeki Burdurlu'nun "Açmıyor mu Kıbrısımın Gülleri", Mübin Manyasığ'ın "Geçerken" adlı kitapları da bu yılın baskıları. Hiçbiri hakkında tam bilgim yok. Kimini çok geç duydum, kimini okuyamadım, kimini beğenmedim, kiminden haberim bile olmadı; bu konuda beni dürten, onları aramaya zorlayan herhangi bir şey de olmadı. Bir yıllık yazısının, bütün yayınlar hakkında yargılar vermek gibi bir zorunluluk koşulu yüklediğini de sanmıyorum. Bu yazıyı bitirdiğim sıralarda yayımlandığını duyduğum Aydın Hatipoğlu'nun "Gebe" kitabını ise hiç görmedim. Bu arada Behçet Necatigil'in "Evler"inin ikinci baskısı, Nahit Ulvi Akgün'ün ödül kazanmış eseri "Evren Türküsü"nün yeni basımı çıktı. Ak Yayınları arasında çıktığını duyduğum Behçet Kemal Çağlar'ın Battalgazi Destanı'nı istedim, bulamadım.

ANTOLOJİLER

May Yayınları arasında çıkacağı duyurulan Bezirci'nin elli liralık antolojisi hazırlanadursun Memet Fuat, "İlkokul Çocukları İçin Şiirler" derledi. Adına uygun nefis bir kapak ve özenli bir dizilişi; ne var ki sınıf dergileri ve okuma kitaplarındaki şiir düzeyiyle hiç ilgisi olmayan çok iyimser bir derleme. Küçüklere seslenirken gene büyükçe konuşan Memet Fuat, büyüklere de uyarıcı dokunuşlarda bulunuyor. Ama iyi niyetinin güzelliğini zedelemiyeceğini bilsek, söylenecek birkaç şey daha var.

Aynı sözler, ikinci baskısı Ümit Yaşar ve Metin Eloğlu eliyle yapılan "Garip Şiirler Antolojisi" için de doğru. Bü-

"garip" nitelemesinin çeşitli anlamları yüklenince. Kitaptaki bütün şiirlerin aynı sıfatın ekseninde birleştirilmesi, hangilerine karşı bir haksızlıktır; bunu ozanları söylemeli.

İlhan Berk, Varlık Yayınları arasında, Dünya Edebiyatında Aşk Şiirleri'nden küçük bir demet sundu; besbelli "Âşıkâne" hazırlığı. Mustafa Şahin, "Öğretmenlik Şiirleri" antolojisi hazırlamış; Anıl Meriçelli içten bir önsöz ve uyarıcı bir iki açıklama ile "Çağdaş İngiliz - Amerikan Şiiri"ni yayımladı, umutsuzluğuna karşın. Behçet Kemal Çağlar'la Baki Süha Ediboğlu'nun "Türk Şiirinde Aşk" antolojisini henüz görmedim. Ne şiir kitabı ne antoloji olan ama, hem şairleri tün sınıflamalar zoraki ve yanlıştır bir yerde. Hele böyle tanıtıp etkilemek, hem bir şairin kader ve oluşumunu, edebiyatçı kişiliğinin aşamalarını belirlemek bakımından burada anılması gereken iki kitap: Nazım Hikmet'in "Kemal Tahir'e Mahpusaneden Mektuplar"ı ile (Bilgi Yayını), Baki Süha Ediboğlu'nun Cumhuriyet'te tefrika edilirken ilgi uyandıran "Bizim Kuşak ve Ötekiler" (Varlık Yayınları) adlı eserleri olmalıdır.

Tarık Gürcan, Yahya Kemal'den; Ferit Baykam —izinli mi izinsiz mi, öyleyse nasıl olur bilmiyorum— Külebi, Necatigil, A. Ilhan'dan, İhsani'nin ardından Âşık Fermani kendi şiirlerinden plâklara okuyadursunlar; radyo reklâm programlarında nice adı duyulmadık kişinin —Nermi Uygur'un yığın edebiyatı dediği— piyasa sesleri edalı, medalı, müzikli, yankılı yayıladursun; dergiler gene şiirle yükliüydü'er bu yıl da. Pek azı birkaç dergiye birden vererek, çoğunluğu belli dergilerde kümelenerek küçük bir sanatçı azınlığına seslendi dergi şiirleri.

DERGİLERDE ŞİİR :

Önce burada gereksiz görünecek kalabalık listeye gerekçe olacak iki küçük anı: İyi niyetimden kuşkulanmıyacağına güvenecek kadar değerine inandığım ünlü bir ozan dostum, geçen yıl dergilerde yayımladığı üç şiirini görmemiş olduğum için sitem etti yürekten. "Madem böyle bir görev yüklenmişsin; dikkat edeceksin, atlamıyacaksın, unutmayacaksın. Hem Yaşar Nabi Bey'e karşı sorumluluğun da var" dedi. "Sorumluluğum, yazımın üstündeki imzama karşı". "Kü-

çük bir dalgınlığın ya da unutkanlığın kırıcı etkiler yaratacağını ummazdım, özür dilerim" dedim.

En çok saygı duyduğum, hayran olduğum büyük bir ozan, bir toplantıda çok genç bir tanıdığıyla geldi, "Varlık'ta şiirleri çıkıyor" diye tanıttı ortaya; olabileceği kadar ciddi ve ölçülüydü. Düşündüm sonra: İyi bir dergide birkaç şiiri çıkmış olması bile bir kişiyi koşullar, sanatla ilgili bir toplantıda açık alınla, rahatça bulunması için ona bir yetki verir. İşte bu görüşle dergi sayfalarına bakıyorum şimdi.

Oktay Rifat, Yeni Dergi'nin mart, mayıs, ağustos, eylül, kasım sayılarında güzel ve yeni örnekler verdi yeniden; eskiyip yavaşlamayan bir güçle. Melih Cevdet Anday, bağlı olduğu Yeni Dergi'den ayrılmış bir tutumla yalnız bir sayıda dört şiirle Papirüs'te göründü. (28). Yeni Dergi'nin nisan sayısında "Aydınlığın Dört Bir Yanı" adlı uzun, konuşmalı şiiriyle "Tragedyalar" biçimini sürdüren Edip Cansever, haziran ve temmuzda Gökanlam'ları (V-XII) yayımladı. Ülkü Tamer, Yeni Dergi'nin mayıs, haziran, temmuz, ağustos sayılarında beş şiir yayınladı; özellikle "Serçe" yankı ve ilgi gördü. Papirüs'te Ö. Faruk Toprak'ın iki, Tevfik Akdağ'ın, Ahmet Oktay'ın birer şiiri yayımlandı. Sabahattin Kudret Aksal, gittikçe yerleşen biçim ve yoğunluk dikkatiyle Türk Dil'inde dört, Papirüs'te üç kısa, bir uzun şiir verdi. Arif Damar, bir şiiri dışında hep Türk Solu'nda göründü. Kovuşturmaya uğradığı Guevara şiirinden beraat etti. Papirüs'te Mehmet Gün (1), Nihat Ziyalan (2), Elif Sorgun (3), İsmet Özel, —sonunu hiç anlamadığım o güzel "Sevgilim Hayat" şiiri ile— (2), Hüseyin Peker (2), Süreyya Berfe (1), Celâlettin Çetin (1)'in şiirlerini okudum. Varlık'ta bir, Türk Solu'nda iki şiirini gördüğüm Sennur Sezer, Refik Durbaş, Can Aksın (Papirüs, Türk Dili ve Yeni Gerçek'te birer şiir), Nihat Behram (Papirüs'te bir, Soyut'ta iki şiirle), Anıl Meriçelli, Sıddık Elbistan, Yücel Ulu, Gülten Akın (2), Ergin Günçe, gittikçe belki yoğunlaşıp soyutlaşan ama, kendi okuyucusunu kaybeden tutumuyla "Sevda Sözleri" şairi Cemal Süreya —Cemal Süreya'ya yakışan bir verimle dolu olmadığı kısır 1968'de gizli bir hazırlığın eşiğinde gibi görünerek—, bir şiiriyle başaran, Mehmet Kemal, Özdemir İnce (2), İsmail Uyaroğlu.. hep aynı derginin çevresindeydiler.

Varlık, eski yıllara göre daha az ve özenli şiir yayınladı demeliyim. Sayfalarında en çok görünenler, güzel dönü-

şiirlerin çeşitli ürünlerini devşiren Ceyhun Atuf Kansu (12) (Ayrıca Papirüs'te bir, Türk Dili'nde o güzel Kırmızı Uçurtma, Ye'ken'de dört, Soyut'ta manilerle); Rıza Apak (13), Halim Yağcıoğlu (10), A. R. Ergüven (8), N. Ulvi Akgün (10), Türkân İldeniz (10), Hasan Şimşek (8), Taylan Bedizel (11), Nazmi Akıman (6), Abdülkadir Bulut (6), Osman Türkay (8) oldu. Neclâ Önder, Erdoğan Ergel, Zeki Kuruca (4), Faik Baysal (4), M. Menemencioğlu, Mesut Tarcan (2), Faruk Akça (3), B. S. Ediboğlu, Mustafa Sevgi, Alâeddin Asna (4), Hüsrtü Apaydın, Yüksel Pazarkaya (2), Engin Aşkın, Celâl Ertugay, Dinçer Sümer, Oktay Tuncer, Leylâ Onat, Besim Çiçek, Melih Erçin, Sami Aşar, Ahmet Köklügiller, Muharrem Vakar, Yılmaz Vurkaç, Süreyya Eryaşar, Mahmut Alptekin (4), Kemal Burkay, Mete Şamilgil, Sunullah Arısoy, Şahinkaya Dil, Adnan Ardağı, Âdem Solak, Faruk Erem, Cahit Obruk, O. Kâzım Atok, M. Salihoğlu (2 ve Türk Dili'nde de iki şiirle), Yılmaz Gruda, Ahmet Anaç, Adil Olta, İlhan Geçer (3, Türk Dili'nde 1, Hisar'da 7 şiir), Itır Gürdemirel, Ergun Evren, E. Uçarı, Murat Tören, Hilmi Yavuz (4 şiir), M. Sabah Sardağ, Metin Demirtaş, Mehmet Kıyat, Kemal Bayıldıran, Nevzat Uçkan, Celâl Çumralı, Mehmet Öztürk, Siyami Özel. M. Sami Onat... Varlık'ta şiir yayınladılar. Bütün bu adları anmakla ne çıkar? Önce şu: Şiir en kalabalık çarşıdır dalma bizde; iyiyi kötüden ayırdetmeye olanak bırakmayan bolluk ve benzerliği, işporta ve standart örnekleriyle. Öyleyse neye hizmet eder dergilerde bu kadar çok şiir yayını? Kitap hazırlığına ve şiiri yayınlananlara; küçük komplekslerin tedavisi için.

Türk Dili'nde Tahsin Saraç (5), N. U. Akgün (4), M. Turan Yarar (3), A. Püsküllüoğlu (4), K. Aydın Erdem (3), Özdemir İnce (2 ve Dost'ta da 2), göründüler. Yeditepe'de Sadık Deniz, Ali Yüce; Yelken'de İsmet Yazgan (5), Haydar Ozansoy, Suat Taşer, Yılmaz Gruda, Soyut'ta da birkaç şiirini gördüğüm Sedat Umran... biriktiler. Dost'ta Veysel Öngören, Ruşen Hakkı, Cengiz Bektaş, Özdemir İnce; Türk Solu'nda Rifat Ilgaz, Metin Demirtaş, Muzaffer Arabul, Cahit Irgat, Tekin Sönmez, Celâlettin Çetin en çok raslanan imzalar oldu. Bu arada Türk Solu'nda Rifat Ilgaz'la, A. Kadir'le, Hasan Hüseyin'le, Ö. Faruk Toprak'la yapılmış ilginç ve yararlı konuşmalar çıktı. Hasan İzzettin Dinamo yeniden şiir

yayınlamaya başladı: May'da, Yelken'de, Papirüs'te, Yeditepe'de. Şinasi Özdenoğlu da yeniden Varlık'ta göründü.

Yeni Gerçek'te Şevket Apalak, Özkan Mert, Gülkal Aylan, Yılmaz Kutmen, Ayhan Can (Dost'ta da iki şiirle), Babür Kuzucu, Aydın Hatipoğlu, Ahmet Ada, Eray Canberk, İrfan Ülkü, Nihat Behram biriktiler. Soyut; Ahmet Ada'dan, A. Bulut'tan, G. Altıntaş'tan, Halil İbrahim Bahar'dan (7), Metin Güven'den, Egemen Berköz'den, Hüseyin Peker'den, Seyfettin Özdemir'den, Yücel Ulu'dan, Tuncer Gönen'den, Ali Yüce'den, Refik Durbaş'tan... şiirler yayınladı. Sabri Altınel'in "Yaban Yazıları", 1-5 özellikle dikkat topladı.)

Hisar kadrosu ise Nüzhet Erman, Mustafa Necati Karaer, Nevzat Yalçın, Mehmet Çınarlı, Mete Şamilgil, Aylâ Oral, Munis Faik Ozansoy, Halit Fahri Ozansoy, Şahinkaya Dil, Emin Ülgener, Siyami Özel, Yılmaz Aybar'a daha çok şiir yayınlama önceliği vererek çok daha kalabalık imzalardan kurulu. Yeni Ufuklar birkaç seçkin çevirinin dışında şiir yayınlamıyor biliyorsunuz.

ŞİİR ÇEVİRİLERİ

Bu alanda öncülük şüphesiz Cep Dergisi'nde. Ocak'tan kasım'a kadar her sayıda ayrı bir ülkenin şiir dünyasından örnekler vererek düzenli ve ölçülü bir çalışma sürdürdü. Kanada şiirinden başlayıp, Brezilya, Bosna, İspanyol, Makedon, Yunan, Ekvator, Romen, Yeni Çin, Rus, Portekiz, Fin, Alman, çağdaş Afrika şiirinden küme örnekleri ve arada güzel çevirilerle ünlü dünya şairlerinden tek tek örnekler: Ezra Pound, Francis Carco, Seferis, Qasimodo, Cendrars, Yevtuşenko'dan.. Ayrıca şiir sorunları üzerine değerli yazılar, incelemeler, tanıtmalar.

Yeni Dergi'de P. Veis, e. e. cummings, C. Pavèse, A. Voznesenski'den Ü. Tamer'in, İ. Berk'in, C. Çapan'ın, M. Doğan'ın çevirileri; sonra Küba Edebiyatı özel sayısında Teo'nun çevirileri. Yeni Ufuklar'da La Fontaine'den Eyüboğlu uyarlamaları ve birkaç sayıda P. Neruda'dan, N. Guillen'den bir iki örnek.

Papirüs'te Simonov'dan, M. Ristiç'ten, B. Beldler'den, Çek şiirinden, Neruda'dan; Türk Dili'nde S. John Perse'den, H. V. Longfellov'dan, Baudelaire'den, Aragon'dan; Yeditepe'de H. Demiron'dan, L. Lunghes'ten; Yeni Gerçek'te Eluard'dan;

Yolken'de G. Illyes'den, Eluard'dan; Dost'ta Yevtuşenko'dan, Yesenin'den; Türk Solu'nda B. Brecht'ten, Eluard'dan, Yevtuşenko'dan, M. Ristiç'ten... kısaca her derginin genel havasına uyduğu sanılan şairlerden, istenen konularda seçilmiş birkaç örnek. Bu arada kendini hep şiir çevirilerine adayan bir kişi Said Maden; Soyut'taki değişik derlemelerinde emeğil ve özgün deyişiyle ilgi gördü.

ŞİİR ÜZERİNE YAZILAR - ELEŞTİRİLER

Bütün bu derleme emeği hiç olmazsa bir bibliyografya değerinde olsun diye anacağım. Aslında şiirlerden çok ilgilendiğim yazılar bunlardı benim; daha uzun süre de öyle olmalı. Yeni Dergi'de: Nermi Uygur - Yazarın İstediği (aralık 67), Edebiyatta Bilgi (ocak 68), Memet Fuat Şiire Saygı (ocak), L. Troçki Fütürizm (mayıs), Ch. Caudvelle Şiirin Doğuşu (temmuz), Mehmet Doğan Bunalım (ağustos), Süreyya Berfe Dadaloğlu'nun Bilinmeyen Şiirleri (kasım).

Papirüs'te: Konuşma Dili ve Şiir (aralık), Rifat Ilgaz bölümü (Asım Bezirci, aralık); Tevfik Fikret Üstüne (ocak), Uzun Şiir Cemal Süreya (ocak), Osman Mazlum'un Noktaları (şubat, haziran), Egemen Berköz'ün yazdığı Ahmet Oktay bölümü (şubat), Asım Bezirci'nin hazırladığı A. Kadir bölümü (mart), Doğan Hızlan'ın yazdığı Kemal Özer bölümü (nisan), Hasan Gani - Mehmet Kemal bölümü (mayıs), Mehmet Doğan Bir Bitmeyen Gelişim (haziran), Zühtü Bayar'ın hazırladığı Hasan Hüseyin bölümü (haziran), Ülkü Tamer - Türkiye'de Şiirin Sürümü (temmuz) ve bunu tamamlayan Papirüs'te notu, Asım Bezirci'nin hazırladığı H. İzzettin bölümü (26), Devrimci Romantizm ve Kıyısız Gerçekçilik (imzasız), Çekoslovakya'da Entelektüel Hayat (1967 Yazarlar Birliği Bildirisi (27), Mehmet Doğan Zorunlu Bir Cevap (28), Asım Bezirci'nin Bir Bitmeyen Ölüm, Refet Özkan'ın Başaran bölümü (29).

Varlık'ta 708. sayı Tevfik Fikret için yazılanlar: S. K. Yetkin, N. Nadi, K. Ertop, H. Dizdaroğlu; 710. da Adalet Cimsoz'un Tanpınar anısı, 711. ve 712. do Muzaffer Uyguner'in Ziya Osman Saba'nın şiir tekniği incelemesi; 718. de Tahsin Yücel'in Şiir ve Yorum'u, Ceyhun Atuf Kansu'nun Maya ile Konuşmaları (724, 726, 730), Selâhattin Batu'nun iki yazısı (720, 725), Yaşar Nabi Nayır'ın Siyavuşgil'in ölümü üze-

rine yürek yanıklığıyla yakındığı Varan Beş anısı ve aynı sayıda Behçet Necatigil'in "Bendeki Sabri Esat" yazısı (728).

Doğumunun yüzüncü yılı dolayısiyle Tevfik Fikret için yazılanlar: Gündüz Akıncı - Işık Tutan Bir Ozan (Türk Dili, 203), aynı sayıda B. K. Çağlar'ın, C. A. Kansu'nun, M. Uyguner'in yazıları; Hisar'ın 49. sayısında M. F. Ozansoy'un, Mehmet Kaplan'ın yazıları ve A. M. Dranas'ın bugünkü dile uyarlamaları (Türk Dili'nde C. A. Kansu'nun). Dost 37-38 de ilgili derlemeler.

Ömer Faruk Toprak, bu yılın verimli yazarlarından biri, Yeditepe'de "Mutsuz Çoğunluğun Ozanı Olmak" (143), Toplumsal Açıdan Şiire Bakmak (149); Türk Solu'nda "Hangi Ozan Eskimez" (24), Ozanın Yaşamı ile Yazdıkları (26), Ozan Olmak ya da Dönemeçteki Yurtsever (29); Forum'da Kim Ozan (338), Şiir Okurunu Yitirdi mi? (341), Ozan, Dramdan Geçen Adam (Y. Ufuklar, şubat) gibi yazılarla düşüncelerini koydu ortaya.

Yeni Gerçek'te Hasan Hüseyin ve Arif Damar'ın soruşturma cevapları (5), Afşar Timuçin'in Karacoğlan'ın Dünyası (5), Asım Bezirci'nin İkinci Yeninin Tarihçesi (7), Zühtü Bayar'ın İkinci Yeninin Otopsisi (7); Türk Solu'nda Zühtü Bayar'ın Eleştiri Günlüğü (34-49); Yelken'deki tartışmalar; Soyut'ta Ferit Öngören'in yazı dizisi (32-33-36), İ. Z. Eyuboğlu'nun Anadolu Şiirinde İlkçağ Kavramları (Soyut, 32-36), Günel Altıntaş'ın "Şiir Yazmak Şair Olmak" (Soyut, 6); Hisar'da Mehmet Kaplan'ın Şiir ve Matematik (51), İnkırâz-ı Bahâran (59) yazıları. Yeni Ufuklar'da C. O. Tütengil'in Dağlarca'ya Verilen Ödül (temmuz), Akın Etan'ın İkinci Yeni (ağustos), Selim İleri'nin Melih Cevdet'in şiirleri üzerindeki denemeleri (ekim-kasım) ilgiyle okuduğum, yararlandığım örnekler oldu.

SONUÇ

Emile Faguet, "Bildiğim tek edebiyat tarihi yasası, bir süre sonra bıktığımız ve onun tersini dilediğimizdir" demiş. Aşağı yukarı yirmi beş yıldır şiirin biçim ögelerine, dizeler düzenine, ölçüye, uyağa, nazım birimine başkaldıran tutum, yerini, ölçüsünü kendi geçmişimizden alarak değerlendireceğimiz yeni bir çabaya, klâsik bir yapıya bırakıyor gittikçe. Tanpınar Hoca'nın deyişiyle, "iskelet"e. Bunun yanısıra da

toplumsal ve etkili bir deyiş özüne. Bu yılın en ilginç olayı, bazı eski adların yeterince güçlü olmaksızın yeniden şiire dönüşleri ve Attila İlhan'la Turgut Uyar'ın belki de hiç düşünmeden aynı yollarda birleşmeleri oldu. Ünlerine güvenip kendi bencil köşelerinde kendilerince yalnız bir şiir serüvenini sürdürmeyi yeğ tutan ozanlar gittikçe azınlıkta ve şiirle oynunmanın yalnız yazanı ilgilendiren bir sorumsuzluk alanı olmadığı da iyice çıktı ortaya.

Muammer Vatansever

Zubeir Turki

1968 DE ROMAN VE HİKÂYEMİZ

Adnan BİNYAZAR

1968, romanımız için hareketli bir yıl oldu. Yayınevleri yerli romanlara eğilmek gereksinmesi duydular. Okurlarda da yerli romanlarımızı tanıma eğilimi sezilmektedir. Son yıllarda romancılarımızın Kurtuluş Savaşımızla ilgili anılara, belgelere, yaşantılara eğilmelerinin etkisi büyük olmuştur bu yönelmede. Bir ulusun kurtuluşuyla ilgili çeviri romanların bolca yayınlanması ve okunması da etkili olmuştur. Böylelikle ilgiler, kendi yaşantımıza, kendi kurtuluş serüvenimize yönelmiştir. Geniş okur kütleleri, bir karşılaştırmayı, okumak ve tanımakla gerçekleştirebilirlerdi.

Kültürel yönden gelişmemiş ülkelerde, gelişmiş ülkeler sanatına bir hayranlık duyulur. 1960 yıllarına değin bunun sınavını vermiştir Türk sanatı. 27 Mayıs Devrimi'nden sonra yerli değerlerimizi tanıma, bir yoruma varmak için gerekli görülmüştür. Bir dönemin eleştirisini yapabilmek için, o dönemin kültürünü tanımak zorunludur. "Kapitalizm", "Sosyalizm" tartışmalarının etkisi de küçümsenemez bu oluşumda. Bir ülkedeki öz değerler, düşünsel tartışma ve çözümlemeyle belirir. Gerçek bir sonuca varabilmek için, kültürel, ekonomik, siyasal oluşumu iyi izlememiz gerekir. Tarihte, olayların yoğunlaştığı bölümler önemlidir. Düşünsel oluşum için de gereklidir bu yargı. Bir olayın süreci (prosessus)'nin belirmesi ne sağlar, okur bir yargıya varamazsa? Okurun kültürel, siyasal, ekonomik oluşumu izleyebilmesi, olayların geliştirdiği sorunlara bağlıdır. Olaylara, sorunların bilinçli bir yöntemle serpiştirilmesi, ayrıca yorum olanakları da sağlar. Böylece okur, çağının sorunlarının sorumlusu da olur. Öyle sanıyorum ki, Türk romanı bu çizgiye gelmiştir. Bu yönden *Yorgun Savaşçı* yazarının görüşleri ilginçtir: "Memleketimizin romancılarına birkaç iş birden düşüyor. Memleket gerçekleri bilim açısından incelenip gereğince tespit edilmediği için

de bu iş, roman yasalarından çıkmamak şartlyle, Türk romancısına düşüyor.. Romancıya düşen bu fırsat, gerçek romanı güçlendirecek bir fırsattır." Son yıllarda, özellik'e romanlarımızda, Kurtuluş Savaşı dönemimizin siyasal, kültürel ve ekonomik yönden değerlendirilmesine girişilmiştir. Bu yüzden romancılarımızın sorumlulukları da, görevleri de yoğunlaşmıştır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar ve Reşat Nuri Güntekin'in tohumunu attığı bu dönemleri canlandırma, yorumlama çabası; İlhan Tarus (Var Olmak 1957, Hükümet Meydanı - 1962, Vatan Tutkusu - 1967), Samim Kocagöz (Kalpaklılar - 1962, Doludizgin 1963), H. İzzettin Dinamo (Kutsal İsyan 1966) gibi yazarlarca daha da genişletildi, gerçekleştirildi. Bu yıl da iki ciltlik romanıyle Erol Toy (Toprak Acıkınca) ilgiyi topladı. Şolohov'un "Ve Durgun Akardı Don" (Tikhiy Don)'unu andıran işlemesiyle geniş bir toplum görüntüsü çiziyor Erol Toy.

Her çağın yazarı, bir döneme ayrı açılardan bakar. Kişinin yaratılışında bulunan bir doğallıktır bu. Zaman aşımı kişiyi, dolayısıyle görüşleri daha da nesnelleştirir. Kurtuluş Savaşımıza 1930 insanının (ya da romancısının) bakışıyle 1968 insanının bakışı arasında büyük ayrım vardır. Buna bağlı olarak yorumlarda da yöntem ve yönelmeler değişecektir. Bu yüzden "Savaş"ın toplumdaki değişimlerinin ve karşıtlıklarının değerlendirilmesi uzun yıllar ister. Bu yüzden romancılarımız zaman zaman bu dönemleri değerlendirme gereksinimi duymuşlardır. Roma Tarihi, Fransız Devrimi için de doğaldır bu yöntem. 1968'de romancılarımızın bu savaş dönemine hangi açılardan baktıklarını belirlemede yarar vardır sanırım.

H. İzzettin Dinamo, "Ateş Yılları"nda savaşı, epik yapısıyle veriyor. Düşman yurttan kovuluyor. Ama düşmandan daha tehlikeli bir güç olan "mütegallibe" anlayışı yerli yerindedir. Ilhan Tarus, "Vatan Tutkusu"nda küçük toplanmaların ulusal birliği sağlayacağı kanısının tam karşısında bir anlayışla geliştiriyor romanını. Düşmana yataklık yapan, kazancından mutlu kişilerin eleştirisine girişiyor. Çıkarları için baş düşmanı yararlı görecek değin sağduyudan yoksundur bu kişiler. Vatanseverlerin, ulusal birlik (Kuvay-i Milliye) görüşünde toplanmaları zorunludur. Erol Toy, "Toprak Acıkınca" da yurt savunması için şahlanan güçleri değerlendirir. Yurt

bu güçlerle kurtarılır, ama bu güçlerin yaşamında bir değişiklik olmaz. Gene ağalı, ezilenli bir toplum kalır geride. Türk köylüsü savaşta söz sahibi ve özgür; savaş dışında ağanın tutsağıdır. Bu ayrıntılara neden indim? Ortada çözümü yapılmayan sorunların bulunduğunu belirtmek için. Bu konuların gerçekçi açıdan değerlendirilmesinde de Kemal Tahir'in "Yorgun Savaşçı"sının etkili olacağını savunuyorum.

Cumhuriyet Gazetesi, 1967-1968 Yunus Nadi Armağanı'nın "Türk Devrimini, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı, bu savaşta geçmiş bir olayı ya da Türk toplumun temel sorunlarını konu olarak almış" roman türünden bir yapıta verileceğini açıklayınca, usa Kemal Tahir'in adı geldi öncelikle. Anadolu'da savunmayı sağlayacak dağınık güçlerin durumunu, düzenli ordu gerekliliğini, İttihat ve Terakki'nin düşünsel yapısını ele alan Kemal Tahir, Kurtuluş Savaşımızı gerçek yapısıyle belirtmeye çalışıyordu "Yorgun Savaşçı"da. Olayları olağanüstüleştirmeden, kişileri doğallıklarından uzaklaştırmadan gerçek bir savaş serüvenini ve düşüncesini "Yorgun Savaşçı"da geliştirmiştir. Bu niteliğiyle "Yorgun Savaşçı", bir başlangıcın temelindeki gerçekleri eleştirir.

Gene bir başlangıcın temelindeki kargaşalığı ve oturmamışlığı ele aldığı "Devlet Ana" adlı romanıyle de Türk Dil Kurumu Roman Ödü ünü aldı Kemal Tahir. On üçüncü yüzyıl halk konuşmasını gerçekleştirmek ister "Devlet Ana"da Kemal Tahir. Daha önceki romanlarında da denediği halkçı söyleme özelliği "Devlet Ana"da daha da yoğunlaşıyor. Bir dilin, üzerinde yüzyıllar da geçse, özgünlüğünü yitirmeyeceğine tanıktır "Devlet Ana". O çağın dilini, bu çağda da geçerli olabilecek biçimde işlemesi, Kemal Tahir'e Türk Dil Kurumu Roman Ödülünü kazandırmıştır. Özellikle romanın kimi yerlerinde romancı da aradan sıyrılıyor. Ortada salt Yunus Emre, Dede Korkut, Mercimek Ahmet kalıyor. Bu yöntem, dilimizin zenginliğini belirtmek amacını güdüyor. Bu başarılara karşın Kemal Tahir'in Köy Enstitülerini konu alan romanı "Bozkırdaki Çekirdek" tepkilerle karşılaştı. Vedat Günyol (Yeni Ufuklar), Hürrem Arman (Forum), Kemal Tahir'in Köy Enstitüleri konusunda "bilgisizliğini" ileri sürdüler. Varlık'ta Oktay Akbal, "Bay Tahir roman yazacağım, hele Köy Enstitüleri ülküsünü kökünden yıkacağım derken roman sanatını da, kendini de yerlere sermiş..." dedi. Gerçekten Kemal Tahir'in yansıttığı açıdan (Tonguç konusun-

daki düşünceleri) Köy Enstitülerini yorumlamak, doğrunun tersine yönelmektir. Ayrıca kimi yazarların göklere çıkarttığı, kimi yazarların da roman bile saymakta kuşkuya düştükleri "Devlet Ana" üzerine "Dost" dergisi bir soruşturma açtı; soruşturmanın sonuçlarını bir yargıya da bağladı.

Hüseyin Rahmi Gürpınar, Reşat Nuri Güntekin, Halide Edip Adıvar, Peyami Safa gibi yazarların bazı romanlarının yeniden basılmaları, Türk okuyucularının gittikçe okumada bilinçli davrandıklarını belirtir. Bu akımın, toplumcu, gerçekçi yazarlarımızı da etkilediği görüldü: Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Kemal Tahir, Oktay Akbal, Fakir Baykurt, Talip Apaydın gibi öncü yazarlarımızın önemli romanları da yeniden basıldı.

Toplumcu-gerçekçi yazarlarımızdan Tarık Dursun K.'nın "Denizin Kanı" adlı romanı, toplumculuğu ve gerçekçiliği dengeli yansıtması yönünden yılın en ilgi duyulur romanı. Romanda, gerçekten oluşan eylemi yorumlamada Tarık Dursun K.'nın başarısı anılmaya değer.

Köy romanı geleneğini, bundan on, on beş yıl önceki yapısıyle sürdürme eğilimi de kimi yazarlarda görüldü. Daha çok yazarının yaşamını kapsayan "Ocak Taşı" (İbrahim Sarıibrahimoğlu) köy sorunlarını ortaya atma özentisiyle yazılmış bir roman. Bu örnek, alışılmış biçimdeki köy romanına iyiden iyiye doyulduğunu da belgeliyor. Öyle sanıyorum ki, Kurtuluş Savaşımızda olduğu gibi, köye bakış açısı da değişmiştir. Günümüzün yoğun düşüncesinde köy sorunları da, on yıl, yirmi yıl öncesine göre çok değişmiştir. Bu değişimi, köye bakış açısından değerlendirmek gerekir.

May Yayınevince düzenlenen Roman Yarışması'nın ilk eleme sonuçları belli olmuştur. Seçme, şu romanlar arasında olacaktır: "Yeşil Gölge" (Kemal Bilbaşar), "İhtiyar Gençlik" (Mehmet Seyda), "Bu Bizim Dünyamız" (Behçet Pekmertol), "Burjuvalar" (Afet Çırakman-Muhteremoğlu-).

YILIN ROMANLARI

Vatan Tutkusu. İlhan Tarus

"Vatan Tutkusu", İlhan Tarus'un son ve en ilginç romanı. Roman, yazarın ölümünden sonra basıldı. "Var Olmak", "Hü-

kümet Meydanı"ndan sonra "Vatan Tutkusu", üçlünün sonuncusu.

"Vatan Tutkusu"nun ilginç yanı, değişen olaylar içinde kişileri canlı vermesindedir. Özellikle çevredeki düşünsel ortamı, kişilerin çözümlemesinde geliştiren yazar, oldukça etkindir. Bir yandan epik, bir yandan gerçekçi anlatımla sürdürülen "Vatan Tutkusu", Kurtuluş Savaşımızın toplumsal yapısını da yansıtıyor. Tarus'un romanlarında geniş çapta, içinde bulunulan politikanın etkileri, çoğunlukla röportaj biçiminde gelişir. Bu ortamda roman, duygusal etkilenmeler, "notlar" durumuna düşer. Vatan Tutkusu'ndaki bütünlük niteliği, Tarus'un romanlarında az raslanan bir teknik yöntemi

Vatan Tutkusu'nda Ege dolaylarının bir kasabası ele alınır. Bu kasabanın, savaş sıralarındaki toplumsal çelişkileri Osman Efe'nin gözlemleriyle değerlendirilir. Osman Efe, savaş vurguncusunu tanır. Bir köyün, bir kasabanın kurtarılmasına çalışmanın bir anlam taşımadığını anlar. Çünkü Efelerin, Çerkezlerin birlikte yurt savunması da olanaksızdır. Araya birtakım görüş ayrılıkları girmiştir. Kasabada, düşmandan da tehlikeli bir çıkarcılar azınlığı söz konusudur. Selman Bey, düşmanın kasabaya yenilikler, ekonomik huzur getireceğini savunacak değin vatan duygusundan yoksundur. Bu dağınıklık içinde çıkarcıların birliği yıkan tutumu yeni yollara yöneltiyor Osman Efe'yi. Kuvay-i Milliye'ye katılacaklardır. Çünkü doğudan iyi haberler gelmektedir.

Osman Efe, Kurtuluş Savaşında halkın çıkışını ve direnişini, Kâtip az çok bunun düşünsel yanını yansıtıyor. Yer yer epik söyleyişler, yer yer gerçeğin de üstündeki bölümler, bir savaş kazanan ulusun çektiklerini hikâye etmektedir. Bugüne değin kahramanlık türküleri açısından gördüğümüz ulusal savaşımızı gerçek yöntemlerle çözümlemek olanağını verdiği için de ayrıca önem taşımaktadır Tarus'un romanı. Durdu'nun ölümünde, yurdu kurtarmak için yurtseverin katlandığı "büyük acı" da vardır. Elif Bacı'nın başına gelen "trene bindirme" işkencesi, bir ulusun şaşkınlığını, törelerden uzaklaştığını da simgeliyor.

Vatan Tutkusu, Kurtuluş Savaşımızı büyük heyecanların dışında, gerçek açısından eleştirmektedir. Bu romanda aşırı belgelendirmeye gidilmeden, daha çok sezgiye dayanılarak olaylar yaratılmıştır. Tarihsel belgelerin kuruluktan kurtarıl-

mış olması, İlhan Tarus'un usta romancılığıyle bağdaşıyor. Vatan Tutkusu, savaş içindeki bir kasaba toplumunun görüntüsüdür.

Denizin Kanı. Tarık Dursun K.

1950'den bu yana gelişen sanat döneminin ilginç adlarındandır Tarık Dursun K.. Çok yanlılığı, olaylara geniş açıdan bakışı, onun en belirgin yanıdır. 1958'de Bodrum'da başlayıp 1965'te İstanbul'da biten romanı (Denizin Kanı), bu yıl kitap haline geldi.

Tarık Dursun'un romanı, Ege'nin deniz insanından bir kesit veriyor. Bu kesitte, insanın ekonomik güçler karşısındaki ezilmişliğini ve savaşını da izliyoruz bir sınıra dek. Ayrıca süngere geçmiş çıkarcı parmakların insanın, suyun içinde, kanını emen sinsi gücünü de görüyoruz. Bu romanında kesit almayı bilen bir usta Tarık Dursun. Toplumun az tanıdığı bir alandır sünger çıkarımı. Tarık Dursun, sünger çıkarımının eyleminden çok, onun, düşüncede mitleşen anlamını duyurmaya çalışıyor. Bu mitsel aşamanın, insan gerçeğiyle bağıntısını kuruyor. Bu ortamda, denizin renkli dünyası içinde, çabasını ekmeğine katan Ege insanının savaşı, Tarık Dursun'un zaman zaman mitsel, zaman zaman Kutsal Kitabı andıran, zaman zaman gerçekleri kesinlikle yansıtan dilinde daha da ilginçleşiyor. Romanda denizin dibiyle, denizin yüzü ve kıyıları arasında bir denge kurulmuştur. Denizin dibi karaya; kara, denizin dibine bağlıdır. İnsan, bu ikisi arasında bir savaş alanıdır. Bu savaşta, sünger işini elinde tutmak isteyen bir sömürücü (Hacı; süngerin suyu sömürdüğü gibi, bir kan emicidir Hacı), bu sömürücüye karşı çıkan birkaç aydın, ezilmiş insan (Şaban Reis), sevgileri, yoksunlukları, cinsel isteklerle denizin sonsuzluğunu gözleyen bir toplum, ilişkileriyle, çelişkileriyle yansıtılmaktadır. Ekmeklerini kendi yollarından kazanmak isteyen kişilere eski bir kayığı kaptırmayacaktır Hacı. Parayla Hacı arasında sanki biyolojik bir ilişki vardır. Böylesine bir toplumsal gerçekten, süngerin doğuşunu araştırmaya, bu konudaki efsaneleri saptamaya; toprakların var oluşunu, denizin sonsuzluğunu açıklamaya girişiyor Tarık Dursun. Böylece deniz karşısında insanın, toplumun alınyazısını değiştiren değişkenliği beliriyor. Zaman zaman da Tanrı-İnsan sorunu oluyor olayların geli-

şişi. Tragedya'lardaki "Korobaşı" gibi aracılığa girişiyor yazar. Böylece romanın günübirlik anlatımı klâsik bir havaya da bürünüyor. Bir yerde, ayrıntılar denize, insana, insanın denizle ilişkin sorunlarına ışık tutuyor. Köylüleri, denize indiren sorunlara da değiniliyor Mustafa'nın kişiliğinde.

Şaban Reis romanın başında çok dirençli görünmektedir. Sonradan bu direncin zayıfladığını görüyoruz. "Ben kimim, ben neyim ki Hacı'nın karşısında?" diyor. Böyle bir yargıya toplum desteğini yitirdikten sonra varıyor Şaban Reis. Toplumcu yazar Tarık Dursun, bu noktayı çok iyi saptamıştır. Gerçekten bir öncünün işlevi geniş çapta toplumun desteğine bağlıdır. Roman için teknik bir kusur gibi görülen Şaban Reis'in ve Şaban Reis gibilerin yenilgisi, gerçeği yansıtması yönünden ilginçtir. Çünkü Tarık Dursun, romanında bir "kahraman" yaratma yoluna gitmekten çok, bir sorunu, öncesiyle belirtmek gereğini benimsemiştir. Bazı çıkar yollar bulamaz mıydı Şaban Reis? Belki tartışılır bu. Bir kasabanın ekonomik yapısından politik yapısına dönüyor yazar. Tanık olduğu olaylardır anlattıkları genellikle. Hacı'nın davranışlarıyle 1946 öncesi kurulan Parti'nin tutumu arasında bir uygunluk vardır. Bu politik ortamda kişilerin "adapte" oluşlarından da söz açılmaktadır. Bu arada, "boynu kıravatlı şehir bayları"nın durumları ve sorumlulukları anlatılır. Her ne kadar sorunların çokluğu romanı bölüyorsa da, bu sorunların bir kasabaya yöneltmesi, gerçeğin daha iyi belirmesine de yarıyor. Ne ki, köyden şehre inme sorunu, Lütfiye'nin bir roman tutacak öyküsü, ister istemez ayrı bölümler gibi görülüyor. Hattâ Lütfiye'nin çocuk aldırması olayı, çok ayrı bir röportaj gibi beliriyor romanda.

Tarık Dursun'un böylesine toplumsal bir soruna değinmesi, kişileri olayın gerçekliği içinde canlı olarak vermesi, bir toplumun gerçeğini de belirginleştiriyor. Hele bu gerçeği, bir anlam, bir erek içine yerleştirmesi, yer yer epiksel söyleyişi romanının anlatımını yalınlaştırıyor.

Özet olarak denebilir ki, politik görüş, bir çelişme içinde sürüp giderken, insan bunun etkisinde eziliyor. Romanda bu ezikliğin sorumlusunu arar Tarık Dursun. Bir sorumlu bulsa da sonuç aynıdır: Ezilmişlik; gelişmemiş, ezilmiş bir toplumun alınyazısıdır. Bu yazgıyı, "yazan bile bozamaz." Böylesine çıkar yolu olmayan bir kesinliğe yöneltiyor romanının görüşünü Tarık Dursun. Böylece, bir toplumun efsaneler öte-

sinden gelen, doğaya kalıbını basmış "acı"sı ortaya konuyor. Bütün bu sorunlar birden bir süngerle geçimini sağlayan bir kasaba toplumunun yaşantısı oluyor. Bu yoğunlaşma, Tarık Dursun'u yılın en başarılı romancısı yapıyor.

Arkadaş Islıkları. Orhan Kemal

1967 yılı içinde Cumhuriyet Gazetesinde tefrika edilen "Arkadaş Islıkları", 1968'in başında kitap biçiminde çıktı. Öteki romanlarında görülen daha çok mizah yanı işlenen canlı tipler "Arkadaş Islıkları"nda da var. Ayrıca diyalog da başarılı. Kişileri, diyaloga bağlı "espri"lerlyle tanıyoruz. Ayrıca anlatımındaki, özellikle konuşmalardaki akıcılık romana sürükleyicilik de kazandırıyor. Ancak bu sürükleyiciliğin yer yer senaryolaştığı da gözden kaçmıyor.

Roman düşünsel yeniliğiyle bugünün eleştirisini de yapmaktadır. Roman kişisi, gençliği, gençliğin sorunlarını yansıtan canlı bir tiptir. Gaffar ise, gençliğin karşı olduğu tutucu, (gittikçe bayağılaşan) çıkarcı bir kişiliği yansıtmaktadır. Zaman zaman bu ilişkiler ilericilik-gericilik çelişkisini ve zıtlığını da göstermektedir. Bir emekli subay olan Rasim Beyde, "formalist" kişilerin davranışları gözlemlenmektedir. Mizahlı bir anlatımla canlandırılan Şahinde Hanım ve kocası "Eşek Suratlı Osman Bey", romanın en unutulmaz kişileridir. Çocuklarda aile yapısının düzensizliği her yönüyle görülmektedir. Şahinde Hanım'la Osman Bey'in serüveni, romanın dışında yeni bir soruna sürüklüyor okuru. Kız, sonradan kazanma bir ailedendir. Sevgiyi seçmiştir. Bunun dışında düşmüş, ama suçsuz kadınlar (Gaffar'ın karısı bu yargının dışındadır) Orhan Kemal'in keskin çizgilerle belirttiği tiplerdir. Yönelimi çeşitlilik gösteren roman, birden bir noktada toplanıyor. İlyas Usta, bilgili bir işçidir. Az çok yetişmiş bir toplumcudur da. Arkadaş ıslıklarının savrukluğu bitmiştir roman kişisi için. Bir düşünceye bağlanmak, bir görüşe dayanmak gerekmektedir. İlyas Usta'yla Doktor'un sağlam görüşleri Genç'i bu savrukluktan, serserilikten kurtaracaktır. Bütün bu canlılıklara karşın Orhan Kemal'in romanında örgü yönünden bazı tutarsızlıklarla karşılaştığımızı belirtmeliyiz. Roman, 106. sayfaya kadar İstanbul'da geçtiği sanısını uyandırıyor. Ama şu ayrıntılar, "Güneyin sıcak havası romatizmalarıma iyi gelmişti.", "Pamuk balyaları taşıyan homur-

tulu kamyonlar...", "Dizi dizi arabalarda "kütlü" denilen tohumlu pamuk hararları..."; Ortahaf Cemal'le roman kişisinin bar'a giderken faytona binmeleri, romanın çoğunlukla bir güney şehrinde (Adana'da) geçtiğini sandırıyor. Kız'ın başına gelecek olasılıkların düşünüldüğü yerlerse İstanbul'dur. Çelişki şuradan ileri geliyor. Özellikle "Serseri Mayınlar"ın konuşmaları, İstanbul'un külhanbeyi ağzıdır.

Yazarın açık ve duru dili, kişilerinin renkliliği "Arkadaş Islıkları"nı 1968'in ilginç romanlarından biri yapmaktadır.

Toprak Acıkınca. Erol Toy

1963 Karacan Armağanı röportaj yarışmasında duyurdu adını Erol Toy. Ege insanının yaşantısını ayrıntıyla vermesi, yazarın en belirgin yanıydı. 1963'ten bu yana da röportajlarını, hikâyelerini sürdürdü. Geçen yıl. hikâyelerini "Yenilgi" adı altında topladı. Bu yıl da Milliyet Gazetesinde "Acı Para" adlı "büyük hikâye"si yayınlandı. Bu çalışmalar Erol Toy'u büyük. soluklu romanın eşiğine getirdi. İki ciltlik (923 sayfa) "Toprak Acıkınca" adlı romanı, Kurtuluş Savaşımızın Ege dolaylarındaki (Özellikle Alaşehir, Salihli) örgütlenişini anlatıyor. Halkta ulusal bilincin uyanışı önemli bir sorun olarak ele alınmaktadır. Bu bilinci işlemek için yazar köyle kasaba arasındaki ilişkilere de değinmektedir. "Kayalar", ağasıyle, yaşlısıyle, güzeliyle, yiğitiyle Türk romanlarında sıkça rastlanan köylerden biridir. Emek sömürücüleriyle ezilenler yanyanadırlar. Daha çok da bir Ağa (Karaayakoğlu) 'nın kocası şehit düşmüş bir kadın (Satı)'a cinsel yönelimiyle gelişir roman. Birden kasaba (Alaşehir)'nın savaş içindeki görünümünü vermeye yönelir yazar. Çerkez Ethem sorunu, Yunanlıların Alaşehir'i almaları, düşmanın Anadolu içlerinde ilerlemesi ve denize dökülmesi, köylünün savaştan sonra gene yoksunluğunu yaşaması, ağalığın gene egemenliğini sürdürmesi sorunları üzerinde özellikle durmaktadır Erol Toy.

Köyde ve kasabada Kuvay-i Milliye ruhunun belirmesi de önemli bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca Kuvay-i Milliye ruhunun "Kayalar"lı bir köylü (Topal Ali)'de belirmesi, Erol Toy'un halkçı anlayışıyle bağdaşan bir tutumdur. Kurtuluş'a bir çıkar yol gösteren, Topal Ali'dir. Ulusal kurtuluşun, halkın örgütlenmesiyle gerçekleştiği görüşü-

ne varmıştır Erol Toy. "Kayalar"ın Topal Ali'sinin birden ünü artar kasabada. Ali, ulusal güçleri örgütleyen kişilerin arasında bulur kendini. Bunun gibi masalsı rastlantılar ve önceden duyarlı sezinlemeler Erol Toy'un romanındaki inandırıcılığı zedeler yer yer. Çünkü örgütlenme işi, toplumsal görüşte bir raslantı değil, bilinçli bir eylemdir. Kurtuluş Savaşı ve kasabanın yaşamı hakkında kuru bilgiler vermesi de "Toprak Acıkınca"nın sakıncalı yanlarından. Ancak bir yönden Erol Toy'un türküsel anlatımı, bu kurulukları, çok tekrarları (Süllü, Dudu, Karaayakoğlu Halil Ağa'nın Satı için düşünceleri) bağışlatıyor.

"Toprak Acıkınca"da çok sorunu çözümleme eğilimi, son yıllarda romancılarımızın çoğunda görülen bir yöntem. Din yorumu, Kuvay-i Milliye sorunu, Çerkez Ethem, Amerikan Mandacılığı, ağa-köylü ilişkileri, ağalığın kasaba çıkarcıları arasındaki durumu... gibi sorunlar sayfa çoğaltmaktan başka işe yaramıyor. Roman, bir sorun'un çözümlenmesine yöneltilseydi daha başarılı olurdu.

Genç bir romancı için Erol Toy'un çalışmaları küçümsenecek gibi değildir. Dil tutumu, diline bağlı yalın anlatımı, olayları yorumlamadaki başarısı, sorunları bilinçle işlemesi Erol Toy'da önemli bir aşamadır. 1968'in muştuladığı bir romancı gözüyle bakıyoruz Erol Toy'a.

Dönüş. Cengiz Dağcı

"Dönüş"; Korkunç Yıllar (1953), Yurdunu Kaybeden Adam (1957), Onlar da İnsandı (1958), Ölüm ve Korku Günleri (1962), O Topraklar Bizimdi (1966) romanlarının yazarı Kırım'lı yazar Cengiz Dağcı'nın son romanı. "Dönüş"te kendi yaşantılarını da katarak Kırım'dan bir kesit veriyor Dağcı. Rus emperyalizminin Kırım'da meydana getirdiği dayanılmaz acıların duygusal değişkenliği gözlemleniyor "Dönüş"te. İnsanın doğduğu, yetiştiği, eğitim gördüğü yerlere duygusal ve özlemli bağlılığı, doğa karşısındaki coşkunluğu, bu coşkunluğun oluşturduğu olumlu ulusçuluğu "Dönüş"ün ana sorunu. Baskının insanı nasıl değiştirdiğini, onu törelerinden nasıl kopardığını (Okul müdürü Nuri Efendi), özgürlükten yoksun kişinin nasıl çelişkiye düştüğünü Cengiz Dağcı keskin gözlemiyle anlatıyor.

Romandan çok büyükçe bir hikâye olan "Dönüş"te Cen-

giz Dağcı, yer yer savaşın yergisini de yapmaktadır. Dönüş, Dağcı'nın öteki romanlarının bir bölümünü andırıyor. İnsan gene savaş içinde, tedirgin, mutsuz.

Ateş Yılları. H. İzzettin Dinamo

Türk Kurtuluş Savaşını anlatan 8 ciltlik romanından sonra H. İzzettin Dinamo, "Ateş Yılları"nı yayınladı. "Ateş Yılları" da Türk Kurtuluş Savaşı sırasında yurdumuzun ilginç bir bölgesini, Merzifon-Amasya yörelerini anlatıyor. Bu yörenin ilginçliği şuradan ileri geliyor: Oralarda birlikte yaşayan Türk-Rum toplulukları söz konusudur. Bu topluluklar arası ilişkiyi, Rum-Pontus yıkıcı örgütünün yaptıklarını ayrıntılarıyle anlatmış Dinamo. Yazar, ayrıca Türk ve Rum toplumlarının kültürel yapılarını da vermektedir. Özellikle toplumlar arasındaki kaynaşmayı önemli bir görüş olarak işlemektedir. Söz gelişi, bir Rum köylüsü olan yaşlı Yanko Efendi'nin "Bir yurdun bütün insanları ve dünya ulusları arasında kardeşlik istemesi" görüşü, Dinamo'nun da katıldığı önemli düşünce yanıdır "Ateş Yılları"nın. Aynı zamanda bir Sosyalist olan Yanko Efendi, Anadolu'nun bir sözcüsü, bir düşünürü gibi anlatılır romanda. Torunu Mehmet Kemal bir yönüyle idealist, bir yönüyle "moralist"tir. Yanko Efendi'nin düşünceleriyle yetişmiştir. Romanın örgüsü de değişiktir. Örneğin Mehmet Kemal'in babası Türk'tür. Anası, Müslümanlaşmış ve Türkleşmiş bir Rum'dur. Kurtuluşumuzun savaşını böyle bir tipe yaptırmasının nedenlerini inandırıcı bulmuyoruz. Çünkü Mehmet Kemal, Anadolu düşüncesinin gerçek yapısını yansıtacak bir görev taşımaktadır romanda. Dinamo, bundan bir evrensel insanlık düşüncesi mi çıkarmaktadır, sırf bir öykü vermek amacı mı gütmektedir, yoksa savaş sırasında Rum halkının "masumluğu"nu mu anlatmak istemektedir? Bu sorunların her biri ayrı ayrı yönlerden önemlidir. Yarattığı Mehmet Kemal tipi, öyle bir Anadolu hamuruyle yoğurulmuştur ki, onu hiçbir güç değiştirememektedir. Öyle sanıyoruz ki Dinamo, bu çelişkik örgü içinde insanlığı kucaklayan bir düşünceyi işlemek amacını gütmektedir.

"Ateş Yıları", yer yer romanlıktan çıkıp Kurtuluş Savaşımızın belgesi olmaktadır. Örgüsünden, tekniğinden çok, belgelerinin özgünlüğüyle ilgiyi çekiyor "Ateş Yılları". Kur-

tuluş Savaşımız Dinamo'da, sanki yeni bir türle, "belgeroman"la işleniyor. Sık sık Tolstoy'u anan Dinamo'nun Tolstoy yolunda yazdığı bu roman, bir toplumu geniş çaplı gördüğü için ilginç sayılabilir. Ortak bir insanlık düşüncesi, bir insanlık kardeşliği (İşgal Kuvvetleri Komutanı Harrington'un davranışları, İngiliz eri Robert'le Mehmet Kemal arasında gelişen dostluk) öneren H. İzzettin Dinamo, Kurtuluş Savaşımızın kapalı bir bölgesini ele aldığı için önemli bir görevi yerine getirmiştir.

Alnımdaki Bıçak Yarası. Burhan Arpad

Orhan Veli'nin "Tahattur" adlı şiirinin açıklanması, ya da kişileştirilmişi Burhan Arpad'ın "Alnımdaki Bıçak Yarası". Kimi şarkılar, kimi şiirler, kişilerde an'larda doğuveren duygululuklar oluşturur. "Dizlerine kapansam doya doya ağlasam" gibi, "Alnımdaki bıçak yarası — Senin yüzünden" gibi. Bu duygululuklar çıkış noktası Burhan Arpad'ın romanında. "Yağmurlu havalara, ilk karın yağışına, akşam üstleri, odanın içine çöken erken kış akşamlarının alacakaranlığına" dayanan görüntüler romanın örgüsünü belirleyen öğeler.

Türk filmlerinin çoğuna gidenler, az çok nelerle karşılaşacaklarını sezerler. Gözü yaşlı kadınlar, her nasılsa namuslarını yitirmişlerdir (Zehra). Yoksun, yakışıklı delikanlılar (Kâzım) hep sevimlidirler. Yoksunlukları daha da sıcak gösterir bu "kahramanlar"ı. Bu iyi niyetli kişilerin gidişini engelleyen kötüler. Dövüşler, vuruşlar ve kan... Ölümlerle her şeyin bittiğini belirtmek isteyen bir işleyiş biçimi. Burhan Arpad, böyle bir ortamı yansıtıyor romanında. "Alnımdaki Bıçak Yarası", zaman zaman Orhan Kemal'i andıran akıcı ve hızlı bir diyalogla sürüp gidiyor. Anlatımındaki yalınlık, diyaloglarındaki başarı, kişilerini yansıtışındaki kesin çizgiler de Arpad'ın romanını kurtaramıyor bir "senaryo" olmaktan.

Alışılmış, çok görülmüş, hattâ bıkılmış bir yöntemle geliştiriyor romanını Arpad. Bu yöntem, romandaki gerçekçiliği de zedeliyor. Aslında "Alnımdaki Bıçak Yarası", yer yer öyküleşiyor, bir izlenim de oluyor.

Şimdiki Çocuklar Harika. Aziz Nesin

Bir kız çocukla erkek çocuk arasındaki mektuplaşmalarla geliştiriyor romanını Aziz Nesin. Roman iki yönden

ilginç: Birincisi eğitim anlayışımızın eleştirisi. Eğitim ve öğretim yöntemlerimizin tutarsızlığını belirtme; buna bağlı olarak, katılaşmış ilkeleri uygulamak zorunda kalan öğretmenlerin yöntemlerindeki sakatlık, bu yöntemle öğrencilerin karşılarında bile gülünç olmaları işleniyor çoğunlukla. İkinci yön, büyüklerin çocukların gözüyle değerlendirilmesi ve "mizahî" sonuçların ortaya çıkması. Gerçekte büyükler, kendi çocukluklarına dönseler sakıncaların çoğu kalkacak ortadan. Çocuklardan çok büyüklerin "harika"lıklarını (!) başarılı gözlemlerle veriyor Nesin. Ne ki "Şimdiki Çocuklar Harika"yı bir roman olarak değerlendirmek güçtür. Her bölüm bir hikâye niteliğindedir. Bunlar birleşince roman, bir "dramatik kritik" oluyor. Ayrıca alışılmış, duyulmuş öyküleri de vermesi (Amerika'yı yapan mimar, bütün babaların, öğretmenlerin sınıflarının birincileri olmaları, Türkçe konuştuğu halde Türkçeden kalma sorunu gibi) Nesin'in "espri" gücünü azaltıyor. Buna karşın işlenişindeki özgünlük, çocuğa görelik özelliği "Şimdiki Çocuklar Harika"yı ilginç yapıtlar sırasına koyduruyor.

Roman, bir çocuk romanları yarışması için yazılmıştır. Alışılagelmiş düzene göre çocuk romanlarında çocuklara, uygulanamayan, olamayan iyi şeylerin anlatılması istenir. Dünya çocuk romanlarında örnekleri çoktur bu anlayışla yazılmış romanların. Romanlarda günlük güneşlik bir dünya yaratılmıştır. Eğitimcileri, ana-babaları, bu görüşte olanları gülünçleştirmektedir bu tutum. Aziz Nesin, David Copperfield'de, Don Kişot'ta tutulan yolu izlemiş, dünyanın gerçek yönüne tutmuş aynasını. Yarışmayı kazanamayacağını bile bile de yazmış romanını. Ancak oturulur da çocuklar için roman yazılabilir mi? Yazılmış yapıtlardan çocuklar kendilerine gerekenleri seçmezler mi? Bu konu düşündürdü beni.

İlginçtir Nesin'in romanı, büyüklerin arasından sıyrılıverip küçüklerin canlı ve gerçekçi dünyalarına ışık tuttuğu için...

Dönüş. Hakkı Özkan

Hakkı Özkan'ın "Dönüş" adlı romanı, ilk baskısı 1965'te yapılan "Umutsuzlar"la birlikte çıktı. Bu romanında Özkan, büyük şehrin önemli sorunlarından birini ele alıyor. Sevgiler, bunalımlar, genç kızların hayallerini süsleyen kişilerin tutumu... Bunun yanısıra küçük memurların karşı karşıya kal-

dıkları aykırı işlemler. İnsanın, kişiliğini ezdirmemek için giriştiği dirençler... Romandan çok büyük hikâye etkisi uyandıran "Dönüş"te insanın yalnızlığı işleniyor. Yaşamı bittiği yerden başlatmak gibi bir dünyaya bağlılık üzerinde de duruluyor. Bu arada ideâlle gerçeğin arasında çelişkiye düşen kişiler de ele alınmış.

Hakkı Özkan'ın vermek istediği insanın yalnızlığının yanısıra, tedirginliğidir de. Bu ruhsal çırpınışları yansıtmada Dostoyevski gibi söylemelere de özeniyor Hakkı Özkan. Olayların sürükleyiciliği, yazarın anlatımındaki akıcılık genellikle kısa cümlelerle sağlanmış. Özkan'ın romanının en belirgin özelliği de anlatımından ileri geliyor.

Sarı İt. Reşat Enis

Reşat Enis, gazetecilikten gelen bir yazar. Gazete yazarlığının verdiği, olaylara daha gerçek açıdan bakma, olayların ayrıntılarına inme alışkanlığı hemen bütün romanlarına yansımıştır. Hattâ bazı romanları, gazete anlatımının, gazete gözlemciliğinin etkilerini taşır. Yazmaya 1930'larda başlamasına karşın, bu gözlemleri bugün de canlılığını sürdürmektedir. Ama gözlemlerini daha çok, günübirlik konulara yöneltmiştir Reşat Enis.

Sözgelişi, son yıllarda işçi sorunu, önemli ve çok yanlı bir sorun oldu yurdumuzda. Grevlere, gösterilere eğilen hikâye ve romanlar da yazıldı. Reşat Enis'in "Sarı İt"i, bu tür'ün daha geniş çaplı olanı. Romanın yöntemi de değişik. Reşat Enis, süreci içinde olayları gözlemliyor. Ortaya, ayrıntılı, yorumsuz bir roman çıkıyor. Ayrıntıların bu zincirleme çoğalışı, okurla romancı arasındaki bağı koparıyor. Bence çağımızın romancısı olayları sergilemekten çok, yorumlamayı seçmelidir. Ya da her ikisi arasındaki dengeyi iyi kurabilmelidir. Aşırı ayrıntılı romanlar, romanın dayanma noktalarını zayıflatıyor. Gerçekte romancı, her gördüğünü yazan kişi değildir; gördüklerini eleştirip yargıya varan kişidir. Hiç mi yargısı yok Reşat Enis'in "Sarı İt"te? Varıyor bir yargıya Reşat Enis, varıyor ya, bir romancı gibi değil, bir "fıkra" yazarı gibi.

Bütün bu olaydan olaya atlamalara, çok sorun ortaya koyup çözümlemelere karşın etkili yanları da var "Sarı İt"in: Gerçekliği, gözlerden, zihinlerden silinmez bir biçimde işli-

yor. Sarı Sendikalar, işverenlerin kurduğu sömürü düzeni, bu düzenin etkisi altında gittikçe ezilen, yoksullaşan işçilerin yaşamları ve yaşama düzeyi abartmalara gidilmeden ele alınmış. Günümüzün önemli bir sorununu yansıtıyor Reşat Enis.

1968 DE HİKÂYEMİZ

1968, hikâyemiz için verimli bir yıl olmadı. 1967 yılının son günlerindeki hikâyeleri de söz konusu edersek en önemli olay, Muzaffer Buyrukçu'nun Sait Faik Hikâye Armağanı'nı almasıdır. Yıllardır hikâyede direnen Buyrukçu, özellikle "Kavga"da hikâyesinin oluşum çizgisini de yansıtmaktadır. Zonguldak ve çevresini anlatmakla hikâyelerini geliştiren Ahmet Naim (Çıladır)'in adından söz edilmesi, hikâyelerinin bir kitapta (Kuduz Düğünü) toplanması da belirtilmesi zorunlu olaylardandır. Bekir Yıldız'ın "Reşo Ağa"sı da iyi bir başlangıç. Özellikle Urfa ve çevresini anlattığı hikâyelerinde Yıldız, başarılı ve özgündür. Ne ki bu hikâyeler, bütünlükten yoksun, bir romanın bölümleri gibi.

Samim Kocagöz'ün Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü'nü alması da önemli bir olay. "Bir özendirme ödülü olarak değil, bir değerlendirme ödülü" olarak kabul ettiğini belirtti Kurum'un ödülünü Kocagöz. Ödülü Kocagöz'ün alışı, bundan önceki kuşaktaki hikâyecilerin bu alana egemen olduklarını gösterir. Bir önceki kuşak hikâyecileri adına iyi bir sonuç bu. 1960'lardan sonra bir atılım yapan genç kuşak hikâyecilerinin susuşu, büyük bir boşluğun var oluşuna kanıttır.

Kişisel özlemlerini yansıtma yönünden Oktay Akbal, başarılı hikâyecilerimizdendir. "Yalnızlık Bana Yasak"la yeniliğini sürdürdüğünü bir kez daha duyuran Akbal'ın "Dondurmalı Sinema" adlı kitapta toplanan hikâyelerinden seçmeler, Üsküp'te Nova Makedoniya Yayınevince basıldı. Hikâyeler, "Aşksız İnsanlar", "Bulutun Rengi", "Bizans Definesi", "Berber Aynası" adlı kitaplarından seçilmiştir. Orhan Kemal'in "Grev"i, bazı eklemelerle yeniden basıldı. Yeditepe Yayınevince basılacağı duyurulan yine Orhan Kemal'in "Önce Ekmek" adı altında toplanan hikâyeleri bu yazının sonuçlandığı güne değin basılmadı. Orhan Kemal, dergilerde de sık sık yazmadı. Rasim Özdenören, hikâyelerini, "Hastalar ve

Işıklar" adı altında topladı. May Yayınevi'nin düzenlediği yarışmanın hikâye bölümüyle ilgili çalışmaları da kasım başına değin sonuçlanmadı.

Hikâyeciliğimizde bir atılımın olmadığı yukardaki açıklamalardan anlaşılmaktadır. Belirli birkaç hikâyecimiz de olmasa, alan tümüyle boş kalacak. Bu tıkanıklığın nedenleri üzerinde önemle durulmalıdır.

YILIN HİKÂYELERİ

SAİT FAİK HİKÂYE ARMAĞANI : **Kavga.** Muzaffer Buyrukçu

"Kavga", Buyrukçu'nun yedinci hikâye kitabı. Daha önce Katran (1956), Acı (1957), Korkunun Parmakları (1959), Bulanık Resimler (1961), Kuyularda (1965), Cehennem (1966) yayınlandı. Hemen her yıla bir kitap düşüyor. Hikâyenin tutuklu bulunduğu bir evrede, yıl yıl büyüyen ve gelişen bu direnme, Buyrukçu'yu Armağan'ın haklı sahibi yaptı. Buyrukçu'nun hikâyelerinde en belirgin öğe, kişinin olaylar karşısındaki görüntüsüdür. Daha da genişleterek, Buyrukçu'nun çalışmalarını, "insan"ı araştırmaya yönelttiğini savunabiliriz. Özellikle Kavga'da insanın gerçek görüntüsü, derinliğine araştırılmıştır. Mutluluğuyle, ezikliğiyle gerçekliği verilen insanın evrensel görüntüsünde Buyrukçu'nun anlatımındaki çeşitliliğin, bıktırmazlığın etkileri büyüktür. İnsanı, bu anlamda gerçekleştiren etmenler içtepiler ve bu içtepilerin toplumda yarattığı denge ya da dengesizliktir. Bu içtepiyi, olayların gelişmelerine, eşyanın hareketine, kişinin doğasal bütünlüğüne dayandırarak vermektedir yazar. Caddedeki yürüyüşü (Bayram, Naci, Mehmet), kunduracıdaki konuşmaları, Setalar'daki bir söyleşiyi, Ermeniler'in kavga ettiği sokağı saymazsak, olay, genellikle eski bir konak bozuntusunu andıran gecekondumsu bir yerde geçer. Bu alanda, dış etkilerle ezilen gerçek insan, "kendi"yle yüzyüzedir. Bu içiçelik ve yüzyüzelik, Buyrukçu'nun hikâyelerini bütünleştiriyor. Bu bütünlükten iki sonuç çıkıyor: Kavga, bir tiyatro yapıtının olanaklarına sahiptir. Kavga'daki bölümler birer hikâye olmaktan çok, bir roman vermek isteğinin belgesidir. Kavga, bir soru çıkarıyor ortaya. Buyrukçu'da "Kavga", romana götürücü bir dönem midir, yoksa Buyrukçu, hikâyenin sınırlarını mı zorlamaktadır?

Picasso

Buyrukçu Kavga'da, Balkanlar'dan İstanbul'a göçmen olarak gelen bir işçi ailesini ele almaktadır. Baba, zaman zaman "mucizeli" bir yaşama inanır. Ama çekilmez bir yaşlı değildir. Aile, topuyla geleneksel eğitimden kopar. Ana, yer yer hırçınlaşan "baba"nın kişiliğinde bir insandır. Dayı, Bayram, Naci, Mehmet, Sevim, Nuran, Osman oldukça canlı tiplerdir. Bayram'la Naci, zaman zaman baş kişi olarak belirirler. Antranik, Meryem, Mustafa, Seta, Madam Bercuhi, mahalleden bazı kişiler, yoksunlukların, tutarsızlıkların görüntüsünü vermektedirler. Bu örgü içinde, Kavga'da işçi sorunlarına, kişinin kendi kendine yabancılaşması gerçeğine de eğilir Buyrukçu. Her kişinin kendi olanaklarıyle yaşaması, ailedeki senli-benlilik keskin çizgilerle yansıtılmıştır. Kişiyi, bir özentiye kaçmadan, onu ülküleştirmeden doğal ölçüleriyle değerlendiriyor Buyrukçu. Çoğunlukla da bunu, konuşmalardaki ölgünlükle sağlıyor. Ayrıca, hikâyelerindeki önceki olaylara yöneliş biçimi, zaman aşımına bir derinlik de kazandırıyor. Buyrukçu'nun ustalığını da yapan, gözlemlerindeki yerindelik ve sezgisindeki derinliktir. Bütün bu çekişmeler, bir sonuca bağlanmaktadır. Denebilir ki, Buyrukçu, son hikâyelerindeki olaylarda, insanın ekonomik güçler karşısındaki "kavga"sını vermektedir. Üstünlüğü de bu kavgayı, dengeli ve gerçek bir açıdan yorumlamasından ileri gelmektedir.

Reşo Ağa. Bekir Yıldız

"Reşo Ağanın kızı, çıplak göğsü, dudakları üzerindeki iki parmağıyle, bulutların ötesindeki saklı sevgilisi yerine, devecilerini karşısında görünce "gık" bile diyememişti. Ancak gözleri dana gözünden büyük olmuştu korkudan... Deveci, kızın bu şaşkınlığından faydalandı. Kızın ağzını kemeriyle sarıp sıkıştırdı. Yel gibi getirdi kızı ahıra. Bir atın üzerine hoplattı, ardından da kendi..." Bir masal deyişiyle birden gerçeklere götürüyor kişiyi Bekir Yıldız. Güneydoğu Anadolu'nun yoksun kişisini geçen yıl Kemal Bilbaşar'ın "Cemo"sunda gördük. Bekir Yıldız daha da yerelleştirmiş olayları, Urfa ve çevresinin insanlarını anlatmış. Bu bölgelerde baskıya dayanan yönetimin ağadan doğduğunu, ağanın kendince bir devlet yönetimi uyguladığını görüyoruz. Genellikle Osmanlı döneminde, Devlet'in el uzatamadığı yerlerdi Bekir Yıldız'-

ın anlattığı bölgeler. O dönemin kalıntıları etkisini yitirmemiştir. Eğitim, kültür girmemiştir. Köylerin çoğunda okul yoktur. Böylesine eğitimden yoksun bölge'erde de kişinin alışageldiği yöntemler uygulanır. Bu yöntemler, hiç de toplumun mutluluğuna yönelmez. Bekir Yıldız'ın verdiği görüntüler, yoksun bir toplumun acıklı durumudur.

Bekir Yıldız, Reşo Ağa, Kesik El, Pala Hamo gibi hikâyelerde, yaşadığı toplumun epiğine inmektedir. Sanki o toplumun bir türkücüsüdür Bekir Yıldız. Öbür hikâyelerinde (Düdüklü Tencere, Sucukçu, Aç-Kapa, Yorulmayan Adam, Üç Bit, Ayağa Dayak, Öl Ana) ise kendini yazmaya zorlamış. İlk üç hikâyesindeki duygululuk ve akıcı, coşkulu söyleyiş ötekilerinde yok. Bekir Yıldız, hikâyelerinde gözleme de fazla başvurmuyor. Güzel söylemelerinde genellikle sezginin yeri büyük.

"Alın açık yaşayabilmek için, yasalarına kurban" vermeyi gerekli gören kişilerin yasalar karşısındaki güçsüzlüğü de ortaya çıkmaktadır. Yasayı uygularken, doğanın kişiye verdiği insanlık verisini elden kaçırıyorlar. Böylece Reşo Ağa'nın aman bilmez yasaları geçerli oluyor. Ölüm, kişileri gölge gibi kovalıyor, kişinin ekmeğine kan doğranıyor. Bu yoksunluğu, başarıyla belirttiği için Bekir Yıldız, ilgiyi çeken bir hikâyeci oluyor. Başarısını da söylemedeki akıcılığa borçludur sanırım.

TÜRK DİL KURUMU HİKÂYE ÖDÜLÜ **Yağmurdaki Kız.**

Samim Kocagöz.

Samim Kocagöz'ün hikâyelerinde gördüğümüz gerçekçi toplumsal eleştiriye "Yağmurdaki Kız"da da rastlıyoruz. Gerçekçi toplumsal eleştiri diye sınırladığımız tutum, hikâyelerde görülen önemli bir öğedir, gereklidir de. Ne ki, bu gerçeğe dayanan yerginin ve eleştirinin aksiyona sindirilmesi önemli sorundur. Bu, gerçek-aksiyon dengesine usta hikâyecilerde rastlanır ancak. Samim Kocagöz'ün bu dengeli sanatçılığı, Yağmurdaki Kız'da yansımaktadır. Bu gerçeği kişileri abartmadan, onlara bir üstün insanlık niteliği yüklemeden belirtiyor. Kızla şoför arasında doğan ve gelişen insanca ilişki, yağmur ortamında daha da duygululaşıyor. Bu iş-

leyişte gerçek, dünyadaki zorunlu, dolayısıyle olumlu ilişkiden doğuyor. Bu dengeyi sağlayan Kocagöz, hikâyeciliğimizde görülen "kötüleme"yi, kuru belgelemekten çok, inandırıcı ortamlara yöneltiyor.

Bir kız'ı (kavram olarak "kız") vapurda, tarlada, mezarlıkta, evde nesnel olarak görüyor Kocagöz. Bu gözlemde bir kızın öyküsünü vermek amacından çok, kız'ın, toplumdaki görüntüsü ve çelişkileri yansıtılmak isteniyor. Bu değişik görüntüler, kız'ın alınyazısı gerçeğinde toplanıyor. Bu görüntüler bir bakıma Kocagöz'ün hikâye tutumunu da veriyor. Bu hikâyelerde aynı zamanda, özellikle Yağmurdaki Kız'da kadının toplumsal eylemi ve estetik anlamı değerlendiriliyor. "Kıyıda" adlı hikâyelerde toplumdaki dengesizlik, Koca Tülü'de alınyazısına dayalı var oluş - yok oluş gerçeği işleniyor.

Kocagöz'e Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü'nü kazandıran yön, dilindeki duruluk, kişileri yansıtışındaki özentisizliktir. "Kıyıda", hikâyesindeki dağınık işleyiş yöntemi, Yağmurdaki Kız'da pürüzlerinden arınıyor. Bu hikâyelerde Kocagöz, rahat anlatmanın örneklerini de veriyor yer yer.

Garnizonda Bir Olay. Mehmet Seyda

"Garnizonda Bir Olay", Mehmet Seyda'nın kesinlikle "bir roman yazarı" olduğunu belgeliyor. "Yangın"ı işin dışında tutarsak, "Garnizonda Bir Olay"daki öbür hikâyelerin, bir romanın ön görünümlerini, ilk tasarlanımlarını yansıttığını görürüz. "Garnizonda Bir Olay" adlı hikâyede Seyda'nın bir toplumun, bir ortam içindeki "dıam"ını vermeye çalıştığı seziliyor. Bunun için de geniş, kapsamı aydınlık bir pencere açıyor okurun gözünün önüne. Birden bu aydınlık pencereden çok daha uzakları görmesini istiyor okurun. Bunun içindir ki, "Garnizonda Bir Olay", Ömer Seyfettin'in "Kurbağa Duası"nı andırır bir bitişle sonuçlanıyor. Denebilir ki hikâyede kişiler belirtilmiş, ama kişilerin olay içindeki kişilikleri yeterince yansıtılmamıştır.

"Yarıda"da da böyle bir bitmemişlik, bir "yarıda"lık söz konusudur. Seyda'nın genişliğine ve derinliğine sezinleme gücünü, yaşantılarının gerçek çözümlemesini yansıtan bu hikâyede de yazar, hikâyeyi bir oyalanma aracı yapmıştır. Bir ressamın kişiyi vermek için baş, kol, gövde üzerinde tek tek çalışmaları gibi. Bunca derinliğine sezgi, yaşantıya bağ-

lı gerçeklerin çözümlenmesi, bir roman genişliğinde değerlendirilebilirdi ancak. "Çemberler"se geleneklerle eskiliğini yaşayan aile içinde sivrilen "yeni"yi (Osman ve Fahim) yansıtır. Cinsel Oyun'da bedensel kişiliğiyle ilgili ayrıntılara yönelen Seyda, Bir Gün Büyüyeceksin'de özgürlük için bir çıkış yolu arayan çabalarına inıyor Osman'ın. Bu yolla Osman'ın çaba gösterme eğilimi yansıtılıyor. "Çemberler"deyse Osman, bir gözlemcidir. Bu gözlemleri büyüklerin değerlendirmesini yapacak değin de etkilidir. Bu gözlemlerde Mehmet Seyda, zaman zaman Dostoyevski'yi, zaman zaman Faulkner'i andıran "espri"lere de varıyor. Osman'ın Büyükbaba'lı, Babaanne'li, Hala'lı, Baba'lı, Enişte'li, Hayri Abi'li, özellikle Fahim'li dünyası, bütünüyle, bir hikâyenin sınırlarını zorluyor. Çok ayrıntı istemeyen, cinsel tutkunun başarıyle işlendiği "Yangın"daysa Fadime'de, Durdu'da böyle bir zorlama da, zorlanma da göremiyoruz.

Sonuç olarak denebilir ki, Seyda'nın bütün çalışmaları, onun romancılığının birer görüntüsüdür. Garnizonda Bir Olay, Seyda'yı romana zorlayan doygunluktadır. Bu hikâyelere, "bir çıkış yolu" diyoruz biz. Görüşümüzü tekrarlıyoruz: Mehmet Seyda'nın hikâyeleri, romanının tanığıdır.

Vatan Sağolsun. Aziz Nesin

"Vatan Sağolsun", Aziz Nesin'in 50. kitabı. Mizah alanında dünya çapında ün yapan Aziz Nesin, "Vatan Sağolsun" da da ilgileri toplumsal sorunlarımıza çekiyor. Genellikle insanın bu sorunların etkisinde ezilişini yergileyen Aziz Nesin, bu ezilmişlik altında kişinin bilinçsizliğini de ortaya koyuyor. Bakışındaki keskinlik de bu çelişkiyi başarıyle vermesinden doğuyor. Bir bakıma seslendiği toplumu suçluyor Nesin şu yargısıyle: "Çocukluğumdan beri insanları ağlatacak yazılar yazmak isterdim." Ama insanlar her çağda. Nesin'e güldükleri gibi, öteki soy yazarlara da gülmüşlerdir. İnsanı çözümleyen, insanın gerçek yazgısını saptayan çağını aşmış, evrenseli yaşatmak isteyen her yazara gülmüşler. Gülememişlerse, "Anlayamıyoruz!" diye sırt çevirmişler. Aziz Nesin'in yakınması bu yönden çok yerinde. Cervantes'e, Molière'e, Hüseyin Rahmi Gürpınar'a gülünmüş; Shakespeare'e, Balzac'a, Stendhal'a sırt çevirilmiştir. Aziz Nesin, bütün yapıtlarında ağlansın diye yazdıklarını "gülünçlü" bir biçimde

işliyor. Okurların haklı olduğu bir yan var: Tutarsızlıklar, tam oturmuşlukla saptanırsa, bu durum karşısında gülmek en doğal tepkidir. Sonra öyle gülüşler vardır ki, ağlamaktan çok daha etkilidir. Shakespeare'in bir özdeyişini ansıtmak istiyorum burada: "Ağlayarak gülmektense, gülerek ağlamalı." Önemli bir toplum eğitiminin yöntemi gizlidir bu sözde. Öyle sanıyorum ki Aziz Nesin, gü'mek ve ağlamak etki-tepkisinde toplumumuzu eğitmiştir. Başarısı, böyle bir kaynaktan doğmaktadır.

"Vatan Sağolsun"da Aziz Nesin, başka görünüp başka davranan, yönetimi eylem olarak değil de görüntü olarak değerlendiren, buna karşı ders vermek isteyen kişilerin sağduyularını eylemsel yönden açığa çıkarmak amacını güden davranışlarını ortaya koymaktadır. "Şeykesen Bektaş Ağa", bu tür çelişkiler ve zayıflıklarla doludur. "Bunlar Kimin Cicim" hikâyesinde ise Aziz Nesin, din perdesi altında çeşitli kişilik zayıflıklarını gizlemeyi bilen insanların kötülüklerini sergiliyor. "Orijinal Mikrop", bilimsel kişiliğiyle tanınan kof" kişiliklerin boşluğunu, "Yılbaşı Hindileri", politik inançları eğitilmemiş toplumun bir dayanak (bilinçsizce) aramalarını yergiliyor. Bu örnekleri çoğaltabiliriz. Yer darlığı, geniş bir araştırmayı sınırlamaktadır. Aziz Nesin'in hikâyelerinde insana nesnel bir açıdan bakış gözlemlenebilir.

Bu hikâyelerde zaman zaman insan, kendi yarattığına gülen "acayip" bir yaratık oluyor. Ne direnme gücü olan, ne bir düşünceye bağlı olan, ne de yaptıklarından güç bulan bir yaratık... Günümüzün ortamında insanın bu gerçek görüntüsünü verirken Aziz Nesin, insanın özüyle gerçeği arasında sağlam bir bağlantı da kuruyor. Bunu da dilindeki duruluğa ve özgünlüğe borçlu olmalıdır.

Kuduz Düğünü. Ahmet Naim

Hikâyeciliğimiz Sabahattin Ali'ler, Sadri Ertem'ler, Sait Faik'lerle gerçekçilik alanında büyük gelişmeler göstermiştir. Bu gerçek alan, insanın ezilmişliğine, yoksunluğuna ve çelişkilerine tanık olan bir sanat alanıdır. Bu anlayış, yani gerçeklerin araştırılması sanatçıların yüzünü Anadolu'ya da çevirdi. Nabizade Nâzım (Karabibik), Hazım Tepeyran (Küçük Paşa), Yakup Kadri (Yaban), Reşat Nuri (romanlarında yer yer değinme) Anadolu'ya baktılar bir bakıma. Yazarlar, Ana-

dolu'yu inceleme gereksinimi duymuşlardır. Anadolu'ya yönelen yazarlar arasında Ahmet Naim'in de adı geçmelidir. İş çevrelerini (Zonguldak kömür ocak'arını) incelerken Anadolu'nun toplumsal sorunlarına da değinen Ahmet Naim'in "Kuduz Düğünü", bu yönden önem'i bir yapıttır. Hikâyelerin bir yeniliği de şudur: Endüstrileşmeye başlayan bir toplumun ezilmişliği de ayrıca verilmektedir.

Daha önce hikâyeleri bazı İstanbul gazete ve dergilerinde çıkan Ahmet Naim'i, Zonguldak çevresini çok iyi incelemiş Mehmet Seyda'nın an'atmasıyle tanıyoruz. Türkiye'nin önemli kömür bölgesi Zonguldak ve çevresinin insanını katıksız, doğal yaşantısıyle yansıtıyor Ahmet Naim. İnançları, geçim sıkıntıları, ezginlikleriyle... Bu toplumsal tedirginliği, dar koşullu iş alanına geçen köylünün kültürel yoksunluğu "Kuduz Düğünü"nde tam anlamıyle beliriyor. "Kuduz Düğünü" adlı hikâyede Ahmet Naim, topluma egemen kişilerin, öteden beri alıştıklarıyle baskı kurmak istemeleri sorununu inceliyor. "Cinci Mustafa"da insanın olandan çok olmayana, görünenden çok görünmeyene inandığını kısa, acıklı çizgilerle işliyor Ahmet Naim. "Kolcu Şaban"da yönetimin kör yanını, "Bismillah"ta hapishane yaşamını, "Yoklama" ve "Ateş Nefes"te Zongu'dak kömür'erinde çalışan, ölümü bile var olmanın doğal görüntüsü sayan işçileri ele alıyor. "İkramiye" ise başarısız, öylesine çiziktirilmiş bir hikâye.

Ahmet Naim'in hikâyeleri bu yılın ilginç hikâyelerinden. Kişileri allayıp pullaması, olayları abartarak vermemesi en belirgin yanı. Ayrıca Türk hikâyeciliğindeki gerçek çizgiyi vermesi bakımından da "Kuduz Düğünü" değerli. Ahmet Naim'in kıyıda köşede kalan hikâyelerinin toplanması yararlı bir çalışma olur.

Sansaryan Hanı. Demir-taş Ceyhun

"Sansaryan Hanı", Demir-taş Ceyhun'un ikinci hikâye kitabı. Daha önce "Tanrıgillerden Biri" yayınlandı (1961). Ruhsal çözümlemeler, insanın bunalımlığı, cinsel sorunlar ele alınıyordu bu hikâyelerde genellikle. "Sansaryan Hanı"nda da sürüp geliyor bu tutum. Bir ayrımla, "Sansaryan Hanı"nda yoğun bir toplumculuk ve bunun düşünsel biçimi söz konusu. Birey olarak toplumsal oluşumda çekilen "acı" sorunu üzerinde de duruluyor. Acı'dan yakınma biçiminde gelişen

hikâye, bu örgüde acının var oluşunu da sezinletmektedir. Birey, olay sürecinin içindedir. Akış'ın değerlendirmesini de yapmaktadır. Gilderek olay, bir görüşün, bir düşünüşün aracı oluyor bu toplumsal akışı verirken. Bu, tekniğe bağlı gibi görülen çelişkiler, gerçekte yazarın bunalmışlığını yansıtmak amacına yönelmiştir. Bu bunalım, bireyin toplum içindeki yalnızlığını, "Sansaryan Hanı" simgesiyle de değişmez yazgısını (Prometheus gibi tıpkı. Prometheus da toplumcudur; ama yalnızdır, kimi zaman bunalmış bir bireydir.) vermektedir. Bu yalnızlıktan doğan bunalmışlık, evrensel bir sorunun büyüklüğüne iter (Turnakuşu Katlamak) yazarı. Bir çözüm yolu arar sözde görüntüler vererek. "Leylâ"da cinsel açlığın gizli görüntülerini didik didik etmeye zorlar yazar kendini.

Kitabın en ilginç hikâyesi, "Babanın Saçları"dır bizce. "Babanın Saçları"nda sözde herkes (Baba, ana, küçük, büyük) kendi açısından yorumlar olayları. Gerçekte bir sorumlusu vardır bu olupbitenlerin. Soyutlamadan uzak, sağlam bir gözleme (Yazarın yaşantılarından izlenimler olduğunu da savunuyoruz biz.) dayanıyor "Babanın Saçları". Özellikle bu hikâyede konuşturma çok başarılı. Cümlelerdeki kısalık, evin içindeki zıtlaşmadan doğan hareketliliği de yansıtacak kadar yerindedir.

Hoşt Amerika. Tanju Cılızoğlu

Tanju Cılızoğlu'nun hikâyeleri, günümüz insanının bunalımını vermesi yönünden ilgi çekici. Çağımıza, gösteriler çağı diyebiliriz belki. O kadar gösteriler çoğaldı ki. İster istemez, gösterilerin içindeki ya da dışındaki insanın ruhsal değişkenliğine inmesi gerekiyor yazarın. Bir bakıma hiçbir çağda, bu çağdaki kadar yazarın göbeği bağlı olmamıştır toplum sorunlarına. Bu sorunları, bu gösterileri çözümlemek amacını taşıyor Cılızoğlu'nun hikâyeleri. Gösteriler, kişilerden kuşkulanmalar, buna bağlı olarak gizli örgütlerce izlenmeler, günümüzün insanının yabancısı olduğu sorunlar değildir. Cılızoğlu, genellikle bu düzenleri olaylaştırıyor. Bu olaylamalarda yazar oldukça heyecanlı ve kızgın. İlk hikâyesinin başındaki kızgınca söylenmiş "tekerleme"yi doğal bulmadığımızı, aşırı bulduğumuzu yargılarımıza katmalıyız. Bununla birlikte, Cılızoğlu'nun it kovar gibi "Hoşt!" dediği, gerçekte Amerikan halkı değildir (Amerika derken, Amerikan halkı

da akla geliyor.), her çıkarcının buyruğuna girmiş kişiliksiz toplum düşmanıdır.

Hikâye-röportaj katkılı "Hoşt Amerika", "Bay Polis Şefi", "Mor Hoca", "Nallı Sülüman", "Sazlı Damdan Bir Durmuş Hasan", "Su" adlı hikâyeler kişilerin belirtilmesi, olayların sürekliliği, düşüncelerin ortaya konuşu yönlerinden ilginç. Ayrıca Cılızoğlu'nun anlatımındaki denge de anılmaya değer.

Sabah Geçidi. Mübeccel İzmirli

Önce şiirleriyle (Gök Katında Kaza - 1963) tanındı İzmirli. Şiirlerindeki hayal zenginliği ve söyleme özgünlüğü, şairin daha geniş kalıplar arayacağını belirtiyordu. Şiirde duygulanımın bir tadımı (damlası) vardır. Hikâyelerde duygulanımların sergilenişi, ayrıntıların görünüşü söz konusudur. "Sabah Geçidi"nde şiirsel söylemek isteyişler hikâye haline getirilmiştir. "Sabah Geçidi", "Korku", "Ölü Yargıçlar", "Sodom-Gomore", "Gecenin Not Defterinden", "Ayrıkotu"ndaki soyutlamalar, şiirin daha duygusal, ürperti veren evrenini de duyurur. Demir Özlü, Adnan Özyalçıner... yolundaki bu hikâyelerde görüntü vermekten çok, kişinin öznel duygulanımlarını vermeyi seçmektedir İzmirli. İşlemek, çözümlemek zorunluğu duyduğu sorunların çokluğu, İzmirli'nin anlatımını zaman zaman savruklaştırmaktadır. Gerçekte akıcı bir anlatımı vardır yazarın. Ama bu anlatım duru değildir (Bu konuda daha geniş bilgi için Varlık dergisinin 15 aralık 1967, 708. sayısına bakılmalıdır).

Kadın yazarlarımız arasında, kadın'ın evrensel bunalımını yansıtması yönünden Mübeccel İzmirli'nin hikâyeleri ilginçtir. "Sabah Geçidi" bir yönden İzmirli'nin söylemek istediklerinin topluca görünümüdür. İyi de bir başlangıçtır bu. Bu hikâyelerde insanın yabancılığının, başkaldırışının nedenlerini bir arama söz konusudur.

Son Ders. Adnan Ardağı

Adnan Ardağı'nın ilk hikâye kitabı "Bizim Evin Savaşları Güzeldi", 1962'de basıldı. O yıldan 1967 yılına kadar Varlık dergisinde ve Varlık Yıllıklarında çıkan hikâyelerini de "Son Ders" adı altında topladı Ardağı. Çoğunlukla karı-koca,

ana-baba-çocuk, öğretmen-öğrenci ilişkilerini çözümlüyor hikâyelerinde Ardağı. Zaman zaman da olayları bir "espri"yle sonuçlandırıyor. Bu hikâyeler öyle kişiselleşir ki, bir bakıma hikâyeden çok "günlük"leşir. Ardağı'nın hikâyeleri, yazarın günlük notları biçiminde sürüp geliyor. Bu aynı düzeydelik, hikâyelerin özgünlüğünü gölgeliyor.

Dilinin pürüssüzlüğünün, duruluğunun yanında gözlemlerinin de yerindeliği Ardağı'nın hikâyelerini canlı tutan önemli öğelerdendir.

Mavi Bluzlu Kadın. Mustafa Niyazi

"Mavi Bluzlu Kadın" (İmlâ Kılavuzu'nda "bulüz"), Mustafa Niyazi'nin ikinci hikâye kitabı. Önceki, "Pazar Ekmeği"ydi. Kişileri doğal yapılarıyle tanıtması, gerçekleri ölçülü biçimde yansıtması sanatçının en belirgin yanı. Yer yer röportajdan yararlanması, dilinin kıvraklığı, hikâyelerine geniş çapta hareketlilik sağlıyor. Bu hareketlilik ve doğallık içinde kişinin yaşamından, başarıyle işlenmiş acıklı görüntüler veriyor. Denizcilerin doğal yaşantılarına inmesi, gözlemlerini bu alana yöneltmesi, Sait Faik'in, hikâyelerinde uyguladığı yöntemi andırıyor. Özellikle Emilyanos'la Kalafat (Sivriada Sabahı) arasında bu benzerlik daha da yoğunlaşıyor.

Mustafa Niyazi'nin hikâyelerinde yerel olayların, halk hikâyelerinin etkisi de seziliyor. Bu etki, anlatımda da özgünlüğünü sürdürmektedir. Genellikle efsanelerden oluşan gerçekler (Altın Şehveti), yazarın hikâye kültüründeki genişliği de göstermektedir. Özellikle "Ayna"da yazarın gerçeklik anlayışını, yazış yöntemini izleyebiliyoruz.

Mustafa Niyazi, çalışmalarını, hikâyenin bütünlüğünü zedelemeden sürdürüyor.

Doğu'dan Hikâyeler. Muhtar Körükçü

Muhtar Körükçü'nün "Anadolu Hikâyeleri" (1954) yayınlanalı on dört yıl oldu. Uzun bir süredir dergilerde rastlanıyordu Körükçü'nün hikâyelerine. Hikâyelerini, bu yıl "Doğu'dan Hikâyeler" adı altında topladı. Muhtar Körükçü'nün hikâyelerinde geniş çapta izlenimlerinin ve yaşantılarının etkisi vardır. Gözlemlerindeki yerindelik, bu hikâyelerin canlılığını da sağlar. Görevini, uzun süre Doğu Anadolu kasa-

balarında sürdüren Körükçü, o yılların etkileri ve izlenimleriyle örgü'emiş hikâyelerini. Bu örgüyü, anlatışındaki yalınlık, söyleyişindeki "mizah" ayrıca zenginleştiriyor. Acıları, yergili bir dille yansıtması, Körükçü'nün gerçekleri yansıtmasında kendine özgü bir yöntemdir.

Köylümüzün görev sorumluluğu, kasabada evlenme sorunu, kadının cinsel sorunu, kız kaçırmalar, ağa-köylü ilişkileri, Doğu Anadolu'da ulaşım güçlüklerini... anlatarak izlenimlerini sürdürüyor Körükçü. Doğu Anadolu insanını yansıtması yönünden ayrıca Muhtar Körükçü'nün hikâyeleri ilginçtir.

Sevgi-sizler. Nursen Karas

Nursen Karas'ın "Sevgi-sizler"i 1967'in son aylarında çıktı. Duyarlı, içten bir söyleyişle belirginleşen hikâyeler, yazarın yaşamına ve anılarına sıkı sıkıya bağlılığıyle de ilgi çekici. Kişilere bakışındaki derinlik, Karas'ı anılarıyle gelişen ruhsal görüntüler vermeye itiyor. Böylece kişiyle (Kişi çok önemli Karas'ta. Çoğunlukla da bu kişi, kendisidir.) eşya arasında yaşantıyı yansıtan bir denge beliriyor. Ancak "Sevgi-sizler"deki çok yoğun kişisellik, yer yer öznel anılar biçiminde yansıyor. Bu yoğun kişisellik ve öznellik, yazarın yaşam çemberinde bir darlık ve tıkanıklık da meydana getiriyor.

Süleyman Akman

1968 DE DİL ÇALIŞMALARI

Derleyen : Sami N. ÖZERDİM

1967 kasım ayından 1968 ekim ayı sonuna değin, Türk Dil Kurumu ile Kurum dışındaki dil hareketlerini, özet olarak aşağıda gözden geçireceğiz:

A. TÜRK DİL KURUMU'NDA

Kurum'un bilim kolları, geçen yıldan bu yıla ulaşan çalışmalarını sürdürmektedirler:

Derleme ve Tarama Kolu: Yeni basımı yapılmakta olan "Tarama Sözlüğü"nün (K,L,M,N) harflerini içine alan 4. cildi baskıya verilmiştir. "Derleme Sözlüğü"nün, (C,Ç) harflerini içeren 3. cildinin basımı ise tamamlanmıştır. Bu sözlüğün (D) harfini verecek olan 4. cildi de hazırlanmıştır. Aynı sözlüğün (E,F,G) harflerini kapsayacak 5. ve 6. ciltleri için hazırlığa başlanmıştır. "Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler" adlı yapıt baskıya verilmiştir. "Kazan Lehçesinde Atasözleri ve Deyimler" de baskıdadır. Dil devriminden sonra ortaya çıkan yeni sözcüklere ilişkin çalışmalar yıl sonunda sona erecektir. Halk meslek ve sanatlarında ve folklorumuzda geçen terim ve sözcüklerin derlenmesinde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ile işbirliği yapılmıştır.

Dilbilgisi Kolu: Son çağların tanınmış kimi yapıtları dilbilgisi yönünden taranmaktadır. Yapımbilgisi ve Sözdizimi üzerindeki çalışmalar sürmektedir. A. Kononov'un "Türk Dili Grameri" çevirisi de işlenmektedir. Kol içinde çeşitli konular üzerinde çalışılmaktadır. "İmlâ Kılavuzu"nun 4. basımı için öne sürülen görüşler incelenmektedir. "Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü" hazırlanmış, incelenmesi için komisyon kurulmuştur.

Sözlük Kolu: "Türkçe Sözlük"ün yeni basımının dizgi ve düzeltme işleri sürmektedir. Ayrıca Kol'da, yeni okul ki-

taplarının taranmasına başlanmış, gerekli ilkeler saptanmıştır. Önceki taramalardan elde edilen fişler üzerinde çalışılmaktadır. "Fransızca-Türkçe Sözlük"ün genişletilmiş ikinci basımı için hazırlıklara girişilmiştir. "İngilizce-Türkçe Sözlük" inceleme evresindedir. "Resmî Yazışmalar Sözlüğü" baskıya hazır duruma getirilmiştir. "Türkiye Türkçesinin Büyük Tarihsel Sözlüğü"nün gerçekleştirilmesi için çalışmalar yapılmaktadır. "Etimoloji Sözlüğü" çalışmaları da yürümektedir. "Almanca-Türkçe Sözlük" için de girişim yapılmıştır.

Terim Kolu: "Güzel Sanatlar Terimleri Sözlüğü", "Ağaçişleri Terimleri Sözlüğü", "Uçantop, Alantopu, Masatopu Terimleri Sözlüğü" adlı yapıtların basımı tamamlanmıştır. "Gökbilim Terimleri Sözlüğü" baskıya hazırlanmıştır. "Yerbilim Terimleri Sözlüğü", "Kimya Terimleri Sözlüğü" de baskıya hazır durumda, incelenmektedir. "Cimnastik Terimleri Sözlüğü", "Bisiklet Terimleri Sözlüğü", "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Terimleri Sözlüğü", "Tesisatçılık Terimleri Sözlüğü", "Din Terimleri Sözlüğü", "Biyoloji ve Botanik Terimleri Sözlüğü", "Eskrim Terimleri Sözlüğü", "Müzik Terimleri Sözlüğü", "Marka ve İhtira Beratı Terimleri Sözlüğü", "Atletizm Terimleri Sözlüğü", "Dağcılık ve Kış Sporları Terimleri Sözlüğü", "Edebiyat Terimleri Sözlüğü", "Sosyoloji Terimleri Sözlüğü", "Psikoloji Terimleri Sözlüğü", "Matematik Terimleri Sözlüğü" de hazırlanmaktadır.

Yayın ve Tanıtma Kolu: "Türk Dili" dergisi yıl sonunda "Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı" yayınlayacaktır. "Türk Dili Araştırmaları Belleten"in 1968 sayısı basılmaktadır. Kurum, Dünya yazınının klâsik yapıtlarından çeviriler yapılması konusunu da ele almış, Yayın ve Tanıtma Kolu'nca bir rapor hazırlanmıştır. Kol, 21-31 Ağustos 1968 günlerinde Kastamonu ve dolaylarında (Daday, İnebolu, Abana, Bozkurt, Taşköprü, Tosya) dil açık oturumları düzenlemiş, bu toplantıya Kurum Başkanı Prof. Dr. Gündüz Akıncı ile Terim Kolu Başkanı Hikmet Dizdaroğlu katılmıştır. Yayın ve Tanıtma Kolu, yukarıdan beri anılan yapıtlar dışında: "Bugünün Diliyle Atatürk'ün Söylevleri" adlı yapıtı da baskıya vermiştir.

Dil Bayramı ve Ödüller :

36. Dil Bayramı 26 Eylül 1968 günü Türk Dil Kurumu'nda kutlanmış; Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın, Başbakan Sü-

leyman Demirel'in, İsmet İnönü'nün, Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in, Mehmet Ali Aybar'ın gönderdikleri mesajlar okunmuştur.

Bu yıl ödül kazanan sanatçılara, ödülleri Yakup Kadri Karaosmanoğlu tarafından verilmiştir.

Roman ödülü: "Devlet Ana" romanıyle Kemal Tahir;

Hikâye ödülü: "Yağmurdaki Kız" kitabıyle Samim Kocagöz (Törende bulunamamıştır.);

Tiyatro ödülü: "Deli İbrahim" oyunuyla Turan Oflazoğlu;

Deneme ödülü: "Mimarlıkta Eleştiri" yapıtıyle Cengiz Bektaş;

Çeviri ödülü: Hugo Grotius'tan "Savaş ve Barış Hukuku" çevirisiyle Prof. Seha L. Meray.

Şiir ve bilim ödülleri adayları gerekli oyları sağlayamadıklarından bu dallarda bu yıl ödül verilmemiştir.

Kurum'un Yayınları

Kasım 1967 - Kasım 1968 arasında, Türk Dil Kurumu şu kitapları yayınlamıştır:

XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü. III. cilt: E-İ. 1967. LXII+1383-2142 S.

A. Dilâçar: *Dil, Diller ve Dilcilik.* XII+349 S. 1 levha.

Türk Dil Araştırmaları Yıllığı - Belleten. 1967 (yılı). III+212 S. (8 ince'eme yazısı).

Agâh Sırrı Levend: *Ali Şir Nevai.* 4. cilt: Divanlar ile Hamse Dışındaki Eserler. VIII+311 S.

Haber Dili Sözlüğü. 155 S.

Ömer Asım Aksoy: *Atasözleri ve Deyimler. Elkitabı.* 184 S.

Ölümünün 10. Yıldönümünde Ataç'ı Anış. 110 S.

Bir Kongre Üzerine. 89 S. (Muallimler Birliği H. Dil Kongresi üzerine).

Emin Özdemir: *Dil Devrimimiz.* 85 S.

Ömer Asım Aksoy: *Gelişen ve Özleşen Dilimiz.* 48 S.

Adnan Turani: *Güzel Sanatlar Terimleri Sözlüğü.* XIII+138 S.

Nazım Şanıvar: *Ağaçişleri Terimleri Sözlüğü.* VII+81 S.

Sinan Erdem: *Uçantop, Alantopu, Masatopu Terimleri Sözlüğü.* 39 S.

Nihat Işıtman: *Yumrukoyunu Terimleri Sözlüğü*. 19 S. *Sinema Özel Sayısı*. Türk Dili 196. sayı. Ocak

Türk Dili'nin 200. sayısı (Mayıs) ile Muallimler Birliği II. Dil Kongresi'ni konu edinen 201. sayısı (Haziran) da birer özel sayı niteliğindedir.

B. KURUM DIŞINDA

Dil özleşmesine karşı olanların tepkileri bu yıl da sürmüştür. Gazetelerde, dergilerde yazılan yazılardan başka kongrelerde söylenen sözler, tartışmalara yol açmıştır.

Bu arada resmî ağızlardan da dil konusunda görüşler işitilmiştir. Örnek olarak, Başbakan Süleyman Demirel, 2 Kasım 1967 günü Yüksek Plânlama Kurulu toplantısında: "Türk dili elbette arınacaktır. Ancak bu, Türk dilini fakirleştirmek değildir!" demiştir. (Bu haberi veren 4 Kasım 1967 günlü Akşam gazetesi, Başbakanın geçen yıl plândaki öz Türkçe sözcükleri çıkarttığını da belirtmektedir.) Milli Eğitim Bakanı İlhami Ertem, Mevlâna Haftası dolayısıyle gittiği Konya'da öğretmenlerle bir toplantı yapmış, bu toplantıda "arı dil"e karşı olduğunu söylemiş, yakında bir Dil Akademisi kurulacağını haber vermiştir. Toplantıda bulunan öğretmenler arasında, Bakanla aynı görüşte olmadıklarını bildirenler de çıkmıştır (Cumhuriyet, 11 Aralık 1967). İlhami Ertem'in yayınladığı bir genelge üzerine Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Gündüz Akıncı ile Genel Yazmanı Ömer Asım Aksoy bir basın toplantısı yaparak Bakana yanıt vermişler, genelgede yüzde seksen Türkçe sözler kullanıldığını belirtmişlerdir. (Cumhuriyet, 30 aralık 1967).

Mart 1968 sonunda Bursa'da Milliyetçi ve Mukaddesatçı kuruluşların kongresinde Türk Dil Kurulu'nun kapatılması istenmiştir.

Türkiye Muallimler Birliği'nin Nisan 1968 sonunda düzenlediği İkinci Dil Kongresinde ise (birincisi 1948 yılında toplanmıştı) Türk Dil Kurumu'na, dili özleştirenlere ağır biçimde çatılmıştır. (Bu toplantıda konuşanlar arasında, dinleyicilere "huzzar-ı kiram" gibi Osmanlıca tamlamalarla seslenenler de olmuştur). Ancak, kongrenin asıl tepki yaratan olayı, Prof. Dr. Hüseyin Nail Kubalı'nın mesajı olmuştur. Kubalı, özellikle TRT'nin diline dokunmuş, zorlama öz Türkçeciliği

Anayasaya, halkçılığa aykırı, zararlı bulduğunu belirtmiştir. (Milliyet, 28 Nisan 1968). Kubalı'ya Türk Dil Kurumu üyelerinden Mehmet Salihoğlu yanıt vermiş, bu yazıyı Kubalı'nın yanıtı izlemiştir. (Akşam 17, 23 Mayıs 1968). M. Salihoğlu ikinci yanıtını yayınlamıştır (Ilgaz, 82. sayı, Temmuz 1968). Ayrıca, Vedat Günyol da Kubalı'ya yanıt vermiştir. (Yeni Ufuklar, 195. sayı, Ağustos 1968). Kubalı'nın 27.6.1968 günlü Milliyet'te çıkan yazısını da Türk Dili'nin Ağustos sayısında Kıvanç Demir, Ekim sayısında Tahsin Yücel eleştirmişlerdir.

Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş, İzmir'de Özel Türk Koleji'nde verdiği bir konferansta, uydurma dilin okullardan atılması için okul-aile birliklerine çağrıda bulunmuştur. (Cumhuriyet, 27 Mayıs 1968).

Türk Dil Kurumu'na ve dil özleşmesine karşı olanların yazı ve konuşmaları basında yankılar, tepkiler yaratmıştır. Bu arada, T.B.M.M. Bütçe Komisyonunda, C.H.P. Samsun milletvekili Yaşar Akal, Türk Dil Kurumu'nu ve öz dili savunan bir konuşma yapmıştır. (Cumhuriyet, 5 Ocak 1968).

Yayınlar

Sözlük

Redhouse. Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük. New Redhouse Turkish - English Dictionary. Sir James Redhouse tarafından hazırlanıp Amerikan Board Heyeti tarafından 1890'da "Kitab-ı Maanî-i Lehçe" adıyle neşredilen Türkçe-İngilizce Lûgati esas tutularak hazırlanmış Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük. Redhouse Yayınevi. XXXIII+1284 S. (1923'teki son basımı esas tutularak yeniden hazırlanmıştır. Yazı kurulu: U. Bahadır Alkım - Nazlme Antel - Robert Avery - Janos Eckmann - Sofi Huri - Fahir İz - Mecdud Mansuroğlu - Andreas Tietze).

Pars Tuğlacı: *Büyük Türkçe-Fransızca Sözlük.* 830 S.

Milliyet Yayınevi: *Ansiklopedik Sözlük.* 3 cilt. 1920 sayfa.

Yaşar Nabi Nayır: *Kılavuz Sözlük.* Türkçe-Osmanlıca, Osmanlıca-Türkçe. 2. basım. Varlık Yayınevi. 168 S.

Seyit Kemal Karaalloğlu: *Türkçe ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü.* 2. basım. Okat Yayınevi.

Hıfzı Topuz: *Basın Sözlüğü.* İstanbul Gazeteciler Cemiyeti yayını. 112 S.

Ali Himmet Berki: *Vakfa Dair Yazılan Eserler Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen Istılah ve Tabirler.* Vakıflar Genel Müdürlüğü 1966. XV+61 S.

Birkaç kitap:

Şevket Beysanoğlu: *Diyarbakır Ağzı.* Diyarbakır Halkevi, 1966.

Abdülkadir İnan: *Makaleler ve İncelemeler.* Türk Tarih Kurumu. XXXVII+712 S.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi: *Başlayanlar İçin Hititçe ve Akadça Kılavuzu.* 1967. 29 S.

Faruk K. Timurtaş: *Dil Dâvası ve Ziya Gökalp.* 40 S.

Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü: *Türk Dili İçin.* Türk Basınında Çıkan Türk Dili İle İlgili Makaleler. 222 S.

Sabahat Emir: *Türk Piyeslerinden Derlenmiş Türk Halk Deyimleri.* İstanbul. 143 S.

Türk Kültürü dergisinin Haziran 1968 tarihli 68. sayısı: Akademi özel sayısı. (Bu sayıda Dr. Fethi Tevetoğlu ile Cihad Baban'ın Akademi kanun tasarıları vardır.)

Türkiye Muallimler Birliği'nin II. Dil Kongresi Tebliği ve Prof. Dr. Hüseyin Nail Kubalı'nın Kongreye Mesajı. Ankara. 4. S.

Adnan Ötüken: *Türk Dilinin Başına Gelenler. Dil Kurumu'nun Patolojik Anatomisi. Uydurmacılık, Şizofreni (Erken Bunama) Hastalığının Belirtilerinden Biridir.* Ankara. 55 S.; *TRT.'ye Türkçe Dersleri.* Ankara 1968.

Joseph Vendryes: *Dil ve Düşünce.* Çeviren: Berke Vardar. Yeni İnsan Yayını. 61 S.

Tahsin Yücel: *Dil Devrimi.* Varlık Yayınevi.

Dışarıda: İstanbul Üniversitesinde Türk dili ve edebiyatı doktorası yapmış olan, şimdi Karaçi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi bulunan Muhammed Sabir'in, Karaçi'de Türkçe-Urduca Lûgat'i basılmıştır. (Cumhuriyet, 27 Temmuz 1968).

EK.

Yazımız hazırlandıktan sonra çıkan birkaç kitap:

Türk Dil Kurumu Yayınları

Behçet Kemal Çağlar: *Bugünün Dilüyle Atatürk'ün Söylevleri.* 7+187 S.

Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü. III. C-Ç. VIII+837-1310 S.

A. Caferoğlu: *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü.* XV+320 S.

XI. Türk Dil Kurultayı'nda Okunan Bilimsel Bildiriler, 1966. VIII+272 S.

Özel bir yayın :

Yalçın Kocabay: *Türkçeden Fransızcaya Büyük Sözlük.* 830 S.

Berke Vardar: *Dilbilim Sorunları.* 109 S.

Kâmil İşçan: *Ansiklopedik Matematik Sözlüğü.* (Bu kitabın adı geçen yıllığımızda geçmişti. Ancak, yazarın adı yanlış yazıldığı için yineliyoruz.)

Cemal Tollu: Çıplak

1968 DE DENEME - İNCELEME - ELEŞTİRME

Doğan HIZLAN

Aşağıda göreceğiniz üzere, bu yıl dalımız bakımından verimli geçti. Hele yersizlikten buraya alamadığımız dergilerdeki incelemeleri ve tartışmaları sayarsak yargımızın ne kadar yerinde olduğunu okuyucular da kabul edeceklerdir.

Biz her yıl olduğu gibi, bu yıl da genel yargılarla yılın çalışmalarını tanıtmaktansa onları teker teker eleştirmeyi uygun gördük ve böyle yaptık. Bu yıl Türk Dil Kurumu'nun konumuzu ilgilendiren dalındaki ödülü bir mimarın, Cengiz Bektaş'ın kitabı aldı. Adı *"Mimarlıkta Eleştiri"*ydi.

Eleştirme ödülleri konusunda ikinci olay da, Yeni Dergi eleştiri armağanıydı. Memet Fuat, Berna Moran ve Asım Bezirci'den kurulu jürinin (yargıcılar kurulunun) birincilik ödülünü Evin İlyasoğlu'nun yaptığı *"Salkımsöğütün Türküsü"* adlı çalışma kazandı. İlyasoğlu, bu eleştirmesinde, Nâzım Hikmet'in ünlü Salkımsöğüt şiirini bir yanından ondaki, müziksel öğeleri inceliyordu. İkinciliği alan İrfan Yalçın ise, Yaşar Kemal'in romanı *İnce Memed*'le ilgili bir inceleme ortaya koymuştu. İki çalışmanın da yararlı olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıntılara inen her çalışmanın Türk eleştirmesine katkıda bulunduğu bir gerçektir. Şimdi bu girişimizi bağlıyalım, 1968'in bize getirdiklerini eleştirmeye geçelim:

Karagöz. Cilt: I — Cevdet Kudret

Temaşa tarihimizle ilgili incelemelerin yayınlanması hem tiyatro tarihimiz açısından, hem de bugünkü çalışmalara ışık tutması bakımından büyük önem taşımaktadır. Dünkü gelişmeyi bilmeyenlerin bugün başarılı eserler ortaya koyması güçtür.

Titiz incelemeci Cevdet Kudret, ayrıntılı, özlü ama lâf kalabalığından kaçan incelemesinden sonra, Karagöz oyunla-

rının metinlerinin doğrularını tesbit etmeye çalışmış. Yerinde bir gereklilikle bugünkü dilde anlaşılması zor olan kelimelerin sayfa altında karşılığını vermiş. Metinlerden sonra da Karagöz tasvirlerinden renkli örnekler de kuşe kâğıdına basılmış.

Türk toplumunda gölge oyununun ne zaman başladığı kesin olarak bilinememektedir. Cevdet Kudret, Karagöz konusunda yerleşmiş bazı yanlış bilgileri belgelere dayanarak düzeltmekte. Birçok ülkelerde Karagöz diye bilinen oyunların Karagöz olmayıp bir kukla oyunu olduğunu ispatlamaktadır.

Karagöz, yalnız bir eğlence aracı olarak değil, bir "ibret levhası" olarak da toplumda geniş bir fonksiyon görmüştür.

Cevdet Kudret'in Karagöz'ü, incelemedeki titizliği, metinlerdeki doğruluğu bakımından önemli bir inceleme kitabı. Tiyatro tarihimizin bir bölümünü aydınlatması bakımından da ilginç. Elimizdeki kitap daha birinci cilt. Kitabın tamamı üç cilt olacak ve derlenen oyun sayısı 35'i bulacak. Açıklamalı ve doğru metinler elde etmek için diğer ciltleri de güvenle bekliyoruz.

Keloğlan Masalları — Tahir Alangu

Çoğu zaman masal, ülkemizde çocuklara anlatılan bir sözlü tür olarak bilinir. Böyle bilindiğinden de büyükler, masalı önemsemez görünürler. Halbuki bugünkü sanatın kurulmasında, onun gelişmesinde masalların ne derece önemli rol oynadıkları, incelemelerle ortaya koyulmuştur. Hattâ bugünkü sanat edebiyatı eserlerinin anlaşılmasında birçok ipucunun masallarda olduğu söz götürmez. Sanat eserlerinin kişisel kaynakları yanısıra bir de kollektif kaynakların da çağın ve sosyal yapımın özelliklerini yansıttığına inanılırsa masalların önemi daha iyi belirir.

Elimizdeki Keloğlan Masalları kitabını Tahir Alangu derlemiş. Derlediği 18 masalın sonuna da Keloğlan Masalları konusunda bir inceleme koymuş. Masalların sonuna koyduğu bu incelemeye Alangu, sonsöz adını koymaktan şu amacı güttüğü anlaşılıyor.

Okuyucu etki altında kalmasın.

Alangu, incelemesinde bir önemli özelliğe daha işaret etmektedir. Diğer masallarda kendinizi masal dünyası denilen

bir dünyada hissedersiniz. Ama Keloğlan'ın dünyası bizim dünyamızdır, gerçek yaşadığımız bu dünyadır. Böylece masallar bir gerçeklik kazanmıştır.

Olaylar gerçek dünyada geçmeğe başlayınca, Keloğlan da gerçek bir kişilik kazanır. Çirkindir, keldir, babasız kalmıştır, yoksul bir ananın oğludur, ağası (ağabeyisi) çok zaman zalimdir. Ama bütün bunları zekâsıyla örter ve birçok masalın sonunda aklıyla padişahın kızını alır ve veziri olur.

Keloğlan masallarını ikiye ayırabiliriz. Kelli Keloğlan Masalları, asıl Keloğlan Masalları. Birincide, Keloğlan'ın kelliği geçicidir, ikincide Keloğlan, masalın başından sonuna kadar "Kel" kalır.

Keloğlan, pratik zekânın temsilcisidir. Büyük ölçüde. Bütün güçlükleri yenen, her ortama intibak eden pratik zekânın.

Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları — Mustafa Baydar

Atatürkçülük konusuyla ilgilenenler Mustafa Baydar adını yakından hatırlayacaklardır. Atatürk ve devrimler konusunda Baydar'ın yaptığı çalışmalar birçok kişinin lise sıralarından itibaren okuduğu eserler arasında yer alır.

Hamdullah Suphi, Türk devriminin ve kültürünün eylemde bulunmuş adlarından çok, konuşmasıyla kitleleri ardından sürüklemiş bir kişidir. Baydar, Tanrıöver'in üç yıl süreyle özel yazmanlığını yapmıştır. Özel yazmanlığı süresinde de çoğunlukla Tanrıöver'in gündelik yazışmaları işini yapmış, asıl anıların yazılması nedense hep ileriye ertelenmiştir. Bu yüzden Baydar'ın "hatibin" kendi ağzından yazdığı asıl anılar 20-30 sayfayı bulmaktadır. Tanrıöver sonradan da belleği zayıfladığından diyeceklerini kâğıda geçirmeden ölmüştür.

Baydar, Hamdullah Suphi Tanrıöver'in dinlendiğinde etkileyen ama, yazılı hale gelince muhtevasından çok şeyler kaybeden konuşmalarından parçalar almış. Bu parçalar için de Tanrıöver'in I. Mecliste yaptığı konuşmaları ihtiva eden meclis tutanaklarından yararlanmış. Ayrıca çeşitli konularda hatibin başkalarıyle yaptığı tartışmalar da tutanaklarda var.

Kitapta hatibin şairliği, hikâyeciliği ve toplumculuk akımına karşıtlığı da anlatılmaktadır. Hattâ hikâyeciliğinden de bir örnek sunulmuştur.

Ömer Seyfeddin (Bir Ülkücü Yazarın romanı) — Tahir Alangu

Biyografik romanlar, bizde ve Batıda yazarın eserleriyle yaşamı arasındaki paralellikten yararlanarak yazılan eserlerdir. Bizde Emin Erişirgil bu türde çalışmış, Ziya Gökalp ve Mehmet Âkif için yapmıştı. Ayrıca bu konuda çok tanınmış bir ad Henri Troyat'tan da çeviriler yapılmış, Dostoyevski'nin hayat hikâyesi yayınlanmıştı. Bu türün okuyucu kazanmaktaki büyük avantajı bir yazar üzerine birçok bilgiyi, yargıları incelemenin çatık kaşlı havasından kurtararak, gene aynı ölçüde bir ciddilikle sunmasıdır.

Biyografik bir kitap yazmanın zorluklarının başında, incelediğimiz sanatçının, kişinin yaşadığı ortamın da panoramasını vermek gelir. Eğer onun yaşadığı toplumsal ortamı en kalın çizgileriyle belirtmezseniz yargılarınız havada sallanır. Alangu, bu durumu gözönüne alarak Ömer Seyfeddin'in yaşadığı dönemin siyasal ve toplumsal bütün çalkantılarının da kısa bir romanını vermiştir.

Tahir Alangu, "Bu Kitabın Hikâyesi" adlı giriş bölümünde eserinin nasıl bir anlayışla ve yöntemle yazıldığını anlatıyor. Burada üstün hikâyeciyi seçiş nedenini de özetliyor. "Bunun güdümlü öncü yazarlarda görülen softalığa sapmadan yürümesi, güdümlü edebiyat anlayışını hayatın evrimine bağlama yolundaki sürekli endişeleri, inandığı şekiller ve düşünceler dışındaki güzellikleri hoş karşılayışını, bütün hayatında bir bayrak gibi taşıdı."

Alangu, Ömer Seyfettin'in hayatını belirli dönemlere ayırmış, bu dönemlerdeki yaşayışını, çevresindeki insanları, onlarla aralarındaki ikili alış-verişlerini dile getiriyor. Birinci bölüm Ömer Seyfettin 1 ilâ 8 yaş arasındaki günlerini kapsar. Bunlar tarih olarak 1884-1892 yılları arasına raslar. İkinci bölüm 1892-1900 arasına raslar. 1900-1911'de Selânik'tedir. Bu yıllar sınır boylarında geçirdiği en ilgi çekici yıllardır. Bu dönemde bir çöküşü yansıtan hikâyeler yazar. Ve o sıralarda Türkiye'de dini taassuptan başka hiçbir temel düşünce olmayacağını görür. Hikâyeci bu sıralarda Ittihad ve Terakki'ye katılmıştır. 1911-1913 arasında yazdığı hikâyeler güdümlü bir edebiyatın örnekleridir. Hikâyecinin her günkü olayları ve izlenimleri yazdığı bir anı defteri, yani bir günlüğü vardır. Birçok hikâyelerinin konusunu buradan çıkar-

maktadır. 1911-1913 yılları Ömer Seyfettin'in en önemli yıllarıdır. Genç Kalemler Dergisi'ni çıkarttığı, yeni bir kültür politikasının temellerini atmaya çalıştığı, dilde sadeleşmenin en güzel örneklerini verdiği yıllardır bunlar. Fakat bunları Balkan Savaşı ve orduya dönüş izler. Yine anı defterinden öğrendiğimize göre, 1913 yılında Atina civarında Nafilyon kasabasında tutsaktır. Günlerini okuyup yazmakla geçirmektedir. 1913'te İstanbul'a gelir, yazı yazarak geçinmek niyetindedir, evlenir ve bir kız çocuğu olur. Karısından ayrılır. 1919 da (Efruz Bey)i yayınlar, 36 yaşında da ölür.

Alangu'nun kitabı birkaç yönden önemlidir. Birincisi, Ömer Seyfeddin, bir İmparatorluğun çöküşü ve can çekişme yıllarında aydının temsilcisidir. Sanatı ile belli bir siyasal topluluğun savunucusu olmuş ve bugün çok tartışmaları yapılan güdümlü edebiyatın başarılı örneklerini vermiştir. Ayrıca Ömer Seyfeddin adı hikâyede yenileşmenin ve dilde sadeleşmenin öncülerindendir.

Ataç'la Gelen — Mehmet Salihoğlu

Mehmet Salihoğlu, bizce şiirlerinden çok, dil devrimi ve Türk dili üzerine yazdığı denemelerle, yaptığı incelemelerle tanınır. Bu incelemesinde de Ataç'ı bize çeşitli yönleriyle tanıtmağa, değerlendirmeğe, bize betimlemeğe çabalıyor. İncelemeci, önsözünde Ataç'ın belirgin özelliklerini sıralarken onun düşünürlüğünden de söz ediyor.

Salihoğlu, iyi niyetle yaptığı değerlendirmelerde kimi zaman övgü ölçüsünü aşmaktadır. Artık Ataç'ı bir mitos olarak ele almaktan çok, önemli bir yazar olarak incelemenin zamanı gelmiştir.

Salihoğlu, Ataç'taki nitelikleri ayrı ayrı başlıklar altında değerlendiriyor, bunun için de yorumdan kaçınarak Ataç'ın yazılarıyle okuyucuyu başbaşa bırakıyor. Ne var ki bu yazıların nereden alındığını göstermiyor. Ataç'ın akılcılığı bölümünün sonunda Salihoğlu'nun verdiği yargı, Ataç'ın bugünkü toplumsal edebiyat eğilimi karşısında nasıl değerlendirilmesi gerektiğini ve bu açıdan nasıl bir sonuca varılabileceğini açıkça gösteriyor: "O daha çok, bir yazar özgürlüğünü, bir aydınlar, bir düşünce özgürlüğünü önermiştir. Onların bile bir ölçüde dayanağı sayılan altyapı ile üretim iliş-

kileri üzerinde Ataç, nerdeyse hiç kafa yormamıştır bile denilebilir."

Salihoğlu, Ataç'a taparcasına hayran olduğu halde, onu bugünün ışığında değerlendirmekten kaçınmıyor. Ataç'la gelenin neler olduğunu saptarken, onun eskiyen yanlarını da eleştiriyor. Sözgelişi, onun özgürlük anlayışının soyut bir özgürlük olduğunu, böyle bir özgürlüğü istemenin havanda su dövmek olduğunu belirtiyor.

Bizim bundan sonra yapılacak Ataç çalışmalarında dileğimiz, büyük ustanın toplumcu edebiyat açısından değerlendirmesini yapmak, bu dünya görüşüyle onun yerinin ne olduğunu saptamaktır. Salihoğlu'nun ve diğer incelemecilerin yaptıkları çalışmalar böyle bir çalışmaya destek olacak niteliktedir.

Ahmet Haşim — Asım Bezirci

Kimi kişiler üzerine kitap yazmak, yazarını yeni bir görüş ortaya koymayacak kadar beylik yargılara sürükler. Hele yayınlayanlar da yeni görüşlerden, yadırgatıcı bir kitap ortaya çıkmasından özellikle kaçınırlarsa araştırıcı, daha ortalama ölçülerle çalışmak zorundadır. O zaman yapacağı çalışma incelemeden çok bir derleme kimliği taşır.

Asım Bezirci'nin Ahmet Haşim'ini de bu koşullara göre değerlendirmek gerekir. Daha çok okuyucuya bir sanatçıyı tanıtmak ve eserlerinden örnekler vermek amacıyle düzenlenmiş bu dizinin ilkelerine bağlı kalıyor incelemeci. Düzgün bir Türkçeyle tatlılaştırılmış bir dille Haşim'in hayatını ve sanat serüvenini anlatıyor. Bezirci, Haşim'in hayatını bilinen kaynakların ışığında kaleme almış.

Bezirci, Haşim'i ilk şiirlerinden bu yana incelerken onun yaşaması ile eserleri arasındaki paralellikten bazı sonuçlara varmağa çalışıyor.

Yalnız kitabı okuduğumuz sırada karşımıza çıkan bir cümleyi bir türlü anlayamadım, daha doğrusu bir yere bağlayamadım: "Ahmet Hamdi Tanpınar gibi, Haşim için de annesinin ölümü unutulmaz bir felâket olur." (s. 28). Burada Tanpınar adının anılmasının gereğini bir türlü çıkaramadım.

İnce'emecinin Haşim'de düştüğü bir yanılgı vardır. Onun şiirini düzyazıya özgü bir davranış içinde değerlendirmesi,

bu yüzden de onları özetlemeye ve düzyazı gibi açıklamaya kalkışmasıdır.

Haşim'i etkileyen Türk şiir kaynaklarının başında Galip'in gelmesini biz de edebiyat gerçeğine daha yakın bulmaktayız. Çünkü Şeyh Galip'in Hüsn ü Aşk'taki imaj yapısı sembolizmin örneklerine çok benzer. Haşim kendine uygun bir örnek seçmiştir böylece. Çünkü yenilik arayanların başvurduğu ilk kaynak Şeyh Galip olmaktadır. Abdülhak Hamid'in de ondan beşlikler konusunda yararlandığı edebiyat tarihçilerinin üzerinde anlaşmaya vardıkları bir yargıdır.

Bezirci, Haşim'in şiir kitaplarını ayrı ayrı değerlendirmiş en sonda da söylediklerinin ana çizgilerini toplamış. İnceleme yepyeni bir bakış getirmiyor ama, öğretici yan taşıyan kişilikli bir derleme. Ahmet Haşim'le ilgili yayınlar bibliyografyası bu konudaki çalışmaları genişletmek isteyenlere olanaklar sağlıyor.

Nurullah Ataç (Eleştiri anlayışı ve yazıları) — Asım Bezirci

Sıradan olmayan okuyucu ve yazar için önemli çalışmalar bir sanatçının ya da yazarın bütün yanlarını anlatan eserlerden çok, onun bir yanını alan, bunu derinleştiren incelemelerin daha önemli olduğudur.

Bezirci bu kitabında Ataç'ın eleştirmenliği üzerinde duruyor, büyük ustanın bir "edebiyat adamı" olarak ne yapmak istediğini bir bir sıraladıktan sonra şimdiye kadar Ataç'la ilgili çalışmaların eleştirisine girişiyor, bunların eksikliklerini sayıyor. Bezirci haklı olarak Konur Ertop'un dışındaki çalışmaların yetersizliğine değiniyor. Ama onun çalışmasından sözederken çalışmasının tarafsızlığından şüpheye düşürücü bir dil kullanıyor: "Ertop, iki yıl sonra, Günlerin Getirdiği - Karalama Defteri'nin yeni basımı için uzun bir Önsöz yazdı. Burada Ataç'ın daha çok sanat ve edebiyatla ilgili düşüncelerini kaynak göstererek özetledi. Özetleme büyük bir emeğin ürünüydü, dağınık metinlerin teker teker taranmasıyla elde edilmişti, fakat tasnifsiz ve sistemsizdi, üstelik şeyhine hayran bir müridin davranışıyla yapılmıştı: Övgüden eleştiriye geçmiyordu."

Devrimci bir kişi bellediğimiz Ertop'un bir mürid gibi davranmasına, hele devrimci bir yazara böyle yaklaşmasını kabul edemeyiz. Biz bu inceleme üzerine düşündüklerimizi ge-

çen yılki *"Varlık Yıllığı"*nda belirtmiştik. Ayrıca Ertop'un önsözü için kullandığı "tasnifsiz ve sistemsiz" yargısı da Bezirci gibi nesnellik'i kimselere vermeyen bir eleştirmene yakışmıyor, çünkü bu iddiasının ne demek olduğu anlaşılmıyor, havada kalıyor.

Kitabın bir yerinde (s. 29) Bezirci, öznelciliğin sakıncalarını sıralıyor. Bunlara katıldığımız yanlar çok olabilir ama, aynı sakıncalar onun çalışmalarında da kendini göstermiyor mu? Kendi kitabında da Ataç'ın özelliğini eleştirenler Ahmet Hamdi Tanpınar gibi, Adnan Benk gibi, Peyami Safa gibi öznelciliğin en aşırı uçlarında bulunanlardır. İncelemeci de, bunların yargılarından yola çıkarak Ataç'ın özelliğini, mizacını ortaya koymaya çalışmaktadır. Ünlü Giritlilerin yalancı paradoksu gibi, Bezirci de kendi nesnel çalışmasına nasıl oluyor da bu öznel eleştirmenlerin bilgisini destek ve kaynak olarak gösteriyor.

Yıllardan beri ortaya atılan, hele bazı kişilerin bir kalkan gibi ardına saklandıkları bir terim vardır: "Nesnel eleştiri." Bizim de bu konuda bir söyleyeceğimiz var: Nesnellik deyince (bu terim de söylenmek isteneni karşılamaktan uzak ya) bunun sağlanması yolunda atılacak adımların başında bilimsel yöntemlerin kullanılması gelir. İşte inceleyici bu yöntemlerin ışığında yazarı ve eserini değerlendirir, yoksa çeşitli yöntemler ya da yöntemsizliklerle o kitap ve yazarı hakkında yazılanlar onu ilgilendirmez. Başta Bezirci olmak üzere bizim nesnelciler böyle mi çalışmaktalar? Hayır. Bilimsel yöntemle ve bir bilim dalıyla mı yorum yapıyorlar? Hayır. Edebiyatın dışında bazı kuramları edebiyata uygulamakta öncülük mü yapıyorlar? Hayır. Ne yapıyorlar? Öznel diye suçladıkları yazarların yazılarını tarıyorlar, bu taramanın kendilerini etkilediği ölçüde eseri de gözönünde bulundurarak bir sonuca varıyorlar. Şimdi bu sonuca varma yolunu değerlendirelim: Esere belli bir yöntemle, bilimsel ilkelerle yaklaşılmamış, yararlanılan ve onların ışığında değerlendirilen kaynaklar da öznel. Elma ile armut toplanamaz ama, bizim nesnelciler öznel yazıları tarayıp fişlediler, bunların da sonucunu aldılar mı işte oldu sana nesnel. İşte yılların özneli bu defa da nesnellik adı altında sunuluyor okuyucuya.

Bezirci, bu köksüz ve temelsiz iddiaların dışında ilginç bir çalışmaya girişmiş. Bu çalışmayı yapmakla ne demek

istediğini açık seçik ortaya koyduğuna göre, bir de kuramsal birtakım bilgiler yazmasına hiç mi hiç gereklilik yoktu. Ataç'ın eleştirmenliğinin ne olduğu üzerinde en çok tartışılan, ama böyle belgelere ve kendi yazılarına dayanılarak araştırılmayan bir konudur. İncelemeci Bezirci, verdiği boşa gitmeyen emekle, Ataç'ın eleştirmenliğini belirtmiş, ayrıca belgelere vararak yaptığı değerlendirmelerde güvenilir ve doğru yargılar olmak özelliğini taşıyor. Araştırıcı o her zamanki titizliğiyle bir bibliyografya da sunuyor bize. Kitabın sonuna Ataç'ın kitabında yer alan eleştirmeyle ilgili yazılar alınmış.

Dünden Bugüne Türk Şiiri (Antolcji) — Asım Bezirci

Bugüne dek yazılarımızı okuyanlar, antolojileri olumlu karşıladığımızı bilirler. Özellikle bugünün edebiyattan kopmuş okuyucusunu kazanmak için ilk kilometre taşımız antolojiler olmak zorundadır. Bundan dolayı Asım Bezirci'nin bu antolojisini de sevinçle karşıladık. Girişte antolojiyi düzenleyen şiirleri seçerken hangi ölçütleri gözönünde bulundurduğunu ve bu seçmeyi, derlemeyi yaparken hangi amacı güttüğünü belirtiyor. Bezirci, antolojisini üç bölümde kurmuş: Halk şiiri, Divan şiiri, Yeni şiir. Antolojisine en genç kuşaktan olan şairler almakla yürekten desteklenecek bir davranışta bulunuyor Bezirci. Böylesine bir seçme hem genç şairleri yüreklendirecek, hem de antolojisi okuyucusuna Türk şiirinin son yıllarından ve durumundan bir kesit sunmuş olacak. Bezirci, seçtiği şiirlerin başına şairinin adını, doğum ve ölüm tarihini ve yerini bir de eserlerini koymuş.

Antolojinin toplumcu şairlerin tanınmasında da gerekli bir fonksiyonu yerine getireceğini umuyoruz. Nice gençler bu antolojide yer alan *İlhami Bekir Tez, Niyazi Akıncıoğlu, Hasan Basri Alp, Enver Gökçe, Fethi Giray* adlarını ilk olarak duyduklarını söylediler. Tabii ki seçicinin şiirlerine kişisel bir iş olduğundan karışamayız. Ama antolojinin edebiyat tarihini yanlıştırma açısından itirazlarımızı zaman olursa ayrı bir yazıda belirtmek isteriz. Okuyucu, eleştiri hakkımızın "mahfuz" olduğunu bilsin diye bu notu ekledim.

Şeyhî (Hayatı ve eserleri) — Faruk K. Timurtaş

Edebiyat Fakültesi Türkoloji bölümü öğretim üyelerinden

Prof. Timurtaş'ın doktora ve doçentlik tezi daha da genişletilerek bu ad altında yayınlandı.

Timurtaş önsözde, Husrev u Şirin'in Türk edebiyatı ve dilindeki önemini belirtmekte, Şeyhî'yle mesnevi edebiyatımızın başarılı bir örneğe kavuştuğunu sözlerine eklemektedir. İncelemede bu hikâyenin tarihî çıkışı da araştırılmaktadır. Bugünün okuyucusu, özellikle genç Türk sanatçıları bu inceleme kitabından bir konuda yararlanacaklardır, o da bu hikâyenin çeşitli sanatçılarca nasıl işlendiği konusunda bilgi edinebilmektir. İncelemede dikkatimizi çeken bölümlerden biri de, "Türk edebiyatında bu hikâyeyi yazan şairler" bölümüdür. Halk hikâyesi olarak işlenişinin daha ilginç bir yanı vardır, çünkü halk dilinde bu çok değişmiş ve birçok efsaneler de bu hikâyenin içine katılmıştır.

"Şeyhî'nin, içtimaî eşitlik fikrini işleyen, "herkes yaptığı işin değeri kadar refaha lâyıktır" şeklinde bir içtimaî adalet görüşü ileri sürenlerin eseridir Hârnâme" diyor Timurtaş.

Ayrıca Timurtaş, Şeyhî'nin Husrev u Şirin'inin Rümi adlı bir şair tarafından tamamlandığını ileri sürmekte ve bunu ilk olarak kendisinin saptadığını söylemektedir (s. 131).

Eserin sonunda da seçmeler yer almış. Kaynaklara ve halk hikâyelerine yönelen genç kuşağın bu kitapla bir hikâyeyi daha ayrıntılı tanıma olanağına kavuşacağına inanıyoruz. Yararlanacakları örnekleri temellendirmede bu kitap onlara yardımcı olabilir.

Kemal Tahir'e Mahpusaneden Mektuplar — Nâzım Hikmet

Nâzım Hikmet'in şiirleri yayınlamaya başlanalıberi onunla ilgili çeşitli çalışmalar da gözükmeye başladı. İşte Nâzım Hikmet'in Kemal Tahir'e gönderdiği mektuplar da hem Nâzım'ın kişiliği, hem Türk edebiyatının oluşumuna ışık tutan özelliği bakımından çok önemli. Mektupların başındaki *"Birkaç Söz"* de ünlü romancı, mektupların hangi tarihlerde, nerede yazıldığını açıklamaktadır. Bu mektuplar, yalnızca bir aydının, bir şairin yıllarca çektiği acıları, katlanmak zorunda bırakıldığı sıkıntıları değil, bir usta sanatçının Türk edebiyatında mektup türüne örnek gösterilecek güçteki ürünlerini okuyacaksınız.

Mektuplaşmalar 1940'ta başlıyor, bu yıllar dünya tarihinin ateş ve kan dolu günleri. Nâzım Hikmet hem İkinci Dün-

ya Savaşının gidişatını izliyor, hem de Türk edebiyatının sorunlarını bir an olsun aklından çıkarmıyor, hem de yaşama savaşını vermeye çabalıyor.

Mektupların bir bölümünde Halide Edib'in romancılığıyla ilgili notlar bugünkü yorumcular için de geçerli. "Sağırdere" nin, Kemal Tahir'in bu ünlü romanının yazılışı serüveni, doğum sancıları gene o mektuplarda var. Nâzım'ın çalışma tasarılarının ilk tohumlarının da nerede nasıl filizlendiği bu kitapta parça parça ortaya konulmaktadır. Kemal Tahir'in bizce de gelişme çizgisinde önemli ve olumlu bir rolü olan "Göl İnsanları"nı Nâzım Hikmet överken. Orhan Kemal için de şunları söylemektedir: "Fakat sana bütün samimiyetimle söyleyeyim ki, amele muhitini vermekte rekor bence hâlâ yazıları henüz intişar etmeyen Raşit Kemali'nindir." Yalnız Orhan Kemal için değil, Sait Faik için de Oktay Rifat için de söyledikleri doğru çıkmıştır.

Çevirinin nasıl yapılması gerektiği her dönemde ve her kuşakta tartışılan bir konudur. Nâzım Hikmet'in söylediklerine bugün de katılmamak imkânsız gibidir. Her dilden eserlerin aslını değil de tatlılaştırılmış, sulandırılmış Türkçesinden okutmak isteyen çevirmenleri düşündükçe Nâzım Hikmet'e daha da hak veriyoruz. Şair bu düşünceleri belirtirken Kemal Tahir'e bu mektupları yazarken Tolstoy'un ünlü *"Harb ve Sulh"*ünü çevirmekteydi. Bu konudaki düşüncelerini şöyle bağlıyor: "Son söz: ben Nasuhi Baydar'ın. Nurullah Ataç'ın, Reşat Nuri'nin filânın Türkçesini değil, Türkçede Tolstoy'un Rusçasını, Anatole France'ın Fransızcasını, tekrar ediyorum Türk dilinde, onların dillerini okumak istiyorum.

Bir adamın yaşama savaşı verirken edebiyattan, sanattan, dünya olaylarından vazgeçilmez bir tutkuyla sözetmesinin canlı örneklerini bu kadar güçle dünya edebiyatında da az kişide bulacaksınız.

Bu kısa tanıtmamızda mektupların her değindiği sorunu iletemiyeceğimiz için, üzgünüz. Çünkü gerçekten değinilen her konu ve bu konuda Nâzım'ın her söylediği önemlidir yargısı hiç de abartılmış bir yargı değildir.

Bu yıl okunması "farz" olan iki kitaptan biri belki de birincisi bu mektuplardır. Ünlü şairin sanatını size biraz daha sevdirecek ve büyüklüğünü gösterecek bir kitap.

Hatırladıklarım (1905-1950) — M. Zekeriya Sertel

Tanınmış gazeteci M. Zekeriya Sertel, yarım yüzyıla yaklaşan bir zaman parçasında gördüklerini ve yaşadıklarını dile getiriyor kitabında. Daha çok gazetecilikle ve Türk siyasal hayatıyla ilgili anıların ve düşüncelerin yer aldığı anıların bizi ilgilendiren bölümleri Türk sanatçılarıyla ilgili olanlarıdır.

Sertel, Nâzım Hikmet'in ilk olarak Babıâli'ye nasıl girdiğini ve Resimli Ay'da yaptığı polemikleri anlatmaktadır. Gerçekten de Sertel'in yönettiği Resimli Ay'ın Nâzım Hikmet'in başkanlığında açtığı *"Putları Yıkıyoruz"* kampanyası hem onun Babıâli'de tanınmasını sağlamış hem de ona düşmanca tavır alanların aynı safta toplanmalarına sebep olmuştur. Sertel, uzun uzun Nâzım Hikmet'i anlatmakta onunla olan ilişkilerini dile getirmektedir. Nâzım Hikmet'i Sabahattin Ali, Balaban ve Aziz Nesin izlemektedir. Belki kişiliğini ve özel yaşamasını az tanıdığımızdan olsa gerek, Sertel'in anlattığı sanatçılar arasında en renkli tip bize Sabahattin Ali göründü. Daha doğrusu Sertel, en renkli olarak o sanatçıyı anlatmış. Ayrıca Halikarnas Balıkçısı (Cevat Şakir) ile birlikte geçirdiği İstiklâl Mahkemesi serüveni de Balıkçı'nın yaşamasının bir dönemini aydınlığa çıkarıyor.

Birkaç sanatçının yaşamalarını biraz daha aydınlığa çıkaran anılar Sertel'inki.

Nâzım Hikmet'in polemikleri — Kemal Sülker

Edebiyat kavgalarının, bir edebiyat geleneğinin kurulmasında, gelişmesinde itici rolleri vardır. Sülker bu derlemesiyle polemikçi Nâzım Hikmet'i bize tanıtıyor, bu tanıtmayı yaparken şairin Babıâli'ye girdiği yıllardaki düşünce ortamını da veriyor. Polemiklerde, Sertel'in Nâzım Hikmet'in Resimli Ay serüveni konusundaki anılarının belgelendirilişini ve ayrıntılarını buluyorsunuz. Nâzım Hikmet o dönemde "Putları Yıkıyoruz" kampanyası açmış ve o güne kadar dokunulmaz sayılan değerlerin yıkılması için bir kampanyaya girişmişti. Tabii ki, bunu bir eski yeni kavgası olarak görmenin ötesinde toplumumuzda değişen değerlerin bir sonucu olarak değerlendirmek de gerekir. Değişen değerler de Nâzım Hikmet ve

arkadaşlarıyla Babıâli'ye gelen yeni toplumcu dünya görüşüdür.

Nâzım Hikmet özellikle üç sanatçıya çatmıştır (birisi, pek sanatçı sayılamaz) bunlar Ahmet Haşim, Hamdullah Suphi ve Yakup Kadri'dir. Üçü de özellikle gençlere büyük şiddetle karşı çıktıklarından Nâzım'dan bu karşılıklarını çok sert olarak görmüşlerdir. Bunlar yalnız polemik değil, mizah edebiyatının da sayılı örnekleridir. Kitapta yer alan ilgi çekici polemik dizisinden biri de Peyami Safa ile şair arasındakilerdir.

Polemiklerin bu kuşak için önemli bir yanı da, Namık Kemal konusunda Nâzım Hikmet'in ortaya attığı yeni görüşlerdir. Bu yeni görüşler de o zaman yadırganmış ve büyük tepkilere yol açmıştır.

Nâzım Hikmet'in polemikleri onun yalnız neyi yıkmak istediğini ortaya koymakla kalmıyor, yıktıklarının yerine neyi koymak istediğinin de bilincinde olduğunu gösteriyor. Edebiyat tarihimizden bir kesit ki, sanırım genç kuşağı ilgilendirecektir.

Ataç'ı Anış

Türk Dil Kurumu salonlarında Ataç'ın ölümünün onuncu yıldönümü dolayısıyla yapılan toplantıda birtakım konuşmalar yapılmıştır. İşte bu kitap burada yapılan konuşmaların derlenmesiyle ortaya çıkmıştır. Ömer Asım Aksoy, Nusret Hızır, Hikmet Dizdaroğlu, Ceyhun Atuf Kansu, Mehmet Salihoğlu ve Ataç'ın kızı Meral Tolluoğlu birer konuşma yaparak usta eleştirmenin çeşitli yönlerini tanıtmağa çalışmışlardır. O gün Ataç'ın kendi sesinden teypten dinlenen iki şiir de buraya alınmıştır. (Nedim'in ve Şeyh Galip'in şiirleri.) Ayrıca Anış kitabının sonunda Rıdvan Çongur'un radyoda yaptığı açık oturum da yer almıştır. Çongur'un yönettiği açık oturuma *Yaşar Nabi Nayır, Orhan Hançerlioğlu ve Sabahattin Kudret Aksal* katılmışlardır.

Hüsn ü Aşk, Şeyh Galib — Abdülbâki Gölpınarlı

Şarkiyat uzmanı ve İslâm-Türk edebiyatının yaşayan büyük bilgini Abdülbâki Gölpınarlı, şimdiye dek tam ve doğru bir basımı bulunmayan, klâsik edebiyatımızın en büyük eser-

lerinden *"Hüsn ü Aşk"*ı yayınladı. Gölpınarlı, bu basımda Şeyh Galib'in el yazmasını esas metin olarak ele almış, bunun yanısıra en eski yazmalardaki nüsha farklarını da karşılaştırmıştır. Hüsn ü Aşk, böylece edebiyat ortamımıza ilk defa yeni yazıyla sunulmuş olmaktadır. Değerli bilgin, tam ve doğru metinin arkasından arı, duru, katıksız ve güzel Türkçesiyle bugünkü dille nesre çevirmiştir.

Yukarıda başka kitapları eleştirirken sözünü ettiğimiz gibi, bu dev eser kendinden sonra gelen nice sanatçıları etkilemiştir. Araştırmacı metin içinde geçen Arapça, Farsça ve bugün kullanılmayan Türkçe sözcüklerin de lugatçesini yapmıştır. Ayrıca açıklanması gereken terimleri açıklamış, İslâm-Türk, Hint-İran, Yunan-Roma mitolojisine, alınan âyet ve hâdislere, tasavvufî inançlara ve geleneklere değin ayrıntılı bir açıklama eklemiştir.

"Hüsn ü Aşk"a yazdığı önsözde büyük bilgin Gölpınarlı, ana kaynaklara, ilk elden bilgilere dayanarak Galib'in hayatı, sanatı ve etkisi altında kaldığı İran ve Türk şairlerini anlatmıştır. Galib bu etkileri kişiliğinde eritmiş, hem onların mensup oldukları geleneği temsil etmiş, hem de ortaya koyduğu eserin özgünlüğünü (orijinalliğini) saklamıştır. Gene buradan anlamaktayız ki Galib, öz-Türkçeye taraftardır ve düşüncelerinde de moderndir, çağdaştır, yaşadığı çağın kurallarından çok daha ilerisini görmüştür. Aruzla yazdıkları öz-Türkçenin en güzel örnekleridir.

Gölpınarlı, yaptığı bu çalışma ve önsözle bize hem yılların en önemli bir baş-yapıtını (şaheserini) tanıtmış, hem de Galib'in hayatı, sanatı hakkında en doğru ve güvenilir bilgileri vermiştir. Dileğimiz Galib'in Divanı'nın da bir an önce yayınlanmasıdır.

Biz genç kuşakların kendi değerlerini tanıması yolunda atılmış bu adımları değerlendirmesini isteriz.

Son şiir gelişmelerini izleyenler, özellikle Türk şiirinin son yıllardaki çıkış noktalarını bilenler, Galib'in kendilerine kaynaklık edecek güçlerin başında geldiğini Hüsn ü Aşk'tan öğreneceklerdir.

İslâmî Türk Edebiyatı — Dr. Necla Pekolcay

Geçen yıl birinci cildinin yayınlanışını bu sayfalarda haber vermiş ve kısaca tanıtmıştık. II. kitapta büyük bir araştırma

Hakkı Demirtaş

kitabı olmaktan çok Yüksek İslâm Enstitülerinde okutulan İslâmî Türk edebiyatı derslerinin müfredat programı çerçevesinde yazılmıştır. Eserde XV. yüzyıldan Mehmet Âkif'e kadar İslâmî Türk edebiyatının özellikleri ve bu akımın kişileri incelenmektedir. Her bölümün sonuna o bölümle ilgili bibliyografya eklenmiştir. İnceleme bölümünü kitapta anlatılan yazarlardan alınmış örnekler ve bunların asıllarının fotokopileri izlemektedir.

Günlerde — Oktay Akbal

Oktay Akbal, uzun süredir günlük tutmakta ve bunları Varlık Dergisi'nde yayınlamaktadır. Akbal, batıdan ve bizden okuduklarını, gündelik olaylar karşısında düşündüklerini defterine geçiriyor. Bir sanatçı için yararlı bir yol. Hem kendisi buradan eserleri için gerekli olan malzemeyi çıkarabilir, hem de Akbal'ı inceleyecek eleştirmenler buradan bazı ipuçları çıkarabilirler. Ben, sanatçıların, hattâ bütün yazarların günlük tutmalarından yanayım, yazmanın ve yaşamanın ayrıntılarına inebilmenin başında günlük geliyor. *"Günlerde"* edebiyatımızın önemli sorunlarına değiniyor, çok yerde eleştirmemize belge sağlayacak bir kitap.

Makaleler ve İncelemeler — Abdülkadir İnan.

İnan'ın tarih, etnoğrafya ve folklor incelemeleri ilgilendirmektedir bizi özellikle. 69-240. sayfalar arasında yer alan "Destanlar" bölümü Türk destan edebiyatının hemen bütün ürünlerini, konu ve motiflerini, destanların birbiriyle ilişkilerini incelemektedir.

Halide Edip Adıvar — Muzaffer Uyguner

Uyguner, küçük bir kitabın sınırları içinde ünlü romancımızın hayatını ve sanatını ana çizgileriyle ayrıntılara girmeden ortaya koymağa çalışmıştır. Uyguner, yerinde bir yöntemle romancının sanatını genel olarak değil de, hem tür tür ayırarak değerlendirmekte, hem de onda çeşitli öğeleri teker teker değerlendirmektedir. Kişileri, kahramanları, zamanı, mekanı ayrı ayrı eleştirmek sanatçının kişiliğinin belirmesinde daha olumlu bir yol gibi geldi bize.

Uyguner, daha sonra eserlerinin bibliyografyasını ve hakkında yazılmış eserlerden de bir liste çıkarmış ve romancının eserlerinden seçmeleri de sonuna koymuştur.

Divan Şiirinde Çapık Sevgi — İsmet Zeki Eyüboğlu

Divan şiirine çağdaş bir yorumla yaklaşmak isteyen, ama üstesinden gelemeyen bir deneme. Gölpınarlı'nın, Nâzım'ın polemiklerini okuyanlar bu tür çıkışlarda her şeyden önce polemiği yöneten bilginin varlığının şart olmasına inanacaklar. İncelemeci, bu şiir geleneğindeki aşk şiirlerini ele almakta, bunların tamamen eşcinsel olduğu savını ortaya atmaktadır. Bunu örnekler ve yorumlarla ispatlama çabasına girişmiştir ki, gereksiz bir çaba gibi geldi bana. Divan şiirinde bu tür eğilimlerin olduğu bilinmeyen bir şey değil ki. Aldığı bazı örneklerde de yanlışlık var. Belki baskı yanlışıdır bunlar.

Türk Şiirinde Tanrı'ya Kafa Tutanlar — İsmet Zeki Eyüboğlu

Bu başlığı görünce bir başkaldırma davranışı anlamını çıkarmayın. Bence kitabın içini okuyunca insana biraz abartılmış bir başlık gibi geliyor. Eski şiirimizde Tanrı-insan ilişkisinin ilginç bir serüveni vardır, bu da Eyüboğlu'nun belirttiği gibi "ozanın çekinmeden birtakım iç ürpertilere kapılmadan kendi varlığını ileri sürmesi, Tanrıya senin gibi ben de varım diyebilmesidir. Bunun pek de başkaldırma, kafa tutma olmadığını hemen anladınız.

İncelemeyi birkaç cümlede özetlemek istersek, eski Türk şiirinde insan ve Tanrı ilişkilerini değerlendiren bir çalışma denemesi diyebiliriz.

Anadolu Mitolojisi — Cahit Beğenç

Cahit Beğenç adı kimilerinin belleğinde bir hikâyeci olarak kalmıştır. Gerçekten de Beğenç bir zamanlar konularını mitolojiden alan bu kaynaktan beslenen başarılı hikâyeler yazmıştır. Yazıldıkları yıllarda Beğenç'in hikâyeleri ilgi uyandırmıştı. Şimdi bu kitapla bilimsel bir çalışmaya yönelmiş bulunuyor. Önce "Türkiye Turizminde Mitoloji"yi, sonra da "Mitoloji"yi anlatmış. Beğenç, bugünkü batı uygarlığının dedesinin Mısır olduğu tezini savunmakta, bugün bizim toprak-

larımızda yer alan mitoloji hikâyelerinin de Ön-Asya kavimlerinden geldiğini ileri sürmektedir. İncelemenin sonundaki, "Türkiye Turizminde Mitoloji ile İlgili Semboller" bölümü ilgi çekmektedir.

Ağrı Dağındaki Horoz — Cavit Orhan Tütengil

Ağrı Dağındaki Horoz, Tütengil'in 1962'den bu yana yazdığı denemeleri topladığı kitaba verdiği addır. Bu yazılar 1962 ile 1935 arasında "Dünya" ve "Vatan" gazetelerinde 1965'ten bu yana "Yeni Ufuklar"da yayınlamıştır bu yazıları. Tütengil her şeyden önce bir bilim adamıdır ve bilimsel eserleriyle tanınmıştır. Tanınmış sosyolog bu bilim adamı tavrıyla çeşitli gündelik sorunlarımızı değerlendirmektedir. Bunları bilimin ışığında değerlendirirken diğer örnek tuttuğu dünya görüşü de Atatürk devrimleridir. Denemelerin konusunun daha çok dil dâvasını savunan, eğitim politikamızın ana çizgilerini eleştiren yazılar olduğunu belirtelim. Kitaptaki denemeler üç ana bölümde toplanmıştır: 1) Yolun yarısı, 2) Okuma bayramı, 3) Sarı limonlar.

Devrimci bilim adamı Tütengil'in denemeleri kendi türünün başarılı örneklerinden sayılmalı.

Batı Uygarlığı ve Biz — Nurettin Şazi Kösemihal

Sosyoloji ile ilgili eserlerinden başka Kösemihal, edebiyat ve müzik türünde yazdığı deneme ve incelemelerle de tanınır. Bu tür denemeleri bir dizi olarak yayınlanacakmış. Bu denemeleri dört başlıkta toplamış: 1) Yurt sorunları, 2) Edebiyat dil (yazıların çoğu Ataç'la ilgili), 3) Sanat sorunları, 4) Bir batı kentinin düşündürdükleri.

Bu dizinin Ataç'la ilgili olan bölümünde Ataç konusunda bir yenilik taşımadığı rahatça söylenebilir. Son bölümde Paris ve Paris'teki çalışmalarla ilgili notlar yer almıştır.

Kösemihal'in bu yazdıkları yayınlandığı yıllarda sanırız biraz etkisi olan düşüncelerinin bugünkü sanat ortamından çok uzaklara düştüğü bir gerçek. Düşündükleri ve önerdikleri, 1968 yılı düşünülürse geçerliliklerinden önemli bir yanını kaybetmişler.

Karanlığın Kuvveti — Talip Apaydın

Bizde çok tartışılan kurumlardan biri de Köy Enstitüleridir. Bilim adamlarından sanatçılara kadar birçok kişi bu kurumların savunusunu yapmışlardır. Hiç kuşku yok ki, bu savunuların en inandırıcıları oradan yetişenlerden gelmiştir. "Bozkırda Gün'er"in, "Yarbükü"nün ünlü romancısı Talip Apaydın bu defa bir deneme kitabıyla ilgi uyandırıyor. Talip Apaydın da Köy Enstitüsü çıkışlı romancılardan. Bunun için yetiştiği kurumu bize tanıtma çabasına girişmiş. Bu çabada bulunurken yalnız Köy Enstitülerini anlatmıyor, kendi biyografisinin de en önemli bölümünü anlatmış oluyor. Apaydın, denemelerine Köy Enstitüsüne girdiği yıldan Yüksek Bölümünü bitirinceye kadar geçen yılları etkili, güçlü bir dille sunmaktadır. Olayın dışında kalanlar, kitabı ünlü bir yazarın okul yılı anıları olarak da okuyabilir. Ne var ki, alışılagelmiş okul anı'arının dışında, keskin çizgiler ve gözlemler taşıyan insanı düşündüren, içini burkan anılar. Apaydın kendi kişiliğinde bir köylü çocuğunun nereden çıkıp bu kurumun yardımıyla nereye ulaşabildiğinin grafiğini çiziyor.

Okuyucu, bu usta romancının kitabında üzerinde çok tartışılan bir kurum olan Köy Enstitülerinin kuruluş ve işleyişi üzerine de ilgi çekici yeni bilgiler bulacaktır.

Nâzım Hikmet Türk Basınında — Hilmi Yücebaş

Elindeki malzeme'eri hiçbir değerlendirmeye ve sınıflamaya tabi tutmadan olduğu gibi yayınlayan bir arşivci bay Yücebaş. Yalnız ne var ki derlemelerinin bir yararı hiçbir yerde bulamayacağınız belgeleri burada bulabilmenizdir. Karmakarışık lehte ve aleyhte yazıların yer aldığı kitap, inceleyicilere belki bir iki belge için yararlı olabilir yalnızca, o kadar.

Yer Altında Bir Anadolu — Mahmut Makal

"Bizim Köy"ün unutulmaz yazarı Mahmut Makal bu kitabında doğuyla ilgili notlarını toplamıştır. Köy Enstitülü yazarlardan biri olan Makal, doğu insanları, onların ortamını, birbiriyle olan ilişkilerini, gerçeklere susamışlığını, dile getirmeğe çabalıyor. Doğunun bugünkü durumunu yansıtan bir-

çok kitap okumuşsunuzdur ama, Makal'ın objektifinden bir kere daha okumanın gerekliliğini unutmayın. Doğunun bitmeyecek gibi gelen kışları, doğuya giden aydınların karşılaştıkları durum, burada halk için yapılan çalışmalar ve alınan sonuçlar.

Makal'ın notları arasında orta ve güney Anadolu ile ilgili notlar da var.

Bizim Kuşak ve Ötekiler — Baki Süha Ediboğlu

Şair Baki Süha Ediboğlu, bu kez karşımıza bir deneme kitabı ile çıkıyor. Sanatçı, eski ve yeni kuşaktan tanıdığı sanatçılarla olan anılarını ve bunlar üzerine edindiği izlenimleri iletiyor bize. Daha önce gündelik bir gazetede tefrika edilen "Bizim Kuşak ve Ötekiler" Yahya Kemal Beyatlı ile başlıyor Ahmet Oktay'la bitiyor.

Her sanatçının kendi kuşağını daha iyi tanıdığı bunun sonucunda da daha iyi tanıtabileceği bir gerçek. Ediboğlu'da kendi kuşağından olan sanatçıları çok daha güçlü çizgilerle tanıtıyor. Ne var ki kitabın iki kuşağa da yararı olacak, aynı kitapta eski kuşak yenileri, yeniler de eskileri tanıyacak. Bu tür kitapların okuyuculara sanatçıların tanıtılmasında inceleme kitaplarından daha çok görev taşıdığı bilinen denenmiş gerçek'erden.

Sanatçıların yazdıklarıyla yaşadıkları arasındaki bağlantılarından —çok da kişisel olsa— Ediboğlu bir kesit vermektedir.

Konumuz Edebiyat — Oktay Akbal

Hikâyeciliği, çevirmenliği, fıkracılığı ölçüsünde de Akbal usta bir denemecidir. Denemelerinde başarılı bir anlatım, iyi bir edebiyat bilgisi, ve ironi başta gelen özellikleridir. Denemelerinde sevdiği kitapları, sevdiği yazarları anlatıyor. Denemelerde ağır basan eğilim, çağdaş bir hümanizmdir. Akbal'ın denemeciliği şiirden filme kadar geniş bir kesimi kaplar. "Hiroşima Sevgilim" üzerine yazdığı deneme, nice film eleştirmenlerinkinden çok daha niteliklidir. Akbal bu denemelerinde edebiyat sorununun her şeyden önce bir kültür sorunu olduğuna inandığından, bizim kültürümüzün ne durumda bulunduğunun tartışmasını yapıyor. Ve kültürümüzün hangi evrede bulunduğu konusunda da kesin bir sonuca varmıyor.

Acılı Kuşak - Mehmed Kemal

Tanınmış gazeteci ve şair Mehmed Kemal'in kendi kuşağından sanatçılarla ilgili notları. Anlattığı adlar arasında bugünün ünlü sanatçılarının serüvenlerini bulacaksınız. Bu sanatçılar o gün düşünceleri ve ülkü eri uğruna ne'ere katlanmışlardır. Nasıl saçmasapan baskılara dayanmak zorunda bırakılmışlardır. Mehmed Kemal'in zehir zemberek bir dille anlattıkları, yıllar öncesinin sanat ortamını vermekle kalmıyor, ülkemizin geçirdiği çalkantıların sanatçılar ve yazarlar üzerindeki etkisini de gözler önüne seriyor.

Mehmet Akif (Hayatı - Aksiyonu ve Düşünceleri) — Sezai Karakoç

Genç kuşağın ilgi çeken şairlerinden Sezai Karakoç, inceelemeleriyle de tanınmaktadır. Yunus Emre incelemesinden sonra Mehmet Akif'e eğilmiştir. Karakoç, bu incelemelerinde konuya bir incelemecinin soğukkanlı tavrından çok bir şairin diğer bir şair hakkındaki düşüncelerini yansıtmaktadır. Bu kitabında Akif'in hayatını anlatmakta, aksiyonunu değerlendirmektedir. Kitabın ikinci bölümünde ise, Akif'in şiirini, onun sanatını ve düşünce yapısını oluşturan öğeleri araştırmaktadır.

1968 DE PLASTİK SANATLAR

Nurullah BERK

GENEL DURUM

Plastik sanatlarımızın geçen yıl içinde özlemi duyulan derli-topluluğa varmış olduklarını sanmak fazla iyimserlik olur. Genel olarak biçim ve renk sanatlarımız beş on yıldır izledikleri yollardan ayrılmadılar, alışageldiğimiz dallanıp budaklanma 1968 süresince de görüldü. İçerde ve dışarda plastik sanatlarımızın, dağınık da olsa, geliştiklerini gösteren ilginç olaylar olmadı değil, bunları ayrı ayrı ele alıp değerlerini incelersek. Ne var ki sanatımızın genel gidişinde görülen bölüşmeler, ayrıntılar, sanat varlığımızın sınırlılığı, sanatla ilgili çevrelerin hemen hemen iki, üç şehirde öbeklenmesi karşısında anormal, yapmacıklı, içtenlikten uzak bir kimliğe bürünüyor. Plastik sanatların yalnızca bellibaşlı iki üç şehirde geçerakçe oluşu, bu sanatların memleket bütününde halkın ilgisizliğiyle karşılaşması, biçim ve renk yapıtlarının toplumun kültürel yapısına daha girmemiş olması derli toplu bir iki akıma yer verebilirdi. Biz azın ve özün özlemini duyarken bakıyoruz ki, çeşitli birlikler, gruplar, bölüntüler, derlendiklerinden üç beş ay sonra dağılan genç topluluklar, değişik akımlar, çelişmeler, bir kör döğüşü içinde daracık sanat dünyamızı kaplamış.

Bu fazlalık, bu bolluk, iddiaların ve sergilerin çokluğu, bu çelişme ve aykırılıklar, karışık alanı en uygun ortam bilip yayılan amatörlük, derinlemesine bir gelişmeden çok bir oluş, bir anarşi devresinin izleridir. Plastik sanatlarımızın buhranlı bir dönümü içindeyiz. Biz yapımız, ortamımız, sevgilerimiz, isteklerimizle sıkı sıkıya ilgili, onları cevaplandıran bir biçim ve renk sanatının özlemindeyken karşımıza bize yabancı, yabanel uydusu sanatçılar, yapıtlar çıkıyor. Avrupa dergilerinden kopup galerilerimizin panolarına konan, ya da

sehpaların üstüne tüneyen resimler, heykeller, yapma, kapma bir alafrangalığın sahteciliği içinde.

Biçim ve renk sanatlarımızın kısa geçmişine bir göz atarsak önceki akımların neden tutulduklarını, neden etkilerini gösterdiklerini anlarız: azlıklarından. Kökü on dokuzuncu yüzyıl ortalarından 1914'e dek süregelen realizm, tabiat tutkusu, olgun yemişlerini vererek minyatür tekniğinden bambaşka bir resim zevkini aşılamıştı. Şeker Ahmet Paşadan, Osman Hamdi ve Hoca Ali Rıza'ya; bu akımın güçlü temsilcileri Batı estetiğine uygun bir biçim ve renk sanatını Türkiye'ye yerleştirdiler. Realist akımın karşısında, onun gelişmesini köstekleyecek başka bir akım yoktu, olmadığı için de etkisi bu kadar köklü oldu.

Gün geldi bu akım eskidi, yirminci yüzyıl Türkiye'sine daha uygun bir biçim ve renk estetiğinin özlemi duyuldu. O zaman Çallı İbrahim ve arkadaşlarının empresyonizmi geldi oturdu eski realizmin yerine, az zamanda sevildi, benimsendi. Çünkü o akım da tekti, aksiyonunu köstekleyecek başka bir akımla yarışmak zorunda değildi. On dokuzuncu yüzyıl ressamlarının kahverengi gölgelerine alışmış olan halk, Avni Lifij'in, Nazmi Ziya'nın mavi ve mor gölgelerini uzun süre yadırgamadı. Turuncu ışıklarla mor ve mavi gölgeler resim kültürüne yerleştiler.

Gene gün geldi, bu akım da eskidi. Çağdaş Türkiye kurulmuştu; Türkiye, Batıya yöneliyordu, Batı kültürünü dış görüntülerinden değil, köklerinden anlamak, kavramak, kendi yapısına göre uygulamak zorundaydı. "Müstakil Ressamlar"ın, özellikle "D Grubu"nun süreli çalışmaları Avrupa çağdaş sanatını kaygılarıyle bize getirmiş oldu. "D Grubu"nun başarısını, empresyonizme karşı gelişi, açık, seçik olarak yeni değerler getirişi, kavgasında yalnız oluşunda aramak gerekir.

Bu saydığım akımlar Türkiye'nin çeşitli devirlerinde organik sayılabilecek istekleri cevaplandırdılar. Bu akımların gelmesi birer zorunluluğun sonucuydu, soyut akımlar değildi bunlar, durup dururken, gereksiz türemiş şeyler değildi. Değişen kültürel ortamların, isteklerinin sonucuydular.

"D Grubu"nun aksiyonu, 1933'den bugüne çeşitli çağdaş akımların Türkiye'de gün ışığına kavuşması, birbirleriyle çelişmelerine yol açtı sayılabilir. Kübizmin, konstrüktivizmin,

soyut sanatın 1933'de atılan temelleri sanat topluluk ve gruplarının, sergilerin çoğalmasına, birbirine aykırı eğilimlerin doğmasına alan hazırlamıştı.

Bütün bunlar biçim ve renk sanatlarımız tarihine mal olmuş olaylar. "D Grubu"ndan sonra plastik sanatlarımızda bir yayılma, bir artma, yıldan yıla kabaran bir genişleme olduğu, bu gelişmenin bugünün aykırılıklarla dolu ortamını yarattığı da bir gerçek.

Bu düşünüşe karşı geleceklerin sesini duyar gibi oluyorum: "Ne istiyor, diyecekler; tek sanat topluluğu, tek eğilim, yılda bir iki sergi ve sadece üç beş sanatçı mı? O artma, yayılma ve kabarma ileri gidişin, plastik sanatların Türkiye'de kök salışlarının izleri değil mi?"

André Gide'in "Sanatçı olmak isteyenleri özendirmemek gerektir" —onları boşuboşuna umutlandırıp sonraları birer kötü sanatçı olmalarını önlemek anlamına— sözü ne kadar doğru ise sanatçı artışını gemlemek de o kadar imkânsız. Elbette ki akademiler, konservatuarlar, eğitim kurulları her yıl birkaç ressamı, heykeltraşı, müzikçi ve aktörü piyasaya dökecek, sanatçı rakamı böylelikle kabaracaktır. Bunlar herbiri kendi alanında çalışadursunlar, bizim isteğimiz güçlü kişiliği olan sanatçıların çıkması, birleşerek, toplanarak köklü bir akımı memlekete yaymalarıdır.

Yıllar gösterdi ki, plastik sanatçıların toplanıp belli bir görüşü, bir estetiği savunmaları, ekol kurmaları, sağlam bir akımı sunmaları çok zor. "D Grubu"nun on yılından sonra o topluluğu, belli bir anlayışa inancı, o inancı yıllarca ve ısrarla savunmayı başka bir grup başaramadı.

Bir ara "bölgesel" bir eğilimin doğduğu görüldü, sürecek sanıldı. Önderi, 1933 öncelerinde Anadolu'ya, köye ve köylüye yönelen, Batı etkilerinden uzak kalıp kendine has bir üslûp yaratmayı başaran Turgut Zaim olmuştu. Beş altı sanatçı folklorumuzu inceliyor, yerli konu ve temaları işliyor, "Paris ekolü" havasından sıyrılmak için millî karakterli çağdaş bir Türk resminin temelini atmak istiyordu. Gelgelelim, sürseydi çok ilginç yemişler verecek olan bu akım, Batı modernizmine, soyut anlayışına uymak hevesiyle parçalandı, temel görüşe bağlı üç dört ressam yalnız kaldılar. Oysa bir ekol üç, dört temsilci ile kurulamaz, kurulamadığı gibi çevreyi de etkileyemez. Kalabalık bir temsilci kitlesini

çevresine toplayamayan bir sistem, eşit kaygılarla da olsa dağınık çalışan üç beş kişinin katkısından çok daha güçlüdür.

AMATÖRLÜK, TÜREDİ RESSAMLAR

Plastik sanatlar dünyamızı bulandıran faktörlerin en önemlileri, amatörlük ve türediliktir. Çağdaş akımların yüzeyden bakıldıklarında kolay gibi görünen işlenme türleri, klasik bir eğitimden geçmemiş, sadece görüntülere dayanan soyut sanatın çeşitli biçimleri, plastik sanatçıları gitgide kabaran bir amatörlüğün kucağına attı. Bütün kolaylıklara, gözboyamalara uygun bir alan hazırladığı için klasik kurallardan kaçan bir "empirizm", bir "hüdâyînâbît" yetişme anlayışı, genç sanatçıyı geleneksel aşamaların çetin merdiveninden kurtardı. Yalnız genci mi? Belki de gençten çok olgun yaşta, kadınlı erkekli amatörleri. "Resim yapmasını bilmeyen ressamlar" zümresine her yıl yeni heveslilerin katıldığını görüyoruz. Bunları bir resim sehpasının önüne oturtup ellerine kalemle resim kâğıdı veriniz, karşılarına koyacağınız herhangi modeli çizdiriniz. Tezgâh işi boya bulamaçları, palet kazıntılarından rasgele çıkan renk ahenkleri, bilinmez hangi plastik macera peşinde gezinen çocuksu desenleriyle çevrelerinde üne kavuşmuş nice "modernist" ressamın, bir ortaokul öğrencisi kadar desen çizemediklerini görürsünüz.

Bu türediler bir yandan biçim ve renk sanatlarımızda tarafsız, köklü bir değerlendirme sisteminin kuruluşunu köstekleyerken, bir yandan da halkı aldatırlar. Sanatın güçlüğüne inanmadıkları, derinliklerine inemedikleri için saygısız, küstahtırlar, ün, başarı hırsı gözlerini karartmıştır. Bunca yıldır içtenlikle çalışan gerçek sanatçıların yapıtlarını göz aldatan, göz boyayan şarlatanlıklarıyle gölgelendirirler.

ELEŞTİRİMİZİN DURUMU

Plastik sanatlar dünyamızın büyük bir boşluğu da eleştiri ve eleştirici yokluğudur. Buna Varlık'ta yayımlanan yazılarımın birinde değinmiştim: bizde bir edebiyat eleştirisi, bir tiyatro, bir müzik, bir sinema eleştirisi var, ama bir biçim ve renk sanatları eleştirisi yok. Organsız eleştiri düşünülemediğine göre, bizde plastik sanatlar hangi gazete, dergi ya

da başka yayın araçlarının sayfalarında yer alır? Günlük gazeteleri ele alalım. Sekizinci sayfayı tekmil kaplayan spor olayları burayı da yetersiz bulup yedinci sayfaya sıçramakta. "Kültür" (!) sayfası olan altıncıda sinema, tiyatro, edebiyat, müzik gibi sanatlara yer vardır ama, plastik sanatları boşuna ararsınız, en önemli sergileri kovalayan günlerde bile.

Kimi zaman güzel bir kızın, sosyeteden varlıklı bir hanımın resimlerinden, tahta oymalarından, seramiklerinden söz edilir. Kokteyller verilmiş, gazeteciler ağırlanmıştır. Çoğu zaman bu güzel kızın, bu sosyete hanımının "yukarıdan" akrabası, tanıdığı, koruyucusu vardır. Bir yağlı boya tabloyu elli liraya satmaya hazır yoksul sanatçılar sergilerini borçlanarak kapatırken, bu varlıklı, çekici sanatçı bayanlar sergilediklerinin bütününü satarak başarı elde ederler. Kim demiş, Türkiye'de sanat sevilmiyor diye?

Dergileri ele alalım. Fazla "lüks" bir yayın olan, üstelik yılda bir sayıyla yetinen "Akademi" dergisiyle "Ankara Sanat"tan başka, biçim ve renk sanatları organı yok. Akademi eleştiriye yanaşmıyor, ilginç, ama klasik konuları inceliyor. "Ankara Sanat"a gelince, daha düne kadar asker ressamların elinde bir organ, on dokuzuncu yüzyıl realizminin savunucusu tek yönlü bir dergiye benzetilebilirdi. Yanılmıyorsam "Ankara Sanat" şimdilerde canlı sanatı ele aldı ve bu onun görünüşünü bile etkiledi. Ne var ki, bu derginin bugüne kadar yayınları, eleştiri bakımından beklenileni vermedi. En iyiyle en köksüz atbaşı gidiyor sayfalarında. Bekliyelim.

Eleştiri bir meslektir. Batıda eleştirici hayatını bu uğurda harcar. Eleştirici olmak için okumuştur. Sanat yazıları, kitapları, sanat çerçevesi içinde çalışmaları ile geçimini sağlar. Birkaç yazının parasıyle bir ay yaşayabilir. Türk eleştiricisi hangi gazeteye, hangi dergiye sanat yazısı yazacak da üç yüz, beş yüz lira alacak? Eleştiricimiz ister istemez gazetecilik yapacak, sanat planında kalmak istese de sırasına göre piyeslerden, sinemalardan, türlü gösterilerden söz açacak, başlıbaşına çetin bir alan olan plastik sanatlar üstüne kafa yormaya vakit bulamayacak

Hiç mi bir şey yok eleştirimizde? Üniversite profesörleri sergileri izlemek, çağdaş plastik sanatlarımızdan konu almakla küçüleceklerini mi sanıyorlar? Denemeciler var Sezer

Tansuğ gibi, yanılmıyorsam o da "isim zikretmiyor". Plastik sanatlar eleştirimizin iki emektarı, Fikret Adil ve Zahir Güvemli görevlerine devamda ve bu güzel bir şey. Demek gerçekten seviyorlarmış plastik sanatları. Zahir Güvemli, bağlı bulunduğu günlük gazetenin son sayfasını sanat aktüalitesine açtırmak başarısını gösterdi. Kendisini olduğu kadar, bu gazetenin yöneticilerini de kutlamak gerek.

Son yıllar içinde kimi genç sanatçılar güzel yazılar yazmaya başladılar. Bu plânda iki isim geliyor aklıma: Devrim Erbil ve Özdemir Altan. Yazılarının içi de, dışı da güzel. Yalnız ben pek sevinmiyorum sanat yazısı yazan ressamlara. Eli kalem tutan, dürüstçe "imlâ"sı olan her sanatçı güzel yazı yazabilir. Çünkü sanatın girdi-çıktısını, sırlarını bilir, iyiyi, güzeli seçer. Kimi ressamda gördüğümüz gibi "klik" adamı değil, kalemini sevmediklerini yermeye kullanmazsa o sanatçı ilginç yazılar yazabilir. Aradığımız, istediğimiz, sanatçı olmayan eleştirici. Batıda olduğu gibi. O zaman plastik sanatlar eleştirisi edebiyatımızın bir kolu olur, fikir hayatımıza yerleşir.

Bu plânda bir genç yazar, Gültekin Elibal, dikkati üstüne çekmeye başladı. Kendisi ressam değil, avukat. Olsun, çünkü yazar. Sanatçılarla sıkı dostluğu var. O da güzel. Bir de, işin ciddiliğini, ağırlığını biliyor ve söylüyor, bu işe başladığına özür diler gibi sempatik bir tutumu var. O hepsinden güzel, ümit verici bir yazarın yarını için.

BÜTÜN BUNLARIN NEDENİ

Batıdan Doğuya geldiğinizde biçim ve renk sanatlarına bir yabancılık, bir yadırgama sezersiniz. Biçim ve renk sanatları Doğulu toplumların kültürel yapısına girmemişlerdir. Resim, hele heykel, Doğulu için bir istek, bir haz, duygu, düşünüş aracı değildir. Belki çoktan hızını kaybetmiş, hatırlardan silinmiş dinsel yasalar, Peygamberin çöldeki Arabı putlar önünden çekmek için koydurttuğu yasaklar, yüzyıllar boyunca döne dolaşa biçim ve renk sanatlarını süsleme, bezemeye yöneltmiş, "tasvir"i" yazma kitapların içine sıkıştırmış, dört bir yandan seyri mümkün, gölgesi yere düşebilecek heykeli günah saymıştır. Din duyguları, yasakları her yerde, her toplumda zaman aşımına uğrar ama, sosyal gelenek olur, hayata girer, günlük düşünüşlere, tutumlara yol gösterir.

Doğu memleketlerini iyi bilirim. Mısır'a, Lübnan'a, İran'a, Tunus'a, Cezayir'e, Pakistan'a gittim. Oralara götürdüğüm resim sergilerinin nasıl ilgisizlikle karşılandığını gördüm. On beş gün açık durmaları gereken sergileri, gezici yokluğu yüzünden beş altı günde toplayıp götürdüğüm oldu.

Türkiye'de resim günahı ancak on dokuzuncu yüzyıl ortalarında kalkmaya başlamıştı. "Primitif" ressamlarımız insan resmi yapmıyor, ya da yapamıyor, İstanbul'un görünüşlerine sanki duygusuz, saray ve köşk bahçelerini tablolarına konu alıyorlardı. Bir şeyden mi korkuyorlardı? Haliç'ten, Boğaz kıyılarından resim yaparken görünüp halkın hışmına uğramaktan mı çekiniyorlardı?

Biçim ve renk sanatlarının süsleme, bezeme planında değil, büyük sanat alanında Türk kültür yapısına girmeleri uzun zamana bağlıdır. Bu yapıya girdikten sonradır ki, özlenen değerlendirme kurulabilecektir.

GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ

"Nur içinde yatsın" basmakalıp sözünden çekinmesem rahmetli Osman Hamdi için kullanırdım. Osman Hamdi böyle "Nur"lu işlerden ömrü boyunca uzak kalmış, pozitif, laik düşünüş'ü bir bilim adamı, bir ressamdı. Bin sekiz yüz seksenlerde kurduğu Sanayii-Nefise Mektebi Alisi, bin dokuz yüz otuzlarda Akademi olmuştu, şimdi de "Devlet Güzel Sanatlar Akademisi"dir. Son yıllara dek sadece okul olarak çalışan bu sanat ocağı şimdi birçok sanat dalını kapsayan bir eğitim merkezi oldu. Sinemateği, konserleri, konferansları, değişik gösterileri ile Akademi, İstanbul'un bellibaşlı bir kültür kurulu.

Türk sanat gençliğinin burada toplanmış bulunması onu yabancılar gözünde büyülttü. Elçilik ve konsolosluklar, kültür ataşeleri sergilerini Akademi'de tertiplemek isterler. Akademi bu yüzden istekleri zorlukla karşılar, geniş holü yıl boyunca çeşitli sergilere sahne olur. Neler görmedik bu holde: İngiliz bakır ve gümüşleri, milletlerarası seramikçiler, Belçika duvar halıları, Polonya kuklaları, Alman afişleri, UNESCO, Romen fotoğrafları, Macar, Bulgar, Çekoslovak resimleri. çok ilgincinden orta kıratına, yer yer kötüsüne kadar ne sergiler.

Geçen yıl Akademi'de açılan ilginç sergilerin ikisi Cemal Tollu'nun büyük desenleri, Hüseyin Avni Lifij'in toplu yapıtlarıydı. Değerli ressam, çağdaş plastik sanatımızın seçkin temsilcisi Cemal Tollu sergisinden az sonra affetmeyen kanserden ölecekti. Moda akımlardan kaçınarak "yapabildiği kadarını yapmak" hasletini göstermiş olan Tollu, büyük yağlıboya kompozisyonlarının desen ve siyah-beyaz taslaklarını sergilemişti. Ayrıntıları görmeyen, Mısır ve Hitit heykellerinin plastik anıtsallığını hatırlatan çizgi sistemiyle Tollu, usta bir desenci olduğunu gösteriyordu bu sergisiyle. Tollu iyi bir sanat yazarıydı da. Yıllarca Yeni Sabah gazetesinde yayımladığı haftalık sanat yazıları, eleştirileri, biçim ve renk sanatları edebiyatımızda kalacak nitelikte denemelerdi. Ama kim ayıklayacak Yeni Sabah'ta çıkan bu yazıları, kim seçecek en güzellerini, derlevip yeniden gün ışığına kavuşturacak? Hangi yayınevi ilgilenecek bu zor işle?

Hüseyin Avni Lifij üstüne bir yazım çıkmıştı Varlık'ta. Yanılmıyorsam bu derginin okuyucuları Yıllığın da okuyucuları. Söylediklerimi burada tekrarlamak gereksiz. Üç dört satırla yetineyim. Avni Lifij sergisi tek kelimeyle haşmetliydi. Bin dokuz yüz on dört empresyonist kuşağının en değerli, en güçlü temsilcisiydi Avni Lifij. Bu çapta, bu kadar bol, çeşitli yapıtla bir Lifij sergisi tertiplenmemişti geçen yıla kadar, Avni Lifij'i gereğince tanımamıştık. Çağdaş Türk resminin en büyük bir ustası diye saygıyla anıyoruz onu bugün.

Geçen yıl içinde Akademi'de bir de Zeki Faik Izer'in toplu —retrospektif sözünü kullanamıyorum bir türlü!— sergisi açıldı. İzer'in adı "D Grubu"na, 1933 çağdaş sanat hareketine sıkı sıkıya bağlı. Başlıca özelliği olan lirizma, tuval karşısında ateşli tutum, realiteden soyuta geçtiğinde değişmedi. Sanat hayatı boyunca sergi üstüne sergi açarak çoğu sanatçı gibi "teşhir illeti"ne kapılmadığından ötürü Zeki Faik İzer'i kutlayabiliriz.

RESİM VE HEYKEL MÜZESİ

İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nin bir kolu da Resim ve Heykel Müzesi'dir. Öyle oluşu bir bakıma iyi, bir bakıma kötü. İyi, çünkü memleketin tek güzel sanatlar okuluna bağlanışı onu gençlik plânında tutar, öğretici, eğiticiliğine yar-

dım eder; kötü, çünkü Akademi'ye bağlılığı onu egemen bir bütçeden yoksun, çalışmalarında Akademi'nin kontrolüne bağlı kılar. Ne var ki Akademi anlayışını, yardımını gecikmelerle de olsa, müzeden esirgemedi ve bu ilgi geçen yıl Beşiktaş'taki Veliaht Sarayı'na yeni biçimler, renkler getirebildi. Daha önceden kurulmuş olan Halil Dikmen Sergi Galerisinden sonra "Çağdaş Türk Seramikçileri" bölümü, zemin katında düzenlenen Kenan Özbel bağışı "Halk Sanatları" bölümü, yeni eserlerle süslenen yabancı sanatçılar salonlarıyle İstanbul Resim ve Heykel Müzesi biçim ve renk sanatlarını sevenler için ilginç, çerçevesi bakımından dinlendirici bir sanat ocağı oldu.

Ne var ki, soğukların başladığı şu sırada, Türk plastik sanatının yüz yıllık yapıtlarını bir araya getiren memleketin bu büyük sanat müzesinin dertleri yine tepmektedir. Bin dokuz yüz otuz yedide kurulduğunda ve kuruluşu kovalayan yıllarda pek göze batmayan bu dertler, bugün önemle ele alınıp çaresi bulunacak bir sorun olarak karşımıza dikilmiştir. Dolmabahçe Sarayının veliaht dairesi bir sanat müzesi olmaya elverişli değildir. İçi ahşaptır, yangın tehlikesi günlük korkulu rüyamızdır. Işıksızdır, elektrik kurulamadığından, salonlarının çoğu yarı karanlıktadır; kalorifer tesisatı yapılamadığından, kışın salonları sıfırın altında donar, yazın kırkın üstünde pişer. Isı derecelerindeki bu korkunç fark yüzünden yazın tabloların muşambaları gerilir, kışın soğuk ve rutubetten laçka olur. Tablolar için en tehlikeli rejim de budur. Resim ve Heykel Müzesi daha uzun yıllar bu sarayda kalırsa tabloların çoğunun bozulacağını söylemek için eksper olmak gerekmez!

ÖTEKİ MÜZELER VE GALERİLER

Güzel Sanatlar plânında Devletin programsızlığı ve ilgisizliğinden söz açmak Türk sanatçısı için şaşmaz bir gelenektir. Ne var ki, çözüm bekleyen dertlerimizin genişliği karşısında çoğu Devletten, azı özel teşebbüsten gelen ilerlemeleri unutur gibiyiz. Bugünü çok yakın bir dünle kıyaslamak zahmetine katlanırsak biçim ve renk sanatlarımız konusunda önemli hamleler başarılmış olduğunu görürüz.

Bu hamlelerin en faydalıları, memleketin belli başlı şehirlerinde açılan Devlet Sanat Galerileridir. Daha dün bunu

yaşayışımız boyunca gerçekleşemiyecek bir rüya bilirdik: birer küçük müze niteliğinde koleksiyonların uzak şehirlerde halka açılması. gençliğin çalışabileceği atölyeler kurulması, tablo, heykel yüzü görmemiş bölgeler halkına biçimlerin, çizgilerin, renklerin ulaştırılması. Oysa rüya gerçekleştirildi: bugün Bursa, Edirne, Bolu, Antalya, Eskişehir, Balıkesir, İzmir galerilere, müzelere kavuştular. Şu satırları yazarken Bolu galerisinden gelen iki katalog gözümün önünde. Biri genç ressam Mehmet Alagöz'ün, öteki on üçüncü yüzyıldan yirminci yüzyıla Batı sanatı renkli röprodüksiyonları sergileri. Bu kataloğların birinde bir de fotoğraf var: Bolu Güzel Sanatlar Galerisi resim atölyesinde çalışan gençler ve çocuklar. Temiz bir atölye, sıraları, sehpaları, model masası, rafları, duvarlarda röprodüksiyonlarıyle ne güzel bir çalışma yeri ve Bolu için ne nimet!

Bunları yazarken gençlik yıllarımızı düşünüyorum. Yıl 1933, Türkiye'nin kültür merkezi İstanbul'dayız. Sergileri, daha kiraya verilmemiş boş dükkânlarda, tiyatro fuayelerinde, el değiştiren müşterisiz birahanelerde, masalarla yanyana açardık. Şimdi ise İstanbul'un sergi salonlarını sayayım size: Güzel Sanatlar Akademisi. Resim ve Heykel Müzesi. Beyoğlu Şehir Galerisi. Taksim Şehir Galerisi. Türk-Alman Kültür Merkezi, Türk-Amerikan Kültür Merkezi, Olgunlaşma Enstitüsü, Teknik Üniversite Mimarlık Fakültesi, pek yakında da Yeni Opera Binasının çağdaş Türk plastik sanatlarının şanına uygun büyük galerisi.

Hayır, Mefkûre Şerbetçi'nin "Galeri I" ini unutmuyorum. Fransızların deyimiyle onu, mönünün tatlı kısmına bıraktım. Bayan Mefkûre Şerbetçi, İstanbul şehrine, ve de Türkiye'ye en yerinde hediyeyi yapmış. "Galeri I", doğrusunu isterseniz, bizim sallapâtl, paçası düşük, zevksiz şehrimizden çok bir Londra'ya, bir Paris'e yakışacak zevkte, güzellikte. En kötü resimler, heykeller bile bu kadroda kendini gösterir. "Galeri I" bugüne kadar üç sergi açtı. Birinci karma sergi, Galatasaray da yetişen ressamlar sergisi ve ikinci karma sergi. Ben bu satırları ekimde yazıyorum, Yıllık çıkana kadar belki başka sergiler de açılmış olur "Galeri I" de.

"Galeri I" den hemen sonra gelen Belediyenin Taksim Galerisidir. Güzel bir sergi yeri burası, yeri de uygun geziciler

için. Halkımız Galatasaray'la Taksim arasında olmayan her yere "sapa" der, gitmez. Birkaç yıldır Taksim semti fazlasiyle şenlendiğine göre, halk çok geziyor Taksim galerisini. Ressamlar resim satmasalar da bol bol gösteriyorlar gelen geçene yapıtlarını.

Her yazımda özür dilerim, sergilerin çetelesini tutmuyorum, eksik sayıyorum diye. Bu Taksim galerisinde geçen yıl boyunca açılan sergilerden hatırladıklarımı yazacağım, gerisi bağışlansın. Heykel sergisini hatırlıyorum, başkanları daha genç yaşta Heybeliada'da ölen "Heykeltraşlar Birliği" sergisini. Bedri Rahmi, Eren Eyüboğlu, Özdemir Altan, Hüseyin Bilişik, Hamit Görele, Şadan Bezeyiş sergilerini.

BİR BİLÂNÇO TASLAĞI

Yıl boyunca açılıp kapanan sergilerin plastik sanatlarımıza ne kattığı, bir nabız yoklamasına ne biçimde yardım ettiği, bu sergilerden resim ve heykel sanatlarımızın bugünkü durum ve tutumunu anlayıp anlayamadığımız üstünde durmak gerekir. Konunun en önemli yönü de bu zaten. Resim ve heykel sanatlarımızın bir bilançosunu yapmanın zamanı geldi mi? Yoksa daha erken mi bunun için? Oluş daha tamamlanmadı mı? Dönemeçten geçilip düz yola varıldı mı?

Ne kadar zor bu soruları cevaplandırmak. Sanat gösterileri gitgide yoğunlaşıyor, sanatçılar safında göze batacak çoğalmalar var. Ellilerden yüzlere, iki yüz, üç yüzlere vardık. Verim bolluğu, bereketi şaşırtıyor insanı. Sergiler, sergiler, tablolar tablolar, ressamlar ressamlar. Her ay beş on sergi İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde. Bu çokluk, bu verim bolluğu, alışı kat kat aşan bu sunuş Türk biçim ve renk sanatlarının kristalleşip sağlam, gerçek, derin bir varlığa bürünmüş olduklarını gösteriyor mu?

İlkin rakam kabarıklığının kalite bakımından hiçbir şey ifade etmediği üstünde durmak gerek. Sanat tarihinin çeşitli devirlerine üstünkörü de olsa bir göz atarsak rakam kabarıklığının düşüş ve soysuzlaşmanın en belirli izi olduğunu görürüz. Sanatta büyük devir demek, ortamın koşullarıyle ahenkte devir demektir. Verim, dinsel, sosyal v.b. isteklere göre verimdir. Sanatın toplum içindeki rolü belli; sanat, toplumun yaşantısına göre ayarlıdır. Büyük devrin sanat temsilcileri sayılı, belli gruplara ayrılmıştır, gereksiz kalabalıklara

raslanmaz. Büyük devrin sanatçıları bir makinenin aksamı, bir bütünün gerekli ayrıntıları gibidir.

Ne zaman ki büyük devrin buluşları, görüşleri, teknik sistem ve formülleri yaygınlaşır, mutlu bir azınlıktan çıkıp kısır bir çoğunluğa geçer, o zaman düşüş, soysuzlaşma devri başlamıştır. Büyük devir sanatçılarının belli yapıtlarda uyguladıkları estetik ve teknik özellikler, formül halinde kalabalık bir sanatçı ordusunun eline geçmiş, piç olmuştur. Bir zamanların seçkin estetiği genelleşerek ayağa düşürülmüştür.

Bunları, rakam kabarıklığının önemsiz olduğunu belirtmek için yazdım, plastik sanatlarımızda bugün görülen kalabalıklığın düşüş, soysuzlaşma olduğunu belirtmek için değil. Böyle bir sonuç çıkartmak aklımın ucundan geçmediği gibi, öyle bir şeye yeltensem hem gerçekler plânında, hem bilim plânında gülünç olurum. Zaten, resim ve heykel, daha doğrusu Batı anlayışındaki biçim ve renk sanatları alanında hangi büyük devri yaşadık ki bir soysuzlaşmaya bir düşüşe varmış olalım? Batı anlamında biçim ve renk sanatlarında yüz yaşındayız, yani on yaşında, genç de değil, çocuk. Bizim saf primitiflerimiz, ellerindeki paletle emeklemeye başladıklarında Avrupa çağdaş sanatına girmişti. Fahrettin'ler Ahmet Bedri'ler Yıldız Sarayı bahçelerinin ağaçlarını dal dal, yaprak yaprak resimlemeye çalışırken Claude Monet Londra sisinde "Impression-Etki" tablosunu yapıyordu. Evet minyatürlerimiz vardı, süsleme ve bezeme dallarında büyük yapıtlarımız vardı, ama ışıklı, gölgeli, derinlikli, yağlı boya ile işlenmiş büyük çapta tablolar türünde Avrupa'ya kıyasla ben diyeyim beş yüz, siz deyin altı ya da yedi yüz yıl geride idik. Bundan ötürü on dokuzuncu yüzyılın ortasında Türk ressamı, on dördüncü yüzyılın İtalyan primitifinden daha primitifdi.

İşi bu kadar geniş tutunca plastik sanatlar plânında nerede olduğumuz hemen kendini belli eder: daha başlangıçta. Ve başlangıçta olduğumuz için soysuzlaşma, düşme söz konusu olamaz. Biçim ve renk sanatlarımızın bir bakıma dramı, belki de trajedisi yerli, millî bir geleneğe sahip olmayışlarında, kendi geleneklerine değil, yabancı uygarlıkların geleneklerine dayanmak zorunda kalışlarında. O da ancak bilgi plânında kalmış, hiçbir zaman uygulanmamıştır. Bin sekiz sekiz yüz altmıştan bu yana Türk ressamı, yaşadığı yıllar Avrupalılarının etkisinde kalmıştır.

Nitekim bugün resim ve heykel sanatlarımızın görünüşü, çağdaş Batı akımlarına bir ayak uydurmayı açıklar. Avrupalı ressamın bugüne ulaşmak için geçtiği aşamaların hiçbirini yaşamamış olan Türk ressam ve heykeltraşı, ne kadar da içten, inanarak olsa kendinin olmayan bir dünyadan fikirler, teknikler aktararak çağa uymak zorundadır. Geleneği, öz malı geleneği olsaydı kendi içinden kopma yapıtlarla dünya sanatına katkısı olurdu. Yabancı şeflerin yönettiği koroların bir sesi değil, ön plânda bir tenor, bir bariton.

Aynı durumu bizim gibi Batı sanatına geç ayak uydurmuş memleketlerde gördüm. On dokuzuncu yüzyıl ortalarına kadar ileri bir kültür benliğine kavuşamamış Balkan ülkelerinin plastik sanatları, ufak farklarla bizimkilere benzer. İlkin Avrupa akademizminin kopyacıları, daha sonra da modernizminin izleyicileri oldular. Bu memleketler Batı etkilerinden kurtulmak için halk sanatlarına folklorlarına dönerler, süsleme sanatlarından evrensel plânda sesini duyuracak daha ağırbaşlı bir sanat çıkarmaya çalışırlar. Biz de öyle yaptık, minyatürlerden, kilimlerden, yazma ve basmalardan, yazılardan süslemeci olmayan ağır biçimlere varmaya çalıştık.

Bence doğru yol olan bu eğilim, daha da derinlemesine deneme ve araştırmalar gerektirirken öyle olmadı, sanatçılara bir usanç mı geldi, yoksa bu yolun güçlüğümü korkuttu, Batı çağdaş akımlarının son biçimlerine uyuverdiler. Soyut sanata karşı gelmek aklımızdan geçmez. Ne kadar da katılmasak modern çağın bu sürüp giden görüşüne, onu çağımız izlerinden biri olarak kabul etmemiz gerekir. Ne var ki, her memleketin, her uygar toplumun nasıl kendine has bir realizmi oldu ise, bugün de soyut, milletlere göre başka başka biçimlere bürünüyor. Bir Japon soyutunu, bir Alman soyutunu hemen seziyorsunuz. Dünya plastik sanatını sarmış olan bu estetiğe her millet kendine göre katkıda bulunuyor.

Türk sanatçısı, Batılı sanatçıdan çok daha rahat soyutu anlar, tadar, o plânda çok güçlü yapıtlar çıkarabilirdi. Bütün biçim ve renk gelenekleri soyutluğa dayanıyordu. Doğu-İslâm geleneklerinin bir devamcısı olarak Türk ressamı, atalarının buluşlarına yeni bir çeşni katabilirdi. Matisse'in, Mathieu'nün, Klee'nin, daha birçoklarının buluşları Türk sanatçılarının buluşları olabilirdi. İran'ın ve bizim minyatürlerimizi yağlı boya tekniğinin geniş alanlarına aktarabilen Matisse, Arap harflerini birer plastik eleman olarak soyut kom-

pozisyonlarına yerleştiren Klee, Anadolu kilimini tablolarında tekrarlayarak kilimin yere serdiği bahçeyi duvara götüren Bissiere'in buluş'arı bizim buluşlarımız olabilirdi.

Dramın özüne varıyoruz burada. Batılı durmadan araştırıyor. Dinsel, sosyal ve kültürel bakımından bambaşka koşullar içinde gelişmiş Doğu sanatını inceleyip Avrupalılığını unutmak isteyen Batılı, elli yıla yakın bir süreden beri Greko-Lâtin çemberini yararak biçim ve renk alanında yeni, taze değerler getirdi.

Oysa, onların aradığı bizim elimizin altındaydı. Armut piş, ağzıma düş olamazdı, çünkü hazır sandığımız o zengin mirasın yeniden ele alınarak başka kalıplara göre yuğurulması gerekti. Problem karşısında doğan anlaşmazlıkların bugün de devam ettiğini görüyoruz. "Halk Sanatı", ya da "Millî Sanat" iddiası ile karşımıza çıkan köylü başları, Anadolu halkının yoksul yaşantısı, sefalet, hastalık kompozisyonları, kilimi tabloya aktarmak, Arap yazısına yeni kıvrıntılar uydurmak kadar yanlış bir tutum.

★

Türk plastik sanatlarının bugün yaşadıkları çağ, ne düşüş, ne de soysuzlaşma çağıdır. Türk biçim ve renk sanatları ne geçen yüzyılın ortalarında Yıldız Parkı ressamlarıyle ne de o yüzyılın sonlarında Şeker Ahmet Paşalar, Osman Hamdi Beylerle başladı. Türk biçim ve renk sanatları bin dokuz yüz on sekizde Çallı İbrahim kuşağıyle de başlamadı, ne de 1933'te "D Grubu" ile. Bugün, şimdi, bin dokuz yüz altmış dokuzda başlıyorlar, başlar görünüyorlar. Yüz yıllık etki, taklit, adaptasyon arkada kalsın, benliğimiz bulunsun artık. Yüz yıl boyunca resmimiz ve heykelimizin katlanma zorunda kaldıkları Batı boyunduruğu bizi bütün borçlardan temizlesin. Ve artık özlemini duyduğumuz senteze varmak için ne yapmak, nasıl, ne yolda çalışmak gerektiği kesin bilinsin.

BASKIYA VERİRKEN

Bir yabancı eleştiricinin dediği gibi, Türk plastik sanatları güçlü bir kişiliği olan temsilcisini daha görmedi ama, temiz, dürüst, zevkli, bayağılıktan kaçmasını bilen bir Türk sanatı var. O da büyük haslet. Bu sanat son on yıl içinde

sınırdışına çok çıktı, bu çıkışların çoğunda hazır bulunduğum için, sergilerimizin dış ülkelerde uyandırdıkları iyi etkilerin tanığı oldum.

Bu sergilerin sonuncuları Macaristan'da açılan "Grafik Sanatlar", Avusturya'da Linz şehrinde açılan "Türk Çağdaş Sanatı", Yugoslavya'da ilkin Üsküp'te, sonra Makedonya'nın başka şehirlerinde açılan "Bir Grup Türk Ressamı" sergileri.

Orta Avrupa memleketlerinde, sosyalist toplumlarda, Rusya gibi zengin bir kültür geleneğine sahip eski bir uygarlıkta da bugün hatırı sayılır bir resim, heykel varlığı yok, nedense. Doğu ise bizimle kıyaslanmayacak kadar yoksun. Türk plastik sanatı gittiği yabancı ülkelerde hoş sürprizler yaratıyor, beğeniliyor. Çoğu zaman yerdiğimiz Devlet'i burada da kutlamak gerek. Spora, spor tesislerine verdiği önemli güzel sanatlardan sakınıyorsa da, dış ülkelerle kültürel alışverişlerimizde bize yardımcı oluyor, kesenin ağzını açıyor.

Bu iyi niyetin sonucu meydanda: Plastik sanatlarımız dünyada tanınmaya başladı, yabana atılmayacak bir varlık olarak. Büyük sanatçılarımızın, güçlü kişilerimizin meydana çıkmasına gelince: zorla olmaz bu, istemekle olmaz, hele afurtafur, megalomaniyle hiç olmaz. Belki tek yol kendini bilme, namusluca çalışma.

1968 DE TİYATROMUZ

Selmi ANDAK

Geçen tiyatro mevsiminin başlangıcı olan 1967 yılı ekim ayından itibaren. içinde bulunduğumuz mevsimin açılışı sayılan 1968 yılı ekim başına kadar ve şimdi 1968-1969 tiyatro mevsiminin açılışıyla birlikte Yeni Yıl'a basamak tutan şu üç aylık süre içinde Türk Tiyatro Sanatı'nın genel panoramasına bir göz atacak olursak, özellikle şu durumları ve olağanüstü olayları izlemiş oluruz. Hemen söyleyelim ki, 1966-1967 tiyatro mevsimini izlemiş olduğumuz geçen Yıllık'ta belirttiğimiz ve uyarmaya çalıştığımız endişeler ve bazı yetersizliklerin, hattâ hatalı tutumların 1967-1968 mevsiminde de azçok devam ettiği ve içinde bulunduğumuz yeni mevsimi de etkilediği görülmektedir.

Tiyatroların geçen mevsim repertuarlarını kısaca tekrar hatırlatmadan önce, belirli durumlara, ilginç olaylara ve bazı yenilik ve gelişmelere değinelim:

YENİ TÜR'LER

KABARE TİYATROLARI. Geçen mevsimden beri Türk tiyatro hayatına yepyeni bir renk getiren olay, dünyanın özellikle çoğun sahne faaliyeti ve gösteri bolluğu bulunan gelişmiş sanat ülkelerinde çok tutulan "KABARE TİYATROSU" türü bu yıl da gelişerek başarı kazandı ve ilgi çekti. Çok sevindirici bir durumdur ki, bu ilginç tür dışardan herhangi bir topluluk tarafından ithal malı olarak yurda girmedi. Türk yazarı, bestecisi, yöneticisi, oyuncusu, dekoratörü, kostümcüsü, teknisyeni ve sahne işçisi elele vererek ilk Türk Kabare Tiyatrosu'nu Türk seyircisine sunarken, bu yıl daha güçlü ve renkli çıktılar.

★ Haldun Taner'in uzun süre Avrupa tiyatrolarını özellikle Almanya'daki Kabare Tiyatrolarını yerlerinde inceledikten sonra, yurda dönüp tasarladığı Türk kabare tiyatrosu ilk

defa "Devekuşu Kabare Tiyatrosu" adı altında gerçekleştikten sonra şimdi daha sağlam temellere oturdu. Pek tabiî, bu kabare tiyatrosu, Haldun Taner'in ileri görüşlü tutumuyla, her şeyden önce kendi toplumumuzun rengini, sesini ve sorunlarını olağanüstü ve orijinal bir "taşlama" biçimi ve seyircileri kahkahadan kırıp geçiren espriler taşıyor. Böylece kısa sürede popüler bir atmosfere bürünmüş oluyor. Türkiye'de de ilk uygulanmasına başlanan Kabare türü, dışardaki benzerleri gibi: Seyircilerin bir gece kulübü havası içinde masalar etrafında eşleri, dostlarıyla oturarak, aralarda sohbet ederek ve meşrubattan faydalanarak "ortada oynanan kabare oyunu"nu izlemek suretiyle "eğlenceli saatler" geçirebilmesi tarzında sürdürülüyor.

İlk olarak Devekuşu Kabare Tiyatrosu'nda oynanan Haldun Taner'in yazdığı "Vatan Kurtaran Şaban" adlı iki bölümlük ve yirmi tab'oluk kabare oyunu başarı kazanarak geçen mevsimi geniş ilgiyle kapattığı gibi, yazın Anadolu turnesinde de olumlu karşılanarak alkışlandı ve aynı topluluğun yeni mevsimi de tekrar açan oyunu oldu.

Yeni mevsimin yeni oyunu olarak Devekuşu Kabare Tiyatrosu Klüp 12'de *Nâzım Hikmet, Haldun Taner, Aziz Nesin, Adnan Veli, Oktay Rıfat, İsmet Kuntay*'ın yazdıkları şiir ve skeçlerin çeşitli bölümlerinden kurulu "Bu Şehr-i Stanbul ki" adlı kabare oyununu sunuyor. Çetin İpekkaya'nın sahneye koyduğu bu oyunun müziklerini Selmi Andak, Ahmet Yürür ve İlhan Feyman yazdılar. Değerli aktris Bilge Şen bu topluluğa katılarak hem dinamizm, hem renk kattı. Aynı zamanda Cihat Tamer'in de katılması özellikle müzik yönünden güçlendirdi.

★ "Üç Maymun" İstanbul'da ilk defa "Devekuşu Kabare Tiyatrosu"nun bu türü ülkemizo getirmesinden ve başarı kazanmasından sonra, bu türe başka toplulukların da yöneleceği bekleniyordu. Nitekim ikinci topluluk "Üç Maymun Kabare Oyuncuları" adı altında gene Sıraselviler'deki Klüp Kennedy'de çalışmaya başladı. Süavi Süalp'ın yazdığı ve Altan Erbulak'ın sahneye koyduğu *"Aç Koynunu Ben Geldim"* adlı oyunda Senih Orhan, Erdinç Üstün, Venüs Biriz, Ziya Meriç, Cihat Tamer, Benan Öz, Yıldırım Ataç, Ümit Akkartal, Müjgân Ağralı rol aldılar. Dekorları Atay Hekimoğlu hazırladı.

★ Ankara'da "Çuvaldız Kabare Oyuncuları" adlı topluluk Gazanfer Diskotek'te Süavi Süalp'ın *"Olur mu Böyle Olur mu?"* adlı oyununu oynadılar. Rolleri Gülbin Eray, Umran Ertok, İsmet Goriça, Özcan Özgür, Tanju Turunç, Baha Targün, Suzan Yeğenoğlu ve Şengün Aykut paylaştılar.

Kısaca Kabare tiyatrolarının ülkemiz toplum sanatı yararına yeterli veya yetersiz, olumlu ya da olumsuz olabildikleri tartışması sözümüz dışı, objektif olarak diyebiliriz ki, bu tür "politik-sosyal taşlama"nın en etkileyicisi, en eğlendiricisini, en hareketlisini, en espri dolusunu getirmiştir ve alkışlanmaktadır.

MÜZİKLİ OYUNLAR Kabare Tiyatroları yanısıra, daha önceleri de ülkemizde operet, revü biçiminde var olan müzikli oyunlar, şimdi gitgide gerçek *müzikal komedi*'ler tarzında ortaya çıkmaya başlamıştır ve şüphesiz gelişecektir. Böylece, özellikle şimdiye kadar çalışma imkânlarını ve gerekli ortamı bulamamış bu yo daki bestecilerimizin bu türde müzik besteleyerek yavaş yavaş seslerini duyurabildikleri görülmektedir ki bu durum sevindiricidir.

POLİTİK-SOSYAL TAŞLAMA. Ülkemizde "ortaoyunu"ndan beri bazı sürelerde sesini yükselten, bazan sesini duyuramayan "politik hiciv" denilen oyunların daha ziyade vodviller arasına sıkışmış, sulandırılmış biçimlerinden sonra, günümüzde gerçek anlamıyle *politik-sosyal taşlama* oyunlarının gitgide "kendi tiyatro türü kuralları" içinde sağlam temellere oturtulduğunu görmekteyiz.

Özellikle bu tür oyunların, eğlenceli "güldürü oyunları"nın ve kabare tiyatrosu ve benzeri gösterilerinin çerçevesi içine alınmakta olduğunu izlemekteyiz.

1968 yılını 1969'a bağlayan şu günlerde Türk tiyatro hayatında, sözünü ettiğimiz politik-sosyal taşlamanın "müzikli bir güldürü" biçiminde en sivrisini ve ilgi çekicisini yepyeni bir topluluk orijinal tarzda yaratmış bulunmaktadır:

HALK OYUNCULARI — Geçen yıl Ankara, İzmir ve Anadolu'nun birçok illerinde olağanüstü başarı kazanan "Devr-i Süleyman" adlı müzikli-güldürü oyunuyla perdesini açan Halk Oyuncuları adlı topluluk Ankara valiliğince tiyatrolarının mühürlenmesiyle karşılaşmıştı. Danıştay kararıyla oynanmasına izin verilen oyun, 22 eylül 1968'de Levent Sineması'nda tekrar sezonu açarak büyük ilgi topladı. Sonra İzmit, Adapazarı, Gölcük ve Bursa'da kısa bir turne yaptı. 10 ekim 1968'den

itibaren de Aksaray Küçük Opera Tiyatrosu'nda sürekli oynamaya başladı. "Devr-i Süleyman"ı Aydın Engin yazmış ve sahneye koymuştur.

Halk Oyuncuları şimdiye kadar ülkemizde rastlanmamış ilginç bir çalışma düzeni ve kendilerine göre disiplin uygulamaktadırlar bir yönetmelik kurmuştur. Yaş ortalamaları 25 olan Halk Oyuncuları topluluğu böylece genç kuşağın en tutarlı isimlerini bir araya getirmeye çalışmıştır. Topluluk, Ankara'da ve İstanbul'da olmak üzere iki ayrı kadro kurarak çalışmaktadır. Halk Oyuncuları temel ilkeleri ışığında bir program altında çalışan bu sanatçılar, aynı zamanda yedi kişilik bir genel yönetim kurulu denetiminde çaba göstermekte ve Genel Yönetim Kurulu Başkanı ile gerek İçişlerinden, gerekse Dışişlerinden ayrı ayrı sorumlu iki başkan yardımcısını ödevlendirmiş bulunmaktadır. Ankara'da Genel Başkan Tuncel Kurtiz ve yardımcıları Ayberk Çölok ile Tunca Yönder'dir. İstanbul'da Genel Başkan Aydın Engin, başkan yardımcıları ise Umur Bugay ve Selçuk Uluergüven'dir. Böylece diğer tiyatrolardan tamamen farklı bir yönetim uygulamakta olan Halk Oyuncuları, 35 kişilik kadrolarıyle ve ilginç repertuarlarıyle yılın yeniliğini teşkil etmektedirler.

DEVRİMCİ OYUN VE L.C.C. OKULU. Tiyatro eğitimi yolunda bilimsel metodlarla ve toplu oyun örnekleri vererek Türkiye'de sanatçı yetiştirilmesi prensibini taşıyarak kurulan L.C.C. Tiyatro Okulu geçen mevsimin ilginç olaylarından birini aynı zamanda mevsim sonunda öğrencilerin oynadıkları "Marat-Sade" piyesiyle uyandırdı.

Tarihin ünlü kişilerinden Marki de Sade'ın Charenton akıl hastahanesindeyken yazdığı ve ünlü devrimci Marat'nın öldürülmesiyle ilgili eserini Alman yazarı Peter Weise kendine göre bir yorum ve üslûpla piyes olarak yazmış ve Berlin Schiller Tiyatrosu'nda bu oyun Konrad Swinarski tarafından sahneye konmuştu. İşte L.C.C. Tiyatrosu Cengiz Tuncer'in dilimize çevirdiği bu oyunu Beklân Algan'ın sahneye koyuşuyla öğrencilerine tamamen "kollektif tiyatro" düzeni içinde oynattı ve başarı kazandı. Aylâ Algan'ın bu oyunda isimsiz ve sözsüz bir rol alışı apayrı bir etkileyicilik taşıyordu.

Başta Muhsin Ertuğrul'un desteğiyle ve değerli öğretmenlerle yönetilen L.C.C. Tiyatro Okulu yeni sistemler bakımından sahne eğitimine ülkemizde "devrim" getirmiş oluyor.

Ancak başta umutlarla bel bağladığımız bu kuruluşun sonra ne yöne yol alacağı da hiç belli değil?!

HAREKET TIYATROSU. "Devrim İçin Hareket Tiyatrosu" adı altında çoğunlukla Üniversiteli gençlerden kurulu bir topluluğun "sokak oyunları" biçimi altında önce Ortaköy'deki gecekondu mahallesinde sokak ortasında verdiği temsil, heyecanla izlendi ve derhal tepki görerek gençler hakkında adli soruşturma açıldı. "Tiyatronun sahne, salon ve duvarlarını aşıp sokaklarda, fabrika kapılarında ve gecekondu alanlarında temsiller vermek" amacıyla kurulan "Devrim İçin Hareket Tiyatrosu" bu ilk oyununda "Boğaz Köprüsü"nü konu edinmiştir. Repertuarlarında "Grev" ve "Üniversite Öğrenci Sorunları"nı işleyen iki yeni sokak oyunu hazırlamıştı.

ÇEŞİTLİ OLAYLAR

ENGELLENEN OYUNLAR. Ülkemizde sanatsever ve aydın çevrelere üzüntü veren bu gibi olaylar ne yazık ki geçen mevsim de cereyan etti. Ankara Sanat Tiyatrosu'nda sahneye konan ünlü yazar Armand Salacrou'nun "Durand Bulvarı" adlı piyesi için Savcılık soruşturma açtı. Bu oyun Ankara'da oynanmaya başladığı ilk günden itibaren büyük ilgiyle karşılandı.

Sahne Anadolu Tiyatrosu adı altında temsiller veren topluluk, oynadığı "Muhtar Anamı Kaçırdı" adlı oyun yüzünden Konya da Türkiye Öğretmenler Sendikası sahnesinde oynarken gericiler tarafından taşlandı. Aynı oyun Bolu, Adapazarı, Çerkeş, Ilgaz, Tosya, Tarzı, Çorum, Sungurluk, Muş, Afyon ve Karsta gerici grupların tepkisiyle karşılaştı ve olaylar çıktı. Bu oyunun yazarı ve yöneticisi olan, aynı zamanda bir süre önce Almanya'daki Türk işçileri genel başkanı Ali Haydar Cilâsun bu konuda Anayasaya dayanarak İçişleri Bakanı'na başvuracağını bize açıkladı.

Devekuşu Kabare Tiyatrosu Anadolu turnesinde "Vatan Kurtaran Şaban" güldürüsünü oynarken, gerici bir gazetenin kışkırtması üzerine çeşitli illerde tatsız olaylarla karşılaştı, ama hepsinin de üstesinden gelmeyi başardı.

ARMAN SALACROU GELDİ. Dünyaca ünlü Fransız tiyatro yazarı Armand Salacrou, Ankara Sanat Tiyatrosu'nda oynanmakta olan kendi piyesi "Durand Bulvarı"nın galasında şeref konuğu olarak hazır bulundu. Ankara Sanat Ti-

yatrosu ve Türk-Fransız Kültür Merkezi'nin davetlisi olarak gelen ünlü yazar, oyunun ertesi günü bir açık oturumda bulunduğu gibi Ankara, İstanbul ve İzmir'de tiyatro yazarlığı üzerine konuşmalar yaptı.

Ne garip bir tecellidir ki, Fransız konuğumuz ünlü yazar Armand Salacrou'ya sanat çevrelerimiz ve kendi kordiplomatiğiyle, resmî çevrelerimiz saygı dolu davet ve davranışlarda bulunurken, öte yandan Ankara Savcılığı aynı oyun için politik mülâhazalar'a soruşturma açmış bulunuyordu.

DEVLET TİYATROSU YİRMİ YAŞINDA. 1968 yılı ile birlikte Devlet Tiyatroları da 20. yılını doldurmuş oluyor. Geçen mevsim içinde 30 eser oynamış olan Devlet Tiyatroları, daha önceleri patlak veren polemiklere ve iç mücadelelere rağmen gene seyirci sayısı yılda yarım milyona vardıracak kadar bir seviyeyi muhafaza etmektedir.

Devlet Tiyatrolarından güçlü bir ekibin Yugoslavya, Arnavutluk, İtalya'yı içine alan bir turneye çıkarak başarılar kazanması da bu biricik düzenli kuruluşumuzun övgü repertuarına eklenecek bir nottur.

MUHSİN ERTUĞRUL TEKRAR İSTENİYOR. İstanbul Şehir Tiyatrolarında geçen yılların Türkiye ve dünya çapındaki olayı sayılan Muhsin Ertuğrul'un başrejisörlük ödevinden Şehir Meclisi'nin AP'li üyelerinin çoğunluğuyla alınması ve buna karşı yazarların boykotu, sanatçıların, basının ve aydınların şiddetli tepkisi geçtiğimiz mevsim sonuna doğru hızını kaybetmiş görünüyordu. Nitekim Türk Tiyatro Yazarları Derneği'nin uzun süren tartışmalı toplantılar sonunda, bir kısım üyelerinin muhalefetine rağmen "Boykottan Vazgeçme" kararı vermesi, kararın evvelce amacı bakımından olsun, gerekçesi açısından olsun, biraz garip karşılanmıştı. Bu kararın alınması bir taraftan "mücadelenin gevşetilmesi" gibi telâkki edilirken, öte yandan bu kararı alanlar şu gerekçeyi ileri sürüyorlardı: "Boykot artık hiçbir anlam taşımamaktadır. Oysaki hazırladığımız yeterli ve önemli bir yönetmelik vardır. Belediye ve Tiyatro ilgililerine verilmiş olan bu yönetmeliğin kabulü her şeyi düzeltecektir ve bunun için mücadele şarttır." İşte bu amaca yönelen Tiyatro Yazarları Derneği, bu konuda bir karar bekliyorlar.

Bu arada birdenbire, çoğunluğu CHP'ye geçen Belediye Meclisi, yaptığı bir toplantıda Muhsin Ertuğrul'a sadakatini

bildiren ve ona yapılan haksızlığı yeren bir telgrafla bu tiyatro otoritemizin tekrar işbaşına döndürülmesi arzusunu belirtiyordu.

Şimdi bir taraftan Tiyatro Yönetim Kurulu'nun, bir taraftan Belediye Başkanı Dr. Fahri Atabey'in ve öte yandan Muhsin Ertuğrul'un gelişecek olaylarla birlikte tutumlarının ne olacağı merak ediliyor.

TOPLU SÖZLEŞME SAHNEYE GİRDİ. 17 ocak 1968 günü Türk Tiyatro Tarihi için unutulmaz mutluluk taşıyan bir gün olarak yazılacaktır. Gelişmiş ve demokratik ülkelerdeki sendika faaliyetinde işçi ile işveren arasında uygulanan Toplu Sözleşme, Türkiye'nin sosyal-ekonomik hayatında diğer iş kollarından sonra ilk defa tiyatrolarımızda da uygulanmağa başladı.

İlk toplu Sözleşme Türkiye Tiyatrocular Sendikası (TİSEN) ile Gen-Ar Tiyatrosu işvereni Muhtar Kocataş arasında 17 ocak 1968 günü imzalandı. Bunu diğer tiyatrolar takip ettiler. Böylece Toplu Sözleşme ile ilk defa bugüne kadar tiyatro işverenleri tarafından tek taraflı sözleşmelerle çalıştırılmakta olan tiyatro sanatçıları ve teknisyenleri çeşitli sosyal haklardan, meslek kıdemlerinden, ücretli yıllık izinden, fazla gündelik ve diğer haklardan faydalandırarak bunları sistemsizlikten kurtarmak amacıyla hazırlanmış oluyordu. Bakalım bu iyi niyetli davranışlar ilerde hakların korunmasında ne gibi gelişmeler kaydedecek.

ENFLASYON VAR MI? Toplu Sözleşmelerle daha düzenli bir duruma gelen tiyatro hayatımız, bir yandan da bazı yeni toplulukların kurulması, hattâ daha ziyade birçok ünlü sanatçının kendi başlarına ve adlarını taşıyan sahnelere yönelmeleriyle bolluk kazandı. Ama bu bolluğun kötüye giden bir enflâsyon mu olduğu veya olumlu bir çizgiye mi varacağını zaman gösterecek.

Bu konuda günlük bir gazetenin açtığı "Tiyatro enflâsyonu var mıdır, yok mudur?" sorununu taşıyan anket, sanat çevrelerinde ilgiyle karşılandı ve bu ankete cevap veren tiyatro otoriteleri çoğunlukla "enflâsyonun var olduğunu" ileri sürerken, bazıları gerçeğe doğru bir teşhis koyarak "Enflâsyon bu kelimenin asıl anlamıyla yok, fakat özellikle isim yapmış sanatçıların tiyatro sahibi olmak veya yöneticiliği ele alarak bazı hesaplar peşinde koşmak amacını taşımasından

doğan bölünme var!" dedi'er. Pek az kişi ise "enflâsyonun var olduğunu kabul etmediler".

YENİ SAHNELER. Harbiye Bölümü İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Harbiye'de yepyeni bir tiyatroya kavuştu ve ilk olarak Türk tiyatrosunun büyük kaybı Ahmet Kutsi Tecer'in "Köşebaşı" adlı oyunuyla perdesini açtı.

Kent Oyuncuları Yıldız Kenter, Müşfik Kenter, Şükran Güngör. Kâmran Yüce ve diğer değerli sanatçıların toplandığı Kent Oyuncuları, yedi yıldan beri başarıyla Dormen Tiyatrosu'nda sürdürdük'eri emeklerini gerçek anlamıyla değerlendirmek amacıyla, biriktirdikleri parayı bir arsa almak suretiyle Harbiye'de kendileri inşa ettirdikleri bir tiyatro binasına hasrettiler. Yeni tiyatro binasının yaptırılabilmesi için de önceden tiyatrolarının koltuklarını beheri üç bin liradan olmak üzere satışa çıkardılar. Üç yıllık vade ile ödünç olarak a'ınan bu paralara karşılık, koltukların arkasına güzel bir plâka ile yardım eden kişi veya müessesenin adı yazılacak ve bunlar her oyun için ayrılacak "Şeref Misafirleri Gecesi"nden hem yararlanacaklar, hem de adları daimî olarak bu tiyatroda yazılı kalacak... Güzel, akıllıca bir teşebbüs... Kent Oyuncuları nede başarı göstermediler ki.

Erden Ener Topluluğu Değerli aktör Mümtaz Ener'in kızı o'an Erden Ener 1960 yılından 1968'e kadar Şehir Tiyatrosu'nda çalıştıktan sonra, şimdi de kendi adına Aksaray Küçük Tiyatro'da topluluğunu kurmuş bulunuyor. İlk olarak Rıfat Ilgaz'ın yazdığı ve Deniz Uyguner'in uyguladığı, Mehmet Abut'un müziklerini hazırladığı *"Pijamalılar"* adlı müzikli oyunu başarıyla temsil ediyorlar.

Tiyatro Hepgüler Popüler komedyen Muzaffer Hepgüler, İstanbul Tiyatrosu'ndan ayrıldıktan sonra bu mevsim ilk defa kendi adına bir tiyatro kurmuş bulunuyor. Geçen yılların Oraloğlu Tiyatrosu'nu bu mevsim kiralamış olan Muzaffer Hepgüler "Tiyatro Hepgüler" adı altındaki yeni kadroyla iki aylık başarılı bir Anadolu turnesine çıkmış olduktan sonra, şimdi de İstanbul'da Oraloğlu Tiyatrosu sahnesinde geniş ilgi toplayan temsil veriyor. Kadrosunda Orhan Alkan, Sevtap Türkay, Saime Bekbay, Semra Karaca, Ayten Kayalı, Şükrü Üstün, Salih Kork gibi tanınmış sanatçılar bulunmaktadır.

Pendik Tiyatrosu 8 mart 1968'de çalışmaya başlayan

"Sahne 6 Oyuncuları" Pendik Tiyatrosu adı altında bu mevsim de 23 kasımdan itibaren oyunlarına devam ediyor. Geçen mevsim Mehmet Hokna'nın yazdığı "Ayşe Pınarı" adlı köy oyununu temsil eden bu topluluk, "Yumurcak" adlı piyesi de oynadıktan sonra, şimdi bu mevsim "Sakallı Gelin" ve "Vur Gözünün Üstüne" adlı komedileri sahneye koymuş bulunmaktadır.

YER DEĞİŞTİRENLER. Ulvi Uraz 1967 ekiminden itibaren Aksaray Küçük Opera'da verdiği temsilleri tamamladıktan sonra, turne dönüşünde, 1968-1969 mevsimine yer değiştirip Taksim'deki Arena Tiyatrosu'nda başladı.

Vahi Öz topluluğu geçen mevsimden itibaren Aksaray Bulvar Tiyatrosu sahnesine yerleşti.

Nejat Uygur ve arkadaşları geçen mevsimden beri Şehzadebaşı'nda iş adamlarımızdan Şaban Gündeş'in yaptırdığı Büyük Tiyatro'da oynuyor.

Aziz Basmacı - Kenan Dükel topluluğu geçen mevsim Şehzadebaşı Küçük Tiyatro'da temsillerini verdikten sonra, 1968-1969 mevsiminde Beyoğlu'nda Karaca Tiyatro'da girdi.

GÖRÜNMEYENLER. Gülriz Sururi - Engin Cezzar ekibi geçen yıllar başarılı bir repertuar uyguladıktan sonra bu mevsim hiçbir tiyatro salonunu angaje etmediler ve gelecek sezona yetişecek kendi tiyatro binalarının hazırlıklarına girişiler. Bu değerli topluluğun sadece bu Yılbaşında hazır olacağı söylenen tek bir müzikli oyunu şehrimizin büyük sinemalarından birinde oynayacağı bildirilliyor.

Oraloğlu Tiyatrosu bu yıl sahnesini Muzaffer Hepgüler'e bırakmış bulunuyor. Lâle Oraloğlu da kendi tiyatro salonunu yaptırma çabası içindedir. Ancak bu arada topluluğuyla birlikte Anadolu turnelerinde görülecektir.

TÖS Türkiye Öğretmenler Sendikası Tiyatrosu'nun değerli yönetici ve yazar Sermet Çağan'ın gayretiyle "halka tiyatroyu götürmek" amacı içinde yaptığı başarılı ve olumlu çalışmalar, ne yazık ki bu topluluğun dağılmasıyla yarıda kaldı.

TULOAT'IN FİLMİ. Dört değerli karikatürcümüz Feruh Doğan, Oğuz Aral, Tekin Aral, Eflâtun Nuri çok ilginç bir çalışma yaparak Tulâat Tiyatromuzu bütün ayrıntılarıyla filme aldılar. "Direklerarası" adını alan bu film, özellikle Dümbüllü İsmail, Tolga Tiğin, İlhan Daner gibi sanatçıların katılmasıyla oldukça ilgi çekti.

ULVİ URAZ'IN 25. YILI. Ülkemizin ender yetiştirdiği komedyenlerin ve olumlu bir tutumu olan tiyatro yöneticilerinin başında gelen Ulvi Uraz, bu yıl 25. sanat yıldönümünün mutluluğuna erişirken, sahne hayatının en büyük zorluklarına, engellerine yorulmak bilmeden karşı koymaya uğraşan güçlü bir sanatçı olarak da övülmeğe değer. Ulvi Uraz tek kelimeyle Türk sahne hayatına, temelli dünya görüşüne sahip Türk yazarlarının eserlerini kapsayacak repertuarları uygulayacak ileri ve devrimci Halk Tiyatrosu'nu gerçekleştirmek amacını taşımaktadır. Değerli sanatçı, kendi topluluğunu kurduktan bu yana uyguladığı repertuarla da bunu azçok ispatlamış bulunmaktadır.

TÜRK OYUNLARI DIŞ ÜLKELERDE

"KEŞANLI" LONDRA'DA. Haldun Taner'in *"Keşanlı Ali Destanı"* adlı epik müzikli oyunu Nüvit Özdoğru'nun İngilizceye çevirisiyle Londra'da Corbett Tiyatrosu'nda genç Türk yöneticisi Gündüz Kalıç tarafından sahneye kondu ve olağanüstü bir başarı kazanarak İngiliz basınında geniş çapta övücü yankılara yol açtı.

"İSYANCILAR" ALMANYA'DA. Recep Bilginer'in Şehir Tiyatrosu'nda oynanarak başarı kazanan *"İsyancılar"* piyesi geçen mevsim açılış oyunu olarak Mithatpaşa Tiyatrosu'nda sahneye konulup bütün mevsim oynandıktan sonra, Anadolu turnesini tamamladı ve Almanya turnesine çıktı. "İsyancılar" Nurnberg, Stuttgart, Münih, Frankfurt ve Köln şehirlerinde başarıyla oynandı ve Alman basın ve televizyonunda geniş yayın yapılmasına yol açtı.

"NALINLAR" BALKANLARDA. Necati Cumalı'nın 1962 de Kent Oyuncuları'nda başarıyla oynanan "Nalınlar" adlı oyunu 1967-1968 mevsiminde Üsküp'te geniş ilgi uyandırarak oynandı. Ayrıca Sofya Radyosu'nda yayınlandı. İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Tiyatrosu tarafından Almanya'da "Erlangen Uluslararası Üniversite Festivali"nde oynandı.

Necati Cumalı'nın bu eseri aynı zamanda kitap halinde yayınlanmak üzere İtalyanca, İbranice, İngilizce, Fransızca ve Almancaya çevrildi.

"KAHVEDE ŞENLİK" Sabahattin Kudret Aksal'ın "Kahvede Şenlik" adlı piyesi Devlet Tiyatrosu tarafından Yugoslavya turnesinde başarıyla oynandı ve geniş ilgi topladı.

Hayati Severoğlu

"BÜYÜK OTMARLAR" İ.Ü.T.B. Gençlik Tiyatrosu, Parma (İtalya) ve Zürih (İsviçre) Festivallerinde M. Necati Sepetçioğlu'nun "Büyük Otmarlar" piyesini başarıyla oynadı.

"KOMŞULARIMIZ" Turgut Özakman'ın yazdığı "Komşularımız" piyesi Ankara Küçük Komedi Topluluğu tarafından Atilâ Eldem'in yönetiminde Belgrad'da oynandı ve ilgi topladı.

KAYBETTİKLERİMİZ

Lütfullah Süruri. Türk Tiyatrosu geçen mevsimde iki büyük kayba uğradı. Türk Operet sanatının kurucuları arasında başköşede bulunan ve uzun yıllar büyük emekle İstanbul Tiyatrosu'nu yöneten popüler aktör ve Türkiye'nin ilk jön tenorlarından Lütfullah Süruri'yi unutulmaz anılar içine gömdük.

Ahmet Kutsi Tecer. Türk Tiyatrosunun temel direği sayılan "oyun yazarlığı"na olgun, bilgili ve duygulu kalemiyle şeref kazandıran yazarlarımız arasında Ahmet Kutsi Tecer dalma büyük saygı ve sevgiyle sayılacak bir imzadır. Sanat çevremiz, onun gibi ince, titiz, dürüst ve başarılı bir yazarı kaybetmekle boşluğu doldurulmayacak bir insanı toprağa vermiş oldu.

Şehir Tiyatroları bu mevsimi çok yerinde bir davranışla Ahmet Kutsi Tecer'in ünlü "Köşebaşı" piyesini sahneye koyarak açmakla yaptı.

REPERTUAR PANORAMASI

DEVLET TİYATROLARI. Geçen mevsim "Deli İbrahim", "Candida", "Akad'ın Yayı" gibi başarılı oyunlardan sonra 1968-1969 mevsimine "Gecikenler", "Balıkesir Muhasebecisi", "Yedekçi", "Dördüncü Henri", "Kıl Payı", "Şerefiye", "Romeo-Jülyet" repertuara alınmıştır. "My Fair Lady" müzikali gene süksesini tekrarlamaktadır. İzmir'de "Bedel", Bursa'da "Orda Bir Köy Var Uzakta" piyesleri ilgi çekmektedir.

ŞEHİR TİYATROLARI. Bazı temsillerinde Musahipzade Celâl'in "Bir Kavuk Devrildi" oyunu ilgi çekmiş, geçen mevsim "Susuz Yaz", "Akvaryum", "Othello", "Dayan Bahriyeli", "Evvel Zaman İçinde", "Yarısı", "Çatallı Köy", "Utanç Dünyası", "Söyle Kimsin Sen?", "Trampacılar" piyeslerinden son-

ra bu mevsimi "Köşebaşı", "Utanç Duvarı", "Romeo-Jülyet", "Aynaroz Kadısı", "Bir Gelin Geldi", "Ay Battı" piyeslerinden kurulu bir repertuarla açmıştır.

Özellikle 40 yıl sonra "Aynaroz Kadısı"nın tekrar sahneye konması ilgi uyandırmış, Recep Bilginer'in "Utanç Dünyası" beğenilmiştir.

ANKARA SANAT TİYATROSU. Türkiye'nin en ileri ve metodlu çalışan tiyatro topluluğu olarak gene göze çarptı ve olumlu repertuar uyguladı. "72. Koğuş", "Godot'yu Beklerken", "Sarıpınar 1914", "Mayın", "Küçük Burjuvalar", "Zengin'in Maceraları", "Müfettiş", "Durdurun Dünyayı İnecek Var" oyunları büyük ilgiyle izlendi.

ARENA. 1967-1968 mevsimini Altan Karındaş topluluğunun oynadığı: "Sasafra Dallarındaki Rüzgâr", "Zenciye Ağıt" ve "Kanlı Nigâr" oyunlarıyla kapadı.

1968-1969 mevsimini ise Ulvi Uraz Tiyatrosu topluluğuyla açtı ve "Yalova Kaymakamı", "Gözlerimi Kaparım, Vazifemi Yaparım" oyunları yanısıra "Hamhumşaralop" adlı müzikli bir oyunu sahneye koydu.

AYFER FERAY - NİSA SEREZLİ. Alkazar Tiyatrosu'nda geçen mevsim "Tatlı Kaçık", "Züğürt Hovardalar", "Karaağaçlar Altında Arzu" ile "Kadın ve Balık" oyunlarını oynadı. Bu mevsimi gene "Kadın ve Balık", ayrıca "Yumurta" adlı yeni oyunla sürdürüyor.

BAKIRKÖY. Geçen mevsim Nuran Şener yönetiminde "Bazıları Kız Sever" komedisini oynayan topluluk bu mevsim "Kasımpaşa Maçka" komedisini sahneye koydu.

DEVEKUŞU KABARE. Haldun Taner'in "Vatan Kurtaran Şaban"ından sonra, "Bu Şehri Stanbul ki" müzikli kabare oyununu sahneye koyuyor.

DORMEN. 1967-1968 sezonunda turnede ve sonra dört hafta içinde "Şahane Dul"u tekrarlayan topluluk, sırasıyle "Bit Yeniği" komedisiyle bütün mevsimi sükseyle kapamış, şimdi de yeni mevsimde "Bit Yeniği", "Arkası Yarın" ve "Paramparça" oyunlarını ayrı günlerde birlikte uygulayarak repertuar düzenledi. Bunları konuk misafir olarak Devlet Tiyatrosu'ndan katılan Muazzez Kurdoğlu'nun rol aldığı "Derin Mavi Deniz" piyesi ile "Eski Çamlar Bardak Oldu" oyunları izliyor.

ERDEN ENER TOPLULUĞU. Yeni kurulan bu topluluk,

1968-1969 mevsimine Aksaray Küçük Tiyatro'da Rıfat Ilgaz'ın "Pijamalılar" adlı oyunuyla girdi.

GAZANFER ÖZCAN - GÖNÜL ÜLKÜ. Azak Tiyatrosu'nda Türkiye'nin bu en popüler ve değerli komedyeni, yanındaki eşi Gönül Ülkü ve tanınmış arkadaşlarıyla geçen mevsim "Ayrılmaksa Maksadın", "Bir Kilo Namus" ve "Ahududu" (Kız Kuruları) ile bu mevsim "Aşk Çorbası" oyunlarıyla halkı kahkahadan kırıp geçiriyor.

GEN-AR. Sermet Çağan'ın sahneye koyduğu Mrozek'in "Polisler" piyesiyle geçen mevsim en başarılı oyunu oynayan ve ödüle hak kazanan Gen-Ar Tiyatrosu, "Samanyolu"ndan sonra bu mevsim "Çorbamdaki Kız" komedisiyle başladı ve "Kır At" oyununu sahneye koydu. Bu topluluk özellikle Dikmen Gürün gibi değerli bir aktrisi içine almakla çok güçlendi.

HEPGÜLER TİYATRO. Muzaffer Hepgüler'in Oraloğlu Tiyatrosu'nda kendi kurduğu yeni topluluk "Kiralık Metres" komedisini başarıyla oynuyor.

HALK OYUNCULARI. Yeni kurulan Halk Oyuncuları adlı devrimci ve toplumcu tiyatro topluluğu geçen mevsim sonunda Aksaray Küçük Opera'da ve sonra Ankara'da oynadıkları "Devr-i Süleyman" adlı politik taşlama oyunuyla büyük yankı uyandırdılar. Bir ekip Ankara'da Yaşar Kemal'in Teneke'sini oynarken, öteki ekip İstanbul'da Devri Süleyman'ı sürdürüyor.

İSTANBUL. Geçen mevsim "Bitişik Daire", "Diskotek" ve bu mevsim "Dişi Gazoz" ve "Köpek Kırpıcısı" komedileriyle ilgi çekti. Lütfullah Sürüri'nin kaybı, ne de olsa topluluğu sarsmış bulunuyor, ama gene seyirciyi çekmesini biliyor.

KENT OYUNCULARI. Melih Cevdet Anday'ın "Mikado'nun Çöpleri" çok başarılıydı. "Bir Aşk Hikâyesi" o kadar etkilemedi. Bu mevsim Harbiye'de yaptırdıkları kendi tiyatrolarında "Hamlet" ile perdeyi açmaya hazırlanıyorlar.

KARACA. Muammer Karaca bir süre aradan sonra alışılmış oyunlarını sürdürürken, aynı sahnede *Aziz Basmacı Kenan Büke Topluluğu* "Diplomatlar" adlı müzikli oyunu oynuyorlar.

KADIKÖY İL. Üner İlsever'in yönetimindeki bu tiyatro, geçen mevsim "Aceleci Kalp", "Karanlığa Kadar Bekle" ve "Cinayet Var" oyunlarından sonra bu mevsim "Ya Beni Öpersin" komedisiyle geniş rağbet görüyor.

KARINDAŞ (Altan). Arena'dan ayrılan değerli aktris Altan Karındaş, kendi adına kurduğu toplulukla, eski Oraloğlu Tiyatrosu sahnesinde saat 18.15'de "Kanlı Nigâr" halk komedisini gene büyük başarıyla oynuyor.

MÜCAP OFLUOĞLU. Küçük Sahne'de geçen mevsim "Pepsi" piyesiyle büyük ilgi gören bu topluluk, Suzan Ustan gibi çok değerli bir aktrisin bu yıl ayrılmasına rağmen, gene de yeni mevsimde perdesini açtığı "Rafadan" komedisiyle büyük sükse yapıyor. Nurhan Damcıoğlu bu oyunda parlıyor.

NEJAT UYGUR. Şehzadebaşı Büyük Tiyatro'da "Padişahım Çok Yaşa"yı oynuyor.

ULVİ URAZ. Bu mevsim Arena Tiyatrosu'nda "Gözlerimi Kaparım, Vazifemi Yaparım", "Yalova Kaymakamı" ve "Hamhumşaralop" oyunlarını başarıyla sürdürüyor.

VAHİ ÖZ. Bulvar Tiyatrosu'nda "Çantada Keklik" ten sonra "Ne Şehittir Ne Gazi" komedisini oynuyor.

Hayati Severoğlu

1968 DE MÜZİK HAREKETLERİ

Faruk YENER

Bir toplumun eğitim ve kültür yoluyla daha iyiye, daha güzele, daha aydınlığa yönelişinde tüm bilgi ve sanat kollarının genellikle paralel bir düzen gösterdiği, tersine gidişlerde ise gene aynı paralelin belirdiği yüzyılların gözlemleriyle açıklanan eski gerçekler arasında... Varlık Yıllıkları ötedenberi bu gerçeğe yardımcı belgeler olarak yurdumuzun fikir tarihine katılmakta, geçmişin eleştiri ve yorumu konusunda en inanılır kaynakları teşkil etmekte... Geçen yılların durumuna göz atıldığında, fikir ve sanat hayatımızın uzun süredir heyecan ve coşkunluğunu kaybetmiş, durgun bir ortama yuvarlanmış bulunduğu seziliyor. Bu hızını yitirmiş gidiş boyunca sarsıcı, duygulandırıcı hareketlere pek tanık olamıyor, bütün kıvancımız, etkileri pek de yaygınlaşamayan üç beş verimin, birkaç olayın çerçevesinde kalıyor. Elbette iç ve dış etkenler var böyle bir ortamın doğuşunda. İncelenmesi uzun ve çok taraflı çaba gerektirir bu etkenlerin... Ve bu çabadan elde edilecek sonuçların değerlendirilmesi, engelleyici etkenlerin giderilmesi özlenir... Görevimiz, her yıl olduğu gibi işte bu çabaya yönelecekleere ışık tutabilecek toplu bilgi demetleri hazırlamak, kültür ve sanat ortamımızda belirli bir sanat kolunun bir yıllık süre boyunca tarafsız muhasebesini verebilmek... Bütün yurda yayılacak, sınırların ötesinde yansıyacak bir hamlevi yeni bir hız getirecek hareketi bir an önce gerçekleşmesi dileğiyle beklerken gözlerimizi bir yıl önceye çevirelim, 'müzik' hareketlerimizi dizeleyip yalnız bu alanda olup bitenlerin yargımıza ne denli uyup uymadığını görelim.

Batı sanat müziğinin belirli bir kültür düzeyine, gelenek ve alışkanlıklara bağlı bulunması, hep biliriz, yurdumuzda çabuk yaygınlaşmasını önleyici nedenlerin başında geliyor... Kulağı yüzyıllar boyu 'tek sesli' musikiye açılmış, 'armoni' ye

yabancı kalmış, en iyimser hesapla yarısı okuma-yazma öğrenememiş bir toplumu müziğin en ileri, en ince, en kültürlü koluna yöneltmek kolay olmayacak, zaman isteyecektir. Aşağıda açıklanan hareketler genel ölçü bakımından geçen yıllardan farklı değildir pek... Sunuş isteğe bağlı olduğuna göre, bahis konusu durgunluk müzik alanını tümüyle kapsamış bulunuyor demektir... Yeni kitleleri, özellikle gençleri en iyinin, en güzelin saflarına katmak kolay olamamakta, artış çok az sayılara dayanmaktadır. Ve bu küçük artışlar özellikle bu tür hareketlerin yer aldığı iki üç kente bağlı kalmakta, müzik eğitimi alanındaki boşluk, radyolarımızın bazı nedenlerle yardımdan uzak kalışı bu sonucu getirmektedir.

Müzik hareketlerinin yoğunluğu bir milyon nüfuslu başkent Ankara'yla, iki buçuk milyon nüfuslu İstanbul arasında hemen hemen eşit orantıda gene... Başkent'in tecrübeli 'profesyonel' kuruluşu her yönden sahip orkestrası, opera ve bale kurumları kalite açısından üstünlük getiriyor. İç organlarındaki değişimler, yönetimdeki aksamalar ve huzursuzluklara karşılık verim dengeli tutulabilmiş, en az geçen yılların düzeyinde kalınabilmiştir. Bu arada kentin temel müzik kuruluşu olan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası yönetim kurulu seçimi sonucu yeni bir kurul işbaşına gelmiş, 'Konzertmeister' değerli kemancı Ulvi Yücelen başkan olmuş, bu arada kuruluşun müzik yöneticisi Gotthold E. Lessing'in görevi uzatılmıştır.

1968 yılında Ankara'nın ilk önemli müzik olayı 8 ocak günü Radyoevi'nde verilen bir viyola resitalidir. Genç sanatçı Ruşen Güneş, piyanist Mithat Fenmen'in eşliğinde Bruch, Schumann, Brahms, Jacop ve Berkeley'in yapıtlarından kurulu bir program sunmuştur. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın Devlet Konser Salonu'ndaki konserlerinden ilki 12 ocak günü verilmiş, cuma akşamları düzenlenen bu konserlerin hemen tümü, cumartesi günleri mevsim sonuna dek tekrarlanmıştır. Topluluğun ilk yöneticisi İskoçyalı müzikçi Georg Hurst olmuş, Amerikalı Devy Erlih, Saint-Saens'ın 'si minör' keman konçertosuyla konsere katılmıştır. Hurst, ayrıca Berlioz'un "Roma Karnavalı" uvertürünü ve "Fantastik Senfoni"sini yorumlamıştır. Orkestra'nın Lessing yönetimindeki ilk konseri 19 ocak günü düzenlenmiştir. Bu konserde, yıllar önce Çin Halk Cumhuriyetini bırakıp batıya sığınan, ünlü kemancı Menuhin'in damadı olarak İngiltere'ye yerle-

şen genç piyanist Fu-Çong yer almış, geniş yankılar yapan bir ustalıkla Chopin'in 'fa minör' piyano konçertosunu sunmuştur. Orkestra konseri Rimski-Korsakof'un "Şehrazad" adlı orkestra süitiyle tamamlamıştır. Gene Lessing yönetimiyle verilen üçüncü konser harpçı Sevin Berk ve flütçü Mükerrem Berk'in katılmalarıyle ilgi toplamış, her ikisinin çaldığı Mozart'ın 'do majör' flüt ve harp konçertosu uzun uzun alkışlanmıştır. Konserde ayrıca iki Beethoven yapıtı bulunuyordu: "Coriolan" uvertürü ve "Dördüncü" senfoni. Yılın ilk ayı sonlarında yurdumuza gelerek İstanbul ve Ankara'da çalan İngiliz piyanisti Moura Lympany 1 şubat günü Ankara Radyoevi'nde bir resital vererek Bach, Messiaen ve Schumann'ın eserlerini sunmuş, 2 şubat günü Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın Lessing yönetimindeki konserinde Rahmaninof'un 'do minör' piyano konçertosunu çalmıştır. Bu konserde orkestra Prokofiyef'in "Üç Portakalın Aşkı" operasından düzenlenen süiti ve Borodin'in 'si minör' 'ikinci' senfonisini dinletmiştir. Orkestra 10 şubat günü Büyük Millet Meclisi üyelerine özel bir konser vermiştir. Lessing'in yönettiği bu konserde kemancı Suna Kan, Lalo'nun "İspanyol Senfonisi"ni olağanüstü bir ustalık ve incelikle yorumlamış, ikinci bölümde Ulvi Cemal Erkin'in "Köçekçe" süiti çalınmıştır. Radyo Oda Orkestrası'nın 12 şubat günü düzenlenen konserini Sabahattin Kalender yönetmiş, viyolonselci Rașit Ersin solist olarak yer almıştır. Program Vivaldi'nin bir viyolonsel konçertosu, Muammer Sun'un "Türküler Demeti" ve Amirof'un "Nizami" adlı senfonisinden kuruluydu. Şubat ayında yurdumuza gelen önemli bir sanatçı da Avusturyalı piyanist Paul Badura-Skoda'dır. Sanatçı, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın 16 şubat günü konserinde Mozart'ın 're minör' piyano konçertosunu sunmuş, Ferit Tüzün'ün "Esintiler" adlı yapıtı ve Reger'in "Mozart'ın Bir Teması Üzerine Çeşitlemeler"i orkestra tarafından başarıyla çalınmıştır. Viyolonselci Reşit Erzin, piyanist Ergican Saydam eşliğinde bir radyo resitali vermiş, Boccherini, Debussy, Saygun, Beethoven ve Richard Strauss'un yapıtlarından kurulu bir program yorumlamıştır. Orkestra'nın 23 şubat konserinde bu defa genç piyanistlerimizden Gülay Uğurata Beethoven'in 'sol majör' piyano konçertosuyla yer almış, Bruckner'in 'yedinci' senfonisi programı tamamlamıştır.

Radyo Orkestrası'nın Devlet Konser Salonu'nda verdiği konser büyük ilgi toplamıştır. Cemal Reşit Rey'in yönettiği bu konsere kemancı Suna Kan ve piyanist İdil Biret solist olarak katılmışlar, önce Lully'nin bir 'oda konçertosu' çalınmış, bunu C. R. Rey'in en yeni yapıtı, "Keman ve Yaylı Ça'gılar İçin Andante ve Alegro"nun ilk yorumu izlemiştir. İkinci yarıda Fauré'nin "Pel'eas et Mélisande" süitiyle gene C. R. Rey'in "Bir İstanbul Türküsü Üzerine Çeşitlemeler" adlı yapıtı dinletilmiştir. Geçen yıl yurdumuza gelen ilginç simalardan, usta sanatçılardan biri de Rus piyanisti Marina Midivani olmuştur. Midivani, Ankara'daki konserinde Lessing'in yönettiği orkestra eşliğinde Çaykovski'nin 'si bemol minör' konçertosunu şaşırtıcı bir ustalıkla yorumlamıştır. 1 mart günü düzenlenen bu konserde ayrıca Mozart'ın 'sol minör' senfonisi ve R. Wagner'in "Tannhaeuser" uvertürü yer almıştır. 15 mart günü, konserin solisti İdil Biret Beethoven'in 'mi bemol majör' konçertosunu kendine özgü ustalığıyla çalmıştır. Lessing aynı konsere R. Strauss'un "Macbeth" adlı senfonik şiirini ve Ulvi Cemal Erkin'in "Konsertant Senfoni" sini katmıştır. 21 mart günü Ankara Radyoevi'nde çağımızın tanınmış gitarcı'arından Alexandre Lagoya bir resital vermiş, sanatçı ertesi gün orkestra eşliğinde Vivaldi'nin gitar için iki ayrı konçertosunu çalmıştır. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nı bu konserde bir zamanların 'harika çocuk'larından Pierino Gamba yönetmiş, Vivaldi konçertoları dışında Beethoven'in "Üçüncü Leonore" uvertürünü. Dvorak'ın 'dördüncü' senfonisini çaldırmış, kabiliyetinin eksilmeden sürüp gittiğini bir defa daha ispatlamıştır. 25 mart günü piyanist Gülay Uğurata'nın Radyoevi'ndeki bir konseri Ankara'nın bir diğer müzik hareketi olmuştur. 23 mart günü Devlet Konser Salonu sahnesinde çağımızın en ilginç simalarından biri olan ünlü flüt virtüozu Jean-Pierre Rampal yer almış, Mozart'ın 'sol majör' flüt konçertosunu olağanüstü bir ustalık ve anlayışla yorumlayarak Ankara müzikseverlerine unutulmaz dakikalar geçirtmiştir. Hikmet Şimşek tarafından yönetilen bu konserde ayrıca Chris. Bach'ın bir 'Sinfonia'sı, Schubert'in "Bitmemiş Senfoni"si ve Adnan Saygun'un "Süit"i yer almıştır. Flütçü Jean-Pierre Rampal 1 nisan günü Radyo Oda Orkestrası'nın programına katılmış, Dr. Ernst Huber-Contwig'in yönettiği bu konserde Hindemith ve Vivaldi'nin yapıtlarını sunmuştur. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'-

nın Lessing tarafından yönetilen 5 nisan günü konserinde bu defa Gabriel Tacchino adlı bir piyanist vardı. Tacchino bu konserde Ravel'in 'sol majör' ve Liszt'in 'la majör' konçertolarını çalmış, programa Haydn'ın 'si bemol majör' senfonisiyle başlanmış, Falla'nın "La Vida Breve" adlı süitinden bölümlerle bitirilmiştir. 11 nisan günü Ankara'da bir diğer ünlü sanatçı, viyolonselci André Navarra Radyoevi'nde bir resital vermiş, Mithat Fenmen'in eşliğinde Schubert, Bach, Milhaud ve Çaykovski'nin yapıtlarını sunmuştur. Navarra ertesi günü Orkestranın 12 nisan konserinde yer almış, önce Schumann'ın 'la minör' konçertosunu sunmuş, ikinci yarıda viyolonist Ruşen Güneş'le Richard Strauss'un "Don Kişot" adlı eserine solist olarak katılmıştır. Başkentin bir diğer ilginç konseri de 19 nisan günü düzenlenmiştir. Hikmet Şimşek'in yönettiği bu konserde Haendel'in "Su Müziği", obuacı Pierre Pierlot'nun konuk solist olarak katılmasıyle Mozart'ın obua konçertosu, Adnan Saygun'un "Eski Üslûpta Kantat"ı, Borodin'in "Prens İgor" operasından "Poloveç Dansları" sunulmuştur. Adnan Saygun'un kantatında koro ve solist olarak soprano Güneş Ülker, tenor Pekin Kırgız, bas Mustafa İktu yer almışlardır. Yılın dikkati çeken oda müziği olayı da "Ankara Üfleme Çalgılar Beşlisi'nin 20 nisanda Ankara Radyoevi'ndeki konseri olmuştur. Bunu 22 nisan günü gene aynı kurum stüdyosunda "Yücelen Dörtlüsü'nün konseri izlemiş, topluluk Hindemith, Piston ve Saygun'un yapıtlarını sunmuştur. Orkestranın 26 nisan tarihli konserine bu defa bir diğer değerli sanatçımız, piyanist Ayşegül Sarıca katılmıştır. Ayşegül Sarıca her zamanki güvenli, duygulu yorumuyla Beethoven'in 'mi bemol majör' konçertosunu çalmış, bunu Brahms'ın 'mi minör' 'dördüncü' senfonisi izlemiştir. 3 mayıs konserinde ise Lessing bu defa diğer değerli piyanistimize, İdil Biret'e eşlik etmiştir. İdil, bu konserde Beethoven'in 'birinci', Grieg'in 'la minör' ve Schumann'ın 'la minör' konçertolarını arka arkaya sunarak piyano maratonuna bir örnek vermiştir.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası mayıs ayında bir yurt içi turnesine çıkmıştır. Bu turne boyunca Karabük, Bolu, Sakarya, İzmit, Balıkesir, Bursa ve Eskişehir'de aynı program sunulmuştur: Ferit Tüzün, "Esintiler", Beethoven, "ikinci" piyano konçertosu, Mozart "sol majör" 34 üncü senfoni. Orkestra her gittiği yerde büyük ilgi görmüş, konser-

ler başarı dizisi halinde sürmüştür. Orkestrayı Lessing yönetmiş, turneye solist olarak İdil Biret katılmıştır.

Başkent'de 1968-1969 mevsiminin ilk konserini gene Lessing yönetmiş, solist olarak kemancı Aylâ Erduran yer almıştır. 4 Ekim günü R. Wagner'in "Nürnbergli Usta Şarkıcılar" operası önmüziği ile başlayan konserde Aylâ Erduran Brahms'ın keman konçertosunu başarıyle çalmış, ikinci bölümde Adnan Saygun'un 'üçüncü' senfonisi yurdumuzda ilk defa yorumlanmıştır. 11 ekim konserinde Lessing bu defa İdil Biret'e eşlik etmiş, Rahmaninof'un 'üçüncü' konçertosunu çalmış, konser Mendelssohn'un "Bir Yaz Gecesi Rüyası" uvertürüyle başlamış, Brahms'ın 'ikinci' senfonisiyle bitmiştir. 18 ekim konserinde bu defa yönetici kürsüsünde Hikmet Şimşek yer alarak kemancı Ivry Gitlis'e Mendelssohn'un 'mi minör' konçertosunda eşlik etmiş, konserin ilk eseri Ulvi Cemal Erkin'in 'Sinfonietta'sı, ikinci yarıdaki eser ise Dvorak'ın 'üçüncü' 're majör' senfonisi olmuştur.

Kasım ayında Alman orgçu Heinz Wunderlich Devlet Konser Salonunda bir resital vermiş, Orkestranın 15 kasım günü verdiği konserde Romanyalı kemancı İon Voicu Çaykovski'nin 're majör' keman konçertosunu çalmış, Lessing'in yönetimindeki programın ilk yapıtı Berlioz'un "Korsan" uvertürü, ikinci yarıdaki yapıtı ise Bartok'un "Telli ve Vurma Çalgılar İçin Müzik" adlı eseri olmuştur. 22 kasımda Orkestrayı Hikmet Şimşek yönetmiş, konser Ravel'in "Le Tombeau de Couprin" adlı yapıtıyle başlamış, bunu solist olarak viyolist Ruşen Güneş'in katılmasıyle Hindemith'in "Schwanendreher"i izlemiş, program Haydn'ın "Saat" senfonisiyle tamamlanmıştır. Konuk piyanist Sissy Weisshaar ve obuacı Manfred Kautzky 26 kasım günü aynı salonda bir resital vermişlerdir. 29 kasım günü topluluğu konuk Alman yönetici Rudolf Albert almış, konser Beethoven'in "Üçüncü Leonore" uvertürüyle başlamış, piyanist Varda Erman Saint-Saens'ın "ikinci" piyano konçertosuna solist olarak katılmış, konser Brahms'ın "üçüncü" senfonisiyle tamamlanmıştır. Orkestranın 30 kasım konserinde yöneticiyle Beethoven ve Brahms'ın yapıtları aynen kalmış, ikinci eser olarak Yugoslavyalı piyanist Paviça Gvozdiç'in katılmasıyle Çaykovski'nin "si bemol minör" piyano konçertosu sunulmuştur.

İstanbul müzik hareketlerinin temeli olan İstanbul Se-

hir Orkestrası, aynı kalite düzeyini savunmuş, yarı profesyonel karakteriyle aynı nitelikte kalmış, üstelik kurucu ve yöneticisi Cemal Reşit Rey'in bir kalp hastalığı geçirmesi nedeniyle yeni mevsime pek parlak sayılamayacak koşullarla girmiştir. Kuruluşunun 25 inci yıldönümü kutlama çabaları, bütün bu ortamda anlamsız ve değersiz kalmıştır. Ayrıca orkestranın prova ve konserleri için sayılamayacak yararları düşünülen konser salonunun yapımı yeni belediye başkanının emriyle durdurulmuş, kuruluş böylece küçük de olsa bir sığınaktan bir süre daha mahrum bırakılmıştır.

İstanbul 1968 konserlerine 8 ocak günü gene sinema salonunda düzenlenen bir Şehir Orkestrası programıyle girmiştir. C. R. Rey'in yönettiği bu konsere Amerikalı kemancı Devy Erlih solist olarak katılmış, Debussy'nin "Prélude a l'après-midi d'un Faune" adlı eserinden sonra önce Mozart'ın 'la majör', sonra Saint-Saens'ın 'si minör' konçertolarını yorumlamıştır. Kentin ikinci müzik olayı 11 ocak günü Avusturya Kültür Merkezi'nde Hans Petermandl ve Heinz Medjimorec'in dört el piyano resitali olmuştur. Şehir Orkestrası'nın 14 ocak konserini Avusturyalı müzikçi Kurt Wöss yönetmiş, Beethoven'in "Üçüncü Leonore" uvertüründen sonra Lalo'nun "İspanyol Senfonisi"nde kemancı Suna Kan'a eşlik etmiş, ikinci bölümde Beethoven'in 'la majör' senfonisini yorumlamıştır. 20 ocak günü mezzosoprano Yıldız Dağdelen piyanist Ergican Saydam eşliğinde Güzel Sanatlar Akademisi'nde bir 'Lied' resitali vermiş, Schumann, Brahms, Britten, Canan Akın ve Dvorak'ın yapıtlarını sunmuştur. Aynı gün Türk-Amerikan Üniversite'liler Derneği'nin Radyo Oda Orkestrası'yla düzenlediği konserde piyanist Wolfgang Wöss, Beethoven'in 'do minör' piyano konçertosunu çalmış, konseri Demirhan Altuğ yönetmiştir. 31 ocak günü İngiliz piyanisti Moura Lympany bir resital vermiş Bach, Busoni, Mendelssohn, Schumann ve Chopin'in yapıtlarından kurulu programı ustaca yorumlamıştır. Lympany, Orkestranın 5 şubat günü konserinde iki konçerto çalmıştır; Grieg 'la minör' ve Schumann 'la minör'. Sanatçı, Schumann'ın konçertosunda hâfızasının oyununa gelmiş, unuttuğu bir bölüm nedeniyle yapıtın kopması geniş yankılar yapmıştır. 11 şubatta gene C. R. Rey'in yönettiği konser, yöneticinin "Sazların Sohbeti" adlı eseriyle başlamış, bunu piyanist Ergican Saydam'ın çaldığı Rahmaninof'un 'ikinci' konçertosu izlemiş, konser Schumann'ın 'dördüncü' sen-

fonisiyle sona ermiştir. 16 şubat günü Türk-Alman Kültür Merkezi'nde piyanist Hilde Findeisen, klarnetçi Wolf. Schrüder ve viyolonselist Franz Ammann'ın teşkil ettiği üçlü, Weber ve Beethoven'in yapıtlarını dinletmiştir. C. R. Rey 19 şubat günü ünlü ve değerli Avusturyalı piyanist Paul Badura Skoda'ya Mozart'ın 're minör', Beethoven'in 'mi bemol majör' konçertolarında eşlik etmiştir. Badura-Skoda ertesi gün Bach, Mozart, Beethoven, Schubert, Bartok ve Ravel'in yapıtlarından kurulu bir resitalde üslûbunun zerafeti, tekniğinin gücüyle haklı alkış toplamıştır. 25 şubat günü konuk-yönetici Peter Paul Hoffer'in güdümündeki konsere solist olarak Gülseren Sadak katılmış, Schumann'ın "Manfred" adlı uvertüründen sonra Mendelssohn'un 'sol minör' piyano konçertosunda tatlı ve dengeli yorumuyla alkışlanmıştır. Konser, Brahms'ın 'mi minör' senfonisiyle sona ermiştir. 1 mart günü "Viola dö gamba Dörtlüsü" Işık Lisesi salonunda Barok çağ yapıtlarından örnekler dinletmiştir. C. R. Rey'in yönetimindeki 4 mart konserine Rus piyanisti Marina Midivani katılmış, Sibelius'un "Finlandiya" adlı senfonik şiirinden sonra Çaykovski'nin 'si bemol minör' piyano konçertosunu çalmıştır. Sanatçı, ikinci bölümde Brahms'ın 'ikinci' piyano konçertosunu gerçekten ustaca bir anlatımla yorumlamıştır. Şehir Orkestrası'nın 10 mart günü konserinde değneği bu defa misafir yönetici Ernst Huber-Contwig alarak Beethoven, Mozart, Dittersdorf ve Egk'in yapıtlarını yönetmiş, Dittersdorf'un 'Kontrbas' konçertosunda tanınmış kontrbas virtuozu Ludwig Streicher'e eşlik etmiştir. Streicher, ayrıca piyanist Otto Zyakan eşliğinde bir resital vererek kontrbas repertuarından örnekler dinletmiştir. 24 mart günü konserinde kürsüyü gene bir konuk yönetici, Thomas Christian David almış, solist olarak kemancı Ergün Tekinson katılmıştır. Tekinson, Glazunov'un keman konçertosunu sunmuş, konser Mendelssohn'un "Fingal Mağarası" uvertürüyle başlamış, ikinci bölümde Brahms'ın 'birinci' senfonisi çalınmıştır. Aynı gün Alman flütçü Karl Bernhard Sebon, piyanist Horst Göbel eşliğinde Konservatuvar salonunda bir resital vermiş, Bach, Mozart, Schubert, Mendelssohn ve Erbse'nin yapıtlarını sunmuştur. 26 mart günü piyanist John Clegg, Işık Lisesi salonunda Beethoven, Ferguson, Rahmaninof ve Debussy'nin yapıtlarından kurulu bir program dinletmiştir. 26 mart günü Ferdi Statzer'in yönetiği Şehir Orkestrası, genç istidatlardan piyanist Elif

Karaca'ya eşlik etmiştir. 3 nisan günü ünlü flütçü Jean-Pierre Rampal, Güzel Sanatlar Akademisi'nde bir resital vermiştir. Ancak bu resital, Fransız Kültür Ataşeliğinin bilgisizliği ve beceriksizliği nedeniyle gerekli çevrelere duyurulamamış, gerçek müzikseverler ve müzik tenkitçileri, usta sanatçıyı dinlemek imkânından yoksun kalmışlardır. 5 nisan günü Kowal Üçlüsü, Türk-Alman Kültür Merkezi'nde Haydn ve Mozart'ın yapıtlarından kurulu bir konser vermiştir. Şehir Orkestrası'nın 7 nisan konserini Hikmet Şimşek yönetmiştir. Programda Haydn'ın 101 sayılı senfonisi çalınmış, Orkestra, Ravel'in 'sol el konçertosu'nda piyanist Haluk Tarcan'a eşlik etmiş, bunu Beethoven'in 'sekizinci' senfonisi izlemiştir. 11 nisan günü bas Walter Paduschka Avusturya Kültür Merkezi'nde bir resital vermiştir. 15 nisan günü C. R. Rey'in yönettiği Şehir Orkestrası konserinde solist olarak kemancı Aylâ Erduran ve viyolonselci André Navarra yer almış, önce Mozart'ın "sol majör" keman konçertosu, sonra Schumann'ın "la minör" viyolonsel konçertosu sunulmuş, daha sonra her iki sanatçı Brahms'ın "la minör" ikili konçertosunu yorumlamışlardır. 16 nisan günü Türk-Alman Kültür Merkezi'nde Assmann Dörtlüsü; Webern, Berg ve Schönberg'in yapıtlarını sunmuştur. Orkestranın 21 nisan konserini misafir müzikçi René Pierre Chouteau yönetmiş, viyolonselci Reşit Erzin Saint-Saens'ın "la minör" viyolonsel konçertosunu çalmış, bunu Beethoven'in "üçüncü" senfonisi izlemiştir. 24 nisan günü soprano Rösl Schwaiger, piyanist Robert Manuel eşliğinde Güzel Sanatlar Akademisi salonunda Goethe'nin şiirleri üzerine beste'enmiş "Lied"lerden düzenlenmiş bir resital vermiştir. 30 nisanda Verda Erman'ın Ravel, Liszt, Bach ve Schumann'ın yapıtlarından kurulu başarılı resitali uzun uzun alkışlanmıştır. 4 mayıs günü Türk-Alman Kültür Merkezi'nin düzenlediği Oda Orkestrası konserini Hamit Alacalıoğlu yönetmiş, solist olarak katılan değerli kemancı Aylâ Erduran, önce Bach'ın "la minör", sonra Mozart'ın "sol majör" konçertolarını çalmış, orkestra ayrıca Haendel'in 18 sayılı "konçerto grosso"sunu ve Mozart'ın "re majör" divertimento'sunu sunmuştur. Orkestranın 5 mayıs konserini C. R. Rey yönetmiş, solist olarak katılan değerli piyanist Ayşegül Sarıca önce Lully'nin "fa majör", Ravel'in "sol majör" konçertolarını başarıyle yorumlamış, konser Mendelssohn'un "la minör" senfonisiyle bitmiştir. Orkestra, 19 mayıs günü konserinde

Ferdi Statzer'in yönetimine girmiş, önce Mozart'ın "do majör" "Jupiter" senfonisi, sonra Smetana'nın "Moldau" adlı senfonik şiiri sunulmuş, konserin ikinci yarısında piyanist Arın Karamürsel, Çaykovski'nin "si bemol minör" piyano konçertosunu çalmıştır.

Haziran ayının en önemli olayı, Moskova Devlet Filârmoni Orkestrası'nın İstanbul konserleri olmuştur. Ünlü yöneticisi Kiril Kondraşin'le Açıkhava Tiyatrosu'nda verilen bu konserler, yılın en ilginç müzik olayını teşkil etmiştir. Konserlerin düzenlendiği yerdeki akustik yetersizlik, dışardan yansıyan sesler ne yazık ki bu olayın gerçek değerini gölgelemiş, ayrıca ilk konserde eksik çalgılarla çıkan topluluk, bu durumuyla hoş olmayan izlenimler bırakmıştır. Orkestra, 27 haziran günü önce Mussorgski'nin "Çıplak Dağda Bir Gece" adlı senfonik şiirini, sonra Beethoven'in piyanist Nikolay Petrof'un katılmasıyla "mi bemol majör" konçertosunu sunmuş, ikinci bölümde Çaykovski'nin "altıncı" "Pathétique" senfonisini dinletmiştir. Müzikseverler, Orkestranın üstün niteliği çevresindeki gerçek fikre 28 haziradaki ikinci konserle sahip olabilmişler, Stravinski'nin "Petruşka" süiti, Brahms'ın "üçüncü" senfonisi ve Ravel'in "La Valse" adlı yapıtıyla beliren tını mükemmeliyetine, esneklik ve beraberliğe hayran kalmışlardır. Bu dünyaca ünlü topluluk 29 haziran günü üçüncü konserinde çağdaş Sovyet bestecilerinin yapıtlarından düzenlenen bir program sunmuş, önce Şostakoviç'in pek de tanınmayan "sekizinci" senfonisini dinletmiş, Prokofiyef'in olağanüstü güzellikteki "üçüncü" piyano konçertosunda gene genç piyanist Petrof'a eşlik etmiş, konser Haçaduryan'ın "Gayane" adlı bale süitinden bazı bölümlerle bitmiştir. Kondraşin gibi usta bir müzikçi yönetimindeki bu konserler İstanbul müzikseverlerinin unutamıyacağı anılar arasına katılmıştır.

İstanbul, yeni müzik mevsimine Demirhan Altuğ'un yönettiği bir orkestra konseriyle girmiştir. 6 ekim günü verilen bu konser, aslında C. R. Rey tarafından başka bir programla verilecek, böylece Orkestranın 25 inci kuruluş yıldönümü de kutlanmış olacaktı. 6 ekim konserine Rossini'nin "İpek Merdiven" adlı operası uvertürüyle başlanmış, bunu flütçü Nami Şenel'in solist olarak katıldığı Mozart'ın "re majör" flüt konçertosu izlemiş, ikinci yarıda Dvorak'ın "beşinci" "Yeni Dünyadan" adlı senfonisi dinletilmiştir. 9 ekimde İs-

tanbul Oda Orkestrası Hamit Alacalıoğlu yönetiminde bir konser vermiş, bu konsere solist olarak katılan piyanist İdil Biret, Beethoven'in "birinci" ve "ikinci" konçertolarını sunmuş, orkestra ayrıca Mozart'ın bir küçük senfonisini yorumlamıştır. 14 ekimde Türk-Amerikan Üniversiteliler Derneği'nin Radyoevi'nde düzenlediği konseri Demirhan Altuğ yönetmiş, tümü Mozart'ın yapıtlarından kurulu programa solist olarak piyanist Suna Erel ve obuacı Celâl Akatlar katılmıştır. Orkestranın 20 ekim konserinde yönetici, konuk müzikçi Alan Abbott, konuk solist ise Amerikalı Ann Schein'dı... Abbott, önce V. Williams'ın "Müziğe Serenad" adlı yapıtını sunmuş, bunu Çaykovski'nin "Romeo ve Jülyet" adlı senfonik şiiri izlemiş, Ann Schein ikinci bölümde Schumann'ın "la minör" konçertosunu başarıyle çalmıştır. 3 kasım konserinde yönetici Ferdi Statzer, solist Ayşegül Sarıca'ydı. Bu konserde önce Haydn'm "Londra" senfonisi sunulmuş, bunu Franck'ın "Senfonik Çeşitlemeler"i izlemiş, Stravinski'nin "ikinci" süitinden sonra Saint-Saens'ın "do minör" konçertosu dinletilmiştir. Gerek Frank, gerekse Saint-Saens'da piyanist Ayşegül Sarıca yapıtların gerektirdiği anlayışlı yorumu, zerafeti ve üstün teknığiyle seçkinleşmiştir. Türk-Alman Kültür Derneği'nin düzenlediği bir konserde tanınmış org virtuozu Heinz Wunderlich 13 kasım günü Barok ve Klâsik çağ bestecilerinin yapıtlarını dinletmiştir. Ayrıca piyanist Reiner Zastrow, İstanbul Konservatuvarı salonunda 29 kasım günü Schumann, Debussy, Bartok, Berg ve Beethoven'in yapıtlarından kurulu bir resital vermiştir.

Opera alanında Ankara'nın 1966-1967 mevsiminde gösterdiği belirli kalkınışın 1967-1968 de de sürmesi, memnun edici görünüşler arasındadır. Değerli yönetici Aydın Gün'ün Başkente tekrar dönmesi olumlu sonuçlar vermiş, bir ara düzensiz ve pasaklı bir yola girmiş olan Devlet Operası, başarılı sahneye koyuşlarla çevresinde beliren şüpheleri silmiş, mevsim başında açıklanan repertuarın hemen tümünü gerçekleştirebilmiştir. Kurum, yeni yılın ilk temsilini 27 ocakta vermiştir. Johann Strauss'un "Yarasa" adlı operetinde müzik yönetimini konuk müzikçi Günter Lehmann almış, sahneye Aydın Gün koymuş, gösteriye soprano Sevda Aydan, soprano Azra Gün, tenor Umur Pars, bariton Savni Subaşı, bariton Mete Uğur ve İstanbul'dan konuk olarak çağrılan

Reşit Gürzap katılmışlardır. Yılın ikinci yapıtı Verdi'nin "Rigoletto" adlı operasıdır. Gene Aydın Gün'ün sahneye koyduğu, müzik yönetimini Adolfo Camozzo'nun yaptığı gösteride bariton Nicolae Herlea, tenor Giambattista Daviu gibi konuk sanatçılar, soprano Işık Kurt, Suna Korat, Müveddet Günbay, bas Mustafa İktu gibi tanınmış elemanlar görevlenmiştir. Kurum, 26 şubatta bu defa Puccini'nin "Madame Butterfly" adlı yapıtını sunmuş, müzik yönetimini Hasan Ferit Alnar'ın yaptığı gösteriye soprano Özgül Tanyeri, mezzo-soprano Necdet Biber, tenor Doğan Onat, bariton Seyit Ahmet Yıldız katılmışlardır. 17 mart günü başlayan Smetana'nın "Satılmış Nişanlı" operasında müzik yönetimiyle Sabahattin Kalender görevlenmiş, Kurum'un seçkin kadrosu zengin ve gösterişli bir temsil gerçekleştirmiştir. 11 nisanda ilk temsili sunulan Puccini'nin "Tosca" adlı yapıtında bir diğer konuk yönetici olan İno Savini, müzik güdümünü almış, oyuna tenor Angelo Loforese, tenor Giovanni Gibin konuk sanatçılar ve İtalya'dan bu temsil için gelen bariton Orhan Günek katılmışlardır. Mevsimin son temsili 4 mayıs günü ilk sunulan Verdi'nin "Aida"sı olmuştur. Bu temsilde Hans-Georg Ratjen adlı konuk sanatçı müzik yöneticiliği yapmış, sene Aydın Gün'ün rejisiyle ve Kurum'un kendi sanatçılarıyla başarılı bir sonuç alınmıştır. Devlet Operası'nda yeni mevsimin ilk yapıtı Beethoven'in "Fidelio"su olmuştur. "Fidelio" da müzik yönetimini Hans-Georg Ratjan, oyun yönetimini Karl Pempe'fort yapmış. Florestan rolünde gene bir konuk, tenor Claude Heater görevlenmiştir. Devlet Operası, mevsimin ikinci yapıtı olarak gene "Aida"yı seçmiş, bir mevsim önceki kadroyla sahneye koymuştur.

Devlet Balesi'nin verimli bir yolda gelişmesini sürdürmesi kıvanç verici olaylar arasındadır. Bu kuruluş da gösterilerine düzenli olarak devam etmiş, mevsim başlarında açıklanan programları uygulamaya çalışmıştır. Devlet Balesi, yılın ilk programında üç yapıt sunmuştur: "İlişkiler" (Müzik: Benjamin Britten), "Güzel ve Canavar" (Müzik: Maurice Ravel) ve "Pineapple Poll" (Müzik: Sullivan). 3 nisan günü başlayan bu dizide koreografiyi Richard Glasstone ve John Cranko yapmış, müziği Alan Abbott yönetmiştir. Devlet Balesi yeni mevsime 3 ekim günü aynı programla girmiştir.

Buna karşılık İstanbul Şehir Operası gene Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nda türlü güçlüklerle savaşarak bütün mevsim boyunca ancak iki yapıtı gerçekleştirebilmiştir. Bunlardan Donizetti'nin "Lucia di Lammermoor" adlı operasında değerli sanatçı soprano Suna Korat ve iki konuk sanatçı bariton Dikran Jamgoçyan ve tenor Gianni İaia görevlenmişler ve ilgi derlemeyi başarmışlardır. Kurum, nisan ayında Nicolai'nin "Windsor'un Şen Kadınları" adlı yapıtını sunmuştur. Bu operayı da gene Pino Trost yönetmiş, sahneye Elmer Voigt koymuştur. Gösteride bas Attila Manizade, bariton Özer Sezer ve soprano Selma Voigt başta olmak üzere Kurum'un sanatçıları görevlenmiştir. İstanbul Şehir Operası yeni mevsime Franz Lehar'ın "Tebessümler Diyarı" adlı operetiyle girmiştir. Yapıtı sahneye Elmer Voigt koymuş, müzik yönetimi gene Pino Trost'a verilmiştir.

İstanbul, ocak ayında beklenmeyen bir opera olayına tanık olmuştur. Avusturya'nın en iyi sahnelerinden Linz Devlet Operası sanatçıları konuk olarak gelmiş ve bir sinema salonunda Mozart'ın "Cosi fan tutte" adlı yapıtını oynamışlardır. Ancak bu sunuş bir defa gerçekleşebilmiş, şiddetli kış nedeniyle sanatçılar hastalanmış, ayrıca sinema salonunun elverişsizliği bu güzel fırsatın kaybolmasına yol açmıştır. Oysa Linz Devlet Operası İstanbul'a yönetici Kurt Wöss, oyun yönetcisi Federik Mirdita, tenor Krotthammer, bariton Laettgen, bas Rosendorff, soprano O'Brien, mezzosoprano Schwappach gibi Orta Avrupada çok tanınmış sanatçıları göndermişti.

Taksim'deki büyük Opera Binası (yahut İstanbul Kültür Merkezi) geçen yıl verilen ödeneklerle artık tamamlanmaya yönelmiştir. Yapının baş sorumlusu Y. Müh. Hayati Tabanlıoğlu, büyük gayret ve çabalarla projenin gerçekleşmesini sağlamıştır. Gerekli hacim ve donatımların bitmek üzere olmasına karşılık işletme ve yönetimin nasıl yapılıp, nasıl düzenleneceği bir türlü kararlaşmamış, yapıya henüz belirli bir kuruluş sahip çıkmamıştır. Tamamlanışın getireceği büyük sorunların, daha doğrusu asıl önemli sorunların nasıl çözümleneceği yolunda henüz hiçbir fikir yoktur. Bu konularda kısa sürede alınacak kararlar, yapının gelecek yıl kapılarını İstanbullulara açılmasını sağlayacaktır.

Türk sanatçılarının dış ülkelerdeki çabaları oldukça ve-

rimli sonuçlar getirmiştir. Bu arada soprano Leylâ Gençer, gene İtalya'da Venedik'te ve Verona'da başarılarını sürdürmüş, bariton Orhan Gübek gene aynı ülkedeki çabalarına devam etmiştir. Piyanist İdil Biret, türlü ülkelerde başarılı konserler vermiş, piyanist Ayşegül Sarıca Rusya'daki başlıca merkezlerde alkışlanmış, piyanist Hülya Saydam Almanya'da verdiği konser ve resitallerle ilgi toplamış, klavsenist Ayşe Ekşi Hollanda'da, piyanist Suna Erel Salzburg'da alkışlanmıştır. Bunların dışında soprano Ferhan Onat Balkan ülkelerinde, bariton Mete Uğur Romanya'da, soprano Meral Alper Polonya'da değişik opera gösterilerine katılmışlardır.

Bu arada opera sanatçılarımızla ilgili bazı olaylar, sanatseverleri hayal kırıklığına uğratmış, üzmüştür. Yaz başlarında önce Devlet Operası'ndan soprano Sevda Aydan gece kulüplerinde şarkı söylemeye koyulmuş, onu soprano Nevin Pere izlemiş, mevsim başında aynı eğilime soprano Ferhan Onat, eşi tenor Doğan Onat ve orkestra yönetıcisi Sabahattin Kalender katılmışlardır. Bazıları dış ülkelerde Türk kültürünün birer temsilcisi olarak başarı gösteren, yıllarca devletin eliyle eğitilerek yetiştirilen bu sanatçıların tutumu her çevrede kötü etkiler yapmış, yankılar uyandırmıştır. Daha çok kazanma amacıyle, bağlı oldukları kuruma, yetiştiren öğretmenlerine, onların hangi amaçla yetişmeleri gereğini bilip her bakımdan yardımcı olan ulusa sırt çeviren bu sanatçılarımızın utanç verici yoldan kısa sürede dönerek, yuvalarına girmeleri en büyük dileğimizdir. Yoksa, Türk aydını ve sanatseverlerinin bu davranışları hiçbir zaman hoşgörmeyeceklerini bilmelidirler.

Geçen yıl müzik eğitimi alanında en önemli adım Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Müsteşarlığının bir kararı oldu. Bu karara göre, illerde ve gerekli ortam sağlandığı takdirde, ilçelerde birer çocuk koro'su ve "çok sesli" koro kurulması öngörülüyor, bu konudaki yönetmelik valiliklere bildiriliyordu. Karara göre, uygulamanın okullar açıldıktan hemen sonra başlaması bahis konusudur. Ancak, bu alandaki çalışmaların ne ölçüde ciddiye alındığı, ne sonuçlar sağlandığı henüz bilinmemektedir.

Yurdumuzda müzik eğitimi açısından, büyük rol oynaması beklenen TRT Kurumu'nun bu alanda yeni bir hamle ve çaba göstermesi mümkün olamamış, durum aynı statükoyla sürüp gitmiştir. Sanat müziği dinletimi, yayın yetenek-

leri ancak kent sınırlarına ulaşabilen Ankara ve İstanbul İl Radyolarına bırakılmış, bu radyoların programlarında daha geniş yer kapsaması gerekirken, daha da azaltılmıştır. Ankara Radyosu Müzik Müdürlüğü'nü yapan Faruk Güvenç'in bu görevinden ayrılmasıyle son yıllara dek beliren ortamın daha da bozulacağından endişe edilmektedir. Böylece Ankara Radyosu stüdyo konserleri kalmış, TRT Kurumu'nun açtığı çok sesli müzik yarışmaları da şimdilik bırakılmıştır. Beri yanda İstanbul Radyosu Müzik Müdürü Erdoğan Saydam. yetenekler orantısında bazı verim sağlayabilmiş, "Ayın Konseri" programı yeni mevsimde de uygulanmaya başlanmıştır.

Müzik alanında kitap yayını önemli olmamıştır. Ancak "Orkestra" ve "Musiki Mecmuası" gibi dergiler yayınlarını sürdürme imkânını bulmuşlardır. 45 turlu plâk endüstrisinin hızla gelişmesi, müzik anlayış ve zevkinde aynı orantıda bir gerilemeye yol açmış, doğrudan doğruya ticari endişeyle hareket eden prodüktörler yurdu, çoğunlukla son derece kalitesiz. bayağı ve hattâ ahlâk dışı örneklerle boğmuşlardır. Bu durum karşısında savcıların gevşek tutumları. ulusun moral gidişi karşısında büyük sorumluluk taşımaktadır. Ve plâk yayını gerçekten ciddiyetle ele alınması gereken bir sorun olarak belirmektedir.

1968 yılı boyunca yurdumuzda görülen müzik hareketlerini özetlemiş bulunuyorum. Bunların geçen yıllarla kıyaslanması yazımın başında da belirttiğim gibi, pek de iyimser bir sonuç getirmeyecektir. Bu orantının en azından eşit bir görünüş sağlaması bile tatminkâr sayılmamalıdır. Geri kalmışlıktan kurtulmaya çalışan bir toplum olarak kaybedecek zamanımız azdır, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşabilmemiz için yeni hız kaynakları zorunluluğu şarttır. Bu durumda yurdu yönetenlerin yeni aşamalar getirmesini beklemek en doğal hakkımız sayılmalıdır. Müzik alanındaki düzensizliği ele almanın sırası çoktan gelmiştir, çünkü Ata'mızın dediği gibi: "Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü, musikide değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir."

1968 DE SİNEMA

Çetin A. ÖZKIRIM

DÜNYA SİNEMASI

ARMAĞANLAR

Berlin Film Festivali Uzuncana bir süredir biraz da "Varlık Yıllığı" okurları adına izlemekte olduğumuz, Uluslararası Berlin Film Festivali'nin 1968 yılı içinde yapılan 18 incisine elimizde olmayan nedenler yüzünden gidemedik. Ama yine de geleneğimizi sürdürerek, yazımıza Berlin Film yarışması ile başlıyoruz.

18. Uluslararası Berlin Film Festivali, her zamankinden daha bir başka özellik taşıyordu. Çünkü bu yıl, Berlin'den önce yapılagelmekte olan Cannes Film Festivali, tüm Avrupada yer yer başgösteren öğrenci ayaklanmaları yüzünden sonuçlanamamıştı. Bu nedenle dünya sinema çevrelerinin ilgisi, bir çeşit zorunluk sonucu, Berlin e yönelmişti. Birçok ünlü ve değerli sinema ustasının imzasını taşıyan, gerçekten güçlü yapıtlar Berlin yarışmasına katılmışlardı. İşte bu bakımdan Berlin yarışması belki kuruldüğundan bu yana en gözdoldurucu bir programla düzenleniyordu.

Her yıl olduğu gibi, bu kez de, son derece düzenli bir şekilde on iki gün süren yarışmanın sonunda, uluslararası jüri, Orson Welles, Claude Chabrol, Jan Torell, Alain Robbe-Grillet, Carlos Saura ve Damiano Damiani gibi birçok eski ve yeni ustanın yapıtları arasından ödüle uygun olanlarını seçti. 18. Uluslararası Berlin Film Festivali'nin sonuçları şöyledir:

En başarılı film (Büyük ödül, Altın Ayı) Yarışmada İsveç sinemasını temsil eden yönetmen Jan Troell'in (Ole dole doff) isimli filmine.

En başarılı yönetmen (Gümüş Ayı) Yarışmada İspanyol sinemasını temsil eden (Peppermint Frappè) isimli filmin rejisörü Carlos Saura'ya.

En başarılı erkek oyuncu (Gümüş Ayı) Yarışmada Fransa'yı temsil eden yönetmen Alain Robbe-Grillet'nin (L'Homme qui ment) isimli filmindeki oyunuyla Jean-Louis Trintignant'a.

En başarılı kadın oyuncu (Gümüş Ayı) Yarışmada Fransayı temsil eden yönetmen Claude Chabrol'un (Les Biches) isimli filmindeki oyunuyla Stephan Audran'a.

İkinci başarılı film (Gümüş Ayı) Yarışmada İtalya'yı temsil eden yönetmen Enzio Muzi'nin (Come L'amore) isimli filmine.

Üçüncü başarılı film (Gümüş Ayı) Yarışmada Yugoslavya'yı temsil eden yönetmen Dusan Makavejev'in (Nevinost bez zastite) isimli filmine.

En başarılı ilk yapıt ödülü Yarışmada Batı Almanya'yı temsil eden yönetmen Werner Herzog'un (Lebenzeichen) isimli filmine.

En başarılı, kısa metreli film (Altın Ayı) Yarışmada Fransa'yı temsil eden yönetmen François Reichenbach ile Frederic Rossif'in imzalarını taşıyan (Orson Welles'in Portresi) isimli filmine.

CILDAC ödülü Yugoslav yönetmenleri Zlatko Grgic ve Branko Ranstoviç'in (Tolerenz) isimli filmi ile Paul Remert'in (Asta Nielsen) isimli kordelâsına.

Uluslararası film eleştirmecileri FIRESCI ödülü Yugoslav yönetmeni (Nevinost bez zastite) isimli filmine.

Bu yılki Berlin yarışması sırasında Berlin'de bir de Türk filmi gösterildi. Yarışma dışı düzenlenen "Uluslararası Film Gösterileri" dizisinde yer alan bu kordelânın adı (Ben Öldükçe Yaşarım) dı. Yönetmen Duygu Sağıroğlu'nun imzasını taşıyan bu film, en ufak bir yankı uyandırmadan, yalnızca Berlin'deki birkaç Türk'ün izlediği, sıradan ve sinema ortamımızı belirleyen bir sözde film olarak gölgede kalıverdi...

Cannes Festivali Geleneksel Cannes Festivali bu yıl yine tekrarlanmak üzere hazırlıklara koyulurken, bütün Avrupayı kapsayan öğrenci gösterileri Paris'te olanca hızıyle sürüp gidiyordu. Derken Festival için dünyanın birçok ülkelerinden ün'ü sanatçıların Cannes'a geleceğini hesaplayan gençler, gösterileri sürdürmek ve seslerini evrene duyurabilmek amacıyle Akdeniz'in bu festival şehrine yöneldiler.

Komitenin ve polisin tüm çabalarına karşın, öğrencilerin gözalıcı gösterileri hızını arttıra arttıra yarışmayı aksatacak kadar büyüdü. 1930 yılında çevrilmiş olan (Rüzgâr Gibi Geç-

ti) filminin 70 mm.'lik bir kopyesinin gösterildiği açılış gecesinden bir süre sonra, festival düzenini yitirdi ve bir sonuca varamadan kapanıverdi. Bu durum da, yazımızın başında belirttiğimiz gibi, 18. Uluslararası Berlin Film Festivali'nin ekmeğine yağ sürmüş oldu.

Oscar Armağanı Yurdumuzda ve genellikle bütün dünyada kısaca "Oscar Armağanı" diye bilinen "Academy of Motion Picture Arts and Science" aracılığıyle dağıtılan ödüller, 1968 yılı içinde de tekrarlandı. Bilindiği gibi, bu armağanlar, her yıl, bir yıl öncenin filmlerine dağıtılmaktadır. İşte 1968 yılı içinde yerlerini bulan Oscar isimli heykelcikler de, 1967 yılı film çalışmalarına aittir. Şimdi gelelim Oscar Armağanının tam listesine:

En başarılı aktör (In the Heat of the Night) isimli filmdeki rolüyle Rod Steiger.

En başarılı kadın oyuncu (Guess Who's Coming to Dinner) isimli kordelâdaki rolüyle Katherine Hepburn.

En başarılı film Norman Jewison yönetiminde çevrilmiş olan (In the Heat of the Night) isimli filme.

En başarılı yönetmen (The Graduates) isimli filmindeki rejisiyle Mike Nichols.

En başarılı senaryo (Guess Who's Comming to Dinner) isimli filmdeki çalışmasıyle William Rose.

En başarılı yardımcı kadın oyuncu (Bonnie and Clyde) filmindeki rolüyle Estalla Parsons.

En başarılı yardımcı erkek oyuncu (Cold Hand Luke) isimli filmdeki rolüyle George Kennedy.

En başarılı belge filmi (La Patrpuille Andersen) isimli Fransız kordelâsı.

En başarılı kısa metreli film (A Place to Stand) isimli Kanada filmi.

En başarılı kostüm (Camelot) filmindeki çalışmaları ile John Truscot.

En başarılı film müziği (Thorughly Modern Millie) filmindeki müziği ile Elmer Bernstein.

En başarılı yabancı film (Closely Watched Trains) isimli Çek filmi.

Venedik Festivali Cannes'ten sonra öğrenciler Venedik Festivali'ne de el attılar. Yarışma boyunca caddelerde, alanlarda yer yer öğrenci gösterileri düzenlenirken Venedik Festivali de bir yandan aksatılmadan sürdürülmeye çalışılıyordu.

Cannes gibi yarım kalmak tehlikesi geçiren Venedik Festivali, hernekadar sonuçlandıysa da, yarışmayı izleyen'er, Festivalin son derece sönük olduğunu belirttiler. Üstelik Festival yönetmeliğinin ilkelliğinden yakınanların zaman zaman direnişleri de buna eklenince, yarışma tam bir fiyasko halini aldı. Bu arada Festivale katılan filmlerin de yalınkat oluşu özellikle dikkati çekiyordu. Böylece 29. Venedik Festivali içerden yarışma yöneticileriyle konukların, dışardan öğrencilerin çatışmaları yüzünden çok şey yitirmiş oluyordu.

Nitekim Jüri, sonuçları açıklayınca hemen hemen herkes hayal kırıklığına uğradı. 29. Venedik Film Festivali'nde Büyük Ödül'ü genç bir Alman yönetmeni olan Alexander Kluge'nin imzasını taşıyan (Sirk Yıldızları) isimli Alman filmi kazanmıştı. En başarılı kadın oyuncu olarak Lara Bettel ve en başarılı erkek oyuncu olarak da Amerikalı aktör John Marley seçilmişlerdi.

FİLMLER - YÖNETMENLER

1968'in ilgi çekici sinema ürünleri arasında, geçen yıl yine Berlin'de (İşte Senin Yaşantın) isimli filmiyle ilgi toplayan Jan Troell'in (Ole dole doff) unu sayabiliriz. Bu filmiyle Jan Troell, 18. Uluslararası Berlin Film Festivali'nde İsveç'i temsil ederek büyük ödülü kazanmıştır. Baş rolünde ünlü aktör Per Oscarsson'un oynadığı (Ole dole doff) da genç yönetmen Pan Troell, öğretmen-öğrenci ilişkilerini ele almaktadır. Henüz iyiyle kötüyü ayırdedebilecek çağda bulunmayan öğrencilerine, kendini saydırıp sevdiremeyen güçsüz bir öğretmenin yaşantısı anlatılmaktadır filmde... Öğrencilerin, çocuklara özgü pervasız zalimliğine tutsak olan öğretmenin bu durumu, onu aile yaşantısında da tam bir bunalıma sürüklemektedir. Sonunda bu bunalım büsbütün artarken öğrenciler güçsüz öğretmenlerini suda boğacaklardır. Hikâyenin güçlü ve derinliğine kuruluşu, yönetmenin özellikle ruhbilimsel çözümlemeleri değerlendirişi ve Per Oscarsson'un çizdiği yeterli ve etkili öğretmen kişiliği ile (Ole dole doff) başarılı bir sinema ürünü olarak dikkati çekiyor.

Berlin yarışmasında ödül kazanamayan, ama dikkati çeken filmlerden biri de, İtalyan yönetmeni Carlo Lizzani'nin imzasını taşıyan (Banditi a Milano) isimli kordelâydı. Lizzani bu filmde, 1965 yılında Milano kentinde geçmiş gerçek

bir olayı beyaz perdeye aktarıyordu. Gazetelerde yankıları yayılan bu olay, o güncede Milano'da ardarda tam beş bankanın soyulmasıydı. Lizzani bu olay dizisini beyaz perdeye yansıtıyordu (Banditi a Milano) da.... Tıpkı bir (Salvatore Giuliano) filmi gibi, yönetmen Lizzani'de bu yapıtında gerçeklere sadık kalarak, bir röportaj gözlemciliği içinde veriyordu olayları. Son derece hareketli ve olayların temposuna ayak uyduran hızlı bir kamerayla çalışan Lizzani, olayların geçtiği yerdeki gerçek kişileri de görülmemiş bir ustalıkla kullanmayı başarmıştı...

1968 yılında gösterildiği ülkelerde büyük yankılar uyandırıp, gelir rekorları kıran bir film de (Bonnie and Clyde)dı. 1968 yılı ortalarında Londra'da görmek olanağını bulduğumuz bu film, yönetmen Arthur Penn'in imzasını taşıyordu. Filmin konusu, Amerika'nın şu birçok romana ve filme konu olmuş, ekonomik kriz yıllarında geçmekteydi. Caz müziğinin doğup geliştiği, gangsterlerin kol gezdiği, dehşet ve şiddet kavramlarının toplumca benimsendiği, ekonomik sorunlarla birlikte hükûmet gücünün yitmesiyle, karışıklıkların arttığı bu dönemde yaşayan Bonnie isimli bir kadın, Clyde isimli bir erkek haydudun ortak öyküsüydü bu... Yoksulluk içinde bocalayan bir toplumun zavallı bireylerinden ikisi olan Bonnie ve Clyde bilinçsiz bir şekilde biraz yiğitlik, biraz açlık, biraz da cinsel sorunların katkısıyla gangsterliğe itiliyorlardı. Yaptıkları işin bilincine varmadan günlük yaşantılarını sürdüren rasgele iki insan gibi bankaları soyup insanları öldüren bu iki kişi, aslında yalnız, güçsüz ve alabildiğine mutsuzdular. Sonunda öldürüldükleri zaman da, belki niçin, neden kendilerini öldürdüklerini anlayamamışlardı. Arthur Penn bu hikâyeyi insancıl bir açıdan beyaz perdeye getiriyordu. Bu son derece kanlı öykünün son derece kanlı kahramanları öylesine insan olarak verilmişti ki, filmin belki de en güçlü, en etkili özelliği buydu. Öykünün geçtiği çevre, dönem şimdiye kadar görmediğimiz ölçüde gerçekçiydi. Üstelik zaman zaman toplumsal sorunları kısacık gösterilerle gözlerimizin önüne seri seriveren Penn, ustalığını kişiye kabul ettiriyordu.

Yine Londra'da görmek olanağını bulduğumuz 1968 yılında oynatılmakta olan filmlerden biri de İngiliz rejisörü Tony Richardson yönetiminde çevrilen (The Charge of the Light Brigade — Hafif Süvari Alayının Hücumu)ydu. Bir süper yapım olarak çevrilen bu kordelânın dış bölümleri bilindiği gi-

bi yurdumuzda çekilmişti. Bu bakımdan, film bizi özellikle ilgilendiriyordu. Oysa Tony Richardson'un bu yapıtı umulan sonucu pek sağlayamamıştı. Yabancı eleştirmenlerce oldukça küçümsenen film, yurdumuzda çevrildiği için bizi ilgilendirdiği kadar, bazı yönlerinden de oldukça sağlam özellikler taşıyordu. Örneğin, bir super yapım olmasına ve yer yer zorlama uzatılmış gibi görünmesine karşın, konunun sağlam ve tutarlı bir sinema diliyle verilişi... Ayrıca Kırım savaşı döneminde İngiliz toplum katlarının bıçakla keslimişcesine bölünmüşlüğü öylesine etkili sinematoğrafik görüntülerle perdeye getirilmişti ki... Üstelik bunca yıl sonra kendi toplumlarının sorunlarına oldukça insancıl bir açıdan bakabilen İngiliz aydınlarının, bir başka ülkenin sorunlarına hâlâ on dokuzuncu yüzyıl İngiliz sömürge imparatorluğunun gözüyle bakışının ortaya çıkışı... Evet Richardson un yerilen bu filmi, bizce bu nedenlerle ilgi çekiciydi. Üstelik film son derece güzel renk çalışmaları ortaya koyuyordu doğrusu...

1968 yılında oynatılan filmler arasında görmek olanağını bulduğumuz bir başka film de (In the Heat of the Night — Gecenin Sıcaklığında) isimli Amerikan kordelâsıydı. Norman Jewison un yönettiği bu kordelânın konusu, ırk ayrımı sorununun tüm katılığı ile sürdürülmekte olduğu Amerika'nın güney bölgesindeki kasabalardan birinde geçiyordu. Gece yarısı işlenen bir cinayetin sanığı olarak tutuklanan bir zenci ve o kasabanın emniyet sorumlusu polis şefinin arasında geçen bu hikâye, kara tenli sanığın Federal Polis Kurumuna bağlı aydın bir görevli çıkmasıyla şaşırtıcı bir nitelik kazanıyordu. Ardından biraz Amerika'ya özgü, fazla iyimser bir "Happy End" gelmesi kınanabilirdi ama, film gene de bütünüyle ilgi çekiciydi. Üstelik baş rolleri bölüşen iki oyuncu Sidney Poitier ve Rod Steiger gerçekten usta kompozisyonlar çiziyorlardı.

Geçen yıl sinema çevrelerinde sözü edilen bir diğer film de, ünlü Fransız sanatçısı Jacques Tati'nin hayli uzun çalışma süresi içinde meydana getirdiği (Playtime) isimli yapıtıydı. Tati bu filminde de kendi yarattığı Bay Hülot'nun serüvenlerini anlatıyordu. Renkli olarak çeklilen filmde Tati, kendine özgü filozofça düşünülerini yansıtıyordu. (Playtime) ilk bakışta bölüm bölüm, ayrı ayrı öykücüklerden kurulu gibi geliyordu insana. Ama bütün bölümler aslında bir bütünü anlatıyordu. Bütünü sağlayan iki öğeden biri, Bay Hülot,

ikincisi ise Paris kentiydi. Tati biraz iyimserce, üstelik son derece kendine özgü insancıl bir tutumla çağımızı, çağımızın yaşantı düzenini taşlamaktaydı. Bu taşlayışta zaman zaman Chaplin'in (Asrî Zamanları) nın etkisi ya da esintisi sezilmiyor da değildi. Kimbilir belki de "Şarlo"dan sonra gelmenin bir zorunluğuydu bu...

1968'İN KAYIPLARI :

Carl Theodor Dreyer Danimarkalı ünlü yönetmen Carl Theodor Dreyer, 19 mart 1968 günü Kopenhag kentinde tedavi görmekte olduğu hastahanede öldü. Dünya sinemasının günümüze kadar çevrilmiş en başarılı on filminden biri sayılan (Jan Dark'ın Tutkusu) isimli kordelânın yaratıcısı, büyük usta Dreyer 79 yaşındaydı. Ölümünden bir süre öncesine kadar yeni bir filme hazırlanmaktaydı. Isa'nın yaşantısı ile ilgili bir film olacaktı bu... 1955 yılında (Ordet) isimli yapıtı Venedik Festivalinde büyük armağan kazanmış olan Carl Theodor Dreyer, 3 şubat 1889'da, gözlerini yumduğu, Kopenhag kentinde dünyaya gelmiştir. Annesi İsveçliydi. Carl daha çok küçükken annesini kaybetmiş ve bir Danimarkalı ailenin yanına evlâtlık olarak girmişti. Ne var ki bu aile ile hiçbir zaman gerektiğince anlaşamamıştı. Önceleri gazinolarda piyanistliği denemiş, dikiş tutturamayınca bir telgraf şirketinde küçük bir görev almıştı. Ama memurluk onu sıkmaya başlamıştı. İşte o günlerde öğrenci hareketlerine karışınca bu görevinden de olmuştu. Sonraları tiyatro eleştirmeciliğine atıldı. Bu çıkış onu gazeteciliğe yönelti. Havacılık konularında yazdığı röportajlar ilgi çekiyordu. Derken aldığı bir teklif üstüne senaryolardaki konuşmaları yazmaya başladı. Bu, onu kurguculuğa ve yönetmenliğe götürdü. Böylece ilk filmi olan (Praesidenten — Başkan)ı 1918'de meydana getirdi. Bu filmin ardından Almanya, Fransa ve Norveç gibi ülkelerde filmler çevirmeye başladı. Yaşantısının 1932 ile 1943 yılları arasında uzunca bir süre sinemadan uzak kalmıştır. Kendine özgü, yalın, ama çarpıcı bir sinema dili olan Dreyer, gelmiş geçmiş sinema ustalarının en büyüklerinden biriydi.

Dan Duryea 1968 haziran ayı ortalarında, Amerikan sinemasının ünlü karakter oyuncularından biri olan Dan Duryea öldü. Son zamanlarda çoklukla televizyonda görünen bu

aktör, bundan on beş yıl öncesinin ünlü aktörlerindendi. Özellikle filmlerde kötü kişi rollerine çıkardı. (Penceredeki Kadın) filmiyle yaygın bir üne kavuşmuştu. 23 ocak 1907'de doğan Dan Duryea, öldüğünde 61 yaşındaydı.

Lilian Harvey 1968 ağustosunun başlarında bir zamanların ünlü aktrisilerinden Lilian Harvey, uzun bir süredir sessiz sedasız yaşamakta olduğu Fransa'nın Marsilya kentinde, yine sessiz sedasız küçük odasında, kimsenin haberi bile olmadan ölü bulundu. 1 ocak 1907'de Londra'da doğan aktris, Birinci Dünya Savaşından önce Almanya'ya ailesiyle birlikte göç etmişti. Bu yüzden sinemada ününü Almanya da yapmıştı. En ünlü filmleri arasında (Kongre Eğleniyor), (Valse Davet), (Bir Sarışın Duş) bulunmaktadır. Asıl adı Lilian Muriel Helen Harvey olan yıldız, ölümünde 61 yaşındaydı.

Dennis O'Keefe 1968'in ekim ayında Hollywood'lu bir aktör, Dennis O'Keefe tedavi görmekte olduğu boğaz kanserinden kurtulamayarak öldü. İkinci Dünya Savaşından sonraki Hollywood'un gorkemli günlerinde çevirdiği filmlerle ün yapan aktörün hatırlanan kreasyonlarından biri de (Kahraman Doktor Wassel) dir.

Ramon Novarro Sesli ve sessiz sinemanın eski ve ünlü oyuncularından biri olan Ramon Novarro 31 ekim 1968 günü Hollywood'daki evinde ölü bulundu. Bir zamanlar (Zenda Mahkumları), (Ben Hur), (Umitsiz Macera), (Şeyh Ahmet) gibi filmlerde baş rolü oynamış olan bu Meksika asıllı Amerikan aktörü son yıllarda karakter rollerine çıkıyordu. 6 şubat 1905'de doğan Ramon Novarro, ölümünde 63 yaşındaydı.

YURDUMUZA GELENLER

8-13 ocak 1968 günceleri arasında (Türk Sinematek Derneği) nin düzenlediği Sovyet Filmleri Haftasına katılmak üzere yurdumuzu bir Sovyet eleştirmecisiyle bir sinema oyuncusu geldiler. Eleştirmeci Rostislav Yourenev ile aktris Via Artmene, Derneğin düzenlediği basın toplantısında gazetecilere ve üyelere tanıtıldılar. Yıda yalnızca bir filmde oynadığını söyleyen aktris, bizim Yeşilçam yıldızlarının yılda on iki filmde oynadıklarını duyunca hayli şaşırdı.

Mayıs içinde ünlü Amerikan yapımcı-aktör Burt Lancaster yurdumuza geldi. Yugoslavya'da bir film çevirirken dinlen-

mek üzere İstanbul'a gelen aktörü gazeteciler ve hayranları nereye gitse peşini bırakmayarak âdeta bunalttılar.

Geçen yıl Romanya'da bir (Türk Filmleri Haftası) düzenlenmişti. Mayıs ayı içinde de (Türk Sinematek Derneği) nin önayak olmasıyle İstanbul'da bir (Romen Filmleri Haftası) düzenlendi. Ve hafta uyarınca genç Romen sinemasının temsilcileri yurdumuza geldiler.

Haziran ayı içinde Kızılay'ın 100. yıldönümü kutlanacaktı. Bu konu için büyük hazırlıklar yapılıyordu. Bir de balo verilmesi uygun görülünce İtalyan yıldızı Gina Lollobrigida'yı bu baloya şeref konuğu olarak davet ettiler. Böylece Gina, haziran ayında İstanbul'a geldi. Ve gezip dolaştığı yerlerde yer yerinden oynadı...

Derken temmuz ayı içinde ünlü Amerikalı aktris Audrey Hepburn da şehrimize geldi. Kara gözlüklerini hiç çıkarmadan Topkapı Sarayını ve camilerimizi gezdi...

Ağustos ayı içinde de Olivia de Havilland bir gece İstanbul'da kalıp, gezisine devam etti.

Yine aynı güncelerde bir başka emektar yıldız, Merle Oberon da İstanbul'a geldi. 57 yaşındaki aktris, gazetecilerin sorularına ve fotoğrafçıların flâşlarına çok sinirleniyordu.

LANGLOIS OLAYI

1936'da Fransız Sinematek'ini kuran ve 1968'e kadar yöneten Henri Langlois, Kültür Bakanlığının bir emriyle 1968'in ilk aylarında bu görevinden alınıverdi. (Türk Sinematek Derneği) nin kurulmasında büyük yardımları olan, Langlois'in böyle birdenbire görevinden alınıvermesi ve yerine Pierre Barbin'in atanması dünya sinema çevrelerinde büyük bir tepki yarattı. Fritz Lang, Joseph Losey, Nicholas Ray, Vincente Minnelli, Roberto Rossellini, Charles Spaak, Robert Florey, Nico Papatakis gibi birçok sinema sanatçısı bu kararı protesto amacıyla filmlerinin Fransız Sinematek'inde gösterilme haklarını geri aldılar. Bu arada (Türk Sinematek Derneği) de bir numaralı onur üyesi Langlois'in yanında olduğunu belirtmek üzere bir telgraf yolladı. Sonunda anlamsız bir gerekçeye dayanan bu karar değiştirildi ve Langlois görevine tekrar döndü.

TÜRK SİNEMASI

Türk sineması yıllardır saplandığı çıkmazdan bir türlü kurtulamıyor. Üstelik geleceği için bir küçük umut ışığı da yok. Her dönemde birileri çıkıyor, sinema sanatına yeni yeni ilgi duymaya başlayan. Tüm iyi niyetleriyle bazı konuları doluyorlar dillerine. Yok denetleme boyunduruğu, yok teknik olanaksızlık, yok yapımcının çıkarcılığı, yok yönetmenin yetersizliği, yok devletin ilgisizliği, yok seyircinin kültür ortamı diye... Bunlardan birine akıl erdirdi mi, gerisi kolay. Başlıyor tüm geri kalmışlığı bu biricik nedene bağlamaya. Örneğin verip veriştiriyor denetleme boyunduruğuna. Sanki denetleme işlemi kaldırılsa Türk sinemasının tüm sorunları birbiri ardına çözülüverecekmiş gibi... Elbette denetleme işleminin, Türk sinemasının bugünkü çıkmazına saplanışında payı var. Gelgelelim bir denetleme boyunduruğu ile iş bitmiyor ki. Hani, deveye "Boyun niye eğri?" diye sormuşlar da, yoksul yanıtlamış: "Nerem doğru ki?" Bunun gibi bizim sinemamızın sorunları da bir değil ki...

İşe, toplumumuzun genel kültür ortamından başlamak gerek... Sonra sağlam bir sinema endüstrisi, sağlam bir sinema kültürü, ama okulu, öğretmeni, kitaplığı, dergisiyle tam bir sinema kültürü, devlet babanın tam anlamında ilgisi, denetleme işleminin kaldırılması gerek. Şimdilik sinemaya ilgi duyanların birçoğu, bugünkü sinemamızın temelinden yıkılmasını bekliyorlar. Sağlam, tutarlı, kişiliği olan bir millî Türk sinemasının kurulabilmesi için bu yıkılışı birinci koşul olarak görüyorlar. Bu doğru veya yanlıştır. Bunun tartışmasını yapacak değiliz. Ama bugünkü Türk sinemasının da esaslı bir kriz dönemine girdiği, bu dönemin ardından da temellerinin çatırdayabileceği bir gerçek. Her yıl film sayısı gitgide düşmekte. Yerden mantar gibi biten, film şirketleri de gitgide azalıyorlar. Büyük diye bilinen birçok film şirketi iflâsın eşiğinde. Yıldızlara (!) ödenen astronomik ücretlerden tüm yapımcılar yakınıyorlar. Bir bono kepazeliğidir gidiyor. Yeşilçam'da herkes birbirinden alacaklı. İşletmeci, şirkete, şirket yapımcıya, yapımcı, yönetmene, oyuncuyu, teknikere, figürana giderek uçan kuşa borçlu. Herkesin elinde

bono denilen kâğıt parçaları Yeşilçam'ın Tanrısı bono kırıcısı Bay Ferdinand'ın kapısında... Kimin ne yapacağı belli değil. Bir süre önce aforoz edilen oyuncular yapımcılarca kurtuluş umudu bellenip bastıncı edilivor. Eski filmler verili yabancı tekrar tekrar çevrilliyor. Bir zamanlar çok tutunduğu söylenen yabancı filmleri evlerinde seyredip hem senaryo, hem mizansen, hem kurgu hırsızlığı yapan kişilerin adı yapımcı-yönetmene çıkıyor. Birileri kılık-kıyafet filmlerinden medet umarken, birileri faşist kalıntısı Orta-Asya uydurma kahramanlarını beyaz perdeye getiriyor. Sonra ensesi kalın bir yapımcı çıkıp:

— Türk filmciliğinin kurtuluş yolu renkli filmdir. Ben bu yıl çevireceğim tüm filmlerimi renkli çekeceğim, diyor.

Tabii ardından herkes renkli film çekmeye koyuluyor. Ortalıkta bir "Cocacola color" kepazeliğidir gidiyor...

Gelin 1968 yılında çevrilen filmlerin isimlerine bir göz atalım: "Kırmızı Fener Sokağı", "Bir Kadın İntikamı", "Racon Ömer", "Mafia Ölüm Saçıyor", "Mekânsız Kurtlar", "Marmara Hasan", "Kafkas Kartalı", "Kışlalar Doldu Boşaldı", "Bir Türke Gönül Verdim", "Ödürmek Hakkımdır", "Kara "Sevda", "Yalan Yıllar", "Kara Atmacanın İntikamı", "Abbase Sultan", "İstanbul Kaldırımları", "Acı Yıllar", "Kanayan Yara", "İngiliz Kemal'in Oğlu", "Casus Kıran", "Yuvana Dön Baba", "Kanlı Oba", "Benim de Kalbim Var", "Belâlı Beşler"...

Başka bir söz eklemek gerek mi bilmem?

1968'de Türk sineması üstüne yazılacak çok şey var elbette. Ama bir yılığın bu konuya adanan sayfaları buna yetmez ki. Neyse ki bir "Türk Sinematek Derneği" çalışmaları var, bir de kişisel bir iki direnme. Olumlu yönde sayılabilecek... Kişisel bir iki direnme deyince de akla ilk gelen yine Erksan oluyor. Ne bitmez gücü, ne aşınmaz tutkusu varmış. Yıllardır elbirliğiyle tüm çevresi tökezletmeye çalıştığı halde, o amacından, yolundan dönmeden iyinin-güzelin-olumlunun ardından koşup duruyor. Biliyor musunuz şu sıra Erksan kamerasını yüklenmiş Dinar bozkırlarında bir "Kuyu" arayıp duruyor? "Kuyu"yu bulur, bulmaz hiç önemli değil, ama herkes kadere rıza gösterirken o, aramasını biliyor. Selâm olsun...

1968 Yıllığı'nın bu bölümünü bitirirken: *"Yazımızın son*

noktasını koymadan Antalya Film Festivali'nden söz açmamız gerek. Ama ne söylenebilir ki... Antalyalıların tüm iyi niyetlerine karşın olumsuz bir mavi boncuk dağıtımından özge bir yanı yok ki..." diye yazmak zorunluğunu duymuştuk. Ne acı, 1969'un yıldığında da bunu tekrarlamak zorundayız.

Muammer Vatansever

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

F. 11

Avrupa Yazarlar Birliği'nin her üç yılda bir toplanan büyük kongresi geçen yıl 1 - 7 eylül arasında İsviçre'de toplanacak ve Avrupa ülkelerinin yüzden fazla tanınmış yazarı şu konuyu tartışacaklardı: "Avrupa'nın bugünkü buhranı karşısında yazarın tutumu ne olmalıdır?"

Ağustosun son günlerinde Çekoslovakya'nın beklenmedik işgali yüzünden kongre, Yazarlar Birliği başkanlığınca iptal edildi.

Kongrede tartışılamayan bu konuda yazarlarımızın ne düşündüklerini öğrenmenin yararlı olacağı kanısıyla bir toplu soruşturma açmayı yararlı gördük.

Başvurduğumuz elli yazardan yarısına yakını cevaplandırdı sorumuzu. Bu cevapları, soyadı sırasıyle yayınlıyoruz.

AKGÜN, Nahit Ulvi

İster bilinçli olsun ister bilinçli olmasın herkes toplum sorumlu'uğunu taşır. İkide bir tartışmalara girişmemiz, yönetimin tutumunu eleştirmemiz bunu gösterir. Daha iyi bir düzene kavuşmak dileği kişilerin sorumluluk duygusundan gelir. Adam sen de diyemez hiç kimse, der gibi davransa da içinden umursamazlığa düşemez. Madem ki bir toplumda yaşamaktadır; madem ki birtakım ilişkiler içindedir; her olan biten dolaylı dolaysız onu etkiler. Daima bir bunalımdan kurtulmak isteği vardır. Keyfince yaşayamaz, üstünden silkip atamaz olayların yükünü. Kendimize karşı sorumluyuz; çünkü sağlıklı yaşamak isteriz. Yaşamak sorumluluktur.

Yazar da toplumun bir bireyi olduğu için sorumluluğu doğaldır. O da içinde yaşadığı toplumun girdisine çıktısına karışacak, olanı biteni derinden duyacaktır. Bu kaçınılmaz bir gerçek. Kişisel gibi görünen dert'eri, sevinç'eri toplumdan, toplumun siyasal, ekonomik yapısından gelmekted'r. Belki yadırganacak; dengesiz bir toplumda yaşayan yazar her yanı güllük gülistanlık gösteriyorsa; bu onun rahat olmasından değil, için için kanayan öfkesini, acısını bastırarak güler gibi görünmesindendir. Yani tam bir taşlama hali.

İmdi, "Avrupanın bugünkü buhranı karşısında yazarın tutumu ne olmalıdır?" sorusunda "ne olmalıdır" sözü olumlu bir istoği belirtiyorsa bu zaten kendiliğinden doğal olarak ortadadır. Çünkü yazar tutumunu toplumun bir bireyi olarak çoktan çizmiştir. Özgürlüğü, bağımsızlığı elinden alınmak istenen bir toplum her bireyi ile ayaklanmıştır. Direnecek, savaşacak, ne pahasına olursa olsun karşı duracak; eninde sonunda kurtulacaktır. Her yazar yalnız kendi ulusunun değil, bütün ulusların özgürlüğü, bağımsızlığı için, insan olarak taşıdığı sorumluluk duygusundan güçlenerek, payına düşeni yerine getirecektir. Bu bir dilek değil, bir zorunluluktur.

ANIL, Meriçelli

Avrupa'nın bugünkü buhranı karşısında yazarın tutumu söz konusu olunca, dünyamızın öbür kesimleri geliyor aklıma. Sanki Avrupa'nın buhranı aynı zamanda Amerika'nın ve Asya'nın da buhranı sayılmaz mı? Konumuz Avrupa Yazarlar Birliği'nin kongresinde tartışılacağı için "Avrupa buhranı" diye sınırlanmış sanıyorum. Avrupa'daki buhranın acısını Avrupa ülkelerinin yazarları kadar Amerikalı ve Asyalı yazarlar da çekmiyorlar mı? Onların bu buhran karşısındaki tutumları değişik mi olacak?

Geçenlerde günlük gazetelerden birinde, Çekoslovakya'nın işgalini protesto eden Rus aydınlarından ikisinin Moskova'dan uzaklaştırıldığını, üçünün de çalışma kamplarına gönderildiğini okudum. Sanıklar arasında, hapiste olan ünlü Sovyet yazarının eşi Larisa Daniel de bulunuyordu. Öğrendiğimize göre bu Stalin devrinden beri verilen ilk "Moskova'dan ihraç" cezasıydı.

Çekoslovakya'nın işgali... Rus aydınlarının protestosu. Mahkeme kararı. Ve bu yüz kızartıcı kararı duyduktan sonra ağlayan Rus halkı. Hangi yönden bakarsanız bakın korkunç bir dram bu.

Avrupa'nın bugünkü buhranı karşısında yazarın tutumu ne olmalıdır?

Bence yazar şiiriyle, romanıyla, hikâyesiyle eyleme katılmalıdır. Bugün yaşamakta olduğumuz uzay çağında, **eylemsiz** yazarların yarına kalma umutları yoktur. **Eylemci** yazar tipi zamanla daha büyük önem kazanacaktır. Eylemsiz yazarlar ise fildişi kulelerinde o korkunç yalnızlıklarıyla başbaşa kalacaklardır.

İnsanca yaşamak, barış ve beraberlik içinde, savaştan uzak yaşamak için yazarlara düşen görev büyüktür. Çağımızın sorumsuz, katı yürekli devlet adamlarını ancak eylemci yazarlar dizginleyebilir.

Papirüs'ün "Çekoslovakya'da Entelektüel Hayat" özel sayısında, Çekoslovakya Yazarlar Birliği Başkanı Edouard Goldstücker gerçekçilik konusunda şöyle diyor: "Bugün mirasçısı olduğumuz gerçekçiliğin, sadece dış görünümlerin tasviriyle uygulanan gerçekçiliğin çağı geçmiştir, geçmektedir."

Goldstücker Kafka'dan söz ederken de, "Kafka gerçeğin sunduğu çehreye kuşku beslemeyi, doğruyu aramayı esinletti bize," diyor.

Çağımızın getirdiği çeşitli buhranlar karşısında eylemci yazarın tutumu da bu olmalıdır bence: Gerçeklerin sunduğu çehreye kuşku beslemek ve her zaman doğruyu aramak. Özgürce. Cesaretle. Gerektiği zaman özgürlüğü için savaşarak.

APAYDIN, Talip

İnsan insanı ezmemeli. Sınıflar başka sınıfları sömürmemeli. Uluslar başka ulusları egemenliği altına alamamalı. Mutlu bir dünya ancak bunlar gerçekleştikten sonra kurulabilir.

İnsan sevgisi, insan saygısı, zihinlere iyice yerleşinceye kadar başkalarından yararlanmak haksızlığı sürecek. Kavgalar, buhranlar, bunalımlar bitmeyecek.

İnsan sevgisi, insan saygısı zihinlere nasıl yerleşecek? Yazarlar, sanatçılar, bilim adamları yapacak bunu.

Egoizm törpülenmesi, yok edilmesi gerekli ilkel bir duygudur. Hayvanlarda ve kültürel gelişimi sağlanmamış insanlarda belirgin bir egoizm duygusu vardır. Böyle insanlar ve onların kurduğu toplumlar —bir de kaba güce sahipseler— başka insanlar ve başka toplumlar için gerçek bir felâket nedeni olmaktadır. Dün böyleydi, bugün de böyle. Dünya insanları, insan sevgisini, hak duygusunu öngören, egoizmi silen, yaygın bir eğitimden geçirilebilseler, bu ilkeleri benimseten sanat eserleriyle beslenebilseler, bir de büyük küçük, güçlü güçsüz demeden bütün ulusları hak ve eşitlik prensiplerine göre yargılayan güçlü ve etkili bir kuruluşun yönetimine girebilseler insanlık belki biraz rahat nefes alabilecek. Ama ora daha epey uzak. İş gene yazarlara düşüyor. Tek tek üstümüze düşeni yapmalıyız. Yazılarımızla, eserlerimizle insanda insan sevgisini, insan saygısını, hak duygusunu uyandıralım. Egoizmi çürütüp yok edelim. İnsanı kaba hayvanlıktan kurtaralım. İnsanın en insan yerini bulalım ve orayı güçlendirelim. Değilse bu güzel dünya, insanların çoğuna cehennem olmaya devam edecek.

Teknik gelişim egoizmi silmeye yetmiyor. Hattâ daha korkunç, daha zararlı hale getiriyor. Teknikle birlikte insan sevgisi, insan sıcaklığı. Eski adıyla hümanizm... Ne kadar ihtiyacımız var ona. Bu kötülükleri, kabalıkları insan sevgisiyle, insan saygısıyla, hak duygusuyla yenebiliriz ancak. Şimdilik başka yol yok.

BENEKAY, Yahya

Düşünce tarihi insan kadar eskidir. Ama, düşünce'lerin sistemleşip şu ya da bu yönde yürürlüğe konması tarihi, dün denecek kadar yenidir. Avrupa'da, daha doğrusu, bugün, hemen hemen bütün ülkelerde düşünen kafalarda doğan buhran, işte, bu düşünce sistem'leri uygulamalarının tarih'inin böyle pek yeni olmasından, daha doğrusu, henüz yörüngelerine iyice oturmamış olmalarından ileri gelmektedir.

Bu; tez, antitez, sentez sorunudur. İnsanoğlu kendi kısa ömründe bile, kendi iç dünyasında, böyle buhranları yaşamaktadır. Düşünceler sarkacı, iki uç arasında habire salınmaktadır. Ne var ki bu uçlar, kimi kafalar için birbirine pek yakın, kimi'leri için de pek aralıklıdır. Ama, sarkacın bir noktada asılı kalması mümkün değildir.

Düşünce ve inanma tarihi boyunca hemen hemen her ünlü yazar ya da düşünürde raslayageldiğimiz o "dönüşümler" hep o iki uç arasında gidip gelen sarkacın hüneridir. Bu yüzdendir ki genç Gide'le ihtiyar Gide arasındaki farka şaşmamaktayız. Molla Mevlâna Celâ'eddini Rumi, böyle, Âşıklar Sultanı Mevlâna'ya dönüştü. Gençliğinde, işçilerin yanında, işçi haklarını sosyalistçe savunan Panait Istrati, bu oluşum kuralıyla yorumlayabileceğimiz bir değişmeyledir ki, hayatının sonlarına doğru, faşist eğilimlere karşı hoşgörülü oldu.

Ne var ki, sola fazla kaymış bulunan düşünüşler ve inanışlar sarkacı, artık, ortaya doğru inmede.

Zira, tanımlamalar değişiyor. Sistemlerden çıkarmalar ya da sistemlere yeni katkılar olmada. "İnsan mı?" yoksa "Toplum mu?" tez ve antitez uçları arasında gidip gelen sarkaç, "İnsan ve Toplum" sentezi çizelgesi üzerinde fazlaca durma meylinde.

Çekoslovakya'nın ve Çekoslovakya gençliğinin, içinde bulunduğu düzene başkaldırma nedeniyle, Fransa gençliğinin başkaldırma nedeni çok ayrı bence. Fransa gençliği için, artık, Adam Smith gibi Marx da eskimiştir. Kahrolsun Salazar derken, yaşasın Marx demiyor, yaşasın Marküs diyor. Bu, Amerika'ya kaçıp yerleşmiş Alman düşünürünün, her şeyi gençlikte bulan ve onlara her şeyi mübah gören düşünce sistemi, gençliği ibiğinden kavramada. Ama, gençlik, eve "tuz" götürmek zorunluluğunu duyacağı gün, istemese de terkedecektir o çakur çukur alanı. Bu sebeple ben, "Batı'daki" gençlik çıkışlarını, Dedelerin, hoşgörür-

lük ve biraz da "yaa, işte böyle akıllı benim torunum" övüncünün gevşek ve geniş sınırlandırdığı ve hiçbir eksiği bulunmayan çocuk bahçelerindeki torunca davranışlar olarak niteliyorum. Bulanıp bulanıp durulacaktırlar elbet. Bu arada afyonları ebediyen patlamıyacaklarla, yataklarından her gün sol taraftan kalkanlar da var ki, o türler, evvelâ ve asıl kendileriyle cenk halinde oldukları için, ayrıktırlar.

Çekoslovakya sorunu, asıl köklü sorundur işte. O sarkaç, tüm bir toplum için yer değiştirmektedir artık. Kim ne derse desin, belli ki, bulunduğu uçtan ortaya doğru kaymaktadır sarkaç. Düşünüş'er ve inanışlar tarihinin insanoğluna hazırladığı sonuçlara göre de, diyebileceğiz ki, kimler ve nasıl tutarsa tutsun, tersine tersine de çeksin, sarkaç oynamıştır yerinden.

Dünyadaki bütün büyük hareketlerin kaynağında, insanoğlunun gördükleri ve tattıklarıyla "karşılaştırma" yapma meyli yatar. Batı uygarlığı insanlığa, insanca yaşamanın ve insanlara hangi değer hükümlerinin gerekli bulunduğunun örneklerini —hem de deneyleriyle— göstermiştir. Atasözümüz der ki "Oğluna pazar aşı taddırma, kızını el evinde yatırma". Böyledir bu. Hemen başlar karşılaştırmalara çünkü. Gene bir başka atasözümüz, "Çocuktan al haberi" der. İlk kıpırdanışların gençlikten geldiğine de bakmayın.

İşte bugünkü bu sonuçlar, hiç şüphesiz, yazarların ektiği tohumların yeşertisidir. Ne saftırlar, ne temizdirler şu yazarlar. Dert ediniverirler çabucak sorunları kendilerine. "Gönderilmiş" olduklarına da çabucak inanırlar. Ondan sonra da, bir Sisyphe işkencesidir başlar.

Sisyphos, eski Yunanda mitolojik bir kraldır. Tanrılara has hüner'er gösterdiği için, onların hışmına uğramıştır. Ölünce de, Tanrılar onu, öbür dünyada şöyle cezalandırmışlardır: Sisyphos, her gün aynı kayayı yuvarlaya omuzlaya aynı dağın tepesine çıkarmaktadır. Tam, "Oh! Çıkardım" dediğinde de, haydaa, o taş gene aşağılara yuvarlanır. Sisyphos, ertesi gün yeniden başlar. Bu iş ebediyete kadar böyle devam edecektir. Buna, dünya edebiyatında Sisyphos işkencesi derler.

Her yazar, her düşünür biraz Sisyphos'tur bence.

Tam tepeye çıktı derken, taş, gene aşağılara yuvarlandı. Olsun. Yeniden yeniden başlamak gerek. Dün olduğu gibi, bugün de yarın da yazara düşen budur.

Avrupa buhranı karşısında da.

BİLBAŞAR, Kemal

Avrupa'nın bugünkü bunalımını, kıtaları kapsayan, tüm dünya bunalımının bir kesiti olarak görmek gerekir. Yirminci yüzyılda sömürgeci burjuva demokrasilerin'n emperyalist rekabetleri yüzünden birbirlerine karşı açmak zorunda kaldıkları iki Cihan Savaşı, bir yandan gelişen Amerikan kapitalizmini dünya egemenliği'ne iterken, bir yandan Avrupa'da proletarya sınıfının Sosyalist Cumhuriyetler kurup, Avrasya'da Demir Perdeler gerisinde güçlenerek, Amerikan emperyalizmine rakip yeni bir emperyalist dev'in gelişmesine imkân vermiştir. Bu iki emperyalist as'ın çatışan çıkarları da, yeryüzünün ezilen, sömürülen halklarını uyandırıp örgütleyerek Üçüncü Dünya'yı meydana getirmiştir.

Emperyalizmin kapitalist olanını da, sosyalist olanını da durdurabilmek bu Üçüncü Dünya'nın sağlam bir harçla yoğrulup kemiklenmesine bağlıdır.

İnsanların barış içinde, sömürülmeden, hür ve özgür yaşamasını ülkü edinmiş olan yazarların kalemlerini bu amacın hizmetine vermeleri, yaşadıkları toplumlarda halka dönük yönetim'in kurulmasını engelleyen tüm şer güçlerile mücadele etmeleri gerekir. Bu yazarlar bir yandan gazete, dergi, kitap, radyo, televizyon ekranı ve sahnede kalemleriyle at oynatırken, bir yandan siyasal bir örgüt içinde politik eyleme katılmalıdırlar. Her gerici, tutucu, emperyalist oyunun ve saldırının karşısına ilkin onlar dikilmeli, ilk protesto sesi onlardan yükselmelidir.

BİNYAZAR, Adnan

Avrupa'nın bugünkü buhranı karşısında yazarın tutumunu saptamak, bu tutumu eleştirmek amacını güden COMES'in, 1 - 7 eylül tarihleri arasında yapılması düşünülen toplantısı, Çekoslovakya olayları nedeniyle iptal edildi. Böylece önemli bir çaba da gerçekleştirilemedi.

Yazarın tutumuyla COMES'in ereği arasında bir benzerlik vardır bence. Öncelikle bir araya gelmeyi düşünmelidir yazar. Uzak iklimlerden gelen bir ses olmamalıdır yazarın sesi. "Batı ile Doğu arasında kültürel diyalogu" ancak yazar kurabilir. Bunun desteklenmesi de gene yazarın omuzlarındadır. Önemli sorun, insanlığa yol göstermeye yönlü bir "kültürel diyalog"un ku-

rulmasıdır. Böyle bir "diyalog", Avrupa'yı içinde bulunduğu buhrandan kurtarabilir mi? Bunun eleştirisi sonraya bırakılmalı. Ama "kültürel diyalog"un kurulması önemli bir aşamadır. Yazarı yazara getirecektir çünkü.

Yazar, bir toplumun düşünce birimidir. Öncelikle de düşünceyi, yaşamının yöntemi yapmış uluslar özgürlüğe kavuşmuşlardır. Yazarın inandığı düşünce düzeyi, insanlığı ortak saygıda birleştirmeye yönlüdür. Bu ortamda, Batı yazarlarıyla Doğu yazarları arasında kurulması söz konusu olan düşünce diyalogu, evrensel bir düşünce birimi yaratır. Bu niteliği, yazarı, toplumunun, ya da dünya toplumunun sözcüsü yapar. Bu evrensel birim, insanlığın tümcek mutluluğunu ister. Böylesine geniş kapsamlı bir düşünce ölçüsü; oluşumunu, yazarın, sorunlara eğilen kafasında tamamlar. Hiçbir ulusun yazarı, insanlığın kötülüğünü istememiştir. Ancak, yazarın düşüncelerini kendi görüşlerine uydurmak isteyen politikacılar türemiştir. İyi düşüncelerin harmanlandığı bir alanın kişileridir yazarlar.

İnsanı yansıtan dili, sanatı, düşünceyi yazar geliştirir. İnsanı insana götüren önemli bir etkendir yazar. Bu, insanı insana buldurtan düşünceler aynı zamanda evrensel bir dostluk da yaratır. Silâh çektiği, sömürdüğü, aşağıladığı insanın gerçekte kendi özbenliği olduğunu duyabiliyor mu insan? O zaman bilinçli bir yaratık olduğunu duyabilir. "Yazar, aralarındaki karşılıklı istekler yardımıyla varlığın bütünlüğünü insanoğluna yeniden kazandırsınlar ve evreni tekrar insanlık örtüsüyle kapasınlar diye öteki insanların özgürlüğüne çağrıda bulunur." diyor Sartre.

COMES'in ereği, Doğuya bakan Batı yazarlarının; Batıya bakan Doğu yazarlarının insana yönlü güçlerini, zıtlıklardan kurtarıp bileşke haline getirmektir. Yazara, toplumun sözcüsü demiştik. Bir yerde ister istemez yazar, toplumun diliyle konuşmak zorundadır. Bu yüzden "yazarların tutumlarını ayarlama" ancak bir örgüt tarafından gerçekleştirilebilirdi. COMES yüklenmiştir bu çok önemli sorunu.

Yazarların bakış açılarının bileşkesi, bir tutum da yaratır. Böyle bir tutumla Avrupa buhrandan kurtarılabilir. Her şeyden önce yazarın buhran karşısındaki tutumudur önemli olan. Ayrıca buhran'ın ne olduğunun saptanması da çok önemlidir. Ne ki, varılmış bir aşamada koparılıp atılıyor ilişkiler. Yazar özgürlüğünden yoksun bırakılıyor, bir devlet politikasının suyunda gitmesi isteniyor yazardan. Ünlü yazarların bir lokma ekmeği özgür ye-

melerinin olanağı bile kısıtlanmıştır. Bir toplumda yazarların görüşleri, düşünüşleri, yaşama önerileri belirince, çıkarcılar, emperyalistler kuşkuya düşerler.

Her şeyden önce yazar, tutumuyla, bir düşünce bileşkesi kurmalıdır. Ayrıca, yazar toplumunun güven duyulur sözcüsü olmalıdır. Toplumu, gerçek yönüyle yansıtmalıdır. Hattâ toplumun, evrensel düşüncede yerini belirlemelidir. Toplumun düzelmesi buna bağlıdır. Düzelmiş bir toplum için de buhrandan söz edilemez. "Yazmak, özgürlük istemenin bir biçimidir." diyen Sartre'ın bir yargısıyla bitiriyorum yazımı. "Bizim yeryüzünde bulunuşumuzdur ilişkileri çoğaltan, şu ağaçla, şu gök parçasını bir araya getiren biziz."

CUMALI, Necati

Avrupa Yazarlar Birliğinin sözünü ettiğiniz büyük kongresine çağrılanlar arasındaydım. Avrupa Yazarlar Birliği Genel Sekreterinin çağrı mektubundan öğrendiğim soru şu düşüncelere götürdü beni:

Kimler tartışacaktı bu konuyu? : Yazarlık mesleğinde ömürnün uzun yıllarını tüketmiş, yazar olarak az çok söyleyeceğini söylemiş, tutumu belirlenmiş kişiler.

Böyle bir tartışma nereye, hangi açık seçik görüşlere ulaştırabilirdi bizleri? Öyle sanıyorum ki, kongre sonunda dağılırken, bu tartışma yazarlar arasında bir derleşme bir haberleşme olmaktan öteye geçemeyecekti. Çünkü, yazar olarak kongreye katılacak kişilerin daha önceden çalışmalarına yön veren tutumları belirlenmişti. Bu tartışmalar sonunda bu yazarların önceden belirlenmiş tutumlarında bir değişiklik olacağını beklemek de boşunaydı.

"Boşuna" diye nitelendirdiğim bu sonuçtan olumsuz bir anlam çıkarmıyorum. Aksine kongrenin ancak bu türlü sonuçlanması olumlu bir tutum olarak karşılanabilirdi.

Bu kanımın nedenlerini özetliyeyim:

Yazar için, Avrupanın bugünkü durumu, çıkmazı yeni bir durum olarak düşünülebilir mi? Çağımızın yazarlarının yıllardır yaptıkları, bütün yazdıkları hep bu konuya bir çözüm yolu araştırmak değil midir bir bakıma?

Avrupa'nın bugün içine düştüğü çıkmaz yeni bir durum değildir. Avrupa'nın öteden beri türlü sorunları olmuştur, bugün

içinde bulunduğu çıkmaz da, son yılların getirdiği bu türlü sorunlar dizisi içinde düşünülebilir.

Fransız ihtilâlinden önce sorunları vardı Avrupa'nın. Fransız ihtilâli Avrupa'ya yeni sorunlar getirdi. Daha sonra sanayileşmenin doğuşu, milliyetçilik akımlarının gelişmesi. Birinci, İkinci dünya savaşları sorunlar getirdi. Sosyalizm sorunlar getirdi. Kapitalizmin bencilliği, çürüyüşü sorunlar getirdi. Sosyalizmin yarattığı umutları uygulamada gösterdiği yöntem aksaklıkları, bu yoldaki denemelerin, araştırmaların yeteneksiz ellerde bazan yanlış yollara sapması, bazan da karşılaştığı direnmelere karşı başvurduğu sertlikler sorunlar getirdi.

Bütün bu sorunlar karşısında, sorunların doğuşundan çözümlenmesine doğru, yazarlar her dönemde görevlerini yerine getirdiler. Hattâ, daha da ileri giderek şunu söylemek gerekiyor: Bu sorunları gözlemleriyle ortaya atan, biçimlendiren, somutlaştıran her dönemde yazarlar oldu. Sorunlar doğdukları dönemlerde sadece insan yaşayışında beliren etkileriyle vardılar. Yazarların bu belirtileri, bir bütün içinde yansıtmalarıyla üzerinde tartışılır, düşünülür, çözüm yolu araştırılır duruma geldiler. Yazar her dönemde okuyucusuna yaşadığı çevrenin nasıl bir anlam taşıdığını, içinde yer aldığı düzenin dişlileri arasında ne türlü bir değer taşıdığını doğru olarak göstermek çabasındaydı. Çağımızın yazarı bugün için de bu çabayı sürdürüyor. Okuyucusu yazarın bulduğu bütünlediği biçimler içinde çevresi üstüne düşünüyor, çıkar yol arıyor.

Yıllığınıza hazırladığım bu karşılıkta, konunun bir başka yönü üstünde durmanın yararlı olacağı kanısındayım: Biz Türk yazarlarının Avrupa'nın bugün içinde bulunduğu çıkmaz karşısında Avrupalı yazarlardan ayrı bir tutumumuz olabilir mi? Elbette ki Türkiye'nin kendine özgü sorunları vardır. Ancak, uzun uzun inceleme konusu olabilecek bütün bu sorunların çözümlenmesi, bugün politik yapısıyla üçe bölünmüş Avrupa'nın sorunlarının çözümlenmesinin, geniş ölçüde ele alındığında dışında değildir.

Gerçek olan politik bir çağ yaşadığımızdır. Gene gerçek olan, mesleğimizin görevini yerine getirdiği, önem kazandığı her dönemde, edebiyatın politikaya çoklukla gününde değilse bile eninde sonunda etken olduğudur. Her iyi yazar, bağlı olduğu toplum içinde, o toplumun düzeni, kuruluşu içinde insanoğlunun mutluluğunu araştırırken politik düşünmüş, geleceğin politikasına yön

göstermiştir. Çağınız politikaya gösterilen ilginin geçmiş dönemlere göre çok arttığı, geçmişle ölçülemiyecek bir orantıya ulaştığı bir çağdır.

Bizim üzerinde durmamız, düşünmemiz gereken nokta, Türkiye'nin gerçeklerini araştırırken, Türk insanının durumunu yansıtırken ne derece özgür, her türlü baskıya karşı koyan bir çaba gösterebildiğimizdir.

Çağınızın özellik'erinden biri de ileri görüş olarak nitelenen yargıların bile, hızla yerleşirken yapısında çabuk eskiyen yönleri, bazan da elden ele değişerek doğuşundaki doğrultudan ayrılan, yozlaşan biçimleriyle kökleşmesidir. Kimin tarafından, nerde, ne zaman, hangi koşullar içinde ortaya atıldığı bir süre sonra unutulur duruma gelen bu yargılar, çağımızda üzerinde tartışılmaz bir güç kazanıyorlar, çeşitli baskılar yaratıyorlar. Çağımızda yazar gibi değil de, yani aklı, yaratıcı gücüyle değil de, herkes gibi sıradan düşünen yazarlar da yetişiyor. Belki geçmiş dönemlerde de bu türlü yazarlar yetişmişti. Nedir ki, yaşadıkları dönemde yozlaşmış görüşleri aşamadıkları için, günümüze de ulaşamıyan bu türlü yazarları bizler tanımıyoruz.

Günlük politikanın hizmetine girmek, yaygın görüşler doğrultusunda yazmak, çoklukla yazarı çabuk başarılara ulaştırıyor günümüzde. Çağımızda gününün ötesine nişan alan, yanlışları, sapmaları ilk gününden gören yazarlar da vardır. Belki daha az okunuyorlar, daha az beğeniliyorlar bugün için, nedir ki yarının politikasına ışık tutan onlardır, yarın okunacak olanlar da onlardır.

Kısacası yazar yerleşen yargılar karşısında özgürlüğünü koruyabiliyor, sürdürebiliyor mu? Bağımsız kalabiliyor mu? Kendi yaratıcı gücünü değerlendirip, ısmarlama, kapma, reçeteleşmiş düşünme yollarından ayrılabiliyor, gerçeklere kendi gücüne göde düşündürücü bir anlam katabiliyor mu?

Avrupa'nın da Türkiye'nin de bugün içinde bulunduğu, yeni sorunların doğmasıyla yarın da bulunabilecekleri çıkmazlar önünde, çağdan, yazardan beklenilen tutum budur.

ÇELEN, Meral

Yirminci yüzyılın başına kadar ebediyat, çağını yaşıyor ve bir dereceye kadar toplumlara yol gösterebiliyordu. Yüzyılımızda

bilim önde gitmekte; edebiyatı hattâ kişi yaşantısını aşmaktadır. O kadar ki bir atom çağı yaşanmadan, edebiyatı yapılmadan; uzay çağı açılmıştır. Dünya korkunç karşıtlıklar içinde çalkanıp durmaktadır. Bir yanda en ilkel gereksinimden yoksun geri kalmış ülkeler, öteyanda sömürgen ve saldırgan ülkelerin büyük zenginliği ve gücü... Tarih bu karşıtlıkları ve bunların doğal sonucu olan çatışmaları anlatır. Bu durumda, genel olarak yazarın, aydının yada daha doğrusu tek tek kişilerin sorumluluğu nedir?

Site devletinde sorumluluk belki daha küçük ve yalındı. Yurttaşlarına doğru yolu gösterdiklerini sananların zehirledikleri yada taşlandıkları bir gerçek. Ama onların sorumluluğu yalnız yurttaşlarına karşıydı, köleler ve öteki uluslar için değil.

Ya korkunç ortaçağın uzun suskun yılları? Dinin ve derebeylerinin korkunç baskısında kaç kişi, yazar ya da aydın olarak gerçeği söylemek sorumluluğunu duydu? Bu baskıların ortadan kalkması ve bir burjuva sınıfının ortaya çıkması, yalnız yazarların ve düşünürlerin hazırladığı bir ortamda mı mümkün oldu? Matbaanın ve ateşli silâhların bulunması ve çoğalması, gökbilimin gelişmesi din etkisini azalttı. İnsanlar yüzyılların baskısından bunalmış, başkaldırmaya hazır bir duruma gelmişlerdi. Onun için Rousseau ve arkadaşları bir devrimin hazırlayıcısı olabildiler yada öyle sayıldılar.

Günümüze gelince kalemin gücü bir yana, bilim gücü önde gidiyor. Kuvvetli ve zengin olan baskın çıkıyor, bırakın bir yazarı bir ulusu susturabiliyor. Ne var ki Amerika'nın Vietnam'da, Sovyetlerin Çekoslovakya'da sonuna kadar kalabilmeleri düşünülemez. Ama tarih biraz da başlangıç ve sonuçları yazar.

Bu gerçeklerin ışığı altında asıl söylemek istediğim şu: Bir zarın ya da aydın bir kişinin, bazı sözleri söylemesi için, buna hazır bir ortam bulması gerek. Hattâ gizli bile söylese... Haklı olması da yetmez, söylenenlerin ya da yazılanların halkta bir yankı bulabilmesi için halkta buna uygun bir birikim olması gerek... Eğer bu birikim olmamışsa, yazarın gerçeği, toplumsal gerçekle çatışır ve yazar ters yana düşer. Toplumda kötü birikim boğaza kadar geldiyse bir yazar onu dalgalandırabilir, ayaklandırabilir. Halka rağmen yapılan bir hareket tutmaz, sallanır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında salt kalemle bir şey kazanılacağını sanmıyorum. İlk çağlara göre, kişinin sorumluluğu,

gelişimle doğru orantılı olarak büyümüştür. ama yine de bir yazarın sorumluluğu önce kendisine karşıdır. Kişinin kendine saygısı ve sorumluluğu yoksa, başkalarına karşı da olamaz.

GELEN, Arif

Burada görüş belirtirken, "Avrupa'nın bugünkü buhranı karşısında yazarın tutumu ne olmalıdır?" sorusuna karşılık aranıyor. Kanımızca, önce Avrupa'da yakın tarihin her döneminde buhranlar olduğunu gözden uzak tutmamalı. Ama her dönemde buhranın nitelikleri değişik olmuş. Bu noktayı ileri sürerken, şimdiki buhranın asıl niteliğini de düşünmek zorunluğu var.

Türkiyemizi de bir Avrupa ülkesi sayarak diyebiliriz ki, günümüzün Avrupası iki bölümdür: Doğu ve Batı. Bu sözlerin buradaki anlamı elbette coğrafya terimi olarak düşünülemez. Her iki blokta siyasal rejimler bakımından ayrımlar var. Bir blokta, faşizmin en korkuncunu, ya da demokratik uygulamanın en umut verici olanını yan yana görüyorsunuz. Bütün bunlara rağmen, tüm Avrupa ülkelerinin tek sıkıntısı, dayanılması güç bir sancı gibi yerleşmiş olan değişim ihtiyacıdır. Bu ihtiyacın keskinliği, kuşaklar arasındaki zıtlaşmayı en ağır noktaya getirmiştir.

Birbiri ardından gelen kuşaklar her alanda bir değişim, her konuda yeni bir yol istiyorlar. Çekoslovakya olayları bundan çıktı. Çekoslovak ve Polonya gençleri sokaklara döküldüğü zaman, onlarla ilişkisi pek az olan Alman, Fransız ve Amerikan gençleri de aynı isteklerle başkaldırmaya başladılar.

Günümüzün yazarı, bu acı değişim sancılarını ön plana almak zorundadır. Bir yandan işlediği konularda yeni aramalara giderken, bir yandan da işleme biçimini değiştirecektir. Artık herkes, yüzyıllardır süren roman ve hikâye yazma biçiminden bıktı. Ayrıca, yazar, toplulukların eylemi içinde de bulunacaktır. Zaten eyleme girdiği vakit, gerekliğe değişikliğe hemen uyuvereceklir.

Yazar, anlaşmazlıkta etkili olabilmek için büyük topluluklara inebilmeli. bunun için de yazma biçiminde yeni yollar aramalıdır. Toplulukları anlayabilmenin bir başka gereği de, yaşayan insanı iyi anlamak ve insanlığın ortak hedeflerine götüren yolları aramaktır

Şu günlerde adı çok duyulan Çekoslovak yazarı Mnaçko, yakınlarda bir Alman dergisine yazdığı yazıda, ülkesinin son durumunu inceledikten sonra, aşağı yukarı şöyle bir sonuca varıyor: İşgalin asıl sorumlusu biziz, kendi kendimize kötülük ettik. Slovak aydınları bir yenileme hareketine girişmişlerdi, ama Çek aydınları buna katılmalıdır. Yalnız kaldık, yenildik.

Küçük bir ülkedeki insanları bile ikiye ayırıcı tutum bir yana, tüm ülkelerin halklarını birleştirici çabalar şimdiki buhranın üstesinden gelinmesini sağlayabilir.

CİMCOZ, Adalet

Bugün yalnız Avrupa değil, bütün dünya, insanlık, buhran içindedir. Bu da, teknik, ekonomik ve politik nedenlerden ötürüdür. İkinci Dünya savaşından sonra, dünya güçlerinin dengesi, değer ölçüsü bozuldu. Bu arada Avrupa dengeyi sağlayacak, ya da ağırlığını koyacak bir güç olma niteliğini yitirdi. Teknoloji, görülmemiş, başdöndürücü bir hızla ilerlemekte bu yüzden ekonomik ve politik baskılar da artmaktadır. Bu gidişin neye varacağını düşünmek günümüzün insanına bunaltı veriyor. Bunun en belirli örneği günümüzdeki Hipilerde. Bunlar kurtuluşu Toplumdan, toplum çatışmalarından kaçmakta, doğaya karışmak, ilkelliği benimsemek, doğayla birleşmekte aramaktadırlar. Bunun da çıkar bir yol olduğunu pek sanmıyorum.

İnsan karmaşık bir yaratıktır. Çatışmalar içindedir. Bireyci olduğu kadar toplumun da malıdır. Bu iki karşıt içgüdü, her insana göre değişir elbet. Tepeden inme, ya da dıştan gelme bir düzen, insanın bu iç çatışmalarında dengeyi sağlayamaz, büsbütün bozar, mutsuz kılar insanı, bunalıma sürükler. Toplumun görevi, insanlara eşit koşullar içinde gelişme olanağını sağlamak ve ondan ötesinde özgür bırakmaktır. Ancak bu özgürlük içinde bulur insan kendini.

Bence, bugün yalnız Avrupa yazarlarının değil, bütün Dünya yazarlarının tutumu, çabası bu özgürlüğün sağlanması olmalıdır. Ekonomik ve Politik baskılardan kurtulmalıdır insan. Teknoloji insan ürünüdür. Bu ürünü insanlığın sömürülmesi için değil, mutluluğu için kullanmak gerekir.

KANSU, Ceyhun Atuf

Avrupa'nın bunalımı nedir? Avrupa uygarlığının bunalımıdır bir yerde bu. Avrupa uygarlığı bir kentsoylu uygarlığıdır. Bu uygarlık Antik Yunan'la beslenmiş, yeniden doğuşla insana açılmış ve kentsoylu özgürlüklerini temel edinmiş bir uygarlıktır. Bu uygarlık çağımızda tarihsel iki olguyla çatışmaktadır: Evrensel kapitalizm'e ve komünizmle. Birinde, kentsoyluluk insancılıktan çıplanarak yozlaşmış bir anamal imparatorluğuna dönüşmüştür. Öbüründe, insancılığın "sosyalist" yorumu, toplumcu bürokratların baskılı yönetiminde ezilip can vermiştir. İkisinde de Avrupa uygarlığının temel öğesi "özgürlük kavramı", insanlık savaşının tek utkusu özgürlük yitip gitmiştir. Avrupa, kentsoylu insancı uygarlığın bu en güzel kalıtını "insan özgürlüğü kavramı"nı kurtarmak istemektedir. Ne var ki, insanın tüm özgürlüğünü, ne anamala tutsak bir alışveriş dünyası, ne de "sosyalist bürokrasi" kurtarabilir. Avrupa uygarlığının çatışığı buradadır. Avrupa uygarlığının has gülü "insan özgürlüğü"nü nasıl elde edebiliriz yeniden?

Bütün kentsoylu düzenlere ve de bürokratik-toptancı sosyalizme hayır diyerek ve yeniden h a l k t a k i i n s a n a dönerek. Avrupa, hiç olmazsa, gençliğiyle bu sefer bir halk hümanizmasının yollarını aramaktadır. Bu hümanizmada da, eskimeyen iki değer i n s a n ve ö z g ü r l ü k t ü r; ama bu insan, ne kentsoyluluğun koşullandırdığı insan, ne de işçi sınıfı adına yönetilen insandır: Bu insan bireysel ve toplumsal boyutlarıyla özgür insandır. Avrupa, yeni bir toplumcu demokrasinin doğum sancılarını çekmektedir. Yeni bir dünyada, kapitalist emperyalizmin ezici güçleri de, işçi sınıfı diktatörlüğü adına oynanan oyunlar da yok olmalıdır. Yeni dünya insancı bir sosyalizmin ve böylece insan - özgürlük değerlerine dayalı bir yeniden doğuşun dünyası olmalıdır. Bu bunalımın (siyasal, tarihsel ve ulusal çeşitlemeleri bir yana bırakırsak) ana çizgileri bunlardır. Yazarın tutumu, sadece Avrupa karşısında değil, bütün dünya karşısında şöyle belirlenebilir, şu soruyla açıklanabilir: H a l k h ü m a n i z m a s ı n a n a s ı l y a r d ı m e d e b i l i r i m?

Bugünkü yazarın durumu, Erasmus'un durumuna benzer. Erasmus, yeniden insana nasıl dönebiliriz diye soruyor ve kentsoyluluğun tarihe doğduğu tan yerinde insancılığın öncülüğünü

Muammer Vatansever

yapıyordu. Çağımızda yazar, Erasmus'un sorusunu yineliyor: Yeniden, insana nasıl dönebiliriz? Şu ayrımla ki, burada insanı örten ortaçağ değildir artık, tarihsel görevi tükenmiş burjuvazi ve baskıya dönüşmüş sınıf devletidir. Öyle ise, yazarın yanıtı ve görevi de kendiliğinden ortaya çıkıyor: Tarihsel geriliğe sapmış burjuvazinin ve baskı yönetimlerinin ezinci altından insanı yeniden nasıl özgürlüğe ve kişiliğe kavuşturabiliriz?

Bu soruyu soran ve insanı yeniden ortaya çıkarmak görevini yüklenen yazarın, uygarlık bunalımı karşısında tutumu az çok belirmiş oluyor böylece: Yazar olarak hepimiz, bir çağdaş insancı olarak, insanın tek değerini "özgürlüğünü" kurtarmaya çalışmalıyız. Burada, yazarın ilkönce kendisinin bir özgürlük savaşçısı olması gerekiyor. İnsana söylenecek söz, ulaştırılacak bildiri, yazarın kendi özgürlüğünden geçiyor: Halk hümanizması yolunda, yazarın halktan, insandan ve özgürlükten yana olması. Ve de, çökmüş kentsoylu uygarlığına, onun tarihsel uzantısı tekeller kapitalizmine ve özgürlüğü, insan kişiliğini hiçe sayan, adı "sosyalist" de olsa, bütün düzenlere başkaldırması.

Yazar, Avrupayı, dünyayı ve insanlığı kalemini ve savaşını yeni bir insancılığın buyruğuna vererek uyarabilir. Bu yeni insancılığın öğelerini de söylemiş oluyorum: Halk, insanın kişisel değeri, özgürlük (bireysel, toplumsal ve ulusal tam özgürlük) ve bütün baskılardan, uydurmalardan, sınıfsal çelişkilerden kurtarılmış bir demokrasi.

Yazar, yeniden, özgürlük ve halk savaşçısı olarak tarihsel görevine çağrılmaktadır.

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri

Çekoslovakya'nın Sovyet Rusya tarafından işgali hâdisesi bize yalnız orta-çağ tarihinin mezhep kavgası olaylarını hatırlatmakla kalmamalıdır. Bu, aynı zamanda —ve belki daha ziyade— Rus emperyalizminin Çekoslovakya batı sınırları ötesine doğru hazırladığı bir akının ilk stratejik adımı olarak telâkki edilmelidir.

Nitekim, bundan otuz yıl önce, Hitler de Çekoslovakya'nın yalnız Alman çoğunluğu bulunan bölgesini "ilhak" etmekle yetineceğini söylemiş ve Münih anlaşmasını bu "taahhüt"e bağlamışken, iki üç ay geçmeden, birtakım bahaneler uydurarak bütün

Çekistanı egemenliği altına almaktan ve bununla da kalmayarak Polonya topraklarına el uzatmaktan çekinmemişti. Bunun sonunda ise doğudan batıya, kuzeyden güneye kadar bütün Avrupa kıtasının Alman orduları için nasıl bir avlanma sahası haline girdiğini görmüşüzdür.

O vakıtler, Hitler'in bu "başarılarını" hayranlıkla izleyen Stalin, hiç şüphe yok ki, ondan, aynı zamanda şu dersi de almış bulunuyordu: Çekoslovakya, her şeyden önce, Orta ve Doğu Avrupa'nın en önemli stratejik noktalarından biridir. Şimdi, Sovyet Rusya liderleri de oraya bundan başka bir gözle bakmasalar gerektir.

Çekoslovakya'nın "işgali"ne lüzum gösteren sebep yalnız Çek Komünist Partisi içindeki özgürleşme kıpırdanışlarından ibaret olsaydı Rusya için bunu polisiye birtakım tedbirlerle önlemek işten bile değildi. Hele, altı yüz bin kişilik ordulara hiç de hacet yoktu.

Nitekim, bu ordular Prag sokaklarında beş on günlük bir gövde gösterisini yeter de artar bularak, şimdi, Demir Perde önünde Batı Almanya'ya karşı silâh çatmış bulunuyor. Bu, bütün medeniyet âlemine bir meydan okumadan başka neye işarettir?

KEMAL, Behçet

Özgür düşünceyi, uygar ileriliği temsil edelim, besleyelim, geliştirelim derken; nice ünlü Avrupa yazarları aydın gençliğin çığırından çıkmasına ve milliyetçilik gibi temel fikirlerin yıpratılıp alay konusu geri şeyler derecesine indirilmesine sebep oldular.

Daha fazla hürriyet, daha refahlı hayat istiyoruz diye ortaya düşen aydın delikanlılar, yıkmak istedikleri nizamın yerine konacak daha güzelinin —Acem şahının islimi gibi— arkadan gelebileceğini umarak, meydana gelecek boşluğu komünizmin doldurmaya hazır ve azimli olduğunu bilmezlikten geliyorlar veya bunu göremiyecek kadar gözlerini hırs bürümüş bulunuyor. Sorbon'da böylece kurtarıcılık sembolü diye kızıl bayrak dalgalanınca arkasından Dögol yarı-diktatoryası geliyor.

Aydın Avrupa gençliği, daha geniş bir kişisel özgürlük, daha esaslı bir kollektif özgürlük peşinde. Bunları tek getirmeyecek, vermeyecek rejimse komünizm! O, ne kişisel özgürlüğü tanır ne

kollektif özgürlüğe saygı duyar. Her memleketin gençliği, ille bir defa Çek gençliğinin acıklı serüvenini yaşadıktan sonra mı uyanmalıdır? Onları daha önce uyaracak olan, "yazar"dır.

İnsanlığı, uygarlığı, özgürlüğü seven ve sayan bu seviyeli ve namuslu yazara, durmadan, gençliği uyarmak, hiç değilse körükörüne kışkırtmaktan vazgeçmek düşüyor.

Evet, yeniyi ve iyiyi, daha yeniyi ve daha iyiyi aramak, güzel. Fakat Türkçede atasözü değeri kazanmış bir tekerleme vardır: Arayan, belâsını da bulur. Mevlâsını da. Elde kızıl bayrak, kızıl metotlarla ancak belâ bulunmuş olur!

Yazara düşen ikinci ödev, bu tedirgin ve bunalımlı gençlikleri hoşgörürlükle, sabırla, anlayışla karşılaması için iktidarları kesinlikle uyarmaktır.

N o t : Bizde ise iktidar çevreleri Yeşil'i kışkırtıyor; aydın çevreler de Kızıl'ı şımartıyor. Bu ikisinin de yersiz ve tehlikeli olduğunu durmadan belirtmek de seviyeli ve namuslu yurtsever yazara düşüyor.

KEMAL, Orhan

Önce, "Avrupanın bugünkü buhranı" ile neden söz açıldığını ortaya somut olarak koymak gerekirdi sanıyorum; buhran ekonomik mi? Politik mi? Psikolojik mi?

Bundan sonra da sorunun gerisi: "... karşısında yazarın tutumu ne olmalıdır"ın karşılığı verilebilir.

Yazar, belirli bir dünya görüşüne sahip, prensip sahibi bir düşünürse, o, salt Avrupa'da, Asya'da, Afrika'da, Avustralya'da... nerede buhran varsa, bu buhranın dünya çapı bir buhranın parçası olduğunu idrak edecektir. Avrupa'daki buhranın, dünya ölçüsü bir buhranın bir parçası olduğuna vardıktan sonra, yazar liberalistse buhranın kaynağı, bünyesi değişik olacak, sosyalist, hele komünistse büsbütün değişik olacaktır.

Bence buhran, eski dünya ile yeni dünyanın ekonomik, sosyal ve tabii politik çekişmesi; şimdi teknolojik bir çekişme halinde uzayda sürüp gidiyor. Bu zıtlık sürüp gittikçe de, görüşlerdeki tam ayrılık sürüp gidecektir. Somut olarak, Çekoslovak olayı karşısında prensip ayrılığının sürüp gittiği gibi, her olayda, her buhranda iki taraf da kendini haklı görecektir. Nitekim Kore, Viyetnam, Yunanistan vb. olaylarda olduğunca, tefsirler değişik, birbirinin zıddıdır.

Yazar sağcı ise şöyle, solcu ise böyledir. Zaten, yukarıda belirttiğim belirli bir dünya görüşüne sahip, prensip sahibi bir düşünür olan yazar, hangi türden olursa olsun, yalnız Avrupa'nın değil, dünyanın tüm buhranları karşısında yönünü tayin etmiştir. Buhran, ya da buhranların çözümü bakımından bir tek çare, bir tek reçete mümkün olamaz inancındayım.

KOCAGÖZ, Samim

Bana kalırsa yazar, gerçekten sanatçıysa, Avrupa'nın durumu şöyle, içinde yaşadığım toplumun durumu böyle; benim de tutumum şöyle, ya da böyle olmalıdır diye düşünemez; düşünmek de aklına gelmez. Çünkü, gerçek yazar, elinde olmadan duygularını, düşüncelerini, kısaca varlığını insana, giderek içinde yaşadığı topluma adamıştır. Sağduyusu onu, insanın, toplumun yanında olmaya zorlar. Bu itici bilinçaltı etki ile bilinçli olarak sanatına düzen verir, bilinçlendirir. Yazar, insanın, giderek toplumun gözü açık gördüğü daha iyinin, daha güzelin düşlerini yansıtan; bir de insanlığın halinin sözcülüğünü yapan kişidir. İnsan adına, toplum adına söyleyecek sözü olan kişidir yazar... Örneğin, Çehov'da, Gorki'de, Gogol'de çöken Çarlık Rusyasının insanları, insanlarının psikolojisi; düşleri, umutları vardır. Öykünme yıllarının ürünleri bir yana, bizde de gerçek yazarlar (romancılar, hikâyeciler ve şairler de), 1908'den beri Türk toplumu, insanı için çırpınan sanatçılardır. Edebiyatımız frenklere öykünmekten sıyrıldıkça, 1930'dan sonra yazarlarımızın tutumu ve eylemi daha da belirlenir bu konuda. Bu da kararla, tutumum şöyle ya da böyle olsun gayretiyle değil, toplumumuzun geçirmekte olduğu evrim'n, oluşumun sonucudur. Yazarları, içinde yaşadığı toplum iter yürütür farkında olmadan sağduyusu ile. Olmaya ki, yeteneğini ters bir saplantı ile harcamıya...

"Avrupa'nın bugünkü buhranı karşısında yazarın tutumu ne olmalıdır?" sorusunu ve bu sorunun tartışılmasını —yukarıda söylediklerimden ötürü— yersiz ve gereksiz buluyorum. En az dört yüzyıldan beri bir sürü, çeşitli buhranlara göğüs gere gere bugüne dek gelen yazarların tutumu kararlı mıydı? Yazar, önce kendisine, sonra da topluma karşı sorumlu olduğundan, yolunu zaten kendisi bulur. Bulamazsa yazar değildir.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar

Nedir Avrupa buhranının gerçeği ve nedenleri? Özetlemek gerekirse iki aykırı ve bağnaz uç güçlenmiş, birbirinden uzaklaşmış, dünyayı ve onun bilinç merkezi olan Avrupa'yı kendilerine çekmek isterler.

Ne kapitalistlerin başı Amerika ve peykleri, ne kızılların Rus - Çin mihveri ve peykleri, erek ve amaçlarından en küçük şey yitirmeye ya da değiştirmeye yanaşmıyorlar. Ilımlı, bilinç ve duyguya dayanan ortak eksende bir görüş tuttunuz mu, yobazlar ya da kapitalistler "Moskova yutturmacası" diyorlar, kızıllar da "Kapitalist yutturmacası". İki yön de en dikine ve kızgınına gidiyor, üstelik Termo-Nükleer savaş gözdağı da hep başınızın üstünde. Ortak intihar korkusu.

İki yön de Avrupa'yı kendi yanına çekmek istiyor, üstelik de bu evrenin etki gücünü kıskanıyor: Avrupa, o küçücük boyutuyla her iki uçtakilerden de uygarlıkça da, sanat ve düşün yönünden de, kişilerinin yetişmişliği yönünden de bir iki kerte yücede.

Gerçi bir Üçüncü Dünya sözüdür gidiyor, ama bu siyasal deyimin özü biraz da, birleşmiş milletleri dolduran bir sürü yeni bağımsız ya da yönsüz devlete dayanıyor: bunların iki kızgın uç arasında ne bir denge kurabilmesi ne de onlardan birine karşı çıkması söz konusu olamaz. Kendi başlarının derdindeler zaten. Ortada kalıyor tek bir çıkar yol: Avrupa'nın kendi içinde ve kendi gibi uygarlık ve düşüncede yüce uluslarla (Kanada, Japonya v.b.) birleşerek bu iki kızgın uç karşısında denge sağlaması ve düşüncenin, duygunun, kültürün üstünlüğünü savunup başarması.

İşte burada yazarın tutumuna gelebiliriz:

Yazar artık fildişi kuleye sığınacak değildir. Dış evrenle ilgisini kesip burgu gibi sadece "kişi" ekseninde de dönecek değildir. Bir kere, kendi yapıtının da başarılı ve gerçek olabilmesi için, dış evreninde olup bitenleri çok iyi bilecek, çok iyi izleyip kendisi sindirecektir. Sonra da bu bilgisini yapıtının içine, belirli ve gerekli dozajda sindirecektir. Dış evrenle ilişikliği fazlaca belirirse o yazar bir gazetecidir, röportajcıdır, yorumcudur, diyelim. Dış etkiyi ve ortamı sadece kahramanlarının gerektirdiği, yapıtının faydası oranında yansıtan da şairdir, romancıdır, hikâyecidir.

İkinci nokta, bu dış evren sorunları ve ortama ilgilendiği ker-

tede bunların tanınma ve bilinmesinde, yenilme ve önlenmesinde de etken olacaktır. O gerçekleri gösterdiği oranda kendisini okuyanlara etkili olacak onları uyaracaktır.

Bu bakımdan yazarın günlük sorunumuza, Avrupa buhranına bir öncü, kimi kez kötüye kullanılan "Angaje" olmuş bir militan biçiminde karışması, bu savaşın kurmayı olması gerektiği karşısındayım.

Bu, hem kendisi yönünden bir aydınkişi haysiyeti, bir yazar görevi niteliği taşır, hem de uçurumda olan dünyamızı kurtarmada öncülük yönünden sanat yapıtı verme kertesinde faydalı bir ödevdir. Yazmak sadece bir sanat sorumluluğu değil bir düşün sorumluluğu, uyandırma sorumluluğu getirir, aydın kişi görevi. Ve bu sorumluluk uluslardan gelmenin ötesinde, insanca, uluslararası bir niteliktedir. Böylece yazar ne kendi ulusu çıkarına sınırlanmak ne de "yüce kültür" perdesi arkasında fildişi kuleye çekilip günlük sorunlarla uğraşmamak yollarına gitmemek durumundadır.

SELİMOĞLU, Zeyyat

Avrupa'nın bugünkü buhranı karşısında yazarın tutumu ne mi olmalı? Yazarın tutumunun ne olacağını kestirmeden önce, "bugünkü buhran"ın ne olduğunu, neden ileri geldiğini anlamak gerekir. Yaşlanmış bir vücutta patlak veren rahatsızlıklar gibi, kocamış Avrupa'nın "buhranı" da eskimekten ileri gelen bir şey mi acaba? Ve bu buhranın hangi kaynaklardan beslendiği ileri sürülebilir? Daha yola çıkmadan, bir çıkmaz sokağa sapıyoruz böylece. "Ekonomik, sosyolojik, politik, patolojik, psikolojik, seksolojik", —daha da mı arttıralım— bir çorbanın sonucu mudur bu buhran? Hangi buhran matematik bir ölçüye vurulabilmiş? Hem Avrupa yalnız bugün mü buhran içinde? Çorbasız Avrupa olmuş mu hiç? Çorbasız Amerika, çorbasız Asya, çorbasız dünya olmuş mu? Önce buhranın "bugünkü" değil, devamlı bir şey olduğunu kabul etmek gerekir.

Buhran insanın varolmasıyla başlamış. Habil ile Kabil de bir buhran geçirdiler.

Yalnız bir nokta var ki üzerinde durulmağa değer. Günümüz insanının ve toplumlarının bir özgürlük dâvası ardında olduğu açıkça görülüyor. Özgürlük.. İşte yazarın herkesten fazla beslendiği bir kaynak. Yazar, bundan ötürüdür ki, her zaman, her yer-

de, kaba kuvvetin, şiddet hareketinin karşısında olacaktır. Buhran, Çekoslovakya'da kaba kuvvetin, yobazca şiddetin uygulanmasına yol açınca, yazara düşen görev yerine getirildi. Avrupa Yazarlar Birliği'nin protestosu odur.

Yalnız şu da gözönünde tutulmalı ki, gündelik davranışlar yazara uzak düşer. Çünkü, gündelik davranışlar ayak oyunlarıyla beslenir. Ayak oyunları ise, yazarın değil, politikacının iş alanına girer. Yazar ayak oyunu bilmez mi? Bilir pekâlâ, bilir ama, hoşuna gitmez ayak oyunu, onun içindir ki "hayat adamı" sayılmaz. Ayak oyununa ayak uyduramadığı için, yazar olmuştur.

Yazar, çevresinde gördüğü, duyduğu, işittiği şeylerden, "buhran" da bunun içindedir, bütün bunlardan, gebe kalan adamdır. Günü gelince çocuk doğar, çocuğun güzeli de olur, az güzeli, daha az güzeli de.. Yazarın, görevini burda bitirmiş olduğuna inanmalısınız.

Yazar, doğurduğu çocukla, sizin içinizde bir heyecan, bir sevinç, bir ürperme yaratabilmişse, ondan daha fazlasını beklemeyiniz artık. Hele buhransız bir dünya istemek ve bunun yükünü yazara yüklemek, oldukça büyük "talep". Buhranlara karşın, mutluluğu aramanın yolları var. Yazar da bunu yapıyor. Mutluluğu aramak, umut etmek, insanın büyük görevidir. Kendine, en küçüğünden de olsa, bir dünya kurabilmiş insanlar, mutluluğu tadıyor. Hem, buhranlara karşın, tadıyor. Buhranların yeryüzünden hiçbir zaman eksik olmayacağını bilerek de, tadıyor.

Siz de, bu buhranlı dünya ortasında, yazarınızın eserini okurken, kendinizi unutabiliyor, bir an mutluluğa erişebiliyorsanız, yazarınız size, sizin bir insan olduğunuzu hatırlatabiliyorsa, yazardan başka bir tutum beklememelisiniz.

Çünkü, yazar da sizin gibi bir insandır: kuvvetli ve zayıf yanlarıyla.. Sizden farkı, meslek olarak, kelimeleri yanyana dizmeyi seçmiş adam olmasıdır sadece..

SEYDA, Mehmet

Avrupa'nın bugünkü bunalımı karşısında yazar kendine bir tutum seçerken, öncelikle, bunalımın nedenlerine gerçek doğru tanımlamalar koymak zorundadır. Günümüzdeki bunalımın kaynakları, bence, içsel ve dışsal olmak üzere, iki. İçsel nedenler, genellikle, eski sömürgelerin gittikçe hızlanan tempoda elden çıkışından, yeni pazarlar arama zorunluğundan, insan emeğine da-

ha az sızıltı yaratacak yeni sömürülme biçimleri aramasındaki güçlüklerden, buna karşı toplumcu bilincin işçi, gençlik çevrelerinde daha geçerli olmasından, zaman zaman yüze vuran sınıfsal çatışmaların büyümesinden ileri gelmekte. Dışsal nedenler ise, Avrupa'nın anakara olarak Dünyanın merkezi olmaktan çıkıp, Nato ve Varşova Paktı gibi Amerika ile Rusya'nın ağırlıklarını koydukları iki blok arasında sıkışmış bir duruma gelişine bağlanabilir. Varşova Paktı'ndan, Nato'dan kurtulmak, bağımsız olmak! Fransası, Almanyası, İngilteresi, Çekoslovakyasıyla.. bir zamanların en önde gelen devletleri, şimdi bu kaygıya düşmüşlerdir.

Yeryüzü, bu arada Avrupa, yeni baştan bir dengelenmenin sancılarını çekiyor. Bir yazarımızın, İkinci Dünya Savaşı sonunda, İngiltere İmparatorluğu için şöyle demesi çok ilginçtir: "İngiltere, bu savaştan, küçük devletlerin en büyüğü olarak çıktı."

Bugün, Varşova Paktı'nın ekonomik yapısı içinde kendine görevler düşen Çekoslovakya, Skoda Fabrikaları tezgâhlarının yaman çalışmalarıyla plân mîlân dinlemeyip dünyada serbest pazar, malını satacak ülkeler aramaya başlayınca, kapitalizmin başlangıcındaki "Bırakın geçsinler, bırakın yapsınlar!" sloganını andırır bir sesin de hemen yükselişine tanık olduk. Önce konuşmalar, konuşmalar, Rus delegelerinin —birbirlerinden kuşkulanarak— topluca kalkıp pazarlığa gelişleri, gelip, "Aslanım, su koyverme!" demeğe getiriş'eri.. Sonra, kendileri su koyverip, elâlemin ülkesine tanklarla, füzelerle, askerlerle girişleri!

Kolay değil; Blokta bir gedik açıldı mı, Amerika içeri sızıverir. Amerika içeri sızarsa ne olur? "Şu tatlı tatlı paylaştığımız dünyada, Amerika lehine denge bozulabilir." Doğu Bloku Batı Bloku! Sen Yahudileri tut, ben Arapları.. Orta Doğu bakalım kimin elinde kalacak? Mareşal Tito, Enver Hoca, derken Romanya! Ben senin Vietnam'da ne halt ettiğine uzun boylu karışıyor muyum?

Bütün olayların ardında, Amerika ile Rusya'nın gölgelerini görüyoruz, sanki alıştık ve hikâyenin içyüzü budur.

Budur ve sosyalist akım, günümüzde de, çeşitli yorumlara uğramaktan kurtulamıyor. Onu, Doğu - Batı diye ayrım gözetmeksizin, insanoğlunun bütün hümanist kültürünün doğal kalıtçısı (mirasçısı) gibi düşünenlerin yanısıra, Batı uygarlığı ile, Avrupa'nın en sonunda sömürgeciliğe yönelmiş tutumuyla sınırlandırmak isteyenler de var. Mao'nun Çin'i, bu sonuncu anlayışın için-

de Batı'ya ve kendinden önce sosyalizmi kurma yoluna girmiş Sovyet Rusya'ya başkaldırıyor. Asya'nın, Amerika'nın, Afrika'nın geri kalmış ülkeleri, sömürgeciliğe karşı ayaklanıp ulusal kurtuluş savaşlarını gerçekleştirirlerken, Batı kültürüne kendi geleneksel kültürlerini katarak, bütün insanlığın malı olan evrensel bir kültürü savunuyorlar. Gene de Batılı düşünürlerden gelen bu yorum, onların haklı olarak onurlarını da okşayan bir şey oluyor. Tarih, giderek, Avrupa'yı dünya devletlerinin öncülüğünden uzaklaştırıyor. Gerçekten, sosyalizm, eğer yeni kültürlerle aşılanmayacaksa, eğer burjuva-demokratik düzenlerin getirmiş olduğu klasik özgürlükten daha çoğunu getiremeyecekse, neye yarar? diye sorulabilir.

Vietnam, aklı başında olanların lânetlediği bir kan çıbanıydı. İçerde Stalincilığı kazımaya girişen Sovyetler, Avrupa'nın göbeğindeki Çekoslovakya'ya, nedenler her ne olursa olsun, tank ve asker göndermekle, yeni bir çıban başı yarattılar. Bu durumda bütün yazarlara, aydınlara düşen temel görev, elbette, her iki tutuma karşı kesinlikle başkaldırmak, her iki olayı açıkça protesto etmektir.

Ancak, hiç kuşkusuz, kendi evimizdeki yangın, bizleri komşu evlerdeki yangından daha çok ilgilendirir. Avrupa Ortak Pazarı'na katılmak konusunda bir İtalyan, bir Fransız yazarı nasıl bir tepki gösterir bilinemez, ama bir Türk yazarı, bu konuda, gümrüklerde indirim yapılarak, doğmak üzere olan yerli endüstrinin boğdurulmasına karşı çıkarken, sanırım, İtalyan yazarından ayrı düşüncede, tutumda olacaktır. Böylece, sorunlar kendi ulusumuz söz konusu olduğu zaman birtakım ayrılıklar gösterse de, insanlığın evrensel kültürünü paylaşmakta olmanın bilinci ile, insanlığın parçalanmaz bir bütünlük taşıdığını kabul ederek, özgürlük adına, mutlu gelecekler adına girişilen birleşik savaşta, kendi evimizden başlayıp, hangi evde yangın varsa yangını çıkaranın karşısında, yananın yanında olmaktan başkaca bir tutum bizlerden beklenemez.

TÖR, Vedat Nedim

Konuyu "Avrupa'nın bugünkü buhranı karşısında yazarın tutumu" olarak değil de, daha genelleştirerek, "Bütün insanlığı kapsayan bunalım karşısında aydınların ödevi" olarak ele almak, acaba gerçeklere daha uygun düşmez mi?

"Bunalım" yalnız Avrupa'ya özgü değil ki.. Bütün insanlık onun baskısı ve korkusu altında ezilip kıvranıyor.

Hani şu İkinci Dünya Savaşı'nın ideal amacı olarak öne sürülen bir "korkusuz dünya" sloganı vardı ya, işte onu gerçekleştirmek şöyle dursun, tam tersine, insanlık bütün tarihi boyunca, bugünkü kadar korkmadı. Korkuyor, yalnız korkuyor, her gün daha çok korkuyor insanoğlu: Kıtlıktan korkuyor, bolluktan korkuyor, açlıktan korkuyor, işsizlikten korkuyor, dostundan korkuyor, düşmanından korkuyor, barıştan korkuyor, savaştan korkuyor, sevmekten korkuyor, ölümden korkuyor, yok olmaktan korkuyor, korkuyor oğlu korkuyor..

İnsanlığı böylesine sonsuz ve amansız korkular psikozundan kurtarıp, huzura, feraha kavuşturacak sürekli bir sevgi ve güven atmosferini yaratabilmek için ne yapmalı?

İşte, bence, bütün dünya aydınlarının önünde duran ana problem bu.. Bu bir çaresizlik ve imkânsızlık problemi, kaçınılmaz bir alın yazısı mıdır?

Çağımızın bilgi ve teknik gücü, ekonomik potansiyeli, organizasyon sanatı insanlığın bolluk ve mutluluk içinde yaşamasını sağlayabilecek durumda iken, akıl dışı, kör, sakar bir politik tutum sonucunda böyle çıkmazdan çıkmaza, bataktan batağa, korkudan korkuya dalıp saplanıyor. Ve sonu gelmez çatışmalar, sürtünmeler içinde yaratıcı gücünü aptalca israf ediyor.

İnsanoğlu aya gitmesini bile becerecek, çünkü aklını kullanıyor.

Fiziğin sürtünme kanununu etkisiz kılmanın yollarını bularak "Ak ateş" halinde yanıp-kavrulmadan atmosferi aşmasını ve yine sağ-salim geri dönmesini başardı. Teknik alanlarda erişilen her türlü büyük "hız"-lar hep o fizik sürtünme kanununun olumsuz etkilerini yenebilmekle elde edilmiştir.

Toplum ilişkilerimizde ise milletler, dinler, ırklar, sınıflar, partiler, bloklar, seksler, ideolojiler arasındaki çeşitli sürtünmelerin etkilerini azaltmak, yumuşatmak şöyle dursun tam tersine çoğaltmak, azdırmak, keskinleştirmek için bütün aklımızı kullanıyoruz. Demek ki, sosyal alanlarda korkunç bir vahşet, utandırıcı bir gerilik içindeyiz. Fakat bu gerilik imkânların kıtlığından ve yokluğundan değil, onları insanlığın hayrına kullanmasını becerememekten ileri geliyor.

İşte, bu durum karşısında, bütün dünya aydınlarının ödevi insanlığın her türlü patolojik ölçüleri aşan akıl ve ruh dengesiz-

liklerini tedavi yollarını araştırmak ve küçük-büyük bütün devletlerin yersiz, anlamsız korkular, sürtünmeler yüzünden israf ettikleri astronomik potansiyeli insanoğlunun mutluluğu uğrunda kullanabilecek bir akıl sağlığına ve olgunluğuna erişmesi için çalışmaktadır. İnsanlık Herbert Marcuse gibi insanoğlunun patolojik eğilimlerini sömüren, toplum içindeki sürtünmeleri azdırıp coşturan zır deli anarşistlerden kurtulup çığırından çıkmış akıl dengesini yeniden kuracak yapıcı filozofların zuhurunu bekliyor.

İnsanlık aklını kullanmayı öğrendiği ölçüde sosyal ve politik sürtünmelerin de zararlarından kurtulacak ve böylece, tıpkı fizik alanda olduğu gibi, rasyonel bir toplum düzeninin de gerçekleşmesini sağlayabilecektir.

UYGUNER, Muzaffer

Yazar, normal yaşantının gürültüleri arasında sesi pek duyulmayan bir kişidir. Ama, onun sesi, gene de bir yankı bırakır. Zamanı gelince duyulur bu yankı. Onun, kitapların, dergilerin ya da gazetelerin sayfaları arasında kalan bu boğuk yankısı, bu sayfalar açılınca başlar duyulmaya. Yazarın bu alttan alta duyulan yankısı, gücü çağlar boyunca bilinegelmiştir. Yazarların bu gücünü olumlu karşılayan hükümdarlar onları yanlarından ayırmamış, onları yüceltmiş ve onlarla birlikte kendilerini de ölümsüzleştirmişlerdir. Halbuki yazarların gücünden korkanlar onları aşağılamış, zindanlara, mapusanelere atmışlardır. Birçok dikta yönetimi bulunan ülkelerde durum bugün de böyledir. Portekiz, Rusya ve öbür Doğu bloku ülkeleri bugün de bu durumu gösterir. Birçok Portekiz ozanının dışarda yaşadığını biliyoruz. Rusya'da ise sanatçıların çalışma kamplarına gönderildiğini gazeteler yazıp durdu.

Hazreti Muhammed de sanatçıların bu gücünü anlamıştı. İslâmlığı yaymağa başladığı yıllarda güçlü olan ve henüz müslümanlığı kabul etmemiş ozanlar karşısındaki tutumu ile islâmlık güçlendikten ve müslüman saflarında da güçlü ozanlar görülmeğe başladıktan sonraki tutumu arasında farklar olmuştur. Muhammed, önce'leri, ozanların yalan söylediğini, onların ardından gidilmemesini söylemiştir. Daha sonra ise, bir müslüman ozanına, "söyle söyle, senin dilin kılıçtan da keskindir" demişti.

Sanatçılar, yazarlar hep iyiyi mi bilir ve izlerler? Aralarında hiç mi kötü yolda olan bulunmaz? Buna kesinlikle olumlu cevap

veremeyiz. Ama, yurdu işgal edilen, yurduna düşmanların saldırdığı bir sanatçı bütün ulusu ile birliktedir. Hıyanet edenler de çıkabilir elbette. Ama çoğunluk ulusun yanındadır, onun acılarını paylaşır, onunla ağlar, onunla savaşır. Alman işgali altındaki Fransa'da kurulan Direnme Birlikleri'nde komünist yazarlar da çarpıştı. Ayrı inançlar bile bu durumda yokolmuş, hepsi aynı amaç uğrunda birleşmiş, yazdıkları yanında silâhla da bu savaşa katılmışlardı.

Bu kadar güçlü olan yazarlar bir ülkeyi yönetebilir mi? Buna olumlu cevap verilemez. Pek az sanatçı yurt yönetimine katılmıştır. Eski Yunan filozoflarından biri, sanatçıların yönetimini savunmuştu, ama onların yönetimi çabucak yıkıldı.

O halde, yazarların ülkenin yönetimini ele geçirmeleri ve yurdu yönetmeleri düşünülemez. Bazı ülkelerde, yazarların yönetime katılması görülmektedir; ama, bu, yazarların tüm yönetimi demek değildir. Yazara düşen iş, kanatına göre, ulusunun acılarını paylaşmak ve ulusuna savaşa hazır olmasını söylemektir. Osmanlı ordularında bulunan saz ozanlarının askerin kahramanlığını artırdığı ve savaş sırasında da onu yüreklendirdiği bir gerçektir. Bugünün sanatçısının da ulusunun gücünü zinde tutması, dağınık güçleri toplaması, birleştirmesi gerekir. Bilinen bir atasözünü, "su uyur, yazar uyumaz" biçiminde söyleyebiliriz.

YETKİN, Suut Kemal

Avrupa bugün büyük sarsıntıların eşiğinde görünüyor. Bütün milletler bir bunalım içindedir. **İkinci Dünya Savaşı**'nda bomba yağmuru altındaki şehirlerden daha çok yıkılan ve altüst olan, insanların inanışlarıdır. İnsanlık kime güvenecek, neye inanacak?

Yüzyıllarca boyunduruk altında yaşamış olan milletlere bir yandan bağımsızlık verildiği, bir yandan sömürüldüğü; bir yandan aydın günlerden sözedildiği, bir yandan karanlığa temel atıldığı; bir yandan ırkçılığın lânetlendiği, bir yandan yüceltildiği gözler önünden geçmiyor mu? Kime güvenecek, neye inanacaksın? Gittikçe koyulaşan bir kaos içinde, yarının güvencesi olan gençlik, ayağının altından yerin kaydığını her an duymaktadır.

Kapalı dünya çağından artık çok uzağız. Düşünceler sınır tanımıyor. Elbette memleketimiz fokurdayan düşüncelerden, derinleşen tedirginliklerden, gerilim ve bunalımlardan uzak kalamazdı.

Dünya rahatsız... Daha çok süreceğe benzeyen bu ortam içerisinde yazarın tutumu ne olacak?

Bu soruyu cevaplandırmadan önce yazardan ne anlaşıldığını açıklamak gerekir. Bir romancı veya şaire yazar mı diyeceğiz? Elbette, onlar da bir gazeteci veya düşünür gibi yazardırlar. Tarih gösteriyor ki sanatçılar toplum dâvalarının hiçbir zaman kıyısında kalmamışlar, hele ahlâk değerlerinin çiğnendiği, toplum sorunlarının yozlaştırıldığı, çıkarcılığın bir memleketi uçuruma sürüklediği dönemlerde kalemlerini doğruluk ve açıklık uğrunda kullanmışlardır.

Burada büyük romancı Emile Zola'nın adını anmamak mümkün mü? 1894 yılının Fransa'yı yerinden oynatan olayı, yüzbaşı Dreyfüs'ün casusluk suçuyla süresiz kürek cezasına çarptırılmasıdır. Zola 1897 sonunda dâva ile ilişkin bazı belgeleri okuyunca, Dreyfus'ün suçsuzluğuna kesin olarak inanır, romanı bir yana iterek, çevrilen dolapları açığa vurucu yazılarını yayımlamaya başlar. Bunların en şiddetlisi zamanın Cumhurbaşkanı Felix Faure'a yazdığı ve 13 Ocak 1898'de **Aurore** gazetesinde yayımladığı **İtham Ediyorum** (J'accuse) başlıklı açık mektuptur. Bu yüzden bir yıl hapis cezası giyen Zola, savaşına, sığındığı İngiltere'den devam eder. Sonunda, gizlenen gerçekler gün ışığına çıkar, suçsuz hürlüğüne ve itibarına kavuşur.

Zola büyük bir romancı idi; büyüklüğünü, toplum sorunlarını dile getiren Germinal'inde bile, romancı kalmasına borçludur. Böyle olduğu içindir ki, Fransa'yı iki düşman kampına ayıran Dreyfus olayında romanı bırakmış, hiç çekinmeden kalemine sarılıp savaş meydanına atılmıştır. Zola'nın hak bildiği bir dâvaya böylesine sarılması, cesaretinin sanatından hiç de aşağı olmadığını gösterir.

Avrupa'nın bugünkü buhranı karşısında yazar köşesinde kalamaz elbette. Ama yazar, bir romancı veya şairse, kalemini sanatının emrinden çıkarır, onu kutsal bildiği dâvaların emrine kor.

Şimdi bu görüşün sağlamasını, aksi yoldan giderek yapalım. **Les Chatiments,** Victor Hugo'nun 1853'de yayımladığı bir şiir kitabının adıdır. Şair nefretle sarsılan bu şiirleri, 2 Aralık 1851'de bir darbe ile iktidarı ele geçiren ve bir istibdat rejimi kuran III. Napoleon'a karşı yazmıştır. Ayaklı ve uyaklı bir **İtham Ediyorum** niteliğinde olan bu şiir kitabının bugün okunduğunu sanmıyorum.

Romancı Zola, sanatını sosyal ve siyasal hareketler için kul-

lanmaktan dikkatle kaçınmıştı; şair Hugo ise sanatını adı geçen kitabında siyasal bir tepkiye araç yapmıştır.

Avrupa'nın bugünkü buhranı karşısında yazar, fildişinden kulesine çekilmemelidir. Çünkü dengesi bozulan dünyaya düzen verecek olan gene gerçek aydınlardır. Aydın deyimi, yazardan çok kime yaraşır? Ama bu aydın, sanatçı olursa, ve sanatına karşı sorumluluğunu unutursa, bundan hem dâva, hem de sanat zarar görür.

Bu yazıyı büyük İngiliz şairi T. S. Eliot'un şu sözüyle biteyim: "Edebiyat adamının ilk sorumluluğu, doğal olarak, sanatına karşı sorumluluğudur." (1)

Gerçek bu olmakla beraber, gerektiğinde şaire ve romancıya düşen ödev, şiiri ve romanı bir yana bırakıp, herhangi bir yazar gibi, kalemiyle insanlığın, memleketinin yardımına koşmaktır.

AKBAL, Oktay (*)

"Avrupa krizi karşısında yazarın durumu?" Sanki Avrupa'da ilk kez görülen bir şeymiş gibi! Bildim bileli Avrupa, hattâ Dünya krizinden söz edilir durulur. Rahat, huzurlu, düzenli bir dünyada yaşamıyoruz. Bunun bir nedeni de teknik uygarlığın düşünce uygarlığını aşmış olması... Gün geçtikçe insanoğlu teknik alanda daha ileriye gidiyor, düşüncede aynı ilerleme yok! Türkiye gibi "geri bırakılmış" bir ülke bunun en iyi örneği. Adam evinde teknik uygarlığın en yeni olanaklarını kullanır, buz dolabı, elektrik süpürgesi, televizyon... Uçağa biner. Ama düşüncesi en ilkel içgüdülerden kurtulmamıştır. Öte yandan en basit teknik olanaklardan yoksun, hattâ habersiz yaşayan milyonlar milyonlar!.. Teknik önce açlığı, yoksulluğu yenmemeli miydi? Evet, bir kriz var: insanoğlunun kendini aşmaya çalışmasının yarattığı kriz bir yandan, ilkelliğin elinden kurtulamamanın, kurtarılamamanın krizi öte yandan...

Yazarlar her zaman kendilerini bir "kriz" karşısında duyarlar. Yazarlık belki de huzursuzluk nedenidir. Huzurlu kişi yazı mı yazar? Geçer köşesine keyfine bakar. Yazarlar daha iyi, daha güzel, daha özgür, daha adaletli, kısacası, daha mutlu bir

---

(1) Horizon, December 1944, p. 382.

(*) Bu cevap, sayfalar bağlandıktan sonra elimize geçtiği için sıra dışı konulmuştur.

dünya isterler, özlerler. Her zaman daha iyiyi, daha güzeli... Onlar mutlu olamazlar bu yüzden. Ama hiçbir zaman olamazlar... Onlar için her zaman bir kriz vardır, insanoğlunun durmaksızın düşünen, arayan, dinen "kafa"sının "kalbi"nin krizidir bu.

Politika krizleri gelip geçer de bu kriz asla geçmez. Çekoslovakya olayı politik bir krizdir. Hattâ kriz bile değildir. Sosyalist Blokun bir iç sorunudur. Dünya çoktan bölüşüldü bloklar arasında! İşte Churchill'in Stalin'e yolladığı mektup: şurası sizin, burası bizim politikası! Her zaman böyleydi, gene öyle. Çek yazarlarının krizinden söz edilebilir. Sosyalist Çek yazarları daha özgür, daha adaletli bir toplum düzenini özlüyorlar, aydın Çek halkı onlarla beraber, onların izinde. Biz Çekoslovakya olayını anlayamıyoruz bile, ya da ters anlamlar veriyoruz. Avrupa kültürü bir bütün. Ama biz o bütünün şimdilik dışındayız. Giremedik bir türlü içine, kıyısından köşesinden bile. Atatürk devrimleri ilk hızıyla sürüp gitseydi girecektik. Ama bugün durum öyle değil. Bizim kendi "kriz"lerimiz var. Çekoslovakya'dan önce bunu, kendi krizlerimizi düşünmeliyiz. Atatürk devrimleri eski bir "anı" mıdır? Hattâ Atatürk'ün yolu "yanlış" bir yol mudur? Baksanıza sağcısı da, solcusu da, profesörü de, yazarı da, romancısı da böyle bir kuşkunun modasına kendini kaptırmış. Eskiden gericilerdi Atatürk devrimlerine düşman olan. Şimdi ilerici olmanın yolu Atatürk devrimlerini küçümsemekle başlıyor. Bizim "kriz"imiz bu. Beni önce bu ilgilendirir. Bakın bir dergide ne yazmışlar: "Atatürkçü olmamak neden suç olsun?" Bu soruyu soran aydın bir edebiyatçımız. Hem de ilerici geçinen bir arkadaş. Bu soru soruldu mu arkası çorap söküğü gibi gelir. Şeriatçı olmak, padişahçı olmak, halifeci olmak da suç sayılmaz, Türk ulusunu ortaçağ karanlıklarına sürüklemek de.. "Avrupa Krizi" uygar ülkelerin, "ileri" ülkelerin zaman zaman düştükleri bir aşamadır. Onlar bulurlar çaresini, geçirirler böyle krizleri. İlerleme krizi onlarınki, bizimki ise "yerinde sayma", daha doğrusu gerileme krizi...

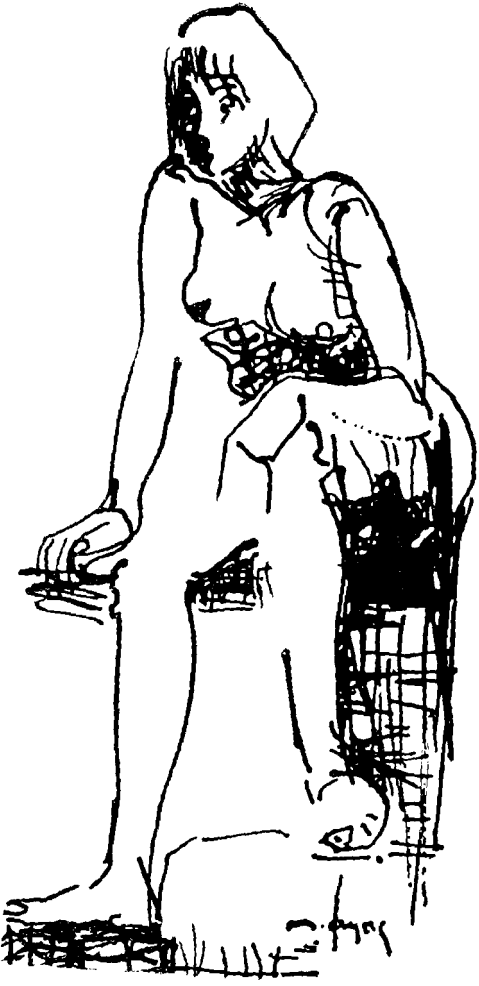
VARLIK DERGİSİ ÜZERİNE

AÇIK OTURUM

Yöneten : H. Rıdvan ÇONGUR

Konuşanlar : Sabri Esat Siyavuşgil, Orhan Hançerlioğlu, Sabahattin Kudret Aksal, Yaşar Nabi Nayır.

VARLIK dergisinin kurucu ve yazarları ile yapılan bu açık oturum Türkiye Radyoları'nın ayda bir yayınlanan kültür programlarından Ana Dilimiz saati için düzenlenmiştir. 17 - 28 nisan 1967 tarihleri arasında on radyoda yayınlanan açık oturum buraya kısaltılmadan alınmıştır.

M. Ayas

VARLIK DERGİSİ ÜZERİNE AÇIK OTURUM

I

GÖK UZAK, YER UYKUDA..
YALNIZ DEĞİLİM AMA;
BİR AÇIK PENCEREDEN
AY DOLUYOR ODAMA!

İÇİM, ODAM GİBİ LOŞ,
ÜRPERİYOR GECEDEN...
ŞURADA YATAĞIM BOŞ,
BURADA UYKUSUZ BEN!

II

GÖK UZAK, YER UYKUDA..
ENGİN MESAFELERLE

H. RIDVAN ÇONGUR

Bundan otuz dört yıl önce Ankara'da yayımlanmaya başlayan bir sanat, düşünce dergisinin 1. sayfasından aldık bu şiiri. Kemalettin Kâmi (Kamu)'nun bütün 1. sayfayı dolduran uzun şiirinin ilk bölümleri.

15 temmuz 1933 tarihli bu derginin sayfalarını, isterseniz birlikte çevirelim. 4. sayfanın bir köşesinde, yine aramızdan ayrılmış başka bir ozanın, Ziya Osman (Saba)'nın "Sessizlik" adlı şiiri var:

Biz o kadar, o kadar ağladık ki beraber,
Göz yaşları doldurdu avucumu şimdilik.
Şimdilik uzun uzun ve büyük bir sessizlik
Yavaş yavaş alçalıp, yavaşça bizi dinler.

Göğsümde bütün sesler kesildi birer birer,
Göğsüm boşaldı, göğsüm yalnız deri ve kemik.
Senin bütün vücudun önümde bir içimlik:
Bir su gibi ellerin avucumda serinler..

Vücudunun gölgesi bak işte gölgemle bir,
Yeni bir nefes gibi sessizlik göğsümdedir;
Sessizlik içerime doluyor yudum yudum...

Dolu bir yelken gibi göğsümde genişleyiş,
Ve öyle için için ve öyle geniş geniş,
Ben, hiç bir şey duymadan, ben yalnız seviyorum..

Sabri Esat (Siyavuşgil), Yaşar Nabi (Nayır), Hâmit Macit (Selekler), Behçet Kemal (Çağlar), İbrahim Necmi (Dilmen)... Tanıdık birçok imza daha. Şiirler, yazılar..

Sayfaları çeviriyorum. İbrahim Necmi (Dilmen)'in bundan 34 yıl önce dil üstüne yazdığı bir yazısı; buraya birkaç satırını alıyorum:

"Yazı dilimizin yüzünü örten bir karanlık perde, bir karaltı var. Münevverin dilini halk anlamıyor. Gazetelerimizin yüzde doksan yazısını, okuma-yazma bilmez birisine okuyunuz: "Anlat bana!" yalvarışını işideceğinize önceden inanabilirsiniz. Bu karaltıyı kaldırmak dil değişiminin en canlı işlerinden biridir."

Sayfaları çevirmeye devam ediyorum, son sayfada bir açıklama; başlığı şöyle:

"Varlık niçin çıkıyor?"

Evet Sayın Dinleyiciler, buraya kadar sözünü ettiğim dergi bundan 34 yıl önce, başkentte yayımlanmaya başlayan **Varlık** dergisidir. 34 yıl... Bu, azımsanacak bir süre değil. Üstelik hiç aksamadan, bugüne kadar çıkışını düşünürsek...

Geçen aylarda yine bu saatte, on yıllık yayım hayatını dolduran bir başka sanat ve düşünce dergisinden söz etmiştik. (Başkentte yayımlanan Hisar dergisi.) Bu kez de, şimdi İstanbul'da yayımlanan Varlık dergisine ayırdık saatimizi. Mikrofon-

larımızın çevresinde 4 sanatçı var; bu dergiyi kuran Sayın Yaşar Nabi Nayır. Sayın Sabri Esat Siyavuşgil ile uzun bir süreden beri Varlık'ın sürekli yazarları arasında bulunan Sayın Sabahattin Kudret Aksal ve Sayın Orhan Hançerlioğlu. Önce sözü Sayın Nayır'a veriyorum; bize Varlık dergisinin nasıl çıktığını anlatması için:

YAŞAR NABİ NAYIR

1933 yılında Ankara'da, Ankara'ya yeni yerleşmiş üç arkadaştık. Nahit Sırrı merhum ,Sabri Esat Siyavuşgil, "Yedi Meş'ale"den eski şair arkadaşımız o zaman Fransa'dan yeni dönmüş ve Gazi Eğitim Enstitüsü'nde öğretmen, bir de ben, Merkez Bankası memuru...

O sıralarda edebiyat dergisi deyince, hemen hemen hiçbir şey yoktu. O bildiğiniz, eski **Servet-i fünûn** dergilik niteliğini de biraz kaybetmiş, amatör yazıları ile çıkan, çıkmaya devam eden, hattâ zaman zaman çıkışını da aksatan ve gerçek edebiyatçıların istediği ortamı yaratmaktan da uzak kalan bir dergi. Onun dışında **Ülkü** yeni çıkmaya başlamış, ama daha sanat bakımından önemli bir yer tutmamış ve sanatçıları etrafında toplamamış. İşte bu boşluk daima konuşma ve şikâyet konusuydu. Yazdıklarımızı yayınlayacak yer yoktu. Bizim gibi daha pek çok sanatçı arkadaşımızın yazdıklarını —değil öyle roman, uzun hikâyeler, şiirlerini, küçük makaleleri'ni, küçük hikâyelerini dahi— yayınlayacak organ.. yoktu böyle bir şey... Tecrübelerimizle biliyoruz; kaç defalar tecrübe edilmişti, o zamana kadar ve her seferinde başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Çünkü okuyucu sayısı hemen hemen böyle bir edebiyat dergisini idare etmek değil de, yaşatmak için dahi yeterli değildi. Ama içten heves gelince, pek çokları gibi biz de, bir kere de biz deneyelim, dedik, belki başarırız! Böyle bir edebiyat dergisini Ankara'da çıkarmak daha zordu. İstanbul, az çok kültür merkezi olarak faaliyette. Ankara, henüz daha o bakımdan boşluk içinde. Matbaa derseniz, 2 - 3 matbaası var. Bu arada **Hakimiyet-i Milliye** matbaası. Hakimiyet-i Milliye ile görüştük. Kendi aramızda konuştuk, cebimizden çıkarıp, maaşlarımızdan ayırıp biraz, bir dergi çıkarmak kararı verdik. İşte Varlık dergisi, Ankara'da, 1933 yılının 15 Temmuzunda bu şartlar içinde, bu isteklerden doğarak meydana geldi.

H. RIDVAN ÇONGUR

Bir sorum daha olacak Sayın Nayır. O da dil ile ilgili. Varlık'ın ilk sayısında derginin yayımlanış sebebini anlatan bir yazıda şöyle bir bölüm var:

> "Varlık, yardımlarını temin ettiği yazı arkadaşlarından mümkün olduğu kadar öz Türkçe yazmalarını rica etmiştir. Dil hareketleri için yazılacak yazılara da daima sayfalarını açık tutarak, dil özleşmesi işinde yararlı bir varlık göstermek istiyor."

Bu, 34 yıl önce derginin ilk sayısında yer alınış bulunan açıklamanın da ışığında, kurucu olarak o zamanki dil tutumunuz neydi, kısaca açıklar mısınız?

YAŞAR NABİ NAYIR

Varlık çıkmaya başladığı zaman dilimiz, elbetteki bugünkü dil değildi. Nitekim Varlık çıkmadan 33 yıl önce de dilimiz Varlık çıktığı zamanki gibi değildi. Bu 33 yıl içinde, Varlık'ın çıkmasından önce geçen 33 yıl içinde dilimiz ne kadar büyük bir yol aldıysa, çıkışından bugüne de elbetteki o kadar büyük bir yürüyüş yapmıştır, değişme geçirmiştir, hattâ devrim geçirmiştir. O yıllarda dilde aradığımız, konuşma dilini yazı dili haline getirmekti. Öteden beri, Ömer Seyfettin'den, "Hececiler" hareketinden beri sürüp gelen, ama bir türlü sonuçlanamayan bir hareketti bu. Şimdi bakıyoruz o zaman yazdıklarımıza, konuşma dilimiz diye yazmış olduğumuz yazılar yani konuşma dilimizin Türkçesi ile yazmış olduğumuz yazılar, bugünkü konuşma dilimizin Türkçesinden bir hayli farklı. Böyle olması da tabiî idi, çünkü, önce konuşma dili derken ne anlaşıldığı üzerinde birleşmiş değiliz, birleşmek de kolay olmuyor! O zamanlar bir yazımda da bunu söylemiştim. Konuşma dili dediğimiz zaman, örneğin Halit Ziya Uşaklıgil'in konuşma dili vardı. Kendisi ile konuşurdum. —Birçok defalar konuşmuşumdur.— O kadar terkipli, tıpkı romanlarındaki gibi terkipli, bir dille konuşurdu ki, konuşma dilinin bundan başka bir dil olacağına kendisi de ihtimal vermezdi. Onun yanında bakkal Mehmet Ağa'nın konuşması vardı. Halit Ziya'nın sözlerinden belki dörtte üçünü anlamazdı. Ama bugün de durum aynı. Aynı, çünkü yalnız konuşma dili değişmekle kalmıyor, bir za-

man içinde de, çeşitli kişilere göre, değişen şekillere bürünüyor. Bugün artık konuşma dili ülkü olmaktan çıkmış, Türkçemiz öz olarak yabancı dillerin, bugünkü deyimiyle sömürücü'lüğünden kurtarılma ereği ardında koşan bir ülkü ile gelişmekte. Ne var ki, bugün de hâlâ 33 yıl öncesinin diliyle yazmakta olanlar olduğu gibi sadece bugünün konuşma dili ile yetinenler de var. Konuşma diline hiç girmemiş pek çok sözü yeni Türkçesi ile, yeni bulunmuş karşılıkları ile değiştirenler de var.

Bu arada, rahmetli Ataç'ı anmamak mümkün değil. En çok onun emeği geçmiştir bu dilin özleşmesine. Onun amacı dilimizi yüzde yüz Türkçeleştirmekti. Ben bu ülküye daima karşı çıktım. Bugün de karşı çıkmak zorundayım, çünkü böyle bir şeyin mümkün olacağına inanmadım, bugün de inanmıyorum. Dünya yüzünde olmayan bir şeyi yaratmak gibi bir ham hayal peşinde koşmak olacak çünkü. Bir örneği gösterebilse ki, şu dilde gerçekleşmiştir bu, bu şekle girmiştir, evet diyebiliriz. Zaten dili özleştirmek derken Ataç ne yapıyordu? Soyut kelimeler üzerinde oynuyordu. Soyut kelimeleri değiştiriyor, onlarla, kendi açısından, birtakım "söyleşiler" yazıyordu. Bu biraz olabilir bir şeydi. Ama konuyu daha da geniş'etelim, diyelim ki, şu odanın içindeki eşyayı örnek alalım: ayna, kanape, iskem'e, masa, perde, cam, çerçeve.. hemen hemen hepsi Türkçe değil. Bir tek kişi bile çıkıp bunlardan birini değ'ştirmeye cesaret edememiştir. Ayna için birkaç karşılık öne sürüldü, ama tutmadı. Sonra da vazgeçildi. Zaten bir tek aynayı değ'ştirmekten ne çıkar? Hepsini değ'ştirmek mümkün olmadıktan sonra...

İşte bugünkü dilimiz, 33 yıl öncekinden çok farklı olarak gelişiyor; daha da farklılaşacak. Elbette ki daha da farklılaşacak. Gün geçtikçe de değiştiğini görüyoruz, ama bu dil hiçbir zaman yüzde yüz Türkçe olmayacak. Yalnız, herkesin kolaylıkla birbirini anlayacağı, kolaylıkla konuşabileceği bir dil haline gelsin, bu da bize yeter.

H. RIDVAN ÇONGUR

Sayın Dinleyiciler, Yaşar Nabi Nayır konuşmasını yaparken, Türk Dil Kurumu üyesi olarak Orhan Hançerlioğlu'nun bazı görüş'ere katılmadığını gösterdiği tepkiden anladım. Sayın Hançerlioğlu, öyle sanıyorum aynı düşüncede değil. Sözü ona vermeden önce ben Sayın S'yavuşgil'in konuşmasını isteyeceğim. Sabri Esat Siyavuşgil önce bize Varlık üstüne düşündüklerini anlatsın.

SABRİ ESAT SİYAVUŞGİL

Dostum Yaşar, Varlık'ın nasıl kurulduğunu, hangi şartlar altında **saha-i intişara** çıktığını —bunu mahsus söylüyorum— anlattı; benim buna katacak bir şeyim yok. Maalesef aralarında çok zaman kalamadım. Varlık, temmuzda kurulmuştu, ağustos sonunda ben Ankara'yı terketmek mecburiyetinde kaldım, İstanbul'a geldim. Fakat Varlık'la hiçbir zaman alâkamı kesmedim. Ufak tefek bazı yazılarımı, edebiyatla ilgimi kesinceye kadar yine Varlık'a göndermeye devam ettim. Ondan sonra, doğrusu takip edemedim, diyebilirim. Bunu itiraf etmem lâzım. Fakat, adım adım takip etmememe rağmen bugün kaaniim ki, Varlık mecmuası bu memleketin edebiyat tarihinde yer tutan bir mecmua olmuştur. Birkaç neslin ilk kalem denemelerini yayınlandığı bir dergi olmuştur. Ve o dergi etrafında toplanan genç nesiller bir hareket yaratmak istemişlerdir. Bunda da ne kadar muvaffak olduklarını, şüphesiz sonunda edebiyat tarihleri tesbit edecektir. Fakat Varlık hakikaten bizim edebiyatımızda, edebiyat tarihimizde bir varlık olmuştur, tam mânasiyle. Türkiyemizde Varlık'ın meydana getirdiği eserle mukayese edilecek başka bir devre hatırıma gelmiyor. Meşhur **Edebiyat ı Cedide, Servet-i Fünûn** edebiyatının ömrü pek kısa olmuştur ve nihayet Servet-i Fünûn'da bir nesil şöyle görünmüş, sonra da tarihî zaruretler yüzünden dağılmıştır. Fakat Varlık'ın etrafında toplanan arkadaşların, genç kalem sahiplerinin türlü sahalarda deneme'erde bulunduğunu, eserler verdiğini —ve hakikaten bugün varlıkları ile iftihar edebileceğimiz eserler verdiklerini— biliyorum. Bunu yakinen biliyorum ve bununla da biraz iftihar duyuyorum. Hiç değilse Varlık ilk intişara başladığı zaman benim de bir parçacık hiç değilse, nazariyatta, emeğim olmuştur. O kadar.. Benim başka ilâve edecek bir şeyim yok.

Yalnız, dil bahsine gelince:

Biz Varlık'ta ilk kalem denemelerimizi, yani ondan evvel de neşriyatımız olmuştur, yaparken bu dil meseleleri üzerinde durmazdık. Âdeta, Monsieur Jourdain'in yaptığı gibi, farkına varmaksızın, bildiğimiz gibi, konuştuğumuz gibi yazardık. Okuyanlar da olurdu. Bunu bir sistem haline getirmiş değildik. Bunu hatırlatmakla iktifa edeceğim.

H. RIDVAN ÇONGUR

Sayın Siyavuşgil, izin verirseniz, ben yine dil konusunda kısa bir açıklama bekliyeceğim sizden. Siz farklı düşünüyorsunuz dil konusunda. Dile bunca yıl emek vermiş bir insan olarak, bugün aşırı mı görmektesiniz, Kurum'un olsun (Türk Dil Kurumu'nun), birtakım yazarların olsun, hattâ Radyo'nun olsun, dil tutumunu?

SABRİ ESAT SİYAVUŞGİL

Bazı noktalarda evet, aşırı gördüğüm hususlar var. Hattâ yanlış birtakım kelimelerin piyasaya zorla sürüldüğüne de şahit oluyorum. Meselâ son zamanlarda radyonuzda "filâncanın onuruna verilen ziyafet" diyorsunuz. Halbuki şeref "onur" değildir. "Onur" haysiyettir. "Onuruma dokundu," deriz. "Şerefime dokundu," mânasına değildir. "Onur" kelimesi, aslı Fransızca olan bir kelimeden, **Honneur** kelimesinden Türkçemize geçmiştir.

H. RIDVAN ÇONGUR

Türkçede onursuz da var sonra, değil mi?

SABRİ ESAT SİYAVUŞGİL

Evet, onursuz da var. "Onuruna ziyafet" olur mu? Şimdi, kadehi kaldırırken "Onurunuza" mı diyeceğiz? Yoksa "Şerefinize!" demekte devam mı edeceğiz?

Bu gibi, biraz fazla acele ile yapılmış, zoraki yaratmalar da var, bunu da pek benimseyemiyorum.

H. RIDVAN ÇONGUR

Peki, bir şeyi daha öğrenmek isterim Sayın Siyavuşgil, siz Fransızca bir metni rahatlıkla Türkçeye aktarabiliyor musunuz? Yani çeviri yaparken dil bakımından büyük güçlüklerle karşılaşıyor musunuz?

SABRİ ESAT SİYAVUŞGİL

Fransızca bir metni Türkçeye daima rahatlıkla —şimdiye kadar —aktardığımı zannediyorum. Bunun aksini de söyleyebilirim, birçok Türkçe metinleri de Fransızcaya aktardım.

H. RIDVAN ÇONGUR

Yine zorluk çekmeksizin?

SABRİ ESAT SİYAVUŞGİL

Hiçbir zorluk çekmeksizin.

H. RIDVAN ÇONGUR

Çok teşekkürler. Şimdi de derginin uzun yıllardan beri yazarların arasında bulunan Orhan Hançerlioğlu'na veriyorum sözü. Önce, isterse dil konusunda karşı düşüncesini söylesin bize, sonra da dergi ile ilgili düşüncelerini.

ORHAN HANÇERLİOĞLU

Görülüyor ki, Varlık dergisi sahipleri ile Varlık yazarları, dil konusunda biraz ayrı düşünüyorlar. Ben şunu söylemek istiyorum:

Varlık, Atatürkçü bir dergidir, ilerici bir dergidir, devrimci bir dergidir. Bu bakımdan, bütün devrimler gibi dil özleşmesi devrimini de tutmuştur, ondan yana olmuştur. Kaldı ki, bu nitelikleri olmasaydı, Varlık dergisinin bu kadar uzun bir zamandır yaşaması da pek mümkün olmazdı.

Varlık sahibinin kendine göre görüşleri var dil konusunda. Bunun tartışmasını da burada yapacak değiliz. Ama yine de şunu söylemek istiyorum ki, Sayın Yaşar Nabi Nayır, hiçbir zaman yazarlarına dil konusunda karışmamıştır. Her zaman dil özgürlüğünü onlara bırakmıştır. Yazarını seçmiştir ama yazarının deyişine hiçbir zaman el sürmemiştir.

Dil konusunda asıl konuşulacak konu, bence ilke meselesidir. Şu sözcük güzel olmayabilir, bu sözcük yanlış olabilir. Bunun tartışması yapılır, elbirliği ile düzeltilir. Konu şudur; demin Nurullah Ataç'tan da söz açıldı. Nurullah Ataç hiçbir zaman soyutlamaya gitmemişti. Nurullah Ataç'ın yaptığı şu idi: iki akım var dil konusunda. Bir kere, ilke olarak özleşmek şart. Birbirimizi anlamak için, anlaşmak için. Bu dili özleştirmeden, ancak papağanca konuşulabilirdi! Dili anlamadan konuşmak dil diyalektiğine engel oluyordu ki, bu da düşüncemizin gelişmesini önlemek oluyordu. Bunun için de dili özleştirmeliydik, özleştirdik. Ancak, dili nasıl özleştirmeliydik? Burada iki yol ayrıldı ki, bunlardan aşırı yolu tutan Nurullah Ataç oldu. Bu iki yoldan biri şu idi:

dili, yaşayan köklerden türetmek ve özleştirmek. Örneğin **uçmak** kökünden **uçak** yaptık. Bugün hiçbirimiz **tayyare** sözcüğünü hatırlamıyoruz. Hepiniz artık uçak sözcüğünü kullanıyorsunuz. Bakın, demin siz de, "bu akşam uçakla Ankara'ya döneceğim," dediniz. Eskiden **tramvay tevakkuf mahalli denirdi,** daha bundan 18 - 20 yıl öncesine kadar. Bugün tramvay durağı, otobüs durağı diyoruz, hiçbirimiz de **tevakkuf mahalli**'ni hatırlamıyoruz. Neden? Çünkü, yaşayan köklerden türetilmiştir.

İkinci akım: yaşayan kök bulunmadığı takdirde ölü köklere inelim, dediler ki, Nurullah Ataç bunun temsilcisi oldu. Ölü köklere inmek, biraz yine papağanca oluyordu ki, bunda ben de Sayın Nayır'a hak vermekteyim

Konu budur. Yoksa dil özleşmesi konusunda Varlık sahiplerinin ve Varlık yazarlarının başkaca ayrılıkları olmadığı kanısındayım.

H. RIDVAN ÇONGUR

Şimdi Sayın Aksal'a veriyorum sözü. Bilmiyorum, bazı noktalarda Sayın Hançerlioğlu'nun düşüncelerini paylaşıyor mu? Tabii, karşı bulunduğu noktalar da olabilir. Hem varlık üstüne, hem de dil üstüne konuşsun.. Buyurun.

SABAHATTİN KUDRET AKSAL

Varlık dergisinin önce okurlarından biri oldum. Lise öğrencisi idim o sıralarda. Varlık, memleketimizin en kalburüstü dergilerinden biri, hattâ birincisi durumunda idi. Sonra, aradan beş altı yıl geçtikten sonra ancak, yazarları arasına katıldım. Şiirlerimin çoğunu, bir kısım öykülerimi Varlık'ta yayınladım. Yine beş altı yıl kadar bir süre, aralıksız olarak Varlık'ta tiyatro eleştirileri yayınladım.

Varlık bütün hayatı boyunca edebiyatımızı genişliğine kapsayan bir dergi olmuştur, katılmaktayım. Yani, akım, görüş, şu, bu gibi ayrımlara gitmeden Türk edebiyatını genişliğine toplamak, temsil etmek istemiştir. Varlık'ın bence en belli başlı yönü budur.

Dil meselesine gelince:

Birdenbire dil sorununun konularımız arasına girişinden de anlaşılıyor ki, bugün kültür hayatımızda ve toplum hayatımızda, dil konusu her konunun içinde, belki bir bakıma da her konunun üstündedir. Çünkü hiç yadırganmadı.

Bir derginin hayatından, bir derginin gelişiminden konuşulurken ve durup dururken dil konusuna sıçramanın anlamı ne idi? Ama çok anlamı vardı. Bu da, demin belirtmek istediğim gibi, bugün dil sorununun bütün sorunlarımızı aşan bir önemlilik taşıması.

Arkadaşlar dil konusunda çeşitli görüşler öne sürdüler. Ben dil konusunda, özleşmeye, özleşmenin tam, katkısız olarak gerçekleşmesine inanıyorum. Zaten bu öyle bir konu ki, öyle sanıyorum bunda görecilik (izafilik), bu konuyu hiç gerçekleştirmeyecek bir tutuma yol açabilir. Ben, yine öyle sanıyorum ki, bugün dilde düpedüz dil özleşmesinin karşısında olanların bile kullandıkları ve özleşmenin ürünü olan kelimeler varsa, bunlar ayıklanan, atılan, hepimizce hattâ dil özleşmesine bağlı olanlarca bile gülünç bulunan, uydurma sayılan, harcanan sözcükler sayesinde olmuştur.

Dil konusu, bir önerme meselesi demektir. Kelimeler ölebilir, atılabilir. Eğer bunların yaşama gücü varsa, yaşar giderler. Ama bir devrim karakteri vardır. Aynı zamanda dil sorununun da ve devrimin de karakteristiği odur ki, bir bölüğünün yerleşebilmesi için, bir bölüğünün de geride kalması, harcanması gerekir. Yani daha somut olarak belirteyim şurasını, eğer biz bugün çok sevdiğimiz, örneğin **bölge** kelimesini, **belge** kelimesini tutuyorsak, o kelimelerle birlikte, aynı tarihte önerilen ve bugün harcanan, unutulan hattâ alaya alınan birçok kelimeler sayesinde olmuştur bu. Bunun için Türk toplumu, dil bakımından bir laboratuvar gibidir bugün. Belki daha elli yıl, belki bir yüzyıl böyle kalacak. Denenecek ve sonunda bir gerçeğe, bir kesin gerçeğe ulaşılacak.

H. RIDVAN ÇONGUR

1932 yılında Türk Dil Kurumu kurulmuş, bir yıl sonra, 1933'te de Varlık yayımlanmaya başlamış. Aşağı yukarı birbirleriyle yaşıt...

SABAHATTİN KUDRET AKSAL

Evet?

H. RIDVAN ÇONGUR

Sizce Varlık dergisi, Türkçemizin özleşmesine ne dereceye kadar yardımcı olmuştur? Herhalde Varlık'ın dil özleşmesinde payı oldu.

SABAHATTİN KUDRET AKSAL

Evet, Varlık dergisi 1933'de kuruldu ve bu dergi, benim anlayışımca, bünyesine katılan yazarların görüşlerine karışmamıştır, özgür tutmuştur. Onlara dil konusunda da aynı şekilde davranmıştır. Ama bununla birlikte, biraz ılımlı da olsa Varlık, dil sorununu tutmuştur. Ama yazarlarının da özgürlüğüne karışmamak istemiştir. Demek istediğim, bir yazar özgürlüğü kavramı vardır Varlık dergisi'nde ki, bu da önemli bir şeydir bence.

H. RIDVAN ÇONGUR

Teşekkür ederim Sayın Aksal. Şimdi, Sayın Nayır izin verirse, derginin eleştirilmesine geçebiliriz. Yalnız, daha önce ben Yaşar Nabi Nayır'dan derginin bugünkü durumuna da değinmesini isteyeceğim. Varlık, kuruluştan bu yana ve bugün hangi şartlar altında yayımını sürdürebilmektedir?

YAŞAR NABİ NAYIR

Efendim, Varlık dergisi 1933'de kuruldu demiştim. 1933'ten 38'e kadar, bugünkü gibi büyük boyda ama resimsiz Ankara'da —çünkü bir klişe yaptırmak bile mesele idi o sıralarda— resimsiz olarak çıktı. Büyük güçlüklerle karşılaştık tabiî, bütün edebî dergiler gibi. Eğer Varlık kapanmadıysa, bu, büyük fedakârlıklara malolmuştur. Uzun zaman, hemen hemen dağıtamaz haldeydik dergiyi. Çünkü güvenilir bir dağıtma teşkilâtı yoktu henüz memlekette. O zaman bir tek derginin kendi başına dağıtma teşkilâtı kurması da imkânsızdı. Hele Ankara'da olanlar için... Dolayısıyle olanla yetinmek zorunda kaldık. O sıralarda, eksik olmasınlar, parti başındakiler olsun, hükümet başındakiler olsun, az da olsa dergilere abone etme yoluyla yardımlarını esirgemezlerdi. Ancak işte bu yardımlarla ve kendi bütçemizden katılmış küçük paralarla bu dergi 1938'e kadar o şekilde çıktı.

38'de, bilmiyorum neden, aşağı yukarı bir edebiyat krizi geçirmeye başladık. Bir süre için. O yüzden de boyunu küçülterek, biraz daha "sosyal sorunlar"a önem vererek, edebiyat dozunu azaltarak eskisinden biraz değişik bir hale getirmek ihtiyacını duyduk. İşte bu küçük boydaki dergi 38'den sonra —biliyorsunuz 39'da savaş başladı, ta 44-45 yıllarına kadar savaş havası sürdü—, dergi, kimi ben Ankara'da işimin başındayken, kimi askerlik görevimi yaptığım sıralarda, açık ordugâhta bir

seyyar karyola üzerinde hazırlanarak hayatını sürdürdü demiyeyim de süründürdü. Ama batmaması için elimden geleni yapmak istedim, bu sürünmeye de katlandım. Hattâ o zamanlar yazdığım, derginin başına koyduğum bir yazıda kendim de, derginin bu gidişinden, o zamanki tutumundan, varlığından hiç de memnun olmadığımı belirttim, ama ileride iyi günler gelir belki umuduyla bu şekilde yaşamasını sürdürmeye katlandığımı da ekledim.

Varlık'ın bu durumu 1946'ya kadar böylece sürüp gitti, 46'da demokrasiye geçişimizle birlikte devletin resmî koruması da birdenbire ortadan kalktı. O zaman dergiyi yaşatmanın ancak İstanbul'a naklederek, bu işe profesyonel şekilde devam etmekle mümkün olabileceğine inandığım için, Ankara'da evimi sattım, İstanbul'a taşındım. 46'da dergi yeniden büyük boyda, bu kez resimli olarak, aşağı yukarı bugünkü durumuyla —belki biraz daha acemice— çıkmaya başladı. O sıralar, galiba derginin en canlı dönemi oldu.

Şimdi, bu dönem içinde —yalnız bu dönem içinde değil, başlangıçtan bugüne kadar— birçok kuşaklar değişti, Varlık içinde. 1933'teki sayılarımızı alırsak, Kemalettin Kamu'lar, Cahit Sıtkı'lar, Ziya Osman'lar, Ahmet Muhip'ler, Ahmet Kutsi'lerle başlamış —bunların birçokları bugün rahmetli oldu,— Halit Ziya'nın, Reşat Nuri'nin yazıları çıkmıştır. Sonra, İstanbul'da yayınlanmaya başlamasıyla birlikte gençlerin dergiye katılması devamlı olmuştur. Zaten gençlerin Varlık'a katılması, aşağı yukarı her beş yılda bir kuşak değiştirerek, kuşak demiyelim de, adlar, yeniden katılan kişiler beş yılda bir hüviyetlerini bularak, kendilerini tanıtarak zenginleşmiş bir kadro ile sürüp gitmiştir. Eskilerden bir kısmı eskimiş oldukları için, bir kısmı da ölmüş oldukları için aramızdan ayrıldıklarından devam edememişlerdi.

Görüyorsunuz ki, Varlık'ın ilk kuruluş zamanı için söylediğimle bugünkü durumu arasında büyük farklar var. O zaman, dediğim gibi, Varlık, aşağı yukarı tek edebiyat dergisiydi. O zamandan bu zamana öyle bir gelişme oldu ki edebiyat ve basın hayatımızda, bugün ara sıra masamın üzerinde biriken dergilere göz atıyorum. Anadolu'da, İstanbul'da, Ankara'da, İzmir'de diyelim, çeşitli yerlerde yeni çıkan dergilerin sayısı, bana öyle geliyor ki, seksenin üstünde. Yalnız edebiyat dergisini kastediyorum, ötekilerini de hesaba katarsak pek yüksek rakamlara çıkacağız. Yalnız edebiyat alanında 70 - 80 dergi çıkıyor. Bunların

on kadarı da profesyonel dergiler. Ötekileri amatör dergiler olarak kabul edersek, bu az bir gelişme değil. Eğer Varlık'a bu açıdan bakacak olursak, o zamanki görevi ile bugünkü görevi arasında elbette ki bir farklılaşma olmuştur. Varlık'la bizim o zaman taşıdığımız yükü, bugün birçok arkşadaşlar paylaşıyor çünkü. Dil bakımından, sosyal görüş bakımından çeşitli görüşler, çeşitli dergilerde çeşitli şekillerde ortaya konuluyor. Onun için Varlık'ın ilk çıktığı zamanlardaki, adeta tekelcilikle suçladıkları zamanlardaki niteliği bugün yoktur. Elbetteki Varlık'ın bir tutum yolu var, bir devam edegelen görüşü var.

Başta sosyal görüşü; Attaürkçülük ve devrimcilik... Hiçbir zaman bundan ayrılmadı Varlık. Bugün de aynı yolda devam ediyor.

İkincisi sanat bakımından, özgürlük ve ılımlılık. Buna bugün çıkan, gençlerin yönettiği dergilerden çoğu katılmıyorlar. Onlar bu ılımlılığı ve bağımsızlığı biraz yadsıyorlar. Kendilerine bir plân çiziyorlar, yürüyüşleri ve gidişleri için, o çerçevenin içinde kalıyorlar. Ve o çerçeveye uyacak yazarları seçerek devam ettiriyorlar. Varlık böyle bir görüşe katılamazdı, çünkü Varlık'ın, bir defa 33 yıllık bir geçmişi var, 33 yıl içinde edinilmiş dostlukları, bağlılıkları var. Bu bağlılıkların bir anda hepsini koparıp, ben şu gidişe uyacağım, ben bu çerçeve içine gireceğim diye çalışma alanını daraltamaz. İşte bu şartlar içinde, hem eski yazarlar arasında bugünün de kabul ettiklerini, hem yeni yazarlar arasında okuyucunun kabul ettiklerini bir araya toplayan bir dergi halinde devam ediyor. O bakımdan pek çok hücumlara uğruyor ve bazı genç sanatçılar Varlık'ı yeteri kadar devrimci, yeteri kadar sanatta öncü saymıyorlar. Doğrudur. Haklıdırlar. Ama o zaman diyorum ki, bütün dergiler öncü olursa, bütün dergiler aşırı devrimci olursa, o zaman sanatın tek tutumlu bir şekli meydana gelir ki, bunu da doğru bulmak, bilmem ne dereceye kadar yerinde olur.

İşte Varlık, o ilk çıkışına göre —ilk çıkışında öyle zamanlar olmuştur 500'ü geçmemiştir satışı, bugün 5000'in üstündedir, on katına çıkmış demektir— sanat bakımından bir hayli ileridedir. Dil bakımından da bir hayli ileridedir. Bu ileriliğini hem okurlarının çoğalmasına hem de kendisini besleyen sanatçı arkadaşların çoğalmış ve kalitece yükselmiş olmalarına borçludur.

Şimdi siz Varlık'ın bir de kusur tarafını sordunuz. Varlık'ın kusurlarını birçok arkadaşlar gösteriyorlar. Bunların birçoğuna

katılıyorum. Ama katılmadıklarım da var. İşte demin açıkladığım nokta, bu katılmadığım nokta idi. Yani Varlık, bir öncü. yalnız gençlerin belli görüşlerine uyacak, belli gençlerin belli görüşlerine uyacak bir öncü dergi olamaz. Bu nitelikte olan dergiler vardır. Onlar bu görevi yapmakta devam ediyorlar ve bu görevi yaptıkça da bir dergi 500 veya 1000 satışın üstüne çıkamaz. Varlık, daha geniş bir okuyucu topluluğuna seslenmektedir. Daha çok aranan, görülen ve etkileyen bir dergi olmuştur. O, görevini inkâr edemez, görevine sadık kalmak zorundadır.

Bunun dışında, benim gördüğüm daha başka eksiklikleri de var Varlık'ın. Bir kere bu aşırı dediğim görüşteki sanatçı genç arkadaşlardan çoğu Varlık'a yüz çevirmişlerdir. Varlık'ın bu son yıllara kadar olan hayatında böyle bir durum görülmemiştir. Yani Varlık her zaman bağımsız hüviyetini devam ettirmiş, eskileri ve yenileri bir arada, her görüşten yazarları bir arada yaşatmıştı kendi kanatları altında. Bugün bu tutumu benimsemiyen, yadsıyan gençler —birtakım gençler, bunların içinde kaliteli ve iyi sanatçılar var— Varlık'a karşı cephe almışlardır. Varlık'ın tutumu yüzünden... İşte ben bunu anlamıyorum. Çünkü böyle bir gerçek ilk defa karşımıza çıkıyor. Ve şimdi bu yüzden kadrosunda bir eksiklik vardır. "Şu şu şu.. imzalar niye yok?" derler Varlık'ta? Yoktur, çünkü onlar bize gelmek istemezler, cevabını vermek zorundayım. Ama onlar bize geldikleri zaman da her yazılarını yayınlayabilir miyim? Burada, bizim bir ilkemizi ileri süreceğim; okuyucunun bütünüyle yadırgayacağı yazıları Varlık yayınlayamaz. Okuyucunun bütünüyle yadırgayacağı yazıları Varlık yayınlayacak olursa, Varlık varlık olmazdı! Bugünkü genişliğine eremez, bugünkü etki alanını bulamazdı!

Bir başka kusuru: Varlık, biçim bakımından doyurucu değildir. İlk önce benim gördüğüm bir gerçek bu. Doyurucu değildir, çünkü başta kâğıdı güzel değildir. İzmit kâğıt fabrikası bize ne verirse biz de onunla yetinmek zorundayız. Kötü kâğıtlara, kötü mürekkeple kötü bir baskı yapabilmekteyiz.

Bu saydıklarımın dışında Varlık pek çok olan yazılarını sığdırmak zorunluluğunu duyduğu için, sayfalarını biraz tıkız bir hale getirmektedir. Bu da şikâyet konusu olmaktadır. Yedi punto yazıyla çıkan tek sanat dergisi Varlık'tır. Bu neden ileri geliyor? Çünkü elime her ay gelen şiir ve hikâyelerden yayınlanabilir diye ayırdıklarımın toplamı, yayınlayabildiklerimin aşağı yukarı beş katıdır. Bu kadar çok yazı elimde kalırken, yayınla-

yamazken bunları, bugünkü çerçevesi içinde derginin, ben. sayfaları ferahlatacak iri başlıklar atacak, bir biçim, biçimsel güzellik, estetik uğruna yenilik yapmaya yanaşamıyorum. Bunu doğru bulmuyorum. Sanatçıların ihtiyaçlarını karşılamak bakımından.

Ayrıca öte yandan da okurların —okurlarımız arasında pek çoğu köy öğretmenidir yahut küçük memurlardır— dar bütçeleri beş altı dergi almaya yeterli değildir. Birer liradan ayda iki lirayı ancak verebilmektedirler. Bu iki lira karşılığında da onlara, onları doyuracak kadar yazı vermek ihtiyacı beni, göre göre, bile bile biçim yönünden fedakârlıkta bulunmaya, daha az güzel bir sayfa düzeni içinde çıkarmaya zorlamaktadır.

En çok üzerinde durduğum kusurlarımız, bence bunlardır. En göze batanları ve en çok gözüme batan kusurlarımız...

H. RIDVAN ÇONGUR

Evet, sizlerin Sayın Nayır'a ekliyeceğiniz şeyler var mıydı?

SABRİ ESAT SİYAVUŞGİL

Efendim, Varlık mecmuasının —ki, edebî bir mecmuadır— bir muhasebesi yapılmak isteniyor. 34 senelik bir mazisi olan bir dergidir bu. Birçok yönlerden, bu dergi hakkında arkadaşlar söz aldılar. Fakat bu mecmuanın asıl yönü edebiyat olsa gerek. Bu yönden bu derginin bir tahlilini yapmak gerekecektir.

34 yıl dile kolay. Birkaç nesil gelip geçmiş, bu mecmuaya hizmet etmiştir, bu mecmua vasıtasıyle memlekete hizmet etmiştir. Şimdi acaba biraz da edebiyat yönünden bu mecmuanın neler getirdiğini düşünmek ve onlar üzerinde konuşmak gerekmez mi? 1933'ten bu yana şiirde hangi cereyanlar bu dergide yer almıştır? Keza küçük hikâyede, keza tenkitte, denemede?... Bunlar üzerinde konuşulsa mecmuanın değeri daha iyi belirecek gibi geliyor bana.

Ben, biliyorsunuz daha evvel arzettim, mecmuayı kuranlar arasında bulunuyorum. Fakat ondan sonra şehir değiştirdim, büsbütün başka bir mesleğe atıldım ve o meslek içinde de bu cereyanları ilmî bir şekilde takip etmek imkânlarından mahrum kaldım. Arkadaşlarım, benden daha genç olan arkadaşlarım, bu mecmuada yazı hayatına atılmış olanlar elbette bu cereyanları

benden daha iyi bileceklerdir. Kendilerinden rica ederim, şiirde, denemede, hikâyede —Varlık'ın roman neşrettiğini hatırlamıyorum; Var mıdır? Zannetmiyorum— acaba bu mecmuada hangi havalar esmiştir, hangi iklimler kurulmuştur? Bundan da bahsedilecek olursa, mecmuanın memleketimiz edebiyatına yaptığı hizmet daha iyi belirecektir.

H. RIDVAN ÇONGUR

Sayın Aksal da, Orhan Hançerlioğlu da, uzun yıllardan beri Varlık'ta yazmaktalar. Önce hanginiz söz almak isterdiniz? Evet, Sayın Aksal söz aldı, buyurun.

SABAHATTİN KUDRET AKSAL

Demin de belirtmek istediğim gibi, Varlık sosyal görüşlere, estetik görüşlere, akımlara, dil tutumuna aldırmadan bütün Türk edebiyatını geniş kapsamıyle kendi bünyesinde barındırmak istemiştir. Bunun için böyle bir soruya cevap vermek, yani Varlık'ın akımlar, estetik sorunlar, dil sorunları, sosyal sorunları bakımından bir tarihçesini yapmak demek, otuz küsur yıllık Türk edebiyatının bir tarihçesini yapmak demektir. Bu ise hem güç, hem de bu kadar kısa bir zaman içinde, hazırlıksız, bir mikrofon başında yapılacak iş değildir. Sonra, yine sanıyorum ki, bu sorunun karşılığını derginin kurucusu olarak, daha çok Yaşar Nabi Beyin cevaplandırması gerekir.

H. RIDVAN ÇONGUR

Peki siz ne düşünüyorsunuz Sayın Hançerlioğlu?

ORHAN HANÇERLİOĞLU

Varlık dergisinin, bu, yazar özgürlüğü, geniş, her türden yazarı kapsamış olması, aynı zamanda onun kusuru olmuştur. Bir türden bir dergi olmamıştır, Varlık dergisi. Oysa bir derginin güçlü yanı bir türden oluşudur. Varlık dergisi zaman zaman bu durumu geçirmiştir, ama daima böyle kalamamıştır. Varlık dergisi uzun bir süre yeni kalmıştır, daima yeni kalmıştır ki, sanatta da bu birinci koşuldur. Ama yine uzun bir süre ki, benim sandığıma göre en az on yıldır, on iki yıldır, bu yeni olma durumunu, Yaşar Nabi Nayır'ın da demin anlattığı gibi, bırakmıştır. Bazı düşüncelerden ötürü bırakmıştır.

Sonra, bir yazar olarak şunu söyliyeyim ki, dergi sahibi ola-

rak Yaşar Nabi Nayır'ın bize karışmamış olması bizim için büyük bir şanstı. Ama bazı bakımlardan bu da bizi sınırlandırmıştır. Örneğin benim romanlarımı anlatacağım. Bilirsiniz, Varlık dergisinin bir roman yayını vardır. O kitaplara ayrılan formalar boyunca yazmak zorunda kaldık yıllarca, onların dışına çıkamadık. Dışına çıkmak, başka yayınevlerine gitmekle mümkün olabilirdi. O da imkânsızdı bizim için, çünkü biz Varlık'ta gözümüzü açtık, Varlık'ta devam ettik yazmaya, sanat dünyamızı Varlık'ta yaşadık.. zaten bunun dışında da başka bir dünyamızı hiçbir zaman düşünmedik; bu bakımdan, Varlık'ın bizi sınırlandırdığı, pek çok yerler de olmuştur.

Sonra, okuyucunun yadırgadığı yazıları yayınlamadığını söylemektedir Yaşar Nabi Nayır, oysa, okuyucunun yadırgayacağı yazıları da zaman zaman yayınlamıştır. Ama hangi okuyucunun? Bu okuyucunun kalitesini tesbit etmek de ayrı bir konudur. Varlık'ın her sınıftan okuyucusu olmuştur. Bir zamanlar Varlık en ileri düşünenlerin elinde olduğu gibi, gerçekten geri düşünceli olduğu halde sanatı tutanların da elinde görülürdü. Bugün o durumunu da biraz yitirmiştir. Benim bu konuda söyliyeceklerim bundan ibaret.

H. RIDVAN ÇONGUR

Sınırlama, sınırlama değil de, okuyucuya göre veya okuyucuyu düşünerek hareket, herhalde genel anlamda söylenmiş bir söz. Ama ben, yine de sözü Sayın Nayır'a bırakayım, yapılan bu eleştirileri o cevaplandırsın.

YAŞAR NABİ NAYIR

Orhan Hançerlioğlu dostumuzun söylediği bir nokta, yani romanların sayfa sayısıyle sınırlanmış olması, o, derginin dışında bir tutum. Biz, hepiniz bilirsiniz ki, ilk zamanlarda, dar sermayemizle kitap yayınına başladığımız zaman bir liralık kitaplar yayınlıyorduk. Tabii bir liralık kitabın da sayfa sayısı sınırlı olmak zorundaydı. Yalnızca bu yüzden, yayınlayacağımız kitapların da sayfalarının sınırlı olmasını gözetliyorduk. Elbette ki buna uymak zorunluluğu vardı. Ama bunun dışında da herkes istediği yerde, daha geniş hacimli kitaplarını, başka yayınevlerinde, diyelim Remzi Kitabevi'nde —o zamanlar pek çok yayınevi yoktu, bugünkü kadar — yayınlayabiliyordu. Zaten bence bir yazar eserini meydana getirirken, yayınlamayı göz önünde tut-

maz. sayfa sayısını, yayınlanacağı seriye göre de hazırlamaz. Geldiği gibi yazar. Ondan sonra yayınlamayı düşünür, nerede yayınlanabilirse orada yayınlar. Onun için ben bunu bir kusur olarak kabul etmiyorum. Bu ayrı bir sorun. Hem artık bugün bu durumdan kurtulmuş bulunuyoruz. Serilerimiz epey çoğalmıştır. Bir liralık yanında dört liralık, hattâ daha yüksek fiyatlı kitaplarımız çıkmaktadır ve 400-500 sayfaya da çıkabilmişizdir. Ama o gün bu imkânımız olmadığı için, tabiatıyle bunu yapamadık.

Dergi içinde bağımsızlık sorununa gelince:

Az önce açıkladığım gibi, biz daima sanatçıların, iyi sanatçıların iyi eserlerini yayınlamak ilkesini güttük. Tabiî, bu eserler devrimci karaktere aykırı olmamak şartıyle. Bugün de aynı yoldayız. Değişmiş hiçbir şey yoktur. Yalnız, bugün değişmiş olan sanat tutumları vardır ki, Fransa'dan bize ithal edilmiştir, başka yerlerde pek görülmemektedir —bu, ne İngiltere'de, ne, diyelim Amerika'da ve hattâ Rusya'da, o. tabiatiyle yoktur.— bu tutumdan olan, bütünüyle şaşırtıcı, bütünüyle anlaşılmaz yazıları, biz bir lâboratuvar çalışması olarak kabul ettik. Bu çalışmalar içinden yarına kalacak eserler çıkabileceği gibi tamamen hiçbir şey kalmayacak eserler de çıkacak ve çokluğu böyle olacaktır. Bütün eski denemelerde bu hal görülmüştür. Yenilik adına ortaya atılan eserlerin ve imzaların % 90 ı zamanla yok olmuştur. Çünkü bunlar taklitten ibaret kalmıştır, modadan ibaret kalmıştır. Şimdi biz bu aşırı moda cereyanına hem karşı olduğumuz için, görüş bakımından bugünkü Türkiye'nin ortamı buna uygun değildir, bu faydalı bir lâboratuvar çalışması değildir, diyoruz, ama lâboratuvar çalışmasında bulunan arkadaşları kınamadan ve onların tutumuna karşı çıkıp hücum etmeden bunu söylüyoruz, biz yayınlayamayız, diyoruz. Birçok yeni dergiler çıkmıştır, onların fonksiyonu da bu tür yeni araştırmaları yürütmek ve yaymaktır. Onlar da, 500 veya 1000 tirajı geçmemek şartıyle bu görevi yerine getiriyorlar. Son olarak bir de şunu söyliyeyim, memlekette bütün dergilerin öncü olmasını beklemek doğru değildir. Ben bu kanaatteyim.

H. RIDVAN ÇONGUR

Söz almak isteyen yok sanıyorum. Evet, son olarak sözü yine Sayın Nayır'a veriyorum, Varlık'ın kurucusu ve bu dergiye 34 yıldır emek veren kişi olarak okurlarına seslenmesi için...

YAŞAR NABİ NAYIR

Okurlarımıza büyük şükran borcumuz var. Tabii, önce yazarlarımıza, ondan sonra da okurlarımıza...

Okurlarımız, bizi çıkışımızdan bugüne kadar, her gün sayıları artarak tutmakta, teşvik etmekte, övmekte devam etmişlerdir ve bu bizim en büyük kazancımız olmuştur, çalışma gücümüzü her zaman artırmıştır. Onlara büyük şükran borcumuz vardır. Bu borcumuzu daha iyi, daha güzel eserlerle devam ettirmek en içten dileğimizdir.

H. RIDVAN ÇONGUR

Ana Dilimiz saatinde Varlık dergisine ayırdığımız bu açık oturum böylece sona eriyor. 34 yıldır yayın hayatını başarıyla sürdüren Varlık'ın daha nice yıllar başarı ile çıkmasını dilerken bu programa katıldıkları için Yaşar Nabi Nayır, Sabri Esat Siyavuşgil, Orhan Hançerlioğlu ve Sabahattin Kudret Aksal'a, Türkiye Radyoları adına teşekkür ederim.

Henri Laurans

Cemal Tollu: Ekin

YILIN OLAYLARI

(KRONOLOJİ)

Hazırlıyan
SAMİ N. ÖZERDİM

Mehmet Alan

TÜRKİYE'DE YILIN OLAYLARI

A. KASIM - ARALIK 1967

Kasım 1967

1. Ferruh Bozbeyli Millet Meclisi Başkanı seçildi.
   - 21 ekimde Kıbrıs'a geçip 31 ekimde Kıbrıs yönetimince yakalanan Rauf Denktaş'ın geri verilmesini istedik. Cumhurbaşkanı Sunay İngiltere'ye gitti. (Önce, başbakanla, idam edilmiş DP lilerin naaşları konusunda görüşmüşlerdir.)
2. Denktaş için U-Thant'la görüşme yapması için büyükelçi Eralp'a direktif verildi.
   - İ. Şevki Atasagun Cumhuriyet Senatosu başkanlığına seçildi.

     TÖDMF. Başkanı Prof. Bahri Savcı ve TÖS. başkanı Fakir Baykurt, İnönü ve Aybar'la görüştüler.
   - Denktaş'ın yargılanacağı bildiriliyor.
3. Akşam'da: Sunay, İngiltere'de Akşam muhabirine, Anayasa'nın sosyalizme kapalı olduğunu söyledi.
4. Prof. Cumhur Ferman yeniden Ankara Üniversitesi rektörü seçildi.
   - Denktaş, Kıbrıs'ta sorgu yargıcına çıkarıldı.
   - İnönü-Demirel görüşmesi.
   - Kıbrıs'ta Türkler, Denktaş için protesto yürüyüşü yaptı.

     Kemal Satır, Odalar Birliği başkanını, üyelerini soygun düzenine çağırmakla suçladı.
6. Amerika, Denktaş'ın salıverilmesini istedi.
7. Özel okulları protesto amacıyla 7.000 öğrenci boykot yaptı. 300 öğrenci Ankara'ya yürüyor.
   - İlhami Soysal'ı dövdüğü iddia edilenler, ağırceza mahkemesinde yargılanmaya başladı.
8. Samsun sellerden altüst oldu.

9. Cumhuriyet'te: Sınıf geçme ve sınav yönetmeliği yine değişti.
   * Viranşehir Kaymakamı Gürbüztürk'ün, otopsisi sonucunda, kendini öldürmediği anlaşıldı.
   Eskişehir ve Diyarbakır'da Denktaş için mitingler yapıldı.
10. Atatürk anıldı.
   * Torbalı'nın bir köyünde Atatürk büstüne pislik süren Nurcular tutuklandı.
11. Ankara ve İstanbul'da Denktaş için mitingler yapıldı.
   * Lise yardımcı din dersi kitapları dolayısıyle Talim ve Terbiye Kurulu hakkında araştırma açıldı.
   Konya'nın Odabış (Yumak'ta) köyünde otuz silâhlı köylü, Toprak Dağıtma Komisyonu'ndan toprak istedi.
   Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu bilim ödüllerini Prof. Cavit Erginsoy, Turan Onat, Bekir Dizioğlu kazandı.
   İvriz Öğretmen Okulu din dersleri öğretmenlerinin Atatürk'ün resimlerini yırttığı öne sürüldü.
   Millî Eğitim Bakanlığı'nın liselere din dersi için yardımcı olarak salık verdiği kitaplarda Nurculuk ve Hilâfetçilik öğütleri olduğu öne sürülüyor. (Talim ve Terbiye Kurulu hakkında bu nedenle araştırma açıldı)
12. CKMP, tabii senatörlüğün kaldırılması için öneride bulundu.
   * Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün 9 kasımda başlayan Atatürk Devrimi Semineri sona erdi.
13. Rauf Denktaş serbest bırakıldı, yurda döndü.
   * Beş tabii senatörün (Atakli, Orkan, Özkaya, Acuner, Karaman) M.D.O. ile ilişkileri öne sürülerek dokunulmazlıklarının kaldırılması istendi.
15. Rum birlikleri Kıbrıs'ta Geçitkale ve Boğaziçi köylerine saldırdı, 23 Türk öldü. Rum birlikleri sabaha karşı çekildi. Bakanlar Kurulu sabaha kadar toplantı yaptı, nota verildi.
   * Fazıl Hüsnü Dağlarca, Uluslararası Şiir Forumu jürisince en iyi ozan seçildi.
16. Grivas kuvvetleri sabahleyin işgal ettikleri köylerden çekildi.
   * Ankara ve İstanbul'da mitingler yapıldı.

16-17. T.B.M.M. iki gün toplantı yaptı, hükûmete savaş yetkisi verdi.

18. Yunanistan'a Kıbrıs konusunda nota verdik.
- Ankara'da hava savunma tedbirleri alındı.
- İstanbul'da Rum okulları geçici olarak kapatıldı.
- İstanbul'da Kıbrıslı mücahitler miting yaptı.
- Ankara'da 7. Doğu mitingi yapıldı.

19. Başbakan Demirel, Dr. Küçük'e inanca verdi.
- Donanmamız Girne açıklarında. (Grivar Atina'ya geldi)
- Millet Partisi Kongresi bitti, Bölükbaşı genel başkanlığa seçildi.

20. Gençlik, Kıbrıs için gönüllü toplamaya başladı.
- Özel okulları protesto için İstanbul'da yürüyen gençler Ankara'ya vardı.
- İlk kar.

22. Yunanistan, Kıbrıs'a ağır silâhlar yığıyor. Sovyetler Birliği, Yunanistan'ı protesto ederek Türkiye'yi haklı buldu. İstanbul'da Kıbrıs için büyük bir miting yapıldı.

23. Arabulucu olarak gelen Johnson'un temsilcisi Cyruce Vance, gençliğin tepkisi üzerine Esenboğa'ya inemedi, Mürted'de indirildi.
- Yurtta mitingler.
- Türk jetleri Kıbrıs göklerinde yeniden uçtular.
- U-Thant'ın temsilcisi Rolz-Benett geldi.

24. Amerika Birleşik Devletleri'nin yalanladığı, bizim gazetelerin doğruluğunda direndiği bir haber: A.B.D. bize NATO silâhlarını kullanamayacağımızı ihtar etti.
- Bugünkü gazetelerde: Kıbrıs konusunda Kanada'nın barış plânı.

  U-Thant: Kıbrıs'taki kuvvetlerin kademeli olarak çekilmesini önerdi.

  Yüksek Anıtlar Kurulu, DP'li politikacılara mezar olarak ayrılması istenen Eyüp'teki otoparkın yerinde kalması konusunda karar verdi.

25. Papa Eftim II. Kıbrıs Rumlarını yerdi.
- Johnson'un temsilcisi, Ankara-Atina arasında gidip geliyor.

  Milli Güvenlik Kurulu toplandı.

  Amerika'dan Türkiye'ye gönderilen askerî malzemeye Pire'de el konuldu.

  İzmir'de miting yapıldı.

- Yedi ilde karartma uygulandı.
- CKMP. kongresi sona erdi. Alpaslan Türkeş yeniden başkan seçildi.

28. Kıbrıs'ın Rum kesimlerinde birkaç gündür bombalar patlıyor.
    - C. Vance, Ankara-Atina arasında gidip geliyor.
    - Günlerdir Türkiye ile Yunanistan arasında savaşa varması beklenen gerginlik yumuşuyor. Başbakan, siyasal parti liderleriyle görüştü.

    Sabaha kadar çalışan hükûmet, Kıbrıs ve Yunanistan'a karşı tutumuna bağlı kalmayı kararlaştırdı. Durum yeniden gerginleşti.

    Arnavutluk, Pakistan, Suudi Arabistan; Türkiye'yi destekliyor.
28. Donanmamız Kıbrıs sularına girdi ve döndü. Jetler alçaktan uçtu.
29. Türkiye ve Yunanistan, Kanada plânında anlaşmaya vardılar. Ancak, Makarios güçlük çıkarıyor. Türk jetleri Makarios'un sarayı üzerinde uçtu.

Aralık 1967

1. C. Vance Lefkoşa'da. Makarios, Türk-Yunan anlaşmasını kabul etmiyor.
2. Vance, Makarios'u ikna edemiyor.
3. U-Thant'ın anlaşma çağrısına Türkiye ve Yunanistan olumlu yanıt verdi. Makarios'suz anlaşma yapılacak.
4. Durumlarını düzeltmeyen otuz Rum azınlık okulu kapatıldı. Zararlı çalışmalarda bulunan öğretmenlere işten el çektirildi.
5. Batı Avrupa Birliği Parlâmentosu, Montrö Anlaşması'nın değiştirilmesini istedi.
6. Dokunulmazlık dosyalarının yeniden incelenmesi için komisyon seçildi.
    - Nihat Kürşad, birkaç gün Tanin gazetesinde çıkan ve karısının Atina'ya bilgi verdiğini öne süren haberden dolayı dâva açtı.

    Bir süre önce Bakanlık emrine alınan Fakir Baykurt olayı tepkilere yol açtı.
7. İnönü bir Amerikan gazetecisine demeç verdi: "Makarios güvenilir bir adam değildir. Amerika'nın Kıbrıs ko-

nusundaki düşüncesinin ne olduğunu hiçbir zaman öğrenemedim."

8. Anlaşma gereğince Kıbrıs'ta boşaltma başladı.
   - Başbakan, Kıbrıs konusunda konuştu.
   - Kapanan Rum okulları yeniden açıldı.
9. Ankara'da NATO ve Amerika aleyhinde miting yapıldı.
   - Üç Amerika elçisi (Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs) Rodos'ta Kıbrıs için toplandı.
10. Denktaş ve Örek New York'a hareket ettiler.
    - İlhami Ertem Konya'da konuşarak bir dil akademisi kurulacağını söyledi.
12. Cumhuriyet'te: İç ve dış borçlar (44) milyar liraya vardı.
    - Alt komisyon Çetin Altan ile Settar İksel ve Sinan Bosna'nın dokunulmazlıklarını kaldırdı.
16. Bugünkü gazetelerde: Tevfik Fikret'in şiirleri Moskova'da basıldı.
19. Anayasa ve Adalet Komisyonu, Ç. Altan'la S. İksel'in dokunulmazlıklarını kaldırdı.
21. KİM dergisinde Atatürk'ün kalpaklı resmi çıktığı için 10 kasım günlü derginin toplatıldığı yazıldı (Cumhuriyet).
    - Cumhuriyet'te: Orduda terhisler —Kıbrıs olayı dolayısıyla— bir süre daha gecikecek.
    - Millet Meclisi Başkanı Meclis'te iftar verdi.
22. Bütün yurtta şiddetli kış.
    - Bugünkü gazetelerde: Anayasa Mahkemesi, Mehmet Feyyat'ın müracaatı üzerine, Adalet Bakanının savcı tayin ve terfi yetkisini kaldırdı.
    - Başbakan, Hacıbayram Camiinde cuma namazı kıldı.
24. Tevfik Fikret anıldı.
25. Cumhuriyet'te: Nüfusu 5.000'den az olan yerlerde cami sayısı okul sayısından artık.
26. 21 Mayısçıları affeden yasa dün Millet Meclisinde, bugün C. Senatosunda kabul edildi.
28. 21 Mayısçılar salıverildi.
30. Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Zeki Kuneralp, bir süre önce Kıbrıs'taki değinmelerinden sonra istenmeyen adam ilân edildi.
31. Türk Kadınlar Birliği yılın kadın sanatçısı olarak Lâle Oraloğlu'nu seçti.

B. OCAK - EKİM 1968

Ocak

4. Cumhuriyet'te: Yargıtay, kurban derilerini Komünizmle Mücadele Derneği'nin toplayamıyacağı kararına vardı.
7. Boğaz'da bir motor battı, yedi kişi öldü.
8. Turgutlu'nun Gökkaya köyü okulunda Atatürk büstü parçalandı.
   - Makarios'un aldığı tedbirler üzerine Güney'deki birliklerimizin çekilmesi durduruldu.
   - Hacettepe Hastanesinde Dr. Kemal Beyazıt bir köpeğin kalbini değiştirdi.
10. Çağlayangil Hindistan'dan döndü.
12. Su baskınları yurtta zarar yaptı.
    - Sağlık Bakanı yazılı bir soruya verdiği yanıtta, besin maddelerinin yüzde kırk ikisinin bozuk olduğunu söyledi.
    - Üç gündür süren 4. Sanayi Kongresi bitti.
13. Kış bütün yurdu sardı. Birçok yerleri seller bastı, yollar kapandı.
    - Gazeteciler Cemiyeti bugünkü gazetelerde yılın gazetecilerini ilân etti.
14. Yurtta kar ve su baskınları zarar verdi.
15. İzmit körfezi dondu. Ankara'da okullar soğuktan üç gün tatil edildi.
    - Diyanet İşleri Başkanı Ali Rıza Hakses emekliye ayrıldı.

      İlâç fiyatlarını indiren kararname Resmî Gazete'de yayınlandı.
17. Kıbrıs'ta Yunan askerlerinin boşaltılmasını Barış Gücü'nün denetlemesini istedik.
    - İlhan Selçuk Cumhurbaşkanına hakaretten sanık olarak yargılandı.

      Tanin gazetesinde Nihat Kürşad'ın eşi için yazdığı haber dolayısıyle tutuklanmış olan Necmi Onur salıverildi.
20. Isı Ağrı'da —38'e düştü.
    - İnönü, CHP'nin millî bakiye sistemi taraflısı olduğunu açıkladı.

21. İnönü, Konya İl Kongresine gönderdiği mesajda: "Gelecek günler önemli ve tehlikelidir!" dedi.
22. Cumhurbaşkanı Sunay Suudi Arabistan'da.
23. Demirel, İnönü'ye yanıt verdi.
    - Mersin'de ortaokul öğrencileri yeni yönetmeliği protesto için boykota başladı.
24. İnönü: "Adalet, ordu ve cumhuriyetin temeli değiştirilmek isteniyor!" dedi.
    - Sunay Kâbe'yi ziyaret etti.
    - Mersin'de binlerce öğrenci sessiz yürüyüş yaptı.
26. Başbakanın İnönü'ye yanıtı: "Ellerinde delil varsa ortaya koysunlar!"
    - Millî Eğitim Bakanı, öğrenci boykotları üzerine, yönetmeliğin değiştirileceğini söyledi.
      Manukyan adlı bir Ermeni, Sovyetler hesabına casusluk yaparken yakalandı.
      Suriye askeri ataşesi casusluk yaptığı için yurt dışına çıkarıldı.
    - Okul boykotları yayılıyor.
27. Halkevleri tarafından bir Atatürk Enstitüsü kurulması konusunda düzenlenen seminerde Başbakan da konuştu.
    - Sunay Libya'da.
30. Ege tütün piyasası olaylarla açıldı.
31. İnönü bir bildiri yayınlayarak: "Türkiye ciddi bir politika mücadelesine sürükleniyor!" dedi.
    - Sunay yurda döndü.
    - Ankara'da televizyon yayınına başlandı. (Şimdilik haftada üç gün)

Şubat

2. MTTB.'nin basın toplantısında, kızların üniversitede başörtüsü ile derse girmeleri istendi.
3. Trenler hava koşulları dolayısıyle bir süre yolda kaldıktan sonra yollar açılmaya başladı. (Soğuktan ölenler oldu)
5. İçişleri Bakanı, TİP'nin Suriye Baas Partisi'yle ilişkisi olduğunu söyledi.
6. Zonguldak ve Kozlu'da 7.000 işçi işbaşı yapmadı.
    - Mehmet Ali Aybar, TİP'nin hiçbir yabancı partiyle ilişkisi olmadığını söyledi.

7. Ağrı'da ısı —48'e düştü.
8. Zonguldak'ta olaylarla dolu grev bitti.
9. Din Görevlileri Cemiyeti'nin düzenlediği, Hac yolcuları için "Kâbe Yollarında" sohbet toplantısında dinin camilerden çıkarılarak bütün hayata yayılması istendi.
   • Güney Vietnam Türkiye'den yardım istedi.
10. Dışişleri, Vietnam'ın yardım isteğini "insanî mülâhazalarla" olumlu karşıladı.
    • Hatay milletvekili Reşat Mursaloğlu, Hatay'ın ilhakının Suriye hükûmet programında bulunduğunu açıkladı.
11. İnönü'nün Kırklareli İl Kongresine gönderdiği mesajdan: "Dış buhranlar etrafta dolaşıyor!"
    • Bir İstanbul gazetesinin, Kur'an'ın yakıldığı haberi üzerine Osmaniye'de halk olay çıkardı.
12. İçişleri Bakanı, Kur'an yırtma olayının uydurma olduğunu açıkladı.
13. Tutuklama istemiyle mahkemeye verilen İlhan Selçuk serbest bırakıldı.
    • Cumhuriyet'te: (12. Milliyet'te) Atatürk'ün, Türkiye'yi İngiltere'ye bırakmayı istediği yolunda İngiltere'de çıkacak bir kitapta öne sürülen savın saçmalığı üzerine haber.
14. Güven Partisi'ne (500.000) lira yardımı öngören yasa kabul edildi.
    • Bir süre önce, sosyalistler tarafından öldürüldüğü ileri sürülen bir İlâhiyat Fakültesi öğrencisinin bir AP'li tarafından öldürülmüş olduğu ağabeyisi tarafından Çetin Altan'a bildirilmiş, Çetin Altan bunu bugünkü yazısında açıklamıştır.
16. Kızılay, Güney ve Kuzey Vietnam'a (5.000) dolarlık yardım yapmaya karar verdi.
17. Bugünkü Akşam'da: Çetin Altan'ın sekiz yaşındaki kızını kaçırmak istediler.
18. İnönü, Ankara İl Kongresinde, irticaın iktidardan cesaret aldığını söyledi.
19. Başbakan Demirel, İnönü'ye yanıt verdi: "Din ve vicdan hürriyetini irtica olarak göstermeye siyasi baskı denir!"

Hayati Severoğlu

• Çanakkale'de bir Yunan şilebi bir Panama gemisini batırıp kaçtı. Kazada ölenler oldu.

20. Sabaha karşı AP'liler Meclisteki TİP'lileri dövdü.
• İnönü, Meclisteki sert bir konuşma yaptı, Başbakan yanıt verdi.

21. Milli Eğitim bütçesi görüşülürken Bakan Ertem: "Gayemiz her ilde bir İmam-Hatip Okulu açmaktır!" dedi.
• Öğrenci kuruluşları Meclisteki olayları protesto etti.

22. Cumhuriyet'te: Başsavcılık, TİP'in durumunu "re'sen" inceliyor.
• Askerî Şûra, kimi suçların Askerî Ceza Kanunu'na alınmasını görüştü (Ertesi gün profesörler gazetelerde tepkilerini belirttiler).
Kendisine yazılarıyla hakaret eden Turhan Dilligil aleyhinde Yargıtay Başkanı İmran Öktem dâva açacak.
Öğrenciler, Meclis olayları konusunda Güven Anıtı'nda basın toplantısı yaptı.

23. Akşam'da: On iki ilde lâboratuvarlardan alınan sonuç: (35.000) besin maddesinden yüzde 39'u sağlığa zararlı çıktı.
• Akşam'da: İstanbul'da bir imam, Atatürk'ü Stalin'e benzettiği için şikâyet edildi.

24. Akşam'da: imam, kaymakamdan af diledi.
• Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçecek Türklerle ilgili anlaşmanın esasları açıklandı.
Ankara Gazeteciler Cemiyeti'nde ödüller törenle dağıtıldı.

25. İstanbul'da yapılan ikinci uyanış mitingini sağcılar önleyemediler.
• Bülent Ecevit, AP'yi gerici ihtilâl girişiminde bulunmakla suçladı.
Altındağ'da (Ankara) Vietnam sergisi açanları AP'liler demirle dövdü.

27. Akşam'da: Devlet Plânlama Teşkilâtı'nın gizli raporuna göre: "Besin kontrolü olmadığı için halk aldatılıyor."
• Bütçe görüşmelerinde haber alma ve tanıtma kuruluşları Başbakanlığa bağlandı. (AA., TRT.)

28. Meclis Kamu İktisadî Kuruluşları Karma Komisyonu, TRT'yi ibra etmedi.

Senato'da beş tabii senatörün dokunulmazlığı tartışıldı.

29. Bütçe, 247 kabul, 148 red ve 6 çekimser oyla kabul edildi.
    * Çetin Altan'a, Fransa'da 21 öğrenci örgütünden telgraf geldi. (Bugünkü Akşam ve Cumhuriyet'te).

Mart

1. Millet Meclisi, seçimlerde bakiye usulünü kaldıran yasayı kabul etti. CHP ve TİP, görüşmelerden önce Meclis'ten ayrıldılar.
2. İstanbul'da şahlanış mitingi yapıldı.
    * Milliyet'te: Anayasa Mahkemesi, Meclis Başkanlık Divanı'nın kuruluşunu usulsüz buldu.
    Eski Diyanet İşleri Başkanı İbrahim Elmalı MP'ye girdi.
3. Güven Partisi kongresinde Turhan Feyzioğlu genel başkan seçildi.
    * YTP genel başkanı Dr. İrfan Aksu istifa etti, Yusuf Azizoğlu genel başkanlığa getirildi.
5. Senato'da AP'liler, tabii senatörlerle çatıştı.
    * İnönü, Konya İl Kongresinde "Din yolu ile siyasî baskı yapılıyor!" dedi.
6. Adana'da, Turan Emeksiz'in büstünün kaldırılacağı haberi üzerine olaylı bir gösteri yürüyüşü yapıldı. (Daha önce, bir takım dernek'er Emeksiz'i komünist ilân ettiler)
7. Uluslararası İktisadî ve Ticarî İlimler Öğrencileri Staj Komitesi (AIESEC) kongresinde (İstanbul, bir bölük öğrenci, Seyfi Öztürk'e aleyhte gösteri yaptı.
    * Aydın valisi Turgut Eğilmez, Bursa Nutku'nun Stalin'e ait olduğunu söyledi.
    Hizb-üt-Tahrir, İsmet İnönü'ye açık mektup dağıtarak, hilâfetin sanıldığından çabuk geleceğini bildirdi.
8. Akşam'da: İkili antlaşmalara değgin belgeler "Amerika'ya işgal yetkisi veren belgeler" başlığı ile yayınlandı. (Dışişleri Bakanlığı yalanladı).
    * Dün geceden başlayarak, Makarios, Türklere karşı uygulanan kısıtlamaları kaldırdı.
9. Sekiz öğrenci kuruluşu bildiri yayınlayarak, Türk kadınlarını gericilikle savaşa çağırdı. (Bir gün önceki gazetelerde, İlâhiyat Fakültesi'nden bir öğrenci kızın, kadın-

lara gericilik telkinlerinde bulunan bir konferans verdiği yazılıydı)

10. Cumhurbaşkanı Sunay'ın gericiliği konu edinen bayram mesajı bugünkü gazetelerde çıktı.
11. Başbakan bir demeç vererek, yeraltı çalışmalarını yerdi.
12. Atina'da azınlıklar-balıkçılık-turizm konularında Türk-Yunan görüşmeleri başladı.

12-13. Ankara'da, Bursa'da ve yurtta seller zarar yaptı, ölen oldu.

14. Cumhuriyet'te: Bayramda vâizler gericilik olayları çıkardılar.
    - Birleşik Arap Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Mahmut Riyad Ankara'ya gelerek görüşmeler yaptı.

15. Çanakkale'de İmam-Hatip Okulu için toplanan derilere, Türk Hava Kurumu'nun şikâyeti üzerine ihtiyatî tedbir konuldu.

16. Diyarbakır yolunda SEÇ uçağının (İzmit'te) kapısı koptu, pilot Kemal Karapars öldü.
    - Saraçhane geçidine "İşçan Geçidi" adı verilmesini AP belediye meclisi üyeleri reddetti.
    - Bülent Ecevit, Manisa'da Başbakana yanıt verdi.

17. Silivri'de iki otobüs çarpıştı. 35 kişi öldü, 40 kişi yaralandı. (Bu yıl yurtta trafik kazaları, özellikle yaz aylarında pek çok ölüme neden olmuştur).
    - Eskişehir'i sel bastı.

20. Senato, yeni seçim yasasını sabaha karşı kabul etti.
    - Bulgar Başbakanı Jivkov Ankara'ya geldi.

21. Barzani'ye vergi toplayan dört partili tutuklandı.
    - Cumhurbaşkanı seçim yasasını onayladı.

22. Cumhuriyet'te: Bu yıl (42.000) kişi ile Hacı rekoru Türkiye'de.
    - Türkiye ile Bulgaristan arasında Bulgaristan'daki Türklerin yurda göç etmesi üzerinde anlaşma imzalandı.

23. Başbakan, 9. basın toplantısını yaptı.
    - TİP, yeni seçim yasasının usul ve esastan iptali için Anayasa Mahkemesine başvurdu.

23-25. Bursa'da, Türkiye Milliyetçi Kuruluşları İstişarî Kongresinde Anayasa yerildi, Abdülhamid övüldü. "Hâkimiyet milletindir demek, hâkimiyet müslümanlığındır demektir!" denildi.

25. Başbakan: "Trafik kazasında dünyada birinciyiz!" dedi. (Karayolları Bölge Müdürleri toplantısında).
    - Milli Birlik Grubu, Bursa toplantısı dolayısıyle Cumhurbaşkanı ile Başbakana başvurdu.
26. Tabii senatörler, gericilik hareketlerine karşı senato araştırması istediler.
    - Kayseri'de, Türkiye İslâm Enstitüleri Talebe Federasyonu ikinci başkanlığının bildirisinde, kadınların örtülü ve uzun etekle dolaşmaları istendi.
    - Türk-Bulgar ortak bildirisi yayınlandı.
27. Gerici davranışlar, çeşitli kuruluşların tepkisine yol açtı.
    - Bursa toplantısı Reşit Ülker (CHP İstanbul milletvekili) tarafından Meclis'e getirildi.

    Başbakan tesisler açtı, temel attı.
28. Türk-Rum görüşmeleri beklenirken Denktaş: "Rumlar samimi!" dedi.
    - Öğretmenler irticaa karşı. Ankara Hukuk Fakültesi Genel Kurulu, irticaa karşı olduklarına değgin olarak oybirliğiyle karar aldı.

    Başbakan yedi temel daha attı.
29. Yugoslav Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Ankara'da.
    - İstanbul Belediye Hastanesinde Dr. Atıf Taykurt, bir hastanın böbreğini başka bir hastaya taktı.

    Prof. Dr. Faruk Erem, Cumhurbaşkanlığı hukuk müşaviri oldu.

    Değiştirme birliğimiz Kıbrıs'a gitti.

    Denktaş ve Osman Örek, Çağlayangil ile görüştüler.
30. Ankara'da şahlanış mitinginde gericilik gösterileri oldu.
    - Türk Hukuk Kurumu, irticaa karşı koyma kararı aldı.
    - Seçim yasakları başladı.
    - İlerici kuruluşlar irticaa karşı koyma kararı aldı.
31. İnönü'nün Adıyaman kongresine gönderdiği mesajdan: "Laik cumhuriyetin korunmasına her zamandan çok ihtiyaç var!"

Nisan :

1. Gerici akımlara karşı yirmi devrimci kuruluş "Türkiye Devrimciler Güçbirliği"ni kurdu.
2. TİP'liler Fatsa'da saldırıya uğradı.

- Yargıtay'ın yüzüncü yıldönümünde İnönü, Yargıtay Başkanını bir mesajla övdü.

3. Cumhuriyet'te: İnönü iki gazeteyi dâva etti (Bugün, Ocak).
   - (308) üniversite öğretim üyesi NATO ile ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesini isteyen bir bildiri yayınladı. AP gençlik kolları, şahlanış mitingine karşı olduklarını bildirdiler.
5. MP'den ayrılan sekiz milletvekili AP'ye girdi.
9. Denktaş'a pasaportu verildi.
10. Seçim yasasının iptali için (34) senatör Anayasa Mahkemesine başvurdu.
    - Fas kıralı Hasan II. Türkiye'de. (Bir gün kalmıştır)
11. 26 dernek, gericilere karşı Devrimciler Güçbirliği'ni resmen kurdu.
    - Şûle Yüksel Şenler adlı gerici konferansçı kadın, İstanbul'da yaptığı bir konuşmada, kocaların karılarını dövebileceklerini söyledi.
    - İbrahim Elmalı: "Sefaletin yanında refah tehlikelidir!" dedi.

      Ankara'da oynanan "Devr-i Süleyman"ı subaylar seyrettiler, alkışladılar, çiçek verdiler (Subaylar hakkında araştırma açılmışsa da bir sonuç alınmamıştır. Oyunu daha önce Ankara valisi yasaklamış, Danıştay, yasağı bozmuştu).
12. İlâhiyat Fakültesi'nde başörtü giymekte direnen ve öğreticilere hakaret eden Hatice Babacan adlı kız öğrenci dolayısıyle olaylar çıktı.
13. Denktaş Kıbrıs'a döndü.
14. Cumhuriyet'te: S.B.F. Basın ve Yayın Yüksek Okulu'nun yaptığı ankete göre, Türkiye'nin en önemli dış sorunu: Kıbrıs; dünyanın en önemli sorunu ise: Vietnam.
    - İnönü: "Başlıca rakibimiz TİP'tir!" dedi.
    - İlâhiyat Fakültesi'nde olay çıkaran kızın kovulması üzerine öğrenciler boykot kararı aldı.
15. Türk-İş genel kurulu toplandı.
    - İlâhiyat Fakültesi'nde protesto orucu başladı.
17. Cumhuriyet'te: Savcılık, Roma'da toplanan "Akdeniz İlericileri" Konferansında TİP'i temsil eden Prof. Sadun Aren ile Rıza Kuas hakkında kovuşturmaya geçti.
    - İstanbul'da Belediye Hastanesinde Yusuf Özer'e takılan böbrek, vücudun red belirtileri üzerine çıkarıldı.

19. Doğuda sellerden yüzlerce ev yıkıldı. ölenler oldu.
    - Türk-İş kongresinden bir gün önce, Çetin Altan'ın lânetlenmesi için alınan kararı "yüz karası" sayan Bekir Yenigün adlı delege ağır şekilde dövüldü.
20. İsmail Dümbüllü, Kel Hasan'dan aldığı icazet takkesini Münir Özkul'a verdi.
21. Cumhuriyet'te: Hesap uzmanları raporuna göre, "Gelirlerin yüzde kırkı gizleniyor."
    - Adana'da seçim arifesinde Turan Emeksiz'in büstü ambara kaldırıldı.
    - Ön seçimler yapıldı (14) senatör kazanamadı.
22. Türk-İş'in eski yöneticileri yeniden seçildi.
24. İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi Dekanı Prof. Saffet Müftüoğlu bir öğrenci tarafından öldürüldü.
25. Safiye Aylâ, altı milyonluk servetini Türk Eğitim Vakfı'na bağışladı.
    - André Malraux'tan çevrilen "Umut" toplatıldı.
27. İlâhiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Hüseyin Yurdaydın, dekanlıktan ve öğretim üyeliğinden istifa etti. (Kabul edilmemiştir)
    - Polatlı Topçu Okulu'nda yedeksubayların yemin töreninde topçu komutan yardımcısı General Nabi Alpartun, aşırı hareketlere karşı sert bir konuşma yaptı. İzmir'de 28 nisanı öven öğrenciler, saldırıya uğradı.
28. Belediye ve il genel seçimleri yoklamaları yapıldı.
29. Ankara'da Devrimciler Güçbirliği'nin düzenlediği 29 nisanı anma olaylarında gericiler taş ve sopayla saldırdılar, taşlar Atatürk anıtına da rasladı.
    - İlâhiyat Fakültesi 1 mayısa değin tatil edildi. (Sonradan tatil uzatılmıştır)

Mayıs

1. Sunay, Irak'tan Afganistan'a geçti.
2. İnönü: "Hükûmetin irticaı kullanmamasını isterdim!" dedi.
    - İmece dergisi sorumlusu Hamza Soydaş bir şiiri nedeniyle tutuklandı.
3. Seyfi Öztürk aleyhine gösteri yapan öğrenciler mahkûm oldu.
4. Cumhuriyet'te: Siyasal Bilgiler Fakültesi İdarî İlimler

Enstitüsü Halkoyu Araştırma Grubu anketi sonucu: TRT nin dili normal bulunuyor.

5. Sunay yurda döndü.
6. Cumhuriyet'te: Cemal Tural, 28 nisan genelgesinde, seçim arifesinde ordunun politika dışı kalmasını istedi.
7. Anayasa Mahkemesi yeni seçim kanunundaki baraj sistemini iptal etti.
   * Sunay güneydoğu illerinde geziye çıktı.
   * Sovyetlerle üçüncü demir çelik fabrikası proje anlaşması imzalandı.
8. Başbakan Demirel: "Anayasa Mahkemesi'nin kararları tartışılabilir!" dedi.
   * (14) Hizb-üt-Tahrir'ci (33) yıla mahkûm oldu.
10. Dışişleri Bakanı Çağlayangil, Strasburg'da Kıbrıs Dışişleri Bakanı Kipriyanu ile görüştü.
    * Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç, Sanayi Bakanını sendikaları güçsüz bırakmakla suçladı.
    * Sunay'a Viranşehir'de kır bir at armağan edildi.
    * Akşam'da: Türk Folklor Ekibi Sicilya'da birinci oldu.
11. Seçim kampanyası başladı.
13. AP Genel Sekreteri yeni bir Anayasa hazırlanacağını söyledi.
14. NATO'ya Hayır! haftası başlangıcında 100 öğrenci nezarete alındı.
15. Cumhuriyet'te: Türkiye İmam-Hatip Okulları Mezunları Cemiyetleri Federasyonu yeni isteklerini açıkladı.
17. Cumhuriyet'te: Odalar Birliği Genel Kurulu'na verilecek iktisadi rapordan: Hayat pahalılığı İstanbul'da yüzde on üç, Ankara'da yüzde altı buçuk arttı.
18. Radyoda partilerin seçim konuşmaları başladı.
19. Odalar Birliği genel kurul toplantısı sona erdi. Suphi Batur taraflıları seçimi kazandı.
20. Anlaşma gereğince Ankara-Moskova uçak seferleri başladı.
    * Biga'da kurutulan Ece Gölü toprakları yüzünden ağalarla köylüler kavga etti.

    Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ndeki tiyatro yapı sergisine çağrılan Muhsin Ertuğrul bir telgraf çekerek: "Atatürk'ün resimlerinin indirildiği bir müesseseye gelmem ve sergi açmam!" dedi. (Bir süredir, Fa-

külte'de Atatürk'ün resminin indirildiği yolunda dedikodular vardı).

20. Cumhuriyet, 21. Akşam'da: Salt Faik hikâye armağanını kazanan Muzaffer Buyrukçu ile konuşmalar.

21. Ankara'da yılın en iyi tiyatro oyunu ve oyun yazarı seçildi. Yazar: "Sarıpınar 1914" oyunu ile Turgut Özakman, en iyi oyuncu: Bozkurt Kuruç.
    * İlâhiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Hüseyin Yurdaydın, boykotçu gerici öğrenciler tarafından tartaklandı. Senato, kovulan iki gerici öğrencinin isteklerini reddetti. (Öğrenciler, başörtü giyerek ve eski harfli dilekçe yazarak öğretmenlere hakaret ederek olaylara neden olmuşlardı. Başörtülü öğrenci: Hatice Babacan).

23. İstanbul'da devrimci kuruluşlar, güçbirliği yaptılar.

24. Elmalı'da toprak kavgası oldu.

25. Korgeneral Faruk Güventürk, tabii senatörlere "Pîç!" diyen senatöre yanıt verdi.
    * Adana'da Kolordu Komutanı Behçet Özdemir, parktan kaldırılan Emeksiz büstüne 27 mayısta çelenk konulacağını bildirerek büstün yerine takılmasını istedi. (Büst yerine konuldu).

27. 27 mayıs kutlandı. Kimi yerlerde AP'liler törene katılmadı.
    * Türkiye'yi dolaşarak gerici konuşmalar yapan Şûle Yüksel Şenler için gıyabında tutuklama kararı çıktı.

29. Fetih yıldönümünde, Ayasofya'da namaz kılmak isteyenlere askerle engel olundu.

30. İzmir ve Antakya'da işçilerle polis arasında olaylar çıktı.
    * İlâhiyat Fakültesi'ndeki olaylar üzerine yapılan tatil uzatıldı.

Haziran

2. Senato kısmî, belediye, il genel meclisi, muhtar ve boş yerlerde milletvekili seçimleri yapıldı. Olaylar çıktı. 10 kişi öldü. (Öldürmeler sonradan da devam etmiştir). Adalet Partisi başarı kazandı. Senatörlükler: AP: 38, CHP: 13, MP: 1, GP: 1.

3. TÖS'ün bildirisinde: İmam-Hatip Okulları'nda laiklik aleyhinde telkinler yapılıyor.

4. Cumhuriyet'te: Yargıtay, Ali Faik Cihan hakkındaki kararı bozdu.
7. Cumhurbaşkanı Sunay, beş yeni kontenjan senatörünü seçti.
8. Afyon'da bir işçi Atatürk'ün büstünü parçaladı.
10. Yeni senatör ve milletvekilleri and içti.
    - Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğrencileri boykota başladı. Fakülte'yi işgal etti.
11. Hukuk Fakültesi de boykota başladı. Fakülte, öğrenciler tarafından işgal edildi. (Boykot Ankara'da önce Fen Fakültesi'ne, sonra Yüksek Okullara sıçramıştır).
    - Kızılay'ın 100. yıldönümü törenleri başladı.
12. Boykot ve işgaller İstanbul'a da sıçradı. (Çeşitli fakültelere; İstanbul Teknik Üniversitesi'ne ve yüksek okullara yayılmıştır).
13. Madanoğlu, Senato'da bir konuşma yaparak, gericilik konusunda hükûmeti uyardı.
    - Amerikalılar, Ankara'da Manzara'lı tesislerini Türkiye'ye devretti. (Malzeme başka yere taşınmıştır).
14. Edebiyat Fakültesi'nde öğrenciler kavga etti.
    - Danıştay'ın 100. yılı kutlanıyor.
    - Bir askerî birlikte dağıtılan hilâfetçilik bildirilerini, birlik komutanı toplattı.
    - Eskişehir ve İzmir yüksek okullarında da olaylar çıktı.
15. Boykot, kavgalar ve kanlı olaylarla devam ediyor.
    - Sadun Boro ve eşi Oda, Kısmet yelkenlisiyle 22.8.1965 te çıktıkları dünya turunu tamamlayarak İstanbul'a döndüler, törenle karşılandılar.
      Kızılay'ın 100. yıldönümü için Dolmabahçe'de verilen baloya Oina Lollobrigida da katıldı.
17. Yargıtay'ın 100. yılı kutlandı.
    - Ege Fen Fakültesi öğretim üyeleri istifa ettiler. (Sonradan vazgeçmişlerdir).
18. İnönü basın toplantısında eğitim politikasının değişmesi gereğini ileri sürdü.
    - İ. S. Atasagun, Cumhuriyet Senatosu başkanlığına seçildi.
21. Millet Meclisi'nde boykotlar konusunda genel görüşme başladı.
    - Ankara Hukuk Fakültesi'nde boykot bitti, tören yapıldı.

- Askeri Yargıtay'ın 54. yılı kutlandı.

22. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde boykot sona erdi, tören yapıldı.
    - Belçika Devlet Bakanı Kronacer İzmir'de: "Devlet adamlarının Atatürk'ten hâlâ alacakları dersler var!" dedi.

24. Ankara Fen Fakültesi'nde boykot bitti.
    - Üniversite Senatosu İstanbul Üniversitesi'ni tatil etti.

25. İ. Ü. Rektörü Egeli, isteklerin kabul edildiğini bildirdi.

27. İstanbul Üniversitesi'nde işgal kalktı.

28. Yunus Nadi Armağanı'nı Kemal Tahir'in "Yorgun Savaşçı" adlı romanı kazandı.
    - Kara Kuvvetlerinin 605. yıldönümü kutlandı.
    - CHP Parti Meclisi İstanbul'da olağanüstü toplandı. İnönü, elbirliğiyle tedbir alınmasını istedi.

29. Hayrabolu'da bir süredir din görevlilerinin yaptıkları düğünlere katılmama boykotuna karşı birleşen dernekler, onları boykot etti.
    - Halkevlerinin kurduğu Atatürk Enstitüsü açıldı. Açılışta C. Bayar, İnönü ve başkalarına şeref üyeliği verildi.

    Aynı gün sabah namazında —bir gün önce şeriatçı bir gazetenin çağrısına uyarak— yurdun çeşitli yerlerinden gelen binlerce kişi Sultanahmet Camii'ndo namaz kıldı. Olay çıkmadı.

    Ankara'da öğrencilerin Meclis'in toplanması için Meclis önünde yaptıkları toplantıya toplum polisi engel oldu. (Gençlerden biri kaza geçirdi, başından yaralandı. (Atalay Savaş adlı genç, ertesi gün öldü).

    Millî Güvenlik Kurulu toplandı. (İstanbul'da)

    MTTB de binasında bir toplantı yaptı. (Gazeteler, binaya kamyonla sopa taşındığını yazdı)

    CHP Parti Meclisi bildirisinde, hükûmetin Konya olayları karşısında sustuğu belirtildi, polisin tarafsız olması istendi.

    AP'nin İstanbul İl Genel Meclisi seçimleri konusunda Yüksek Seçim Kurulu'na yaptığı itiraz da reddedildi. (Bu olay AP'nin sürekli itirazlarına yol açmış, gerek bu, gerekse temmuz ayının öteki olayları üzerine, Son Havadis gazetesinde Anayasa'nın öngördüğü baskı ku-

ruluşlarından yakınılmıştır. Bak.: Ulus gazetesinin 29.7.1968 günlü sayısı).
Atina Müzik Festivalinde, Selçuk Başar'ın bestelediği, Ajda Pekkan'ın okuduğu "Özleyiş" dördüncü oldu. (Birinciliği Belçikalı almıştır).

Temmuz

1. İstanbul Üniversitesi açıldı. (Sınavlar 15 temmuzda başlamıştır)
3. İstanbul Teknik Üniversitesi'nde işgal sona erdi.
   * Savcılık, boykotçular hakkında kovuşturmaya başladı.
4. Derby Lâstik Fabrikası işçiler tarafından işgal edildi. (Sorun, ilerikl günlerde, işçilerin hakem önünde istedikleri sendikayı seçmeleriyle çözümlenmiştir).

4-6. Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu 21. Genel Kurul Toplantısı sonunda TÖS genel başkanı Fakir Baykurt genel başkanlığa seçildi.
   * Cumhuriyet'te: AP ile YTP, eski DP'lilerin siyasal haklarının geri verilmesi için imza topluyor.

5. Ankara'da seçim öncesi yapılan gecekonduların yıktırılması üzerine evlerin sahipleri Başbakanın evi önünde toplandı.
6. McNamara Türkiye'de.
   * Milliyet gazetesi: Ali Naci Karacan Karagöz Oyunu Yazma Yarışması'nda birinciliği Aziz Nesin kazandı.
7. Pakistan Dışişleri Bakanı Arşad Hüseyin ile Dışişleri Bakanı Çağlayangil arasında Ankara'da yapılan görüşmeler sonunda bir bildiri yayınlandı.
8. Muğla'da günlerce sürecek orman yangını başladı.
9. CHP Parti Meclisinin bildirisinde Türkiye'nin NATO'da kalması uygun görüldü.

9-12. Yatağan (Muğla) ormanlarında yangın çıktı.

10. Rektörler Ankara'da toplanarak üniversite sorunlarını görüştüler. (Toplantılar sonradan İstanbul'da devam etmiştir)
    * Moskova'da bulunan Çağlayangil, Kosigin ile görüştü.
11. Hürriyet'te: Associated Press'in haberi: Bayar, Demirel'i düşürmek istiyor.
12. Yüksek Seçim Kurulu'nun kararı ile İstanbul Belediye

Meclisi'nde hiç AP'li üye kalmadı; İl Genel Meclisi'nde AP'liler azınlığa düştü.

13. Başbakan Demirel basın toplantısı yaptı.

15. Tunus Devlet Başkanı Burgiba ve oğlu, Sunay'ın özel çağırılısı olarak İstanbul'a geldi.
    - İstanbul'da öğrenciler limana gelen 6. Filoyu protesto ettiler.

16. İşçiler, İstanbul'da Şişli'de bir ekmek fabrikasını işgal ettiler.
    - Dünkü protesto dolayısıyle İstanbul'da toplum polisi ile öğrenciler arasında çatışma oldu.

17. Polis, İstanbul Teknik Üniversitesi öğrenci yurdunu bastı, öğrencileri copladı, yaraladı. Öğrenciler, 6. Filo erlerini denize attılar, arabalarını tahrip ettiler.

18. Ankara'da öğrenciler, Amerikan kuruluşlarını taşladılar.
    - İstanbul'da üniversiteliler tutuklandı; adliyeye —yataklarından kaldırılarak don-gömlek getirildiler. İstanbul Teknik Üniversite Rektörü ve Senato üyeleri, öğrencilerin Rektöre hakaretini öne sürerek toptan istifa etti.

20. İstanbul'da öğrenciler Amerika aleyhinde miting yaptı. Hükûmet son olayları görüştü.
    - Fazıl Küçük Türkiye'ye geldi.

21. Bülent Ecevit, oy verme hakkının (18) yaşındakine değin indirilmesini önerdi.

22. AP, İstanbul belediye seçimleri konusunda Yüksek Seçim Kurulu'na itirazda bulundu.
    - Macar Dışişleri Bakanı Janos Peter Türkiye'ye geldi.

23. Yüksek Seçim Kurulu, AP'nin itirazını reddetti.
    - Fiat otomobili yapımı için anlaşma imzalandı.
    - Konya'da gece gerici büyük bir topluluk ayaklandı. Gazete, kitabevi, gazete satıcısı, içkili lokanta ve gazinoları, tüccarlar kulübünü tahrip etti; öğretmenler mahallesine saldırdı.

24. İstanbul'da polisin yaraladığı Hukuk Fakültesi öğrencisi Vedat Demircioğlu öldü. (Cenazesi gizlice Konya'nın Taşkent ilçesine götürülerek gömülmüştür). İstanbul'da öğrenci'erle polis yeniden çatıştı.
    - Yüksek Seçim Kurulu, AP'nin yeni itirazını reddetti.

25. Vedat Demircioğlu'nun Taşkent'e götürülmesi üzerine yü-

rüyüş yapan öğrencilerle polis yeniden çatıştı. Asker araya girdi.

* İsmet İnönü, Konya olaylarına yanlış teşhis konulmasından felâket gelebileceğini söyledi. (İçişleri Bakanı, verdiği demeçte, Konya olaylarında irtica olmadığını söylemişti).

27. Başbakan bir demeç vererek devlet egemenliğini ezdirmeyeceklerini söyledi ve polisi savundu.

* İstanbul'da gençlik ve öğrenci kuruluşları Anayasa'ya ve Kanunlara Uyma Mitingi yaptı. Miting olaysız geçti.

30. Konya'da Mücadele Birliği'nin düzenlediği "Ordu ve Millet Elele" mitinginin ordu ile bir ilişiği olmadığı Genelkurmayca bildirildi; mitingin adı değiştirildi.

* Ord. Prof. Bedri Karafakioğlu yeniden İstanbul Teknik Üniversitesi rektörlüğüne seçildi.
TMTF'nun düzenlediği Öğretimde Millî Reform Semineri başladı.
Ankara'da bulunan Suudi Arabistan Başbakan Yardımcısı Fehd, Anıt-Kabir'e gitmedi.

31. Cumhuriyet'te: Toplum polisine altı helikopter verilmesi kararlaştırıldı.

Ağustos :

1. Gerici bir gazetenin çağrısı üzerine Ankara'da Hacıbayram camiinde kalabalık bir cemaat namaz kıldı. (Ertesi gün Maltepe camisine gidilmiştir)

* Konya olaylarının duruşmasına başlandı.
* Denktaş Türkiye'de.
* 1966'da sınırdışı edilen papaz Yakovas birkaç gün için İstanbul'a geldi. Gençlik, Türk düşmanı papazı protesto etti.

2. Akşam'da: Süleymancılar, Nurcular aleyhinde bildiri dağıttı.

* Akşam'da: Nehar Tüblek, Bordighera Uluslararası Mizah Yarışması'nda karikatürleriyle altın palmiye kazandı.

3. İstanbul'da ve Konya'da komünizmi yerme mitingleri yapıldı.

4. Marmaris'te 29 temmuzda başlayan orman yangını söndürüldü.
   * Van'da Nurcular Saidî Kürdî'ye mevlût okuttular, gösteri yaptılar.
   Adana'da Biberiye tarikatı mensupları arasındaki çekişmede iki kişi öldü.
6. (200) AP'li, İstanbul Belediye Sarayını basarak toplantıdaki üyeleri aleyhinde sövgülü gösteriler yaptı, kavga çıkardı.
   * İnönü, Başbakanın AP temsilciler meclisinde CHP'ye ve ortanın soluna karşı sözlerine yanıt vererek irticaa dikkati çekti.
9. Mücadele namazı Samsun'da kılındı. (Birkaç gün önce de Bursa'da kılınmıştır)
   * Edirne İmam-Hatip Okulu'nun temelini atan Millî Eğitim Bakanı, ilçelerdeki lise sayısının dondurulacağını söyledi.
10. Cumhuriyet'te: Ankara Üniversitesi Senatosu, genel eğitimle ilgili raporunda Atatürk ilkelerinin çok daha titiz bir anlayışla okutulmasını istiyor.
    * Cumhuriyet'te: Vergilerin ödenmemesi yüzünden 1968'e (2 milyar 1 milyon) lira borç devredildi.
    Milli Birlik Grubu, devlet yöneticilerine bir muhtıra vererek, gericilik olaylarına dikkati çekti.
    Korgeneral Faruk Güventürk, 5. Truva Festivali'nde yobazları yerdi.
11. Cumhuriyet'te: Ula'da Dr. Orhan Erkul, hasta bir kadının kırık koluna bacağından aldığı kemiği taktı.
    * İzmir'de, yakalandıktan sonra komünist olduğunu söyleyen birisi, Amerikan Haberler Merkezi'ne molotof kokteyli attı. Aynı zamanda Komünizmle Mücadele Derneği'nde yangın çıkarılmak istendi. Hisar Camiinde mücadele namazı kılınacağı sırada, şadırvana saatli bomba konuldu, patlamada yaralananlar oldu. (Olayla ilgili kimseler yakalanmıştır).
    * Afrikalı (13) büyükelçi Ankara'ya geldi.
12. Cumhuriyet'te: AID'nin koşulları kabul edildi; Karadeniz Bakır İşletmeleri Kompleksi özel sektöre veriliyor.
14. Bugünkü gazetelerde: Tural ile anlaşmazlık yüzünden Uran ve Tansel'in istifa ettiği, ancak Cumhurbaşkanınca istifalarının reddedildiği bildiriliyor.

Konya olaylarında (28) sanık ceza giydi.
İzmir olaylarında, elebaşı bilinen Osman Başdemir ile birlikte dokuz kişi tutuklandı.

16. Bugünkü gazetelerde: Kuvvet komutanlarının istifaları kabul edildi.
17. Yeni kuvvet komutanları açıklandı: Kara Kuvvetleri'ne: Memduh Tağmaç, Deniz Kuvvetlerine: Celâl Eyiceoğlu, Hava Kuvvetlerine: Reşat Mater, Birinci Ordu Komutanlığına: Haydar Sükan, Donanma Komutanlığına: Kemal Kayacan atandı. Eski kuvvet komutanları emekliye ayrıldı.
18. Antakya, Aydın, Trabzon'da mücadele namazı kılındı.
19. Edirne'de Selimiye'de mücadele namazı kılındı.
20. Fırtına İstanbul'u karıştırdı. Bir kişi öldü.
    • İzmir Fuarı açıldı.
21. Çekoslovakya'nın işgali Türkiye'de sert tepkilerle karşılaştı. Gençlik kuruluşları ve partiler protesto demeçleri verdiler.
23. Kastamonu'da şapka devriminin yıldönümü kutlandı.
    • Türkiye'de Rusya'nın Çekoslovakya'yı işgaline karşı tepkiler sürüyor. Hükûmet, Rusya'nın çekilmesini istedi. Fuardaki Rus pavyonu, gençliğin sürekli protestoları karşısında kapandı.
25. Bursa'da Ordu Yardımlaşma Kurumu ve Volvo firması tarafından kurulacak otomobil fabrikasının temeli atıldı.
26. Büyük Taarruz'un 46. yılı Afyon'da törenle kutlandı.
    • Terfileri görüşecek olan Askerî Şûra toplandı.
28. Senato Başkanı Atasagun'un Moskova gezisi ertelendi.
29. (55) albay, general ve amiral oldu.
    • Amerikan 6. Filo'sunun İzmir'e gelişi gençler tarafından protesto edildi. Sağcılar iki genci yaraladı. (Protestolar daha önceden başlamıştı. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ile Dışişleri Bakanlığının bu gelişin aleyhinde oldukları söylentisi çıkmıştı).
    Ahmet Dalh, iki milyonluk mirasını Türk Eğitim Vakfı'na bıraktı.
30. Zafer Bayramı kutlandı.
    • 6. Filo'yu protestolar devam etti. Yine yaralananlar oldu.
    Sunay uzun bir mesaj yayınlayarak solcu, gerici ha-

reketleri yerdi, Amerikan filosunun konuğumuz olduğunu söyledi.

Eylül :

1. İstanbul'da Balkan Tıp Haftası başladı.
   * Gençlik kuruluşları Cumhurbaşkanı Sunay'ın 30 ağustos demecini eleştirdiler.
   Cumhuriyet'te: Yıllık buğday üretimi tahminlerden yüzde otuz düşük. 400.000 ton buğday ithal edeceğiz.
2. İstanbul'u yer yer seller bastı. Sellerden yurdun çeşitli bölgeleri zarar gördü, ölenler oldu.
3. Bartın'da şiddetli depremde yüzlerce yaralı, 25 ölü. (Deprem Ankara'ya değin kaymıştır).
4. Türkiye Öğretmenler Sendikası tarafından düzenlenen Devrimci Eğitim Şûrası, Siyasal Bilgiler Fakültesi konferans salonunda başladı.
   * Prof. Dr. İsmet Giritli, TRT Yönetim Kurulu Başkanlığından ayrıldı.
5. Federal Almanya Başbakanı Kiesinger ve eşi Türkiye'ye geldi.
6. Adalet yılının açılışı TBMM salonunda yapıldı. Yargıtay Başkanı İmran Öktem konuştu. İstanbul'da konuşan Baro Başkanı Ferruh Dereli, şeriatçılardan yakındı.
   * MTTB'nin yarın yapacağı solcu basın tel'in toplantısı dolayısıyle Gazeteciler Sendikası ve Cemiyet uyarıda bulundu.
   İstanbul'da Valide Camii avlusuna asılan bir gazetenin Atatürk aleyhindeki yayını dolayısıyle kavga çıktı. Atatürk'ü savunan bir emekli assubay dövüldü.
7. İzmir'de gençliğin düzenlediği Tam Bağımsızlık Mitingi polis kordonu arasında yapıldı.
   * MTTB'nin solcu basını tel'in toplantısı İstanbul'da yapıldı.
8. Manisa'da Haruniye camiinde komünizmi tel'in namazı kılındı.
   * Kiesinger, İnönü ile görüştü.
   * Devrimci Milli Eğitim Şûrası sona erdi.
   * Bir kadın konferansçı İman ve İslâm konferansında,

Şeyh Sait'in arkadaşlarının mücadeleye devam edeceğini söyledi.

9. Cumhuriyet'te: İktisadî Devlet Teşekküllerini Yeniden Düzenleme Komisyonu raporundan: Genel müdürlerin yüzde seksen üçü görevde beş yıldan az kalıyor.
   * Gazetelerde: Kiesinger, Atatürk için övücü sözler söyledi.
   * İzmir'in kurtuluşu kutlandı.
   * Türk-Alman ortak bildirisi yayınlandı. Kiesinger, İran'a geçti.
   * Devrimci Eğitim Şûrası'nın bildirisi yayınlandı.
10. Maliye Bakanı, Türk parasının düşürülmeyeceğini söyledi. (Devalüasyonu salık veren profesörler olmuştur).
    * Devrimci Eğitim Şûrası'ndan bir kurul, Cumhurbaşkanı Sunay'la görüştü.
12. Akşam'da: Barzanî'nin, Akşam muhabiri Hulûsi Turgut'la gönderdiği mektuplar Sunay ile Demirel'e verildi.
    * On ikinci Türk Mikrobiyoloji Kongresi toplandı. Sütlerin büyük ölçüde mikroplu olduğu ileri sürüldü.
14. İstanbul'da, hilâfetin zorunlu olduğunu söyleyen, daha birçok kanunsuz sözler sarfeden Mehmet Çiçek adlı Yüksek İslâm Enstitüsü öğrencisi bir vâizi Prof. Kubalı Cumhurbaşkanına ve savcılığa şikâyet etti.
    * Başbakan, on birinci basın toplantısını yaptı.
    * Cemal Gürsel anıldı. (Kontenjan, Millî Birlik grupları ve başka kuruluşlar bir gün önce bildiriler yayınladı).
17. Akşam'da: İşgalcilikten dolayı Ankara ve İstanbul'da (133) öğrenci hakkında dâva açıldı.
    * İnönü, Başbakanlığı zamanında Almanların Türkiye'den askerî eğitim alanı istediklerini açıkladı. (Ertesi günkü gazetelerde, bu kez de Demirel'den istedikleri bildiriliyor).

    Hilâfeti isteyen vâiz teslim oldu. Bazı kimseler Kubalı'yı yuhaladılar.
18. Kubalı bu kez ölümle tehdit edildi. Üniversiteliler, Kubalı lehinde gösteri yaptı.
    * Akşam'da: Prof. Dr. Perihan Çambel kanserle ilgili bir buluşunu açıkladı.
21. Prof. Kubalı, gericilik konusunda parti liderlerine bir muhtıra gönderdi.

24. Bu yıl tek dersten kalan öğrencilere, yapılan baskılar üzerine bir sınav hakkı daha tanındı. (Sınavlar 7 ekimde).
    • Doğu Anadolu bölgesinde depremler oldu. Can kaybı yok.
    İnönü, seksen beş yaşına girdi.
    Hilâfetçi vâiz hakkında, Diyanet İşleri Başkanlığı da soruşturma açtı.
    Türk Dil Kurumu ödüllerini bu yıl romanda Kemal Tahir (Devlet Ana), hikâyede Samim Kocagöz (Yağmurdaki Kız), tiyatroda Turan Oflazoğlu (Deli İbrahim), çeviride Prof. Seha Meray (Grotius: Savaş ve Barış Hukuku) kazandı. Öteki dallarda ödül alan olmadı.
25. NATO ülkeleri genelkurmay başkanları onuruna Ankara'da tatbikat yapıldı.
26. Prof. Kubalı, devrimci örgütleri irticaa karşı işbirliğine çağırdı.
    • Yüksek Seçim Kurulu, 2 haziran seçimlerinin sonuçlarını açıkladı.
29-30. Kıbrıs değiştirme birliği gitti.
    • Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu, üçüncü dönemin işlerini görmek üzere toplandı.

Ekim

1. Bugün açılan Ankara Tıp Fakültesi'nde boykot başladı. (Turizm ve Otelcilik Okulu ile Ortadoğu Teknik Üniversitesi'ne de sıçramıştır).
3. Kubalı, Sivas'ta çıkan bir gazetenin hilâfetl ve şeriatı öven yazıları üzerine ilgilileri uyardı.
    • Akşam'da: Brüksel'de yapılan karikatür yarışmasında Nehar Tübilek dünya birincisi oldu.
9. Ankara'da 4. Nöro-Psikiyatri Kongresi açıldı.
    • Devlet Bakanı Atabeyli, vâizlerin konuşmalarında dikkatli davranmalarını istedi.
14. Düzce'de, öğretmenlerin sanat gecesine gericiler saldırdı, yaralanan oldu, toplantı tatil edildi.
15. Fakir Baykurt, Birecik'te konuşurken saldırıya uğradı, başından yaralandı.
    • İlhan Selçuk, Başbakana hakaretten altı aya mahkûm oldu.
18-20. CHP 19. Kurultayı Ankara'da açıldı. İnönü konuşma-

sında, bir süredir yinelediği sözünü yine söyledi: "CHP sosyalist değildir!" (İnönü Genel Başkan seçildi).

19. Genel Sekreter Mustafa Kaplan'dan sonra Şefik Soyuyüce ile Münir Köseoğlu da, 27 mayısçı olduklarını söyleyerek CKMP'den ayrıldılar. (Önce Numan Esin ayrılmıştı).
22. C. Senatosu TRT'yi ibra etmedi.
25-30. De Gaulle ile eşi Türkiye'de. (İkili görüşmeler sonunda teknik işbirliği anlaşması imzalandı.
26. Bülent Ecevit yeniden CHP Genel Sekreteri seçildi. CHP Merkez Yönetim Kurulu da seçildi.
    - Milliyet gazetesinin güzellik yarışmasını Mine Kürkçüoğlu kazandı.
27. Milliyetçi Öğretmen Dernekleri Federasyonu Kongresi, ardından eğitim şûrası başladı. (Toplantıda mücadele namazları savunuldu).
    - Cumhuriyet'te: Ankara'da "Ulu Hakan Abdülhamit Han" piyesi Devlet Tiyatrolarından birinde oynanacak. (Ertesi gün Ulus'ta bu konuda haberler. 30 ekimde Cumhuriyet'te İlhan Selçuk'un yazısı).
28. Cumhuriyet'te: Genelkurmay'da çalışan bir yedeksubayın din devleti propagandası yaptığı açıklandı.
29. Cumhuriyet'in 45. yıldönümü kutlamalarına General De Gaulle de katıldı.
30. TİP'nde bir süredir görülen anlaşmazlık, yönetim kurulunun dört günlük toplantısından sonra, aleyhinde hareket geçilen Mehmet Ali Aybar'a güven oyu verilmesiyle sonuçlandı.
    - TMGT'nın düzenlediği "Bağımsız Türkiye İçin Mustafa Kemal Yürüyüşü" Samsun'dan Ankara'ya başladıysa da gençler tevkif edildi.
      (Bu ay içinde İstanbul Belediye Meclisi, Muhsin Ertuğrul'un yeniden Şehir Tiyatroları'nın başına getirilmesi dileğinde bulundu).
    - Tarihçi Arnold Toynbee ayın son haftası içinde Türkiye'ye geldi.
    - Paris'te bu ay içinde yapılan genç erkekler keman yarışmasını Tunç Ünver adlı 14 yaşında bir Türk kazandı.
    - İlk Türk işçi kafilesi bu ayın ortasında Avusturalya'ya vardı.

Alaca'da dikilecek Atatürk büstünün kuytu bir yere konmasını isteyen müftü ve AP'lilerle kaymakam arasında mücadele oluyor. (Cumhuriyet: 31 ekim).

C. TÜRKİYE'DE YIL İÇİNDE ÖLEN TANINMIŞ KİMSELER

1967 :

6 Kasım: Eski milletvekillerinden Mazhar Germen öldü. (-1967).
10 Kasım: Eski milletvekillerinden Hâmit Şevket İnce öldü (1893-1967).
12 Kasım: Müzisyen Ağyazar Akyazar öldü (-1967).
15 Kasım: Milli Eğitim Bakanlığı eski müsteşarlarından ve banka genel müdürlerinden Kemal Zaim Sun öldü (-1967).
16 Kasım: Milli Eğitim Bakanlığı eski müsteşarı; kültür müsteşarı Osman Faruk Verimer öldü (1912-1967).
25 Kasım: Birinci dönem milletvekillerinden İsmail Suphi Soysallıoğlu öldü (-1967).
28 Kasım: Eski milletvekillerinden iktisatçı Esat Tekeli öldü (1896-1967).
1 Aralık: Senatör Hasan Ali Türker öldü (1916-1968).
4 Aralık: Ord. Prof. Salih Murat Uzdilek öldü (1891-1967).
5 Aralık: Fazıl Ahmet Aykaç öldü (1884-1967).
6 Aralık: Bilim ödülü kazanan Prof. Dr. Cavit Erginsoy öldü (1924-1967).
10 Aralık: Türk Tarih Kurumu eski başkanlarından Hasan Cemil Çambel öldü (1877-1967).
11 Aralık: Asım Us öldü (1884-1967).
12 Aralık: Son Bektaşi babalarından Seyit Yusuf Fahir Ataer öldü (-1967).
13 Aralık: Lûtfullah Süruri Eruluç öldü (1904-1967).
16 Aralık: Eski milletvekillerinden Esma Nayman öldü (1967).
19 Aralık: Ord. Prof. İsmail Hikmet Ertaylân öldü (1889-1967).
25 Aralık: Ankara Üniversitesi eski rektörlerinden Prof. Dr. Ekrem Rüştü İzmen öldü (-1967).
28 Aralık: Gazeteci Mazhar Kunt öldü (1902-1967).

1968 :

1 Ocak: Yazar, "Sanat Dünyası" dergisi sahibi Nurullah Tilgen öldü (1907-1968).

4 Ocak: Eski valilerden, milletvekillerinden Danış Yurdakul öldü (1903-1968).

7 Ocak: Müzisyen Fahri Kopuz öldü (1885-1968).

8 Ocak: Eski milli eğitimcilerden Avni Yukaruç öldü (-1968).

9 Ocak: Yazar Süreyya Sami Berkem (Samizade Süreyya) öldü (-1968).

10 Ocak: Orgeneral Ali Fuat Cebesoy öldü (1882-1968).

19 Ocak: Müzisyen Halil Onayman öldü (-1968).

20 Ocak: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi eski müdürlerinden Fehmi Etem Karatay öldü (1888-1968).

30 Ocak: Çevirici Nihal Yalaza Taluy öldü (1900-1968).

• Eski Kütüphaneler Genel Müdürü Aziz Berker öldü (1899-1968).

Eski milletvekillerinden Hamza Osman Erkan öldü (1897-1968).

12 Şubat: Senatör, Prof. Dr. İzzet Birand, gezide Riyad'da öldü (1902-1968).

25 Şubat: Müzisyen Feyha Talay öldü (1923-1968).

3 Mart: Prof. Dr. Turan Göksan öldü (-1968).

• Prof. Dr. Enver Sengir öldü (1904-1968).

11 Mart: Haşim İşçan öldü (1900-1968).

15 Mart: Bağımsız Türk Ortodoks Kilisesi eski başkanı Papa Eftim Erenerol öldü (1884-1968).

22 Mart: Gazeteci Bahadır Düger Londra'da öldü (1911-1968).

12 Nisan: Gün Yayınları sahibi Mehmet Ali Ermiş öldü (1923 -1968).

24 Nisan: Prof. Saffet Müftüoğlu öldü (1921-1968).

28 Nisan: Eski milletvekili ve gazeteci Mithat Şakir Altan öldü (-1968).

21 Mayıs: Yeni İstanbul gazetesi kurucusu, iş adamı Habib Edib-Törehan Almanya'da öldü (1890-1968).

28 Mayıs: Ulus gazetesinden Hakkı Unan (Hakkı Hoca) öldü (-1968).

5 Haziran: Korgeneral İlhami Barut öldü (1914-1968).

8 Haziran: General Kâzım Özalp öldü (1880-1968).

14 Haziran: Emekli Orgeneral Selâhattin Selışık öldü (-1968).
26 Haziran: İş adamı ve gazete sahibi İzzettin Turanlı öldü (-1968).
8 Temmuz: Gazeteci Vedat Etensel öldü (1921-1968).
• Din yazarı: Şemsettin Yeşil öldü (-1968).
14 Temmuz: Eski dışişleri mensubu, yazar Saffet Urfi Betin öldü (1892-1968).
19 Temmuz: İş adamı Faik Yılmazipek öldü (-1968).
21 Temmuz: Eski asker Fikret Yüzatlı öldü (-1968).
28 Temmuz: Buhara Cumhurbaşkanlığı yapmış olan Osman Kocaoğlu öldü (-1968).
9 Ağustos: Birinci dönem milletvekillerinden İbrahim Turhan öldü (-1968).
12 Ağustos: Millî eğitimci İsmail Hakkı Uludağ öldü (-1968).
• Öğretmen ve yazar Zeynel Akkoç öldü (-1968).
15 Ağustos: Yazar Reşat Fuat Baraner öldü (-1968).
17 Ağustos: Prof. Necmettin Halil Onan öldü (1902-1968).
26 Ağustos: Güzel Sanatlar Akademisi öğretmenlerinden ressam Cemal Tollu öldü (1899-1968).
27 Ağustos: Spor yazarı Ercüment Kâhyaoğlu öldü (1925-1968).
10 Eylül: Prof. Dr. Muhittin Dilemre öldü (-1968).
12 Eylül: Eski milletvekillerinden Dr. Faruk Ayanoğlu öldü (1919-1968).
16 Eylül: Hamdi Varoğlu öldü (1901-1968).
17 Eylül: Ord. Prof. Hilmi İleri öldü (-1968).
23 Eylül: Yazar Cemaleddin Server Revnakoğlu öldü (-1968).
24 Eylül: Milletvekili ve yazar Fuat Uluç öldü (1910-1968).
26 Eylül: Grafik sanatlar öğretmeni ve yazar Sait Yada öldü (1912-1968).
3 Ekim: Kurucu Meclis üyesi Esat Çağa öldü (1906-1968).
7 Ekim: Prof. Sabri Esat Siyavuşgil öldü (1907-1968).
11 Ekim: Selim Sarper öldü (1899-1968).
17 Ekim: Anadolu Ajansı eski genel müdürlerinden, milletvekillerinden Ziya Gevher Etili öldü (1892-1968).
26 Ekim: Eğitimci Muhittin Akdik öldü (1900-1968).
(Sabiha Zekeriya Sertel'in Bakû'da öldüğü, 15 Eylül günlü Forum dergisinde bildirildi (1897-1968).

DÜNYADA YILIN OLAYLARI

A. KASIM - ARALIK 1967

Kasım 1967

5. Yemen'de silâhlı kuvvetler yönetimi ele aldı. Yurt dışındaki Sallal, bütün görevlerinden alındı.
4-5. Hong-Kong'da, İspanya'da, Brezilya'da uçak kazaları.
6. Rusya'da İhtilâlin ellinci yılı kutlanıyor.
10. Surveryor-VI ay'a indi.
16. Peru güzeli, dünya güzeli seçildi.
18. Cumhuriyet'te: Fransız gazetecisi M. Debray, Bolivya'da otuz yıl hapse hüküm giydi.
* U-Thant, Kıbrıs olaylarında Rumları suçladı.
19. İngiltere hükûmeti, sterlinin değerini yüzde 14.5 düşürdü. Başka ülkelerde de buna uyuldu.
20. Russell divanı Kopenhag'ın bir kasabasında toplandı.
23. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, İngiliz tasarısını kabul etti; İsrail çekilmeli, ve Araplar savaş durumunu bırakmalıdır.
* Gazetelerde: Grivas'ın yerine General Maronis atandı.
25. Lizbon banliyölerinde yağmurdan (457) kişi öldü.
28. Çin, Birleşmiş Milletlere alınmadı.
30. Aden'de Güney Yemen Halk Cumhuriyeti kuruldu.

Aralık 1967

7. Makarios: "Yunanistan'ı unutursam Tanrı canımı alsın!" dedi.
8. Dört gündür Amerika'da Vietnam savaşı aleyhinde gösteriler yapılıyor.
10. Sana'yı kuşatan kıralcılara karşı cumhuriyetçiler hücuma geçti (Yemen).
11. Cumhuriyet'te: Delta'da çarpışan Vietkongların yaş ortalaması (15).

13. Yunan kıralı Larisa'da cuntaya karşı ayaklandı. (Ertesi sabah başarısızlığa uğrayarak Roma'ya sığındı Kolias da yanındaydı. Papadopulos başbakan oldu).
13-14. NATO savunma bakanları toplantısı Brüksel'de yapıldı. NATO savunma stratejisi değişti.
15. Yunan kıralının dönmesi için girişim yapıldı. Resimleri indirilmişken yeniden asıldı.
17. Avusturalya başbakanı Harold Hold boğuldu.
    * Dahomey'de ordu, yönetimi ele aldı.
18. Yunan kıralı dönmüyor.
19. İtalyan dışişleri bakanı Fanfani: "Cunta kalırsa, Yunanistan'a NATO'da yer yok!" dedi.
20. Yunanistan'da cuntanın üç lideri kendilerini askerlikten emekliye ayırdı.
    * 18 gün önce kendisine kazada ölmüş bir kızın kalbi takılan Washansku öldü (A.B.D.).
22. Güvenlik Konseyi Kıbrıs'ta Birleşmiş Milletler birliklerinin süresini uzattı.
23. Yunanistan'da genel af ilân edildi.
25. Noel'de Vietnam'da bir gün için ateş kesildi.
29. Kıbrıs'ta 19. maddeye dayanan geçici Türk yönetimi ilân edildi.

B. OCAK - EKİM 1968

Ocak

2. Dr. Barnard, diş hekimi Blaiberg'e bir kalb ameliyatı yaptı.
3. Johnson, Amerikalıların israfa son vermelerini ve masrafları kısmalarını istedi.
4. U-Thant, Kıbrıs'taki yeni yönetimin barışçı çözümü zedelediğini söyledi.
5. Cumhuriyet'te: Pakistan'da bir ay kadar önce Eyüp Han'a bir komplo hazırlandı, iki yüz kişi tutuklandı; olay, 2 ocakta açıklandı.
    * Makarios, Türkler aleyhine tedbirler alıyor, askerin sayısını arttırıyor.
7. Rumlar, Kıbrıs'ta Türk memurlarının Lefkoşa'ya giriş çıkışını yasakladı.

8. Yunanistan'a dönen Kolias, Yüksek Mahkeme'deki görevine başladı. (İleride görevden alınacaktır).
   * Gazetelerde: Stanford'da (California) bir işçinin kalbi değiştirildi. (Yıl içinde birçok kalb değiştirme ameliyatı yapılacak, hastaların çoğu ölecektir. Barnard'ın hastası Güney Afrikalı ise yaşayacaktır).
9. Surveyor-7 ay'a yumuşak iniş yaptı.
   * Burgiba, Atatürk politikasını övdü.
11. Cumhuriyet'te: New York'ta beşinci kalb ameliyatı 7,5 saat sonra ölümle sonuçlandı.
12. Kıbrıs'ta şubatta genel seçimler yapılacağı açıklandı.
13. Gazetelerde: Surveyor-7 aydan resimler gönderiyor.
    * Cumhuriyet'te: ABD hükûmeti ırk ayrımı konusunda bir rapor yayınladı.
14. Havana "Kültür Kongresi" sona erdi. Dünya aydınlarına bildiri yayınlandı.
16. Gazetelerde: Mareşal Tito'ya karşı Mao'cu bir darbe ortaya çıkarıldı.
    * Sicilya'da deprem: (500) ölü.
17. Yunanistan, boşaltmanın bittiğini ilân ediyorsa da Kıbrıs'ta asker kaldığı sanılıyor.
18. Cumhuriyet'te: Wilson'un tasarruf tedbirleri İngiltere'de İngiliz İmparatorluğunun sonu olarak yorumlanıyor.
19. U-Thant, Kıbrıs için kesin bir çözüm istedi.
20. Gazetelerde: Cenevre Silâhsızlanma Konferansında, Amerika-Rusya, nükleer denetlemenin Atom Enerjisi Komisyonu'na verilmesinde anlaştılar.
21. Cumhuriyet'te: Cuntayı tanıyan ilk ülke: Türkiye.
    * (5.000) Yunan askeri, uyruk değiştirerek Kıbrıs'ta kalmış.
    * Stanford'da kalbi değiştirilen hasta öldü.
22. Pueblo adlı Amerikan casus gemisi Kuzey Kore sularında yakalandı. (Henüz geri verilmesi için sonuç alınamamıştır).
23. ABD, 1969'da iki Amerikalıyı Ay'a götürecek Apollo aracını denedi.
    * Akdeniz İlericileri hazırlık toplantısı Roma'da başladı. (Türkiye'den Prof. Sadun Aren'le Rıza Kaus katılmıştır).

    ABD, Yunan cuntasını tanıdı.

24. Groenland açıklarında geçenlerde düşmüş olan uçaktaki dört hidrojen bombası dolayısıyle radyasyon başladı.
25. Amerika'da yedekler askere çağrıldı.
    * Bir İsrail denizaltısı Akdeniz'de kayboldu.
26. Pueblo olayı Güvenlik Konseyi'ne getirildi.
    * Kıbrıs'ta Küçük'e karşı cumhurbaşkanlığı yardımcılığına adaylığını koyan Mehmet Zekâ vazgeçti.
27. Cumhurbaşkanı Sunay Libya'da.
28. Amerikan donanmasında terhis işlemleri durduruldu.
    * Yunanistan'da (48) profesör azledildi.
    * Bir Fransız denizaltısı kayboldu.
30. Vietkong büyük taarruza geçti. Saygon'daki Amerikan elçiliği yedi saat işgal edildi.
31. Cumhuriyet'te: Küba'da Castro'ya karşı bir komplo yapıldığı söyleniyor.
    * Cumhuriyet'te: Los Angeles'te bir hastanın orta kulağı değiştirildi.
    Kıbrıs'taki yabancı devlet elçileri Türk yönetimi ile teması kesme kararı aldılar.

Şubat

5. Vietkong saldırıları yenileniyor.
    * Amerika, Pueblo casus gemisinin Kuzey Kore'nin karasularına girmiş olabileceğini kabul etti.
10. C. Vance, bu kez Kore'ye gönderildi.
    * Vietnam'da Kesan Amerikan üssü tehlikede. (Sonradan boşaltılmıştır).
11. Makarios, federatif sistemi reddediyor.
13. Bugünkü gazetelerde: Rusya, Vietnam'a gönüllü gidecek-lere izin verecek.
18. Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin Ankara elçisi, Mısır'ın Enosis'e karşı olduğunu söyledi.
    * Batı Berlin'de Vietnam savaşı aleyhinde gösteriler oldu.
21. Paris'te ve başka ülkelerde Vietnam savaşı aleyhinde gösteriler yapıldı.
25. Makarios yeniden başkanlığa seçildi. (Türkler de Fazıl Küçük'ü seçtiler).
26. Budapeşte'de komünist ülkeler arası zirve toplantısı başladı.
    * Mısır'da gösteriler yüzünden üniversiteler kapatıldı.

28. Cumhuriyet'te: 1963'ten beri (7.000) Kıbrıslı Türk adadan göçtü.
    * Cumhuriyet'te: Norveç, Türkiye'ye döşenmesi düşünülen nükleer mayınlara karşı.
    (Bu ay içinde, Vietnam savaşları şiddetlenmiştir).

Mart :

6. Başkan Nâsır, İsrail ile yapılan savaşı Look dergisine anlattı. "Hava kuvvetlerimizin tamamını kaybettik!" dedi.
    * Rodezya'da, Kıraliçe'nin cezalarını müebbet hapse çevirdiği üç zenci asıldı.
7. Sofya'da toplanan Varşova Paktı virzesi sona erdi.
9. Doların altın karşılığının azalması yüzünden borsalara hücum devam ediyor.
10. Fransız Genelkurmay Başkanı General Aireret, karısı, kızı ve maiyeti Madagascar dönüşü uçak kazasında öldüler.
11. İtalya'da Cumhurbaşkanı, parlâmentoyu feshetti. (Yeni seçimler yapılmıştır).
12. Mauritius adası bağımsızlığa kavuştu.
14. Londra'da altından sonra gümüşe hücum başladı.
15. Londra iş çevrelerinde buhran devam ediyor. Altın borsaları kapandı.
16. Dr. Barnard'ın kalbini değiştirdiği Blalberg taburcu edildi.
18. Washington'da Uluslararası Altın Birliği Toplantısında çifte fiyat sistemi kabul edildi.
19. Altının düşmesi sonucu, bu kez de dolara hücum başladı.
20. Güvenlik Konseyi, Kıbrıs Barış Gücü'nün süresini uzattı.
22. Makarios, birçok yasakları kaldırdıktan sonra yabancı elçilerin Türk yönetimiyle temas yasağını da kaldırdı.
    * Gençlik ve kuruluşların baskısı üzerine Çek Cumhurbaşkanı Novotni istifa etti.
    * Bir Venezuella yolcu uçağı Küba'ya kaçırıldı.
23. İsrail birlikleri Ürdün'e girdi, sonra çekildi. (Güvenlik Konseyi'nde İsrail kınandı).
    * İsrail'i protesto ettik.
    (İsrail-Ürdün sınırında, zaman zaman da Mısır-İsrail arasında yıl boyunca devamlı çatışmalar olmuştur).
    Nâsır, kabinesini sivilleştirdi.

- Cumhuriyet'te: Bolivya hükûmeti, Che Guevara'ya azlzlık payesi veren köy'ü'erle mücade'eye girişti.
- Polonya'da oturma grevi yapan öğrencileri polis dağıttı.

General Westmoreland, Vietnam'daki komutanlık görevinden ayrıldı. (Yerine General Abrams getirilmiştir).

25. Makarios, ilk kez bir Türk lideriyle görüştü.
    - Panama Meclisi, politika yaptığı gerekçesiyle Devlet Başkanına işten el çektirdi.
27. Robert Kennedy, Vietnam'da geriye tırmanma istedi.
    - Uzay pilotu Gagarin bir uçak kazasında öldü.
28. Amerika'da seçim kampanyası hararetlendi.
29. İsrail-Ürdün arasında sınır çarpışmaları oldu.
30. Çekoslovakya'da öğrencilerin başlattığı özgürlük hareketlerinden sonra Cumhurbaşkanı Novotni'nin çekilmesi üzerine Cumhurbaşkanlığına General Svoboda seçildi.
31. Cumhuriyet'te: Vietnam'da düşen F-111 uçağının kalıntılarını arama yarışı başladı.

(Bu ay içinde görülen, Küba'ya Amerikan uçağı kaçırma olayları yıl boyunca sürecektir).

Nisan :

1. Johnson, televizyonda yaptığı konuşmada, adaylığını koymayacağını açıkladı.
    - Johnson, barış önerisinde bulundu. Kuzeyde bombardıman durduruldu. (Geçici olarak)

Grivas'ın EOKA'nın yıldönümü için Adaya gelmesi Kıbrıs'ta kaygı uyandırdı.

2. Kaoki'nin Stern dergisine verdiği demeçte, Amerika'yı sömürgecilikle suçladığı bugünkü gazetelerde yazıldı.
3. Hanoi, görüşmelere hazır olduğunu bildirdi.
4. Amerika-Kuzey Vietnam barış görüşmeleri için hazırlıklara başlandı.
5. Amerika'da zenci lideri Dr. Martin Luther King öldürüldü. Karışıklıklar çıktı.
6. Amerika'da ayaklanma kırk kente yayıldı.
7. Amerika'da karışıklıklarda ölü sayısı (48)e yükseldi. Yaralı (1.000)i aştı. Ordu birlikleri müdahale ediyor.
    - Giap, Kesan kuşatmasından vazgeçti.

8. Amerika'da ölü sayısı (60)a yükseldi. Washington ve Chicago'da yiyecek sıkıntısı başgösterdi.
9. Amerika'da ayaklanmalar dört eyalete daha sıçradı.

9-11. Akdeniz İlericileri konferansı (Roma), bir bildiri yayınlandı.

10. Amerikan Kongresi, Medenî Haklar Yasası'nı onayladı.
12. Cumhuriyet'te: Oscar ödüllerini Sidney Poitier ile Katherine Hepburn aldı. Irk ayrımı olayları filmleri kazandı.
    * Almanya'da solcu öğrenci lideri vuruldu. Sürekli karışıklıklar oluyor.
13. Almanya'da öğrenciler basın kıralı Springer'in gazetelerine karşı savaş açtı.
20. U-Thant, Türk-Rum görüşmeleri yeri için Cenevre'yi önerdi.
25. Bumedyen'e başarısız kalan bir suikast yapıldı.
30. Fransa'da yapılan kalb naklî ameliyatı sonunda hasta öldü.
    * Bir süredir yapılan Türk-Rum görüşmelerinde, iki cemaatin görüşmelere yurt dışında başlamaları, Kıbrıs'ta devam etmeleri kararlaştırıldı.

Mayıs

2. İsrail Güvenlik Konseyi'nin kararına aldırmayarak eski Kudüs'te askeri törenle kuruluş yıldönümünü kutladı.
5. Vietkong bir genel taarruza geçti.
    * İspanya, Cebelütarık sınırını kapattı.
7. Fransız üniversitelerinde bir süredir görülen bunalım kimi fakültelerin kapatılmasına yol açtı.
9. Fransa'nın batısında çeşitli mesleklere mensup kimseler gösteri yaptı.
10. Ruslar, Polonya'daki askerlerini Çekoslovakya sınırına sürdüler.
    (Varşova Paktı manevraları dolayısıyle Çekoslovakya'ya girmiş olan Rus birliklerinin geri çekilmesi sürüncemede kalmıştır).
    * Paris'te Amerika ile Kuzey Vietnam arasında görüşmelere başlandı.
13. Paris'te Amerika-Kuzey Vietnam görüşmeleri resmen başladı.

• Paris'te öğrencileri destekleyen işçiler, genel greve girişti.

15. Sorbonne'lu öğrenciler boykota devam kararı aldı.

16. Paris'te öğrenciler Odeon Tiyatrosu'nu da işgal etti.
• Amerika'da kasırga, Japonya'da deprem oldu. (Bu türde doğa olayları dünyanın başka yerlerinde de görüldü).

17. Fransa'da işçiler fabrikalara el koydu.
• İtalya'da seçimlerde Hıristiyan Demokratlarla Komünistler ilerde.

18. Güney Vietnam'da hükûmet istifa etti.

19. Madrit'te öğrenciler ayaklandı.
• Salisbury (Maryland, ABD) sağır ve dilsiz bir zenci, hırsızdır diye polisler tarafından öldürülünce, zenciler ayaklandı.

20. İsveçli öğrenciler ayaklandı.
• Çeteciler Haiti'ye çıkarma yaptı.

22. Fransa'da sol muhalefetin güvensizlik önergesi oylandı, hükûmet güven oyu aldı.

25. Lion ve Paris'te sokak savaşları oldu. Yaralananlardan başka iki ölü de var.

26. Denktaş ile Klerides görüştüler.
• Gazze'de İsrail'e karşı direnme başladı.

27. Fransa'da hükûmet, işçilerle anlaştı. De Gaulle, 16 haziranda reformları halkoyuna sunacak.
• Amerikan nükleer denizaltısı Scorpian üssüne dönmedi.

28. Cumhuriyet'te: Bir yılda yabancı ülkelerde (56) Amerikan kuruluşu saldırıya uğradı (1967). 1966'da saldırı sayısı sadece (12) idi.

30. De Gaulle halkoylamasından vazgeçti. Meclisi feshetti.
• Yunanistan'da, İstanbul fethinde ölen Rumlar anıldı.

31. Ordu, De Gaulle'i destekliyor. (Fransa'da seçimler haziranda yapılacaktır).

Haziran

2. Öğrenciler New York'ta radyoya el koydu.

2-5. Denktaş ile Klerides Beyrut'ta görüştüler. (Kıbrıs Türklerinin durumu hakkında).

5. California'da ön seçimleri kazanan Robert Kennedy, ba-

sın toplantısından sonra Ürdün asıllı Sirhan tarafından öldürüldü.

8. Martin Luther King'i öldürmekten sanık Ray, Londra'da yakalandı.

10. İtalya, Almanya: İsveç ve İspanya'dan sonra Yugoslavya'ya da sıçrayan öğrenci boykotları Tito'nun olumlu vaatleri üzerine yatıştı.

11. Paris'te yine kanlı olaylar başladı.
    * Birleşmiş Milletler Siyasal Komisyonu, nükleer silâhların yayılmasını yasaklayan antlaşmanın ulusların onayına sunulmasını kabul etti.

14. Cumhuriyet'te: Türkiye'den kaçırılan tarihî eserler Londra'da satışa çıkarıldı.
    * McCarthy seçim konuşmasında, Kızıl Çin'in tanınmasını istedi.

15. Öğrenci hareketleri Afrika ile Güney Amerika'ya da sıçradı.

21. Yunanistan'da hükûmet istifa etti, yenisi kuruldu.

23. Fransa'da seçimin ilk turunda De Gaulle ileride.
    * Buenos Aires'te bir maçta (80) kişi öldü.

24. Öğrenci hareketleri dolayısıyle Rio Üniversitesi kapatıldı.
    * Denktaş-Klerides görüşmelerine Kıbrıs'ta yeniden başlandı.

25. Yoksullar kentinin işgali ve zenci lider Abernathy'nin tevkifi üzerine hava gerginleşti ve Washington'da olağanüstü hal ilân edildi.

30. İkinci turda De Gaulle çoğunluğu elde etti.
    * Varşova Paktı manevraları sona erdi.

Temmuz

1. Ortak Pazar Gümrük Birliği anlaşması yürürlüğe girdi.
    * (214) kişilik askerî bir Amerikan uçağı Vietnam'a giderken Ruslara ait Kuril takımadalarından birine inmeğe zorlandı.

3. Ruslar, Kuril adalarından birine indirdikleri uçağı Amerikalılara geri verdi.

4. Nâsır, Moskova'ya gitti.

11. Fransız Başbakanı Pompidou istifa etti. (Yerine Dışişleri Bakanı Couve de Murville getirilmiştir).

12. Moskova'daki görüşmelerden sonra Belgrad'a giden Nâsır, Tito ile görüştü.
13. Amerikan uçaklarının Küba'ya kaçırılması olaylarına bir tane daha eklendi.
14. Brezilya güzeli dünya güzeli seçildi.
14-15. Rusya-Doğu Almanya-Polonya-Bulgaristan ve Macaristan'ın, Çekoslovakya'daki demokratlaşma hareketine karşı yaptıkları zirve toplantısı iki gün sürdü.
17. Irak'ta hükûmet darbesi oldu, Ârif düşürüldü, yurt dışına çıkarıldı. (General Ahmet Hasan el-Bekr devlet başkanı oldu).
18. Çekoslovakya, Varşova toplantısından sonra beş devletin yolladığı mektubu reddetti. (Romanya, Yugoslavya ve Fransa komünist partileri Çekoslovakya'yı tutuyor).
    • Yugoslavya hükûmeti, ilk kez güven oyu istedi.
20. Johnson ile Güney Vietnam Cumhurbaşkanı Van Tiyö Honolulu'da buluşarak savaşın devam etmesi konusunda anlaştılar.
21. Çek-Rus görüşmeleri için Dubçek, Çek topraklarında buluşmayı önerdi.
23. Bir İsrail yolcu uçağı Cezayir'e kaçırıldı.
29. Çek-Rus görüşmeleri Çekoslovakya'nın bir kasabasında başladı. (Rus birlikleri sınırda geniş çapta manevra yapıyor).
    • Peru Cumhurbaşkanı, petrolün millileştirileceğini açıkladı.

    Meksika'da öğrencilerle polis arasındaki çatışmalarda yüzlerce yaralı var. (Birkaç ölüden de söz edilmiştir) Irak'ta yeni başbakan ve savunma bakanı azledilerek yurt dışına çıkarıldı. (Başbakanlığı da devlet başkanı üzerine almış ve eski başbakanın petrolün millileştirilmesine karşı olduğunu açıklamıştır).

    Costa Rica'da patlayan volkan yüzünden yüze yakın insan öldü.
30. Güney Yemen'de kabilelerin hükûmete karşı ayaklanması üzerine girişilen harekâttan sonra seferberlik ilân edildi.
31. Rusya'da bir Türk turist otobüsü devrildi. Dört yaralı arasında Şevket Süreyya Aydemir de var.

Ağustos :

1. Çek-Rus toplantısı sona erdi. Anlaşmaya varıldığı bildiriliyor.
   * Filipinlerde şiddetli deprem oldu. Ölenlerin iki yüze vardığı anlaşılıyor.

3-4. Bratislava'da Çeklerin ve Rusların da katıldığı bir toplantı yapıldı. (Rus birlikleri Çekoslovakya'dan tamamiyle ayrılmıştır). Çekler Varşova Paktı politikası dışına çıkamıyacak.

4. Rio de Janeiro'da öğrencilerle polis arasında çatışmalar oldu.
5. İsrail uçakları Ürdün topraklarını bombaladı, (28) kişi öldü.
6. Nijerya-Biafra görüşmeleri başladı. (Ertesi gün kesildi).
7. Nixon, Cumhuriyetçi Parti'nin başkan adayı seçildi.
9. Cumhuriyetçi Parti kurultayının yapıldığı Miami'de zenci-polis çatışmasında üç zenci öldü.
10. 23 temmuzda başlayan Varşova Paktı manevraları bitti. (Bitiş daha sonra açıklanmıştır).
11. Montevideo (Uruguay)'da öğrencilerle polisler çatıştı. (Bu çatışmalar daha önce başlamıştır)
    * Prag'da bulunan Tito, Dubçek ile konuşmalarını bitirerek döndü.
12. Nijerya-Biafra görüşmeleri yeniden başladı.
13. Papadopulos'a, başarıya ulaşamayan bir suikast yapıldı.
    * Çek-Doğu Almanya ortak bildirisinde iki ülke de neonazizme karşı olduklarını belirttiler.
17. Güvenlik Konseyi, İsrail'i takbih etti.
21. Ayın 20'sini 21'e bağlayan gece yarısı Varşova Paktı üyelerinden Rusya, Doğu Almanya, Macaristan ve Bulgaristan; Çekoslovakya'yı işgale giriştiler.
    * Bugünkü Cumhuriyet'te: Geçenlerde yeniden başlayan Nijerya saldırısında binlerce Biafralı öldürüldü. (Her gün Biafra'da binlerce insan açlıktan ölüyor).
22. Çekler, yöneticileri, Komünist Partisi ve halkı ile direniyor. Grev yapıyor, yer yer çarpışıyor. (25 kişi ölmüştür).
    * Güvenlik Konseyi toplandı. (Rusya'yı kınamak için alınan kararı Rusya veto etti. Üç devlet çekimser kaldı)
24. Svoboda Rusya'ya gitti, görüşmelere başlandı.
    * Rusya'yı kınayanlara Komünist Çin de katıldı. (Kuzey

Vietnam ile Kuzey Kore, Rusya'yı destekliyor. Küba ile Kıbrıs Komünist Partisi de bu fikirde. Avrupa komünist partileri, Yugoslavya ve Romanya Çeklerin yanında).

(Bu toplantılara Dubçek'in ve Başbakan Çernik'in de katıldığı bildiriliyor).

26. Resmî olmayan kaynaklar Moskova'da, görüşmelerin sona ermediğini bildiriyorlar. Yine resmî olmayan kaynaklar anlaşmaya varıldığını bildiriyor. (Varşova Paktı liderleri de Moskova'da).
27. Anlaşmanın şartlı olarak yapıldığı anlaşıldı. Svoboda, Dubçek ve Çernik yurda döndü. Ancak Moskova anlaşmasının şartlı olması Prag'da tepki yarattı. (Bildiri yayınlandı)
    * Vietkong, Saygon'a ateş yağdırdı. (Bir süredir Vietkong sürekli saldırılar yapmaktadır)
28. Prag'da halk tedirgin. Gençler tavizleri öğrenmek istiyor. Çek yöneticileri halkı yatıştırmaya çalışıyor. Sovyet birlikleri Batı Almanya sınırına yerleşti. Çek Meclisi anlaşmayı yerdi.
    * Nijerya, Biafra'ya son saldırı emrini verdi.
29. Amerika'da Demokrat Parti kongresi Hubert Humphrey'i başkan adaylığına seçti.
    * Prag'da sükûnet yerleşiyor.
30. Çek Başbakanı Çernik, Moskova görüşmelerini anlattı; liberalleşme taraflılarına kaçmayı öğütledi ve: "Artık hür değiliz!" dedi.
    * Meksika ve Bolivya'da öğrenci-polis çatışmaları arttı.
    * Kıbrıs'ta Türk-Rum görüşmeleri yeniden başladı.
31. Çekoslovakya'da —Rusların istediği— tasfiye başladı.
    * Johnson, Romanya'yı da işgal edeceği söylentileri üzerine Rusya'yı uyardı.

    İran'da deprem oldu. Elli bine yakın yaralı, on binden fazla ölü.

Eylül

1. Çekoslovakya'da prezidyum üyeleri seçildi. Çoğunluk liberal üyelerden oluştu. İçişleri Bakan Yardımcısı kendini öldürdü.
    * Regis Debray açlık grevine başladı.

2. Rusya, Romanya'yı işgal etmeyeceği konusunda Amerika Birleşik Devletleri'ne inanca verdi.
3. XIV. Uluslararası Felsefe Kongresi Viyana'da toplandı.
   * Cenevre'de Nükleer Silâhlara Sahip Olmayan Devletler Konferansı açıldı.
4. Cumhuriyet'te: Daily Telegraph gazetesi, Rusya'nın Çekoslovakya'yı işgal etmeden önce Amerika Birleşik Devletleri'nden inanca aldığını ileri sürüyor.
   * Makarios ile Yunan cuntası arasında Atina'da yapılan görüşmeler sona erdi.
6. Swaziland bağımsızlığa kavuştu.
   * Cumhuriyet'te: Avrupada bozulan denge üzerine NATO faaliyete geçti. Avrupaya (35.000) Amerikan askeri daha gönderilerek Çekoslovakya'daki Sovyet askerlerine karşı denge sağlanacak.
   Cumhuriyet'te: 1967'de yirmi yedi ülkede trafik kazalarında (45.000) kişi öldü.
7. Nijerya birlikleri Biafra başkenti Aba'yı aldı.
8. Cumhuriyet'te: Borba gazetesine göre, 1948'de Stalin, Tito'yu öldürtmek istemiş.
   * Arthur Goldberg, Vietnam'dan çekilerek Amerikan kuvvetlerinin Rusya'ya saklanmasını istedi.
10. Dean Rusk, Rusya ile Amerika'nın Avrupada nüfuz bölgelerini paylaştıkları konusundaki savları reddetti.
    * Bir Fransız yolcu uçağı Akdeniz'e düştü (95) kişi öldü.
11. Johnson, Berlin ve Ortadoğu konusunda taraflara ve Sovyetlere ihtirada bulundu, itidal öğütledi.
    * Dean Rusk: "Çekoslovakya olayı Amerikan-Rus ilişkilerini zedeledi!" dedi.
13. Afrika zirvesi, U-Thant'ın da katılmasıyle Cezayir'de başladı.
15. İsveç seçimlerinde Sosyal Demokrat Parti yeniden kazandı.
16. Cumhuriyet'te: Russell'ın Yüzler Komitesi kendisini feshetti.
17. Sovyetlerin 5 temmuzda verdikleri bir nota ile, Almanya'ya Birleşmiş Milletler Anayasasının 53. ve 107. maddeleri gereğince müdahale edebileceklerini bildirmelerinden sonra Almanya'nın telâşa düşmesi üzerine Amerika, müdahale halinde NATO'nun karşı koyacağını bir bildiri ile açıkladı.

21. Amerika ve İngiltere, bir saldırı karşısında NATO'nun harekete geçeceğine ilişkin olarak Almanya'ya —sözlüden sonra— yazılı inanca da verdiler.
    * Almanya'da savaş oyunları bitti.
22. Sovyetlerin 17 eylülde Ay'a gönderdikleri Zond-5 Hind Okyanusa indi.
23. Son günlerde, Rusların Bulgar sınırına asker yığdığı haberleri üzerine NATO Başkomutanı, Bulgar sınırına geldi. (Arnavutluk, Bulgaristan'a ihtarda bulunmuştur).
    * Papandreu ve Kanellopulos serbest bırakıldı.
    * Cumhuriyet'te: Rus basını, İngiltere'nin Kıbrıs üslerine ve İtalya'ya çatan yazılar yayınlıyor.
24. Birleşmiş Milletler'in 23. dönem çalışmaları başladı.
25. Sovyet Rusya, İsrail Arap topraklarından çekilinceye değin Araplara silâh yardımı yapacağını bildirdi.
26. U-Thant, yıllık raporunda Rusya ile Amerika Birleşik Devletlerini kınadı.
27. De Gaulle Bonn'a gitti. Görüşmeler başladı. (De Gaulle, bir saldırıda Almanların yanında yer alacaklarını söylemiştir).
    * Bir süredir komada bulunan Portekiz diktatörü Salazar'ın yerine seçilen Amiral Caetano göreve başladı.
29. Yunanistan'da cuntanın anayasa referandumu yapıldı; halk genellikle "Evet" dedi. (New York Times, bu referandumu sahtecilik saymaktadır. Cumhuriyet, 1 ekim 1968)

Ekim

2. Meksika'nın başkentinde bir süredir öğrenci-polis çarpışmaları oluyor. Bugünkü çarpışmada (25) kişi öldü.
3. Peru'da silâhlı kuvvetler, yönetimi ele aldı.
3-5. Çernik ve Dubçek Moskova'da Sovyetlerle görüşmeler yaptı.
5. Kosigin Finlandiya Cumhurbaşkanı ile gizlice görüşme yapmak üzere Finlandiya'ya gitti.
11. A.B.D., Apollo-VII uzay aracını üç astronotla uzaya gönderdi. (11 gün sonra, 22 ekimde döndü).
12. Panama'da Cumhurbaşkanını devirdiler.
    * Ekvator Gine'si bağımsızlığa kavuştu.

13. Bir süredir Cebelütarık'ta görüşen İngiliz ve Rodezya başbakanları anlaşmaya varamadılar.
14. Fransız Meclisi eğitimde reform tasarısını kabul etti.
    * Meksika'da 19. Olimpiyat Oyunları başladı. (27 ekimde bitti).
    (Oyunlar süresince, derece alan zenciler arasında ırk ayrımını protesto edenler Amerikan takımından çıkarıldı).
15. Rus liderleri, boşaltma görüşmesini imzalamak üzere Prag'a geldiler. (Çek Başbakanı bu konudaki görüşmeler için Moskova'ya gitmiş ve dönmüştür).
20. Jacqueline Kennedy, Atina'da Onasis ile evlendi.
22. Çekoslovakya'dan önce Macar birlikleri çıktı.
23. Gazetelerde: Kıbrıs İçişleri Bakanı Yorgacis'in, Yunanistan Başbakanı Papadopulos'a suikast hazırladığı öne sürüldü. (İşinden alınacaktır).
26. Ruslar, içinde bir astronot bulunan Soyut-3 aracını uzaya attılar. (30 ekim'de döndü).
27. Londra'da (50.000) öğrenci Vietnam savaşı aleyhinde gösteri yaptı.
28. Cumhuriyetlerinin 50. nci yıldönümünde Çek gençleri, Ruslar aleyhine gösteriler yapıyor. (85 genç tutuklandı).
30. Çekoslovakya'nın iki devletten oluşan bir federasyon olduğunu kabul eden yasa imzalandı.
    (Bu ay içinde, Nobel Barış Ödülünü İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Başkanı René Cassin, Nobel Edebiyat Ödülü'nü Japon yazarı Yasunari Kavabata kazandı.)
31. Johnson, 1 kasım sabahından başlayarak Vietnam'da bombardımanın durdurulacağını açıkladı. (Paris görüşmelerine bağlanmaktadır. 1 kasımda bombardıman durduruldu).
    * Yorgo Papandreu ağır hasta. (Ertesi sabah ölmüştür)

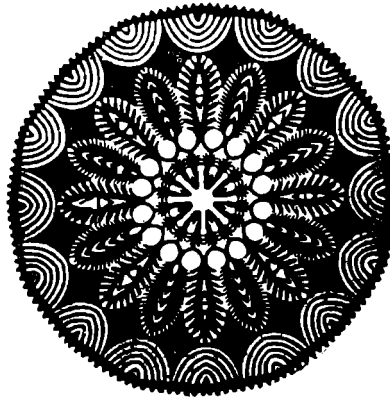
C. DÜNYADA GEÇEN YIL İÇİNDE ÖLEN TANINMIŞ KİMSELER

1967

17 Aralık: Avusturalya Başbakanı Harold Holt öldü (1908-1967).

1968 :

5 Ocak: Eski sinema artistlerinden Jean Murat öldü (-1968).
10 Şubat: Karikatürcü Chanall öldü (-1968).
27 Mart: Yuri Gagarin öldü (1934-1968).
5 Nisan: Amerikan zenci lideri Dr. Martin Luther King öldü (1929-1968).
28 Mayıs: Ressam Van Donghen öldü (1879-1968).
6 Haziran: Robert Kennedy öldü (1925-1968).
9 Haziran: Kör, sağır, dilsiz yazar Helen Keller öldü (1880-1968).
* Churchill'in oğlu Randolph Churchill öldü (1911-1968).
14 Haziran: Salvatore Quasimodo öldü (1901-1968).
22 Temmuz: Giovanni Guareschi öldü (1908-1968).
27 Temmuz: Eski sinema yıldızlarından Lilian Harvey öldü (-1968).
28 Temmuz: Atom bilgini Otto Hahn öldü (1879-1968).
4 Ağustos: Rus Mareşali Rokosovski öldü (1896-1968).
11 Ekim: Jean Paulhan öldü (1885-1968).

Hayati Severoğlu

YILIN DÜŞÜNCELERİ

1968 de Gazetelerde Çıkan
Düşünü Yazılarından Seçmeler

Ekrem Yitik: Desen

KODAMANOĞLU, M. Nuri

EĞİTİMDE ÇIKMAZLAR

Türkiye'de eğitim gerçekten çıkmazda mıdır? Böyleyse bu çıkmazlar nelerdir? Yazımızın amacı bu sorulara, yerimizin el-verdiği ölçüde cevap aramaktır.

Okur yazarlık, eğitim ve kültür nimetlerinden yararlanmanın en ucuz, en yaygın araçlarından biridir. Vatandaşlık haklarının kullanılmasında, görevlerin yerine getirilmesinde büyük değeri olan bu imkâna yurdumuzda ancak 12.358.000 insanımız sahiptir. 13.284.000 vatandaşımız ise okur yazarlıktan yoksundur. Dünyada bu sorunu nerdeyse çözemiyen kalmadı. Ümmiliği yenmekle yetinmeyip toplumumuzu daha ileri bir eğitim düzenine ulaştırmak yolunda ne ölçüde başarılı olabildik, arayalım:

İlköğretim görmesi gereken her 100 çocuğumuzdan ancak 92'si ilkokula kavuşabilmiştir. Bu sonuç geçmişe bakılırsa iyi, geleceğe bakılırsa üzücüdür. Çünkü, ilkokul dışı kalmış henüz 348.485 çocuğumuz vardır. Üstelik bunların büyük çoğunluğu, 300' den az nüfus barındıran, 12.000 köye, sayıları kırka bile varmıyan küçük gruplar halinde dağıldıkları için, okula ve öğretmene kavuşmaları çabuk ve kolay olmayacaktır. Düşünelim ki; bunca çabadan sonra bugün ancak 32.000 ilkokulumuz var.

Öte yandan verilen bilgiler, çocuğun içinde yaşadığı sosyal ve ekonomik ortamda büyük ölçüde geçerli olmadığı için, kalkınma aracı olarak ümid edilen kadar üretici de değildir. Daha çok üst eğitim hazırlayan ve tüketim isteğini kamçılayan niteliktedir. Bundan böyle ilköğretim gelişme yolunun en dik yokuşunu çıkacaktır. İngiltere'de bu konu 1902'den beri çözülmüştür.

Ortaokul'da bulunması gereken (11-14 yaş kuşakları) her 100 çocuğumuzdan ancak ve yalnız 20'si Ortaokula devam edebilmektedir. Kolayca görülüyor ki, ilkokuldan sonra üst okullara devam imkânı son derece az olduktan başka bu gibilerin ezici çoğunluğu da köy çocuklarıdır. Çünkü nüfusu 1500'den az, yani en küçük

ortaokula yetecek sayıda (1) öğrenci çıkaramıyan, küçük köylerimizde bir tek ortaokul bulunmadığı gibi, üstelik böyle köylerde 16 milyon insanımız yaşamaktadır. Kaldı ki, 1054 ortaokuldan 584'ü de beş binden fazla nüfuslu şehir ve kasabalarımızdadır.

Halkımızın, yurt coğrafyasına çok küçük gruplar halinde dağılmış olması, eğitim gelişmemizin bir kösteğidir. Bu gerçeğin eğitimimizi idare edenler ile pedagoglarımız için ifade ettiği anlam bu yazının konusu dışındadır. Ancak şunu söylemekle yetineceğiz: Sisteminde, yöntem ve müfredat programlarında millî gerçek ve gereklerimize uygun bir eğitim düzeni kurmadıkça, beklenen başarıya ulaşılamıyacaktır!

Türkiye için isabet derecesi tartışılmağa değer olmakla birlikte, meslek eğitimi aşağı yukarı her yerde ortaokuldan sonra başlar. 15 - 17 yaş kuşaklarını içine alması gereken bu eğitim yüksek öğretime doğrudan doğruya hazırlık eğitimi olan liselerle orta ihtisas erbabını yetiştirmekle görevli meslek ve teknik okullarından ibarettir.

Sosyal ve ekonomik kalkınmamız ihtiyacımız olan sayı ve nitelikteki insan gücünü yetiştirebilmemize birinci derecede bağlıdır. Bu sebeple öğrencilerin ihtisas dallarına dağılımı, ihtiyacımız olan insan gücü pramidine, sayı (kapasite) olarak denk; kalite olarak yeterli; ihtisas dalı, yani nitelik olarak eksiksiz cevap verici olmalıdır. Çünkü artık eğitim bu aşamadan başlayarak insan gücü arz kaynağı olarak işlemek zorundadır.

Yukarda belirtildiği gibi: Ortaöğretimin ikinci devresi olan bu aşama çok kısır bir ortaokul kaynağına dayandığı için sayı olarak yetersizdir. Fakat asıl çıkmaz, bu eğitime kavuşabilenlerin ezici çoğunluğunun meslek ve teknik okullarında okumaları gereğine rağmen liselerde olmalarıdır. Birinci plan döneminde yüzde 62 olan lise öğrenci sayısının yüzde 69'a düşürülmesi öngörülmüş iken, ikinci plan bunu yüzde 69'a çıkaracak şekilde bozmayı plânlamıştır.

Görülüyor ki: Türkiye, orta meslek sahiplerine olan ihtiyacını, çantadan yetişenlerle tatmine devam edecek; bilimsel teknoloji yerine geleneksel (görgüye dayalı) teknoloji ile yetinilecek demektir.

Bu seviyedeki okullarımızın bulunduğu şehir ve kasabalarımızın dışında, nüfusumuzun üçte ikisi yaşadığına göre; bu okullarda okuyabilmek, yerleşme düzenine bağlı bir sosyal imtiyaz olmaktadır.

Öğretmenlerimizin sayı olarak yetersizliği yanında Batılı meslektaşlarımıza kıyaslanırsa bilimsel ve pedagojik formasyonlarındaki eksiklik, ortaokul eğitimi de dahil, bütün ortaöğretimin etkinliğini azaltan başlıca sorunlarımızdandır. Bina ve araç yetersizliği, sınıfları eğitim ortamı olmaktan çıkarmış, birer öğrenci deposu haline sokmuştur.

Bu yapıda bir ortaöğretime dayalı yüksek öğretim için teşhis koymak artık kolaydır.

Tekniği itibariyle, ihtiyaç ve gerçeklerimize pek uymayan giriş sınavlarının büsbütün imtiyaz haline, hem de istidat ve iktidara bağlı değil, sosyal ve ekonomik imkânlara bağlı bir imtiyaz haline soktuğu yüksek öğretim, halkımızın tüm zekâ potansiyelinden beslenememektedir. Hiç şüphesiz dünyanın her yerinde olduğu gibi bizde de, imkânlarımızla, özellikle istihdam imkânlarıyla, sınırlı kalacak olan yüksek öğretim, çetin bir rekabet sahası olacaktır. Ne var ki, yüksek öğretime zekâ ve kabiliyet olarak en güçlü adayları daha ilk ya da orta öğretim yaşlarında okul dışı eden bir sistemin, âdil olmadığı bir yana verimli ve etkili olup olmadığı, ciddiyetle düşünülmelidir. Ortaöğretimde okuyan her 100 öğrenciden ancak 6'sı burs alabilmektedir.

Yüksek öğretimde öğrenci sayısı oldukça iyidir. On bin kişiye düşen yüksek öğretim öğrenci sayısı Türkiye'de 26'dır. Bu sayı 1955'de Fransa için 34, İsviçre için 23, Almanya için 24, Hollanda için 27'dir. Oysa bu ülkeler bugünkü gelişmelerini dünkü bu oranla gerçekleştirdiler. Bizim aynı gelişmeyi göstermek şöyle dursun, aradaki mesafeyi bile koruyamayışımızın bir sebebi olmalıdır. Bu sebeplerden en önemli iki tanesine ilişmekle yetineceğiz:

Yüksek öğretime devam eden her 100 öğrenciden 64'ü sosyal bilimler ve edebiyat alanında, 20'si fen ve teknik dallarında, 11'i sağlık ve 5'i tarım alanında öğrenim görmektedir. Görülüyor ki, kalkınmamız için çok ihtiyaç duyduğumuz dallarda öğrenci az, az ihtiyaç duyulan dallarda ise öğrenci pek çoktur.

Bu durum bir yandan aydın işsizliğine, bir yandan yetişkin personel kıtlığına, öte yandan da, en pahalı eğitim imkânını israfa sebep olmaktadır. Bu kadar bozuk bir düzen kolay bulunmaz (2).

İkinci ve çok önemli çıkmaz yüksek öğretimde kaygulanacak dereceyi bulan kalite düşüklüğüdür. Bu teşhisin bütün ayrıntı-

larını ele almaya yerimiz elvermez. Ne var ki, bir gerçeği olanca açıklığı ile haykırmak isteriz.

Kayıtsız şartsız fikir özgürlüğü, Batı medeniyetinin temel ilkesidir. Bunun Batıda verdiği en olgun meyve ilim, en değerli formasyon da ilmî zihniyettir. Onun içindir ki, "Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir."

İlme vukufumuz bir yana, yüksek öğretimin, mensup ve mezunlarında, sağlam bir ilmî zihniyet teşekkül ettirebildiği, düşünce hürlüğünü kişi ve toplum hayatınızın bir ahlâk kuralı halinde yerleştirdiği iddia edilebilir mi? İlim ise, işimize geldiği zaman ve ölçüde itibar gören bir mürşittir.

Durum bu olunca, yurt sorunlarına doğru teşhisler koyacak, isabetli tedbirler bulacak, ehliyetle uygulayacak bir kadro yaratmak elbette kolay olanuyacaktır.

Sanıyorum ki, bu koşullar altında; neden kalkınamıyoruz diye değil, nasıl kalkınabilirdik, diye sormalıyız!

(Ulus, 27.1.1968)

Zafer Gençaydın

---

(1) Bakınız: Nuri Kodamanoğlu, Türkiye'de Eğitim (1923-1960).

(2) Bakınız: Nuri Kodamanoğlu, Türkiye'de Yüksek Öğretimin Kalkınma Açısından Sorunları. 1968.

PEKİN, Orhan

İHRACATI KESMEK, İTHALÂTA PRİM VERMEK

Gazetelerde ihracatımız konusunda sık sık şikâyetler, okumaktayız. Son günlerde de şu haberleri okuduk:

"Birinci Gâvurköy mıntakasına giden Tekel Bakanı, tütün fiyatlarının düşük olmasından dolayı ekicinin sert tepkisi ile karşılaşmıştır. Bakanın yer yer yuh sesleri ile karşılandığı Birinci Gâvurköy bölgesine bağlı Seydiköyde kalabalık ekici topluluğu arasında ağlayanlar görülmüştür. Ekicilerin geniş çaptaki protestosu üzerine Bakan, Ispanak gibi tütün yetiştirirseniz elbette ki böyle olur, demiş. Ekiciler ise, Ispanağın dahi kilosu iki liradır. Burası Gâvurköydür. Dünyanın en iyi tütünü burada yetişir, cevabını vermişlerdir. Tüccar 9 liralık baş fiyatı kısa zamanda düşürmüş, 4 liradan da tütün almaya başlamıştır.

Piyasanın açılmasından biraz sonra fiyatların düşürülerek Tütün piyasasının tütün yağması haline gelmesi karşısında Ege tütün ekicileri ve Ege Ziraat Odası Başkanı Rüstem Özdemir özetle şöyle demiştir:

"Tüccarın yaptığı soğuk harp muvaffak olmuştur. Tekelin 12 liradan açtığı fiyatı 6 liraya düşürmesinden sonra tüccarın 5 lira fiyat vermesi ve 10 balya ıskarta çıkarması insaf ölçülerine sığmaz. İlk üç günde 69.665.000 kg. satışa mukabil Amerikalılar ancak 3.098.000 kg. tütün almışlardır.

NAZİLLİ — Tüccarın piyasaya katılmadığı Musalar köyünde panik havasına bürünen ekici, "2 liradan tütün satmaktansa yakar da ısınırız daha iyi, demişlerdir."

Sayın Tekel Bakanı, köylünün bu acıklı durumuna muhakkak ki üzüldü, fakat işin derinine inemediği için çaresiz kaldı. Türk köylüsü yalnız tütününü mü satamıyor? Hayır. Köylümüzün hiçbir mahsulü değerlenmiyor. Bu sene fazla olan soğan mahsulü tarlalarda çürüdü. Ema müstahsili 25 kuruşa inen elmalarını satamadığı için ağaçta çürüttü. Bütün köylümüz parasız ve borç içinde, perişandır. Bu sonuçlar niçin doğmuştur? Çünkü milyonlarca Türk köylüsü yalnız Türkiye'nin beş on büyük şehrini bes-

lemek zorunda bırakılmış. dışarıya yapılacak ihracatımız önlenmiştir. Burada insanın aklına şu soru gelmektedir. Köylümüz hükümetlerin yardımı ile, birleşerek kooperatifler kursa, tabiatin verdiği bol mahsullerini Avrupa'ya ihraç ederek hem kendisi zenginleşse, hem de hükümet döviz kazansa olmaz mı? Hemen cevap verelim: Köyde, hükümet de istese böyle kooperatifler başarı kazanamaz. Türk ihracatı, birkaç kişinin elinde kalmaya, neticede, ya hiç yapılamamakta ya da çok karışık kombinezonlar ve bazı oyunlarla yabancı işbirliği tekelinde kalmaya mahkûmdur.

Biraz açıklayalım. Biliyoruz Türk mahsulünü satan ihracatçıya, kazandığı döviz karşılığı, Türk parası eksik ödenir. Meselâ 1000 dolarlık zirai mahsul satan ihracatçı hükümetten 9000 TL. alır. Halbuki serbest borsada 13.000 TL. alması mümkündür. Bu durumda Türkiye'de 9 liraya satılan 1 kg. tütün Amerika'da 9/9 = 1 Dolar yani 100 sent eder. Aynı tütün serbest borsa hesabıyla ihraç edilebilse idi, Amerika'da 9/13 = 0,69 dolar yani 69 sent edecekti. Bugün Amerika'da 100 sente pahalı gelen, satılamıyan 1 kg. tütün, serbest borsadan hesap ile 69 sent'e gelince ucuz olacak ve satılacaktı. İşte bu takdirde kooperatifler kurulabilir, Türk ihracatı artar, köylümüz zengin olabilirdi. Son 15 yıldır Türk parası yüksek tutularak ihracatımızın gelişmesi önlenmiş, daha doğrusu bu sonuç arzu edilmiştir. Nitekim sakın bu para kuru değişmesin pahalılık olur, tekerlemesini yapanlar, bu neticeyi yaratmışlardır. Onlar, yaptıkları mugalata ile, yürüttükleri bugünkü yolla pahalılığı önlemeyi değil, Türk köylüsünün fakir ve aç kamasını temin etmişlerdir. Son günlerde İngiltere, arkadan İspanya, İsrail, Hollanda ve bazı devletler kendi halkına refah temin etmek için paralarını düşürdüler. Biz de aynı yola gitsek ne olurdu? Hemen söyleyelim: O takdirde ithalâtçıya ucuz döviz satmak güçleşirdi. Bugün köylünün mahsulünü ucuz alarak ucuz döviz temin etmek, edilemiyen kısmını da borç olarak tamamlamak, sonra da ithalâtçıya ucuz döviz yani 13 TL. olan doları 9 TL. sına satmak modası yürürlüktedir. Bu yolla ithalâtçıya her dolar başına en az 4 TL. prim verilmektedir. Bu primlerin bir yıldaki tutarı 3 milyar TL. na yakındır. İthalâtçıya son 15 yıldan beri ödenen primler takriben 34 milyar TL. nı bulmuştur.

Hükümetler bu primleri vermeseydi neler yapabilirdi, hesaplayalım. İthalâtçıya verilen primler son on beş yıl içinde öden-

diği için bu paranın, bugünkü iş yapma kabiliyetini değil, eski yıllardaki iştirak gücünü hesaplamak lâzımdır.

Bu bakımdan aşağıdaki hesaplarını yapacağımız giderler son on beş yılın ortalaması olarak alınmıştır.

Türkiye'de 67 il, 578 ilçe ve takriben 40.000 köy vardır.

5 yeni üniversite için beheri 100 milyon TL. dan 500 milyon TL.

67 il için birer yüksek okul, beheri 4 milyon TL. dan 268 milyon TL.

67 il için birer hastane, beheri 8 milyon TL. dan 536 milyon TL.

578 ilçe için lise veya sanat okulu, beheri 2 milyondan 1156 milyon TL.

40.000 köy için ilkokul ve lojman, beheri 100.000 TL. dan 4 milyar TL.

40.000 köy için elektrik 4 milyar TL.

10 adet çimento fabrikası, beheri 10 milyon TL. dan 100 milyon TL.

10 adet baraj, beheri vasatî 300 milyon TL. dan 3 milyar TL.

500 adet sulama tesisi 2,5 milyar TL.

Edirne - İstanbul Bursa - Çanakkale - İzmir - Antalya - Mersin üzerinden bütün Akdeniz'i dolaşacak, Balkanlardaki tipte bir beton otoban, takriben 2500 km. için beher kilometresi hafriyat, kaplama, sanat yapısı dahil 2 milyon TL. dan 5 milyar TL.

Türkiye'deki bütün gecekonduların yarısını içine alacak cem'an 1 milyon nüfuslu 10 adet tampon şehirde 250.000 adet mesken yapmak düşünülse, beher mesken için (bina 20.000 TL., elektrik, su, v.s. umumî hizmetlerden düşen pay 10.000 TL. sayılsa) 30.000 TL. dan cem'an 7,5 milyar TL.

Bütün bu bayındırlık yatırımları hakikat olsaydı toplam olarak 24 milyar 500 milyon TL. gidecekti. Buna karşı ithalâta verilen 34 milyar prim acaba hangi hizmet ifa etti. Allah rızası için bu işten anlayanlar bizi aydınlatsınlar.

Denilecek ki, bu prim'er pahalılığı önledi. Halkımız ucuz ithal malı temin etti, v.s. Bu mesnetsiz iddiaya kısaca cevap verelim: Ucuzluk, paraya güven yaratmakla, emisyonu hesaplı artırmakla temin edilir.

34 milyarlık prim verilmese bütün bu yatırımlardan başka devletin elinde 9,5 milyar TL. kalacak. Başka deyimle devlet, son on beş yılda 9,5 milyar TL. daha az emisyon yapmış ola-

cak ve asıl o vakit pahalılık önlenecektir. Halbuki bu primleri vermeseydik, faraza ithalâtçıya doları 9 TL.'na değil de 12 TL.'na satsaydık ithalâtçı ithalât yapmak için gene aynı miktarda dolar almaz mıydı? Serbest piyasada daha ucuza dolar bulamıyacağı için alacak ve aynı mallar gene gelecekti.

İşte Türk köylüsünü fakir ve borçlu kılan, tefeci elinde süründüren dâva tüm ekonomimizi kanser gibi sarmış yanlış para politikasının bir kötü tezahürüdür. Sayın Bakan, ağlayan köylünün derdine çare bulamıyacaktır. Çünkü dâvamız tütün dâvası değil, daha derinlerde olan, Türk parasının yüksek tutulmuş yanlış hesaplanmış kur dâvasıdır.

(Cumhuriyet, 9.2.1968.)

Hayati Severoğlu

SELÇUK, İlhan

BEYİN GÖÇÜ

Dibi delik bir kovaya maşrapa ile ne kadar su koyarsanız dolduramazsınız. Dibi delik bir sandal ile yolculuğa çıkmak akıl kârı değildir. Çünkü bir yandan kürek çekmek, bir yandan da tekneye dolan suları boşaltmak gerekir. Bir otomobil lâstiği patlak ise ne kadar pompalasanız nafile! Hava kaçıran yeri bulup yama vurmak gerekir.

Günlük hayatımızda geçerli olan bu basit kurallar bir milletin yaşamında ve kalkınmasında da önemlidir. Her yıl İran sınırından on binlerce hayvanın kaçırıldığı yetkili makamlarca bilinmiyen şey değildir. Suriye hududundaki kaçakçılığı artık Mısır'daki sağır sultan duymuştur. Güneydoğu illerimizdeki talihsiz vatandaşlarımızın çoğu gündelikle, veya götürü olarak kaçakçılıkta çalışmaktadır. Babadan oğula miras kalan aile mesleği gibi sürmektedir bu iş...

Memleketin, Nasrettin Hoca Türbesi gibi, açık oluşundan doğan değer kaybı nedir? Herhalde hesaplamak zor, ama ilgi çekici olsa gerektir. Bu kayıplara bir de Amerikan kaçakçılığını katmalıyız. Amerikan satış mağazaları (PX) ve Amerikan Askerî Posta servisi (APO) yoluyla yürüyen kaçakçılık önemli bir kan kaybıdır.

Ne var ki, bugün e'e alacağımız konu bu zengin kaçakçılık trafiği değildir. Türkiye'nin değer kayıpları kanunlu ve kanunsuz yollardan alabildiğine işliyor. Bunların en acısı "beyin göçü" dür. Türkiye'den yabancı ülkelere beyin göçü durmadıkça, ya da durdurulamadıkça, çağımız medeniyetine erişmek sevdası hayal olacaktır.

Beyin göçü ne demektir? Türkiye millî eğitiminde memlekete gerekli uzmanları yetiştirmek için büyük para harcanır. On beş yıl, yirmi yıl, bir vatandaş üstüne yatırım yapılır. Doktor, mühendis, mimar, fizikçi, kimyacı, bilim adamı tam hizmet edecek çağa geldi mi Türkiye'yi bırakıp bir yabancı ülkeye gider.

İşte buna beyin göçü denir.

Beyin göçü yalnız Türkiye'ye özgü bir dert değildir. Varlık Yayınevi'nin çıkardığı aylık Cep Dergisi'nde "beyin göçü"nü rakamlarla belirten güzel bir çeviri okudum. Yazar diyor ki:

"— Yoksul ve zengin ülkeler arasındaki uçurum ancak yoksul ülkelerde iş gücünün ve önemli kaynakların kullanılabilmesiyle kapatılacaktır. İleriyi gören bir bilgin bunu şu sözlerle anlatmıştır: "Bilgi ve zekâ gücü azalan bölgeler sürekli yoksulluğa mahkûm edilmiş yerlerdir. Bu ülkeler gelişmiş ülkeler yanında birer sömürge oarak kalacaklardır!" Şurasını belirtmek gerekir ki, bu durumdakiler yalnız yoksul ülkeler değildir. Norveç, İsviçre, İtalya, Holânda, Batı Almanya Avrupa'nın beyin kaybeden ülkeleridir. Hele İngiltere sayı bakımından beyin kaybında en çok zarara uğrayan bir ülkedir. Yalnız 1963 yılında İngiliz uyruğunu taşıyan 5900 profesör, 4400 hemşire, 4200 mühendis, 1200 doktor —yani o yıl yüksek öğrenim diploması alanların yüzde 40'ı— vatanlarından ayrılıp başka yere gitmiştir. Fakat İngilizler aynı yıl içinde geri kalmış ülkelerden 3300 profesör, 1600 mühendis, 1300 hemşire, 300 doktor sağlamışlardır. Şurasına dikkati çekmek gerekir ki, bugün İngiliz sağlık örgütlerinde görevli bulunanları yüzde 40'ını Pakistan, Hindistan, Antiller gibi ülkelerden gelen uzmanlar teşkil etmektedir."

Yazar, beyin göçünü ortaya koyan ilgi çekici rakamlar vermeye devam ediyor: Güney Vietnam Kao Ki idaresinden Fransa'ya göç eden doktor sayısı 3500'dür. Kanada 1964'te 920 mühendisini Amerika'ya kaptırmış, fakat aynı yıl yabancı ülkelerden ve özellikle İspanya ve Arjantin'den 200 mühendis getirtmiştir.

"— Elinden kaçırdığı teknisyenlerin yerini doldurmak için Avrupa, Türkiye'den ve Arap ülkelerinden bilginler ve mühendisler getirtmektedir."

1963'te pek çok bölgelerinde tek bir hekim bulunmayan Güney Kore'den Birleşik Amerika'ya tam 207 Tıp Fakültesi mezunu göç etmiştir. Amerikan hastanelerinin her yıl 5500 doktora ihtiyacı vardır. Bu hekimlere Amerika para harcamıyor, dışarıdan hazır getirtiyor. Demek ki dünyada beyin göçünün temerküzü Amerika'da oluyor. Yalnız geçen yıl içinde Amerika'ya 5479 mühendis, 1423 öğretmen ve profesör, 1623 muhasebeci, 4247 hemşire, 2552 teknisyen ve ayrıca on binlerce uzman işçi göçmen olarak girmiştir. Her yıl Amerikan üniversitelerine yüz bin yabancı genç yüksek öğrenim görmeye geliyor. Fakat Asyalı öğrenci-

lerin yüzde 90'ı. Ortadoğulu, Yunanlı öğrencilerin yüzde 50'si Anayurtlarına hiçbir zaman dönmüyorlar.

Görülüyor ki —sosyalist ve komünist ülkeler dışında— Amerikan dünyası içinde bulunan ülkelerde beyin göçü, önüne geçilmez biçimde yürümektedir. Bu durum, hele Türkiye gibi bir yoksul ülkenin, çağımız medeniyetine ulaşmasına en büyük engeldir.

Yazımıza, İkinci Beş Yıllık Plan'dan aldığımız bir-iki rakamla son verelim: 1968'de 600.000 işçi Türkiye'den dışarı gitmek için sıra beklemektedir. İkinci Plan döneminde yılda 30.000 kişinin dışarı gönderileceği tahmin edilmektedir. 1972 yılında Türkiye'de insan gücü açığı 34.000 teknisyen, 16.000 mühendis, 520.000 sanatkâra ulaşacaktır. Bilginleri ve profesörleri zaten hesap etmiyoruz.

(Cumhuriyet, 19.2.1968)

Zafer Gençaydın

GÜRESİN, Ecvet

NEREYE ?

Son günlerde herkes birbirine aynı soruyu soruyor: "Türkiye nereye gidiyor?"

Gerçekten alışılmamış sokak kavgalarına baktıkça insanın aklına böyle bir sorunun gelmesi de normal.

Gençler iki kampa ayrılmışlar, birbirlerine sopalarla, kancalarla hücum ediyorlar. Mecliste kafasız bazı milletvekilleri T.İ.P.'lileri dövüyor. Osmaniye'de önce bir yürüyüş, arkasından patlayan dinamitler.. Bir yandan vâizler Atatürk'ü, hattâ bugünkü düzeni yere batırmak için çalışıyorlar, öteyandan ilkel servet düşmanlığı kokusu ise burcu burcu yayılmakta. Uyanış mitinglerine karşı şahlanış mitingleri, "Amerika evine dön" çığlıklarını bastırmağa uğraşan, "Aman bizi bırakma, daha sağlam yerleş" köpeklikleri.. Roma toplantısına gidenler yerin dibine sokulurken, Suudî Arabistan'la Şeriat pazarlıkları yapanlar koltuk altına almıyor, v.s..

Aslında bunlar meselâ bir Batı ülkesinde olağan sayılan, kamu oyunun üzerinde dahi durmadığı olaylardır. Solcular yürür, toplanır, sağcılar gösteri yapar; iki taraf birbirlerine girer. Hattâ ölenler de olabilir. Meclislerde döğüşmek de —özellikle Akdeniz ülkelerinde— çokca görülmüştür; sakin Japonlar bile son zamanlarda sık sık çatışmaktadırlar. Kısacası, onlar bu gibi olaylara alışıktırlar, ya da bu gibi olayların toplumun yapısında, düzende büyük etki yapmıyacağına hem inanmışlardır, hem de zaten etkili çalkantı dönemlerini çoğu geride bırakmıştır. Üstelik o ülkelerde yönetimi ellerinde bulunduranlar olaylar karşısında sadece kanunların kendilerine tanıdığı yetkileri kullanırlar. İlericisi de, gericisi de bilir ki, ancak sınırlar aşılırsa kanun yakasına yapışacaktır. Şüphesiz onlar bu noktaya kolay gelmemişler. Onlarda da siyasî iktidar ilk zamanlarda tek yanlı olmuş ve tek yanlı oldukça olaylar büyümüş, hükümetler devrilmiş, hattâ bazılarında ihtilâllere kadar gidilmiş, ama sonunda

başka tedbirle birlikte yönetimin kanunliliği, tarafsızlığı, hele çoğunluğun azınlığa tahakküm etmemek anlayışı yerleşmiş.

Bizde ise, aşağı yukarı İkinci Meşrutiyet'ten beri, manzara şöyledir: Kamplılaşmalarda iktidarı eline geçiren kendi çıkarına uygun gelen kampı gözetir, destekler, hattâ kışkırtıp olaylar çıkartır, karşı kampı elindeki imkânlarla ezmeğe çalışır. İttihatçı - İtilâfçı kavgası böyle sürdürüldü. 1946 - 1950 arası böyle idi. D.P. - C.H.P. çekişmesinde düzeni korumak adı altında girişilen marifetler de başka türlü değildi. Ve zaten çok partili parlâmanter düzenin, türlü sakıncalarına rağmen, istenmesindeki sebep yönetimin tarafsızlığını yerleştirmekti. Ne çare ki, son birkaç yıl içinde kamplılaşma değişik biçimde gelişirken tek yanlı uygulamalar da aynı oranda arttı. Sol akımın alternatifi sanılan mukaddesatçı akıma yalnız taviz değil, paraca yardım yapıldı. örgütlenmeleri teşvik edildi. İlericilerin eline geçecek de sollaşacak diye korkulan öğrenci teşekkülleri çeşitli desteklemelerle milliyetçi - mukaddesatçı adı verilenlere peşkeş çekildi. Müslüman Kardeşler örgütlenmesine benzeyen gerici teşekküllerin adamları yavaş yavaş kilit noktalarına yerleşmeğe başladılar. Meclis ve Senato kürsülerinde Şeriatçılığı, nurculuğu savunanlar rahat rahat konuşturuldular. Devlet memuru olan müftülerin yaptıkları Şeriat propagandası derece derece köylere doğru yayılırken din ve vicdan özgürlüğünden söz edildi. Öteyandan solcu, hattâ ortanın solcusu milletvekilleri dövüldü, hakarete uğradı. Siyasete karıştılar gerekçesiyle öğretmen kıyımına gidildi.

Anayasanın temel ilkelerine aykırı olan böyle bir tutuma karşı, o tutumdan zarar görenler elbette direnecekler, sonunda meydana da, sokağa da çıkacaklardır. Hükümet etmede hüner, çatışmaları, sürtüşmeleri bir yana ağırlık vererek, öte yana baskı yaparak, artırmak değil, aksine onları yaratan sebepleri ortadan kaldırmak ve herhalde zorlamalarla o sebepleri yaratmamaktır.

"Türkiye nereye gidiyor?" diyorlar. Asında memleket kendiliğinden bir yere gitmiyor, götürülüyor.

(Cumhuriyet, 29.2.1968)

Doç. Dr. ÖZEK, Çetin

GERİCİ KİM?

Politik hayatımız, yeni bir gericilik - ilericilik tartışması içine girdi. Son günlerde ortaya çıkan değişik olaylar, değişik politik çevrelerce, kendi görüş açılarına göre yorumlanıyor. Teokratik devlet düzenine yönelen laik yapıya karşıt davranışlar, kimi çevrelerce "irtica" olarak adlandırılırken, kimi çevrelerce de, taassubun özgürlüğü yıkıcı bir düşünce biçimi olduğu gözden uzak tutularak, bu tür davranışlar din özgürlüğünün bir parçası olarak görülüyor.

Gericilik - ilericilik terimleri, çok kullanılan, çok sözü edilen birer terim oldukları halde, ifade ettiği anlam, konu yönünden üzerinde bir görüş birliği sağlanmış değildir. Gerçekten, belirli kelimeler lûgatlarda aynı kaldığı halde, zamanla değişen anlamlara geliyorlar. Toplumsa gelişim, yeni düşünce açıları, aynı terimlerin kapsamı ve anlamı konusunda değişiklikler yaratıyor. Gericilik - ilericilik terimleri de bu türden.

Yeni Türkiye'nin kuruluşundan, lâik temel hukuk düzeninin, devrim olarak adlandırılan değişimlerin kabulünden sonra, bu gelişimlerin toplumca benimsenmesini sağlayacak toplumsal ve temel yapı değişimleri gerçekleştirilememiştir. Bu nedenle, devrimcilik ve lâiklik halka indirilemiyen, belirli bir kentli azınlığının malı, lüksü olarak kalmıştır. Bu biçimde kalan devrimcilik, lâiklik kurallarına bağlı olanların biçimsel davranışları da ilericilik sayılmıştır. Buna karşılık, devrimci düzeni benimseyememesi, tüm olarak çıkarcı çevrelerin halkın bilinçlenmesini engellemesi yüzünden olduğu gözden uzak tutarak, eski geleneksel düşüncelere bağlı kişiler "gerici" olarak isimlendirilmiştir. Bu ölçüler içinde, gericilik - ilericilik kriteri, tamamen kalıpsal olarak, giyim kuşamdaki, dinsel ilgideki, batıyla olan züppelliğe ve taklide varan ilişkilerdeki davranış biçimleri olmuştur. Halkın bilinçsizliğinden doğan geleneklere ve taassuba bağlılığı gericilik olarak isimlendirilip, kendisi hor görülürken, halkı bu durumda bilinçsiz, bilgisiz ve ekonomik yönden sefil bırakan şehir

seçkinleri, salt kravat takıp, Batı okullarında okuyanlar ilericiden sayılmışlardır. Bu arada ilericilik - gericilik terimlerinin sınıfsal niteliği gözden uzak tutularak, gerici diye adlandırılan yığınların bu durumda olmalarının sebebinin ilericiden sayılanların çıkar düzenlerinin ve bilinçli olarak halka karşı çıkışlarının sonucu bulunduğu üzerinde durulmamıştır.

İlericilik - gericilik biçimsel anlamı dışında, toplumsal gelişim ve politik iktidarı elinde bulunduran sınıfların demokratik çatışmaları içinde tutulan tavra göre ölçülmesi gereken hususlardır. Bu terimler sınıfsal ilişkiler yönünden ele alındığında, toplumun yapısal ve politik gelişimine karşı çıkış ve seçkinler egemenliğindeki bir düzeni sürdürmek çabasını gösteriş gericilik olarak adlandırılabilir. Tarihsel bir zorunluluk gereğince, bütün az gelişmiş ülkelerde yığınlar uyanmakta, bilinçlenmekte ve demokratik usuller içinde sınıfsal çekişmeler kendisini göstermektedir. Bu çekişmelerin, azınlıklardan yana yönetim düzenlerinin değişmesi ve halkçı halktan yana iktidar biçimlenmelerine yol açacağı da ortadadır. Gerçekte bir seçkinler azınlığını temsil eden ve fakat genel oyun çoğunluğunun oylariyle iktidara gelen kuvvetler, kendilerinden yana olarak kurdukları düzenin, ergeç bilinçli bir genel oyca çoğunluğun yararına bir seçme yeteneğinin kazanılmasiyle değişeceğini bilmektedirler. Böyle bir değişimi, doğaldır ki, halen düzenden yana olanlar ve bu düzenden yararlananlar benimsemiyeceklerdir. İşte gericilik - ilericilik bu zorunlu gelişim karşısındaki tutum yönünden ortaya konulacak hususlardır. Bir bakıma, biçimsel ilericilik - gericilik tartışmaları, bu terimlerin gerçek kavranış noktalarını saklamak ve gerici diye adlandırılan büyük yığınların suçlanarak onların bu düzen içinde gerçek bir varlık olarak belirmelerini önlemek için uygulanan taktik olmaktadır.

İlericilik - gericilik, gerçek bir demokrasinin, halktan yana bir düzenin yanında olup olmama sorunu olarak ortaya çıkınca, Batı tipi davranışlar bir kişinin ilerici sayılabilmesi için yetersiz kalmaktadır. Böyle bir davranış içindeki kişinin, toplum sorunlarının çözümü yönünden tuttuğu yan açısından en gerici bir kesim içinde bulunduğu görülebilecektir. Sözde bir Atatürkçülük, sözde devrimcilik, sözde milliyetçilik iddiaları arkasında her toplumsal ve politik gelişime karşı çıkan, bu gelişimleri suçlayan düzenin adamlarına, toplumsal çelişkiler ve yönler kesin çizgileriyle belirdikçe daha çok rastlamaktayız.

Bu açıdan ilericilik - gericilik çekişmesi ele alındığında, Türkiye'nin tüm toplum olarak kesin çizgileri ile beliren bir gericilik eylemi içinde bulunduğunu tesbit edebilmek mümkündür. 27 Mayıstan sonra sağlanan gelişim Türkiye'nin aydınlığa ulaşabilmesi yönünden önemli toplumsal adımların atılmasını sağlamıştır. Bu uyanış ve gelişimin daha da güç'eneceği ortadadır. Halkın, çoğunluğun yararına olan bu güçlenişin, hemen düzenden yana gerici çevre'erce kösteklenmek istendiği ve bu şekilde gerici eylem'n belirdiği görülmektedir. Türkiye'nin politik hayatında ilk defa Millet Meclisine sol muhalefetin girişi gelişimdir. Şimdi sol muhalefetin tasfiyesi çare'eri aranılmaktadır. Bu şekilde, sınıfsal çok partililiğe dayanan gerçek bir demokrasi gelişim'nden geriye dönülmek, yine biçimsel demokratik bir düzene kavuşmak istenilmektedir. Toplumun, antiemperyalist bir akımı benimsemesi, ulusal bağımsızlığına gerçekten kavuşmak için çaba göstermesi bir gelişimdir. Ulusal bağımsızlık hareketlerinin, birtakım önyargılara dayanılarak, bilim dışı davranışlarla suçlanılması, ekonomik bağımsızlığına kavuşmuş, emperyalizmin sömürücülüğünden kurtulmuş bir topluma erişilmesini engellemek çabasının ifadesidir ve bir gerici tutumu ifade eder. Emperyalizmin savunuculuğunu yapan ve emperyalizm'n sömürüsünden pay alan aracı zümre'er, smokin'e de gezseler gericidirler. Emperyalizmin yurt üzerinde döndürdüğü oyunları en kesin delilleri ile ortaya döken halkı uyaran, kalıpsal konularda gönül eğlendirmeyen gerçek düşünür yazarlarımız vardır. Bu toplum yararına mutluluk duyulacak bir gelişimdir. Ama, bu hususta öncülük yapan, halktan yana emek sarfeden öncü yazarlarımızın susturulması için tertipler içine girmek ve tertipleri desteklemek gericiliktir. Halkı uyaran öğretmenlere kıyıp, her ilde imam - hatip okulu açmayı gaye edinmek, sol muhalefeti susturmak amacıyla seçim kanunlarıyla oynamak, demokratik özgürlük'eri kuşa benzetecek kanunlar hazırlamak, kimin elinden çıkarsa çıksın her halde ilerici davranışlar ve bunlara yönelen kişiler de ilerici kişiler değildir. Nihayet, Mecliste sol muhalefeti susturma çabaları içinde, solcu millet temsilcilerine verilen bir işaretle saldırmak herhalde ilericilik değildir.

Birbir'erini izleyen ve basit bir rastlantı olarak yorumlanamıyacak bu olaylar dizisi içinde, dini de genel planın bir noktası olarak kullanma yoluna eğ'lindiği görülmektedir. Tüm toplumun, eriştiği çizgi karşısında seçkin azınlıkça duyulan kuşku ve en-

dişe, toplumu bu çizginin gerilerine sürüklemek için çareler aramaya sürüklemektedir. Henüz demokratik biçimler içinde aranan bu çareler, bir bütündür. Dinsel gericilik de bu plan, bu bütün içinde kışkırtılmaktadır. Bu yolla, halkın toplumsal uyanışa katılmasının, gerçek bir demokraside halkın yükleneceği görevleri gerçekleştirmesinin engellenmesi için din dolaylı bir araç olarak istismar edilmektedir. Devrimci eylemin, dinsizlik, Kur'an düşmanlığı ile suçlanılması, gerçekte halk ile devrimci eylem arasındaki ilişkilerin kesilmesi ve yeni ilişki'erin kurulmaması yolunda uygulanan bir taktik olmaktadır. Yakın zamanlara kadar, biçimsel ilerici olarak geçinen, Atatürkçülük adına halkı biçimsel gericilikle suçlayanların bugün örneğin Osmaniye olaylarını bir gerici eylem olarak görmemeleri, bunların çıkarlarının şimdi, düzeni sürdürmek yönünden dini âlet olarak kullanmakta bulunduğunu göstermektedir.

Gerçekte, bütün bu gerici eylemler, tek bir düşmanlığın, mevcut Anayasaya duyulan hıncın ifadesidir. Genel olarak, hukuk kuralları, toplum yapısına ve politik imkânlara sahip bulunan güçlerin yararına biçimlenir. 27 Mayıs Anayasası, 27 Mayıs geçici devresinin verdiği imkânla, 27 Mayıstan önce ve sonra topluma egemen olan zümrelerin dışında kalan ve halkçı olan kuvvetlerce hazırlanılmıştır. Bu nedenledir ki, gerçekten Anayasamız halen egemen bulunan sınıfların, seçkin azınlığın eseri değildir ve onun çıkarlarını tatmin edemiyecek demokratik bir düzeni gerektirmektedir. Bu nedenle de, 27 Mayıs Anayasası, kısa sürede, toplumsal uyanışı, bilimsel görüşlerin açıklanması olanaklarını sağlayabilmiştir. Gelişim ise, 27 Mayıstan sonra, tekrardan egemenliği ni elde eden çevrelere, karşıttır. Bu bakımdan 27 Mayıs Anayasası, yapısı ve doğurduğu sonuçlar bakımından politik hayata hâkim kuvvetlerin çıkar düzenleri ile çelişki halindedir. Bu çelişki, Anayasaya karşı bir hınç doğurmaktadır. Bu hınç, Anayasayı değiştirme olanakları olmadığından, Anayasal düzene karşıt fiilî tutumlara ve gerici davranışlara yol açmaktadır. Sonuçta da, hukuk yönünden biçim olarak ilerici bir düzene karşılık, gerici bir fiilî düzen belirmektedir. Böyle fiilî durumların ise gitgide kesin ve açık bir faşizme varacağını, faşizmin ise, biçimsel demokratik düzenler içinde oyalanmak isteyenleri de vuracağını bilmek gerekir.

(Cumhuriyet, 12.3.1968)

AKBAL, Oktay

EDEBİYATSIZ BİLİNÇLENME OLMAZ!

"Gönlümüzce bir roman okumak, bir hikâye kitabının sayfalarına gömülmek sanki suçmuş gibi geliyor. Palu köylüklerindeki insanların durumlarını yansıtan gazete'er masanın üstünde dururken veya bir yabancı kumpanya daha Türkiye'yi sömürmek için Ankara'dan izin koparırken edebiyat dergilerinin ve kitaplarının peşinde koşmak doğru değilmiş gibi bir duygu insanı baskı altına alıyor."

İlhan Selçuk Cumhuriyet'te böyle yazmış. İlhan'ı severim, hem yazar, hem arkadaş olarak. Her gün okurum fıkralarını. Sağlam hukuk bilgisi, sezişi, gözlemciliği, sosyal sorunları gözler önüne başarıyla sermekteki ustalığı İlhan'ı birkaç yılda Türkiye'nin en tanınmış bir fıkra yazarı yaptı. Bir Çetin Altan, bir de İlhan Selçuk var geniş gazete okurlarının bildiği, sevdiği, okuduğu. En azından yüz bin kişi Çetin'le İlhan'ın dediklerini günü gününe yapmaya, oku dediğini okumaya hazır...

Çetin'le İlhan hatırı sayılır bir "güç" oldular artık. Böyle bir düzeye çıkan yazarların sorumlulukları da ağırdır. Palu köylüklerindeki yoksul insanlardan petrol şirketlerinin istismarcılığına, Demirel Hükümetinin yanlış tutumundan gericilik şahlanışının tehlikesine kadar her gün, hattâ her saat yazsak bitmeyecek, tükenmeyecek konularla, sorunlarla dolu bir ülkede yaşıyoruz. Gerçekçi, yurtsever, aydın bir yazar olarak bütün bunlardan kopmak imkânsızdır. Önemli olan —ki, Çetin de, İlhan da bunu başarmışlardır— bu toplumun en hızlı bir çözüm isteyen sorunlarını geniş yığınlara mal ettirecek bir yazarlık ustalığına, bir görme, düşünme, sezme yeteneğine ulaşmaktır.

Hep okurum ikisinin fıkralarını. Bunca roman, öykü, deneme kitabı çıkar, bunca edebiyat, sanat, kültür tartışması olur, hiçbiri yazılarına yansımaz. Arada bir Çetin Altan'ın bu kupkuru, bu kısır döngülü çekişmelerden —kısa bir süre için— bıkarak, bezerek sigara dumanlarında, mavi ufukta, bir kadının gözlerinde, çocukluk anılarında bir şeyler aradığı olur. Ama ertesi gün

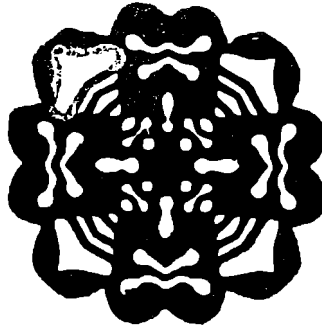
bir de bakarız o eski Çetin bitmez tükenmez sorunlarımızın dönme dolabını çevirmeye koyulmuştur.

İlhan, hikâye, roman okumak suç gibi bir şey oldu diyor. Okuması suç gibi bir şeyse, "alın şu romanı, şu hikâyeyi okuyun" demesi cinayet sayılır! Sartre da gerçi "Açlıktan çocuklar ölürken "edebiyat yapmak" çirkindir. Aç bir dünyada edebiyatın işi nedir?" der. Ama edebiyatı gene de "baş köşeye" yerleştirmekten, edebiyatçı tanınmayı en üstün övünç saymaktan ayrılmaz, o ayrı...

İlhan da, Çetin de görevlerini yapıyorlar. Sosyal bilinçlenmenin öncüleri olarak büyük etkileri var. Ama bu sosyal bilinçlenmede bir romanın, bir öykünün yeri, etkisi —en az bir gazete fıkrası kadar da— yok mudur? Bir günde okunup atılan bir gazete yazısı yanında yıllarca okunacak bir roman, bir öykü bu kadar önemsiz, bu kadar gereksiz bir "şey" midir? Haftada yedi fıkra yazan ünlü fıkra yazarlarının edebiyata bireyin bilinçlenmesinde, kendini duyup anlamasında en önemli bir etken gözüyle bakmaları, hiç değilse haftada bir edebiyat, sanat, kültür sorunlarına eğilmeleri —gene kendi görüş açılarından elbet!— beklenmez mi?

İlhan'ın yazısını okurken bunlar geçti kafamdan. Oturup yazmadan duramadım. Bir umut, belki bir etkisi, bir yararı olur sanısı...

(Vatan, 24.3.1968)

Prof. Dr. ARSEL, Ilhan

"TÜRK"LÜK "İSLAMCI"LIK

Türk toplumunu gerçekten tedirgin eden ve onu medeniyet tırmanmasında engellemeğe müstait görünen meselelerin başında, belli bir zümrenin yetiştirmesi olan ve çeşitli kalıplara sokulmuş ve kendilerine "gerici" adı verilen kişilerle, Atatürk'e bütün varlığıyla inanmış ve O'nun çizdiği yoldan çağdaş medeniyete kavuşmağa kararlı ve aslında "ilerici" deyimiyle anılan kişilerin karşılıklı durumlarından doğan meseleler gelmektedir.

"GERİCİ" akımların mümessilleri "devrim" kelimesinin telâffuzuna tahammül edemiyecek kadar YENİ'ye ve GELİŞME'ye düşman, ve aynı zamanda "Müslümanlık" perdesi altında Türklüğünü unutacak kadar fanatik ve ilkel ,buna mukabil "İlerici" ise Atatürk devrimleri üzerinde en ufak bir tavize, en basit bir pazarlığa müsamaha göstermiyecek kadar farklı âlemlerin insanları.

Gericilerin büyük çoğunluğu kara cahil ve softa; fakat bu sınıfı asıl tehlikeli yapan unsur bu değil. Onu asıl tehlikeli yapan unsur, kişiliklerinin henüz şuuruna erişmemiş bu yaratıkları kendi peşlerinde sürükleyecek kadar lâf etmesini, kalem tutmasını becerebilen ve his yolu ile bunları istenilen istikametlerde yürütebilen demagoglardır.

Yukarıda tarifine çalıştığımız yönleriyle "gerici" ve "ilerici" ak ve kara kadar birbirine zıt iki üç, iki kutup... Bu iki ucun bir araya gelmesine, meselelerini vaz'ederek müşterek bir görüş ve düşünüş ortamı yaratmalarına, ve belli bir hedefe doğru, başka başka yollardan da olsa, aynı azim ve gaye ile ilerlemelerine, eğer basiret ve iyi niyet ağır basmıyacak olursa, imkân ve ihtimal yok. Nasıl olsun ki, bunların bağlı bulundukları "değerler" ve "değer ölçüleri" arasında en azından bin yıllık bir tarih uçurumu var.

★ Biri, çürümüş bir düzenin hasretini çekerek ve Şeriat'a avdetten gayrı hâl çaresi düşünemiyecek kadar miskin; diğeri

ise yepyeni değer ölçüleri yaratacak ve kendi kendini aşacak kadar kafaca zengin;

★ Biri çıplak kadın kolu görmemek için sinemaya gitmeyi dahi günah addedecek kadar kendi iradesizliğinin, kendi acizinin yarattığı aşağılık duygusu içerisinde geri; diğeri kadının toplum hayatına iştirakinin sınırsızlığı lüzumuna inanacak kadar medenî;

★ Biri, "... hakikate Akıl yolu ile erişilmez, Şeriat yolu ile erişilir" diyerek akıl, hem de tabiatın insana en büyük nimet olarak bahşettiği AKLI inkâr edecek kadar bilgisiz; diğeri aklın hakimiyetini kendi ÖZ mevcudiyetinin yegâne sebebi hükmeti görecek kadar müspet bilinçci;

★ Biri, İslâm'da hürriyetin olmadığını söyleyecek ve hürriyeti "eşeğe" lâyık görecek kadar hilâfetçi (1); diğeri hürriyetsiz neler alamıyacak kadar cumhuriyetçi;

★ Biri, dini sadece namaz kılmak, abdest almak, oruç tutmak gibi şekilcilikten ileri gitmeyen bir müessese gözüyle değerlendirecek kadar din anlayışından yoksun; diğeri onu, her türlü dünyevî müeyyidelerin fevkinde vicdanî bir sorumluluğun ve zorunluğun vasıtası gibi görecek kadar olumlu ve samimî bir din inancına sahip;

★ Ve hülâsa biri, Atatürk'ün dediği gibi, din perdesi altında veya din adına her türlü melânet, her türlü ahlâksızlığı ve her türlü cinayeti mubah görecek kadar fanatik; diğeri, din ve dünya işlerinin birbirlerinden ayrılması keyfiyetinin bu melânet, bu ahlâksızlığı ve bu cinayetleri durduracağına inanç duyacak kadar aydın...

Fakat Türk toplumu bakımından bugünün gericisini gerçekten bölücü ve yıkıcı bir tehlike haline getiren bir davranış vardır ki, o da Türklüğü İslâmcılık'la karıştıran ve daha doğrusu bu mefhumları yekdiğeriyle bir gören veya çatışır hale getiren ve nihayet Türk'ü İslâmcılık adına feda eden davranıştır.

Filhakika bizdeki "ümmetçi"lere hâkim olan ilkel düşünce odur ki, Türk'ü TÜRK yapan şey Müslümanlıktır; Türk Müslüman olmadan önce Türk değildi; Türk İslâmı kabulden sonra Türklüğüne kavuşmuştur...

Bazı okul öğrencilerinin ellerinde tesbih, çenelerinde çember sakal, başlarında takke ve bere, kalabalık bir grup önünde, tarihçi geçinen bir hatip, bundan bir süre önce yaptığı bir konuşmada: "Türk" diyor, "Müslüman olduktan sonra Türk'tür, ve Türk'ün ta-

rihi de Sultan Hamid ile başlar..." Ona göre Yıldırım'ların ve Kanuni'lerin devirleri "... Batak yolun başladığı" devirlerdir; bu iki padişah "... basit kafalı ve din düşmanı olan padişahlardır." Bundan dolayıdır ki "... Sultan Hamid'i koca bir dağ ve Kanuni'yi bu dağ üzerinde bir çöp kabul eden tarihi..." gerçek tarih olarak benimsemek gerekir. Tanzimat devri sahte kahramanların ve din düşmanlarının açtığı bir devirdir; Âli Paşa'lar, Mithat Paşa'lar, Fuat Paşa'lar birer belâ, bayrağımıza haç taktırtan birer düşman, Hıristiyan olarak ölmüş ve Müslüman olarak gömülmüş birer kâfirdirler; hürriyet gaye ise eşekte de vardır, İslâmlıkta hürriyet yoktur; ... bu züppe'ler çoğala çoğala Kemal'a (Mustafa Kemal demek istiyor, anlaşılan) eriştiler...

Sizleri dehşet içerisinde bırakacağını tahmin ettiğimiz bu sözler Tanzimat veya Meşrutiyet hareketlerini takip eden, veyahut da 31 Mart olaylarına takaddüm eden günlerde söylenmiş sözler değil; bunlar, biraz yukarıda belirttiğimiz gibi, birkaç ay önce büyük şehirlerimizden birinin Halkevi'nde ve yukarıda işaret ettiğimiz topluluk önünde, kürsüye yumruklar vurularak haykırılmış sözler; Atatürk'ün ölüm yıldönümünü anma töreninden az önceki günlerde insafsızca sarfedilmiş sözler... Sağcı akımların bayraktarlığını yapan bu sözlerin sahibi: "M.T.T.B.'nin Bozkurt bayrağı elimizdedir... Başköşelere adamlarımız yerleşmektedir... Sağ basın güçlenmektedir..." v.s. diye direniyor.

İslâmı kabulden önce Türk'ün Türk olmadığı hikmetini (!) ortaya vuran, ve böylece 1000 yıl evvelisine gelinceye kadar Müslüman değilken o tarihlerde İslâmiyeti kabul etmiş Türk'ün ondan önceki en azından 500 yıllık devlet hayatını külliyen red ve inkâr eden, ve üstelik Türk'ün tarihini Sultan Hamid'ten başlatan bu tarih uzmanına Bozkurt bayrağına sarılma ihtiyacını neden duyduğunu sormak yersiz; çünkü, yukarda da işaret ettiğimiz gibi, bu zihniyet'le anlaşmak mümkün değil, ve esasen anlaşmaya da lüzum olmamak gerek. Bu kişileri asırların üzerinden atlatıp feza çağı aydınlıklarına kavuşturma düşüncesi size ancak vakit kaybettirir.

Din kıstasından hareketle Türk'ü TÜRK olma niteliği dışına çıkarıp şahsiyetinden yoksun etmekten çekinmeyen bu kişileri mantık yolu ile ışığa kavuşturmanın ve meselâ onlara: gelişme kanunlarının bugün artık toplumları din'den gayri unsurlarla millet haline getirdiğini veya millet halinde ayakta tuttuğunu söylemenin; veya millet olma şuur ve duygusunu sadece İslâmcılığa

bağlamağa çalışmakla Türk toplumunun kendinden olmayan toplumlara karşı aşağılık duygusu içerisinde ezilmesi ve erimesi ve millî benliğini kaybetmesi sonuç'arının doğabileceğini hatırlatmanın; ve bütün bunlardan gayrı bu çeşit iddiaların "milletiy'e ve ülkesi'yle" bölünmezlik prensib'ni benimseyen Türk Anayasasını kundaklamakta bulunduğunu belirtmenin; Müslüman'ığın kişi ile Tanrı arasında özel bir ilişki olduğunu ve bu ilişkiye hiç kimsenin karşımağa hakkı bulunmadığını, ve fakat buna mukabil TÜRK'lüğün "Millet" unsuru'nu meydana getiren bir nitelik olduğunu ve bu bakımdan Din mefhumunun dışında mütalâa edilmesi gerektiğini anlatmanın; ve aynı dine mensup çeşitli millet'er yanında başka başka dinlere mensup tek millet'er olduğu ve nitekim Türk milletinin de farklı dinlere ve mezheplere sâlik kişilerden meydana ge'diği örneğini vermenin hiç, ama hiç faydası yok. Çünkü onlar size, kendi küçük ve tefessüh etmiş dünyalarının mantığiyle cevap vermeğe her zaman hazırdırlar.

(Cumhuriyet, 27.3.1968)

(1) Yukarıdaki bu deyim, kendisini Tarih Üzmanı diye tanıtan bir şahsın konferansından aynen alınmıştır.

NADİ, Nadir

NESİNİ ARAŞTIRSIN?

Yirmi iki yıllık çok partili yaşantımızda hiçbir hükümet, bugün olduğu kadar, gericiliğe yüz vermemiştir. Rejimin temel kurumlarına yapılan dolaylı dolaysız saldırılar karşısında en yüksek devlet sorumluları daima ilgisiz kalmışlar, durumdan kim yakınca "Canım ne oluyorsunuz yani? Memlekette hürriyet yok mu?" diye kesip atmışlardır. Daha geçenlerde artık iyiden iyiye gemi azıya alan irtica tehlikesine hükümetin dikkatini çekmek istediği zaman İsmet İnönü'ye Meclis kürsüsünden Başbakan büyük bir umursamazlık içinde "Nerede irtica? Eğer var diyorsanız delil gösteriniz" diyerek omuz silkmemiş miydi

Bu itibarla Millî Birlik Grubundan sayın sekiz senatörün istediği Senato araştırmasına iktidar çevrelerince "ru-yi iltifat" gösterileceğini biz hiç sanmıyoruz.

Bursa'da toplanan "milliyetçi ve mukaddesatçı kuruluşlar kongresinde cumhuriyetin ve devrimlerin özüne kastedici konuşmalar, aydın ve Atatürkçü çevreleri dehşet içinde bırakmıştır. Neler söylenmemiştir bu kongrede? Mahkemeler din esası üzerine kurulmalıdır denmiştir, İslâmda din ve devlet işleri beraber yürütülür denmiştir, vatan uğrunda ölenlere değil, ancak din uğrunda ölenlere şehit denir denmiştir, yürürlükteki Anayasaya "Evet" dedirtenler masonlar, Yahudiler ve devrimbazlardır denmiştir, "Egemenlik ulusundur" sözü yanlıştır, "egemenlik Müslümanlarındır" denmiştir, kadınların namusu kılık kıyafetleriyle ölçülür, denmiştir.

Her cümlesi Anayasaya aykırı düşen ve zaten genel olarak Anayasaya meydan okuyan bu konuşmalar Türkiye sınırları içinde ilk kez söyleniyor sanılmamalıdır. Atatürkçü aydınların dehşet içinde kalması, bunları topluca bir halde gazete sahifelerinde yerleşmiş görmelerinden ötürü olmalıdır. Yoksa bu sözler, bu propagandalar yıllardanberi gittikçe şiddetlenerek alttan alta yurdun her köşesinde tekrarlanmakta, hele son iki-üç yıldır sanki siyasal bir partinin doktrini imiş gibi kökeni nerede bulun-

duğunu pek bilmediğimiz örgütler tarafından bilinçli bir gayretle yurt düzeyine yayılmaktadır.

Son zamanlarda açıkça su yüzüne çıkan din sömürücülüğünü besleyen kaynaklar hangileridir? Bunların dışarı ile ilintileri var mıdır? Varsa ne ölçüdedir? Bizim bilmediğimiz bu sorunları hükümet şimdiye değin çözmüş olmasın, aklın alacağı şey değildir bu.

Ama ne yaparsınız ki, hükümetin yetkili kişileri, bir gün rejimi çok tehlikeli bir çıkmaza sokacağından hiç şüphe etmediğimiz bu yeraltı ve yerüstü çalışmalara karşı umursamaz davranmakta, onları yok farzetmekte, hattâ yüzde yüz ters bir yorumla bu rejim yıkıcı davranışları vicdan hürriyetinin bir gereği saymaktadır. Nihayet, işte görüyoruz, fazla sıkıştırıldı mı Başbakan "Delil gösteriniz" deyip başını öteye çevirmektedir.

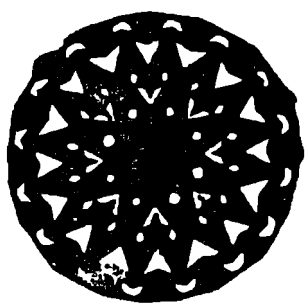
Bu koşullar altında iktidar gericilik hareketlerinin içyüzünü aydınlatmak üzere bir Senato araştırmasını kabul eder mi?

Biz sanmıyoruz?

İnsan bildiği ve bile bile üstünü örttüğü bir suçun ortaya çıkmasını hiç ister mi?

Hele şunun şurasında seçimlere iki ay kala?

(Cumhuriyet, 28.3.1968)

Prof. SAVCI, Bahri

"SAĞ"A MAHKÛM BİR DEMOKRASİ VE ÇIKMAZI

Seçim Kanunu parlamanter ve Anayasal kuvvetlerden yalnızca bir grubun eseri olarak hızla çıktı. AP'den başka , parlamanter ve Anayasal grupların tümü, ona karşı olduğu halde çıktı.

Türkiye'ye, gerek sosyal muhtevalı bir politika arayan; gerekse eski geleneksel değerlerin içinde de olsa yeni bir gidiş arayan bütün siyasal güç'er ona direndği halde çıktı.

Özel anlamı ile, çağdaş demokrasinin "sosyal muhteva arayışı" diyebileceğimiz; genel anlamı ile de, "özgürlüğe açılış" diyebileceğimiz özlemlerle tutuşan aydınlar muhalefetine rağmen çıktı.

Ve Sayın Devlet Başkanınca, üzerinde bir an bile düşünülmeden, AP çoğunluğunun iradesi olduğu gibi kabul edilerek, böyle bir irade halinde çıktı. Devlet Başkanının açacağı bir veto çığırı içinde parlâmentodaki öteki grupların, GP'nin koyduğu çizgiyi geliştirerek, bu kanuna kendi katkılarını getirmesine ve böylece, Anayasadan sonra rejimin en büyük temellerinden birisi olan bu kanunu bir birleşik irade haline sokmasına imkân bulunamadan çıktı. Çünkü, sayı kuvveti böyle istedi.

Evet, sayı kuvvetleri böyle istiyor: Sayı kuvvetleri, geçen yüzyılın en mütaassıp "Tory"lerinin bile aklından geçemiyecek bir tutuculuk ile, ülkemizi, geleneksel değerlerin ve kurumların egemenliği altında "sağ"a mahkûm bir biçimsel demokrasi içinde hapsetmek istiyor.

Bu kuvvet ekonomiye ve sosyal strüktüre egemen piyasacı - dinci - ağa'cı - spekülâsyoncu kuvvetlerin (yani sağcı özlem ve ihtirasların) sosyal gelişim çizgisinin tarihsel gücüne rağmen, Türkiye'yi zaptetmesini, gemleri altında tutmasını istiyor. Türk siyasal oluşumunun çok yönlülüğünün, gelişerek, kendisini, saltanatından alaşağı etmesinden korkuyor. Bundan ötürü de bu çok yönlülüğü bertaraf etmek istiyor. "Sağ"ı meydana getirecek olan

piyasa - din - ağalık - spekülâsyon güçlerinin kendi safında birleşmesini istiyor. Birleşmiyenlerle, sosyal muhtevayı, sola, özgürlüğe dönük gerçek ve gelişmeci demokrasi güçlerinin de tasfiyesini istiyor.

İşte böylece, şimdi Türkiye'nin sola açılışa, özgürlüğe açılışa karşı olan; çünkü özgürlüğü meydana getiren düşün çeşitliliğine, düşüncede çok yönlülüğe karşı bulunan bir seçim kanunu meydana gelmiştir.

Ve gene böylece, ilerici ve devrimci güçlerin organize siyasal güçler haline gelerek Türkiye'yi etkilemesini ve ilerde Türkiye'ye sahip çıkmasını önleyerek, Türkiye'yi "sağ"a mahkûm eden bir Seçim Kanunu ortaya çıkmıştır.

Eğer Anayasa Mahkemesi, bu kanunu, muhalefet gruplarının onu gördükleri noksanlar ve yoksulluklarla malûl saymazsa, bu Seçim Kanunu yapısındaki somut "seçim adaletsizlikleri" içinde ve bu seçim adaletsizlikleri yolu ile kurulan "bir haksız çoğunluk" eliyle, Türkiye'yi piyasacı dinci ağacı spekülâcyoncu kurnaz kuvvetlerin —"sağ"ın— egemenliği, hegemonyası altında bir gelişmezciliğe mahkûm edecektir.

Çünkü bu Kanunun, en kısa deyimi ile en somut anlamı şuradadır: Çoğunluğa prim vermek, çoğunluğa haksız bir prim vermek...

Bu prim; tüm oyların % 50 sinin altında bir oy alındığı zaman bile sandalyelerin % 50 sinin üstünde bir çoğunluk kurmaya yarar. Hele tüm oyların % 50 sının üstüne çıkabilirseniz, size, Anayasa düzenini değiştirecek bir sandalye oranını da vermeye yarar. O Anayasa düzeni ki, milletin tarihsel ihtiyacı olarak ortaya çıkmıştır. Tarihin millete getirdiği bilinç ile imzalanmıştır. Ve böylece de, üzerinde herhangi bir çoğunluğun kolayca oyun oynayamıyacağı bir "sosyal pakt" kuvveti kazanmıştır.

Fakat böyle olduğu halde, şimdi, bu Kanunu, doğacak olan "brute" sayı gücüne, tarihe karşı gelme cesaretini verecektir.

AP çoğunluğunun bu Kanunu aslında, çok belli, çok açık bir düşünün adım adım gelişmesinin ön koşulu olarak ortaya çıkmıştır.

Şöyle ki :

Türkiye'deki şimdiki iktidar temel düşün eylem çizgisi olarak "sağ"dır. (Tekrar tekrar söylüyoruz: Bu sağ, üretimin piyasacı kuvvetler hegemonyası altında, onların yararına düzenlenmesi anlamındadır. Bu sağ, feodalite kalıntısı toprak ağalarının,

ortaçağ taassupçusu din sömürücülerinin ve ağalarının, kişisel kârı çok, sosyal yararı ve kârı az, riski yok —veya topluma yüklenmiş— spekülâsyoncu girişimlerin düzeni anlamındadır. Bu sağ, tüketimin ve dağıtımın, emek esasına dayalı sosyal adalet ilke'erine göre değil, topluma egemen sermaye birikmecisi, toprak terakümcüsü, din sömürgecisi ve bunların yönetimindeki küçük piyasa hareketçisi zümrelerin kurnazlıklarına göre yürütülmesidir. Bu sağ, modern bilimsel idrake açık, insancıl kültürü koğup, arkaik ve Asyaî değerlere dayalı kapalı kültürün yürümesi, yürütülmesi anlamındadır.)

Evet, şimdiki iktidar, işte bu anlamda bir "sağ"dır. Oysa ki, tarihin kuvveti, Türk ye'yi herkese özgürlüğü, herkese eşitliği, herkese insan kişiliğine yakışır hayat düzeyini ve insanı olgunlaştıran bir kültüre ulaşma gücünü verecek bir sosyal ekonomik - kültürel oluşuma dönme çizgisi üzerine de koymuştur. Bu çizgi ise, sağ iktıdarların işine gelmez tabiî... Onun için, herhangi bir sağ iktidar gibi, bizimkisi de, bu özgürlüğe, bu sosyal muhtevaya, bu kültür gelişimine, bir kelime ile bu sola açılışa karşı gelmek zorundadır. Bunun için de, % 50 den az oyla % 50 den fazla sandalye elde ederek statükoyu kendi emri altında tutmaya yarayacak; eğer oyunu % 50 nin üzerine çıkarabilirse, sosyal muhteva üzerindeki bir özgürlüğü açmış bulunan bugünkü Anayasa düzenini, kendi statüko örgüsü yönünde değiştirmeye elverecek bir seçim strüktürü yaratmak zorundadır.

Böyle bir seçim strüktürü elde edince, bir sağ iktidar ne yapar? Düzen değişmezliğ ni esas alan bir politiko - liberal düşün - eylem çalışmaları yapar.

Bu iş için AP'nin bir ön dünya görüşü zaten vardır: Mahire, kuvvetliye, becerikliye, kurnaza, kombinezoncuya, spekülâsyoncuya, bırıktırmeciye, toplumun ve devletin bütün imkânlarını açarak, sosyal rekabetsiz bir üstünlük, bir öncülük, bir güçlülük vermek... Bu beceriklinin, toplumun ihtiyaçlarına değil, piyasa imkânlarının yarattığı "mahreç"lere karşılık arayan, riski yok, kârı çok, sosyal sorumluluğu hiç yok bir ekonomik hareketlilikten elde ettiğinden sızanlarla toplumu ve öteki sınıfları, zümreleri avutmak..

Bu ön dünya görüşünün iktidar olayı etrafında birleşen bir siyasal elit yaratması gerekir. Yaratır da, ve yaratmıştır da..

Fakat bu siyasal elit, az gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, Tür-

kiye'de de düzen değişmeciliği temelinde kurulmuş bir aydın devrimciler elitinin muhalefet'yle karşılaşmıştır.

İşte herhangi bir sağ iktidar gibi, bizimkisinin de, bu aydın devrimciler elitini bertaraf etmesi gerekir.

Böyle bir zorun ile karşılaşmış olan bizim iktidarımız, bunun yolunu şurada bulmuştur: Daha âdil, daha yüksek, daha doğru bir düzeni bulmak için ortaya çıkan sosyal muhtevaya açılış hareketine karşı, toplumda bir "sağ üzerine yumuluş" içgüdüsü yaratmak üzere, önce, dinci duyguları kamçılamak; sonra da, uyanmış dinci evhamlar —ve hattâ ihtiraslar— ortamı içinde de, sosyal muhtevaya ve onun özgürlüklerine, kültür açıklığına saldırmak.. Ve nihayet, toplumun gidişini bu "sağ" kanalı içinde muhafazaya yarayacak bir oy ve demokrasi vetiresini garanti altına alacak değişiklikler yapmak..

İşte son Kanun, bir sağ görüşteki biçimsel demokrasi elitinin, sola açılmış bir muhteva demokrasisi arayanları bertaraf etmesinin; ve bunun için, yukarıda söylenenleri bir bir yerine getirebilmek üzere bir dayanak elde etme doğal ihtiyacının eseri olarak doğmuştur. Bu Kanunla sağlanacak yere dayanarak, AP, 1961'in sosyal devlet ilkesindeki demokrasisini, ve bunun koşullarından olmak üzere, sosyal kuvvetleri parlâmentoya sokmaya imkân veren siyasal dinamizmini saptırıp, demokrasimizi bir tutuk ve duruk "sağ"a mahkûm edecektir.

Ve böylece, bazı çıkmazlar da, daha belirli olarak günışığına çıkacaktır. Şöyle ki:

Evet, seçimler olacaktır, iktidar ancak seçimlerden gelecektir. Bu konuda bir değişme olmıyacaktır.

Fakat seçimlerden gelen bu iktidar; üretim ilişkilerini, ancak, sermayeci - sermaye biriktirmecisi, toprak temerküz ettirmecisi zümrelerin yararına düzenlemekten başkasına el atamıyacaktır. Üstelik, bu işi de kamu patrimuvanı desteği ile yapacaktır. Bu ise bir ekonomik kalkınma çıkmazı teşkil edecektir.

Gene bu iktidar sermaye - para ekonomisi oyunları içinde kalıp, alt düzeydeki sınıfları ve üreticileri aldatıcı bir kâr artması ile oyalamada ısrar edecektir. Bu da, bir sosyal adalet çıkmazı teşkil edecektir.

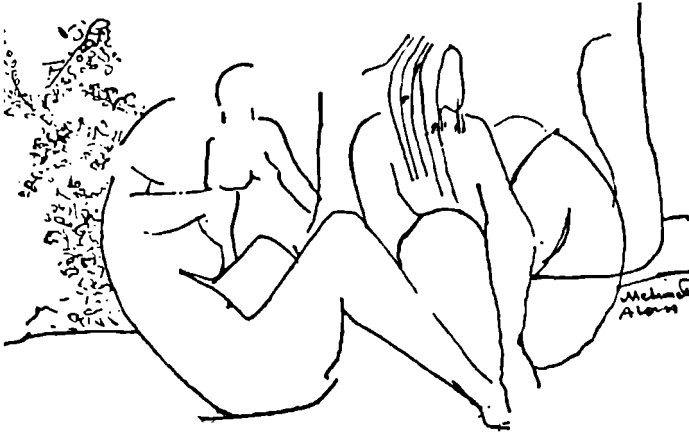
Nihayet bu iktidar benimsediği "sağ değerler ve kurumlar üzerine yumuluş" felsefesi ile, açık aile açık meslek - açık toplum ilişkileri içinde bir sosyal strüktür gelişmesi arayan çağdaş

akıma kapalı kalacaktır. Bu da lâik kültür değişmesini önleme çıkmazı teşkil edecektir.

Böyle bir ekonomik kalkınma, sosyal adalet sağlama, lâik kültür değişmesine ulaşma çıkmazları karşısında, Türkiye'nin uyanış hareketleri ne olacaktır?

Bunlar da yürüyecektir. Parlâmento içindeki oranını başka yollarla sağlayarak, yani en elverişsiz seçim sistemlerinden mesafeler koparırarak, yürüyecektir. Ne Atatürk radikalizmciliğinin lâik ve bağımsız milliyetçiliği ve toplum ilişkileri silinebilecektir; ne de 1961'in çok yönlü bilimsel özgürlük araması bertaraf edilebilecektir. Yalnız Türkiye, çıkmazlardan kurtulma terleri dökmeye devam da edecektir.

(Cumhuriyet, 3.4.1968)

Mehmet Alan

Prof. Dr. ERİM, Nihat

PAKTLAR DIŞI BİR DÜNYAYA DOĞRU

Kuzey Atlantik Paktı, ilgili her ülkede olduğu gibi Türkiye'de de tartışılmaktadır. Şartlar zamanla değiştikçe böyle bir ittifakın lüzumsuzluğunu, hattâ zararlılığını savunanlar çoğalmaktadır. Yurdumuzda bu konuda belli başlı üç ayrı görüş öne sürülmektedir:

a) Devam edelim.
b) Değişiklik isteyelim.
c) Çıkalım, diyenler var.

Avrupa'da NATO karşısında Varşova Paktı yer almıştır. Yani biri Amerika Birleşik Devletleri'nin, diğeri Sovyetler Birliği'nin liderliği altında iki blok göze çarpmaktadır. Bunların her ikisi 1945'te Almanya'nın yıkılması üzerine, Avrupa'da Rusya lehine meydana gelen denge bozukluğunun doğurduğu tertiplerdir.

Tarihte ilk defa olarak Rusya'nın Almanya içerilerine kadar Orta Avrupa'ya yayılması, Batı Avrupa Devletlerinin hep bir arada dahi Stalin'in önünde duramıyacaklarının anlaşılması Amerika'yı Avrupa'da doğrudan doğruya sorumluluk yüklenmeye götürmüştür. NATO'nun kurulması ile denge sağlanmış Avrupa'da Komünist ilerleyişi durmuştur.

Türkiye, Kuzey Atlantik Andlaşmasına başlangıçta alınmamıştır. 1945-1946'da, Stalin'in Kars ve Ardahan'ı istemesi, Boğazlar'da üs ve Ortak Savunma peşine düşmesi Ankara'da derin bir endişe doğurmuştu. Bu bölgede Romanya ve Bulgaristan Demirperde arkasında kalmıştı. Yunanistan Komünistlerin açtığı bir iç savaşla ölüm kalım mücadelesine dalmıştı. İran'ın Kuzeyi Sovyet işgali altında idi. Irak ve Suriye güven verecek bir durumda değillerdi.

Dört yanı bu şekilde çevrilmiş olan Türkiye, ülke bütünlüğünü, bağımsızlığını, yalnız başına da kalsa savunmaya karar vermişti. 1947'de Truman doktrini uygulanıncaya kadar, kimseden yardım görmeden tek başına direnmişti.

1949'da NATO andlaşması imzalandığında, Ankara Hükümeti buraya girmek istemiştir. Fakat o tarihte Amerika ve Batı Devletleri yükümlülüğü Akdeniz'in doğusuna kadar uzatmayacaklarını, buna hazırlıkları olmadığını söylüyorlardı. Türkiye, Kuzey Atlantik Andlaşmasına 1952'de Yunanistan'la birlikte alınmıştır. Bunda, Kore savaşı ile doğan yeni durumun ve Sovyetler'in Atom bombasını yapmış olmalarının etkisi düşünülebilir.

Yurdumuz 1952'den bu yana, hattâ Truman Doktrininin ortaya atıldığı 1947'den bu yana —Batı ile işbirliğinden askerlik yönünden, ekonomi yönünden, teknik ve sosyal alanlarda— çeşitli faydalar sağlamıştır. Güven duygusu kuvvetlenmiştir.

Bu yazıda geçmiş üzerinde fazla durmayarak bugünkü duruma gelelim: Stalin'in sahneden çekilmesinden sonra, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye karşı politikasında göze çarpacak kadar önemli değişiklikler oldu. Stalin'in 1939 ve 1945-1946'da yarattığı korku ve güvensizliği ortadan kaldırmak için, Moskova hükümeti her vesileden faydalandı. Bilhassa 1960'tan bu yana iki memleket Parlâmento üyelerinin, Devlet adamlarının karşılıklı ziyaretleri, ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi, aradaki soğukluğu hızla gidermiştir. 1964'te Türkiye Dışişleri Bakanının Moskova'yı ziyaretini takibeden dönemde ise her türlü ilişkiler normalleşmekte, iyi komşuluk devrine geçilmiş bulunmaktadır.

Dünya şartları bakımından göz önünde tutulması gerekli bir önemli nokta daha vardır:

1945'ten bu yana, teknoloji, elektronik, nükleer enerji alanlarında çağ değişikliği sayılmaya değer yenilikler, buluşlar, ilerlemeler olmuş ve olmaktadır. Bunun neticesi, şimdiye kadar alışılmış, inanılmış, kabul edilmiş siyasal, sosyal, ekonomik kurallar da bir evrim, hattâ devrim içindedir. Elli yıl sonra dünyanın siyasi düzeninin, bugün milletlerarası denilen ilişkiler alanının, ne şekle gireceği meraklı bir araştırma konusudur. Şimdiki, hükümranlık bağımsızlık ülke Devlet Milli devlet anlayışlarının, teknik ilerlemeler sonucu ne hal alacağını kestirmek mümkün değildir. Ama herhalde bugünkü milletlerarası düzenden bambaşka bir ortam içinde bulunacağını söylemek kehanet değildir.

Nükleer enerjinin kullanılma yollarının genişlemesi daha şimdiden birtakım sonuçlar doğurmuştur. Silâhlar ve güç dengesi ölçüleri değişmiştir. Bunun neticesi olarak devletler büyük birlikler halinde örgütlenme zorunluğunu duymaktadırlar. Bütünleş-

me (integration) hareketi, önünde durulmaz bir itici güç olarak etkisini yapmaktadır.

Bu oluş, Avrupa'daki Doğu-Batı bölünmesini yakın zamanda ortadan kaldıracaktır. NATO ve Varşova Paktı birlikte devirlerini tamamlayacaktır. Bunların yerine, Doğu ve Batı Avrupa'yı kavrayan Avrupa Kıt'ası güvenlik ve ekonomik işbirliği örgütünün kurulması artık bir "iyi dilek" olmaktan da öteye, geleceğin "gerçeği" şeklinde hesaba katılabilir.

Avrupa Konseyi İstişarî Asamble'sinin her toplantısında gündemin devamlı konularından biri Avrupa'nın Doğusu ve Batısı arasındaki engellerin ne suretle yıkılacağıdır. Başta Sovyetler Birliği, Romanya, Polonya, Çekoslovakya, Bulgaristan, Macaristan gibi ülkelerin Batı Avrupa devlet'eri ile günden güne gelişen iyi ilişkileri "Soğuk Harb" veya "Demirperde" döneminin artık kapandığını, başka bir döneme girildiğini göstermiyor mu?

Türkiye bu gelişmelerden sevinç duyuyor. Nitekim Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkeleri ile dostluk, iyi komşuluk ilişkilerini ilerletmekte Ankara hükümeti öteki batı devletlerinden geri kalmış değildir. Tersine, birçoklarından önce bu yola girilmiş ve güzel sonuçlara varılmıştır.

Türkiye için akıllı politika Sovyet'er Birliği'ne karşı onun hükümranlığımıza, ülke bütünlüğümüze, bağımsızlığımıza saygılı olması şartı ile dostluk ve yakınlık politikasıdır. Şimdi iki memleket de bu yoldadırlar. Türkiye'nin, herhangi bir devletin uydusu veya âleti olarak Sovyetler Birliği'ne karşı kışkırtıcılık yapması, onun güvenliğini zede'emesi akılsızlık olur.

Türkiye'nin NATO üyeliğini, işte bu dünya görüşü içinde değerlendiriyoruz. Türkiye, Kuzey Atlantik Andlaşmasına, yazının başında kısaca değindiğimiz şartlar altında girmiştir. Bu ittifak andlaşmasının ana yüküm maddesi şudur:

Madde — 5

"Taraflar, iç'erinden bir'ne veya bir kaçına karşı Avrupa'da veya Kuzey Amerika'da vaki olacak silâhlı bir tecavüzün bütün taraflara tevcih edilmiş tecavüz addedilmesi ve binnet'ce tataflardan herbirinin, böyle bir tecavüzün vukuu halinde, Birleşmiş Mill'et'er Andlaşmasının 51'inci maddesiyle tanınan münferit veya müşterek meşrû müdafaa hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik Bölgesinde güvenliği yeniden tesis ve temin için, silâhlı kuvvet istimali de dahil olmak üzere, lüzumlu göreceği harekete, münferiden ve diğer taraflarla mütabakat halinde, hemen teves-

sül etmek suretiyle tecavüze uğrayan taraf veya taraflara yardım eylemesi hususunda mutabık kalmışlardır.

Bu mahiyette olan her silâhlı tecavüz ve bunun neticesinde alınan her tedbir Güvenlik Konseyi'nin ittilâına arzolunacaktır. Bu tedbirler, Güvenlik Konseyi'nin milletlerarası barış ve güvenliğini yeniden tesis ve idame için lâzım gelen tedbirleri alması ile nihayet bulacaktır."

Görülüyor ki, "Taraflardan herbiri lüzumlu göreceği hareketi" kendisi takdir ve tesbit edecektir. Ortada bir tecavüz olup olmadığına, ittifak üyeleri oy birliği ile karar vereceklerdir.

Oybirliği elde edilemediği üyelerden biri veya birkaçı "Tecavüz sayılacak bir davranış yoktur" dediği zaman NATO'nun 5 inci maddesi işlemiyecektir.

Kaldı ki, bugünkü gelişmeler artık yeni bir çığır açmaktadır. Ne NATO'ya, ne de Varşova Paktı'na ihtiyaç duyulmayacaktır. Bu iki ittifak örgütü toptan ele alınıp, zamanın isterlerine cevap verecek başka bir düzen kurulacaktır. Avrupa ve Atlantik topluluğu buraya doğru ilerlerken Türkiye'nin kendi başına Kuzey Atlantik Andlaşmasından çıkması sakıncalıdır. Sovyetler Birliği ile iyi komşuluk ve dostluk içinde yaşayan bir Türkiye'nin NATO üyeliğinden Moskova'nın güvensizlik duyması ciddî bir sebebe dayandırılamaz.

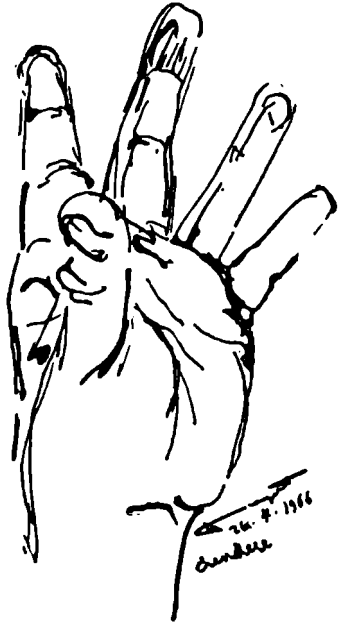
Türkiye, kalkınma çabası içinde bir ülkedir. Ne Amerika'ya ne de Sovyetler Birliği'ne karşı kışkırtıcı, düşmanca bir davranış ondan beklenemez. Türkiye'nin herkesle, özellikle bu iki büyük devletle iyi ilişkiler yürütmesi jeopolitikin ve tarihin zorunlu kıldığı bir tutumdur.

Burada çok önemli bir noktayı ele almalıyız: "Kuzey Atlantik Paktı'nın 5'nci maddesi Türkiye'ye karar serbestliği tanımaktadır. Fakat NATO denilen "Örgüt" içinde Türkiye serbestliğini fiilen kaybetmiştir. Bilhassa ikili andlaşmalar Kuzey Atlantik Paktı'nın 5'inci maddesindeki karar serbestliği fiilen ortadan kaldırmıştır. Ülkemizdeki üsler, atom başlıklı bombalar, haber alma vasıtaları Türkiye'yi günün birinde kendi arzusu dışında savaşa sürükleyebilir" diyenler vardır. Üniversite öğretim üyelerinin imzalarıyla birkaç gün önce yayınlanan bildiri de bu noktaya işaret etmektedir.

Bu endişeler yerindedir. Hükümet, İkili Anlaşmaları ya kamu oyuna açıklamalı, yahut bunlarda, belirtilen tehlikelerden hiçbirinin olmadığına dair teminat vermelidir. Eğer ikili anlaşma-

lar, üzerinde durulan sakıncaları yaratmışsa bunlara son verilmelidir. Amerika ile uzun süredir yürütülen bu konudaki görüşmeler bir an önce bitirilmelidir. Herhalde, Kuzey Atlantik Andlaşmasının 5'inci maddesindeki karar serbestliğini ortadan kaldıracak, zedeleyecek bir duruma son verilmelidir. Zaten bu ikili anlaşmaların Anayasa'mız karşısında Devleti bağlayıcı hukuk değeri var mıdır, yok mudur meselesi de halledilmiş değildir.

(Milliyet, 7.4.1968)

Hayati Severoğlu

Doç. Dr. ÖZYÖRÜK, Mukbil

ATEŞLE OYNAMAYIN

Medeniyet çabalarımızın tarih boyunca bir numaralı düşmanı olan taassup ve irticaın, son birkaç yıl içinde yeniden ve mükemmelen teşkilâtlandığı, orada burada patlak veren tek ve ve toplu olaylar ve tertipli güç gösterileri arasındaki kuvvetli ve açık-seçik bağlantılardan bellidir.

Parti politikası vâizler, politik cerre çıkmış misyoner yobazlar, fıkracı, yazar, hekim, hukukçu, mühendis, öğretmen kılığında diplomalı gericiler, şimdi, 45 yıllık Cumhuriyet tarihinde bir benzerini daha tadamadıkları bir rahatlık içinde, akıllarınca Şeriat Devletini, fakat aslında kanlı ve karanlık yarınları hazırlamaktadırlar.

İşler tıkırında gitmektedir. Koro halinde tekrarlana tekrarlana, komünizm ile tıpkılık haline getirilmesine ramak kalmış olan sosyal adaletçilik ve ilericiliğin, alabildiğine genişletilen sun'î gölgesinde rahat rahat serpilerek artık bu gölgenin de sınırlarını aşan irtica, gerçek yüzü ve cüssesiyle iyice gün ışığına çıkmıştır. İbadetin de kabahat gibi gizli kalması gereğini belirten İslâm atasözünü, kirli bir mendil gibi çamaşır sepetine atıp takkesini cebine koyan din tüccarı politikacı, en kalabalık camii seçerek namaza durmakta, işittiğimize göre resmî daire koridorlarında nalınlar, takunyalar tıkırdamakta, tatlı tatlı eller ovuşturularak, sandıktan çıkacak oyların hesabı yapılmaktadır.

Başörtüsüyle fakülte sınıflarında dolaşıp köy imamı mantığıyla demeçler veren tâze'nin, hiç şüphesiz, önümüzdeki ilk fırsatta alay listesinin başına geçmekten başka hiçbir amacı yoktur. "Mü'min vatandaşlarımın artan ısrarlarını, nihayet kabul etmek zorunda kaldım" diyecektir.

Küçümsemeyiniz... Şuraya sığamayacak kadar çok, fakat aslında gerçektekinin belki ancak binde biri kadar olay, o günün şartlarına kıyaslanırsa, bir değil birkaç Kubilây vakasından kat kat vahimdir. Şimdi yeni yeni Kubilâyların kafası kesilemiyorsa, politikacı vâize dayanamayıp tartışmaya tutuşan aydınlar, he-

nüz oracıktan paçasını kurtarabiliyorsa, manto giyen Türk kadınına "Madam" demekle yetiniliyorsa, üniversite öğrencisine "Hayâsız", mutekit İnönü'ye "Komünist ve kâfir" denilmekle kalınıyorsa bu, bu sefer daha kurnaz davranmağa ve iyice güçlenmeden yakayı ele vermemeye kararlılıktandır.

"İrtica ne zaman başarılı olabildi ki, şimdi olabilsin?" demeyiniz. Elbet başaramaz ve elbet tutunamaz; ama günün birinde, bir hamlede, kısacık bir olaylar zincirlenmesinin sonunda, memleketi de, demokrasiyi de, "muasır medeniyet"i de, rahatça, birkaç on yıl öncesine gönderebilir... kendisi de sehpaya...

İslâm'yetı seks yasaklarından ibaret sanan vâize, vatandaşın imanını politikaya merdiven yapan imam-hatibe şaşmaktan çok, biz, bunlardan medet uman politikacıya, o "Ya bir tutarsa?" diyen Nasreddin Hoca yoğurtçusuna şaşıyoruz. Gelecek günler için geri'nin gücüne dayanmayı düşünebilecek kadar budala, yahut bu gücü kullanabildiği zaman onu kontrol altında tutabileceğini sanacak kadar divane, veya bile bile toplumu ateşe atabilecek kadar çılgın olabilmesine şaşıyoruz.

Zira, bırakiler değilse bile, o, azçok tarih okumuştur. Çoğu, fese yetişememiş, sağdan sola yazamamıştır... Çoğu Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığında doğmuş... Çoğu, bu memlekette her defasında yobazın başına ve yobazdan da memlekete neler geldiğini bilir... Çoğu, toplumların bazan dursalar bile, geri gidemediklerinin farkındadır; medeniyetin, "gericiliğin sürekli yenilgisi" demek olduğunu, bunun tersinin "tabiat-i eşyâ"ya aykırı düşeceğini, ortaokulda da olsa, öğrenmiştir. Fakat beş on senelik bir iktidar kazanma sevdasına milletin 40-50 senesini fedâ... bu ne demek?

Böylesi af mı edilir? Böylesinin yakası koyuverilir, peşi bırakılır mı? Böylesinin, tartılacak günahına karşı, ne yaparsa yapsın, öteki kefeye konulacak sevabı bulunabilir mi? Böylesine "hafıza-i beşerin nisyân ile malûl" olmaktan bıktığını ispat gerekmez mi Böylesi zaman aşımlarına sığınabilir mi?

Eminönünde sehpaya çekilmiş yüz tane 31 Martçı, aslında, böylesinin bir tekinden daha masum idi.

Küçümsemeyin... Bursa kongresinde Cumhuriyete sahte diyeni, "bünyemize uygun rejim" isteyeni, Anayasanın dönme ve mason eseri olduğunu söyleyeni, "savaşın başladığını" bildireni, "gasbedilmiş haklarını" talep edeni, Cumhuriyetin ve devrimle-

rin başkentinde damdaki televizyon antenini bağırsak sandı diye küçümsemeyin...

Bu, Atatürk'ün, Ankara Hukuk Fakültesini açarken (5 Kasım 1925) belirttiği gibi, "... bütün bir cihana karşı, İstanbul'u ebediyen Türk camiasına mal etmiş olan kuvvet ve kudretin, takriben aynı senelerde icad edilmiş olan matbaayı Türkiyeye..." getirebilmek için "... üç yüz senede..." bir türlü yenmeğe muvaffak olamadığı MEŞ'UM MUKAVEMET'in hortlamasıdır.

İlericiliğin, medeniyetçiliğin her çeşidini ve her ölçüsünü, gözü kapalı bir saldırmayla "Moskof uşaklığı" diye damgalayan, görüp göreceği, bilip öğreneceği, zahmetsiz geçen günlerin sofra hatıralarından ibaret kalan yazarlar, şimdi başlarını dövseler yeridir. Anıları arasında, bir türlü kökü kazınamıyan bir "Hizbüttahrir" var mı? 1923'ten bugüne eski, yeni başkentlerde böyle şahlanmış mitingler var mı? "Bu gelen İslâm ordusudur" diyeni duymuşlukları var mı?

Veyl 50 yılına yaklaşan Cumhuriyette, iktidar için irtica azdırana... Vah din tüccarı politikacıyı, milliyetçi, memleketçi, vatansever sanana... 1968'de, bu, ateşle dahi değil, fakat ancak dinamitin kapsülüyle oynamaktır.

(Cumhuriyet, 11.4.1968)

Zafer Gençaydın

İNAN, M. Rauf

"DİRENME" KİŞİLİK SAVAŞIDIR

Kendi yönetimini ve iradesini siyasal bakımdan, hiçbir zaman başkasına kaptırmamış, engin bir yönetim gücüne ve yüksek bir kültür kalıtımına konmuş Türk milletinin bugün, Cumhuriyetin ve barışının 44. yılında bile, "az gelişmiş", "gelişmekte", "gelişme yolunda" olan toplumlar arasında, onların sırasında bulunmasının temel nedenlerinden biri de buradadır. Çoğu zaman ve çoğunlukla yöneticilerin, içinde yetiştikleri havanın onlara kazandırdığı özellikle, gerçekleri, ihtiyaçları görmek, kavramak, düşünmek, çareler, tedbirler aramak, işe koyulmak, işi sıkı tutmak, başarmak, bu amaçtaki kanunları, mevzuatı uygulamak yeteneğini yitirmiş, düşünce asalağı durumuna düşmüş olmalarındandır.

Bu durum, yüzbinleri bulan kamu görevlilerimizin kendi başlarına düşünmeleri ve çözmeleri gereken bütün işlerin, bir tek kişi tarafından düşünülmesi, çareler aranması zorunluluğunu doğuruyor. Bu yüzden önemli pek çok sorunumuz sahipsiz ve çözümsüz kalıyor.

Yakın tarihimizde bunun çok acıklı bir de olayı var: Bir Başbakan (Dr. Refik Saydam) "A sından Z sine kadar" İstanbul'daki bütün görevlilerin değiştirilmesi gerektiğini deyimlendirdikten birkaç saat sonra, duyduğu acının kahriyle ölmüştü.

Dünyada pek az ülkeye nasip olmuş geniş olanakları, tabiat kaynakları içinde, milletimizin en basit gereksemelerinin kökten giderilmemesinin, en basit sorunlarının çözümlenememesinin gerçek nedeni de işte bu olumsuz, ters bir eğitim etkisi halindeki geleneğin, görevlilerin kişiliğine vurduğu kalıptır, kamu hizmetlerinde iş yapmak demek; üstüne, âmirine, astına, memuruna karşı davranışı bilmek, lâfcılığı iyi başarmak, kâğıtları iyi yürütmektir ve her şeyden önce, âmirine (âmir, emreden demektir.) şirin görünmektir. Bunun için de her şeyi o dâhiye danışmak gerektir. (Yıllardır kaldırılmak istenen ve adına "kırtasiyecilik, bürokrasi" denen kutsal geleneğin de asıl kökleri buradadır.)

Bir astının, hangi basamakta olursa olsun, bir memurun, kendiliğinden bir girişimde bulunursa, üstünün (âmirinin) kı-

kançlığına, çekememezliğine veya beğenmemesine uğraması, en azından yerinin değiştirilmesi kaygısının doğurduğu kararsızlık, şaşkınlık, duraksama (tereddüt), yüreksizlik, ne yapacağını bilmeme, öyle bir durum ortaya çıkarmış ki, (1920 - 1950 arası, 30 yıl dışında) 2,5 yüzyıllık süreden beri, dış ile her görüşmemiz hemen hemen acı bir aldanma ile sonuçlanmış; o da bundandır. Özerk alışmamış kafaların özerk görüş, özerk karar güdememesi de bu durumun olağan sonucudur.

Her insanda bir üstsenme, üstünlük (Überwertigkeit) hırsı, tutkusu vardır. Kamu hizmetlerinin görev basamaklarındaki alışkanlıklar buna bol olanak verir. Üstlerdeki bu duyguyu, alışılmış kıskançlık, çekememezlik büsbütün geliştirir.

Bunun yanında astınlardaki düşünce ve davranış asalaklığı ile, yüksek değerde zekâ ve yeteneklerin, üstün başarılıların en büyük haksızlık ve insafsızlıklarla, yalanlara, tertiplere kurban ve kahredildiğini, kimisinin de kurtulmak için resmî görevlerden kaçtığını, hele ne değerli kurumlarımızın yıkıldığını görmek de olağanlaşmıştır. Bunu önlemeyi düşünmesi ve ulusal ödevi sayması gereken kurumlar da (örneğin Üniversitelerimiz) bu ödevi yapmıyorlar. Topraklarımızın altındaki, üstündeki zenginliklerimiz, nasıl onları ulusun yararına değerlendirmek görevinde olanların yetersizliklerinden ziyan olup gittiyse, insan zekâsı, insan gücü, yüksek değerde başarılar, ehliyetler, liyakatlar da, yetersizlerin iş ve el birliği ile ziyan edilmektedir. Az gelişmişliğin bir belirgin özelliği de bu.

Asalaklık, üstünün yanlışlarını, suça kadar giden haksız yürütmelerini önlemek, onu uyarmak gücünü astınlarda bırakmadığından, kimi yüksek yetkililerin, ne büyük yıkımlara sebep olduklarını, ne acı alın yazılarına uğradıklarını tarihimiz anlatıyor, böyle kalırsa anlatacak ta.

Öğretmen örgütlerinin adına "DİRENME" denen girişimlerinin ana amacı kendiliğinden, öğretmen kıyımını önlemeyi de aşarak, son yüzyılların kamu hizmetinde süregelen bir yıkımı, kişilik yıkımını ortadan kaldırmaya, bu tutuşu ve oluşu değiştirip düzeltmeye doğrudur. Öyle ki, her yetkili kendisini ihtiyaçları, gerçekleri görmek, onlar üzerinde kafasını yormak, aklını kullanmak, kendisine düşeni, aklının buyruğunu yapmak, yapamadığını da yapabilenlere bildirmek, göstermek gücüne, kendi yetki ve sorumluluğunun bilincine varsın, büyük bir inan ve güvenle, tam bir umutla.

Yine öyle ki, bir bucaktaki en küçük görevlinin de ,kendi görevini eksiksiz ve tam yapamamış olmaktan başka, hiçbir kaygısı bulunmasın. Başarılı her görevli kendisini en yüksek yetkili kadar güvenli ve kişilikli görsün, güvenle düşünebilsin, güvenle konuşabilsin. İnsanın, yaratıkların tek düşüneni, tek konuşanı, aklını tek kullananı olduğunu, kendisinin de insan olmanın bütün haklarını özgürlüklerini taşıdığını kavrasın.

Ancak bu amaç, direnmeyi köklü bir geleneğin, bir zihniyetin sözcüsü ve yürütücüsü olanlara karşı uygulamakla elde edilemez.

(Yetkilerini kıyım yönünde büyük bir üstsenme, gurur ve aldırışsızlıkla uygulayanların, o güçleri ellerinden gittikten sonra nasıl birer zavallı oldukları sayısız örnekleriyle görülüyor.) Bu sorunun kökünden çözülmesi, ancak yetkilerin kıyım yönünde kullanılmasını önlemekle olur.

Onun için, kıyım yetkisini veren kanunları —İnsan haklarına, Türklerin temel haklarına temelden aykırı olan— kanun hükümlerini yine kanun yoluyla değiştirmekle olur. Direnmenin yeni ve başka bir girişimle yeni bir deyimle bu amaca yönelmesi gerektir.

Bunun iki temel nedeni var:

1. Öğretmen, karşısında çocuk diye oturan geleceğin kuşaklarına her şeyden çok kişilik kazandırmaya çalışan adamdır; bu çabasına "Kişilik Eğitimi" der. Değerin, özelliklerin karakterin, her şeyden önce, kişiliğe bağlı olduğu bilincindedir. (Kendi kişiliği umursanmayan, bastırılan insan, başkalarına nasıl kişilik kazandırabilir? Öğretmen onun için kendi kişiliğini kurtarmak zorundadır da.)

Geleceğin kuşaklarına kazandırdığı kişiliğin, usa uygun olmayan (irrationel), olumsuz alışkanlıklarla bozulmasına, yok olmasına; bunun sonucu Türk milletinin "az gelişmişliğe" alışmasına, "az gelişmiş" kalmasına, "az gelişmişler" arasında bulunmayı olağan görmesine dayanamaz. Bunun bir an önce değişmesi tutkusundadır. O, karşısındaki kuşaklara geçmişin ve geleceğin onurunu, kendisine güvenini tanıtan, benimseten tek güçtür. Başöğretmeni Gazi Mustafa Kemal Atatürk de ona "fikri hür, vicdanı hür" kuşaklar yetiştirme ödevini ve bu ödev bilincini vermiştir.

2. Öğretmen halk yığınları içinden, onun alçakgönüllü basamaklarından gelir. Dünyanın her yerinde öğretmen bu kay-

naktandır. O kaynağın en yüksek yetenekli, üstün zekâlı çocukları, toplumun kaderinde hizmet ve söz sahibi olmak için, ilk olanağı öğretmen mesleğinde bulurlar (1). (Bu bir sosyal determinizmdir) bu bir psiko-sosyal (ruhsal-toplumsal) olaydır, bu bir psiko-sosyal gerçektir. O yığınlardan gelenlerin kimileri kavuştukları bolluğun, rahatlığın zevkleri içinde kendi köklerini unutur, onunla her türlü bağlarını keser, o kökten geldiklerini bile gizlerler. Bolluğun, rahatlığın, bol umutların vurgunudurlar.

Ama çoğu kalbiyle ve damarlariyle, kafası ve bilinciyle o kaynağa, o yığınlara bağlıdır, ondan kopamaz. Onun gerçeklerine, onun koşullarına, hayat zorluklarına, sertliklerine, sıkıntılarına, ıstıraplarına, ulusun, yurdun sorunlarına gözlerini yumamaz, kulaklarını tıkayamaz, beynini durduramaz, dilini susturamaz. Onun için nedenler, çareler arar, onları söyler, mesleği, işi, görevi de onu buna alıştırır. (Başöğretmen Atatürk yıllar boyunca, ona bu ödevi vermiş; benimsetmiştir, millî eğitimin amaçları ona bu ödevi yükler; Anayasa da ona bu hakkı verir.) Dersleriyle bir yandan çocuk denen varlıkları yetiştirir ve gerçekte geleceğin alın yazısının hazırlarken, bir yandan da kendisi yetişir, bilinci, idraki açılır. Başkalarına geçmişi, geleceği açıklamak, toplum olaylarını, toplum koşullarını kavratmak, insanın ilkönce onları kendisinin kavraması koşuluna bağlıdır.

İşte bu nedenler öğretmen topluluğunu, onu temsil eden örgütleriyle birlikte, bir kişilik savaşına sürmüştür. Bu akım, usa uygun olmayan işlemlerle durdurulamaz.

Kimi çevrelerce umursanmayan, önemiyle kavranamayan "Direnme", "Öğretmen Kıyımı" bu gerçeklerin bilincine varamamaktandır. Öğretmen kişiliğini anlamak ona gerçekten saygı göstermek, o topluluğun dediklerine eğilmek, kulak vermek, onun düşünlerinden yararlanmak, onun bilincine varmak ve katılmak, o kitleden güç almak ancak çıkar yoldur. (Öğretmen ,mesleği bu idrakin yaşadığı yılların, Mustafa Necati, Saffet Arıkan, Hasan Âli Yücel zamanlarının özlemi içindedir.) Bu bilince varmak bütün kamu görevlilerine kişiliğini, güvenliğini kazandırır. Her insanı, 14 milyar üstü 14 ölçüsündeki yetenekleri ve değerleriyle hizmete götürür.

(Akşam, 1.5.1968)

---

(1) Kuvvetli kalemlerin öğretmenler arasından bolca çıkması bundandır.

NADİ, Nadir

DÜNYA DEĞİŞİRKEN

Doğudan Batıya Dünyanuz hızla değişiyor. On yıl önce biri çıkıp da bugünün bir tablosunu çizseydi "Adam sen de, hayal bunlar.." der geçerdik. On yıl öncesinin hayalleri şimdi gerçek olduğuna göre, bugünün hayalleri de on yıl sonra neden oluşup gerçekleşemesin?

Sovyet Rusya'da yazarlar çıkıyor özgürlük diye seslerini yükseltiyor, açık toplantılarda hükümeti eleştiriyor, sansür rejimini yerin dibine batırıyorlar.

Birukuz Stalin'i, Kruşçof devrinde bile böyle bir davranışa imkân var mıydı? Bir zamanlar şefi kızdırmanın fırına atılmakla cezalandırıldığı Rusya'da bugün hükümeti eleştirenler ya hapse mahkûm edilmekte, ya da sadece partiden kovulmaktadırlar. Bu işlemleri resmen protesto edenlere ise çoğu zaman hiçbir şey yapılamamaktadır.

Varşova'da yasaklanan bir piyes yüzünden yüksek öğrenim gençliği ayaklanmakta ve hükümet, gençleri ancak uysal metodlarla yatıştırmaya çalışmaktadır.

Çekoslovakya'da Stalin kalıntısı bilinen şiddet taraflısı Novotni, iş başından uzaklaştırılmakta, onun yerini alan Dubcek yönetimi bir yandan rejimi liberalleştirme hareketine girişirken, öte yandan yirmi yıl önce işlenmiş suçların hesabını araştırmaktadır.

Batı Almanya'da, Fransa'da, İngiltere'de gençlik fıkır fıkır kaynamakta, daha ileri, daha anlayışlı bir yönetim sisteminin özlemi içinde öfkesini açığa vurmaktadır.

İspanyol gençleri ve İspanyol işçileri faşizm baskısına karşı vanıkları artık uzaklardan duyulan bir homurtu ile başkaldırmaktadırlar.

Birleşik Amerika Devletlerinde sömürü düzeninden rahatsız olan vatandaşların sayısı günden güne artmaktadır. Geçen gün New York'ta Vietnam savaşının durdurulması amacıyla yüz bin kişinin katıldığı bir gösteri yürüyüşü yapılmıştır. Kumrularla Atmacalar arasındaki çatışmada birincilerin ağır basabileceğini

gösteren belirtiler hiç de azımsanacak gibi değildir. Irk eşitsizliğine karşı öteden beri yürütülen savaş, barışçı King'in öldürülmesinden sonra daha da yoğun bir hal alacağa benzemektedir.

Hızla değiştiğine tanık olduğumuz Dünya ortasında Türkiyemiz de elbette kendi payına düşen değişim sancılarını çekmektedir. Bizim sorunlarımız, doğrudan doğruya toplumsal yapımızın karakterine bağlı iseler de, ayrıntıları bir yana bırakıp kaba çizgileri ile ele aldığımız zaman bizdeki değişim sürecinin genel değişim sürecine paralel düştüğünü görmemezlik edemeyiz.

Aslına bakılırsa bugün yeryüzünde göze çarpan çatışma, ilerici güçlerle tutucu güçler arasında geçmektedir. Hangi ülkede olursa olsun insanlar daha özgür, daha eşit, daha mutlu bir düzenin özlemi içinde çırpınırken her yerde tutucu güçlerin direnişi ile karşılaşmaktadır.

Daha adaletli bir düzen özleyenler işte bu direnişe karşı savaşmaktadırlar. Bu itibarla Sovyet Rusya'da özgürlük isteyen yazarlar, Polonya'da piyes yasağına isyan eden öğrenci, Almanya'da Neo-Nazizme cephe alan genç, Amerika'da Vietnam savaşını ve ırk ayrımını Amerika hesabına utanç sayan delikanlı, Türkiye'de devrim ilkelerini korumak için çırpınan Atatürk'çü, aslında hep aynî dünya görüşünün adamları sayılmalıdırlar.

İkinci Cihan Savaşı sona erdiği günden bu yana milletler kavgası, yerini ilerici - tutucu kavgasına bıraknuş görünüyor. Kimbilir, yarın tarihçiler çağımızın özelliği olarak belki de bu nokta üzerinde uzun boylu duracaklardır.

(Cumhuriyet, 5.5.1968)

Hayati Severoğlu

AKBAL, Oktay

YAĞMA YOK!

Bunlar mı bilim adamları? Bunlar mı Türk Akademisinin kurucuları? O Akademide yer almaya heveslenenler?

İki gün dinledim konuşmalarını. Dış kaynaklardan gelen paralarla bastırıp dağıttıkları kitaplarda okudum yazdıklarını. Hep aynı, hep aynı... O ünlü profesörler, o ünsüz bilginler yazacak, söyleyecek bir şey bulamıyorlar! Bir "tasalluk", bir "suikast" suçlandırması... Bir de öztürkçeden yana olanların solcu olduğu, Sovyetlerden para aldığı...

Bu suçlandırmayı yapanlar utanmayı bir yana atmışlar. Öztürkçe akımı aşırı solcular tarafından destekleniyormuş. Oysa en aşırı solcu, komünist saydıkları bir Nâzım Hikmet hiç de öztürkçeden yana değildir. Yazıları, şiirleri bunun belgesidir. Hattâ makalelerinde, mektuplarında öztürkçe akımının ırkçılık olduğunu açıkça bildirir. Gene Osmanlıcacıların solcu, aşırı solcu saydığı gazete yazarları hiç de öztürkçe kullanmazlar. Kısacası aşırı solcu diye tanınmış kişilerin dilimizin özleşmesi akımında yararlı bir rol oynadığı söylenemez. Hattâ aşırı solcular bu akımın zaman zaman karşısında bile olmuşlardır.

Öyleyse bu suçlandırma niye? Kolay bir tutum da ondan... Bir Ataç, bir Dağlarca, türkçenin arınması, yabancı sözcüklerden kurtulması yolunda bütün güçlerince çalışmışlar. Daha başkaları Sabahattin Kudret, Orhan Hançerlioğlu, Melih Cevdet, Tahsin Yücel, bunca genç şair, öykücü hep bu yolun gönüllüleri. Türk edebiyatının ünlü yazarları, şairleri öztürkçe sözcüklerle yazmaya çalıştıkları için "aşırı solculukla, üstelik Sovyetlerin emrini yerine getirmekle suçlandırmak gülünçlüğün doruğuna çıkmaktır. Ne yazık ki dil gericileri böyle doruklarda dolaşmayı çok seviyorlar. Dil Akademisi kurulsun diye yırtınmaları, bu Akademiyi bir çeşit sansür kurulu olacak umudu beslemelerindendir. Kendilerinden, ya da kendileri gibi "geri" kafalılardan kurulacak bir Akademi "şu sözcük kullanılmayacak", "devrik cümle yapılmayacak" diye buyruklar yerine bütün

Türk şair ve yazarları "buyruğunuz başımız üstünde" diyeceklerini sanıyorlar!

Konu şu: Bir Akademi kurulacak, birer koltuk, birer sağlam ödenek kapılacak. Hem baksanıza herşey "geriye' 'doğru gidiyor hızla! Nerdeyse birisi çıkıp Osmanlı Hanedanından birini çağırıp tahta oturtalım diye kanun önerisi yapacak, kimsenin kılı oynamayacak! Bunları gören bazı açıkgözler, bazı yaşlanmış ama hâlâ olgunlaşmamış kimseler, bazı devrim düşmanları fırsattan yararlanmak çabasındalar.

Öztürkçeden yana mısın? Aşırı solcusun, üstelik Sovyetlerin adamısın. Devrimci misin, Atatürkçü müsün? Millet düşmanısın. Gide gide buralara vardık...

Eskiden 31 Mart bir kez yaşanmış, bitmiş. Ne acı yazgımız var. Her gün bir 31 Martçı ile karşılaşıyor, dizi dizi 31 Martlar yaşıyoruz.

(Vatan, 7.5.1968)

Mehmet Alan

KOÇAŞ, Sadi

NEREYE GİDİYORUZ?

Bu sırada herkesin birbirine veya kendi kendisine bu soruyu sorduğunu müşahede etmenin ağırlığı ve üzüntüsü içindeyiz.

Aşırı sağcısı ile, aşırı solcusu ile, sözde milliyetçisi, sözde mukaddesatçısı ile ve bütün çıkarcı grupları ile herkes kendisi gibi düşünmeyenleri suçlayarak memleketi bir cadı kazanı haline getirmekte âdeta birbiriyle yarış halinde.

29 Nisan akşam üzeri Kızılay Meydanında vukua gelen olayları aksi bir tesadüfle 3 - 5 dakika kadar ibretle seyrettim. Polisine, jandarmasına, sivil ve üniformalı bir sürü yetkilisine rağmen devlet otoritesinin yokluğunu, hiçliğini tesbit etmenin üzüntüsünü yaşadım. Üç gündür, o gün gördüklerimin tesiri altındayım.

Bu arada birçok kimselerle, gerçekten aydın, vatansever, kapasiteli, gerçekten herbiri kendi gücü ile devletin en üst kademelerine çıkmış veya herbiri bir alanda otorite olmuş dostlarla görüştüm. Bu yazı, o günkü müşahedelerimin ve üç günlük düşünce ve temaslarımın sonunda, münhasıran devleti idare sorumluluğunu üzerine alan en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün yetkililere görevlerini ve sorumluluklarını hatırlatmak; gerçek aydın ve vatanseverlere ve nihayet bütün millete hak ve vecibelerini bir defa daha tekrar etmek ve (Nereye Gidiyoruz?) sorusunu bütün açıklığı ve çıplaklığı ile sormak gayesiyle yazılmıştır.

Türkiye uzun yıllardır bir oluşum içindedir. Henüz doğru yolunu bulamamış cemiyetlerin bocalaması içinde, 100 yıllık yakın tarihimizin seyrinden, vakalarından, sonuçlarından ders alamayan idareciler yönetiminde bu gidişin sonunu göremeyenlerle görüp te ıstırap duymaktan başka bir şey yapamayanların bocaladığı bir anarşi havası hakim bütün memlekete...

Tıpkı kontrol altına alamadığımız için Allah'ın bu güzel yurda birer nimeti olduğu halde, felâket ve musibet aracı halinde zaman zaman yataklarından taşıp önüne gelen her şeyi alt üst eden akarsularımız gibi...

Halbuki Tanrı bu güzel ülkeye her şeyi fazlası ile vermiş.

Bunlardan faydalanarak bir cennet vatan yaratmak ve bu vatanda huzur ve refah içinde yaşamak takip etmemiz gereken tek yol olmalıydı bizim için...

Bu yüzden, bu yolu göremeyip yataklarından taşanlara (dur) demesini bilemeyen, hattâ küçük hesaplarla taşkınlıkları teşvik edenlerin karşısında elleri böğürlerinde mukadder âkibetimize intizar eden iz'an sahibi vatandaşlarımızla dertleşmek istiyorum bu yazımla...

Benim soruma cevap veremeyen, vermek istemeyen, cevap vermek işine gelmeyen bir avuç gafile karşı tek güven kaynağı olan, fakat fikren ve bedenen bir araya gelemedikleri için acz ve ümitsizlik içinde kıvranan gerçek vatanperver, gerçek dindar, gerçek milliyetçi Türkleri birleşmeye davet etmek için acı da olsa yazacağım bütün gerçekleri...

Evet, tarih tekerrür ediyor. Birkaç uzak ve çaresiz samimî dostun dışında bütün dünya biribirimize iyice düşeceğimiz ve çökeceğimiz günü bekliyor. Bunun tahakkuku için çoğunlukla gizli, sinsi, fakat bazan da beceriksizce açık metodlarla gayret sarfediyorlar.

Ve biz de içeriden, aynı sistemlerle bir kısmımız gizli sinsi, ve maksatlı olarak, fakat büyük çoğunluğumuz gafletimiz yüzünden bu dış ve iç bozgunculara âlet oluyoruz.

Bu kadar açık, bu kadar acı gerçekleri hayal ve evham üzerine bina etmiş olmamak için tarihe bir göz atacağım.

1919 Türkiyesini düşünelim bir kere... Biz çökmenin ıstırabı, dış ve iç düşmanlarımız meş'um başarılarının sevinci içindeydiler. Bir Mustafa Kemal ve arkadaşları olmasaydı onların bu sevinci belki de ebedî olacaktı.

Bütün dünyanın yanısıra, Padişahı ile, Halifesi ile, kuvayı inzibatiyesi ile bilerek veya bilmeyerek onlarla işbirliği yapan komutanları, idarecileri, politikacıları ve çapulcuları ile birleşen müstevliyi vatanın harimi ismetinde boğmak ve 1923 Türkiyesini kurmak bugün birçoklarının sandığı gibi tesadüfen ve pek kolay olmamıştır. Kolay olmamıştır ama, muvaffak olunmuştur.

1939'ların güçlü ve bilhassa haysiyetli Türkiyesine, bu muvaffakiyet temeline oturtulmuş bir çalışma devrinin sonunda ulaştık. Daha çok yokluk yüzünden, insan yokluğu, imkân yokluğu, vasıta yokluğu, para yokluğu yüzünden bu ulaşma da sanıldığı kadar, eleştirildiği kadar kolay olmamıştır. Kolay olmamıştır yine de o büyük hedefe ulaşılmıştır.

İkinci Dünya Harbi haricî ve dahilî baskı ve çıkar gruplarına rağmen büyük bir diplomatik başarı ile atlatılmıştır.

1946'ların Türkiyesi, o günkü dünya oluşumu içinde istikbale pembe gözle ve ümitli bakarak, zamanının yanlış seçildiği şimdi aşikâr hâle gelen çok partili gerçek demokrasiyi alkışlarla karşılamıştı. O günün şartları içinde destekleyenler de desteklenenler de samimî idi.

1950 - 1960 Türkiyesi samimî başlayan, fakat aynı iç ve dış baskı ve çıkarcı gruplarının gayretleri ile dejenere edilen bahtsız bir devredir. Bazı kalkınma hamlelerinin başarılmasına rağmen, iktisadî ve sosyal çöküntünün yanı sıra, bilhassa dış itibar ve haysiyetimizden çok şeyler kaybettiğimiz o devrede, en ümitsiz insanların bile içinde yine bir ümit ışığı vardı.

Herkes, her gün ümit veren bir seçim sistemi sonunda bu hallere son verecek bir Anayasa, bir Anayasa Mahkemesi, bir çift meclis, bir planlama örgütü, hakim, memur, üniversite teminatı ve bir güvenlik müessesesinin bu duruma bir son verebileceği ümit ve intizarında idi.

Bu devre yöneticilerinin bahtsızlıklarının, suçluluklarının en açık, en inkâr götürmez delili, oturmuş bir Türkiye'yi bir ihtilâl vasatına kadar götürmüş, hattâ ihtilâl gözle görülürken bile bunu göremeyerek ona sebebiyet vermiş olmalarıdır.

Buna rağmen her millet ve her memleket için bir felâket olan ihtilâli biz, millet ve memleket olarak kolay yaşadık, kolay geçirdik. Yukarıda saydığımız bütün ümit alâmeti Anayasa müesseseleri başarılarak hakikaten dürüst bir seçim sonunda milli irade süratle tecelli ettirildi. Bunlar kısa zamanda bir hikâye, bir hayal, bir mucize gibi gelişen, fakat başarılan işlerdir.

Ve biz bugün 1956-60'ların anarşisi içinde, fakat o günlerin ümit kaynaklarından da mahrum yaşıyoruz...

Zira, Anayasa belki şeklî birtakım noksanlarına rağmen ruh ve muhteva bakımından mükemmel... Anayasa Mahkememiz, çift meclisimiz, planlama teşkilâtımız, özerk müesseselerimiz, her türlü teminatımız var... Daha iyisi can sağlığı.

Amma gel gör ki, durumumuz iyi değil.. Bu şartlar altında durumu daha iyiye götürecek alternatifin ne olabileceği herkesin düşünce ve üzüntü konusudur. Hele, en yetkili kişilerin ikide bir anlaşılamayan sebeplerle bahsettikleri cinsten bir ihtilâlin ne getireceği bilinemez.

Millî iradeyi sandık, millî itimadı oy, vicdan hürriyetini ir-

tica, temel hakları anarşi, devlet otoritesini bir gruba karşı terör, bir gruba karşı tahrik, bir gruba karşı müsamaha şeklinde anlayan ve uygulayan bir vasat içindeyiz.

Durum ilk bakışta 1919'dakinin aksi gibi görülüyor. Fakat tıpı tıpına aynıdır. Aradaki tek fark o zaman dostu düşmanı biliyorduk. Düşmanın elinde Sevr fermanı vardı. Mahdut bir gafiller heyetinin dışında bir millî birlik, bir millî misak anlayışından gelen tek fakat hudutsuz gücümüze ilâveten bu gücü kullanmasını bilen bir lider ve liderler kadrosuna sahiptik.

Bugün bütün dünya dost kılığında gûya. Hiç düşmanımız yok. Hepsinin elinde dostluk, yardım, iyi niyet, sempati, iyi komşuluk, iyi münasebet bayrakları var. Hepsinin niyetleri gayet güzel kamufle edilmiş. Ancak bu dostluk ve iyi niyet sloganlarının altında yatan gerçek niyetleri, ne kadar ustaca yürütülürse yürütülsün, meselâ, bir Kıbrıs, bir İmroz ve Bozcaada, bir Pontus, bir Patrikhane, ikili istismar anlaşmaları, bölgecilik, din, mezhep kışkırtmaları ve bütün dünyadaki Ermenilerin kışkırtılması olayları kadar bu tahriki yapanların kimlikleri de gören gözlerden, düşünen kafalardan saklanamayan hiyanet ve ibret alâmetleridir.

Ama ne yazık ki bu faaliyetlerin ardında yatan gerçek maksatları milletçe kitle halinde görememenin, duymamanın aczi, ıstırabı, tehlikesi karşısındayız. Bunları görmek, benimsemek, bunlara karşı —en azdan 1919'daki kadar— birleşmek yerine bir partizanlık, bir çıkar, bir sapık gaye simsarlığı bizi biribirimize düşürmüş vaziyette. Yani, düşmanın planı başarı ile tatbik ediliyor. Biz de buna vasıta oluyoruz.

Devletin istihbarat kaynakları var. Devletin yetiştirdiği bu tehlikeyi görebilecek evsafta insanlar var. Buna rağmen biz bu durumu kıymetlendirip bütün çıplaklığı ile milletin durumu anlamasını ve birleşmesini sağlayamıyoruz. Gerçek vatanperverin duyan ve gören aydının ıstırabı da işte sadece budur.

Bunlar birer gerçektir. Hayalle evhamla ilgisi yoktur. Kitlenin uyku hapları ile, aydının terör ve demagoji ile, bir grubun menfaatle uyutulması ve susturulmaya çalışılması; milletin siyasî görüş farkı, din, mezhep, bölgecilik gibi usullerle bölünmeye çalışılması, durumun millete olduğu gibi anlatılamamasının, millî bir talihsizlik sayılması gereken tek sebebidir.

Bugün bu kara tabloya, ümitsiz gibi görünen durum muha-

kemesine rağmen durum ümitsiz değildir. Üstelik bu milletin müşkül zamanlarda iş başarma gücü, denenmiş bir avantajımızdır. Hiç olmazsa middî bakımdan 1919'ların durumunda da değiliz. Herbirisi birer karışık ve halledilmez problem gibi görünmesine rağmen gerçekte hiçbir konumuz halledilmez cinsten değildir.

Bugün içinde bulunduğumuz durumdan kurtulmak için girişeceğimiz bir mücadeleyi başaracak güce ve imkâna sahibiz. Sadece bu konuda karar almak ve o kararı milletçe, devletçe sonuna kadar tatbik etmek ihtiyacı içindeyiz. Bunun için de sadece bu durumu görebilmek, doğru değerlendirebilmek, imkânlarımızı doğru kullanabilmek ve bunları yenebilecek kadroları şu veya bu düşüncelerin ardından çekerek bir araya getirebilmek ihtiyacı içindeyiz.

Fakat, malesef bu yolda görülmüyoruz. Çoğunluğumuzla beraber, bu acı gerçekleri görmesi gerekenler, görmekten, tedbir almaktan sorumlu olanlar bile durumu görmemezlikten geliyorlar. Neden? Bu sorunun muhtemel cevabı işin bu safhasında tek zaafımızdır. İşte bu ihtimal bile insanı ürpertmeye kâfi...

Durumu görebilenlerin ıstırabı hudutsuz. Durumu görebilenlerin tek dertleşme konusu bu... Çünkü bu gidişin sonunu iyi göremiyorlar. Bugün yenilmez, halledilmez cinsten olmayan problemlerimiz, kısa bir süre sonra hakikaten yenilmez, halledilmez hale gelecek. Onlardan kurtulmak, onları halletmek ya imkânsız olacak veya halli, büyük millî bâdirelere sebep olacak.

Milletimizin yaratıcı gücü ve enerjisi asırlardır hep müşkül durumlara düştükten sonra harikalar yaratmak mecburiyeti yüzünden heder edilmiştir. Yumurtanın kapıya gelmesini beklemek itiyadımız malesef karşılığı millî varlığımız ve bütünlüğümüz olan neticesi meçhul bir kumar tehlikesi taşır. Halbuki bu konularda kumar oynamaya kimsenin hakkı olmaması lâzımdır.

Memleketi idare şeref ve sorumluluğunu üzerine alanlar kadar, bütün aydın kitlenin, içinde bulunduğumuz durumu, dış düşmanların, iç gafil ve hainlerin, din ve vicdan istismarcılarının, mürtecilerin iç yüzlerini ve korkunç niyetlerini görebilen bütün vatandaşların melhuz tehlikelere karşı millî birlik, millî beraberlik ve kardeşlik duygusu içinde işbirliği yapmaları, kurtuluşun ve yükselişin tek yoludur. Yani, tutulacak tek yol Mustafa Kemal'in gösterdiği yoldur.

(Cumhuriyet, 10.5.1968)

Prof. Dr. ABADAN, Nermin

REFAH VE ADALETSİZLİĞE İSYAN EDENLER

Dünyayı olduğu kadar Türk halkoyunu da son zamanlarda çeşitli yönlerile yakından ilgilendiren başlıca sorun, gençliğin özlemleri, talepleri, direnişleri, siyasî eylemleri ve isyanları ile ilgili tutum ve görüşleridir. Dünyanın bellibaşlı üniversitelerinde patlamalar oluyor; Prag'da Stalincileri deviren, Madrid'de iktidarı sarsan, Varşova'da Komünist Partisinin bölünmesine, Belçika'da yeni seçimlerin yapılmasına sebep olan, İtalya ve Fransa'da üniversite öğretimini felce uğratan hep gençlerdir.

Ne istiyorlar?

Niye bu kadar etkilidirler?

Bu soruyu önce batı ve doğulu gençliği, onu takiben Türk gençliği görüş açısından ele almak suretile tahlile çalışacağız.

Ekonomik gelişmişlik derecesine bakmaksızın hemen her toplumun gençliğini temsil eden sosyal gruplara devamlı olarak üç etken tesir etmektedir:

1. Sürekli sosyal temel yapılar,
2. Devrin sosyo-ekonomik yapısı ve
3. Devrin siyasî akımları.

Zamana bağlı olmayan sosyal faktörlerin başında gelen "Sosyal temel yapılar" her şeyden önce aile kurumu, cinslerin statüsü, kamu düzeni ve egemenliğin taşıyıcısı olan kurumlardır. Her devirde ve her çağda bireyden, bedenen ve ruhen olgunlaştığı oranda, yetişkinler dünyasında ağır basan sosyal düzene, ekonomik hayata, devlet kudretine uyması istenmiştir. Batılı ve doğulu toplumlarda oldukça uzun bir süredir kısmen örgütlenmiş bulunan gençlik, işte bu temel kurumların hepsinin yozlaştığını ileri sürmektedir. Üniversite özerkliğinin aslında ortaçağdan kalma zümre düzeninin değerlerini temsil ettiği Fransa ve Almanya gibi ülkelerde gençlik, bu kurumların hüviyet değiştirmesini istiyor; yetişecekleri meslek dallarının "yeni ve daha eşitçi bir dünya düzenine" uygun olarak tasarlanmasını talep ediyor. Nitekim Fransa'da sesini son zamanlarda sık sık duyurmuş olan 23

yaşındaki öğrenci liderlerinden Daniel Cohn-Bendit'in belirttiği üzere; "Biz, işçi sınıfının müstakbel sömürü kadrosu olarak yetişmek istemediğimiz için üniversite mensuplarından üniversitenin sosyal görevini tartışmalarını talep ediyoruz."

Buna benzer şekilde Batı Almanya'da geçenlerde suikaste uğramış olan sosyalist öğrenci lideri Rudi Dutschke'ye göre demokratik düzene saygı göstermek, bir bakıma tüm haber alma kaynakları üzerine fiilî bir tekel kurmuş olan Axel Springer'in basın tröstünü de kabullenmek demektir. Böyle bir itaat ise aslında Alman halkoyunun sistematik yoldan aptallaştırılmasına göz yummaktan başka bir şey değildir. Dolayısile bu tröste ait gazetelerin dağıtımını engellemek, sosyal yarayı deşmenin bir yoludur. Yine benzer bir gerekçe iledir ki, Alman gençliği, koalisyon kabinesinde elele veren iki büyük siyasî partinin tutumu sebebile denetimsiz kalan Alman Parlamentosunun ifa edilmeyen görevlerini yerine getirmek üzere doğal olarak "Parlamento dışı muhalefeti" temsil ettiklerini belirtmekte ve örneğin hürriyetleri kısıtlayacak olan yeni bir sıkı yönetim tasarısına karşı şiddetle direnmektedirler. Kısacası, batılı gençlik, kendilerine devredilen ve devam ettirilmeleri istenen "kurulu düzeni" temsil eden sosyal temel yapıların faydalılığı ve gerekliliğini eleştirmeksizin kabule yanaşmıyorlar. Provo'lar, Beatnik'ler, Hippi'ler, hep bu eleştirici düşünme tarzını benimseyen çağdaş gençliğin, cevap bulamamışken, benimsemiş olduğu geçici davranış alternatiflerin birer ifadesidir.

Gençliğin davranışına etki yapan ikinci sosyal faktör olan "devrin sosyal yapısı" da benzer şekilde şiddetli eleştirmelerin bellibaşlı konusu olmaktadır. Genellikle ileri bir endüstrileşme karakteri taşıyan bir kısım batılı ve doğulu toplumların eriştikleri yüksek hayat standardı, teknolojik istihsal seviyesi, ardı kesilmeyen tüketim malları ve bunların satışını sağlamak için yaratılan "satınalma psikozu", kısaca Amerikalı iktisatçı Galbraith'in "bolluk toplumu" (affluent society) olarak nitelendirdiği bir ekonomik gelişmişlik derecesini aksettirmektedir. Bu toplum, sağladığı tüm nimetlere rağmen, üzerinde kurulmuş olan aldatıcı zemin sebebile her an patlak verebilecek nükleer bir savaşın aşıladığı korku, bu refahı sağlamak için girişilen Vietnam gibi sömürge tipi savaşların verdiği vicdan azabı sebebile gençliğe bir iç huzuru sağlayamamakta, aksine onların öznel bunalımlarını, kollektif bir rahatsızlık haline çevirmektedir. Onlara göre

temel yapılar yani aile olduğu kadar devrin sosyal yapısı, yani batının modern kapitalizmi ile doğunun güdümlü sosyalist ekonomisi de aslında, farksız sonuçlar vermektedir: Her ikisinde çürük ve fikirden yoksun bir tüketim ekonomisi çok iyi ve daha az iyi giyinmiş, beyinleri yıkanmış, uysal robotların, "sürekli yalanlama" kampanyaları yardımı ile rasyonel yoldan eleştirilme yen siyasî sistemlerin sürdürtülmelerine yaramaktadır.

Bu anlamsız davranışlara karşı koyan gençler ise özden ve fikirden yoksun olarak benimsenen tüketici toplum modelinin bolluk içinde yüzen ülkelere, "üçüncü dünya" adı altında yoksulluk içinde çırpınan ülkelere karşı sorumluluklarını unutturduğunu, her toplumda "kenarda yaşayan" azınlık gruplarının (öğrenci, işsiz, etnik azınlıklar v.s.) dertlerini çözmek için hiçbir uyarıda bulunmadığını ileri sürmektedirler.

Gençliğin davranışına etki yapan üçüncü sosyal faktör olan "devrin siyasî tarihi ile ilgili durum" bu faktörlerin belki de en önemlisi sayılır. Zira her kuşağa etki yapan tarihî olaylar, devrimler, günümüzde sanıldığı gibi sadece kapitalizm/komünizm/ emperyalizm gibi ideolojik stereotipler (basmakalıp fikirler) yardımı ile değerlendirilmemektedir. Aksine endüstrileşmiş toplumların gençliğinde sosyologlar tarafından uzun bir süredir "siyasete karşı ilgisizlik" şeklinde tanımlanan tutum, birdenbire, yoğun bir fikrî eleştirme, adeta düşünce planında benliklerini gece gündüz arama yarışmasına dönüşmüştür. Dava, yeni bir düzen yaratmaktır. Bu düzenin karakteri henüz kesin hatlarla belirlenmiş değildir, fakat kapitalizme karşı kesin cephe aldığı, buna karşılık sosyalizmin temel ilkesi olan hürriyete en geniş ve en eşitlikçi anlamda yer vermek istediği muhakkaktır.

Gençlik bu amaçlara ulaşmak için soğuk savaştan artakalan ideolojik formüller yerine kendisine fikir alanında rehberlik edebilecek düşünür ve fikir adamları aramıştır. Bunların başında Alman asıllı olup California Üniversitesinin felsefe kürsüsünü işgal eden Herbert Marcuse gelmektedir. Marcuse'ye göre kapitalizm olduğu kadar komünizm de endüstrileşmenin en son safhasına ulaştığı sırada, sırf rasyonel yoldan işleyen bir teknoloji sebebile tüm toplumsal güçlerin bütünleşmesine yol açmaktadır, dolayısile, birbirinden ayrılmaz, eleştirme kabul etmez bir bütün haline gelmektedir. Bu durum ise düşünce hürriyetini, vicdan hürriyetini, ekonomik hürriyeti, siyasî muhalefet yapma hürriyetini sınırlandırmaktadır, vatandaşa kalan tek özgürlük alanı

Zubeir Turki

rasyonel yoldan çerçevesi çizilmiş bir tercihler kümesidir. Dolayısiyle ileri derece gelişmiş teknolojiye sahip tüm toplumlarda sadece "tek boyutlu insanlar" yer almaktadır. En korkunç bir sömürü düzenini devam ettiren kapitalist ekonomide olduğu kadar sosyal adalete önceliği tanıyan bir sosyalist ekonomi sisteminde de toplumsal değer sistemlerinin tümü, yeniden perçinleme (reification) yolu ile dondurulmakta, dolayısiyle bireylerin özgürlükleri ortadan kalkmaktadır. Zira Marx'ın kapitalist sistemlerde şiddetle kınadığı kişinin yabancılaşması (alienation) teknolojinin ileri safhasının benimsendiği sosyalist bir toplumda da ihtiyaçlar sisteminin bir halkası haline gelmiş, işçilerde de kök salmıştır. Rasyonel teknoloji, bireyin akılcı tepkisine çok az yer bırakmakla, özgürlüğünü objektif yoldan kısmaktadır. Marx ve Freud'u birlikte ele alan Marcuse'ye göre insanoğlu sadece ekonomik bağlar yüzünden değil, kendisine yüklenen sayısız tabular sebebile de devamlı baskı altında bulunmaktadır. Bireyin bilinçaltı âlemine itilen tüm dürtüler aslında sadece bireyin sırlarını değil, fakat gerçek halde uygarlığın ve tarihin yeraltını, karanlık, baskıcı bölümünü de ortaya koymaktadır. İşte bu yüzdendir ki Marcuse uygulamalı psikanalizi şiddetle yermekte, bununla sadece "isterik bir sefalet durumu, yavan bir kısmetsizliğe çevrilmektedir" demektedir. Neticede Marcuse özellikle kapitalizmin en yoğun şekli ile geliştirmiş olduğu "tüketici" toplumu, bireyi gerçek hürriyetini kullanmaktan alakoyan, baskıcı ve totaliter bir yapı olarak nitelendirmektedir. (1)

Bu durumu değiştirebilecek tek yol, yeni bir hürriyet ve demokrasi anlayışıdır. Bu demokrasi anlayışı ise ancak temeli sosyalizm olan yeni hümanist, akılcı, siyasî bir teori olabilir.

Görülüyor ki Batının isyancı gençliği mikro ve makro seviyede bir yeniden silkiniş, geleneksel değerlere karşı sistematik bir seferberlik ilân ederken, iddia edildiği gibi solcu partilerin ya da anarşist grupların maşaları olmamaktadır. Bu gençliğin çağrısı aslında yönetici kuşaklara doğrudur. Çağrının mahiyeti yaklaşan yirmi birinci yüzyıla uygun bir siyasal sistemi yaratmak için elbirliği ile faaliyete geçmektir. J.-P. Sartre da benzer düşüncelerle şu gözlemde bulunmaktadır: "Dünyayı değiştirmek isteyen marksizmin biri teorik, diğeri pratik olmak üzere iki yönlü olması, kendi içinde bir bölünme yarattı. Bu bölünme teori alanında mutlak geçerliğe sahip, saf, donmuş bir dogma yarattı. Başka bir deyimle insanı fikir alanında massederek, yerini tâyin

etti. Oysa varoluşçuluk (existentialisme) insanın ne olduğunu henüz arıyor. Marksizmin asıl gücü tarihî süreci en iyi bir şekilde aydınlatması oldu. Oysa bugün aynı akımın tarihe gölge düşürdüğünü görüyoruz. Bu sebeplerdir ki, tarihle birlikte yaşıyabilmesi için marksizmin tutucu bürokratik hüviyetinden sıyrılması ve kendini yenilemesi gerekir." (2)

Görülüyor ki Batıdaki sosyal olayların altında çağdaş ve evrensel bir "Renaissance" yaratma özlem ve arzusu yatmaktadır. Bu gelişmeyi Türkiye ile kıyasladığımızda ne gibi benzerlik ya da farklılık görülmektedir

Az gelişmiş, ekonomik yapısı tüm "üçüncü dünya" ülkelerinde olduğu gibi yeni sömürgeciliğin köstekleyici bağlarından sıyrılmamış Türkiye'nin sorunları çok farklıdır. Dâva, ileri bir kapitalizm ve teknolojinin yarattığı bolluğun beraberinde getirdiği bunalım ve baskıyı kaldırmak değil, aksine henüz feodal artıklarından kurtulamamış bir sosyo-ekonomik toplumu tam anlamı ile bağımsızlığa kavuşturmak, bu toplumun fertlerine dengeli bir gelir, asgarî bir sosyal refah sağlamaktır. Başka bir deyimle sorun ya hızlı bir değişme süreci içinde bulunan ülkemizde sınırlı bir zümreye ayrıcalıklar sağlayan eski düzenin ve onun günün şartlarına uygun olarak beraberinde getirdiği emperyalist bağları tasfiye etmek veyahut da, bu bozuk düzenin devamının gerekliliğini sözde manevî değerlere dayanan aldatıcı bir ulusçuluk akımı ile kütlelere sindirmektir. Dolayısile Batıda daha genç bir demokrasi yaratmak için mücadele bir yandan üniversite, yani mikro düzeyde, öte yandan Batı âleminin tümünde yani makro düzeyde cereyan ederken, Türkiye'nin gençlik mücadelesi tam orta yerde, millî seviyede, millî sorunların odak noktasında toplanmaktadır. Bu durum Türk Gençliğini Batının aksine olarak çağımızın büyük ideolojilerinden yardım ummağa doğru itmektedir. Esasen bu tercih zorunludur, zira endüstrileşme, planlı kalkınma, dinin yeri ,parlamento, ordu, devlet bürokrasisi gibi kamu kuruluşlarının karakteri henüz tam anlamı ile belirlenmemiş olan ülkelerde şüphesiz ki değer yargılarını sistematik bir mantık çerçevesi yardımı ile sunan ideolojiler, bu yön tayin etme ameliyesinde önemli birer faktör olmaktadırlar.

Batıda gençliğin politik ve apolitik olarak ikiye ayrıldığını görüyoruz. Türkiye'de böyle bir ayırım yerine aşırı şekilde kutuplaşmış aktif, fakat sayıca küçük bir grup ve onun karşısında henüz toplumsal çözüm yolları üzerinde düşünme yeteneğini bu-

lamamış geniş, kabarık bir pasif gençlik kütlesi vardır. Feodal bir sosyal yapıdan arta kalan mağarada yaşayan insanların, okula gidemeyen yüzbinlerce çocuğun, hastasını baktıramayan ailelerin yaşamakta olduğu bir ülkede, bir kısım genç omuzlarında ki, sorumlu politikacıların henüz çözüme ulaştıramadıkları bütün bu sorunların ağırlığı altında ezilmektedirler. Bu yük onları sabırsız bir hale getirmektedir. Dolayısile devrimci, ileri düşünceli gençlerimiz, yerli kapitalistleri, yabancı yatırımcıları, tebdili kıyafetle ülkemize sokulan emperyalistleri suçlarken, fikren sorunlu olarak kendilerine sosyal adaleti ve eşitliği daha süratle sunacak olan bir ideolojinin rehber fikirlerine dayanmaktadırlar. Öte yandan, tutucu güçlerin hizmetinde bu ulusal bağımsızlık savaşına karşı koyan bazı gençler de güçlü bir başka ideolojiden yararlanmaktadırlar. Şu farkla ki onlara göre asgari bir yaşayışa kavuşmanın, adil bir düzende yer almanın yolu yapısal köklü değişiklikler yerine zihinleri uyuşturan ve aslında sadece vicdanlarda yer alması gereken dini değerlerin politik kılıflara sokularak yapmacık bir ulusçulukla birleştirilmesi ile mümkün olacaktır.

Türkiye'de gençlik hareketinin sınırlı kalması aslında yukarda belirtilen sosyo-ekonomik gelişme çizgimizin bir sonucudur. Batı ve Doğuda sosyal sınıfların çatışması, kadroların yerleşip örgütlenmesi, yüzyılımızın başına kadar uzanan bir süreçtir. Türkiye ise her açıdan bakılınca genç bir ulustur. Gençlik büyük şehirler dışında kalkınma zorunda olan bir ülkenin gerektirdiği bir eğitim sisteminden yoksun olarak yetiştiği için çoklukla kurulu düzenin destekçisi ya da sessiz taşıyıcısı olmaktadır. Bununla beraber Türk toplumunun en belirgin niteliği olan açık adaletsizlik, düşünmeye başlayan genç beyinleri gittikçe daha çok meşgul etmektedir. Türkiye'de korkulacak şey köklü değişiklikler talep eden öğrencilerin daha "aşırı" davranışlara kapılması değil, Atatürk'ün kendilerine emanet ettiği devrimcilik ruhunun tutucu güçlerin kollektif çabasıyla sindirilmesine göz yummalarıdır.

(Milliyet, 20.5.1968)

---

(1) Herbert Marcuse, "The One - Dimensional Man" Boston, 1964.

(2) J. P. Sartre, "Critique de la Raison Dialectique", Paris, 1960 Sh. 28.

ERDOĞDU, Ahmet

İRTİCA VE POLİTİKA

Tarihimizde 31 Mart olayı adı ile yer tutan, kardeşi kardeşe parçalatan kanlı isyanın parolası, "Şeriat istiyoruz, din elden gidiyor" idi. Şeyh Said de ayaklanmaya kışkırttığı yurttaşlara tıpkı böyle sözler söylemişti ve "Medreseler kapatıldı, ben bugün elimden gelse, bizzat dövüşmeğe başlar ve dinin kurtarılmasına yardımcı kesilirim" (1) demiş ve böylece irticanın bayrak direğine sarılmıştı. Aslında Şeyh Said, Diyarbakır'ı başkent yapmak üzere bağımsız bir devlet kurma amacını güdüyordu. Anadoluyu, genç Türkiye Cumhuriyetini parçalayacaktı. Bu örneklerde görüldüğü gibi irticaın gerçekleşmesi için en güçlü ve en kolay yol, halkın vicdanlarını, din duygularını sömürmek, dini kalkan yaparak tasarlanan politikayı yürütmektedir. Bu oyun tarihimizde hiç kılık değiştirmeden İmparatorluktan beri başka başka biçimlere bürünerek hep böylece günümüze gelmiş; her dönemde ve her zaman politika kapılarını kendine ardına kadar açık bulmuştur. Din konusuna yapıştıkça, yurttaşın her zaman yüreğinde, vicdanında, ılımlı bir ortam doğar. Kötü politikacı, tayinci işte bu içten duyguları, yurttaşın kutsal inançlarını hoyratça sömürür. Kubilay olayının altında irtica yatar. Ankara'da Zafer Anıtı'na güpe gündüz çekiçle saldıran ticani, Türk yurdunu düşman çizmesinden kurtaran yüce Atatürk'e vuruyordu. Aslında bu çekiç Atatürk Devrimlerine, Atatürk'ün getirdiği uygarlığa ve Türk Ulusunun başına indiriliyordu. İrtica, bu ülkeyi tarih boyunca uğraştırmış, kalkınmaya, gelişmeye çabalayan Türkiyemizi, geri götürmeye çalışmış ve hiç değilse ulusun kalkınma çabalarında vakit yitirmesine, gecikmesine sebep olmuştur.

Oysa, bugün devletin sosyal düzeni, din kurallarına değil modern hukuk ilke ve temellerine dayalıdır. Evet, bugün Türkiye'de her yurttaşın vicdan ve dinî inanç özgürlüğü vardır. Ne var ki, vicdan, dinî inanç özgürlüğü, öteki özgürlüklerde olduğu gibi sınırsız değildir. Din ve vicdan özgürlüğü, hiçbir zaman siyasî

alanda bir aldatma ve sömürü konusu sayılmamıştır. Kimse, kişisel çıkarı için, siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için dini kendine araç yapamaz, kimsenin din duygularını kötüye kullanamaz ve kimse dince kutsal sayılan şeyleri ard düşüncelerine ve amacına uygun yönde kullanamaz. Bugünkü hukuk düzenimiz bu ilkelere dayanmaktadır.

Bugünkü Türk Devleti dinle dünya işlerini ayırmıştır. Bugünkü Türk devleti din kurallarına dayalı teokratik bir devlet değil, millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir ve temel ilkelerini milli mücadele ruhundan, ulusal egemenlikten ve hele hele Atatürk devrimlerine bağlı olmanın bilincinden alır.

Din ve vicdan özgürlüğünün kısıtlanması gibi görünen bu kurallar aslında, bu özgürlüğün engellenmesi değil korunması içindir. Toplum yaşantısında, sınırsız bir özgürlük düşünülemez. Her özgürlüğün kötüye kullanılması hukuk düzenini temelinden yıkar.

Bu konuda, ülkemizin geçirdiği acı denemeler, yasa koyucuyu iyiden iyiye düşündürmüş, din ve vicdan özgürlüğünü, siyaset ve din yobazlarının saldırısından korumağa çalışmıştır. Aslında vicdan ve dinî inançlarla oynayanlar ateşle oynadıklarını bilemezler ya da unuturlar ve oysa her davranışlarında sapık düşünce ve görüşlerle dolu kafalarını Türk yasalarının yalçın kalarına çarpa çarpa parçalarlar.

Başta Anayasa, düşünce, inanç, hak ve özgürlükleriyle vicdan ve din özgürlüğünü güven altına alnıştır. Anayasamız 19 uncu maddesinde açıkça "Herkes, vicdan ve dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir." demektedir. Öyle ise kimsenin dinî inançlarına ve kanılarına karşılamaz. Başkalarının dinî inançlarına karışmamakla birlikte, bunu sömürmek devletin sosyal ve hukuk düzenini politik amaçları ve kişisel çıkarları için bozmağa çalışırsa ne olur? Yasa koyucu, bu sorunu düşünmüş bu türlü kötü davranışları önleyecek hükümler getirmiştir. Örneğin: Anayasanın 19 uncu maddesinin 5 inci fıkrasında: "Kimse, devletin sosyal, iktisadî, siyasî veya hukukî temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya şahsî çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla, her ne suretle olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz." denilmektedir. Anayasanın bu yasağı dışına çıkılırsa, ceza sayısına göre ceza verilir.

Türk Ceza Kanunu 163 üncü maddesinde Anayasanın yukarıda belirttiğimiz buyruğuna ve ilkesine aykırı davranışta bulu-

nanlara verilecek ceza gösterilmiştir. Lâikliğe aykırı olarak propaganda yapanlar, başkalarına telkinde bulunan kimseler bir yıldan beş yıla kadar hapis cezasına çarptırılırlar. Bundan başka kısmen bile olsa dini ilke ve inançlara uydurmak amacı ile ve özellikle dinî veya dinî hissiyatı veya dince kutsal tanınan şeyleri sömürerek siyasî çıkar veya kişisel nüfuzları için propaganda yapanlar, telkinde bulunanlar da gene böyle cezalandırılır.

Devletin sosyal, iktisadî, siyasî veya hukukî temel düzenlerinin yıkılması amacıyla dini ve din inançlarını sömürenler de bu maddeye göre ceza görürler. Bu suçlar, gazete, dergi, kitap ve benzeri gibi yazılı belgelerle veya hile yoluyla işlenmiş olursa ceza, üçte birden yarıya kadar arttırılmıştır.

Anayasanın, ceza yasamızın bu hükümleri yürürlükte iken, din konusu, dinî inançlar iki aşırı uç tarafından sık sık sömürülüp durmaktadır. Gazetelerde okuduğumuz bu tür mitingler, toplantılar, yasalar uygulama ile yetkili olanların gözleri önünde olup gidiyor. İrtica, kendini koruyanlara da acımaz. Tarih göstermiştir ki, irtica, ateşine körükle üfürenleri de kendi ocağında yakmıştır. Ne var ki, dinî ve siyasî irticaın yıkmak istediği hukuk düzeni içinde, tarafsız olan ve hiçbir kusuru bulunmayan yurttaşlar bulunmaktadır. Kendi politika ihtirasları uğruna bu değerli ulusa kıymaya kimsenin hakkı yoktur.

(Cumhuriyet, 26.5.1968)

---

(1) Şeyh Said ve İsyanı. Metin Toker, sayfa: 98.

Ord. Prof. Dr. ONAR, Sıddık S.

27 MAYIS VE ÖTESİ

İhtilâlleri ve inkılâpları, denizlerin med ve cezir (gel-git) lerile meydana gelen kara parçalarının oluşuna benzetirler: Deniz geldiği yerde kalmaz, geriler, önemli olan bıraktığı taş ve kumların hacmi ve temellerin kuvvetidir.

Memleketimizde Anayasanın ihlâline ve parti tahakkümüne karşı hukuk düzenine erişmek, demokratik bir hukuk devleti kurabilmek duyuşundan ve ihtiyacından doğmuş ve bu nedenle toplumca millî bir hareket ve inkılâb olarak benimsenmiş olan 27 Mayısın, bu alanda bırakmış olduğu eserin, bu inkılâbın attığı temellerin ve getirdiği yeniliklerin sağlamlık ve etki derecesini ihtilâlden 8 yıl sonra daha soğukkanlılıkla ve gerçekçi bir açıdan incelemek lüzumlu ve faydalıdır.

27 Mayıs ihtilâlinin, topluma arzedilen ve toplumca benimsenen nedeni oligarşiyi ve Anayasa dışı hareketleri önlemeğe yeterli olmayan 1924 Anayasası yerine, hukukun üstünlüğünü sağlayacak, Atatürk inkılâbını koruyacak ve toplumdaki sosyal devlet eğilimlerinin esaslarını koyacak, millî, kalkınmayı bir devlet ödevi, bunu sağlayacak kalkınma planını hukuk kaidesi haline getirecek bir Anayasa yapmaktı. Bu Anayasa, tek parti tahakkümünü ve bir parti oligarşisini, kamu kudretinin bencil ve kişisel amaçlarla kulanılmasını önleyecek hukukî esasları ve müesseseleri de getirecek; o zamana kadar tarafsızlar ve muhalifler tarafından da istenen ikinci meclis, Anayasa Mahkemesi, yargı teminatı, iktisadî teşekküllerin parti menfaatlerine kullanılmaması, partizan ve bencil gayelere âlet edilmemesini, kalkınma planının partizan ve kişisel düşüncelere göre değil, ülkenin ve milletin eşit şartlarına göre hazırlanmasını sağlayacak, bu gayelere göre uygulanmasını denetleyecek tarafsız, özerk ve tanınmış uzmanlardan kurulu organlar ihdas edecekti. İdarenin siyasî partiler karşısında tarafsızlığı da bu anayasanın teminatı altında olacaktı.

İhtilâlin 8 inci yılında, elimizde kalan eserleri incelersek; bunların med (gel) kadar verimli kuvvette olmadığını, cezir (git) in bunların bir kısmını, daha ilk günde, götürdüğünü, geri kalanlarını ise aşındırmakta bulunduğunu, hattâ hepsini, eskiden de mevcut olanlarla beraber götürmek tehlikesi belirdiğini üzülerek görmemek mümkün değildir.

İhtilâlin ilk günlerinde tarafsızlığını ve millî birlik karakterini sıkı sıkı korumak isteyen ihtilâlciler, kendilerine düşen, tarafsız kurucu ödevini başarmadan aralarında ihtilâfa düşmüşler; çıkarcı politikacılar aralarına sızarak bir kısmını yarınki siyasî emellerine yardımcı yapmayı başarmıştır.

27 Mayıs; faşist eğilimlere kapılmış, bu zihniyeti benimsemiş tek partinin ve ondan doğan, ayni yollardan ve ayni metodlarla onu ortadan kaldırarak yerini almağa çalışan partinin gelenek-lerini kaldırmak için yapılmıştı. Hedefi ise hukuka bağlı, çok partili sistemi koruyarak, azınlık partilerini yok etmeyi ve tek parti tahakkümünü önlemek, devlet kuvvetlerinin, iktisadî kaynakların ve teşebbüslerin parti emrinde değil, hukuk düzeni içinde devlet emrinde olmasını sağlamaktı. Bu esaslar, devletin ve toplumun dinamik kuvvetleri tarafından benimsenmiş, ihtilâl bu bakımdan meşru bir hareket ve inkılâp olarak kabul edilmişti. Tek parti tahakkümünü tabiî gören ve faşist doktrinlere samimi olarak inanmış veya menfaat ve çıkarlarını buna bağlamış olan politikacıların, bu esaslara inanmaları ve gerçekleştirmeğe çalışmaları düşünülemezdi. Siyasî partiler, ancak dengeli bir Anayasa yapıldıktan, bu Anayasanın öngördüğü müesseseler, organik müeyyideler kurulduktan sonra eşit şartlarla ve tartışmalarla milletin güvenini kazanmağa ve başarılar elde etmeğe çalışabilirlerdi.

Halbuki Millî Birlik Komitesi; hukuk inkılâbına candan inanmayan tek veya kuvvetli parti halinde, yine devlet kudret ve müesseselerini partizan ve bencil düşüncelere âlet etmek isteyen, hukuk devleti, dengeli ve gerçek demokrasi yerine, türlü vasıtalarla çoğunluk sağlayarak bunu devam ettirmek zihniyet ve eğilimini muhafaza eden politikacıların etkisine, bilerek veya bilmeyerek, isteyerek veya istemeyerek, düşmüş ve bundan sonuna kadar kurtulamamış, parti politikası içinde eriyip gitmiş, hukuk devleti ve dengeli demokrasi, sosyal devlet prensiplerinin gerçekleştirilmesini "ihtilâlin ne içindeyiz, ne de karşısındayız" demek suretiyle bir inkılâp lüzumunu duymayan, Anayasa deği-

şiklığini bir inkılâp saymayarak ikinci Anayasa deyimini bile hoş görmeyen eski faşist zihniyetli politikacıların çoğunluğunun eline bıraknuştır.

Bir kanun, özellikle bir zihniyet inkılâbını gerçekleştirecek, hukuk ve denge sistemi kuracak Anayasa, ancak bu kanun veya Anayasanın esaslarına ve felsefesine samimi surette inanan, ondan şahsî bir menfaat veya mevki beklemeyen tarafsız uzmanlarca yapılırsa samimî ve başarılı olur. 1961 Anayasasının da, sonuna kadar, tarafsız, Anayasa organlarında bir yer, politika alanında bir menfaat beklemeyenler tarafından hazırlanması ve doğrudan doğruya millete arzedilmesi gerekirdi. Halbuki bu Anayasa kendini tek başına veya çok kuvvetli olarak iktidara namzet gören ve eski gelenekiere içten bağlı bulunan bir çoğunluk tarafından hazırlanmıştır. Bu çoğunluk; sosyal müesseselere yer veren, dinamik kuvvetler arasında denge kuran bir Anayasa olmaktan ziyade bir parti çoğunluğuna, millete sormaksızın, referandumla yapılmış bir Anayasayı temelinden değiştirmek kudretini veren temelsiz bir Anayasa hazırlamıştır.

Parti tahakkümünü önlemek, çok partili sistemde hakem rolü görmek, Parlâmento içinde bir denge unsuru olmak için kurulan ikinci Meclisin hukukî ve politik yapısı birincinin hemen aynı gibidir, o da çoğunluk partisinin bir şubesi haline gelmeye mahkûmdur; o halde bu nitelikte ikinci bir Meclise lüzum yoktu. Tarafsız ve teminatlı bir idareyi kuracak ve koruyacak, organlar, organik müeyyideler kabul edilmemiş, tarafsız ve teminatlı idare yerine partizan bir idareye varmış olan ve varan kuvvetli hükümet geleneği muhafaza edilmiştir ve bugün iktidar partisinin idare üzerindeki baskılarından şikâyet edilmekte ve partizan idareden bahsolunmaktadır. Kalkınma planının hazırlanması, uygulanması ve teknik denetimi sağlayacak, iktisadi devlet teşekküllerinin teknik özerkliğini koruyacak tarafsız organlar ihdas edilmemiş, ekonomik ve teknik güç tamamen politik ve partizan etkilere maruz bırakılmıştır. Anayasa Mahkemesinde yaş haddi 65 olarak kabul edilmiş ve bu suretle bu yüksek mahkemede emeklilik yolu ile tasfiye imkânı sağlanmış, aynı zamanda bu yüksek mahkemenin yetkisi yalnız kanunların Anayasaya uygunluğunu denetlemeye hasredilerek, Meclisin yetkilerini aşan, meselâ 1960 ihtilâlinin en etkili nedenlerinden biri olan yargı yetkisini haiz komisyonlar kurmak, yönetme ve yargı işlerine müdahale etmek gibi kararları bu denetim dışında bıra-

kılmıştır. Bunlar daha Millî Birlik Komitesi iktidarda iken olan cezir (git) in etkileridir. Bundan sonrasını ve bu boşlukların sonuçlarını, günlük olaylar arasında izlemek mümkündür.

Buna rağmen ihtilâl ve inkılâbın eseri olan Anayasa henüz varlığını muhafaza etmektedir; fakat Anayasayı yapan organ onun temelini sökmüş ve yerine çok çürük bir temel koymuştur:

Bir ihtilâl neticesi olan, Kurucu Meclis tarafından hazırlanmış ve referandumla kabul edilmiş bulunan bir Anayasanın hükümleri aynı yoldan yahut eşit yollardan değiştirilebilmeli, bir oldu bitti şeklinde çoğunluk partisinin keyfine göre değiştirilememeliydi. Bunun için de Meclisin müretteb sayısının üçte birinin teklifi ve üçte ikisinin bu teklifi benimsemesi üzerine Anayasanın belli bir veya birkaç maddesinin değiştirilmesi millete arzolunacak, bu teklifi benimseyen yasama organı kendiliğinden infisah edecek ve yeni gelen Meclis ancak millete arzedilen maddeleri, teklif edilen şekilde değiştirilebilecekti. Bu suretle Anayasa referandumla ve Kurucu Meclis sıfatını alnuş bir Meclisce değişebilecekti. Bu Anayasanın en esaslı temeli ve teminatı idi. Atatürk inkılâpları, yeni esaslar ancak bu suretle korunmuş, milletin dinamik kuvvetlerinin muhafazasına bırakılmış oluyordu.

Bu temelde kabul edilmemiştir. Anayasanın akıbeti yasama organının normal yetkilerine bırakılmıştır. Her parti herhangi bir vesile ile ve Anayasada ne değişikliklerin yapılacağından millete haber verilmeksizin, sağlanacak üçte iki Meclis çoğunluğu ile Anayasayı, yani inkılâbın temeli değiştirilebilecektir.

1969 seçimlerinde ve hattâ daha evvel, Anayasanın kabul ettiği bu meşru yoldan, ihtilâlin son eser ve temelinin, yani Anayasanın kendisinin ve dayandığı esasların tüm olarak ortadan kalkması, yerine çoğunluk partisinin görüşüne uygun bir parti Anayasasının kaim olması hukuk bakımından normal sayılmak gerekecektir.

(Milliyet, 27.5.1968)

FEYYAT, Mehmet

BİR CUMHURİYET SAVCISININ UYARMASI

Adalet Bakanı ve müsteşarının emrindeki adalet müfettişinin siyasî baskı sonucu hakkında yaptığı maksatlı tahkikatın nedenleri şunlardır:

1. Anayasa Mahkemesi nezdinde bütün cumhuriyet savcılarının teminatını sağlamış olmam.

2. Günlük gazetelerde memleket sorunları hakkında düşüncelerimi neşretmek ve bu konuda Yüksek Savcılar Kurulundan müsbet karar istihsal almış olmam. (Başkanlığın memurların günlük gazetelerde yazı yazamıyacağı hususundaki hukuken tamimine rağmen).

3. Görevli bulunduğum yerlerde dini ve kutsal inanışları politikaya âlet edenler hakkında kanunların gereğini tam mânası ile yerine getirmiş olmam.

4. Adalet Bakanlığı müsteşarı Sayın Necati Volkan'ın bu göreve atanmadan önce görevli bulunduğu İstanbul'daki Şişli Hakimler sitesi kooperatifindeki başarısızlıklarını, dolayısiyle tüm meslektaşlarımızın haklarının birkaç İstanbul adliyecilerinin menfaatine yok edilmesi hususunda makale neşretmiş olmam.

Hiçbir devirde bir siyasî kadroya sığınmadan kuvvetimi doğrudan vicdanımın sesi ve kanunların hakim kılınması hususundaki inancımdan alan bir C. Savcısı olarak Sayın Adalet Bakanı ve onun müsteşarı ile tüm meslektaşlarım C. Savcıları ve muhalefet liderleri ile bu konuya aklı erebilen iktidar partisi mensuplarına ve Sayın Başbakanımıza sesleniyorum:

1. Yüksek Savcılar Kurulu İkinci Bölüm emrine alınmış olmamı gerektiren hiçbir sebep yoktur. Adalet Müfettişinin maksatlı olarak aleyhime yaptığı tahkikat dosyası Tekirdağ C. Savcılığınca lehime takipsizlik kararı ile sonuçlandırılmıştır. Bu durum karşısında seçim arefesinde çirkin politik baskı niteliğini taşıyan bu davranışların sorumlularının derhal meydana çıkarılması zaruretine inanmaktayız.

2. Bundan böyle herhangi bir meslektaşımız Bakanlıkça benim gibi bir duruma haksız yere sokulursa veya Bakanlığın yer değiştirmeye yetkisi kalmadığı halde 1339 tarih ve 367 sayılı kanun ile 45 sayılı kanunun 89 uncu maddesi gereğince yetki suretiyle yerleri değiştirildiği takdirde derhal Danıştaya ve oradan Anayasa Mahkemesine mezkûr hükümlerin iptali için başvurmaları önemle duyurulur. 45 sayılı kanunun 69 ve 70 nci maddelerinin Anayasaya aykırılığım hali hazırda talep etmiş durumdayım. Karara intizar ediyorum. İptal edilmediği takdirde, Bakanlık temsilcilerinin Savcılar Kurulundan çekilmeleri gerekecektir.

3. Sayın milletvekilleri ve muhalefet liderleri, Anayasa Mahkemesi katında Hakimler Kanununun 63 ve 45 sayılı kanunun 77 nci maddeleri iptal edilmiştir. Bu konudaki kanun tasarısı Büyük Meclise sunulmak üzeredir. Adalet Bakanlığının hazırladığı tasarıda Anayasaya aykırılık vardır. Siyasî baskılara ve Bakanlık temsilcilerine imkân verilmektedir. Hattâ kararnamenin Bakanlıkça teklif edilmesine ve yetkili kurula sadece onaylama işini bırakmakta. Keza 1399 tarihli ve 376 sayılı kanun ile 45 sayılı kanunun 89 uncu maddesi yürürlükte bulunmaktadır. Halbuki Bakanlığın savcıların yerlerini değiştirmeye imkân veren bu hükümler zımnen mülga ve iptal edilmiş sayılmaktadır.

4. Adalet Bakanlığı temsilcileri genellikle Savcılar Kuruluna davet edildiklerinde iştirak etmezler. Yerlerine yedek üyeler katılırlarken Mehmet Feyyat'ın durumu mevzubahis edildiği zaman Bakanın emri üzerine hazır, mevcutturlar. Bunların görevi ancak Mehmet Feyyat'ın durumu görüşüldüğü sırada bahis mevzuudur. Bunun dışında Baş Savcılık veya İkinci Bölüm Başkanlığı bu temsilcileri yani politik kişileri, daha doğrusu politik baskılara alışık bu dört umum müdürü bir araya getirmek için akla karayı seçer. Ama Mehmet Feyyat'ın aleyhinde bir gündem bahis konusu olduğundan dördüz kardeşler gibi birbirine bağlı bu canciğer ahbaplar görevden kaçmazlar.

5. İktidar partisini tutan gazetelerde Savcılar Kurulunu, Yargıtay Baş Savcısını ve Anayasanın devrimle ilgili müesselerini 27 Mayıs İnkılâbının getirdiği temel Anayasa ilkelerini yeren ve iktidarı tutan bir AP'li savcı yardımcısının her gün devamlı surette saatlerce Bakan Hasan Dinçer'in makamını meşgul etmesi ve kendisinden direktif alması gözden kaçmamaktadır.

6. Bir AP taraftarı savcının Atatürk ve onun devrimleri aleyhinde polemiklere sebebiyet verdiği için hakkında Savcılar

Kurulunca verilen yer değiştirme cezası Adalet Bakanlığınca infaz edildiğinde bu zat ilçe savcılığından il savcılığına atanmak suretiyle lûtfa kavuşturulmuştur. Bu itibarla inzibati cezaların infazı işleminin, yetkili Savcılar Kurulunca yapılması, Adalet Bakanlığından alınması gerekir.

7. Devamlı surette siyasî baskılara maruz kalan Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulunun seçkin üyelerinin topyekûn Savcılar Kurulu emrine verilmesi zaruretine inanmaktayız. Zira karar mercii Yüksek Savcılar Kurulu aynı zamanda tahkikatı da idare etmesi icabeder.

8. Adalet Bakanının en yakın akrabası bir zat vazifeyi ihmalden tahtı muhakemeye alındığından istifa etmiş ve bilâhare Af Kanunundan yararlandığından akrabası Sayın Bakan tarafından kendi seçim bölgesine savcı olarak atanmıştır. Ve uzun süre bu bölgede yani Bakanın seçim bölgesi bir il merkezinde kıdemi ile mütenasip olmadan savcılık görevini deruhte etmektedir.

Halen 1324 tarihli nizamname ile kurulmuş olan ve henüz kuruluş kanunu olmayan Adalet Bakanlığının fonksiyonu asgari dereceye düşürülmesi demokratik rejimimizin selâmeti için zorunlu olduğu tecrübelerle sabittir. Asli görevi kanun tekliflerinde ve bunları meclislerde savunmada görevini yapmayan, buna rağmen sadece Adalete baskı arzusunu duyan Adalet Bakanlığının davranışlarını açıklarken en önemli umum müdürlük Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün döner sermayeli müstakil Başbakanlığa bağlı bir kurum haline getirilerek Adalet Bakanlığının lâğvı dahi düşünülebileceğine, rejimin selâmetine siyaneten inanmaktayız.

Mehmet Feyyat
Çerkezköy C. Savcısı

(Ulus, 6.6.1968)

Prof. ESMER, A. Şükrü

KENNEDY NEDEN ÖLDÜRÜLDÜ?

Dikkatlerden kaçırılmamak gerekir ki, Kennedy'nin öldürülmesinden hemen sonra, tertipçiler maksatlarını gizlemek için, türlü söylentilerle, olayı sis perdesi ile örtmek ve halk efkârını şaşırtmak çabasına girişmişlerdir. Los Angeles belediye başkanı Samuel Yorthy, katilin "Komünist Partisi veya bir takım komünist organizasyonlarla temas halinde olduğundan şüphe edildiğini" söyleyerek, böyle olduğuna göre, hükmün halk tarafından verilmesini istedi. Bu, kullanıla kullanıla bayatlamış bir hiyledir ve Başkan Kennedy öldürüldüğü zaman da buna başvurulmuştu. Fakat katil diye ortaya atılan Oswald'ın, CIA Ajanı olduğu meydana çıkmıştır. Komünistler Robert Kennedy'yi neden öldürtsünler? Adaylar arasında komünistlerin en çok yakınlık gösterdikleri Robert Kennedy idi.

Katil arap asıllı olduğundan, katil İsrail Arap savaşına da bağlanmıştır. Bu iddia da şüphesiz sesi kalınlaştırmak için tertipçiler tarafından ortaya atılmıştır. Fakat buna en iyi cevabı, Ürdün'de, katilin köyünde yaşayan bir Arap, şu sözlerle vermiştir: "Eğer Amerika'da İsrail'e meylettiği için öldürülmesi gereken biri varsa, Kennedy, sonlarında gelir. Bu adam niçin kimse birini vurmadı da Kennedy'yi vurdu?"

Uçurulan bir başka söylenti de katil Sirhan'ın komşularından Elvin Clark'dan geliyor. Bu kimse de demiş ki: "Sirhan zenginlerden nefret ediyordu, zengin olduğu için Kennedy'yi öldürtmüştür. Adaylardan Rockefeller çok daha zengin olduğuna göre, katil neden Kennedy'yi seçmiştir? Bu söylenti de tutacağa benzemiyor.

Sırrı çözmeye yarayan bir bilgi, Sirhan'ın "paraya çok düşkün" olduğu hakkında arkadaşlarından geliyor ki, satın alınabilecek kimse olduğunu anlatıyor. Katil hakkında en doğru hükmü de Başkan Kennedy'nin katli üzerinde uzun süreden beri gönüllü olarak araştırmalar yapan Savcı Garrison vermiştir. Tecrübe ve araştırmalarla elde ettiği bilgiye dayanarak Garrison demiş-

tir ki: "Başkan Kennedy'yi ortadan kaldıran tertip, Robert Kennedy'nin hayatına da son vermiştir." Gerçekten Dallas, Memphis ve Los Angeles cinayetleri arasında bağlantı gün gibi aşikârdır.

Tertipçiler, mahallî ve federal yöneticilerin de yardımı ile Dallas'ta Başkan Kennedy'nin katli olayına, başka bir yön vermeye bir süre için muvaffak olmuşlardı. Cinayet bir tertip değil, bir kişinin işi idi. Başhakim Warren bile bunu ispat etmek için bir rapor hazırlamıştır ki, delik deşik edilen bu rapora, şimdi, kendisi de inanmıyor.

Memphis cinayetinin suçlusu, kaçırıldı, fakat arkasından hem Memphis yöneticileri, hem Adalet Bakanı, katilin yalnız başına hareket ettiğini iddia edip durdular. Anlaşılan, gerek mahallî, gerek federal yöneticilerin en çok korktukları bu cinayetlerin tertiplere bağlanmasıdır. Onlara göre, her biri, bir dengesiz kimsenin işinden ibarettir. üzücüdür, fakat olağan sayılır, bir gün yas tutarsın, unutulur, geçer.

Aslında John Kennedy de, Martin Luther King de, Robert Kennedy de ilerici ve insancı görüşlerinin kurbanı olmuşlardır. Robert Kennedy beyaz - zenci eşitliğine inandığı için ırkayırımcıları, Kukluks Klan, Birch Society gibi örgütlerden düşmanları olmuştur. Kardeşi John Kennedy, çelik ve petrol milyarderlerini öfkelendirmiştir. Vietnam'da barışa taraftar olan Robert Kennedy, silâh endüstrisinin çıkarlarına dokunmuştur. Silâh endüstrisi Pentagon kompleksi, aleyhine dönmüştür. John Kennedy'nin Latin Amerika'yı kalkındırma politikası ise, hem reform aleyhtarı yerli kompradorların, hem bu kıtaya yatırım yapan büyük sermayenin mukavemetiyle karşılaşmıştır.

Bir Kennedy'yi öldürterek, yerine cana yakın Johnson'u getirenler, elbette yeni bir Kennedy'nin iktidara gelip düzeni altüst etmesine tahammül edemezlerdi. Böyle bir düzeni, çıkarcılar, iki savaş arasında, Cumhuriyet Partisi zamanında kurmuşlar, fakat Amerika'yı malî ve iktisadî bunalım içine atmışlardı. Roosewelt yetişti ve 1932'de yürürlüğe koyduğu New Deal programı ile Amerika'yı kurtardı. Felâket karşısında çıkarcılar sinmişler ve Roosewelt'in iktidarı süresince, araya savaş da girdiğinden başkaldıramamışlardır.

Amerika savaştan zenginleşmiş çıkmıştır. Savaş sonunda Roosewelt de öldüğünden, çıkarcı kuvvetler Truman zamanında filizlenmeye başlamış, fakat asıl, Eisenhower'in Cumhuriyet Partisi

zamanında gelişmiştir. Ondan sonra gelen Kennedy, dalları budamaya ve çıkarları gemlemeye çalışırken öldürüldü. Çıkarların dallanıp budaklanması ve en geniş aşamaya varması Johnson zamanındadır. Robert Kennedy bunlar için tehlike olarak belirince, ortadan kaldırıldı. Aslında McCarthy de Kennedy'nin yolunda yürüyor, fakat Kennedy'nin ölümü, Johnson politikasını yürütecek olan Humphrey'ye yolları açmış oluyor.

(Ulus, 9.6.1968)

Degas

AYDEMİR, Süreyya Şevket

TELKİN YOLU İLE ATATÜRKÇÜLÜK

Hiçbir inkılâp hareketi sonsuz değildir. Fakat her inkılâbın, sıçramalar ve devrimler çağını aştıktan sonra, ana hedeflerden kopmayan dinamik bir tekâmül akışı içinde daimileşmesi mümkündür. İhtilâlin bu tekâmül akışı içinde devam ettirilmesi ve ikmal edilmesi demek olan bu safhada tarihî vazife, artık inkılâpçı önder ve mücahitlerin değilse bile, idealist aydınların işidir.

Acaba, adına Atatürkçülük de denilen Türk İnkılâbı, Atatürk'ün getirdiği ilkeler ve işaret ettiği hedeflerden kopmadan, şimdi böyle dinamik bir tekâmül akışı içinde midir? Yani Türk İnkılâbı daimî bir inkılâp halinde kendi ilke ve hedefleri istikametinde yürüyor mu? Bu soruya olumlu cevap vermek, sanıyorum ki güçtür. Çünkü bugünkü Türkiye, sosyal-ekonomik yapısı ve gelişmeleri bakımından, öyle derin ve köklü bir çelişmeler (tezatlar) birikmesi içindedir ki, biriken bu ziddiyetlerin bir gün, bu ülkeyi keskin sınıf kavgalarının girdabına sürüklemesi pekâlâ mümkündür. Türk İnkılâbı ve gerçek Atatürkçülüğün baş ilkesi ve ana hedefi ise, millet ve memleket yapısında bu keskin sınıflaşmayı önlemekti (1). Şu halde Türkiye'de Atatürk ilkelerine bağlı idealist aydının vazifesi, henüz bitmemiştir, hattâ yeni başlıyor demektir...

Türk idealistinin bu alanda yapacağı mücadelenin, elbetteki binbir cephesi vardır. Çünkü Atatürk'ün savunduğu inkılâp; Türk toplumunun gerek alt ve gerek üst yapıları, gerek ruh ve düşünce sistemi ile, ilerici bir nizam değişikliği idi. O halde şimdi her idealist aydına bu mücadelede kendi duyuş, inanış ve ihtisasına göre savunacağı siperler düşecektir. Elverir ki bu siperler, adına Atatürkçülük dediğimiz Türk İnkılâbının hedef ve hatıralarını korumaya yöneltilmiş olsun. Ve bugün Türkiye'de; bir taraftan aşırı sınıflaşmayı ve böylece de geleceğin keskin sınıf kavgalarını besleyen duygusuz bir oligarşiye, diğer taraftan, ölü geçmişi bayrak gibi kullanan cehalet cephesine, ürkmeden karşı çıkabilsin,

Beni bu satırları yazmaya sevkeden vesile, bir asker yazarımızın ikisini de önce okuduğum, diğeri de yeni yayınlanan üç kitabının bende uyandırdığı duygulardır. Bu yazarımız, General Faruk Güventürk'tür. Atatürk'ü ve Atatürkçülüğü yorulmadan savunma cephesinde kendisine kuvvetli siperler seçmiştir.

General Faruk Güventürk'ün 15 kadar eseri olduğunu anlıyorum. Ben bunlardan yalnız üçünü okumuş bulunuyorum. **"Gerçek Atatürk"** onun Atatürk edebiyatında ilk eseridir. **"Önder ve Gençler"** kitabı 1965'de yayınlandı. Şimdi de **"29 Yıl Sonra Atatürk İnkılâplarına Bakış"** eserini vermiş bulunuyor. Bunların her üçünü de Atatürk edebiyatında, aynı tür içinde toplamak mümkündür. Ve bu tür'e "telkin yolu ile Atatürkçülük" diyebiliriz. General, bizde oldukça boş kalan bu alanda bu türün, hem özlü, hem heyecanlı üç eserini vermiştir. Eserlerin evvelâ özlülüğüne işaret ediyoruz. Çünkü Güventürk bizde pek harcıâlem olan bir kelime Atatürkçülüğü içinde bunalmayarak; malzemesini Atatürk'ün hayat ve mücadelelerinden almıştır. Atatürk'ün sözlerini ve işlerini incelemiştir. Sonra da bu mücadelelerle bu sözleri ve işleri gençlere ve yeni nesillere düstur olabilecek, yol gösterecek değer hükümleri şeklinde terkip etmesini bilmiştir. Generali bu devamlı ve verimli çalışmalarında tebrik etmek, hepimiz için zevkli bir vazifedir.

Güventürk'ün son kitaplarının yapısı hakkında Ulus; birkaç gün önce özet bilgiler yayınladığı için bu yazıda bu yapıtların tahliline girmeyeceğiz. Yalnız yapılan işin uyandırdığı duygulara işaret etmek ve sayın yazarı tebrik etmekle yetiniyoruz. Şurada işaret etmek isteriz: Sayın Güventürk'ün ordu içinde oluşu ve ordu içinden gelişi, dolayısiyle ordunun canlı ve asil hamuru olan erler yolu ile halk denizinin ruh yapısına ait malzemeyi her gün elinde yoğurmak imkânına malik bulunuşu, ona ele aldığı konularda, en soyut problemleri bile halka indirmek, halka maletmek tecrübe ve hünerini vermiştir. Zaten en son eserinde belirttiği gibi

Halka inip,
Halkı inandırıp,
Halkla kaynaşarak halka inanış,

onun Atatürkçülüğünün, temel hareket noktalarını teşkil ederler.

Bu üç prensip ise, Atatürkçülükte kelimeciliği ve demagojiyi, gerçek mücadele ve aksiyondan temizlemek için en kuvvetli hareket noktalarıdır.

Hülâsa ve bu prensiplere biz de sadık kalmak suretiyle, İnkılâbımızın, her ne kadar bir sistem halinde işlenmiş ve derlenmiş olmasa bile ilke ve hatıralarına zaptedilmesi kolay olmayan sağlam hareket ve savunma siperleri olarak yerleşebiliriz. Öyle ki, hattâ bir milletvekilinin de ilân ettiği gibi, yarın tâ Edirne'den Kars'a kadar yeşil bayraklar dalgalansa bile, bu ölü mazinin son selleri içinde bu siperler, gene de sağlam ve muzaffer kalabilir. Çünkü ölü mazi, ancak ölü ruhlara hitabeder. Onun malzemesi kütlelerin şuuraltlarına itilmiş ve artık ömürlerini yaşamış kalıntılarla kin ve garaz dalgalarıdır. Halbuki Türk İnkılâbında ve Atatürkçülükte aksiyon vardır. Esaslarını çağın ilkelerinden ve ilerici dinamizmden alan aksiyon! Aksiyon ise, ölü mazi kalıntılarını tasfiye eder, temizler ama, onlara yenilmez. Sayın yazar General Güventürk'e, son eserleri ile bize bu imanı bir daha tazeleme vesilesini verdiği için teşekkür borcumuzdur...

(Ulus, 18.6.1968)

---

(1) Gazi Mustafa Kemal'in Halk Partisini kurarken ortaya serdiği ilke ve beyanlarını incelemek, onun düşündüğü hedeflerle bugünkü çelişmeleri görmek bakımından düşündürücü sonuçlar verir.

Prof. Dr. ESEN, Bülent Nuri

GÜZEL DERSLER

Yüksek öğrenim çağındaki Türk Gençliği kızgın. Kızgınlık da dinamizme işarettir. Demek ki, yüksek öğrenim görmekte olan genç kız veya delikanlı sadece öğretimin dilediği gibi şekillendirebileceği bir madde değildir. Bazı şeyler isteyen bir iradedir.

Birkaç yıl öncesinden bu yana Güney Amerika'dan kopup Avrupa'ya sıçrayan, hem de siyasî rejimleri birbirinden çok farklı devletlerde kendini gösteren hareket ihtilâlci karakterde olmuştur. Yürürlükteki düzenin değişmesi istenmektedir.

Türkiye'de durum farklıdır. Türk Yüksek Öğrenim gençliği 8 yıl önce bir ihtilâl yapmıştır. Başka memleketlerdeki akranlarının elde etmek istediklerini o zaman elde etmiştir. Şu halde, niçin gövde gösterilerine lüzum görmektedir. Bu bir taklit midir? Yabancı memleketlerdeki arkadaşlarına benzemek özentisi midir? Siyasî bir maksada hizmet, ya da âlet olmak mıdır? Yoksa, yeni bir ihtilâl yaratmak arzusu mudur?

Türk çocukları yabancı memleketlerdeki üniversite öğrencilerinin, uğrunda sokak çarpışmalarını göze aldıkları amaçları Anayasal müesseselerin yapı niteliği diye ilân eden bir devletin vatandaşlarıdır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, üniversiteler bilimsel ve idarî özerkliğe sahiptir, diyor. Avrupa üniversiteleri için şimdi istenen budur. Nanterre bu bayrakla ortaya atıldı. Cenevre aynı şeyin Konfederasyon Anayasasına hüküm diye konulmasını istiyor.

Türk üniversitelisinin istediği bu değil. Onun üniversitesi zaten bağımsız. İstediği, muhtevaya aittir. Anayasanın "özerk" nitelik tanıdığı ve bir Anayasa kuruluşu olan üniversitenin ne olduğunun açıkça belirmesini istiyor. Türk üniversite öğrencisi bir uyarma yapmaktadır.

Türk çocuğu (kitle üniversitesi) istemiyor. Üniversite bir fabrika olmayacaktır. Öğrenci - öğretici karşılıklı ilişkisi bir bakıma baba - çocuk ilişkisi gibidir. Yakınlık ister. Kalabalık buna im-

kân vermez. Genç, yalnızdır. İçinde bir hasret yatar. Sayının büyüklüğü onu eritmiştir. Halbuki, kişilik kendini tanıtmak ister.

Kabiliyetlerini geliştirmek ihtiyacındadır. Gencin tecessüsü sonsuzdur. En yeniyi öğrenmeye susamıştır. Haber alma araçları feza fethini, kalb naklini, thalidomide dâvalarını, elektronik yeni buluşları, uygar ülkeler insanlarının yaşayış biçimini haber verirken kendi memleketinde karınca duası ve takke ticareti alıp yürümüştür. Çocuk felci olayları sayısı endişe vericidir. Sokağında düzen yoktur. Yatağından simitçi feryatlarıyla fırlamaktadır. Yağmur yağdı mı ışık bulamaz, telefon edemez, ellerini yıkayacak su yoktur, sokakta karşıdan karşıya geçemez, evine ulaştıracak araç bulamaz. Herkes kanun olduğu iddiasındadır. Halbuki, ona Türkiye'nin ileri bir devlet olduğu, insan haklarına dayandığı, lâik temellere oturduğu, vatandaş vicdanlarına tasallut olunamıyacağı söylenmiştir. Yabancı dildeki kitabın veya derginin yazdıklarını kürsüden işitmemektedir. Öğretici ona modası geçmiş görünür. Çalışma ve araştırma metodları verimsiz gelir. Bir batı uygarlığı devleti olduğu söylenen Türkiye'nin özerk üniversitesi hep otuz beş yıl öncesinin üniversitesidir. Öğrenci boş yere bir şeyler bekler. Bir türlü halledemediği şudur: 1960'da bir ihtilâl yapılmıştır. Yeni bir Anayasa düzeni çizilmiştir. Yeni Anayasa düzeni ileri ve modern bir düzendir. Nasıl olmaktadır da üniversite ileri ve modern değildir? İstediği ise, kısaca: Anayasal çerçeveye uygun muhtevada bir yeni üniversitedir.

Türk öğrencilerinin hareketi sevindiricidir. Zira, temel anlamda Anayasa düzenine toz kondurulmak istenmediğini ve kâğıt üzerindeki sistemin vakit kaybedilmeksizin hayata uygulanması zaruretini anlatmaktadır.

Hareketin siyasî yönü de vardır. Gerçi, öğrenci bildirileri tersini söylemektedir. Ama, bilimsel bir tahlil, siyasî niteliği kolayca belirtir. Öğrencilerin isteklerine bakmak yeter. Bundan ötürü üzülmemeliyiz. Sevinmeliyiz. Genç vatandaşlarımız hak arama hürriyetlerini idraka başlıyorlar. 1789'un ağızlarda, kalemlerde, sokak mitinglerinde, kapalı yer toplantılarında, okul derslerinde kutsal tılsımı olan "hürriyet" Başkan Roosewelt'in özlediği korkudan kurtulma ve yoksulluktan kurtulma imkânı haline geliyor. İnsanlık siyasî tarihi hürriyet çağını aşmaktadır. Hürriyet gerçek anlamına erişiyor. Gençler "haysiyet"lerine saygı arıyorlar. Hem de güzel bir raslantı ile bu aranışları 1968

yılına, milletlerarası insan hakları yılına düşüyor. Genç vatandaşlarımız siyasî varlıklar olmaya yeterli bulunduklarını belirtiyorlar. Hareketlerinin dayandığı fikir nedeni dürüsttür. Hem de, açık iş görüyorlar. Ne işçiyi, ne de orduyu kışkırtmak akıllarından geçmemiştir. Bu biçim hareket edişleri gelecek için güven vericidir. Unutmayalım ki, daha dün, kamu kuvvetlerinin bir türlü kontrol altında tutamadığı Anayasa rejimini açıkça devirmek gayesinde olduğu halde devlet cihazlarının bir türlü dizginleyemediği ne idüğü belirsiz yobaz çetesi Samsun'da Türk ordusunun bir alayına girmiş ve din devleti istemiştir. Üniversite ise, meşru Anayasa düzeninin yüzde yüz ve gerçek uygulamasını istiyor. Görülüyor ki, üniversitelinin yüreği namuskâr attığı kadar vatanseverdir de.

Üniversitelerimizde öğrencilerimizin isteklerini ortaya sürmeleri mevsimsiz olmuştur. Hareketlerinin çocuksu yönüdür bu. İmtihan şanslarını azaltmaktadırlar. İyi hesap etmemişlerdir. Bu bir tabiye işidir. Geçelim...

Davranışları yanlış olmuştur. Hareketin adına "boykot" demişlerdir. Boykot, bir çekinmedir. Bir küsmedir. Boykot edilen esnaftan alışveriş edilmez. Böylece cezalandırılır. Lâkin, boykot edilen dükkâna girilip yerleşilmez. Hele, devletin kamu hizmetleri görülmekte olan bina ve araçları işgal ve zaptedilirse, bu, suçtur. Bunu hukuk öğrencisi yaparsa ayrıca düşünmek gerekir. Çünkü, hukuk öğrencisine hakkın elde edilme yolları öğretilmektedir. Bunlar dışında davranışlara kalkışmak hukuka uygun olmaz. Kişi, hakkı olmayan şeyi yapamaz. Dikkat etmeli. Hocalar hoşgörür, affeder. Fakat, kanun, oyuncak değildir. Çocuklarımızın binaları işgal etmelerini kimseler beğenmedi. Çünkü, kimse zor istemiyor. Hukuk devletinde zor olmaz.

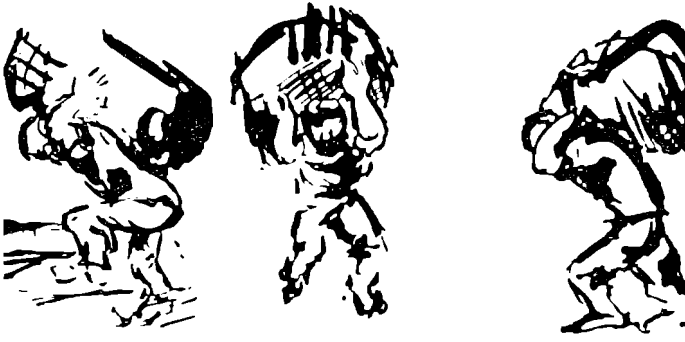
Türkiye Cumhuriyeti demokratik ve lâik bir hukuk devletidir. Öğrencilerimiz işgal işinde iyi not almadılar.

İsteklerin listesine bakınız. Bir kısmı çok yerinde istekler. Hoca benimle meşgul olmuyor, başka taraklarda bezi var, denmiş. Kendi çıkarından başka bir şey düşünmemesi doğru değil, denmiş. Öğrenci sayısı azaltılsın, denmiş. Kitaplar çıkarılsın, denmiş. En yeni düşünceler öğretilsin, denmiş. Üniversite içinde benim de sesim duyulsun, denmiş. Hepsi âlâ, hepsi mükemmel; bunların yanında sınıf geçme kolaylaşsın; işi, çalışmadan, öğrenmeden halledelim; gelen diplomayı alıp gitsin anlamında istekler var. Bu çeşit istekler öğrenci hareketine temel olan ana dü-

şünceye aykırıdır. Öyle sanılır ki, ana düşüncenin asıl sahipleri olan öğrenciler arasına girmiş ve hayatı ucuz görme eğiliminde olabilecek bir kısım arkadaşlarının tazyiki bu çeşit isteklere de listede yer verdirmiştir. Bunların hiç açıklanmaması ne iyi olurdu.

Çocuklarımız (1960) ı tamamlamaktadırlar. Lâik, demokratik ve sosyal cumhuriyet düzenini istiyorlar. Çağdaş uygarlık değerlerine saygılı bir toplum özlüyorlar. Bu istekleri ile Atatürkçü düşünce sistemine kıskanç bağlılıklarını anlatıyorlar. Hareketlerinde Kemalizmin zaferini görmeliyiz. Gençliğimiz, çağdaş uygarlık düzeyine fırlayış bilincindedir. Gençlerin hareketinde Türk toplumunu ilerletici bir nitelik görürüz. Onların bu hareketi 1961 Anayasasının getirdiği müesseselere sımsıkı yapışmamız gereğini anlatıyor. Çoluk çocuk, genç ihtiyar, başıbozuk asker, iktidar ve muhalefet Anayasasının getirmek istediği düzeni bir an evvel elbirliğiyle aynen yaratmak zorundayız. Gençlerimiz bunu anlatıyorlar. Anlattıklarının baha biçilmez yüksek değerine göre bazı kanunsuz davranışlarını bağışlamak büyüklüğü gösterilmelidir. Hizmetler daha mükemmel işleyecek ve çocuklarımız memlekete ne kadar lâyık olduklarını er vakitte ispatlayacaklardır.

(Cumhuriyet, 19.6.1968)

Özdemir Yemencioğlu

Doç. SOYSAL, Mümtaz

DELİKANLILAR DEMOKRASİSİ

Son haftalarda Türkiye'deki yüksek öğrenim kurumlarını saran boykot ve işgal dalgası özelden başlayıp genele giden bir sürü nedene bağlanabilir. Önemli olan, sınav yönetmeliklerindeki bir iki maddesiyle başlamış davranışların, çok kısa bir zamanda, bütün eğitim sistemine, hattâ toplumun temel sorunlarına yönelebilmiş olması. Denebilir ki, bütün toplum, öğrencilerin öncülüğüyle ve iki üç hafta içinde, birçok sorumlunun yıllardan beri yapamadığını yapmayı, küçükmüş gibi görünen sorunlardan kalkıp büyük sorunlara varmayı başarmıştır.

Yönetmeliklerdeki maddeler "yüksek seviyeli eğitim" amacına tam anlamıyla uymakta mıydı? Öğretim yöntemleri niçin hâlâ o eski ve cansıkıcı yollardan ayrılamamıştı? Kitap ticaretindeki yüzkızartıcı örneklerin defalarca ortaya konmuş olması, bu konuda tedbir alınması için yeterli değil miydi? Kürsülerle sıraların arası neden bu kadar açılmıştı ve öğreticiler, bırakın ülke sorunlarını, öğrenci sorunlarına bile dokunmaktan niçin bu kadar çekinirlerdi? Öğrencilerin geçim sıkıntısı konusunda iktidarlar bir şey yapmak istemiyorlarsa, üniversiteler iktidarları zorlayamazlar mıydı? Fırsat eşitsizliğinin bu durumda kalmasına daha ne kadar göz yumulacaktı? Üniversiteler, özel yüksek okulların, eğitim ticarethanelerinin mantar gibi bitişine niçin engel olamamışlardı? Devlet eliyle değişik statülü üniversiteler kurulmasına ve birtakım "becerikli" adamların yabancı hesapları gerçekleştirmek için buralarda nüfuz sahibi olmasına neden karşı çıkılmamıştı? Çok sağlam hukuk delilleri ortadayken, bu ayrıcalıklı üniversiteleri ve özel okulları kuran kanunlara karşı niçin Anayasa Mahkemesine başvurulmamış, Millî Eğitim Bakanlığının diploma ticarethaneleri konusundaki davranışlarına karşı neden Danıştay yolu denenmemişti? Nihayet Türkiye'deki yüksek öğretimin, bütün öbür öğretim aşamalarıyla birlikte, yavaş yavaş bir egemen sınıf ayrıcalığı haline geldiği, pahalılaşan, güçleşen oku-

ma koşulları yüzünden, günlük ekmek kaygısındaki insanların üniversiteleri, hattâ orta öğrenimi bıraktığı niçin göze batmıyordu? İktidarların politikası, eğitim alanı başta olmak üzere, neden bütün alanları kapsayacak şekilde "sosyal amaçlara yönelmiş" bir politika değildi?

Bütün bunlar, hepsi birbiriyle ilgili olan ve eninde sonunda Türkiye'deki iktidarın nasıl bir iktidar olduğunu düşünmeğe kadar varan sorunlar. Boykot ve işgal furyası, en azından, olup bitenlerin eskiden beri farkında olan öğrenci grupları yanında, yepyeni grupların da aynı bilince varmasını kolaylaştırmak bakımından yararlı olmuştur.

Sorunların bir kısmı, belli bir ölçüde, üniversitelerin kendi içlerinde çözümlenebilecekmiş gibi görünüyor: Yönetmelik, program, sınav gibi sorunlar. Yalnız, bunların çözümlenmesi için izlenecek yol önemli. Üniversite yöneticileri, bu alanda, "biz öğrencilerimiz için en iyi olanı biliriz, ya da arar buluruz" diyerek en iyimser bir terimle "babaca" diye adlandırılabilecek tutumlara düşmemelidirler; çünkü buna verilecek en kestirme cevap "madem biliyordunuz, şimdiye kadar neredeydiniz?" sorusudur. Durumlara öğrencilerle birlikte çözüm aramanın türlü yolları bulundu artık. Ülkelerin pek çoğunda ve özellikle Fransa'da boykotların, işgallerin ardından, çeşitli bilim dallarında ve bilim kurumlarında "kurucu meclis"ler meydana getirildi. Bu kuruluşlarda hem öğreticiler, hem de öğrenciler bulunuyor. Zaten eskidenberi "üniversiteler, öğreteniyle bir bütündür" denmiyor muydu, işte şimdi o "bütünlük" bu kuruluşlar yoluyla gerçekleşiyordu. Bu ortak kurultayların ürünleri de, çoğu zaman, öğrencilerle öğretenlerin eşit sayılarla temsil edildikleri "denkleştirilmiş komisyonlar" Birçok yerde, yeni reform tasarıları, yönetmelikleri hazırlayanlar da hep bu komisyonlar oldu. Böyle kuruluşlarda, kendi görüşlerini karşı tarafa "dikte ettirmek", ne "zor" kullanabilecek durumda olan öğrencilerin elinde, ne de "otorite" kullanabilecek durumdaki öğreticilerin.

Öğrencilerle öğreticileri bir araya getiren bu çeşit toplantılarda, üniversite çevrelerinin dikkat etmeleri gereken önemli bir nokta var: Karşılarındaki gücün temel niteliğini iyi bilmek. Görüşülen kimselerin, öğrencilerdeki içtenliği, dinamizmi, değişme isteğini, toplumu yeni baştan düzenleme hızını temsil eden kimseler olmaları gerekir. Bunlar bazı durumlarda, seçimle işbaşına gelmiş ve bu seçimlerde dinamizmlerini ortaya koyarak başa-

rı kazanmış kimseler olabilir. Ama, çoğu durumda, daha çok bu son günlerin kaynaşmalarına, atılışlarına bakmak, öğrencilerdeki dinamizmin önderlerini oralarda aramak gerekecektir. Yoksa bütün kuruluşlar için tek biçim bir temsil yolu aramağa kalkmak, kurumlar, kurallar arasında boğulmuş seçim mekanizmalarını işletmeğe çalışmak bazan hiç istenmeyen sonuçlar verebilir, reform isteyenlerin yerine "sarı dernekçiler"le, tutucu çevrelerin maşalarıyla karşılaşılabilir. Böylece, içtenlikle başlamış bir devrimcilik örgütlü bir tutuculuğa çevrilebilir.

Aslında, bu devrimci içtenliği, toplumdaki örgütlenmiş başka güçler içinde de yaratacak çalkantılar gerekiyor. İşçi çevrelerindeki sarı sendikacılığı, memur kuruluşlarındaki pısırıklığı yıkabilecek olan şey, öğrenci hareketlerindeki çalkantıların oralara da etkilemesi ve yerleşmesi, çevreleri zorlamağa başlamasıdır.

Türkiye'nin bütün sorunlarını bu yoldan çözümlemek elbette mümkün değil. En sağlam gelişme, Türk politika hayatında, ekonomik ve sosyal sorunlara yönelmiş, sınıf yararlarının temsili üzerine kurulmuş partilerin genel oyu kendi yönlerine çekmek için girişecekleri anlamlı yarışmadan doğacak. Ama, öyle anlaşılıyor ki, Türk kamu oyunda beliren ve son seçimlerle hafifçe ortaya konan gidişi bazı noktalardan hızlandırmak mümkün. Örneğin, eğitim sistemindeki bozuklukları ve sapmaları gidermek için şunu mu bekliyeceğiz: Halkın gerçek özlemlerini temsil eden, dile getiren bir parti, oyların çokluğuyla, işbaşına gelecek, o partinin tutumlu bir eğitim politikası olacak, bu politikayı uygulamağa yeterli bir eğitim bakanı bulunacak, o da "eğitimde reform" yapacak... Acaba, şimdiki eğitim sorumluları, üniversiteden yüksek okullara ve hükümete kadar, "reformcu" düşünmeye, "reformcu" adımlar atmağa, bu adımları atarken belli bir yönelişte kalmağa itilemez mi?

Bu öyle bir yol ki ne "antidemokratik" bir yönü var, ne de "akıntıya kürek çekici" bir niteliği. Olsa olsa, toplumun bilinçli çevrelerinde zaten oluşan bir düşüncenin daha güçlü seslerle, daha canlı eylemlerle dile getirilmesi söz konusudur. Sorunların teknik çapraşık ve güç konular olduğunu, çoluk çocuğun bunlara akıl erdiremiyeceğini söylemek de yetmez. Büyük çalkantılar temel özlemleri ortaya koyuyor; bunların anlamlandırılması, aralarındaki çelişmelerin ortaya konması ve tutarlı çözümlere bağlanması da sorumluların davranışlarına kalıyor.

Eğitim alanındaki bu "küçük devrimler"in en büyük yararı şurada: Başka yollardan çözümlenmesi uzun yıllar alacak olan sorunları toplumun gözleri önüne sermek, çözümleri çabuklaştırmak. Bu arada hiç de mi yanlış adım atılamayacak, sakıncalı şeyler de mi yapılmayacak? Ama, bütün bunlara rağmen, devrimci yaklaşım, anglosaksonlara ve yerleşmiş toplumlara pek hoş gelen bir davranışla sorunları "komisyonlara havale" etmekten sonu gelmez araştırmalara girişmekten ve böylece kurulu düzeni sürdürmekten herhalde çok daha iyi.

Genç yığınların hafif zorlamalarıyla varılacak bu çeşit çözümleri "anti-demokratik" bulmak, "genel oydan çıkmış hükümetler var; eğitim reformunun temellerini ancak onlar ortaya koyabilir" demek mümkün müdür?

Her şeyden önce, şunu hatırlamalı: Ortaya konan istekler ve çözümler gökten birdenbire inmiş şeyler değil; içtenlikle ve bir çeşit "toplumsal boşalım"la ortaya dökülmüş bunlar. Demek ki kurumsal ve kuralsal yollardan nasıl olsa meydana çıkacak olan özlemler böylece açığa vurulmuş oluyor. Başka bir deyişle, genel isteğe "rağmen" değil, genel istek "yöneltisinde" ve onun "önünde" giden bir davranış söz konusu. Demokratikliği de benimsenişindeki güçten doğuyor.

Gençlik yığınlarındaki hareketler, sırf "gençlik hareketi" oluşlarından dolayı da "demokratik". Geleceğin toplumunda yaşayacak insanların o toplumu biçimlendirecek eğitim sistemi konusunda söz söylemek hakları, hiç şüphesiz herkesinkinden daha fazla. Onlara verilecek söz hakkı bir anlamda geleceği de kapsadığı, geleceğin insanların da yönetime kattığı için, yalnız bugünle yetinen tutumlardan öteye, "zaman içinde demokratik" bir anlam taşıyor. Kaldı ki, Türk toplumu, devrimlerini henüz tamamlayamayan, "devrimcilik" niteliğini henüz yitirmemesi gereken bir toplum. Demokrasiyi bir "durgunluk düzeni" değil, delikanlılık heyecanı ve tazeliğiyle çalışan bir "değişim düzeni" yapacak güç, toplumun en canlı çevrelerinden, gençlikten gelecek elbet.

Düzen değişikliği isteğinin eğitim sistemi üzerinde toplanmasına, billûrlaşmasına ne kadar sevinilse yeridir. Eğitim, toplumsal yapı değişikliklerinin en "kritik" kesimlerinden biri. Onun için değil midir ki tutucu çevrelerin başlıca çabaları, İmam-Hatipli bir orta öğretim sisteminin kurulmasına, Köy Enstitülerinin

yıkılmasına, eğitim vakfı falan gibi yollardan yeni yetişen genç kafaları denetim altına almağa yönelmiştir? Bugünkü çalkantılar Türk toplumunda egemen çevrelerin örmeğe başladıkları ağı bir noktadan delmeğe yarayabilir. Bu büyük adım, toplum yapısıyla ilgili başka sorunların daha büyük bir güvenle ele alınmasını kolaylaştıracaktır.

(Ulus, 25.6.1968)

Macierzynstwo

KAPLAN, Kadri

EĞİTİMDEKİ ALARM ÇANLARI

İlkokul ve hattâ okul öncesi eğitiminin bütün öğrenim kademelerine etkili olduğu, orta öğrenimdeki eğitim branşları kompozisyonunun yüksek öğrenimi doğrudan doğruya etkilediği ve nihayet öğrenimden yoksun olan büyük bir beyin ve zekâ potansiyelinden yeterli bir seçme yapılamamasının, yarının yaratıcı kadrolarının verimini düşürdüğü tartışma götürmez bir gerçektir. Bugün yüksek öğrenimde başgösteren huzursuzluk, yukarıdaki gerçekleri de kapsayan Türk eğitim sistemindeki dengesizlikten ve eğitim planlarının yapılması ve uygulanmasındaki yetersizlikten ileri gelmektedir. Öğrencilerin bütün isteklerinin tamamen haklı olduğunu ve hepsinin yerine getirildiğini bir an için kabul etsek, acaba huzursuzluk duracak mıdır? Kısa süre için belki, fakat uzun sürede daha büyük şiddetle yeniden başgöstereceği muhakkaktır. Bu öğrenci hareketlerini, Batıdakilerin etkilediği geçici bir olay olarak göstermek tedbirsizlik, hele olayı sadece Üniversite idaresi ile öğrenci arasındaki ilişkilerde aramak ya da oraya doğru itmek gaflet olur. Ortaya koyacağım 3 - 5 rakam Türk toplumundaki dengesizliğin temel nedenlerinden en büyüğünün eğitim sisteminde yattığını açıklıkla gösterecektir.

Sadece bugünkü duruma çare bulmak amacıyla, anaları çalışan çocukların bakım ve eğitimleri için, en azından bugünkünün 30 katı çocuk yuvası ve kreşe ihtiyaç bulunduğu tesbit olunmuştur.

Türk halkında yarıdan fazla olan okuma-yazmazlığın, Türk anasında % 90'ı bulduğu ve bunun çocuk terbiyesi için ne derece sakıncalı olduğu bir gerçektir.

Bütün tedbirlere rağmen şimdiki duruma göre, her 100 çocuktan ancak 30 tanesi ilkokul üstü eğitimi görebilmekte, geri kalan 70 tanenin içinde, ilkokulu bitirebilenler de, birkaç sene içersinde hemen hemen tekrar cahilleşmektedir.

İlkokuldan sonra eğitime devam eden her 10 çocuktan ancak bir tanesi orta üst dereceli teknik eğitim görme fırsatını bulmakta, 9'u ise genel ve meslek eğitimine kaymaktadır.

Köy - kent bakımından durum, köy aleyhine çok daha kötüleşmektedir. İlkokul çağı dışındaki okul yaşlarını kapsayan yedi milyon gencin, kentlerdeki iki milyonu için, iyi kötü bir okuma ve iş imkânı varken, köydeki 5 milyon gencin ancak % 1'i ilkokuldan sonra okuyabilme imkânını bulabilmektedir. Bu imkân da teknikten çok diğer alandadır. Şöyle ki; İlkokuldan sonra okuyabilen her 100 köy çocuğundan 50'si öğretmen okullarına, 30'u imam hatip okullarına, 20'si diğer okullara gidebilmektedir. Oysa ki, imam hatip okulları mezunlarının ancak 10'da biri mesleğinde çalışabilmektedir.

Tarım nüfusumuz dikkate alınırsa, bugünkü tarım eğitim kapasitemizi, İsrail ve Yugoslavya standardına çıkarabilmek için 20 - 30 kat artırmak zorundayız.

Orta öğretimdeki öğretmen miktarının, ihtiyacın yarısında olduğu bilinmektedir. Her kademedeki öğretmenlerin çektikleri maddî ve manevî sıkıntılar da işin başka bir yönüdür.

Yüksek öğrenim çağındaki 100 çocuktan ancak 5'i bu imkânı bulabilmekte bunların çoğunluğu ise teknik alan dışında eğitim görmektedir.

Normal bir öğrenim için Üniversite öğretim üyeleri miktarının, bugün için bile 3 - 5 kat arttırılması gerekmektedir. Buna karşılık öğrenci adedi kadar öğretmen bulunan kürsülerden bahsedilmektedir. Orta ve yüksek öğrenimde başarı oranı yarıdan çok aşağıda bulunmakta iken özel okullar, bu başarısızlığı ortadan kaldırmış gözükmektedir. Diğer masraflar hariç, sadece yıllık carî harcama için, öğrenci başına teknik eğitimde 8 bin lira tesbit edilmiş iken, özel okullar 3 -5 bin lira ile hem cazip kârlar elde etmekte, hem de başarı oranını devlet okullarına nazaran çok arttırmış gözükmektedir. Bu durum karşısında, Türk eğitimini artırma-eksiltme yolu ile özel kişilere devretmekten başka çare kalmadı mı acaba? İşin aslında ise, olağanüstü yanıltıcı, ciddiyetten uzak sonuçlarla karşı karşıya bulunmaktayız.

Yüksek öğrenim gençlerinin yarısından çoğunun yarı aç denecek durumda eğitime devam ettikleri tesbit olunmuştur. Yine gençlerin çok büyük bir kısmı öğrenim dışı vakitlerini, sosyal ilişkilerden, sportif ve kültürel faaliyetlerden yoksun olarak kahve köşelerinde, sokaklarda ve en ucuzundan noksan olarak gıdalanabildikleri yerlerde geçirmektedirler. İşte bütün bu nedenlerden ötürü, yetersiz bir şekilde yüksek öğrenime hazırlanmış olan gençler, yine yetersizlikler içinde eğitime devam zorun-

da bırakılır da, bunlardan çağın isteklerine uygun sonuçlar almak istenince ve yüksek öğrenim mevzuatı da buna göre düzenlenince, bugünkü huzursuzluk kendisini göstermektedir. Diğer taraftan yetersiz hazırlanmış bir öğrenciyi yetersiz şekilde mezun etmenin sorumluluğu ve tehlikeleri de açıktır.

Soyut olarak bakıldığında Üniversite mevzuatının büyük bir kısmı haklı ve uygun görülebilir. Buna karşılık, öğrencinin elinde olmadan sürüklendiği imkânsızlıklar açısından bakılınca, öğrenciler de isteklerinde yüzde yüz haklıdırlar. Demek ki, soruna, yüzeysel bir açıdan değil, gerçekler açısından bakmak gerekmektedir.

Bütün bunlar dikkate alınırsa, gereken tedbirler, kısa vadeli geçici ve uzun vadeli köklü olmak üzere iki grupta toplanmaktadır.

Kısa vadeli geçici tedbirler, halen, öğrencilerin elinde olmayarak onları başarısızlığa iten engellerin ortadan kaldırılmasıdır. Bu anlayışı göstermek üniversitelilere düşer. Malî imkân ve desteği gerektiren hususlar, şüphesiz hükümete aittir.

Uzun vadeli köklü tedbir ise, Türk eğitim sisteminde ciddi bir reforma gitmektir. Hattâ, sistemin çağ dışına düştüğü ve kasıtlı veya anlayışsız bir şekilde geriye itildiği dikkate alınırsa, bu değişikliğin reformdan daha anlamlı bir hamleyi gerektirdiği açıktır. Kısaca, eğitimde reform yerine, EĞİTİMDE DEVRİMCİ HAMLE yapmak zorundayız. Ancak böyle bir hamle yapıldığı takdirde halka dönük eğitim gerçekleşecektir.

Bunun için vakit geçirilmeden Üniversitelerin bulunduğu merkezlerde, Üniversite elemanlarını, öğretmenleri, plancıları ve öğrencileri bünyesinde toplayan birer kongre toplanarak istişarî kararlara varılmalı ve sonra, yeterli bünyede olağanüstü bir ulusal eğitim şurası toplanıp eğitim devriminin esasları tesbit olunmalıdır. Bu esaslardan, yeniden örgütlenmeye ilişkin temel kısımlar, ikinci beş yıllık planda gerçekleştirilecek şekilde plana dahil edilmeli ve plan buna göre değiştirilmelidir.

Yabancı kaynaklardan yararlanırken, yalnız Amerikan eğitim sistemi üzerinde durulmayarak, eğitimde büyük hamle yaptıkları aşikâr olan diğer sistemler ve bu arada şüphesiz ki sosyalist temele dayanan sistemler derinliğine bir tetkikten geçirilmelidir. Ancak böyle bir tetkik, bilimsel kaynaklara dayalı ulusal nitelikte bir eğitim modelinin bulunmasını mümkün kılacaktır.

(Cumhuriyet, 28.6.1968)

Prof. Dr. ESEN, Bülent Nuri

27 MAYIS ANAYASASI OYUNCAK DEĞİLDİR

Önce şaka sanmıştım. Bir siyasî parti, Anayasanın değiştirilmesini istiyormuş. Zahir bu da bir çeşit propaganda yolu, dedim. Ama, baktım ki, birkaç gün sonra, ve daha sonraki günler, verilen haberlere göre, iş ciddî. O siyasî parti ve bir başkası daha, hem de bu sefer iktidar partisi, yolunca teklifte bulunmak için hazırlık yapıyorlar. Yüzü aşkın Parlâmento üyesi teklife imza koymuş. Bu haber doğru mu, yalan mı bilmem. Yalnız, dikkat ettim, yalanlanmadığı gibi gün geçtikçe de tazelendi.

Bildirilen şu: Yüksek Adalet Divanı önünde yargılanmış ve hüküm giymiş olan 1950 - 60 arası iktidarına mensup siyasîleri bazı haklardan faydalanma yasağına bağlayan Anayasa hükümleri kaldırılacak, bunların yerine o kişilere devlet siyasî hayatına katılma yollarını açacak yeni kurallar konacak.

Neden, niçin bu yapılacak? Belirtilmiyor. Mutlak bir gerekçe gösterilecek olmalı. Ortaya konacak gerekçe ne olacaktır, bilemeyiz. Tahminde bulunabiliriz.

Teklife önayak olan siyasî parti, yasaktan kurtarılacak olanları kendi saflarına çekeceğini ummaktadır, ya da bunlarla şimdiden anlaşmıştır, bunları bir hüküm altına sokmuştur. Seçmenlerin hemen oylarını toplayacaklarına güven beslediği bu kişiler Parlamentoya gelecekler ve siyasî parti bu sayede büyük güç kazanacaktır. Bu düşüncede Anayasa bir siyasî partinin emeline hizmet etmiş olacak; Anayasa, bir siyasî partinin kuvvet kazanmasına âlet edilecektir.

İkinci tahmin: "Türkiye'de siyaset alanında yeterli, bilgili, devletin dayandığı temel ilkeleri gerçekleştirme gücünde adam kıtlığı bulunduğu; bu hale karşı koymak için tecrübeleri, geçmişleri, bilgileri ve müsellem yetenekleri ile kenara atılmış, depoda duran bu değerlerden hemen faydalanmaktan başka çare yoktur; memleketin ihtiyacı Anayasa değiştirilmesine göze aldıracak kadar mübremdir," tarzında düşünülmekte olmasıdır.

Ortadaki sorun "Anayasanın Değiştirilmesi"dir.

Parlâmentoya gönderdiğimiz temsilci 1961 Anayasasını almış, evirmiş çevirmiş, nasıl değiştirileceğine ilişkin olan 155 inci maddeyi bulmuş, okumuş ve "Öreka!" diye bağırarak hamamdan fırlamış. Fırlamış ama, herkes Arşimides olamaz. "Anayasanın Değiştirilmesi" kenar başlığını taşıyan metni okumakla iş bitmez. Bitemez. Çünkü: Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının herhangi bir hükmü değiştirilemez. Her şeyden önce, Devletin bir Cumhuriyet olduğunu söyleyen hükmün değiştirilemeyeceğini Anayasa kendisi emreder. Anayasa, "Cumhuriyet"i Devletin "şekli" olarak tanımlıyor. Ve... evet, ve bu "Cumhuriyet"in hangi "nitelikler"le cumhuriyet olacağını belirtiyor. Diyor ki: Bir Türkiye Cumhuriyeti vardır, diyebilmek için o cumhuriyetin millî, lâik, sosyal, demokratik bir Hukuk Devleti olması; insan haklarına dayanması; "Başlangıç"ta yer alan temel ilkeler üstüne bina edilmiş olması şarttır. Burada sayılan esasların hiçbirine ilişilemez, dokunulamaz. Bu esasları gerçekleştirici öteki Anayasa hükümlerine de el sürülemez. Sürülebileceği düşünülürse dolambaçlı yollardan nitelikleri belirtilmiş, açıklanmış "Türkiye Cumhuriyeti" isimli Hukuk Devletinde kolayca rahneler açılabilecek demektir. Ne 2 nci madde hükmü ile tanımlanmış devletin nitelikleri hakkındaki hükümler; ne bu nitelikleri teminat altında tutan hükümler, ve meselâ 153 üncü madde hükmü değiştirilebilir; ne de "Başlangıç"ta yer alan hükümleri geçersiz bırakabilecek herhangi bir hüküm konulabilir.

Türkiye'de devlet bir vasıtadır. 1961 Anayasasının getirdiği temel düzende "İnsan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını" gerçekleştirecek ve teminat altında tutacak vasıtadır. Bu (vasıta - devlet) in temel taşı Anayasadır. Anayasayı yaratan kuvvet aslî ana yasama yetkisine sahip olan milletir. Anayasanın kendisine hazırlattırıldığı Kurucu Meclis asıl yetkili olan (Millet adına) iş görmüştür. Bu da yetmemiş; aslî hak sahibi ayrıca (Peki!) demiştir.

Yeni Anayasa düzeninin kuruluş nedeni o devir siyasî iktidarının "Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş" olmasıdır. Anayasaya karşı gelmiş kimselerin siyasî hayattan uzak tutulmuş olmaları bundandır. Şimdi, siz, kalkar da: Bunlar siyasî faaliyetlerde bulunabilirler, derseniz Ana-

yasa düzeninin kuruluş nedenini yok etmiş, yani devleti muhtevasız bir kalıp haline getirmiş olursunuz.

Zaten, Türkiye'de mütemadi ve sinsi bir Anayasal anestezi teşebbüsü vardır. Anayasayı, Anayasa savunucusu görünerek tahrip metodu bir yutturmaca halinde sürdürülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası sadece bir süs Anayasa haline getirilmek ve gerçek anayasal düzen bundan büsbütün ayrı bir sistem olarak yerleştirilmek istenmektedir.

155 inci madde hükmü, değiştirilmesi kabil olan hükümler için uygulanabilir. Matematik bir orantı garantisi ile Anayasa üstünlüğünü sağlamak amacını hedef tutar. Her kapıyı açacak anahtar değildir. Nitekim, Anayasa Mahkemesi de, dolayısiyle, düşüncelerimizi destekleyen kararlar vermiştir.

1960 İhtilâli öncesinin siyası iktidar mensuplarına Anayasanın temel yapısına zıd bir yeni statü verilmesine kalkışılması, aslında, bir takım çıkarlar sağlamak maksadına ve bugünün bir kısım siyasîlerinin Anayasaya temel olan düşünce sistemini o Anayasayı meydana getiren kişilerle hesaplaşmak suretiyle yıkmak amacına yöneliştir. İki grup çatışma halindedir. Alâ! Ne halleri varsa görebilirler. Ama lûtfetsinler de, bu kozlarını "bizim" olan Anayasayı soysuzlaştırma yoluyla milletin sırtında paylaşmasınlar. Ne düşünürlerimiz ne de bir şeyden haberi yokmuş gibi duran sokak insanımız olup biteni fark etmiyor değildir.

"Kulüp" adı altında masum görünüşlü biçimler Türk Anayasa düzenine karşı hareketin dinmeyen hırslara vasıta olacak karargâh kurulması hazırlıklarıdır. Var olan Anayasa karşısına bir fiili Anayasa düzeni dikilmek istenir.

Şimdilik şu kadarı hatırlanmalı: Bugünkü Anayasa rejiminde Anayasanın namusu ve iffeti her Türk vatandaşının uyanık bekçiliğine emanet edilmiştir. Dünya biliyor ki, Türk vatandaşı saltanatın her türlüsünü yıkıyor. Dünya görüyor ki, Türkiye'de sosyal adalete giden yüzde yüz lâik bir devlet ve onu gerçekleştirecek modern eğitim isteniyor. Bu dinamizm dünyasında bir Anayasa düzenini çiğnemiş insanlara, "Buyurun, gelin yine Anayasayı benzetin." davetini yapacaklar varsa, bir oturup, bin düşünmelidirler. Türkiye'yi temelsiz bir Anayasası olan devlet yapamazsınız. O zaman, Türkiye de olmaz.

(Milliyet, 10.7.1968)

KARTAL, Numan

ŞERİAT ÖZLEMİ DUYAN GENÇLER

Atatürk Türkiye'sinde şeriatın özlemini duyan gençlerden söz etmek mutsuzluğuna düşmenin verdiği acıyı duymamak olanağı yoktur. Bizi, böyle bir yargıya vardıran eğitim düzenindeki uygulamalar ile bunun sonucu olarak görülen somut örneklerdir.

Bilindiği üzere Türkiye'de okullar, özelliklerine göre iki bölümde toplanırlar. Birinci bölüm Anayasa ilkeleri ile Atatürk ilkelerinin gerçekleştiricisi, Türk halkını çağdaş uygarlık düzeyine çıkarma görevi ile yükümlü olan devrimci okullardır. Diğer bir deyişle bilim üzerine kurulmuş akılcı okullardır. İkinci bölüm Anayasanın ışığı altında toplumun dinsel görevlerini yerine getirecek olan imam-hatip okullarıdır.

Görünüşte böyle olan bu okullar, aslında böyle değillerdir. Gerek devrimci okullarda gerekse imam-hatip okullarında uygulanan eğitim; buralarda okuyan öğrencileri şeriatın özlemini çeker biçimde yetiştirme çabasında olduğunu göstermektedir. Bugün Türkiye'nin hangi okuluna giderseniz gidiniz, şu sözlerle sık sık karşılaşırsınız: "Efendim, Tevfik Fikret, Tarihi Kadim isimli şiirinde Tanrı'yı inkâr ediyor. Bizi, toplumcu görüşleri savunan ozanlar ile yazarlar dinsizliğe yöneltiyorlar. Sevmiyoruz bu adamları, okutmayın bize. Bizim en büyük şairimiz dini bütün Mehmet Akif Ersoy'dur. Namık Kemal mi, bırakın efendim. O, toplumsal görüşleri savunmakla bugünkü sosyalistlerin görüşlerine uygun düşünceler savunmuş. Atatürk mü, O'nu Atatürk yapan Sultan Vahdettin'dir. Vahdetin, Atatürk'ü çağırdı. Ona kara kaplı bir kitap gösterdi. Paşa Paşa, bu güne dek yaptığınız hizmetler bu kara kaplı kitaba geçti. Şimdi Anadolu'ya gidin, orada çalışın. Bundan böyle yaptıklarınız da bu kitaba geçecek, dedi, Atatürk'e beş yüz altın verdi. Sonra Doğu'yu kurtaran Atatürk değil, Kâzım Karabekir'dir." Bunlar gibi daha nice sözler söylenip durmaktadır.

Bunun nedeni nedir? Kuşkusuz bizler için önemli olan yan, bu noktadır. Kanımızca nedenlerin başlıcaları şunlardır:

1. Okullarımızda uygulanan eğitim düzeni, çağımızın koşullarına uygun akılcı bir eğitim düzeni değildir. Batıdan aktarılma önemini yitirmiş yöntemlerin doğunun uyuşturucu havası ile yoğrulmasından doğan bir eğitim düzenidir. Böyle olduğundandır ki, bilgi ile yetenekleri geliştiren, beceriler veren eğitim düzeni özelliğini taşımamakta, bunun sonucu olarak da topluma oportünist kişiler yetiştirmektedir.

2. Ders yapıtları; öğrenciyi araştırmaya, bilgi ve becerilerini arttırmaya, toplum sorunları ile ilgilenmeye yönelteceği yerde romantik acunlara sürüklemektedir.

3. Dersleri yöneten öğretmenler, eski eğitimin görgü kuralları içinde yetişmiş olmalarının sonucu, öğrenciye, sevgiye dayanan bir eğitim yerine dayağa dayanan bir eğitimi uygulamaktadırlar. Bilgi yönünden yetersizlikleri ise öğrenciler yönünden ayrı bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

4. Okulların araç ile gereç yönünden, öğrencilerin gereksinmelerini karşılama açısından yetersiz oluşları; öğrencilerin olumlu bilimden yoksun olarak yetişmelerinin nedeni olmaktadır.

5. En önemlisi de uygulanan eğitim düzeninin, toplum yararını gözeten bir eğitim düzeni olmayışıdır. Gerçektir ki, bugünkü eğitim düzeni, kurulu düzeni sürdürmek, temeli üzerine kurulmuştur. Böyle olduğundandır ki, devrimden yana bir gençlik yerine, tutucu bir gençlik yetişmekte, türlü çırpınışlara ayak uydurmayan gençler şeriatın özlemini çekmektedir.

Tüm okulların bu genel özellikleri yanında kurulu düzenin uydularını yetiştiren kurumlar olarak da karşımıza imam-hatip okulları çıkmaktadır. Bu okullar çağımız koşulları dışında yaşamaktadır. Okulları birer parti ocağı durumuna getirmişlerdir. Örneğin Sivas İmam-Hatip Okulu meslek dersleri öğretmenleri, 1967 yılının mart ayı içinde yaptıkları öğretmenler kurulunda, öğretmenler kurulu kararı ile okullarının sınıf kütüphanelerinden Varlık Yayınlarından olan "Atatürk Şiirleri Antolojisi"ni çıkarmışlardır. Aşağıdaki yazılar da 1968 yılı içinde okulun duvar gazetesinde çıkmıştır:

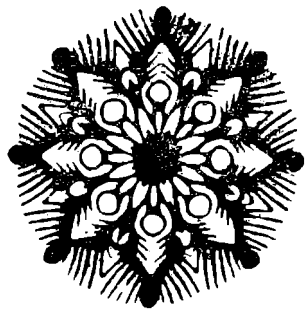
"En açık gezen hayvanlardır. Anne ve kızı açık gezmekle hayvanlığı tercih etmiştir. Domuz, dişisini hiç kıskanmaz. Baba eşini kıskanmamakla domuzluğu tercih etmiştir." Okulun 4/A sınıfı öğrencilerinden Şükrü Kaymak böyle yazıyor.

Görüldüğü gibi ileri sürdüğümüz sav bir gerçektir. Bu savlar imam-hatip okullarında şeriatçı bir eğitimin uygulanmakta oldu-

ğunu, yarınımız için tehlike çanlarının çaldığını göstermektedir. İlgililer, bu gerçekler karşısında susmakta, bu durumları bakanlığa yansıtan Atatürkçü öğretmenlere kıymaktan başka bir işlem yapmamaktadırlar. Böylece, devleti yönetenler de bize göre suçlu duruma düşmektedir. Bu durumda Atatürk, yerinden kalksa, bizlere Sayın Şevket Süreyya Aydemir'in dili ile, "Ben bir yol açıcı idim! Yolu açtım. İşlenecek yeni yollara işaret taşlarını koydum. Size başı yukarıda bir devlet olmanın, kayıtsız şartsız bağımsızlığın gururunu ve beratını verdim... Toprağın, suyun, köyün, köylünün, işçinin, kadın erkek bütün Türk milletinin her nimete lâyık olduğunu, efendiliğini ve dünyaya bedelliğini söyledim. Durma! düşersin, iste yaparsın, çalış, güven ve övün dedim. Niçin bu yolda yürümediniz? Niçin bu yolda yürümüyorsunuz?" dese ne karşılık verebiliriz...

Artık bu eğitim düzeninden vazgeçilmeli; toplumcu, eylemci, akılcı, kafa yapısını değiştirici; geliştirici bir eğitim düzenine dönülmelidir. Devleti yönetenler, topluma karşı sorumluluklarını bilmeli, parti çıkarlarını bir yana bırakmalı, Atatürk ilkelerinden ayrılınamıyacağını uslarından çıkarmamalıdırlar. Aydınlar, usları, erenler, bilinçli kişiler, gençler, kısa deyişle tüm Atatürkçüler birleşmeli, elbirliği ile bu soruna çözüm yolu bulmalıdırlar. Devleti yönetenleri uyarmalıdırlar, tarihî görevlerini yerine getirmelidirler.

(Ulus, 19.7.1968)

Dr. TÜREL, Nihat

EVET, SONUCU KABULLENECEKSİNİZ

İstanbul Belediye Meclisi ve İl Genel Meclisi seçimleri ile ilgili olarak C.H.P. tarafından yapılan itirazın Yüksek Seçim Kurulunca olumlu karşılanmasının, özellikle iktidar kanadındaki tepkileri olanca şiddetiyle devam ediyor. İktidar partisi, başta başkanları, sözcüleri ve yayın organları ile tam bir koro halinde Yüksek Seçim Kuruluna karşı amansız bir savaşa girmiş bulunuyorlar.

Bu savaş, iktidar partisinin aşağı kademelerinde ve hele kaç devir artığı oldukları bilinmeyen profesyonel kalemlerinin dilinde açıkça bir küfür ve hakaret kampanyası halinde bazan hazin, bazan da gülünç duygular yaratarak yürütülüp gidiyor. Aynı Yüksek Seçim Kurulunun iktidar partisi lehinde verdiği kararlardan gayet memnun görünen ve rejimin faziletinden bahseden bu ilkel zihniyet çevreleri, işlerine gelmeyen sonuçlar karşısında da, sirk aslanları gibi, "millî irade" kükreyişleriyle siyasî palyaçoluğun eşsiz örneklerini veriyorlar. Gerekirse yasama organı haksızlığa çare bulur, bir kanunla İstanbul mahallî idareler seçimlerini çok kısa zamanda yenileyebilirlermiş... öyle ya, nasıl olsa yaşama organındaki çoğunluk ellerindedir. O halde, bir kanunla Yüksek Seçim Kurulunun bahis konusu kararını ortadan kaldırmak da sadece kendilerinin bileceği bir iştir. Böyle zannediyorlar ve gene bilgisizlik ve inançsızlığın karanlığında ışıklı gerçekleri göremiyorlar.

Çeşitli örnekleri ile gördük ki, genellikle ve kadro olarak Adalet Partisinin, hukuk devleti kavramı, gerçek demokratik yönetim kavramı ve çağımızın politik nosyonları konularında sağlam bir bilgisi ve tutarlı bir inancı yoktur. Onlar için bütün bu kavramlar ilkel bir çoğunluk ve millî irade potası içinde sentezleşmiş bir iktidar ve menfaat telâkkisinden öteye gitmemektedir.

Bu kadronun gövde ve zihniyet olarak devam ettirdiği Demokrat Parti de konuya aynı gözle bakıyordu. Onlara göre, dev-

let yönetiminde ve toplumsal hayatın yürütülmesinde önemli olan, herkesin ve her siyasî kuruluşun riayetle zorunlu olduğu siyayet hukukuna uymak değil, bu hukuku işlerine geldiği ölçüde kendilerine uydurmaktır.

Oysaki ve bilmiyorlar ki, devlet yönetiminin ve siyasî hayatın çerçevelediği şeklî hukuk düzenini, her olay sebebiyle daraltmak ve bu daraltmayı devam ettirmek, giderek çerçeveyi noktalaştırdığı gibi, kendilerini de aynı noktalaşmanın sıkıntısında bir gün boğabilir.

Üzülerek kaydedelim ki, Anayasa Mahkemesinin, Danıştayın ve Yüksek Seçim Kurulunun, kendilerine dokunan kararlarını hiçbir zaman gönül rahatlığı ile kabul etmemişlerdi. Aksine, Anayasamızın ve kendilerine iktidar kapısını açan demokratik hayatın temel direklerinden olan bu kurumları yıpratmak ve gözden düşürmek için hakarete kadar varan bir fütursuzluğun ve sorumsuzluğun kapısını çalmışlardır. Ve bugün de yaptıkları odur..

C.H.P. İstanbul İl Başkanı Sayın Necdet Uğur'un dediği gibi, İstanbul mahallî seçimlerinin kesin sonuçları Yüksek Seçim Kurulunun kesin kararı ile alınmıştır. Gerçekten, seçim denen şey, sadece bir oy meselesi değildir. Belirli kurallar içinde vatandaş oylarının hukukî ve politik şekilde değerlendirilmesidir. Bunun içindir ki, seçim yapılan her ülkede ve her yerde, çeşitli kanunlar ve çeşitli hukuk organları bu işe ayrılmıştır.

Türkiye'de seçimler, yargı organının nezaretinde ve kontrolünde yapılır. Seçim dediğimiz hukukî ve politik işlemin bir kısmını kabul edip diğer kısmına yan çizmek en hafifinden müessesenin ciddiyetine inanmamak demektir. Şimdi akla hemen şu soru gelmektedir.

Yüksek Seçim Kurulunun kararı ile kesinleşen seçim sonuçlarını, yasama organı bir kanunla değiştirebilir, yani İstanbul'da mahalli seçimlerin yenilenmesine karar verebilir mi?

Hemen söyleyelim ki, böyle bir kanun Anayasamızın ruhuna ve açık metnine aykırı olacaktır. Böyle bir kanunu Anayasa mahkemesinin kolaylıkla iptal etmesi gerekecektir.

Anayasamızın 116 ncı maddesine göre, "Mahallî idarelerin seçimleri kanunun gösterdiği zamanlarda yapılır." Kanun ise bu seçimlerin süresini ve zamanını tespit etmiştir. Görülüyor ki, mahallî idareler seçimleri Türkiye çapında uygulanır ve genellik taşır. Bu seçimler 2 haziran 1968'de yapılmış ve sonuçları Yüksek

Seçim Kurulunca ilân edilmiştir. Yargı organı, seçimler hakkında kanunların ve Anayasanın kendisine verdiği yetki ile böylece son sözü söylemiştir.

Yargı organına ise, kuvvetler ayrılığı ilkesinin tabiî bir sonucu olarak, yasama organının müdahalesi Anayasamızın açık hükmü ile mümkün değildir. Nitekim, Anayasamızın 132 nci maddesinin 3 üncü fıkrasında aynen şöyle deniliyor:

> "Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır. Bu organlar ve idare, mahkeme kararlarım hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez."

Robert Pelloux'nun da dediği gibi, etkisi olmayan ve yerine getirilmeyen yargı organına ait kararlar vatandaş için teminat olmaktan çıkarlar (1).

A P Genel İdare Kurulu, Yüksek Seçim Kurulu kararına karşı yasama organının müdahalesini düşünmekle yargı organını etkisiz hale getirmek istemekte, böylece bir yargı organı kararını değiştirmek ya da bu kararın yerine getirilmesini önlemek amacını gütmektedir. Hukukçu ve düşünür BARNES, "Cazip kanun, modern dinamik psikolojinin rasyonel bir metodla ulvileştirilmesini (sublimation) öngörür" der. Yüksek Seçim Kurulu kararını etkisiz bırakmayı amaç edinen bir kanun, Anayasaya mutlak aykırılığı yanında Türkiye'de varlığından şüphe etmediğimiz dinamik psikolojiyi de ulvileştirmek değil, onu sebepsiz yere tahrike vesile olacaktır.

İktidar Partisinin sükûnetle oturup düşünmesi gereklidir. Kendisini iktidara getiren şey, çeşitli teminat müesseseleri ile, çeşitli temel organları ile yürürlükte bulunan demokratik düzendir. Bu düzen defalarca söylendiği gibi, sadece bir oy kalabalıklığı meselesi olmadığı gibi, mutlak bir çoğunluk iradesi düşüncesinin politik ve hukukî tezahürü de değildir. Bir denge ifadesi olan bu düzen, tolerans, müesseselere ve insanların çeşitli haklarına saygı ile rayına oturur. Demokratik hukuk devletinin temel organlarına saldırmak, onları küçük düşürmeğe çalışmak, hattâ hiçe sayma eğilimleri göstermek, gücünü ve iktidarını bu temele borçlu insanlar için binilen dalın kesilmesinden farksızdır.

Sayın Prof. H. Nail Kubalı, "... Müesseselerin değeri nisbidir. Zira kötü müesseselerin yeterli halk ve iyi idareciler elinde iyi olması muhtemel ve fakat en iyi müessseelerin yetersiz halk ve

bilhassa kötü idareciler elinde kötü olması muhakkaktır." diyor. (2). Bu sözü fiilen doğrulama eğilimlerinin A.P. yöneticilerine getirebileceği faydanın ne olabileceğini anlamak çok zor. Türkiye'de demokratik düzen devam edecekse ilkel zaaflar ve keyfîlikler karşısında hukukun üstünlüğü bütün şan ve şerefi ile geçerli kalacaktır. Hukukun ezildiği yerde, göçen demokratik düzenle birlikte daha nelerin ve kimlerin enkaz altında kalacağını yaşayanlar görecektir.

(Cumhuriyet, 23.7.1968)

---

(1) Robert Pelloux, "Le citoyen devant l'état" S. 70, Pa-1955.

(2) H. N. Kubalı, "Demokrasinin Ana Yurdunda", S. 32, İstanbul, 1966.

Raoul Dufy

NADİ, Nadir

SENİ GİDİ SENİ..

Ne söylediklerini biliyorsunuz: Memlekette topu topu bir avuç komünist varmış. Bir araya gelip sandığa oylarını atsalar yarım milletvekili çıkaramazlarmış. Kopardıkları bütün gürültü seçim yolu ile devleti ele geçiremiyeceklerini bildikleri içinmiş!

Pekiy, o halde bayların kopardıkları daha büyük gürültünün anlamı nedir? Meşru yoldan hiçbir zaman iktidara gelemiyecek üç-beş kişi, ortalığı karıştırmak hevesiyle patırdı ederse iktidarda bulunanlara düşen, patırdıyı kat kat arttırıp yurdu huzursuzluğa boğmak mıdır? Böyle bir davranış komünistlerin ekmeğine yağ sürmek olmaz mı?

Olmasına elbette olur, ama bizim iktidar takımının kaygıları bambaşkadır. Türkiye'de bir komünizm tehlikesinden söz edilemiyeceğini bugün on yaşındaki çocuklar da bilir. Ne var ki, olmayan bir tehlikeyi var gösterip bir korku havası yaratmaya çalışmak da özgürlükten hoşlanmayanların her zaman başvurduğu klasik bir yöntemdir.

Biz demokrasiyi yalnız muhalefette bulunduğumuz sıralarda severiz. İktidara geçtik mi demokrasi bizi rahatsız eder. Ne yapıp edip ortalığı sus-pus etmenin yolunu araırız. Bulursak keyfimize payan olmayacağını sanırız ama bugüne değin o yoldan keyif sürebilmiş bir tek babayiğit çıkmamıştır aramızdan.

27 Mayıs Devriminin namuslu ve kahraman lideri rahmetli Cemal Gürsel "Komünizmle mücadelenin en tesirli çaresi komünizmi serbest bırakmaktır" demişti. Bu sözü dinleseydik ne olacaktı? Yarım milletvekili çıkarmaya gücü yetmeyen bir avuç adam şimdikinden daha fazla gürültü mü yapacaklardı? Elbette yapamıyacaklardı. Yapamıyacaklardı ama o zaman bizim baylar da hoşlanmadıkları her düşüncenin sahibine rahat rahat "komünist" damgasını vurmak olanağından yoksun kalacaklardı.

Onun için rahmetli Cemal Gürsel'e kulaklarını tıkadılar ve gerçek demokrasilerde yeri olmayan bir korkuluğun yurt düzeyinden kaldırılmasını engellediler.

Rahmetli Gürsel'i dinleselerdi şimdi "komünizm yasak olduğu için komünistler kendilerini sosyalist maskesi arkasında gizliyor" demek suretiyle ayrıntılı rejimleri birbirine karıştıramıyacaklardı.

Bu mantıkla bizim baylar işlerine gelmeyen, çıkarlarına uymayan her düşünceyi yasaklamanın anahtarını ele geçirdikleri kanısındadırlar. Bunlara göre Amerikan emperyalizmine karşı gelmek komünistliktir, NATO'ya hayır demek komünistliktir, toprak reformundan yana olmak, ağır endüstrinin devletleştirilmesini istemek komünistliktir, şair Nâzım Hikmet'i övmek komünistliktir, özel yüksek okulları eleştirmek komünistliktir, hattâ ortanın solunda bulunmak komünistliktir.

Talleyrand "Bir adamın bir satır yazısını gösterin, idamına gerekçe hazırlayabilirim" demiş. Bizim baylar da kendilerininkine uymayan her düşüncenin ardında komünizm propagandası yattığını ispatladıkları kanısındadırlar. Komünist propagandasını ispatlayacaklar ve sizi 142'den içeri tıkacaklar.

Sonra da sıkılmadan demokrasiye ve fikir özgürlüğüne gazetelerinde sütun sütun övgü yazıları döşeyecekler!

Ama fazla umutlanmasınlar. Bu oyun böyle sürüp gitmez. Sonunda onlar hava alacaklardır.

(Cumhuriyet, 4.8.1968)

Prof. Dr. TUNAYA, Tarık Zafer

ORDU, ATATÜRK, ANAYASA

Siyasî hayatımızın huzursuz çalkantıları, karmakarışık ve türlü çelişkilerle dolu olayları inandırıcılıktan uzak politika sözleri birbirini kovalarken, geçen hafta, bunların tümünü de "geride" bırakan, tümünün de "üstünde" bir olay cereyan etti. Bu olay, Harp Akademileri diploma töreninde yapılan konuşmayla ortaya çıktı.

Bu olayın, günlük ve basit bir haber olarak kalmaması ve değerlendirilmesi gerekir. Çünkü, uzun, ilerici bir gelişmenin millî bir oluşumun bugünkü düzeyini temsil ediyor. Harp Akademilerinin sayın Komutanı, yeni kurmaylara, iki armağan sunuyor: Anayasa ve Atatürk'ün Büyük Nutku. Ve, fikirlerini şöyle özetliyor: Bu iki eser, kurmaylara, hayatları boyunca izleyecekleri yolu gösterecektir. Ana kanuna saygı, herkesten önce, bir subayın görevidir. Kurmay olarak, ona büyük bağlılık göstermek gerekir.

Atatürk'ün nutkuna gelince, en kutsal bir yol göstericilik, iyimserlik ve cesaret kaynağıdır Onda, en umutsuz dönemlerde bile, kaybolmayan bir hamle kudreti olduğu kadar, "Türk Devletinin ve Atatürk Devriminin" kurtuluş ve kuruluş savaşları görülecektir. Bu kitap kutsal bir emanettir. Türkiye Cumhuriyeti'ni yaşatma ve yükseltme, büyük devrimleri korumak için gerekli engin ve yüceltici ruh kuvveti Atatürkçülüğün sonsuz hazinesinde saklıdır.

Bir yandan her gün "Mavi gözlü yılan", "Beyaz Put", "Deccal" olarak Atatürk'e küfredilirken, sapık görüşlerle millî bütünlüğün ve cumhuriyetin kökleri kemirilirken, bir Üniversite sorumlusu Atatürk'ün resmini makam odasından indirtirken, bu sesin, bulanık ufukları sarsması ve onlara açıklık vermesi, aynı zamanda devrimci olabilmenin hazzını da kazandırıyor.

Tarihi karıştırınız ve lütfen "okuyunuz" On dokuzuncu yüzyıldan bu yana, her çeşit çağdaş, ileri ve yeni ne varsa, orduyla ve ordudan girmiştir. Toplumun hemen bütün müessese-

leri, Atatürkçülükten tavizler verirken, tek müessese, Türk ordusu, bu konuda hiçbir pazarlığa yanaşmamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu ki, "Askerî Toprak Devleti" idi. Merkez, Yeniçeri ve Eyalet Orduları, bu büyük yapıyı taşıyan üç sütundan birisi olmuştur. Kul ve Tımar rejimleri yanında, tamamiyle bir meslek ordusu olan Yeniçeri Ocağının soysuzlaştırılması, Osmanlı Devleti'nin on altıncı yüzyıldan itibaren, "Batı'nın gelişim çizgisi dışına" çıkmasıyla ve kendi içine kapanarak, kendisine özgü bir feodal düzen içine girmesiyle yaşıttır. On dokuzuncu yüzyılda başlayan, "İslâhat" hareketleri adını verdiğimiz çabalar, bu devlete çağdaş bir "biçim" vermekten ileri gidememişlerdir.

Batıda Fransız ihtilâli başlarken Osmanlı tahtına oturan, vakur ve ilerici Üçüncü Selim, "Bu devlet niye böyle olur?" sorusunu etrafındaki seçkinlere soruyordu. Aldığı yirmiden fazla "lâyiha"nın satırları arasında çok şeyler okumak mümkündür. Fakat hepsi de, askerî kuvvetlerdeki bozuklukları ilk plânda göstermişlerdir. Batı'nın ağır ekonomik baskısı karşısında, devleti ayakta tutabilecek tek kuvvetin ordu olduğunu düşünerek...

Henüz, borçlanma politikasına girilmediği bir dönemde, Üçüncü Selim, Nizamı Cedit projesini askerî güce dayandırıyordu. İç ve dış (Batılı) baskılar bunu engelledi. Kahve kahve gezerek, Nizamı Cedit'i kötüleyen ve halka padişahın idam fermanını benimseten İlmiye'ciler olmuştur. İlk ve zamanına göre çağdaş ordu, İkinci Mahmud döneminin eseridir. Kendisine "Gâvur Padişah" denmesi de, devrimci eserinin, gerici takım yönünden, nasıl karşılandığını gösterir.

Tamamen Batının baskıları altında, savaştan savaşa sürüklenen Türk askeri, geniş ve çeşitli cepheler üzerinde, sonsuz fedakârlıklara katlanmıştır. Abdülhamit rejiminin sürgünleri ise, genç Harbiyelileri, özellikle hedef tutmuştur.

Baskı düğümlerini, 1908'de, İkinci Meşrutiyet çözmek istemiştir. Bir 10 temmuz sabahı, Manastır Topçu Mektebinde, 10 numaralı top arabası üzerine çıkarak, hürriyetin ilk haberini veren kumandan, uzun gelişmelerin ilk ürünlerini alıyordu. Ne var ki, Meşrutiyetin öldürücü darbelerle dolu siyasî hayatı, tamamen toplumun içinden doğan orduyu, kendi anaforları içine çekmiştir. Balkan Harbi olayları, kumandanlar arasındaki ikiliği meydana çıkarınca ve "Halâskâr Zabitan" grubu, tabloya son fırçayı vurunca, 1912 yılındaki tepki ile karşılaşılmıştır. Önce, aynı

yıl, Âbide-i Hürriyet meydanında, Ordu mensuplarına, hiçbir siyasî partiye girmeyeceklerine dair yemin etirilmiştir. Yemin edenlerden birer senet alınmıştır. Sonra da bir "muvakkat kanun"la (2 Eylül 1328 1912) "hizmeti askeriyede bulundukları müddetçe" subay ve askerlerin oy hakkı kaldırılmıştır.

Hürriyetin ilânıyla yayılan yeni ve devrimci bir iklim içinde, zamanın koşullarına göre en ilerici unsur olan Ordu'nun ilk yenileşme hareketleri tepkisiz kalmamıştı: Hoca takımının askere alınması, alaylı subayların görevlerine son verilmesi, tarihimizin tipik gericilik (irtica) hareketi olan 31 Mart vak'asını oluşturan nedenlerin başında gelir. Bu hareketi bastıran tek büyük güç de, yine Ordu olmuştur.

1908'le 1918 arasında, Yemen'den Galiçya'ya kadar, her cephede, bugün hâtırasını dahi unuttuğumuz Türk askerlerinin mezarları var. Tabiî, Çanakkale'den geçerek...

Birinci Dünya Savaşı sonunda, örneğin, İskenderiye yakınlarında, Seydi Beşir kampındaki esir Türk subayları ve askerlerini burada saygıyla anmak gerekir. Tel örgüler ardında yayınladıkları taş basması dergilerde, onlar bağımsız bir Türkiye ülküsünü yazılarıyla yaşatıyorlardı.

İstiklâl Savaşı bu gelişmenin ilginç ve harikalarla dolu bir aşaması olmuştur. Bu haklı savaşın, bütün memleketi bir "sathı müdafaa" yaparak ordulaştırması, Atatürkçü ekibin başarılı bir eseridir Doğu'dan (Sovyetler Birliği) ve Batı'dan (Birinci Dünya Savaşının galip devletleri) gelen baskılar arasında, "ideolojik bağımsızlığın" gerçekleştirici gücü düzenli ordudur. Millî hakların savunucusu (Müdafaa-i Hukukçu) Türk Ordusunu, Türkiye Büyük Millet Meclisinde, aynı zamanda mebus olan kumandanları temsil ediyordu. Komünizme ve Emperyalizme karşı, bağımsızlık seddini Türk askeri kurmuştur.

İstiklâl Savaşı sonunda da, O'nu siyasî hayat dışında fakat memleket bölünmezliğinin koruyucusu olarak görüyoruz. Cumhuriyetin ilk yıllarında isyanların bastırıcı kuvveti aynı zamanda millî haysiyetin de temsilcisiydi. Büyük Atatürk'ün, çeşitli tehlikeler karşısında düzenlediği manevralardaki fotoğraflarını, bizim nesil gururla seyretmiştir. O, her zaman aziz başkumandandı.

27 Mayıs, Türk Ordusunun, memleket bütünlüğünü koruyuculuğu bakımından karakterini kesinlikle tayin etmiş olan bir harekettir. Az gelişmişlik koşullarının yarattığı ortamda, tamamen devrimci ve Atatürkçü bir müessese olduğunu, bu hareket için-

deki yeriyle ve rolüyle, Türk Ordusu ispat etmiştir. Millî irade kavramını, içini boşaltarak kendisine siper edinen bir siyasî iktidarın, hilelerine son vererek, O'nu "meşruiyetini yitirmiş bir iktidar" olarak ilân etmesi, dünya devrim hareketleri içinde Türk Ordusuna medenî bir değer kazandırmıştır. 27 Mayıs'ı, Orta-Doğu'da rastlanan haftalık hükümet darbelerinden ayıran nitelikler, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin millî ve Atatürkçü özelliklerinden doğmuştur.

Kurucu Meclisin kuruluşu da yine O'nun eseri olmuştur. Böylece, bugün genç kurmaylara armağan edilen 1961 Anayasasında, her Türk subayının ve erinin iftiharla anabileceği ve bulabileceği bir payı vardır. Zira bu Anayasa, her şeyden önce, O'nu uygulamakla görevli olan siyasî iktidar tarafından değil, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin enerjik bir müdahalesi sonunda, günlük politika hesaplarının çok üstünde çalışan bir organ tarafından yapılmıştır.

Gayet iyi hatırlamaktayız. Kurucu Mecliste, subay ve assubayların oy vermeleri konusunda, eski bir Başbakan şöyle demişti: Bu hak tanınırsa, "memleket bir mezbahaya döner". Bugünse, oy veren Ordu mensupları, ayrıca bir medeniyet örneği de vermişlerdir. Meşrutiyetten ayrı bir hayata ulaştığımızın bir delili de bu olsa gerektir.

Şimdi bakınız ve düşününüz: Yüz yılı aşkın bir zaman boyunca, toplumumuzun hangi müessesesi, böylesine düz bir anaçizgi üzerinde, sapmasız medenî ve çağdaş gelişme izlemiştir? Yalnız, Ordu... Türk Silâhlı Kuvvetlerinin vermiş olduğu bu başarılı imtihan, O'nun türdeş, devrimci, Atatürkçülük konusunda hiçbir zaman pazarlığa tenezzül etmemiş karakterinden doğuyor. Böyle bir müessese, her zaman için inan ve güvene lâyıktır.

Her zor durumda, Türk Silâhlı Kuvvetlerine bağlılık gösterilmesinin nedenleri, bu niteliklerinde aranmalıdır. Atatürkçü yoldan ayrılanları tanıyışındaki isabet ve bunları tasfiye edebilme gücü, Türk Ordusunun değişmez özelliği olduğu kadar O'na bağlılığın kaynağıdır.

Dünyanın hiçbir yerinde, bir ordu, böylesine ağır, ama böylesine olumlu bir görev yüklenmemiştir. Bu duygusal bir yargı değil, bilimsel bir gözlemdir.

(Milliyet, 5.8.1968)

Valadon: oturmuş çıplak

Prof. Dr. AKSOY, Muammer

ORTANIN SOLUNA KARŞI OLANLARIN HEVESLERİ

Hedef Ecevit değil, "devrimci bir ortanın solu hareketi"dir: Gerici ve çıkarcı güçlerin şu veya bu ölçüde uydusu, yardımcısı, hattâ hizmetkârı olan kişiler, —AP ve GP'deki ile kıyaslanamıyacak kadar az olsa bile— CHP saflarında da hâlâ yer almaktadırlar. Gerek toprak ağalarının gerek büyük sermayenin, şanslarını sadece AP'ye ve şimdi onun ateşli müttefiki olan GP'ye bağlamaları zaten beklenemez. "Hangi parti iktidara gelirse gelsin ,iktidarda kalmanın tedbirlerini almak", sömürücü zümrelerin değişmez stratejisidir. CHP'deki ortanın solu hareketi, bu zümreler için, "pek olumsuz büyük bir darbe", "planlarını baltalayan kötü bir sürpriz" olmuştur. Ortanın solu siyaseti CHP'ye hakim durumda kaldıkça, bozuk düzenin savunucusu olan çıkarcı ve sömürücüler bakımından, elde sadece bir tek alternatif kalmaktadır:

AP, —kopuştan sonra da— AP - GP karması! Buna karşılık demokratik toplumcu düzeni ciddî bir surette benimsemiş bir CHP'nin iktidara gelmesi, sözü geçen zümreler için "hak edilmeyen kazançların ve sosyal tahakkümün sona ermesi" demektir.

Bu sebeple, ağaların, iç ve dış büyük sermayenin, iktidara gelme şansı —azalmak şöyle dursun— artan bir CHP içinde de bir kanat araması, en normal bir davranıştır. Bu amaç peşinde koşan grupların, her çaptaki kıskanma hislerini ve ölçülü kişisel emelleri körüklemesi, veya herhangi bir biçimde kişisel ikna yolları bulması, malûm geleneksel "çengel atma" metodlarının normal sonucudur.

Yine bir gerçektir ki, görüşleri ve inançları GP kurucularından bir santim daha ötede, bir santim daha toplumcu yönde olmayan bazı "zevat", ortanın solu siyasetini benimsemiş, Halk Partisinde iki sebepten ötürü kalmışlardır:

a) İsmet Paşaya olan saygı ve minnet duygularından ötürü;
b) Partinin içinde kalarak "ortanın solu hareketini sulandıra su

tandıra, onu boş bir lâf, sahte bir sözcük haline getirme çabaları"na devam etmek ve eğer mümkün olursa, Genel Başkanın yardımını sağlama sayesinde, bir Kurultayda Ecevit ve arkadaşlarını şu veya bu bahane ile "yiyerek", partiyi, yine prensiplerin rol oynamadığı eski devre döndürebilmek hayali... Bu hayalin gerçekleşebilmesi için çoktan beri çabalar sarfedildiği bilinmektedir. "İş çevresi" denilen katmerli milyonerlerin (ve kısmen büyük toprak ağalarının), ortanın solu hareketini "akıllı kişiler" yardımı ile boğma çabalarının, son günlerde elle tutulur derece de yoğunlaştığından şüphe edilemez.

İsteniyor ki, ortanın solu siyaseti yine var olsun, amma "temelli ve ciddî bir sıra sosyal reform" yapılmasın! Reform adı altında, etkileri tamamen yüzeyde kalan, göstermelik bir iki değişiklik ile yetinilsin! Ortanın solu yine yaşasın, ona bağlılık sık sık tekrarlansın, ama 32 milyonun refahı ve güvenliği uğruna dahi, 32 bin veya 320 bin baş mutlu azınlığın aşırı refahı, biraz olsun budanmasın! Örneğin, dış ticarette bir avuç insanın hiçbir emek karşılığı olmaksızın, devletin ve toplumun aleyhine olarak milyonlar kazanması ve hattâ ayrıca yüz milyonların elden kaçmasına sebep olması karşısında, seyirci kalmaya devam edilsin. Ortanın solu için nutuklar çekilsin, fakat iktisadî hayatın kilit noktasını teşkil eden büyük üretim araçları üzerinde bile, toplum lehine ciddî değişiklikler yapılmasın. Uydurma bir toprak reformu, cüce bir vergi reformu ile yetinilsin. Ortanın solu zihniyetinin dış siyasete bile ışık tutacağı, bir tekerleme (kaypak bir lâf) olarak ağızdan ve kalemden çıka dursun, lâkin Türkiye'nin her devlete karşı tam bağımsızlığı, (Atatürk ölçüleri içinde) titizlikle savunulacak kadar da "gerçeklere yabancı" davranılmasın! Bize para ve silâh veren Amerikalıları gücendirmemek için, gerekirse, Bağımsız Devlet onuru ve demokratik düzen kuralları ile bağdaşmayacak bazı davranışlara "birazıcık" (!) göz yumulsun! Tam bağımsızlığı ciddiye alan memleketçi, toplumcu, idealist gençlerin, aslında samimi fakat delikanlılık taşkınlığı içinde ölçüyü aşan davranışları, CHP tarafından sadece hak etiği ölçüde eleştirilmek ve bu ölçüde yerilmekle yetinilmesin. Bu gençler, vatan hainleri, moskovitler olarak ilân edilmek suretiyle, AP'nin ve GP'nin iftira kampanyasına CHP de katılsın! Katılsın ki, bu memlekette 32 milyonun refahını ve devletin tam bağımsızlığını savunan her ülkücü vatanseveri derhal "komüniste boyama sahtekârlığı" geçer genel akçe haline gelsin. Toplumcu ve memleketçi eğilim,

Atatürk'ün tarihî partisinin de damgasını yiyerek, ölüme mahkûm edilsin! (1).

İşte bugün, sözde Ecevit'e, hattâ görünüşte sadece Ecevit'in "takımına" (!) saldıranların gerçek hedefi, "yozlaştırılmamış, soysuzlaştırılmamış, sulandırılmamış devrimci, yani gerçek bir ortanın solu akımı"nın ta kendisidir. Zaten bu gerçek, saldırıcıların cümlelerinin altında açıkça sırıtmaktadır.

Ortanın solu hareketini soysuzlaştırmak ve Ecevit'i alaşağı etmek isteyenlerin ellerindeki büyük koz, "İnönü'den sonra kimin lider olacağı konusunda bir tahrik kampanyası"ndan faydalanmaktır.

Gerek düşünüşleri, gerek hareketleri ile gerçek bir liderde aranan ideal niteliklerin pek çoğuna sahip olduğunu iki yıldan beri fiilen de ispat eden Bülent Ecevit, fikre ve karaktere ön planda yer veren her CHP'li tarafından, artık "İnönü'den sonra partinin lideri, Genel Başkanı" olarak kabul edilmektedir. Ve o, geleceğin Genel Başkanı olma olanağını da, —aynen ortanın solu liderliği ve Genel Sekreterlik gibi— hiç kimseden bağış olarak almamış, kendi arzusu dışında (hattâ kendi iradesine rağmen), yüksek meziyetleri ve örnek davranışları ile sağlamıştır. Eşine kolay kolay rastlanmayacak gerçek bir tevazua sahip ve her türlü kişisel hırstan uzak olan Ecevit, böyle bir niyeti, herhangi bir suretle asla dile getirmeyen, hattâ ancak Genel Başkanlık makamının bir gün boşalması halinde İnönü'den sonraki Genel Başkanlık sorunu, bir arkadaşı (örneğin benim) tarafından ortaya atılınca, "bu konuda tek kelime konuşulmaması" için şiddetle karşı koyan, konuyu değiştirtemezse, (kendine has kibarlığı ile) bir mazeret bularak topluluğu terkeden bir kişidir (2).

---

(1) "Devrimci (su katılmamış) bir ortanın solu"nun, aşırı solla (komünizmle) hiçbir ilgisi bulunmadığını; aksine, komünizme götüren yolun üstünde en etkili engeli, ciddî bir sosyal demokrasinin (ortanın solunun) yarattığını burada ayrıca belirtmeyi bile fazla bulmaktayız.

(2) Her türlü tezviratı önlemek için kesinlikle belirtiyoruz ki, özel bir toplantıda dahi İnönü'nün iradesine rağmen şu veya bu şahsın Genel Başkanlığı meselesi asla söz konusu olmamış, İnönü'nün bir sürpriz yaparak çekilmesi veya bu yerin bir tabiat kanunu sonucunda boşalması halinde doğabilecek sorunlardan söz edilmiştir.

Ama Türkiye'nin ve CHP'nin şartları bu konu üzerinde durmayı zorunlu kıldığı için, ortanın solunun samimi savunucuları, çok kere birbirleriyle konuşmaksızın, Ecevit'i, "Sayın İnönü'nün tartışma götürmez halefi" kabul etmişlerdir. İşte bu pek olağan, son derece masum ve İnönü ile ilgisi bulunmayan sorun ve ona ilişkin görüş (zımnî anlaşma), "ortanın solu hareketinin ve Ecevit'in başını yemek isteyenler" için büyük bir fırsat sayılabilmiştir. Bu genel arzu, sanki "İnönü'ye karşı hazırlanan bir tertip" gibi gösterilmek istenilmektedir. "İnönü'nün yerine Ecevit lider yapılmak isteniyor" gibi uydurma ve kışkırtıcı haberlerle gerçekler tahrif edilmekte ve "Ecevit, İnönü ile karşı karşıya getirilmek" istenmektedir.

Bu taktiğin yanında, "İnönü"nün partiyi sağlam ellere bizzat teslim etmesi", "Çoluk çocuğun hissî hareketlerine (!) CHP'nin itibarını kurban etmemek için, oturaklı bir Genel Başkan adayını, kendi sağlığında İnönü'nün bizzat ilân etmesi" arzusu da, telkin edilmeğe çalışılmaktadır.

İnönü'nün, "halef atama" gibi demokratik zihniyetle asla bağdaşamayacak, hattâ Anayasanın 57 nci maddesi hükmüne açıkça aykırı düşecek bir adım atması imkânsızdır. Onun için bu konu üstünde durmayacağız.

Devrimci (sosyal demokrasiyi ciddiye alan, sulandırılmamış, yozlaştırılmamış, soysuzlaştırılmamış yani sosyal demokrasi anlamına gelen) bir ortanın solu hareketinin ve Ecevit'in karşısına İnönü'yü çıkarma hevesi ve böylece CHP içindeki toplumcu akımı en kolay yoldan yani kalenin içinde— boğuverme hayali de çeşitli bakımlardan sakat bir düşüncenin eseridir.

CHP'liler emin olmalıdırlar ki, devrimci, su katılmamış, yani sosyal demokrasi anlamındaki bir ortanın solu akımı, artık CHP'nin yaşama şansı ve tarihî misyonudur. Halk Partisinin bu akımı yaşatmasına, —demokratik düzen devam ettikçe— hiçbir kimsenin, hiçbir grubun şu yahut bu oyunu engel olamıyacaktır. Önümüzdeki Kurultaydan ise, ortanın solu siyasetî, İnönü, Ecevit

---

(3) İnönü'nün böyle bir şeyler yapmasının mümkün olmadığı konusundaki kanımızın mantıkî delillerini sıraladığımız üçüncü yazıyı da Milliyet gazetesine zamanında teslim etmiş bulunuyorduk. Fakat, arada geçen günler içinde ortaya çıkan bazı kişisel olmayan önemli sebeplerle bu görüşlerimizin kamu oyuna sunulmasının ileriye bırakılmasını tercih ettik.

ve ortanın solunu samimi olarak benimsemiş ekip, tam bir zaferle çıkacaklardır. CHP teşkilâtındaki alt yapıyı, son Kurultayın başkanı sıfatıyla çok yakından tanımış bir kişi olarak, bundan asla şüphe etmiyorum. Bu zafer, aynı zamanda Türk demokrasisinin son şansının ayakta kalması anlamına da geldiğinden, çok partili siyasî hayata inanmış kamu oyunun da, karamsarlığa düşmesi için bu bakımdan ciddî bir sebep olmadığını belirtmek isteriz.

Bugün asıl dava, "demokratik düzene tamamen sırt çevirmiş" ve "iktidardan seçimle gitmemeğe ahdetmiş" AP yöneticilerinin, bir "tertipler zincîri halinde uyguladığı ve daha da uygulayacağı Anayasa dışı plan"ın, rejim ve memleket için yarattığı büyük tehlikeyi gidermektedir. Bu konuda ne kadar çok yazılsa (on ikiye beş kala da olsa, bu çılgın sürücülerin, atı da, kendilerini de, seyircileri de nasıl bir felâkete yaklaştırdıkları konusunda tekrar tekrar uyarmalar yapılsa) yine de azdır!

(Milliyet, 21.8.1968)

Gülsen İşler

SELÇUK, İlhan

ÇEK DRAMININ YANISIRA

Sabah 8.30. Telefon çaldı, şivesi bozuk bir kadın sesi Lorel-Hardy filimlerinde Türkçe konuşur gibi ve sevinçle:

— İlhan bey, Çekoslovakya'yı Amerikan emperyalistleri mi işgal etti?

Hatun neredeyse zil takıp oynayacak! Hey gidi dünya! Bir ulusun felâketinden Amerikan emperyalizmine yağ çıkarmak pisliği hangi örümcekli kafanın imalâtı olabilir? Rusya'nın aşağılık saldırısında kendi zilletlerine gerekçe çıkarmaya çalışan bir sürü zavallı, dün bizim tanıdıklara sormuşlar:

— Bakalım İlhan Selçuk ne yazacak? diye...

Sosyalizmi Moskova uşaklığı, kapitalizmi Washington uşaklığı diye belleyen bir sürü güdük kafa var Türkiye'de... Beyinleri yıkandığı için millî bağımsızlık denen kavramı ve Atatürk'ün bize bıraktığı kutsal mirası kavrayacak yetenekte değildirler. Türkiye'nin özgürlük şerefleriyle yaşayacağına akılları ermediği için:

Ya Washington, ya Moskova... diye düşünürler ve herkesi kendilerî gibi düşünür sanırlar. Vietnam vahşetinde Amerika'ya alkış tutarken, Çekoslovakya dramına mal bulmuş mağrıbî gibi atılırlar. Çek milletinin ezilmişliğinde ve Rus saldırısının rezilliğinde Türkiye'nin uyduluk politikasına gerekçe aramaya kalkışırlar. "İlhan Selçuk ne yazacak şimdi" diye düşünenlerin hepsi dünkü fıkramızda ne yazdığımızı okudular. Bu kişilerin cümlesine, izzetli sülâlesine, silsilesine, akraba ve taallûkatına, saygıdeğer ana, hemşire, eş ve kardeşlerine duyururuz ki, biz, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün millî bağımsızlık ilkesine yürekten bağlıyız. Türk millî bağımsızlığına en küçük bir gölge düşmesine dahi tahammülümüz yoktur. Komprador kapitalizmine temelden karşıyız. Çünkü komprador kapitalizmi Türkiye'yi Amerika uyduluğunda bir yarı-sömürge derekesine düşürmekte, kökü dışarda bir gayrımillî sınıf yaratmaktadır. Belki yüz kere yazmışızdır: Yeryüzünde kapitalist ülkeler içinde bağımsız olanlar vardır;

Fransa, İsveç gibi... uşak olanlar vardır; Filipinler, Yunanistan gibi... Sosyalist ülkeler içinde bağımsız olanlar vardır; Cezayir, Kuzey Vietnam, Çin, Küba gibi.. uydu olanlar vardır; Doğu Almanya, Polonya, Bulgaristan gibi...

Biz bu tasnifin içinde bağımsız Atatürk Cumhuriyeti olarak yer alacak iken kendi elimizle kendimizi Amerika'ya bağladık; Millî Kurtuluş Savaşımızın şehitlerine ve Atatürk'e ihanet ettik. Bu karanlıktan kurtulmaya çalışmak boynumuzun borcudur. Gerçek Atatürkçü olanlar Moskova'nın Çek ülkesine saldırısını takbih ederler; ama Amerika'nın Vietnam'a saldırısını da takbih ederler, Washington'un Türkiye içindeki nüfuz kademelerini tasfiye edecek bağımsızlık akımını yürekten desteklerler... Türk vatandaşları önce millî bağımsızlık ilkesinde birleşmelidirler: Ne Filipinler gibi Washington uydusu olmak, ne Doğu Almanya gibi Sovyet uydusu olmak...

Ama öncelikle ve devletçe özgür olmak...

Amerika'nın Vietnam'daki saldırısını hoş gören ve Türkiye içindeki nüfuzuna boyun eğen kişi, Çekoslovakya saldırısında boynundaki davulu çalarak mahalle mahalle gezse, ve bütün komünist elçiliklerin kapısına kara çelenkler bırakşa kaç para eder!..

Çekoslovak olayları ister sosyalist blokta olsun, ister kapitalist blokta, büyük devlet himaye ve teminatının ne demek olduğunu göstermiştir.

Amerikan saldırısına karşı Varşova Paktıyla teminat verilmişti Çeklere...

Ama bir Rus saldırısına karşı Çekoslovakya'yı kim koruyacaktı?

Bir millet tek taraflı teminatlarla özgürlüğünü koruyamaz, tersine uydulaşır. Türkiye bir Sovyet saldırısına karşı Amerikan teminatı altındadır; ama Amerikan müdahalesine karşı hiçbir tedbiri yoktur. Tedbir bir yana. Amerikan askerî müdahalesini kolaylaştıracak ve "meşru" kılacak "Dolaylı Saldırı İkili Anlaşması" Fatin Rüştü Zorlu eliyle imzalanmış, gerektiğinde kullanılmak üzere Beyaz Sarayda dosyaya konmuştur.

Sovyet tanklarının Prag caddelerinde dolaştığı şu günlerde kendi acı gerçeklerimizi bütün çıplaklığıyla görmek ve anlamak fırsatını kazanmış bulunuyoruz. Üniversiteli gençler birkaç hafta önce İstanbul'daki Çek Konsolosuna çiçek sunup bağımsızlık mücadelesinde başarı diledikleri zaman Konsolosun cevabı:

— "Biz de size..." olmuştu.

Hangi rejim ve hangi sistemde olursa olsun, yabancı devlet, yabancı devlettir. Bir devletin yabancılığı işler tıkırında giderken belli olmaz; çıkarlar çarpıştığı zaman çıkar ortaya... Sovyetler Çekoslovakya'ya sosyalist gelişmeye karşı güçlerden kurtarmak gerekçesiyle müdahale etmişlerdir. Amerika'nın kapitalist gelişmeye karşı güçlerden kurtarmak için Türkiye'ye müdahale etmiyeceği ne malûm?

— Etmez... diyenler tarih realitesine aykırı bir mantığın bozukluğunda konuşup, dolaylı saldırı ikili anlaşmasını, Vietnam'ı, Dominik'i, İran'ı, Guatemala'yı unutanlardır. Bir millet millî bağımsızlığını hem düşmanlarına ve hem de müttefiklerine karşı koruyacak biçimde örgütlenip güçlenmedikçe, Çekoslovakya gibi yabancı askerlerin çizmeleri altında ezilir ve kimse de yardımına koşamaz.

Millî bağımsızlık, onu koruyacak şuurda ve güçte olanların hakkıdır. Ne yazık ki Yirminci Yüzyılın üçüncü çeyreğinde daha bu gerçek yürürlüktedir.

(Cumhuriyet, 23.8.1968)

Zafer Gençaydın

Prof. Dr. ESMER, A. Ş.

RUSLARI ASIL ÜRKÜTEN ÇEK KOMÜNİZMİDİR...

Geçen ay Prag'da, her sözünü ettiğimde, Çekoslovakyalıların "Rusya'ya karşı propaganda", diye nitelendirdikleri, akıl almaz gibi görünen olay, gerçekleşmiş, Rusya ile dört ortağı, ansızın, Çekoslovakya'nın istilâsına girişmişler ve milletlerarası ilişkileri de blokların katılaştığı devrin havası içine atmışlardır.

Bu saldırıyı 12 yıl önce Macaristan'a karşı girişilen saldırıya benzetenler varsa da, aslında, Çekoslovakya'nın istilâsı, Macaristan'a 1956 yılındaki Rus saldırısından da daha ağırdı. Macaristan'a saldırı sırasında, bu ülkede üslenmiş Rus askerleri vardı, ve sözde "çağrı üzerine" harekete geçtiler. Çekoslovakya'da hiçbir zaman Rus askeri üslenmemiştir.

Manevra bahanesile Çekoslovakya'ya giren Rus askerleri, Çekoslovakların ısrarile, Bratislava konferansından sonra ayrılmışlardı. Çekoslovakya Novotny zamanında bile topraklarında Rus askerlerinin üslenmesine izin vermemiştir. Aslında, 1948'de komünist rejim kabul edildiği zaman da Çekoslovakya'da Rus askeri yoktu. Komünistliği bütün Doğu ve Orta Avrupa ülkelerine Rus orduları taşımış iken, Çekoslovakya, kendi içinden gelen hareketle komünistliği kabul etmiştir.

1948 darbesinden önce 1946'da yapılan serbest seçimle Çekoslovakya'da komünist partisi oyların %38'ini almış ve en kuvvetli siyasî parti olarak belirmişti. Komünist olan ülkelerin hiçbirinde serbest seçim yapılmamıştır ve bugün yapılsa, bu ülkelerde komünist partilerinin Çekoslovakya'da 1946 seçimlerindeki oranda bile oy alabilecekleri şüphelidir. Bu sebepledir ki, saldırıya bahane olarak gösterilen, Çekoslovakya'da komünistliğin tehlikede olduğu hakkındaki Rus iddiası inandırıcı değildir. Çekoslovaklar, komünistliği kaldırmak değil, Dubçek'in ifadesine göre "demokratlaştırmak", görüştüğüm bazı Çekoslovakların söylediğine göre de "insanîleştirmek" çabasında idiler. Gezim sırasında gö-

rüştüğüm, devlet teorilerini okutan Karl Üniversitesinin bir doçenti dedi ki:

— "1948'de kabul edilen rejim, Çekoslovak geleneklerine uymayan bir kopyadan ibaretti ve zamanla bu kopya da soysuzlaştırıldı. Marx'ın komünizmine gidiyoruz, sosyalizmi demokrasi ile telif edeceğiz."

Liberalizm hareketinin liderlerinden Goldstücker ile görüştüğümde de, demokrasinin komünizm ile telif edilemiyeceği hakkında Moskova'nın iddiasına ne diyeceğini sormuş, şu cevabı almıştım:

— "Marx'ı ve Lenin'i okusunlar."

1956 yılında Macaristan'a karşı yalnız Rusya saldırmış iken, Çekoslovakya'ya karşı Rusya'dan başka dört devlet de saldırmıştır ve daha önemlisi, saldıranlar arasında, doğulu da olsa, Almanlar vardır. Hitler Almanyasının boyunduruğu altında yaşadıkları günlerin acılarını yüreklerinde taşıyan Çekoslovaklar için, doğulusu da batılısı da Almandır. Görüştüğüm bir Çekoslovak şöyle demişti:

— "Bizim için Almanın doğulusu batılısı yoktur, hepsi de Almandır ve bize, boyundurukları altına girdiğimiz günleri hatırlatır.

Çekoslovakya'nın 1948'de, komünizmi kabul etmesinin başlıca etkeni, ülkeyi Almanya'ya karşı savunmak kaygısı idi. 1918 - 38 Çekoslovakyası güvenliğini batıya bağlamış ve Münih'te ihanete uğramış, parçalanmış, bağımsızlığından yoksun kalmıştı. İkinci Dünya Savaşından sonra tekrar kurulduğu zaman, Çekoslovakya, güvenliğini, doğuda Rusya'nın ittifakında aradı ve doğu blokuna girmedikçe, aradığı güvenliği bulamıyacağına inandı. İşte 1948'de Çekoslovakya'yı komünistliği kabule iten etken, güvenlik kaygısıdır. Bu kaygı bugün de mevcut olduğundan, Çekoslovakya'nın komünistlikten ayrılması iddiası ne derece inandırıcı değilse, Varşova Paktından ayrılacağı iddiası da o derece mesnetsizdir. Çekoslovakya'da bulunduğum günlerde görüştüğüm Çekoslovaklar bu iki noktayı önemle belirtmek fırsatını hiç kaçırmadılar. Rusya da şüphesiz bunları biliyor.

Şu halde Çekoslovakya neden istilâ edildi? Asıl sebep liberalleşme hareketinin hâlâ tutucuların yönetiminde olan komünist ülkeler için örnek olması korkusudur. Rusya dahil, bütün bu ülkelerde kaynaşma vardır. Aydınlar ve yeni kuşak özgürlük istiyor. Polonya'da Gomulka, birkaç ay önce az kaldı düşürülüyordu. Ma-

caristan'da Janoş Kadar baskı altındadır. Doğu Almanya'da Ulbricht korku içindedir.

Rusya'da Çarlık zamanını andıran mahkemeler faaliyettedir ve bunların verdikleri hükümlere karşı gösteriler yapılıyor. Arada sırada gizli broşürler yayınlanıyor. Liberalizm, bir sömürge imparatorluğu olan Rusya'nın bünyesi için daha da tehlikelidir. Çarlık İmparatorluğu şimdi komünistliğin totaliterliği içinde yaşatılabiliyor. İşte dünya ölçüsünde tepki yaratan saldırının en büyük etken demokrasi korkusudur.

Saldırıya geçmeden Rusya hayli tereddüt etmiştir. Etmiştir, zira kendi içinde "Şahinler"le "Kumru"lar mücadele ediyordu. Sonra söylendiğine göre, bazı Rus mareşalleri de ordunun devamlı olarak bu gibi siyasî hedefler uğrunda kullanılmasına karşı çıkmaya başlamışlardı. Greçko'nun istifası söylentileri bu yüzden çıkmış olacaktır. Öte yandan, saldırıya geçen beş ülke dışında, komünist ülkeler ve iktidarda olmayan Fransız, İtalyan Komünist Partileri, Çekoslovakya'daki hareketi kuvvetle desteklemişlerdir. Fakat 9 Eylül'de Çekoslovak Komünist Partisi'nin toplanması kararlaştırılan kongresinde, Dubçek'in rakipleri tasfiyeye uğrayıp, Merkez Komitesi ve Prezidium liberallerin ellerine geçeceğinden, bunu önlemek için de acele davranmak gerekiyordu. Bugünkü Merkez Komitesinde Dubçek'in çoğunluğu olmadığı gibi on bir üyeli Prezidiumda ancak güvenebileceği 6 üye vardı. Ruslar, Dubçek'in rakiplerinden yararlanmak fırsatını kaçırmak istemediler. Nitekim işgal üzerine, Bilak, Kolder, Svetska, Indra gibi muhalifler Rusya ile birlik olmuş görünüyorlar. Bu koşullar altında, anlaşılan tutucular ağır basmış ve panik içinde Moskova, saldırı emrini vermiştir.

Çirkin oyunun bir yeniliği de yoktur. "Çağrı üzerine istilâ" oyununu Hitler de oynamıştı. Rusya da oynamıştır. Yalnız bu defaki, öncekilerinden daha kabadır. Yöneticilerin "çağrı üzerine geldik" derken, "biz çağırmadık" diyen yöneticiler tutuklanmışlardır. Yerlerine, Hitler'in Norveç'te Quisling'i, Rusya'nın Finlandiya'da Kuusinen'i, Macaristan'da Janoş Kadar'ı gibi bir veya birkaç kukla getireceklerdir.

Sonu ne olacak? Batı - Doğu gerginliğindeki yumuşama duracaktır. Bloklaşmalar katılaşacaktır. NATO'ya güç vermek gereği belirecektir. Belki Fransa'da tekrar kaynaşık askerî örgüte geri gelir. Rusya prestijinden çok şey kaybedecek ve bir süredir yaratmaya çalıştığı imaj yıkılacaktır.

Komünistlerarası dayanışmanın tekrar kurulması ise söz konusu bile olmayacaktır. Aslında, komünist kampında çatlaklar vardı: şimdi kamp büsbütün parçalanmıştır. Yugoslavya ve Romanya gibi komünist ülkeler, Moskova'ya karşı çıkmışlardır. Kızıl Çin bile, Rusya'nın saldırısını "barbarlık" diye vasıflandırmıştır.

Fransız ve İtalyan Komünist Partileri, Moskova'nın davranışını kınamışlardır. Artık Sovyetler Birliği komünistliğin liderliği iddiasında bulunamayacaktır. Gerçi Moskova Komünist Partileri yaratarak, etrafına birtakım kuklalar toplayabilir; fakat ancak, anka kuşu gibi ismi olup cismi olmayan böyle uydurma yaratıkların lideri olabilir. Batıda uyanan sert tepkiyi umursamaz görünen Sovyetlerin, komünist âlemindeki bu olumsuz gelişmeyi ciddiye almaya başladıkları seziliyor.

Çekoslovakya'nın kaderine gelince; bu, büyük ölçüde, Çekoslovakların davranışlarına bağlıdır. Gerçi şimdiye kadar saldırı, Macaristan'a saldırı derecesinde kanlı olmamıştır. Fakat bu, Rusların daha insaflı, daha merhametli olduklarından değil, Çekoslovak mukavemetinin pasif olmaktan ileri gitmemesindendir. Millî Birlik korunmak şartıyla da, bu pasif mukavemet, silâhlı mukavemetten daha etkili olabilir. Herhalde Çekoslovaklar özgürlük mücadelesinden vazgeçecek değillerdir ve bu mücadele, tutucu komünistlerin yumruğu altında bulunan komünist ülkelerdeki hareketlere de hız verebilecektir.

Batının Çekoslovaklara yardıma kalkması, savaşa varabilir. Aslında, Vietnam'da yıllardan beri kanlı bir müdahale savaşı yürüten Amerika'nın yardıma geçmeğe pek yüzü yoktur.

Birleşmiş Milletlerden de etkili yardım beklenemez. Rusya, Güvenlik Konseyi'nde Vetosu ile karar alınmasını engeller. Sovyetler, Birleşmiş Milletleri o derece önemsemiyorlar ki, Güvenlik Konseyi'ndeki temsilcisi, Malik, tarihin bu büyük dramı üzerindeki görüşmeleri, "komedi" olarak vasıflandırmıştır. Oysa, ülkelerin bağımsızlığına saygı göstermek ve iç işlerine dolaylı olarak bile karışmamak kararı, Birleşmiş Milletlerden, 1965 yılında Sovyetlerin teklifleri ile çıkmıştı. İşte asıl komedi budur.

(Milliyet, 28.8.1968)

KAYLA, Ziya

TÜRKİYE EKONOMİSİ BİR ÇIKMAZA MI GİRİYOR?

Son günlerde Türkiye'nin iktisadî durumu hakkında birçok yorumlarda bulunuldu. Özellikle ihracatın gereken gelişmeyi göstermemesi, turizm gelirinde ve işçi dövizinde bir gerileme görülmesi, Konsorsiyum kredilerinin zamanında alınamaması dolayısiyle ithalât bedellerinin ödenmesinde gittikçe daha güç bir duruma düşüleceği, finansman yetersizliği sebebiyle ithalâtın kısılmasının yatırım harcamalarının azalmasına ve kalkınma hızının düşmesine yol açacağı ileri sürüldü. Bazı yorumcular da ithalâtın azalması sonucu mal arzında husule gelecek düşüklük yüzünden fiyat artışlarının ve enflasyonun doğacağı mütalâasında bulundular. Piyasadaki para darlığından, protestoların anormal şekilde artmasından ekonomik hayatın felce uğradığından söz ettiler.

Bir ekonomide yukarıda açıklanan şekilde aksaklıklar belirirse tehlikeli bir durumun ortaya çıktığını kabul etmek gerekir. Bu söylentilere kulak asmadan her gün yeni fabrika ve tesis temelleri atıldığı ve de bunların işletmeye açıldığı gerekçesine dayanarak o ülkenin hızla kalkındığını iddia etmek yanlış bir tutum olur. Gerçekten bir tehlikenin olup olmadığını anlamak için olayların üzerine eğilmek ve yapılan yorumların ne dereceye kadar yerinde olduğunu araştırmak lâzımdır.

Türkiye'nin ödeme dengesi açığı uzun yıllardan beri sermaye hareketleriyle kapatılmakta daha açık bir deyimle, mal ve hizmet ihraç ederek ödeyemediğimiz bedeller uzun veya kısa vadeli olarak borçlanılmak suretiyle ya da esasen çok azalmış olan altın ve döviz rezervlerimizden yeni fedakârlıklarda bulunularak karşılanmaktadır. İçinde bulunduğumuz yılda da aynı olay tekerrür etmiş; ancak, geçen yılın ilk yarısında 96,5 milyon dolar olan dış ticaret açığının bu yılın ilk altı ayında 162,3 milyon dolara çıkması durumu nazik bir safhaya getirmiştir. İşçi dövizlerinin aynı süre içinde 4 milyon ve turizm gelirlerinin 3,5 milyon dolar-

lık bir azalış göstermesi dış ödeme dengesindeki açığın kapatılmasını daha da güçleştirmiş bulunmaktadır. Konsorsiyum kredilerinin zamanında verilmemesi de buna eklenince durum büsbütün ağırlaşmış ve ithalâtın finansmanı için temmuz 1968'de Para Fonundan 10 milyon dolar alınması, altın ve döviz rezervlerinden 7,2 milyon dolarlık yeni bir fedakârlık yapılması zorunluğu hasıl olmuştur. Böylece 17 ağustos 1968 tarihi itibariyle Para Fonuna olan borcumuz 55 milyon dolara yükselirken net altın ve döviz rezervlerimiz 37,4 milyon dolara düşmüştür.

Bütün bu fedakârlıklara rağmen ithalât bedellerinin zamanında transferi yine de sağlanabilmiş değildir. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının haftalık vaziyet cetvellerinin pasif tablosunda görülen (Muhtelif mahiyette depozitolar) gün geçtikçe yükselmektedir. İthalâtçıların ithalât bedelleriyle birlikte bankalara yatırdıkları bu depozitolar, transferler geciktikçe daha uzun bir süre Merkez Bankasında kalmakta, bunun bir sonucu olarak toplamları artmaktadır. Bu depozitolarda geçen yılın ağustos ayına nazaran görülen % 32 oranında 424 milyon liralık artış yalnız ithalât hacminin fazlalaşmasından değil aynı zamanda transfer bekleme sürelerinin uzamasından ileri gelmiştir.

Bu sıkışık durumun düzeltilmesi için şimdiye kadar hiçbir ciddî teşebbüse girişilmiş değildir. Bu konuda alınan tedbirler gözden geçirilirse sorumluların bu sıkışıklığı önemsemedikleri ve bugünkü durumu gelişmekte olan ekonomiler için normal bir ortam olarak kabul ettikleri anlaşılmaktadır.

Turist dövizlerinin resmî kura nazaran 1/3 oranında prim ödenerek satın alınması şeklindeki tedbir, turizm gelirlerini yükseltmiş değildir. Türk parasının değerine yeni bir darbe indirmiş olan bu kararın ödeme dengesine önemli oranda bir etki yapacağı da şüphelidir. Kaldı ki, döviz kaynaklarımızın arttırılmasının turizmden gelecek gelirlere bağlanması da sağlam bir ekonomik tedbir addolunamaz.

İkinci bir tedbir olarak son aylarda Batı Almanya'nın ekonomik durumunun yeni istihdamları gerektirecek yönde geliştiği, temmuz 1968 ayında işsiz sayısının yüzde bire düştüğü gözönünde tutularak Türk işçilerinin yeniden büyük ölçüde bu ülkeye gönderilmesi ileri sürülmektedir. Ancak, bu yoldan döviz tedarik etmenin gelişme halindeki bir ekonomi için uzun sürede faydalı olacağını kabul etmek mümkün değildir. İş gücü İstihdam dengesini işçilerinin bir bölümünü yabancı ülkelere göndererek sağla-

yan bir memleketin ekonomisini sağlam bir temele oturttuğu iddia edilemez. Yabancı ülkelerdeki ekonomik şartlarda ortaya çıkacak değişiklikler bunların kitle halinde yurda dönerek ekonomik dengeyi sarsmasına sebep olabilir. Diğer taraftan bir ülkenin kendi yurttaşlarını kendi çalıştırarak üretilen maddelerden kendisi faydalanacak yerde bunları belli bir ücretle yabancı patronlar hesabına kullandırarak, vücuda getirdikleri değer fazlasını sürekli olarak yabancı ülkelere bırakması da tasvip edilecek bir ekonomi politikası değildir.

Döviz elde etmenin en sağlam yolu olan ihracatın arttırılmasına gelince; bu alanda yapılan çalışmalar şimdiye kadar geleceğe bağlı vaatlerden ileri gidememiş, olumlu hiçbir başarı sağlanamamıştır. 1968 yılının ilk yarısında geçen yıla göre % 1 gelişme bile kaydedilmemesi bunu açıkça göstermektedir.

İthalâtın finansmanı için yeni borçlanmalar yapılması yoluna gidilmesi de gittikçe güçleşmektedir. Kalkınmakta olan ülkelere yapılan yardımlarda bariz bir gelişme mevcut değildir. 1960 yılında 8,4 milyar dolar olan yardımlar 1966 yılında 9,1 milyar dolara yükselebilmiştir. Oysa bu süre içinde sanayileşmiş ülkelerin gelirleri çok daha fazla yükseldiğinden yardımların bu ülkelerin gayrisafî millî gelirlerine oranı % 0,86'dan % 0,63'e düşmüştür. Bu yardımların önümüzdeki günlerde daha da azalması beklenebilir. Gerçekten İngiltere'de sterlin buhranı, Amerika Birleşik Devletlerinin ödeme dengesi açığını kapatmak için aldığı tedbirler, Fransa'da son zamanlarda başgösteren siyasî olayların ekonomik sonuçları sanayileşmiş ülkelerin yapacakları yardımları büyük ölçüde azaltacak niteliktedir.

Bir taraftan azalan yardımların, öte yandan politik bir hüviyete bürünme eğilimi gösterdiklerini de gözden uzak tutmamak gerekir. Bu bakımdan Birleşik Amerika Cumhuriyetçi Parti programının dış politika ile ilgili bölümü yardımların ekonomik hüviyetlerini tamamen göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Bu programda "Amerika'nın Vietnam politikasına karşı olanlara hiçbir şekilde yardımda bulunulmayacağı" açıkça yazılı bulunmaktadır. M. Richard Nixon, bu partinin Cumhurbaşkanı adayı seçilmesi üzerine 9 ağustos 1968'de yaptığı konuşmada, özgürlük ve barış için yapılan savaşa Birleşik Amerika'nın müttefiklerinin de dostlarının da katılmaları zamanı geldiğini söylemiş ve böylece "Amerika'dan yardım alan ülkelerden yeni fedakârlıklar beklediğini" belirtmiştir.

Oysa, kalkınmakta olan ülkelerin dış yardım adı altında aldıkları paralar gerçekte fabrikaların kendi mallarını sürebilmek için bunları kredi ile satmalarından pek az farklı hale gelmiştir. Kalkınmaya yardım, uzun vade ve düşük faiz gibi yaldızlı kelimeler altında sanayileşmiş ülkelerin çıkarları gizlenmekte, bu kredilerin verilmesinde satışların rekabet şartları dışına çıkarılarak, gelişmekte olan ülkelere mümkün olduğu kadar pahalı mal satmak endişesi hakim bulunmaktadır. Bu yüksek fiyatlı malzeme ile kurulan tesisler, amortismanlar ve borç veren ülkenin zorladığı diğer şartlar dolayısiyle mamullerini çok yüksek bir maliyetle elde edebilmekte, bunları ancak gümrük himayeleriyle kendi ülkeleri içinde satmakta, dış piyasa şartlarına rekabet edecek bir duruma gelememektedirler.

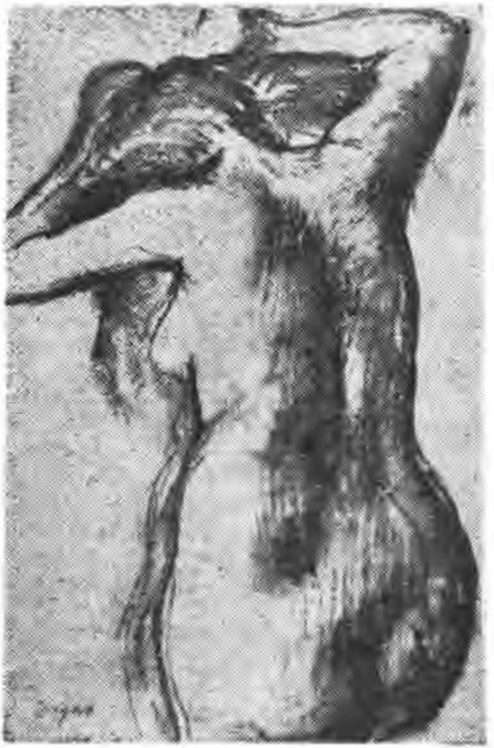
Gelişmekte olan ülkelerin ticaretleri, Batı ya da Doğu blokunda bulunduklarına göre, bu blokların liderliğini yapan ülkelere doğru kaymakta, onlara kendi mallarını ucuza satmalarına karşılık yüksek fiyatlarla mal satın aldıklarından ekonomik gelişmelerini gerçekleştirmeleri için lüzumlu kaynakları sağlayamamaktadırlar. Küçük devletlerin bu adaletsiz alış veriş sisteminden kurtulmak üzere harekete geçmeleri halinde büyük ülkelerce bunların içişlerine müdahale edilmekte ve gerekirse silâh kullanarak yöneticiler değiştirilmektedir.

Görülüyor ki, Türkiye'nin ödeme dengesini düzeltebilmesi için yeni borçlanmalara gitmekten çok ihracatını arttırma yönünde çalışması gerekmektedir. Oysa, bu alanda gösterilen gayretleri yeterli bulmağa imkân yoktur. Bu hususta çok daha köklü tedbirler alınmadan olumlu sonuçlara varılması beklenemez. Kısa sürede ihracat gelirlerinin artması beklenemeyeceğine göre, önümüzdeki aylarda döviz yetersizliğinin ithalâtı etkilemesi ve kalkınmanız için lüzumlu maddelerin ithalâtının sınırlandırılması yoluna gidilmesi ihtimali belirmektedir. Son yıllarda birkaç kere bu yola gidilmiş ve liberasyon listesinden olan taleplerin artması karşısında bu listelerden yapılan ithalâtın durdurulduğu görülmüştür.

Türkiye henüz kalkınması için gereken istihsal araçlarını yapacak şekilde gelişmiş bir sanayie sahip değildir. İthalâtın kısılması halinde yeni istihsal ünitelerinin kurulması güçleşecek. Planda öngörülen kalkınma hızının gerçekleşmesi ancak hava şartla-

rının uygun gitmesi suretiyle tarım ürünlerinin artmasına bağlı kalacaktır. Oysa, gerçek kalkınmanın atmosferik imkânların yarattığı ürün fazlalariyle değil, sanayi alanında yaratılacak yeni üretim kapasiteleriyle sağlanması lâzımdır. Bu bakımdan Türkiye'nin iktisat politikası üzerine yeniden eğilmek ve dar boğazları ortadan kaldıracak ciddî gayretler sarfetmek gerekmektedir. Bunun da iyimser demeçlerle değil sürekli ve sabırlı bir çalışma ile elde edileceğine şüphe yoktur.

(Cumhuriyet, 2.9.1968)

***Degas**: taranan kadın*

ÖKTEM, İmran

ANARŞİ HALİ KOMÜNİZME YOL AÇAR

Türk hakimleri millet çoğunluğunun davranışı gibi gerçek saygılı olmayı, gerçek edepli davranmayı herkesten beklemektedirler. Yargıtay ve diğer mahkemeler, cumhuriyeti, devleti ayakta tutan temellerden biridir. Bu temelleri sağlam ve itibarda bulundurmak lâzımdır. Bu temeller yurtta nizamı, düzeni sağlar. Düzensizliğe aşırı sağ veya aşırı sol eğilimli kaba kuvvetlerin kıpırdamalarına, anarşiye engel olurlar. Devletin dayandığı temeller sarsıldığı, görevlerini gereği gibi yapamadıkları takdirde anarşi hali meydana gelir. Bu hal hepimizin nefret ettiğimiz komünizme yol açar. Ona elverişli bir ortam yaratır.

Mahkemelere bağımsızlık ve hakimlere teminat sağlanmıştır. Ancak bu terimlerin kanunlarda yer alması yeterli değildir. Bağımsızlık, hakimlik teminatı ilkeleri bütün gönüllerde yerleşmiş olmalıdır. Bir hakimden veya bir mahkeme kararından söz edilirken gerçekten saygılı olmak lâzımdır. Gerçekten edepli ve terbiyeli davranmak lâzımdır. Gerçi hakim de bir insandır. Mahkemeler de insanlardan kurulmuştur. Hakim de, mahkeme de bir yanlışlığa düşebilir veyahut yanıldıkları sanılabilir. Yanlış hükümlerin düzeltilmesi için kanun yolları vardır. Bir olay hakkında kanun yolları kapanmış, ona ilişkin karar kesinleşmiş bulunuyorsa o kararın doğru olduğu kabul edilmelidir. Karar yalnız tarafsız bilim adamların tarafından bir hukuk problemi olarak objektif tartışma konusu yapılabilir.

Gerçek demokrasi havasına girmek bir tahammül, sabır ve bir zaman işidir."

Adalet yılının açılışı dolayısıyle dün Meclis salonlarında düzenlenen törende Yargıtay Başkanı İmran Öktem konuşmuş ve "Anayasa rejimi karşısında bugün hiçbir topluluk, hiçbir zümre, hiçbir kimse (Türk milleti benim) diyemez" demiştir.

Öktem, geçen adalet yılı içinde, Yargıtay'a ve yüksek ha-

kimlere yöneltilen sataşmalara değinerek özetle şunları söylemiştir:

"Yargıtay'a ve yüksek hakimlerin kişiliklerine yöneltilen sataşmaları ibret ve hayretle gördük, okuduk. Bunları, üzerinde durmağa değer nitelikte görmemekteyim. Çünkü hepimiz, asil Türk milleti, bunları okurken yeter derecede tiksinmiştir. Onlar, bu millet çoğunluğunun saf ve temiz duygu ve kanılarını yansıtmaktan çok uzaktır. Asil Türk milleti birçok vasıtalarla bunlara bir değer vermediğini belirtmiştir. Esasen en doğru hükmü tarih verecektir.

(Milliyet, 7.9.1968)

Necati Akın

ERGÜDER, Özcan

HER CAMİ AVLUSUNDA BİR KUBALI OLMIYACAĞINA GÖRE...

Sayın Prof. Kubalı'nın Savcılığa şikâyet ettiği Osmanağa Camisi vaizi Mehmet Çiçek adındaki şaşkın yobaza teşekkür borçluyuz aslında. Kendisi, Türkiye'nin her köşesinde, her gün sınırsız bir cüret ve pervasızlıkla (ve hiç kuşkusuz, bir sistem içinde) yürütülmekte olan irtica propagandasını, değerli insan Dr. Ayanoğlu'nun ölümü dolayısıyle Osmanağa Camisi avlusunda bir araya gelen seçkin topluluğun önünde de tekrarlamış ve Prof. Kubalı gibi vatandaşlık ödevini ciddiye alan bir insana, olayı kamu oyuna duyurma olanağını vermiştir. Bir gözü-kara yobazın istemiyerek yaptığı bu iyiliğin büyüklüğü, Türkiye'de gericiliğin köklü ve azgın bir biçimde var olduğu gerçeğinin, ilk defa olarak, bir Hükümet üyesi tarafından teslim edilmesiyle de sabittir. Devlet Bakanı Sayın Atabeyli, "Cumhuriyet" gazetesinin olayla ilgili bir sorusuna verdiği cevapta, "lâiklik ilkelerine aykırı hareket eden vaiz ve din adamlarının bulunduğu" teslim etmek zorunda kalmıştır. Böylece, Sayın Atabeyli'nin mensup olduğu Hükümet, Türkiye'de gerici akımların bugüne dek görülmemiş bir cüret ve hızla faaliyet halinde bulunduklarını kendisine anlatabilmek için çırpınan Atatürkçü çevrelerin kaygılarını nihayet doğrulamış olmaktadır. Her şeyden önce bu, Osmanlı Camisini kirletmeye kalkışan şaşkın yobazı bir büyük "talih" olarak karşılamamızı gerektirir.

Ancak, Devlet Bakanının verdiği demeç, bu büyük "talih"i gereğince değerlendirebileceğimiz umudunu doğurmaktan uzaktır. Sayın Bakan, lâiklik ilkeleri dışına çıkan din adamlarının varlığını teslim etmekle beraber, onlara karşı açılması gereken savaşı sadece iki alana sıkıştırmaya çalışıyor: Adlî ve İdarî... Devlet Bakanının verdiği bilgiye göre, Türkiye'de, Diyanet İşleri Başkanlığına kayıtlı 27 bin din görevlisi vardır. Bunları teftişle görevli kadro ise 25 kişiden ibarettir. Böylece, kimin ne söyle-

diği, ne halt karıştırdığı gereğince izlenememektedir. Fakat bir şikâyet vukuunda, lâiklik ilkeleri dışına çıkanlar hakkında "hem genel hukuk yönünden, hem de idarî yönden takibata geçilmekte ve suçları sabit olanlar derhal cezalandırılmaktadır."

Türkiye'deki her cami avlusuna bir Prof. Kubalı yerleştirmek mümkün olamıyacağından, Sayın Bakanın öngördüğü tedbirlerle yetinmek de mümkün değil elbette. Kaldı ki, kimsenin cami avlusuna kadar gelip dinlemesini beklemeden de en azından Mehmet Çiçek kadar şaşkın, en azından Mehmet Çiçek kadar cüretli, pervasız ve geveze "din adamları" da var ve bunlar birer "ideolojik lider" edasıyla gazetelerin birinci sayfalarından da sesleniyorlar halka. Konya Müftüsü Tahir Büyükkörükçü bunlardan biridir. Ve hatırlanacağı üzere, Tahir Efendi, bundan sadece sekiz on gün önce, toplu namazlar kılmaya devam olunacağını ilân ettikten sonra, "Türkiye'de irtica vardır diyenler zalimlerdir!" demek suretiyle, başta Sayın Devlet Başkanı da olmak üzere, "irtica"nın azgınlaşmasından yakınan bütün Atatürkçülerin "zalim" olduğuna fetva vermiştir. Ve bildiğimiz kadar, Tahir Efendi hâlâ Konya Müftüsüdür, hâlâ bir kovuşturma ya da soruşturmaya da muhatap olmamıştır ve hâlâ bir müftü olarak Devletten aylık almaktadır.

Demek ki, salt adlî ya da idarî işlemlerde yatmıyor Mehmet Efendilerden, Tahir Efendilerden kurtulmanın çaresi, "Eğitimdir. bu işin çaresi" diyeceğiz ama, işte Mehmet Efendinin de, Tahir Efendinin de elinde diploma var! Eğitim, üstelik onları köydeki kara cüppeli cahil Hoca efendiden daha aydın yapmadığı gibi, çok daha da tehlikeli yapmış, Gene de 'Eğitim" gelecektir akla hiç kuşkusuz. Fakat, eldeki deliller bugünkü din eğitiminin ne yolda olduğunu çok iyi gösterdiğinden, "Nasıl bir eğitim?" diye başlıyacağız "eğitim" üzerinde düşünmeye ve bunu yaptığımız vakit, gözlerimiz, "demokrasi" olmak iddiasındaki bütün ülkelerde olduğu gibi, siyasî iktidara (ya da tümüyle siyasi kadroya) çevrilecek. "Siyasî iktidarın düşüncesi nedir? Siyasî iktidarın davranışı nedir?" diye soracağız.

Bunu sorduğumuz vakit, eğer siyasî iktidar, "vicdan özgürlüğü" nden dem vurmaya başlayarak, bir sürü lâf salatasından sonra, "Bu milletin dinine kimse dokunamaz!" gibisinden cevaplar verirse ve nihayet pek başı sıkıştığı vakit te "adlî" ve "idarî" cezalardan söz etmekle yetinirse, o zaman iyice bileceğiz ki, Mehmet Efendiler, Tahir Efendiler kol gezmeye devam edeceklerdir

bu ülkede. Çünkü o zaman, onlar için tek tehlike arada bir Prof. Kubalı gibi vatandaşlık ödevini ciddiye alan bir inatçı adama çatmaktan ibarettir sadece

İrtica ile savaş (eğer gerçekten isteniyorsa öyle bir savaş) önce siyaset alanında yanılmak gerekir. Önce siyasî kadro ve özellikle o kadronun çoğunluğunu meydana getiren siyasî iktidar 'lâikliğin'' bilincine erecektir. Önce siyasî iktidar, lâiklik düşmanlarından satın alacağı bir şey olmadığını kesinlikle gösterecektir. Kendisine dünyayı bile vermeye hazır olsalar..

(Ulus, 19.9.1968)

Süleyman Akman

Prof. KUBALI, Hüseyin Nail

İRTİCAA KARŞI ÇAĞRI

(Prof. Kubalı'nın öğretmen ve öğrenci kuruluşları ile kültür kuruluşlarına ve sendikalara yaptığı çağrı.)

Kadıköy Osmanağa Camiinde verilen ve Anayasamızın 19. maddesine açıkça aykırılığı sebebiyle yaptığım ihbar üzerine koğuşturma konusu olan malûm vaiz sorumlu makamların suç ortaklığı mahiyetindeki müsamahası sayesinde yıllardır yurdun her köşesinde rahatça verilegelen vaizlerden biridir ve millî bünyemizi yıpratıcı olduğu kadar İslâm dinine de çok büyük zarar veren eski, müzmin irtica hastalığımızın görüntüsünden başka bir şey değildir.

Batılılaşma tarihimizde ağır fakat kesintisiz geliştiğini gördüğümüz lâikleşme hareketi Atatürk'e kadar bir yönden müslüman olmayan teb'anın himayesi için Avrupa'nın yaptığı baskı ile kabullenilen, öte yandan Osmanlı Devletini ölümden kurtarmak için başvurulan ve bu bakımdan Türk toplumunun bir nevi yaşama içgüdüsünden doğan bir savunma hareketi idi. Türk toplumunun çağdaş medeniyet seviyesine yükselebilmesi için akla ve ilme bağlanması zaruretine inanan Atatürk lâikliğe ikilik ve taviz kabul etmeyen radikal ve millî bir Dünya görüşü değerini kazandırmak istemiştir. Bu dünya görüşüne göre Devletin din ve vicdan hürriyetine saygılı olmasına karşılık dinin de Dünya ve Devlet işlerine karışmaması, asıl yeri olan vicdanların harimine kapanması lâzımdır ve Devlet bu prensibin uygulanmasında, Türkiyenin özel şartlarının bir zarureti olarak, din görevleri üzerinde yönetim ve kontrol yetkisine sahiptir. Büyük önder böyle lâiklik anlayışını bütün devrimlerinin ana ve ortak temeli yapmış, onda, millî bünyenin sadece pasif bir savunma vasıtası değil, şuurlu bir korunmanın güçlü bir mücadele silâhı değerini görmüştür.

Bu mücadelenin hedefi olan irtica son yıllara kadar daha

ziyade Batı medeniyetine intibaksızlıktan ileri gelen, İslâm dinine aykırı inanç ve kanaatleri ona mal eden, şeriatı ileri sürerek her yeniliğe karşı çıkan, lâikliği dinsizlik sanan bir direnme olarak sadece bir kültür problemi gibi görünmekte idi. Son yıllarda bu tip irticaa bir yenisi eklenmiş, ortaya tamamen siyasî mahiyette yeni bir irtica tipi çıkmıştır. Ümmetçiliği, şeriatçılığı, halifecilliği, ve sultancılığı ihyası gerekli bir düzenin esasları olarak savunan, lâik Türk Devletine ve Cumhuriyetine el koymak isteyen, Anayasanın tanıdığı din, vicdan ve düşünce hürriyetlerinin sınırlarını aşarak eylem alanına giren, açıkça saldırgan olan bu yeni irtica tipi ortaya çok ciddî bir siyasî problem çıkarmış bulunmaktadır.

Cehlin ve muhafazakârlığın doğurduğu klasik irticadan da faydalanan; malûm hutbe ve vaizleri ile, Konya olaylarındaki kaba kuvvet denemeleri ve teşkilâtlı sabah namazları ile sistemli gövde gösterileri yapan; hedeflerine ulaşabilmek için gerilla savaşları öğütleyen; yabancı kaynaklardan da kuvvet aldığı şüphe götürmeyen bu yeni irtica tipi bir yandan kapitalist emperyalizmin yeni sömürgeciliğine kucak açarak millî bağımsızlığımızı büsbütün tehlikeye sokmakta, öte yandan komünist emperyalizmin ideolojik diktatoryasına elverişli bir tahrik, parçalanma ve anarşi ortamı hazırlayarak insanlık haysiyetimizin baş şartı olan düşünce hürriyetimizi tehdit etmektedir.

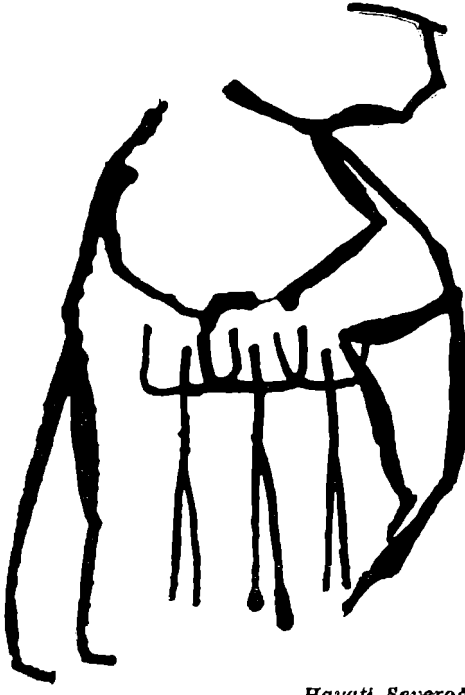
Politika irticaın her iki tipini istismar için müslümanın vicdanına çıkarcı elini sokarak onun Allahı ile başbaşa kalmasını önlediği, din istismarcılığı siyasî iktidarın tercihinde ve devamında demokrasinin rasyonel ve lâik mahiyetine aykırı fakat son derecede tesirli bir vasıta olmağa devam ettiği sürece Anayasamızın tam uygulanmasına, herhangi bir düzenin sağlam bir temel üzerine oturtulmasına, muhtaç olduğumuz birliğin ve huzurun sağlanmasına asla imkân yoktur. Böyle olunca irtica ile mücadelenin memleketimiz için temel dava olduğunu kabul etmek gerekir. Bu gerçek Türk milletinin 20. asrın ikinci yarısında devam eden hazin alınyazısıdır.

Bu itibarla Atatürk devrimlerine inanan, millî bağımsızlığımızın, birlik ve bütünlüğümüzün, demokrasimizin, sosyal ve lâik hukuk devleti düzenimizin korunmasını isteyen her yurtsever Türkün, aslında liberal ruhlu İslâm dinine yapılan büyük kötülükten ıstırap duyması gereken her gerçek ve yurtsever müslümanın fikir, eğilim ve parti ayrılıklarından sıyrılarak, hissî zaaflar-

dan kurtularak bu hayatî temel davanın çözüm çaresini bulmak ve gerekli mücadeleyi yapmak için el ele vermesi lâzımdır.

Bu inanışlardır ki, sizi, tarafsız bir vatandaş ve ister aşırı sağdan, ister aşırı soldan gelsin, düşünce hürriyetini öldürücü her türlü dogmatizmi ve fanatizmi reddeden bir Anayasa profesörü olarak: 1 — Umumî açıdan din öğretim ve eğitimi, 2 — Dini, irticaın pençesinden kurtarma, 3 — İrtica faaliyetlerini daha kuvvetle yasaklama, 4 — Siyasî iktidarla irtica arasında gizli açık her türlü işbirliğini önleme konuları ile ilgili yeni tedbirler düşünmek, teşkilâtlı ve sistemli bir mücadele metodunu araştırmak ve kaçınılmaz mücadeleyi azimle yapmak için işbirliğine çağırıyorum. Saygılarımla.

(Akşam, 27.9.1968)

Hayati Severoğlu

ARIKAN, Baha

AŞIRI SAĞ VE YARGITAY

Aşırı sağ akımları önleyecek gücün en önemli kısmı, Cumhuriyet Savcılarının, dolayısiyle Adalet makinesinin omuzlarına yüklenmiştir. Çünkü, gerek Ceza Kanununun 163 üncü maddesini, gerekse vicdan hürriyetinin korunması hakkındaki 6187 numaralı Kanunun hükümlerini takibedecek organ, Cumhuriyet Savcılığı, ceza müeyyidesini uygulayacak merci de mahkemelerdir.

Ceza Kanununun 163 üncü maddesinin de, 6187 numaralı Kanunun da göze çarpan en canlı esprisi, eski ve yeni Anayasalarımızın esaslı hükümleri arasına girmiş bulunan, lâikliği korumaktır.

Yargıtay, öteden beri lâikliğin korunması konularında, çok hassas davranmış, lâikliği korumak, aşırı sağı hizaya getirmek için, cidden önemli kararlar vermiştir. 1967 senesi Yargıtayın açılış gününde, Yargıtay Birinci Başkanı tarafından dile getirilen karar da bunlardan birisidir.

Biz bu yazımızda, Yargıtayın iki eski kararını, birisi bundan on dört, diğeri ise on altı sene evvel verilmiş iki ilâmını bahis konusu yapmak istiyoruz. Bu eski tarihli Yargıtay ilâmlarını ele almamızın iki nedeni vardır. Birincisi, bugün dahi değişmemiş bulunan içtihatlariyle, rejim davasının belkemiğini teşkil eden lâiklik hususundaki Yargıtayın hassasiyetini göstermek, ikincisi ise, bugünkü aşırı sağ olaylarının on beş, on altı sene evvelki dava konularının tıpatıp eşi olarak, belki de daha hızlı bir gelişmeyle, aynı tempo ve aynı hız içerisinde ilerlediklerini tebarüz ettirmek içindir.

Yargıtay Ceza Genel Kuruluna ait bulunan ve 10.10.1952 tarihiyle 1/73 Esas numarasını taşıyan birinci ilâmın kapsadığı konu şöyledir:

Objektif kalmak için, ismini yazmaya lüzum görmediğimiz dergideki bir makale;

Hilâfetin kaldırılmasını, Anayasadan (eski Teşkilâtı Esasiye Kanunu) Devletin dinin İslâm dini olduğu fıkrasının çıkarılmasını, Şer'iye Vekâletinin ilgasını doğru bulmamakta, İslâm hukukunun kaldırılarak, yerine medenî adı altında Hıristiyan hukuku-

nun konulmasını, Müslüman bir kadının Hıristiyan, Yahudi veya herhangi bir dinden birisiyle evlenmesine izin verilmesini, süt kardeşiyle evlenmenin mübah kılınmasını, mekteplerde kız oğlan çocukların bir araya getirilmesini yermektedir.

Makale, bundan sonra faziletli Türk milletine hitap etmekte, bütün bu sıralanan hususların, Hıristiyanlık gayesiyle yapıldığını ileri sürerek, eski yola dönülmediği takdirde, halkın dinini, imanını kurtarmak için, başka çareler aranmak mecburiyetinde kalınacağı tehdidi ile sona ermektedir.

Cumhuriyet Savcısı bu işte hassasiyetini göstermiş, âmme davasını açmıştır. Davayı gören mahkeme, makalede söz konusu edilen hususların fikir ve düşünce hürriyetinin bir tezahüründen ibaret olduğunu, esasen yazarın siyasî menfaat veya şahsî nüfuz temin ve tesis eylemek maksadiyle dini veya dinî hissiyatı veya dince mukaddes tanınan şeyleri âlet eylediği yolunda delili bulunmadığını ileri sürmek suretiyle beraat kararı vermiştir. İşi hassasiyetle izleyen Cumhuriyet Savcısı, davayı Yargıtaya getirmiştir. Yargıtay Birinci Ceza Dairesi hükmü bozmuş, fakat mahallî mahkeme eski kararında direnerek, işin, yine Cumhuriyet Savcısının sevkiyle, Yargıtay Ceza Genel Kuruluna gelmesini sağlamıştır.

Ceza Genel Kurulu, mahkemenin direnme kararını, hükmü bozmak suretiyle reddetmiştir. Genel Kurul, direnme kararının bozulmasını şu sebeplere dayamaktadır:

Adlî üslûptan kurtulmuş olmak için, tarafımızdan sadeleştirilen ilâmda deniliyor ki:

"Mahkeme, bilirkişi raporuna dayanarak, makalenin fikir hürriyeti hududunu aşmadığını ve esasen yazıda siyasî menfaat veya şahsî nüfuz temin etmek unsurları da mevcut olmadığını ileri sürmektedir. Halbuki yazıda her şeyden önce milletin dinini, imanını kurtarmak için başka çareler aramak lüzumundan bahsetmek, lâiklik esaslarına aykırıdır. Yazı, dinin ve dinî hissiyatın âlet edilmesi suretiyle propaganda ve telkinde bulunmakta, bazı temel nizamların dinî esas ve inançlara göre düzenlenmesini ısrar, hattâ tehdit suretiyle istemektedir. Siyasî menfaat ve şahsî nüfuz temini bahsine gelince: kanun metininde bu husus, "veya" ile ayrılmış, "lâikliğe aykırı olarak Devletin içtimaî veya iktisadî veya siyasî veya hukukî temel ve nizamlarını kısmen de olsa, dinî esas ve inançlara uydurmak amacıyla.." hükmü konulduktan sonra, "veya siyasî menfaat veya şahsî nüfuz temini.."

hususuna ayrı bir cürüm unsuru olarak yer verilmiştir. Sonuç olarak, sanığın lâikliğe aykırı bazı temel nizamları din esaslarına uydurmak amacıyla dinî hissiyatı âlet ittihaz ettiği, bu suretle geniş propaganda ve telkinde bulunduğu açıkça anlaşılmış olduğundan, verilen beraat kararı yerinde değildir."

Yargıtayın on dört sene evvel verilmiş olan ilâmı da, cidden üzerinde durulacak kadar önemlidir. Yargıtay Birinci Ceza Dairesinin 18.2.1954 tarih ve 687/4055 numaraşını taşıyan bu kararın kapsamını da yine bir gazete davası teşkil etmektedir. Gazete yayınladığı bir makalede lâiklik aleyhinde fikir yürütmektedir. Diyor ki: Lâiklik prensibinin Anayasa (eski Teşkilâtı Esasiye Kanunu) hükümlerine girmesine rağmen, yirmi seneden beri, kanun zoru ile ayakta durabilmektedir. Çünkü bizdeki lâiklik, tarihî bir zaruret neticesi olarak belirmiş bir ihtiyaçtan doğmamıştır. Garpte lâiklik, ortaçağda dinin devlete hakim olduğu devirlerde, kilisenin yapmış olduğu iç kanatıcı fenalıklar, işkenceler, Senbartelmi faciası gibi zulümlerin sonucu olarak doğmuştur. Rönesansın yarattığı uyanış hareketi, papanın ve kilisenin aleyhine tecelli etmiş, meydana getirmiş olduğu tiksinti ve nefretin reaksiyonu, dinin devletten ayrılması fikrini ortaya çıkarmıştır. Bu sebepledir ki, Garp âlemi için lâiklik, içtimaî ve siyasî bir inkılâp mahiyetini taşımaktadır. Halbuki İslâm âleminde böyle bir vaziyet mevcut olmadığı için, dini devletten ayırmak keyfiyeti, hiçbir Müslümanın aklından geçmiş bulunmamaktadır.

Cumhuriyet Savcılığı bu yazıyı 163 üncü maddeye göre suç saymış, âmme davasını açmıştır. Davayı gören mahkeme, yukarıya aktarmış olduğumuz fikirlerin düşünce hürriyeti açısından mütalâa edilmesini ileri sürerek, bu yazı hakkında da beraat kararı vermiştir.

Yine Cumhuriyet Savcısının izlemiyle Yargıtaya getirilen bu karar, Yargıtay Birinci Ceza Dairesince bozulmuştur. Yargıtay, bozma kararında der ki:

"Propaganda, hakikatleri özel bir maksatla tahrif ve tevil ederek, bir zümrenin inanış ve düşünüşlerinde kuşkular yaratmak ve hissen zayıf olanlara şüphe bırakmak gibi muayyen bir fikri telkin gayesini güder. Bu yazıda ele alınan tarihî olaylar, propagandа maksadına elverişli olduğu içindir ki, üzerinde ehemmiyetle durulmuştur. Yazıda ortaçağın kilise nüfuzundan bahsedilmekte, bu nüfuza tâbi olan devletlerin istibdat ve tahakkümüne karşı duyulan nefretin bir reaksiyon doğurduğu, bu reaksiyon dolayısiyle

lâikliğin meydana geldiği ileri sürülmektedir. Bunun neticesi olarak da bizde, tarihî bir zaruret olmadığı için lâikliğe lüzum olmadığı ve nitekim, yirmi yıldan beri lâikliğin kanun zoriyle ayakta tutulduğu belirtilmektedir."

Yazı bu bakımdan, dinle devletin ayrılmasını bilmiyenler için, aldatıcı mahiyette bulunmakta, tarihî hakikatleri insafsızca, basiretsizce gizlemek ve inkâr etmek yoluna gitmektedir. Yazıda İslâm tarihinin ve Osmanlı tarihinin dikkate şayan hakikatlerine kasıtlı bir surette göz yumulmuş, dinin devletten ayrılmadığı zamanlarda meydana gelen olaylar, âdeta unutulmuştur.

İslâm tarihini dolduran mezhep ihtilâflarından, devletin zaman zaman girişmek istediği ıslahat hareketlerine karşı, din namına yapılan mukavemetlerden bilerek, kasıtlı surette tegafül olunmuş, bilhassa İstiklâl Harbi senelerinde, dinin siyasete âlet edilmesi neticesi meydana gelen vahim olayların üzerinde durulmamıştır. Makale, milletin istiklâlini müdafaa için bütün mevcudiyetiyle çalıştığı günlerde alınan fetvalarla millî emellerin tahakkümüne mani olmak için, sarfedilen menfî gayretlerden habersiz bulunmaktadır.

Makalenin sahibi, lâiklik prensibinin keyfî bir hüküm olarak konulduğunu kabul etmekle ilmin, tarihin haklarını gizlemekte, inkâr etmekte, lâikliği İslâmî esaslara muhalif bir uydurma olarak tarif ve tasvir etmesiyle de, hitap ettiği halkın dinî hislerini âlet ederek, devletin hukukî, siyasî temel nizamlarını, dinî esaslara uydurmak için propagandaya giriştiği açıkça görülmektedir. Verilen beraat kararı bu itibarla yerinde değildir.

Görülüyor ki, bu iki karar, bugünkü gericilik hareketlerine, espri bakımından, tamamiyle uymaktadır. Yargıtayın bugün dahi bu yolda verilmiş başka kararları da vardır. Bizim bu iki kararı alışımız, Yargıtayın lâiklik hakkındaki öteden beri olan içtihadını göstermek içindir. Yargıtay bu içtihadını bugün de muhafaza etmektedir. Yeter ki, bütün bu olayları, Yargıtayın önüne getirmek iktidarında bulunan Cumhuriyet Savcıları, bütün hassasiyetlerini aşırı sağ olaylar üzerinde yoğunlaştırabilsinler.

İnkılâbın ilk Adalet Bakanlarından merhum Mahmut Esat Bozkurt'un, Cumhuriyet Savcılarına karşı hitabesini, "İnkılâbın temeli, sizlerin çelik omuzlarınıza dayanmaktadır" sözünü, hiçbir Cumhuriyet Savcısının, bir an için dahi aklından çıkarmaması, inkılâpların korunması bakımından, hayatî bir önemi haizdir.

(Cumhuriyet, 15.10.1968)

SELÇUK, İlhan

TÜRKİYE'NİN KADERİ ÜZERİNE GİZLİ PAZARLIKLAR

22 ekim 1962'de Amerika Küba'yı abluka altına aldı. Ve bütün askerî kuvvetlerine "Hazır ol" emrini verdi. Bir U-2 casus uçağının çektiği fotoğraflarda Rusların Küba adasında füze üsleri kurduğu görülmüştü. Kennedy bunun üzerine adaya silâh taşıyan bütün gemilerin geri çevrileceğini açıkladı. Washington ile Moskova birbirlerini atom savaşıyla tehdide başladılar. Küba'ya doğru yol alan dört Rus gemisinin "dur" ihtarına kulak asmazsa batırılacağı bildirildi.

Dünya atom harbinin eşiğindeydi.

Ve bu harpte ilk iki hedeften biri Rus füzelerinin bulunduğu Küba, öteki Amerikan füzelerinin bulunduğu Türkiye idi. Küba'da 1600 kilometre menzilli Sovyet füzeleri bulunuyordu. Anadolu'da 1000 kilometre menzilli Amerikan jüpiter füzeleri vardı. Ruslar kurnaz bir davranışla ve gizliden gizliye Küba adasına füze üsleri kurarken elbette Anadolu'daki Jüpiter'leri düşünüyorlardı. 1962 ekiminde dünya büyük korkular geçirmişti, Türkiye ilk elde topyekûn yok olmak tehlikesinin eşiğindeydi.

Ne var ki bu tehlikenin farkına varacak bir şuur Türk kamu oyunda yoktu. Uzak kıyılardaki bir buhran yüzünden koskoca bir milletin yok olması ne demekti? Anadolu'da Hiroşima'lar meydana gelecekti. Babıâli basını gafletin kuyusunda Washington'a dümtek tutuyordu. İşte o buhranlı ve karanlık günlerin gizli yanları geçenlerde öldürülen Robert Kennedy'nin hatıralarında açıklanmıştır. Bir İstanbul gazetesinde bazı parçaları yayınlanan Robert Kennedy'nin anıları "13 gün" adını taşımaktadır. Telif hakkı 1.000.000 dolara satılan bu eserde Türkiye üstüne gizli pazarlıkları izlemek bize uyarıcı dersler verecektir:

1962 Amerikasında Adalet Bakanı Robert Kennedy, ağabeyinin sağ koludur. Bir sabah John Kennedy kardeşine telefon eder:

— Hemen Beyaz Saray'a gel, başımız büyük bir derde girdi.

16 ekim 1962 günüdür. Beyaz Saraya giden Küçük Kennedy

U-2 casus uçağının Küba'dan çektiği fotoğraflarda yeni kurulan Sovyet füze rampalarını görür. Cumhurbaşkanı, doğrudan doğruya Amerika'nın güvenliğini tehdit eden bu füzeleri Küba'dan kaldırmak gerektiğine inanmaktadır. Bir toplantı yapılır. Beyaz Sarayın en akıllı fikirli adamları ikiye ayrılırlar. Birinciler:

— Derhal Küba'yı bombalayıp, havadan indirme yapalım.. derler.

İkinci grup daha temkinlidir:

— Adayı abluka altına alalım.

Başkan ikinci teklife yanaşır. Bir yandan da Moskova ile Washington arasında konuşmalar başlar. Kruşçef, Küba'daki füze rampalarına karşılık Anadolu'dakileri pazarlık masasına sürer. Bu pazarlık esnasında Kennedy'nin Türkiye konusundaki düşünceleri çok ilgi çekici ve uyarıcıdır. Robert Kennedy'nin açıkladığına göre Dean Rusk (o zaman A.B.D. Dışişleri Bakanı) Jüpiterleri sökmek gerektiğini vaktiyle bizimkilere söylemiştir. Ama o zamanki Ankara bu teklife itiraz etmiştir. Robert Kennedy diyor ki:

"— Başkan, Amerika'nın ve insanlığın Türkiye'de antikalaşmış ve faydasız füze üsleri yüzünden felâket dolu bir savaşa sürüklenmesini istemiyordu. Türkiye'deki füzeler yüzünden pazarlıktaki durumumuz zayıflamış ve başımıza yeni bir dert açılmıştı. Denizden abluka, beklediğimiz sonucu vermez ve Küba'daki füzeleri havadan tahrip edip adayı işgale başlarsak, Sovyetler de Türkiye'ye karşı bir misilleme hareketine girişebilirlerdi."

Pek uyarıcı olan bu sözlerden sonra kör gözlerimizi artık açması gereken şu satırları da okuyunuz. Robert Kennedy devam ediyor:

"— Küba'ya saldırırsak Türkiye ne olacaktı? Küba ya saldırırsak ve Ruslar da Türkiye'ye saldırarak bir misillemeye girişirlerse Türkiye'deki füzelerimiz ateşlenecek miydi? Ateşlenmeli miydi? Başkan derhal Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin atom başlıklarının çıkarılmasını ve kendisi şahsen emir vermedikçe kullanılmamalarını emretti."

Robert Kennedy'nin hatıralarında okunan şu satırlar, hiç kuşkuya yer vermiyecek kadar kesinlikle belirtiliyor:

1 — Dünyanın en uzak denizlerinde çıkan bir Amerika - Sovyet ihtilâfı yüzünden Türkiye'nin ilk hedef olarak millî varlığı tehlikeye düşmektedir.

2 — Türkiye'deki Amerikan üslerinin kullanılması yüzde yüz Amerikan Cumhurbaşkanının iki dudağı arasındadır.

3 — Anadolu'daki Amerikan örgütleri, Türkiye hesabına, ama Türkiye'nin haberi olmadan, Amerikan çıkarları uğruna pazarlık masasına yatırılmaktadır. Gerçekte bu pazarlık, Türk devlet ve milletinin varlığı üstüne olmaktadır.

★

Bu acı tablonun bir de daha acı yanı var. 1962'nin Başbakanı İsmet Paşa'ya bu pazarlıktan haberi olup olmadığı sorulmuş ve Paşa:

"— Küba anlaşmasının bir karşılığı olarak Türkiye üstüne pazarlık edilmişse, bize bundan haber verilmemiş olacaktır, ve zamanında şüphemiz üstüne tamamiyle aksi söylenmiştir." diye cevap vermiştir.

Demek ki Washington, Moskova ile Türkiye üstüne bir pazarlığı Türkiye'nin haberi olmadan yürütüyor... İşte budur dostluk ve ittifak dediği şey Amerika'nın...

(Cumhuriyet, 6.10.1968)

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri

AMERİKA VE RUSYA DÜNYAYI NASIL PAYLAŞTILAR?

Eski Fransa hariciye nazırlarından Alexis de Toqueville, bundan 140 yıl önce, henüz siyaset âlemine ilk adımlarını atan bir genç hukukçu iken, bir arkadaşıyla birlikte, cezaî, adlî, kültürel ve sosyal müesseselerini incelemeye gittiği Amerika'dan dönüşünde "Amerika'da Demokrasi" adlı iki büyük ciltlik bir kitap yazıp yayınlamıştı.

O zamanlar, anlaşılan, Fransızlar da —hürriyet ve halk egemenliği yolunda en büyük savaşı vermiş olmalarına rağmen— gerçek demokrasi hakkında tam bilgi sahibi değillermiş ve şu talih cilvesine bakın ki, bunu bütün uygulama metodlarıyla onlara öğretmek görevini de üstüne alan Alexis de Toqueville gibi aristokrat bir fikir adamı olmuş.

Bütün uygulama metodlarıyla dedim. Zira, de Toqueville sözü geçen eserinde demokrasinin yalnız "nazariye"lerinden, prensiplerinden bahsetmekle yetinmez, bunların Amerikalılar tarafından nasıl gerçekleştirildiğini anlatır ve bu yolda üzerinde en çok durduğu millî eğitimle adlî ve sosyal müesseselerdir. Bunlar o kadar rasyonel temeller üstüne kurulmuştur ki, de Toqueville hayranlıktan hayranlığa düşmekten kendini alamaz. Derinliğine, enine boyuna incelemeye koyulduğu ve "Yeni Dünya" adını verdiği o demokratik cemiyet yapısının her yanını uzun uzadıya gözden geçirir ve bin küsur sayfalık kitabını dolduran bütün müşahedelerinin sonunda insana hayret veren şöyle bir hüküm de bulunur:

> "Bugün yeryüzünde iki büyük millet vardır ki, biribirinden farklı iki noktadan hareket ederek ayni hedefe doğru ilerler görünmektedir: Ruslar ve Anglo-Amerikanlar.
>
> .....
>
> Bu iki milletten birinin kullandığı (aksiyon) aracı esaret, öbürününkî hürriyettir.
>
> Hareket noktaları farklı ve yolları ayrıdır; fakat, Yaradan'ın gizli bir maksadile, günün birinde, yarı dünyanın mukadderatını ellerinde tutmak misyonunu görmeye çağırılmış gibidirler."

Eğer, de Toqueville uzak geleceğe yalnız Rusya, ya da Rusya'yla birlikte İngiltere açısından bakmış olsaydı, yukardaki satırlarla ifade ettiği görüşünde bizi hayrete düşürecek bir nitelik bulmazdık. Zira, bu iki devlet —Rus imparatorluğuyla İngiliz krallığı— de Toqueville'in "Amerika Demokrasisi"ni yazdığı yıllarda "yarı dünyanın mukadderatı" üstüne zaten el koymuş bulunuyorlardı. Amerika'nın bir devlet olarak adı sanı ise eski dünyada hemen hiç yaygın değildi. Bu istiklâline henüz kavuşmuş, nüfusu daha on onbeş milyona varmamış ve henüz kurulmakta olan bir memleketti. Alexis de Toqueville "yarı dünyanın mukadderatını elinde tutacak" iki dev milletten birini, işte, böyle küçük bir memleket çevresi içinde bulup çıkarmakladır ki, bize, bir büyük uzağı görme örneği vermiştir.

Buna bir "intuition" mu demeli, yoksa bir kehanet mi? İnsan neye hükmedeceğini şaşırır kalır. Oysa, "Amerika'da Demokrasi"yi dikkatle incelediğimiz vakit anlarız ki, de Toqueville'in bu görüşü 1830 Amerikasının gerçeklerinden aldığı izlenimlerden başka bir şeye dayanmamaktadır. Bu gerçeklerin başında, biraz yukarıda işaret ettiğimiz gibi; Amerikalıların millî eğitime, okuyup yazma öğretimine verdikleri önem gelir. Amerikalılar, bu konuda o kadar radikal ve titiz davranırlar ki, ilkokul tahsili zorunluğuna katlanmayan ana-babaların elinden çocuklarını alırlar ve devletin veliliği altında okuturlar. Dahası var: Okuyup yazma bilmeyen vatandaşları (kolay aldatılırlar) diye seçmenlik hakkından mahrum ederler.

De Toqueville'i —yine yukarıda söylediğimiz gibi— en çok ilgilendiren şeylerden biri de adlî ve cezaî müesseseler olmuştur ve Montesquieu'ler, Condorcet'ler Fransasının genç hukukçusu bu müesseselerden birçok dersler almıştır.

Kendi memleketinin ve bütün Avrupa'nın türlü politik ve sosyal çalkantıları, tedirginlikleri içinden çıkıp gelen de Toqueville, işte, bu açılardan bakaraktır ki, Washington devrinin küçük, "mütevazi" Amerikasından bugünkü büyük ve kudretli Amerika Cumhuriyetinin doğmakta ve gelişmekte olduğunu sezmiş olsa gerekir.

"Amerika'da Demokrasi" kitabının ilk yayınlanış tarihi 1835'dir ve bunun on üç kere daha basılmış olması büyük bir ilgiyle karşılandığını gösterir. Fakat, bu ilgi çok sürmemiş, Alexis de Toqueville'in adıyla sanıyla beraber eseri de unutulup gitmiştir.

Bu unutuluşun —hele siyaset âleminde— ne derin bir gaflet delili olduğunu anlamak için tâ İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar yüz otuz yıl beklemek ve Amerikalı dev'le Rus dev'inin karşı karşıya dikilişlerini görmek lâzımgeldi. Ondan sonra, de Toqueville yalnız hatırlanmakla kalmadı, yüz otuz yıl önce yazdığı kitabı en aktüel yayınlar başında yer aldı. Çünkü, bu kitap İkinci Dünya Savaşının ortaya koyduğu en büyük problemlerden biri üstüne keskin bir ışık saçıyordu. Neydi bu problem? Amerikan demokrasisi ile Rus otokrasisi arasında beliren nüfuz yarışması!

Bu yarışmada ilk adımın kimin tarafından ve ne gibi şartlar içinde atıldığını ve Rusya'nın bir hamlede Amerika'yı nasıl geride bıraktığını bilmemiz için Yalta Konferansının bazı ibret verici epizodlarını hatırlamamız gerekir: Sulhün, dünya sulhünün esaslarını görüşmek için toplanan bu konferansta, ilk bakışta gözümüze çarpan acayip durum, müttefik ve muharip Batılı memleketlerden hiç kimsenin —velev müşahedeci sıfatile— çağırılmamış olmasıdır.

Yalta Konferansı, bu suretle, Stalin, Roosevelt ve Churchill arasında bir "hususî" toplantı şeklini almış; biraz sonra da Churchill'in bir kenara itilmesiyle bütün dünya meselelerini kapsaması lâzımgelen sulh görüşmeleri Stalin'le Rosoevelt'in bir kapalı oda diyalogu haline girmiştir. O kapalı oda diyalogu ise ne gibi bir sonuç vermiştir? Bunu, biraz geç de olsa öğrenmeyen kalmadı: Stalin'in, Uzak-Doğu ve Pasifik'te Amerika'yı desteklemek vaadine karşılık Roosevelt, baştanbaşa bütün Doğu-Avrupa'yı Sovyet Rusya'ya hediye etti.

Denilebilir ki, Amerika ile Rusya arasında o Yalta diyalogu, bazan tatlı, bazan acı sözlerle, hâlâ devam edip gitmektedir. Buna kolaylık olsun diye Beyaz Saray'ı Kremlin'e bağlayan bir beyaz telefon hattı kurulmuştu. Stalin'in ölümünden sonra Moskova'da, Washington'da yüzyüze, başbaşa görüşmeler olmuştur. Nükleer denemelerin bırakılması, atom silâhlarının çoğaltılması üzerinde anlaşmalara varılmıştır. Gerçi, arada bir sert tartışmalar, hattâ gövde gösterişlerile birbirini tehdit etmeler de olmuştur ama, her iki taraf bunları tatlıya bağlamasını bilmiştir.

Batı - Doğu arasında siyasî durumun en çok gerginleştiği ve Rusya'nın her şeyi göze almış göründüğü şu sıralarda Kremlin hükûmetinin Amerika'ya karşı tutumunda bir başkalık var: Bilmem dikkat edildi mi, Kızıl Ordunun Varşova Paktı müttefiklerile

birlikte Prag'ı işgal ettiği günün akşamı Kremlin hükümeti diplomatik yollardan yalnız Washington hükümetine bir açıklama yapmak ve bu işgalin geçici olduğunu bildirmek nezaketinde bulunmuştur. Bunun arkasından, Romanya sınırları boyunca giriştiği askerî manevra hareketlerinin hiçbir saldırı hedefi gütmediği hakkında da gene yalnız Amerika'ya "teminat" vermek lüzumunu duymuştur. Oysa, Sovyet Rusya'nın şu son davranışlarının sadece Birleşik Amerika'yı değil, bütün Orta ve Batı Avrupa memleketlerini ilgilendiren, hattâ ilgilendirmekle kalmayıp tehdit eden bir ciddîlik taşıdığı gün gibi besbellidir.

Şu halde, demek oluyor ki, Sovyetler giriştikleri işlerde bu memleketleri hiç hesaba katmamaktadırlar. Nitekim, Çekoslovakya'ya vurdukları darbe üzerine bunların her birinden gelen protesto veya uyarı seslerine kulak bile asmamışlardır.

Belli ki, Kremlin yöneticileri bu hususta tıpkı "müteveffa" ustabaşıları gibi düşünmekte; yani insanlara kaba kuvvet ve milletlere harp potansiyeli ölçülerine göre değer biçmektedirler.

Evet, tıpkı ustabaşıları Stalin gibi. O da uluslararası gerginliğin arttığı dönemlerde Papa'nın milletleri barışa çağıran mesajlarını ve dünya huzurunu bozanları kınayan beyanlarını alaycı bir gülümsemeyle okur ve yanındakilere; "Bu Papa denilen adamın kaç tümeni var?" diye sorarmış.

Hiç şüphesiz, Birleşik Amerika bahsinde bugünkü Sovyet liderlerinin böyle soruya ihtiyaçları yoktur; bilirler ki, bu ülke her vakit kendileriyle boy ölçüşecek bir güç sahibidir ve onunla çatışmaktan ise uyuşmak daha gerçekçi bir hareket olur.

Stalin, böyle bir uyuşmanın en güzel örneğini 23 yıl önce Yalta'da vermemiş miydi? Şimdi dava gene aynı dava, durum gene aynı durumdur: Rusya, Doğu ve Orta Avrupa'daki nüfuz bölgesini biraz daha genişletmek istiyor. Amerika bundan 23 yıl önce olduğu gibi Uzak-Doğu'da sonu gelmeyen uğursuz bir harp içinde yıpranıp duruyor ve düşünüyor ki, Rusya'nın karşı tarafa yaptığı silâh yardımları olmasaydı bu harp çoktan bitecekti.

Sovyet Rusya liderleri hesaplarını işte bu konjonktürler üzerine yaparaktır ki, Amerika'yla yeni bir pazarlık zemini aramakta olsalar gerektir. Fakat, Amerika, başından geçen bir sürü acı tecrübeden sonra tekrar bu oyuna gelir mi, gelmez mi?

Hamlet'in dediği gibi "Asıl mesele burada!".

(Milliyet, 7.10.1968)

SUNAY'IN MESAJI

Cumhuriyetimizin 45'inci yüzdönümü dolayısıyla Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay Türk Ulusuna hitaben bir mesaj yayımlamıştır.

Mesajında, öğretim, eğitim ve gençlik sorunlarına büyük yer ayıran Sunay, cumhuriyetin önemine değindikten sonra, "Cumhuriyetimizi niteleyen demokrasinin geleceği ve kaderi, milletimizin ve ezcümle, istiklâl ve istikbalimizin teminatı olan Türk gençliğinin demokrasi yolunda ve ortamında eğitilmelerine bağlıdır" demektedir.

Modern devlette eğitim ve öğretim konusunun çok geniş ve sürekli bir faaliyet olduğunu, gelişmiş ülkelerde devlet teşkilâtından başka, siyasî partilerin de mevcudiyetlerinin idamesi ve programlarının başarıya ulaştırılabilmesi için bu konuda yarışa girdiklerinden bahseden Sunay, "Hemen hepsi, bütün sosyal sınıfların aynı haklardan faydalanmasını öngören hür bir Anayasa rejiminin bile, halkın bir kısmı cehalet içinde bırakıldığı takdirde yaşayamayacağına inanmışlar, eğitim ve öğretimin kişiler ve toplumlar için hürriyetten müştereken faydalanabilme vasıtası olduğunu benimsemişlerdir." şeklinde devam etmekte, üniversite gençliğinin son olaylarına değinerek, "Gelecek için randıman sağlayacakları ve arttıracakları ümidini veren bu tezahürleri, cehaletten ve cehaletin devamından kendileri için menfaat çıkarmaya çalışanların ard düşüncelerine karşı girişilmiş hayırlı teşebbüsler olarak kabul ediyorum." demekte, "Bu millî davayı çözümleyebilmek için genel bir reforma gitmekten başka bir çare olmadığını" belirtmektedir.

"Öğrencilerimizin kendi öğretim ihtiyaçlarını ve çevrelerini aşan istek ve iddialarını, zorlama metodlarını, kişileri küçük düşürme yoluna gitmelerini ve işgal olaylarını uygun bulmuyorum" diyen Sunay, mesajının bundan sonraki kısmında Avrupa'daki siyasî ve askerî olaylardan bahsetmekte, "İlgili bütün tarafları tatmin edecek bir çözüm ve bir an önce sonuçlandırılması yolunda sarfedilen gayretler, özel bir önem kazanmaktadır." demektedir.

(Cumhuriyet, 29.10.1968)

SELÇUK, İlhan

HARBİYE KONUŞTU

Vahdettin, büyük sultan..
Abdülhamit, ulu hakan..
Namık Kemal, sahte kahraman..
27 Mayıs, karanlık hareket..
Öğretmen, kafası kesilecek Kubilây..
Mustafa Kemal, Selânik'ten gelen belâ..
Harbiye, komünist yuvası.

Mürtecilerin sözlüğü böylece gelişip zenginleşirken, "Bu işin sonu nereye varır?" diye düşünenler gereken cevabı aldılar. Deniz Harb Okulu Subay Taburunun dünkü bildirisi çoğu kişinin kafasında birikmiş soru işaretlerini bir çırpıda dağıtacak kadar güzel bir yazıt niteliğindedir. Ve Atatürk düşmanları karşısında reflekslerini kaybetmiş bir toplumda büyüklere - küçüklere verilmiş açık bir derstir. Cumhuriyetin 45'inci yılında Anadolu'ya Gazi Mustafa Kemal heykeli dikmek dahi bir cesaret meselesi haline getirilmişken, ve en sorumlu koltuklarda oturanlar bu durum karşısında susup otururken, genç subaylara kalıyordu konuşmak...

Ve konuştular.

Deniz Harb Okulu Subay Taburunun bildirisi:

Duru bir Türkçeyle kaleme alınmıştı..

Tastamam Anayasa çerçevesine oturmuştu..

Atatürk devrimciliğinin özünü dile getiriyordu.

Türk Ordusunun, "Atatürk ordusu, halk ordusu, milli ordu" niteliğini her şeye rağmen koruduğunu yalnız vatan topraklarındaki gericilere değil, bütün dünyaya duyuruyordu.

Yirminci Yüzyılın üçüncü çeyreğinde yaşıyoruz. İnsan, Ay'a ulaşmak üzeredir. Bilim dev adımlarıyla ilerliyor. Toplumlar yalnız uzay ve teknik kulvarına çıkmış değillerdir. Milletlerin bağımsızlık ve insanların özgürlük yarışması bir an duraklamamıştır. Sömürüyü yok etmek, uygarlık yolunun birinci şiarıdır yir-

minci yüzyılda... Dünyanın doğusundan batısına beş kıtada ileri güçlerle geri güçler mücadelesi aralıksız devam ediyor.

İşte bu mücadelede bazı yoksul ulusların başına gelenleri hep biliyoruz. Dışarda yabancı güçlerle içerde gerici kuvvetlerle işbirliğine giren satılık ordular kendi milletlerinin başına belâ olmakta, ve şerefsiz sömürü rejimlerinin teminatı sayılmaktadırlar. İnsan toplumlarının ileriye doğru yürüyüşünü durdurmak imkânı yoktur; elindeki silâhı gerici güçlerin emrinde kullanan bilinçsiz ordular bu yürüyüşü ancak bir süre için engelliyebilir. Güney Amerika cumhuriyetlerinde bu hazin manzarayı bütün çıplaklığıyla seyretmek kolaydır. Ve böyle bir dünyada ilk millî kurtuluş savaşını vermiş Türk Ordusunun özel bir yeri vardır.

Çünkü :

Türk Ordusunun değişmez başkumandanı Atatürk'tür..

Türk Ordusu lâiklik devriminin bekçisidir..

Türk Ordusu halk ordusudur..

Türk Ordusu millî bağımsızlığımızın teminatıdır.

Türk Ordusunun mayası emperyalizme karşı savaşla atılmıştır.

Türk Ordusu muhafazakâr değil devrimcidir..

Bu şiarları Türk Ordusunun değişmez Başkumandanı Atatürk'ten kalmadır. Hiçbir kuvvet bu şiarları değiştirip yerine başkalarını koyamaz.

Ne var ki, Deniz Harb Okulu Subay Taburunun bildirisinde tekrar edildiği gibi :

"— Kurtuluş Savaşı yıllarında halkın anlamını bilmediği "komünist" ve "bolşevik" sözcüklerini kullanarak Mustafa Kemal hakkında güvensizlik yaratmak isteyenler, bugün O'nun izinden yürüyen Harb Okullarına karşı da aynı silâhı kullanarak ne olduğunu pek iyi bildiğimiz emellerine ulaşmak istemektedirler. Çünkü, tarih boyunca en büyük şamarı ordudan yemişlerdir. Bunun için de halkın duygularını sömürerek, onun geleneklere ve dine olan bağlılığından yararlanarak, onu kandırmaya, Atatürkçü ve devrimci güçlerle karşı karşıya getirmeye çalışmaktadırlar. İşte sıra şimdi orduya gelmiştir."

Gerçekten yoksul ve saf halk katlarında alabildiğine örgütlenen; hafız kursları ve imam okullarıyla on binleri aşkın militanı yetiştirmeye çabalayan Atatürk düşmanları geleceğe büyük yatırım yapmaktadırlar. Bunlar halk katlarını kendilerine çektikçe

ve kandırdıkça, halk ile Atatürkçü ordu arasında büyük bir çelişme doğacaktır.

İşte Türkiye'nin yarınki tehlikesi budur.

Harb Okuluna komünist yuvası damgasını vuracak kadar küstahlaşmış olanlar karşısında konuşması gerekenlerin susması, genç subayları elbette konuşmaya zorlayacaktı...

Ve genç subaylar konuştular.

Bilmeyiz sorum ve yetki sahipleri bu konuşmadan gerekli ve yararlı sonucu çıkaracaklar mıdır?

(Cumhuriyet, 4.11.1968)

Süleyman Akman

ORKUNT, Sezai

DENİZ SUBAYLARININ BİLDİRİSİ ÜZERİNE

Deniz Harp Okulu subay öğrencilerinin bildirisi; konunun ciddiyeti, tepkinin anlamı bakımından üzerinde son derece önemle durulması icabeden bir olaydır.

Bu bildiriden hem memnunluk, hem de üzüntü duymamak mümkün değildir.

Memnun olunacak nokta, asker ve sivil olarak ülkenin geleceğinin teminatı olan bütün yüksek tahsil gençliğinin; korkunç bir menfaat düzeninden başka hiçbir anlamı bulunmayan irticaa ve onun Atatürk düşmanlığı ve sultan hayranlığına taviz vermeyen tutumu ve Büyük Ata'sının ilkelerine karşı olan sarsılmaz tutkusudur.

Üzüntü duyulacak noktalar ise ikidir:

Biri, devlet otoritesinin zaafiyeti, diğeri Dz. Harp Okulu öğrencilerinin disiplin dışı hareketlere zorlanmasıdır.

Birincisi, devlet otoritesinin; meclisleri, hükümeti ve adlî teşkilâtı, bütün emniyet kuvvetleriyle çığrından çıkmış bir hale gelen irticaa dur diyememesi, ulusal bütünlüğü parçalamayı hedef alan çalışmalarını, davranışlarını otorite bakımından asla caiz olmayan yanlış bir siyasî görüşle (vicdan hürriyeti) anlamı içinde örtmeye çalışması, bütün ikazları dinler görünüp kulak arkasına atma eğiliminde bulunması sonunda, ordunun genç kuşaklarının konuşturulmaya mecbur edilmesidir.

Filhakika, Sayın Devlet Başkanı, irtica konusunda gerçekçi ikazlarda bulunmuş, Meclis ve Senato kürsülerinden tehlikeye dikkat çekilmiş, bütün aydınlar sözle ve yazı ile olayları dile getirmiş, askerî liderler uyarmış, sorumlu resmî organlar rapor üstüne rapor, brifink üstüne brifink vermiş, gençlik gösteriler tertiplemiş ve bütün bunlara rağmen izahı güç bir müsamaha ile tedbirsiz kalınmıştır.

Türk siyasî hayatı, pek yakın bir mazide ihtilâl gibi tehlikeli dar bir boğazdan geçmiştir. Türk Ordusu mensupları, hiçbir zaman şahsî iktidarlara hizmet için kışlasından çıkmak niyet ve

alışkanlığında olmamıştır. Böylesine dejenere olmuş duyguları yoktur.

Onu kışlasından dışarı itenler, hiçbir zaman sebepleri kendilerinde aramak ciddiyet ve sorumluluğunu göstermemiş, orduyu tahrikten bir gün dahi geri kalmamışlardır.

Ordu, ülkesini "korumak ve kollamak" olan kanunî görevini tamamen müdriktir. İrtica ve onun arkasındaki irtikâp düzeni Türk Ordusunun her zaman nefretini çekmiş ve onda bu anlayış sarsılmaz, geleneksel bir duygu haline gelmiştir.

Ordunun üst kademelerinde bulunanlar, yurt içindeki siyasî huzursuzluğun, iktisadî dengesizliklerin meydana getirmesi muhtemel patlamalara karşı, uzun yılların verdiği tecrübe ile daima teenni ile hareket etmek, ilgililere tavsiye ve ikazlarda bulunmak suretiyle muvazeneyi sağlamaya çalışmışlardır. Genç askerler ise, düzen bozukluklarına karşı büyüklerinden çok daha heyecanlı ve ataktırlar. İstedikleri tek şey, yurdun, bütün müesseseleriyle, ilerici bir anlamda kalkınmasıdır.

Hangi iktidar gelirse gelsin, ordu, iktidardan bunu bekler. Bütün iktidarların, ulusal egemenliğe ve onun ilerlemesine kasteden hareketlere karşı sert tepki göstermesini arzular.

Atatürk ve ordu, ulusal varlığın elde edilmesinde biri yönetici, öteki icra unsuru olarak bir bütündür. Yurt sathında her şey münakaşa edilebilir, fakat Atatürk ve ordu asla..

Bu iki temel unsura hücum edenler, Türk tarihinde ve Türkün vicdanında sadece ulusal bir ihanet olarak yer almaya mahkûmdurlar.

Birkaç yıldan beri Atatürk ve orduya uzatılan diller lüzumundan fazla sivrilmeye başlamıştır. İkisi de bu vatanın kurtarıcısıdır. Biri, genç Türkiye'nin dinamizmini yaratan fikriyatı; diğeri, onun ve yurdun savunucu gücüdür. Bu kaleyi yıkmağa çalışanlar ancak Türkiye'nin ve Türkün düşmanı olabilirler.

Ciddî bir araştırma yapılırsa, bunların arkasındaki iç ve dış çıkarcı elemanların maskesi pek çabuk düşer.

Vatan ve milletini tasavvuru güç badirelerden kurtaran ve ona "hürüm" diyebilmek hakkını verdiren bir ulusal kahramana ve onun ilkeleriyle yoğrulmuş bir orduya hakiki din adamlarının küfür ve tecavüz ettiği vaki değildir.

Dini âlet ederek yurdu karanlığa itmeğe çalışan ve bütün korkunçluğu ile ortaya çıkarak pervasızlaşan gericiliğin gittikçe artan tahribatına elbette ses çıkarmamazlık edilemez.

Türkiye'de komünizmden ve onun yurdu bölmesinden, parçalamasından daima korkulur. Kanunlarımızdan toplumun zihniyetine kadar bu derde karşı türlü tedbirlerimiz, geleneksel bir muafiyetimiz vardır. Bu itibarla, komünizm belirli bir yerden daha ileri gidemez. Fakat, Türkiye'yi içten bölmeye niyetli ise mutaassıp gericiliğin içinde çöreklenmesini de çok iyi bilir. Zira, gerici her kalıbın şeklini alır. Ne dini, ne de bir inancı vardır. Her şey onun için çıkarını sağlayan bir vasıtadır. Bu da, bir milleti bölmeye çalışan dış güçlerin aradığı güçlü ve kafasız zümrenin kendisidir. Gericilik, bugün şehirlerden itibaren kırk bini aşan köylerin herbirine kadar amansız bir şekilde sızmıştır. Cahil ve az okumuş milyonlar üzerinde hakimiyetini gittikçe arttırmaktadır. Resmî dosyalar, bu gibi faaliyetlerin, vesika, rapor ve resimleriyle doludur. Tahripkâr komünist ile mutaassıp gerici iki aşırı uç olarak bir noktada birleşmişlerdir. İkisinin de tahripçilikte birbirinden farkı yoktur.

Komünizmi umacı belleyip ve belletip, gericinin faaliyetlerini hoşgörürlükle telâkki etmenin gaflet ve dalâletini anlamak mümkün değildir. Türkiye'yi, komünizmden evvel bölecek, parçalayacak olan asıl tehlike bu irticadır. Bir gün gelip sivil otoritenin bu tehlikeyle mücadeleye gücü yetmediği zaman, geri çekilecek ve orduyu ileri sürecektir. O zaman, bugün sesini çıkaran genç kuşağın teğmeni, assubayı ve eriyle güvenliği koruyacaktır. Onun içindir ki, genç teğmen, yapmaya mecbur olduğumuz şeyi bize hatırlatmak lüzumunu bizden evvel idrâk etmiş olursa onu kınamak imkânsızdır.

Diğer taraftan, İslâm âleminde şeriatçı düzen özlemini gösteren bir ulus kalmamıştır. Olanlar, dünya uygarlık yelpazesinde yok olmaya mahkûm feodal, ilkel rejimlerdir. Buna özlem duymak, vatanını bir yabancı harp gemisiyle terk etmek zilletini gösteren bir sultana hayranlık beslemek, her nereye ve kime olursa olsun, bir insanın satılmadan yapamıyacağı, düşünemiyeceği bir şeydir. Eğer gericiliğe verilen bu tavizi, Türkiye'de komünizmle mücadelenin bir panzehiri sanan bedbahtlar varsa, o zehiri evvelâ kendilerini yutacağını bilmelidirler.

İkinci üzüntü noktası, Dz. Harp Okulu öğrencilerinin bu davranışlarının, bir disiplin tecavüzü, kabahati olmasıdır. Askerî kanunlar, askerî öğrencilerin ve diğer bütün ordu mensuplarının aktif politika dışı kalmalarını âmirdir. Ama bu, onların politikayı dikkatle izlemelerine ve kendilerine has bir görüşe sahip olma-

larına asla mani değildir. Kanunen yurdu "kollamak" görevinin içinde bu hakkını geniş bir şekilde kullanmak inisiyatifine sahiptir.

Bu bakımdan, kendi çevresi dışına çıkarak, bildiri yayınlamak, sivil ve askerî otoritelerce bazı kanunî kovuşturmalara yol açabilecektir. Siyasî otoritenin şu veya bu sebeple yapamadığını, kendine dil uzatılan ordunun genç kuşakları sadece düşüncelerini ifade suretiyle yapmış ise, bunun, zecrî tedbirden evvel oturulup ciddî düşünülmesi gereken birçok yönleri vardır. Olay, basit bir hareket değildir.

Bu olayı; Millî Güvenlik Kurulunu gericiliğe karşı ciddî tedbirler almak üzere toplantıya sevkedecek, iktidarı partizan düşüncelerden uzak kararlara götürecek, Meclisleri parti alâkaları üzerinde ulusal bir hedefte birleştirecek davranış ve tutumlara itecek bir çapta telâkki etmelidir.

Eğer bu yapılmaz da, katı bir disiplin görüşü ile ceza yolu tercih edilirse, bu ancak milliyetçi çekirdekte zincirleme tepkilere yol açacak yeni gelişmelerin bir başlangıcı olacaktır.

Türkiye'yi; gelecek nesillerin huzur, sükûn ve refah içinde yaşayacağı bir ülke halinde görmek ulusal hedeftir. Böyle bir Türkiye yaratmak, tek bir partinin değil, partilerin ulaşacağı müşterek noktadır.

Hiçbir rejimde parti ve zümre çıkarlarının önüne geçilemediği bir vâkıadır. Ancak, bunun da bir derecesi vardır. Türkiye'nin ana sorunu, sıhhatli bir iktisadî kalkınma ve bunu temin için siyasî istikrarın sağlanmasıdır. Siyasî istikrar ise partizanca eylem ve işlemlerle sağlanamaz. Bu ancak, anarşiye yol açar. İç istikrarı olmayan hangi milletin tarihini karıştırsanız, anarşinin temelinde iktisadî hayata hakim olan ve saklanmaya çalışılan aşırı zümre menfaatlerinin yattığı müşahede edilir. İktidarlar, bu sivri uçları temizleyemezlerse, adı ne olursa olsun, rejimin temeli çatırdar.

Türkiye'de gericilik bu temeli tehlikeli bir şekilde çatlatmıştır. Komünist çatıda ise, gerici, temele çoktan inmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun temelini kemiren, yıkan kurt da odur. Bu temel kurdunu, sorumlu, yaşlı nesil temizleyemezse genç kuşakların bunu şu veya bu şekilde yapacağına hiçbirimizin şüphesi olmamalıdır.

(Cumhuriyet, 9.11.1968)

Doç. Dr. KÖKNEL, Özcan

ÇAĞDAŞ GENÇLİK

Özellikle geçen mayıs ve haziran ayları içinde dünyanın bir çok ülkelerinde ve memleketimizde ortaya çıkan gençlik hareketlerine bu yazıda başka bir açıdan bakmak istiyorum. Bu hareketlerin nedenleri hakkında bugüne kadar iç ve dış basında pek çok yorum yapıldı; radyolarda çeşitli konuşmalar ve açık oturumlar düzenlendi. Bunlar arasında gerçek nedenlere inenler, çözüm yolları arayanlar olduğu gibi, olayları tek yönlü olarak ele alıp, tamamen duygusal, siyasî, ekonomik, ideolojik, hattâ demagojik eğilimlerine göre istismar edenler de az değildi.

Olayların çıktığı ülkeler ister gelişmiş kapitalist veya sosyalist, isterse gelişebilmek için bu düzenlerin tartışmasını yapan az gelişmiş bir toplum olsun, uluslararası karakter taşıyan bu hareketlerde ortak noktalar bulmak kabildir. Birbirinden tamamen farklı sosyal ve ekonomik düzlemlerde yaşayan gençler, Fransa, Almanya, İtalya, v.b. kapitalist ülkelerde ekonomik özgürlük ve eşitlik, İspanya gibi totaliter, Yugoslavya, Polonya, Çekoslovakya gibi totaliter ve sosyalist ülkelerde düşünce özgürlüğü ve bağımsızlık için harekete geçmişlerdir.

Ancak, hareketlerin hemen hepsinde ortaya çıkan bu ortak özellikleri ve yüzeye akseden sol karakteri, yaşama şartları tamamen farklı bu kadar çeşitli ülke için aynı politik, ekonomik, sosyal ve ideolojik pota içinde bir araya toplamağa imkân yoktur. Kanaatimce, hareketlerde ortak bir yön olan ve kurulu düzenlerde değişme isteyen tutum, bunlara, ancak düşünce planında değerlendirilmesi gereken, sol karakteri vermiştir. Bu bakımdan dünyada ve memleketimizde ortaya çıkan gençlik hareketlerini, sadece politik veya ekonomik açıdan dogmatik olarak ele alıp değerlendirmek bizi yanlış ve yanıltıcı teşhislere götürür.

Biliyoruz ki, kişisel ve toplumsal davranışların hiçbiri tek bir nedenle ortaya çıkmaz. Bütün hareket ve davranışların temelinde hazırlayıcı, kolaylaştırıcı ve belirli bir tutuma yöneltici çeşitli, çok yönlü nedenler bulunur. Nitekim Bertrand Russell'in fikirleri bu görüşü desteklemektedir: "Dünya, birtakım politik inançların kurbanıdır. Bunların en güçlüsü kapitalizmle komü-

nizmdir. Kesin ve dogmatik bir şekilde ikisinin de gerçek kötülüklere deva olabileceğine inanmıyorum." "Kimi zaman, politikanın, ekonominin, genel olarak, toplum düzeninin birer amaç değil, birer araç olduğunu unutuyoruz. Politik düşüncelerimiz ve toplum üstüne görüşlerimiz, yöneticilerin görüş yanılgısı diyebileceğimiz yanılgıya düşebilir; yani toplumu organik bir bütün diye görmeğe (gözümüze hoş ve düzenli geliyorsa) iyi saymağa alışıyoruz. Ama toplum, dıştan seyredilmesi hoş olmak için değil, onu meydana getiren insan teklerine mutlu bir hayat sağlamak için vardır ve bu amaç için var olmalıdır."

Gençlik hareketlerinin tümüne, bu hareketlere katılan kişilerin psikolojisi ve bunların yarattığı toplumun psikolojisi açısından bakıldığında, bunların bir kuşak çatışması, otoriteye karşı isyan duygusu sonucunda ortaya çıktığını kabul etmek gerekiyor. İsyan edilen otorite evde anne ve baba, okulda öğretmen, üniversitede "Hoca", sokakta polis, ülkede devlet otoritesi oluyor. Şüphesiz çevresel ve toplumsal her bir etkenin olumsuz tutumu isyanın ortaya çıkmasında rol oynasa bile, hiçbiri tek başına bundan sorumlu tutulamaz.

Bu isyanda aranılan yeni değer yargılarıdır. Bugüne kadar çeşitli nedenler yüzünden eski değerlerini kaybetmiş olan toplumlar bunun yerine geçerli olan yenilerini koyamamışlar ve yetişen kuşakları bocalama içinde bırakmışlardır. Bu bocalamayı daha iyi olarak ortaya koymak birçok toplumlarda son on on beş sene içinde ortaya çıkan ve patolojik bir nitelik taşıyan bazı gençlik topluluklarının derinliğine incelenmesi ile kabildir. Esasen bu tıpta ve sosyal olaylarda bizi gerçek nedenlere götüren bir metottur. Meselâ, şeker hastalığının incelenmesi bize İnsülin metabolizması hakkında en kesin fikri verir.

Birçok beyin merkezlerinin vazifesi, buralarda hastalık dolayısiyle bozukluklar görüldüğü zaman anlaşılır. Aynı şekilde gençlik içinde birer patolojik tutum ve davranış gösteren asi gençlerin, Hippilerin ve Bitniklerin incelenmesi, bunları doğuran nedenlerin araştırılması, bize gençlerin normal gelişebilmesi için tutulacak yolda ışık verir. Daha önceki bir yazımızda (1), patolojik gençlik gruplarını ortaya çıkaran nedenleri ve bunların ortak yönlerini belirtmeğe çalıştığımız için yeniden aynı konuya dönmek istemiyoruz. Ancak şunu belirtelim ki, son 25 - 30

(1) *Milliyet Gazetesi, 21 Mayıs 1968.*

Hayati Severo

sene içinde dünya büyük bir hızla değişti. Teknik, ekonomik, sosyal, ideolojik gelişmeler ve bunların yarattığı büyük çatışmalar oldu. İnsanları yok edecek silâhların yapılması bir yarış halini aldı. Bugüne kadar gerçek olarak kabul edilen birçok bilgiler, uyulması gereken kaideler, değer verilen yargılar alt üst oldu.

Bu karışıklık insanlarda büyük bir boşluk ve bocalama yarattı. Gelişme hızı kuşaklar arasında ayrılma ve çözülmelere yol açtı. Bunların sıkıntısını ve bunalımını en çok duyan, çağlarının heyecan yapısı dolayısiyle gençler oldu. Bazıları bu bunalıma dayanamayıp patolojik reaksiyon vermeye başladı. Bu reaksiyonlar, ya "Asi Gençlik" gibi toplum düzenini baştan aşağı yok etmek isteyen saldırgan bir tutuma girdi, veya Hippi ve Bitnikler gibi bu düzeni yok farzeden pasif ve ilgisiz bir davranış gösterdi. Bu patolojik davranışları ortaya çıkaran nedenler çok iyi bilindiği halde, bunların düzeltilmesi yoluna gidilmemesi insanların ve özellikle gençlerin hissettiği bunalımı yaygın hale getirdi. Gençler, değişen dünya şartları içinde, yeni değer yargıları bulmak yoluna girdiler. Bu amaçla dünyanın her tarafında harekete geçtiler.

Gençlerin aradığı bu değer yargıları hakkında bugünden kesin sonuçlara varmak çok zor. Esasen tartışmaya çok açık olan bu konuyu bir yazının sınırları içinde ortaya koymak imkânsız. Ancak genci kişisel ve toplumsal olarak harekete yönelten nedenlerin, yıllardır hiç değişmeyen hattâ gittikçe kuvvet kazanan ortak özellikleri var. Diyebiliriz ki, bu özellikler kristalleştikçe çağdaş insanın değer yargıları ortaya çıkacak. Yetişen gençler bunu aramanın yolunda. Kişiler ve toplumlar arasındaki ilişkilerde bu değerlerin bulunmasını gerçekleştirmeye çalışıyorlar. Bunu göstermiyen, tutum ve davranışını buna uydurmayan bütün otoritelere karşı başkaldırıyorlar. Hareketler başkaldırma şeklinde ortaya çıktığı için, çoğunlukla, bunları yapan gençler bile ne istediklerini yeteri kadar anlamadıklarından ve anlatamadıklarından, aradıkları ve yerleştirmeğe çalıştıkları değer yargıları çağdaş insanın tutum ve davranışının sınırını çizecek. Ona yücelme imkânını verecek. Bu değer yargılarını şu temel ilkeler içinde toplayabiliriz:

1 — Kişiliğe saygı duymak, 2 — Düşünce ve ekonomik özgürlüğü tanımak, 3 — Güven içinde olmak, 4 — Gerçekçi olmak. 5 — Kişiliğin ve kuruluşların devamlı ve hızlı gelişmeye ayak

uydurması, 6 — Karşılıklı tartışma yolunun daima açık bırakılması, 7 — Nihayet en sonuncusu, belki de en önemlisi, toplum içinde otorite durumunda olan kurumların ve kişilerin, kuvvetlerini, korkudan ve sindirmeden almamaları. Otoritelerin aile içinden, okul, üniversite ve devlet yönetimine kadar, her an kendilerini aşmak çabası içinde olmaları. Ancak tecrübe, görüş ve bilgi ile gerçek ve sürekli bir otorite sağlanacağını kabul etmeleri.

Bu değerleri dikkate almayan bir çevre ve toplum içinde çağdaş insanın mutlu olabileceğini sanmıyoruz. Evden, üniversiteye, iki kişi arasındaki ilişkiden, toplumsal ilişkilere kadar, insanların bir arada bulunduğu her yerde bu değerleri geçerli kılmak gerekmektedir. Bu amaca yönelen her davranış daha yüce olacak ve sert çatışmaların doğmasına imkân bırakmıyacaktır.

(Milliyet, 19.11.1968)

Dufy

SOYSAL, İlhami

GÖSTERİ

Önce hafiften ve derinden gelen bir ney sesi duyuldu. Ses, uzun, geniş ve yüksek tavanlı hafif loş koridorlarda yayıldı, yayıldı, dalgalandı ve gittikçe yükseldi. Öyleki bir süre sonra, "Az şekerli biir, sade biiir, çay bir limonlu olsun" sesleri de, "Kardeşini bununki de politika değil ki, adam liberal ekonominin müdafiiyim diye ortaya çıkıp etatizm yapıyor. Alivre satışlardan bu yılki kazancımız bin bereket versin hiç de fena olmayacak. Vekile söyledim, kotaya benim için de on bin dolarlık tahsis koydurdum, milyonu var bu işin. Seçim sisteminin değişmesine ne lüzum var Ben yüzer kâğıt dağıttım, ön seçmenlerin yarısını tavladım, böylesi daha garantili..." şeklindeki konuşmalar da yavaş yavaş kayboldu.

Ney'in yanık nağmeleri kulaklardan gönüllere doğru işlemeye başlamıştı... Sonra zırt dedi ney sesi kesildi ve loş koridorda yeni bir ses yankılandı: "Allahüekber, Allahüekber..." Ezanı Muhammedî okunuyordu... Tıpkı camide, tıpkı bir mescidde gibi hazırun hafifçe yerlerinde toparlandı, dudaklar usul usul, mırıl mırıl kımıldanmaya başladı. Koridorda sessizlik, saygılı suskunluk bir süre "Allahüekber, Allahüekber..." seslerinde dalgalandı... Sonra ezan okunması bitti, garsonlar yeniden koşuşmaya başladılar. Bu kere kahve, çay değil, ufak bisküvi paketleri, süt şişeleri taşıyorlar, oruç bozacaklara hizmet ediyorlardı. Müslümanlığın kutsal ayı Ramazan'ın ilk günü, mutlu bir raslantı sonunda, Müslümanlığın kutsal günü Cuma'ya denk gelmişti ve lâik Türkiye Cumhuriyetinin Büyük Millet Meclisinde niyetli senatör ve milletvekilleri koridorda oruç bozuyordu.

Millet Meclisi o sırada toplantı halindeydi. Toplantıda orman içi köylerinin durumu görüşülüyor, fakirlik ve perişanlık içinde sürünen on milyon orman köylüsünün derdine nasıl çare bulunacağı araştırılıyordu. Evet ama, konuyu izleyenler, mecburen içerde kalan Başkanlık Divanı üyeleriyle, kürsüdeki sözcü dışında sadece yedi milletvekiliydi. 450 milletvekilinden yedisi dışın-

da kalanların umurunda bile değildi orman içi köylerinin ve köylülerinin durumu... Kimbilir, belki de canları cehenneme diye düşünüyorlardı. İçerde, sıralarında oturan yedi milletvekilinden birisi de hafiften bir şekerleme yapıyordu, biri gazete okuyor, biri de seçmenlerine cevap mektupları yazıyordu. Yani konuyla ilgilenen, kürsüdekiyle birlikte beş kişiydi.

Meclis koridorunda, sonuna kadar açılmış bir radyodan yükselen ney ve ardından ezan sesleri, bir evdekinden farksız iftar sahnesi, öğle namazında, Cumhuriyet Senatosuna kadar taşan cemaatle kılınan namaz, ortalıkta dolaşan kolları sıvanmış, ayakları takunyalı milletvekilleri ve Meclis personeli... 1969 yılında Türkiye'nin başkentinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi, mübarek Ramazan'a işte bu hava içinde girdi .İçerde orman köylerinde yaşayan on milyon köylünün azıcık insan gibi yaşaması için hükümetçe ne gibi tedbirler alınabileceği görüşülmeye çalışılıyordu ve kimsenin umurunda değildi on milyon köylünün dramı. Koridorda milletvekilleri, ben daha iyi Müslümanım, sen daha iyi Müslümansın, diye gösteri yapmakla meşguldüler. Sigara içene, çay kahve içene domuz görmüş gibi bakıyorlardı. Pek çoğu oruçluydu. TBMM bu yıl cuma günü Ramazan'a işte böyle girdi.

(Akşam, 25.11.1968)

ŞİİRLER

Picasso

YAŞAM KIYISINDAN ÇİZGİLER

Şimdi matematiğin sustuğu bir kıyıyı yaşıyorum
Ellerimin sokak olduğu akşamlarda yürüyorum
Sokaklar yer değiştiriyor ben yürüyorum
Nerede durursanız kedi gözleri fosforlu
Usuma mezbaha gürültüleri, kesiciler etler kanlar
Ve yaşam ötesi böğürtüler soluksuz
Kahveler sigaraların tükendiği yerde
Büyük yalnızlığı çağırıyordu silik bir çizgide
Birtakım adamlar kuyruk kavgaları içindeydi
Sırasız bir düzendi oysa
Yaşasalar da olurdu yaşamasalar da
Onlar ki çizgisiz, noktalı virgüllü kişilerdi
Gün doğmak üzereydi başını kaldırıp bakan bile yoktu
Uykusuz yorgun bezgin bir boşlukta
Yitirilmiş özlemler tutkular
Yıldızlar çoktan kayıp gitmişti

Orman karanlığında anılar nehri kıyısınca yürüyordu
Ve eski savaşlardan artakalmış askerler vardı
Ortalıkta kadınlar memelerini boşaltıyordu
Kıtlıktı, yalnızlıktı tepeden tırnağa açlıktı
Olimpten çalınmış tanrısal gecelerde
Tanrısız, umutsuz, çaresiz hır-gürlerin ortasında
Kötü nenleri güzel diye sürdürüyorlardı

Oysa her gün üşüyorlardı, ölüyorlardı buz gibi
Ve büyük lâflar uğruna insanlar kırınızıya boyanıyordu
Kişiler vardı bağırmaklı duyulmuyordu
Ve büyük yaşam çizgisinde olduklarını sananlar
Her gün ama her gün aldanıp aldanıp kurşuna dizliliyorlardı.

II

Kurşuna dizilmeye mahkûmdular günün doğuşunu görmediler çünkü
Ne istediklerini ne yapacaklarını bilmeliydiler oysa
Büyükdere'de bir villâ kentleri yutuyordu
Uyuyanlar boğazlanmalıydılar. Onlarsa hepçe uyuyordu
Köpekler böcekler insanla yer değiştiriyordu
Işıklar gecenin karanlığını güne bırakıyordu birer birer
Kovulmuşlar dökülüyordu sokaklara teker teker
Sırasız düzende herkes yerini bulmaya çalışıyordu
Birtakım kızgın adamlar sokaklar değiştiriyordu
Ve sonra .....
Korkunç bir sessizlik başlamıştı kıyamet öncüsü
Doklarda, maden ocaklarında, demiryollarında
Grev vardı solgun yüzlerde sinirlerde gerilim
Köylüler orakları, nacakları, baltalarıyle kentlere bakıyorlardı
Bir susuktu dünya
Gece bütün dehşetiyle uzanıyordu
Gözlerde söylenen türkülerde büyüyordu kalabalıklar
Ha... desen Almanya'dan döneceklerdi
Ha desen yumruklar kalkacaktı havaya
Öyle kararlı güne bakıyorlardı...

Mansur AKYIL

ÇAY YETİŞTİRİCİLERİ

Çay bahçesinde
Üç ortak...
Güneş
Su
Toprak.
Çay fidanında
Üç yaprak...
Alınteri
Yarım ekmek
Savaşmak!..
Çayın şekeri
Üç topak...
Emeklemek
Koşmak
Kocamak.
Çayın kaderi:
İlk yudumda mutluluk
Sonunda yokluk.
Ara yerde tavşan kanı yaşamak!..

Can ARPAÇ

★

B O Z G U N

Bu karanlık yağmurlar hüzün verir
Bir ses çınlar durur içimde
Bilinmez nerden çıkar gelir
Bir kuşku bu çirkin değişimde

Ve sonra geceyle bin ifrit
Doğmuş gibidir bu yaşamaktan
Artık nereye gidersen git
Yıkılır dünyan yalan aşktan

O zaman hangi içkinin ağusudur
Körkütük yiterek hâlâ içtiğin
Ve nefret bir korkunç pusudur
Yetmez mi ki kaçmaya sevgin

Cevdet ATMACA

★

DEĞİŞEN, DEĞİŞTİREMEDİKLERİMİZDİR

Yöntemsiz bir rüzgârdır savrulur ötelerden
Kıvrılıp yatar dizleri üstünde bir orman.
Sabahın ilk sularında öper güneşi doruklar
Sonra ağaçlar uzun ağaçlar gerinirler düşsüz
Dikenleri büyümüş çalılardır kuytularda
Çekip dururlar burunlarını üşümüş.

Bir ceylân korkuyu taşır gözlerinde
Vurur başını taşlara duyuramaz.
Bir kalıtımın ölümsü yorgunluğudur, omuzlarında
Değişir ormanı taşımakla orman değişmez.

Parıldar yüzleri baltaların uzaklardan
Toprağın hain dokusudur düşündürür ağaçları
Bir kindir yeşilimsi siner yapraklara sessiz
Uzanır bir ucundan aç ağızlarına böceklerin
Sonra beslenir kara kabukların altında ak etleri
Haşlanmak için tatlılaşan kaplumbağaların
Sıcak bir çorbanın ardından gelecek aşa.

Duyarım şimdi soluğunda kuşların
Yerleşmiş düzenlerden kaçışın sevincini
Rayından kurtulmuş bir trendir getirir bana
Muştuların en yenisini en güzelini
Soyunup atarım üzerimde ne varsa eski, alışılmış
Yenilerim kendimi baharlarca doğuşlarda.

Halit AYDIN

DOKUNMA

bu sıcaklık benim gözbebeklerimin sıcaklığı avuçlarında
bu dudakları kırmızı, sarhoş izmaritler
şimdi bir öpmek başlayan o gün gibi, bir güzel
ısırmak saçlarını, en büyüğü kıvançların
ve bir paletlerde sevişmek yanımsıra oturan
bu sıcaklık benim gözbebeklerimin sıcaklığı avuçlarında
bu kötü bu, başlaması her şeyin seninle ve bitmesi
kovalaması gözlerinin tüm kaçtığım köşelerde
düşün, başkalarının kollarında olmanı düşün bu saatlerde
. . . . .
dokunma, içsem böyle olmam ben
dokunma, sen varsın içimde

Ergun EVREN

★

ALTTAN ALTA

Alttan alta akar sular
Duygular gibi denizler gibi
Alttan alta
Alttan alta büyür yalnızlıklar

Sevgiler de alttan alta başlar
Mısra gibi şarkı gibi
Aldanışlar da alttan alta başlar
Yalnızlık birdenbire başlamaz

Ölümler gibidir insan
Sevgiler gibidir
Alttan alta
Ve sonra...

Yetkin ARÖZ

GURBET ADAMLARI

Peynir ekmek ve zeytin serilmiş önlerine
Öğle paydosunda gurbet adamları
Kimisi yol amelesi taş kırıcısı
Kimisi çukur kazıcısı toprak taşıyıcısı
Dağlar ardında kalmış memleketleri
Kütükten kopartılmış salkımlar gibidir arzular
Duman olmuş dereboyları tüter gözlerinde
Bir söğüt gölgesi yakar kalplerini
Mintan yırtık pantol delik çarık partal
Dünyaya salan böyle salmış onları
Bakışlarında gizli bir melâl doludur
Bir büyük hasretle taşar akşamları
Bilirim hepiniz bir çardakaltı özlersiniz
Bir de rüzgârlanmış ayran olsun yeter
Ve karın nerede olsa doyar dersiniz
Peynir ekmek ve zeytin serilmiş önlerine
Öğle paydosunda gurbet adamları

Ayhan HÜNALP

★

MEYVELİ AĞACIN ÖYKÜSÜ

Bozkırın ortasında meyveli ağaç
Direniyor, yazın sıcağa,
Kışın tipiye, kara
Sürdürüyor yaşammı,
Güç de olsa sürdürecek
Bağlanmış bir kere bu toprağa...

Toprak, çorak olmasına, çorak
Susuz olmasına susuz
Bağlanmış bir kere ayrılamaz
Bulutlar onu görmeden geçer
Bir yağmur yağsa şöyle keyfince
İçer de içer, içer de içer...

Bozkırın ortasında meyveli ağaç
Yapışmış dallarına asalaklar
Tırtıllar yemekte yapraklarını
Köklerini kemirmekte aç kurtlar...

Bozkırın ortasında meyveli ağaç
Ne bulut görür, ne yağmur, ne su
Ama, bir oduncu görür elinde balta
Gelir üstüne, üstüne
Vurur baltasını, vurur da vurur
Bozkırın ortasında meyveli ağaç
Kesilir odun olur...

Bir gün toplanır bulutlar apansız
Bir şimşek çakar, bir, bir, bir daha
Uyanır ağacın kökleri
Derinden, derinden, çok derinden
Göklerden boşanır yağmur
Yağar bozkırın bağrına
Yağar da yağar, yağar da yağar...
Canlanır ağacın kökleri
Binlerce filiz verir
Filizler boy verir, boy verir
Şenlenir bozkır yeniden
Ağaçlar yeşerir, bozkır yeşerir,
Yeşerir, yeşerir yeşerir.....

Ahmet Tufan ŞENTÜRK

DEĞİŞEN İSTANBUL — I

Ve koskoca çitlembik ağacı
Dapdaracık sokak şimdi yok yerinde.
Şimdi yok yerinde benim de çocukluğum
Ve değişen İstanbul var, korkunç...

Hep yangın yerleriydi,
Ben o çağlarını bilirim
Sarıgüzel'in, Fındıkzade'nin
Ben Üsküdar'ın simsiyah;
—Fakir evlerini bilirim,—

Koskoca yapılar yapılmış şimdi
Cinlerin cirit attığı yangın yerlerinde
Pis kokulu sarı cılız çiçekli bir ot vardı
İğrenirdim...
İlkbahar yaz, sonbahar kış pis bir ot
Bürürdü; arsaları...
Her görüşte iğrenirdim...

Benim gençliğimde Yenikapı'da
Çakır'ın Gazinosu vardı..
Denize çakılmış direkler üstünde
Ve Hamiyet Yüceses Çeşmi Siyah'ı söylerdi
Ve Bahriyeli Etem Abiler
Ve Ayı Mehmet'ler haracını yerdi oraların
Ve, ve beni de bilirlerdi elâlem
Üniversiteli bileği bükülmez yakışıklı adam
Ve hüvelbaki... Güleceğim geliyor şimdi.
Biliyorsunuz ben kalp krizi geçirdim...
Yine böyle eski günleri düşündüğüm bir akşam...

İbrahim MİNNETOĞLU

GÜZELE TAŞAN YÜREK

Hey be hey
Sıkılı yumruklarımı vuruyorum yazgının ortasına
Sıcak iklimlere
Büyümüş yüreklere dönüyorum
Sıkılı yumruklarımı vuruyorum özgürlüğe kapanmış
Hey be hey kapılara

Bozdum mermilere kurulmuş salıncakları
Yıkıldı hayvansı korkular
Açtım güneşe uykuları
Başlattım efendice köylüce savaşımı

Hey be hey
Eski türküler okunmayacak artık
Öksüz sofralarından çalınmayacak
Ana sütü ak mı kara mı
Et yerine yenir mi insan yüreği
Girer mi aydınlığın göğsüne bıçak
Sıkılır mı kalleşçe mermi
Hey be hey
Tüm dağlar
Tüm ovalar
Tüm yaylalar duyacak

M. AKÇA

İSTANBUL İÇİN DÖRTLÜKLER

usumda hep istanbul ileri
mavilerden bir sabah olur bir akşam
gün istanbul kadar aydınlık
gün istanbul kadar yeni

etine dolgundur kızları
Neresinden başlarsan başla
bu haz koşup tende biter
tükenmeyen istanbulun çarşıları

istanbul bir salkım üzüm
avuçlarım acıktığında
ağrısı bana vurmayagörsün
bir yerlere sığamam büyürüm

topraklar soğurken ellerim sıcak
aynaya bakıyorum bir çizgi daha
istanbul yağmur olmuş
damladı damlayacak

avutmaz nazmiyi yadeller
yanı yöresi uzak
istanbul soluk soluğa
çepeçevre insan çepeçevre kader

Nazmi AKIMAN

HASAN USTA

Kapılar açılır bu doğru
Gece büyük güneşten
Vardiye üç saat on bir.

Ben beni görmem aynasız
Ali Mehmeti görür aynasız
Vardiye iki saat üç.

Herkesin yağmuru başka
Alıştık kentimize
Vardiye bir saat sekiz.

Turgut AKINCI

★

HEP BİRAĞIZDAN ÖLÜM

On ikide teslim aldılar günü
Yaşamakla ölüm arası nöbetçiler,
Süngüleri parlamadı ama yamandı
Komutan emir verdi yürüdüler.

Arkasından bakakaldık ayak seslerinin
Uzaklardan yakınlara hep birağızdan
Bağırmak bile aklımıza gelmedi
Karanlık en tatlı yerinden doldu gözlerimize.

Kötülüklerin iyiye dönüşümünde
Kimse kalmamıştı sokaklarda bizden başka
Başımızı kaldırıp yıldızlara bakamadık
Kurtulurduk tutulduğumuz ayışığından.

Saathane alanında başladı tören
İstemeden teslim, istemeden ölüm;
Bir yel esti uzaklardan taradı saçlarını
Dudağında bir sıra kan ak gülüm.

Koştuğumuz ışığı zor bulduk bırakmayız
Akşamın çabası boşuna özlem,
Gözlerimizi gecelerden kesip almışız
Karanlık ceylân olsa dönüp bakmayız.

Mehmet ALAN

★

SONBAHAR DURAĞI

Lâcivert akşamlarda yoksan içimde bir sızı
Saçlarım ıslanıyor bulvarlarda bütün zaman
Otomobil farlarında biçiliyorum gecede kaç kez
Kalabalıklara karışıyorum sinema dönüşlerinde
Olur olmaz nedenlerle oyalanıyorum sen yoksun
Bir ağrı başlıyor şuramda - sancıya dönüşmezse iyi
Saati soruyorum birine sözgelişi
Sonra unutuyorum saati, zamanı, daha neleri

Sonbahar Durağı'nda sonbahar gülleri
Tütünde çalışan işçiler geliyor ilkin kadınlı erkekli
Gözlerinden uykusuzluk akıyor tümünün de
Bir tütün kokusu sarıyor dört yanı
Sonra sen geliyorsun beklemeler bitmiyor
Gülleri bitiriyorum beklemeler bitmiyor
Yaşamak adına ne varsa önüme koyuyorum
Tütün işçilerinin acı yaşamlarını düşünmek de var
Islanmışım, titriyorum yağmurdan sonra
Sana uzanıyorum kentin uzaklığından
Ey bitimsiz ve sıcak sığınağım benim

Sonbahar Durağı'nda geçiyor günlerim
Saçlarını dağıtarak geliyorsun tekmil
Yaşanmamış bir gün getiriyorsun çağrılı gözbebeklerinle
Eve dönüşlerimde tedirginlik başlıyor
"Şimdi Sonbahar Durağı'nda olmalıyım" diyorum yine
Güze yaslanıp camlarda bakıyorsun - dur
Senin otobüsün geçiyor - dur belki
Otobüsle beraber sen de kaçıyorsun - dur
Gerçeklerden kaçar gibi
Kutsal bir sevgimiz var unutma
Bu kentte bir Sonbahar Durağı varsa
Bir de ben varım, sen varsın, sevgimiz de var

Bu durakta gördüm yağmurların en güzelini
Mutluyum belki - mutluluk buysa eğer
Ürkekliğini alıyorum yanıma onunla uyuyorum
Bir de gözbebeklerinin korkulu ışığını
Uykularım kırılıyor ortasından uykularım bölük pörçük
Uzatıp sabahları ardın sıra
Bitmesin istiyorum seninle dolu düşlerim
Bir gölge gibi sonbahar kapımı çalıyor
Uyanır uyanmaz kendimi Sonbahar Durağı'nda buluyorum

Sonbahar Durağı'nda sararmış yapraklar
Hüznün ince yaprakları ayaklarıma dolanıyor
Ellerim ayaklarım tutsak
Duygular yoğunlaşıyor tepeden tırnağa
Ben tutsağım, büyük sular tutsak, Sonbahar Durağı tutsak
İstanbul'un balıkları tutsak
Anlasana bütün bir kent sana tutsağız işte

Mahmut ALPTEKİN

KARADA BALIK

Yarı gece körfez alabildiğine güzel
İzmir yamyassı mangaldaki kor gecede
Eşelenmiş pırıl pırıl kor ve güzel
İnsanlar insanlar yalıboyunda
Şöyle böyle ince mince sereserpe
Gülen insanlar güzel düşünen insanlar güzel
Işıklı yollar güzel karanlık yollar güzel
Deniz güzel yaman durgunluğu içinde
Ve köpük köpük kabaran yaz gecesinde
Çullusu çulsuzu güzel, küçük mutluluğu içinde
Bak bakabildiğince her yana
Uzaklar güzel yakınlar güzel,
"Oh" demek, hele yürekten
Yorgunum demek güzel yorgunum
Ve alınteri, tümüyle güzel evren

Bir de adam var yıldızlara karşı
Yaşam savaşı yaşam savaşı derken
Savaş kötü dedi birden
Savaş yıllarını andı sınır boylarını,
Savaş kötü dedi ikiledi
Savaş kötü dedi dolu dolu
Nedensiz ölümler kötü kıyım kötü
Kötü dedi adam dirençle sömürü,
Dahasını düşünemedi yorgundu
İçi yorgundu üstelik
Yıldızlar güzeldi ay güzeldi karanlık güzel
Yansıyan deniz güzeldi, sızma aylı
Bulutların ardında iyice görünmeyen
İşte oraları da güzeldi,
Ve martılarla ak kanatları

Dar yollar güzel geniş yollar güzel
Karanlık güzel aydınlık güzel

Yaşamla doğa bunca güzelken
Adam oturmuş körfeze karşı
Apacı kapkara kaskatı
Gözlüklerinin arkasında kaş araları
Saç dipleri ense kökü bile tüm ağrı,
Dar yollar güzel geniş yollar güzel
Karanlık güzel aydınlık güzel,
Soluk almak bile güzelken
Adam bunalmış yaz gecesi esintisinden
Bomboşluktan kupkuruluktan kaskatılıktan
Bunalmış —yalıboyu binler içinde—
Bunalmış güzelim günler içinde

Adam çoklar içinde böylesine tek
İçinde açan nedense hep
Toraman devedikenleri
Ve mutsuzları gereğince
Düşünememenin burukluğu, iliklerinde
Oysa yufkadır yüreği pek yufka
Bir kendisiyçin çarpamaz böylesine
İyiden yorgun yüreği.
Uzaklar güzel yakınlar güzel
—Kişi bir sevmeye görsün—
Doruklar da güzel çukurlar da
Ağaç - dal, çiçek - böcek
Evren silme güzelken
Ve yalan dünya adına
Bunca tükenmeye değmezken
Adam gene de ölesiye tek

Sevmek güzel sevmek
Bir hey demek güzel ağız dolusu
Durup dururken suskunluk içinde,
Yücelere tırmanmak güzel ve yücelerden
Bir "hey" de ötelere demek
Güzel işte, tümüyle güzel evren.

Sesler de güzel dalga dalga gelen
Günlük çıkarlarla bencilliklerin
Dayanılmaz baskılarından
Kişiyi bir düş boyu olsun kurtaran
Sesler de güzel yumuşacıktan

Karanlık yollar güzel aydınlık yollar güzel
Dar yollar güzel ve geniş yollar
Deniz güzel yaman durgunluğu içinde
Çullusu çulsuzu güzel, küçük mutluluğu içinde
Ama adam gene apacı kaskatı
Adam gene ölesiye tek,
Oysa sevmeler sevilmeler içindi
İyiden yorgun yüreği.
Sen unuttuğu türkü onu uyar
Tut onu gerçek acılı silkele
Etme bezgin balıkçı, sakın atma
—Başka çıkar yol kalmasa da—
Satamadıklarınla birlikte, sakın atma
Aldığını geri vermez sulara

Dar yollar güzel geniş yollar güzel
Karanlık yollar güzel aydınlık yollar güzel
Evren güzel gündüzü gecesiyle
Ve deniz güzel yaman durgunluğu içinde
Çullusu çulsuzu güzel, küçük mutluluğu içinde
Kıyı bucak güzel binler içinde
Ve güzelim günler içinde
Bakarsın bir tutam ışık da vurmuş adama,
Bunalım bunalım derken bakarsın
Adam için de bir hoş olmuş yarın,
Üstelik adam daha soluk almakta
Ve soluk almak güzel ne de olsa

Rıza APAK

AKÇAKOCA'DAN İZLENİMLER

1. Denize küskün üç dört sokak
Umursamazlık içindedir,
Yanıbaşında Ağustos.

2. Esentepe'ye doğru bir kuş uçar,
Nefes alır Akçakoca.

3. Denize inen bayırlar mersin,
Açar ak çiçekleri usulca.
Kumsaldaki yalnızlıktan
Utanır Akçakoca.

4. Karadeniz azmayagörsün:
Kasaba küçülür,
Bir bulut olur da koca gök,
—Bilemezsiniz—
Yağmur mu yağar, deniz mi yürür?

5. Yaşmaklı kadınlar dolar pazara,
Tarlalardaki korkuluklar üşür.
Bir fındık ağaçları,
Bir de yağmurlu deniz
En güzel yeşili bölüşür.

6. Ben çakıltaşlarını sevdim:
Öyle temiz, öyle yuvar;
Çocuklaşıp yeniden
Toplamanızı isterdim.

Adnan ARDAĞI

ÖLÜM SUÇLUSU

Sabah alacalığında alıp götürüyorlardı
Korkuları kopuk kopuktu
Başında uyuşmuş uğultuları
Durup durup ürperiyordu
Sabah alacalığında alıp götürüyorlardı
Bütün kapılar sessiz açılıyordu

Ağlasa iyi olacaktı ağlayamıyordu
Bağırsa iyi olacaktı bağıramıyordu
Bir yumruk gelip tıkanmıştı göğsüne
Derin mağaralardan balyozlar iniyordu
Ölüyordu... Ölüyordu...
Ağlasa iyi olacaktı ağlayamıyordu

Giydiriyorlardı beyazları üstüne
Beyaz bembeyazdı
Böylesini hiç görmemişti bilmemişti
Uzatıyordu solgun ellerini uzatıyordu kendini
Küçük bir çocuktu
Gözlerinde beyaz okyanuslar büyüyordu

Birtakım adamlar gelmişti konuşuyordu
Savcıydı müdürdü candarmaydı
Kollarına iki kol girmişti
İkisi de bakamıyordu
Kötürümdü yıkıktı yoktu
Birtakım adamlar gelmişti konuşuyordu

Karşısında sehpa duruyordu
Başında kara kapkara bir adam duruyordu
Çevresinde toplanmışlar künel kümel
Sigara içiliyordu yüzlerini anlamıyordu
Karşısında sehpa duruyordu

Son arzusunu soruyorlardı
Anası yoktu babası yoktu karısı kızanı yoktu
Kendi yoktu
Bu bahar sabahında bu alaca uyanışta
İliklerine kadar bir çığlık atıyordu
Son arzusunu soruyorlardı
Susuyordu susuyordu...

Yetkin ARÖZ

★

ONLARIN TÜRKÜSÜ

Ağlamaktan üşümüştü elleri.

Daktilo tuşlarında çocuk hıçkırıkları
kasaptan bir kilo et kömür karnesi
ve bir türlü yürümeyen saati "daire"nin..

Saçlarına kadar sararmıştı.

Doktor kapısındaki kuyruk hastanede
"körolası ilâçlar ateş pahası"
elli lira taksitle bilmemne "mağazası"ndan
çocuklara kışlık giyecek filân.

Üşümüş asfaltlarda sarsak adımlar.

Dostu olan adamdan hayır mı gelir
üstelik adam ayyaş dövmeğe bahane arar
"gül gibi kızdım kardeş evlendiğimde"
herifin parası kendine ya eve kim bakacak..

Duman duman morarmıştı gözleri.

Müdürün gözü bacaklarında
bir he dese "zam" da verir "izin" de
gel gör ki bir namus kalmış "ziyneti"
başka ne..

Ölünmeyen ölümlerde yitip giderdi..

M. Alâeddin ASNA

★

ÇOK SAPSARIŞIN

Sen dur hele sende mi sustun
Ağzını bana döndür
Silip süpürme eski gecelerin tozlarını
Bir şeyler sezinliyorum öyle kahırlı
İkiyüzlü olma, ne olursun
Sen incir sütü gibisin
Saçların intihar rüzgârı

Çok sapsarışın camlara dayadım uykumu
Öyle başıbozuk bir dalgadayım
Bir esinti batık gözlerime mimozalardan
Ben yük olmuşum mevsimlere
Bak karanlığıma binlerce şekil
Işıklar sende

Sıcacık gölüne düşmüşüm gözlerinin
Bir şey yürüyor sevgiden sevgisizliğe
Dudaklarım geçemiyor dönencelerden
Kıskıvrak bir oyuntu dizkapaklarımda
Sonrasız öncelerden.

M. Sami AŞAR

Kanada Günlüğü'nden

BUFFALO BİLL

En güzel bölümüyle kalan geceden
Anılarla değişen terkisinde atların
Gül yüzlü upuzun devrimler gibi kızgın
Bir yeni gerilla ağıtların çağırdığı

Uymaz hiçbir yönü nutuklara
Gönenir her vurguda hecelenen isimler
Belki bir emperyalist çizgi alnında
Olağan dışı aşklarla tanımlanan

Çeker ellerinizden istekle yenilirsiniz
Etkiler dudaklarmızı bir titrek kırmızı
Soyduğunuz kıyıdan savaşlara doğru
Çözümlenir çığlığı ve o gizli sızı
Bir napalm yangınının ölümcül sıcağından
Her görüntüde yücelen Guevera

Evetler hayırlar arasında dirençli
Verir aldığından daha azını
Dış yardım gibi bir ad koysanız
Dylan'dan Baez'den büyüyen çağrışımdır
Çoğaltan kavgasını dört yönde alanların

Çizilmiş yazgısı purolu ağızlarda
Ürker gözlerinizden yaksanız ışıkları
Adı Vedat belki, adı Magda adı Jane
Dönüşür gerçeğe o kardeş Buffalo Bill

Belki sabaha karşı belki bir gece yarısı
Omuzlardan düşürülen o açık pembeyle
Açmazlara eklenir her çağ birikiminden
En kutsal sınırlarda selâm durur elleriniz
Erdemin doruğundan yücelince Giap

Engin AŞKIN

KIRGIN

Hatırlarsın bir zamanlar senin de
Gençliğinde aşktı kapını çalan
Harcanıp geçmiş günlerinde
O şarkıdır artık uzak kalan

Hatırlarsın bir zamanlar sen
Güzelliğin adı neydi
Unutmak mı öyleyken
Unutulan bir şeydi

Sevgiydi hüznün titremesi
İçinde çılgın günlerdir
Anmak mı artık en dost sesi
Sanmak mı o dönülmeyen yerdir

Cevdet ***ATMACA***

★

KEKLİK TÜRKÜSÜ

Ben hep keklik türkülerine bayılırım
Şöyle kınalısından, şakrağından
Bir dağyolunda ansızın uçar gibi
Seke seke kaçar gibi başlayıveren
Keklik türkülerine, bayılırım.

Gagası gülibik, ayakları kankırmızı
Boğazıpeşkirli, döşü nakışlı
Tıpkı keklik gibi uçuşlu, süzülüşlü, konuşlu
Beni, o dağbaşlarına alıp götüren ötüşlü
Keklik türkülerine bayılırım.

M. Nuri ***AYVALI***

D A Y O

Gözün seveyim, şu Gâvur Dağları'na bir lâf et Dayo,
Anam babam Dayo n'olun, son kurşunu bana sakla...
Yatmışım karanlıklar içine it, camıs, enik,
Ayaklarımın bağını çözüver Dayo, n'olun!
Aç şu gözlerimi bir kez, göreyim dağı taşı Dayo,
Hayın Musa dine imana gelir mi hiç yalvarmakla.
Muhtar Sarıoğlu Emiiinnn
Vurdular Amad'ımı Zap Suyu'nda
Bir avuç buğday için...
Amaniiinnn
Amaniiinnn

Gözün seveyim, şu Kaymakam Bey'e bir lâf et Dayo,
Yağım, peynirim, balım yok, helâl kanım n'ola?
N'ola ektiğim biçtiğim yüzyıllardır bunca?
Hesen Ağa'nın koynında kızım kızanım n'ola?
Yatmışım umutsuzun içine içine, ne yer ne gök...
Her akşam karılar oynar Hükûmat Konağı'nda hop hop,
Körolası Hakim Bey, parkta oparlör türkümü söyler...
Muhtar Sarıoğlu Emiiinnn
Vurdular Amad'ımı Zap Suyu'nda
Bir avuç buğday için..
Amaniiinnn
Amaniiinnn

Gözün seveyim, şu Vali Bey'e bir lâf et Dayo,
Emicikli Kezban'dan at olur, avrat olmaz...
Gözlerim kapalı sımsıkı, ama ben ölmedim Dayo,
Güneşi çalan haydutlar Cuma Tepesi'nden sıcak sıcak,
Korksunlar benden Dayo, korksunlar şu ellerimden,
Senatür Bey'e söyle, bu işin hesabı ahrete kalmaz,
İt, camıs, enik deme, n'olun deme Dayo,
Beni aptal, beni mıştık, beni korkak belleme Dayo.

Muhtar Sarıoğlu Emiiinnn
Vurdular Amad'ımı Zap Suyu'nda
Bir arşın basma için..
Amaniiinnn
Amaniiinnn

Gözün seveyim, şu Paşa'ya bir lâf et Dayo,
Bu kul acısı, bu toprak, bu oğul acısı...
Bu sular böyle akmaz yüzüne yüzüne hep,
Bu Gâvur Dağları geçilmez değil hep Dayo,
Verdiğim yeter ele güne, şimdi almak sırası,
Yatmışım duaların içine tezek tezek,
Bu alına yazılan yazıların en karası...
Sıvas şehrinin sokaklarında bir Emicikli Kezban,
Bu bıçak yarası değil Dayo, yürek sızısı.
Muhtar Sarıoğlu Emiiinnn
Vurdular Amad'ımı Zap Suyu'nda
Bir eşek yükü odun için...
Amaniiinnn
Amaniiinnn

Faik BAYSAL

★

D Ö N Ü Ş

Ayrıldığımız yerde durdurmuştum zamanı
Birleştiğimiz yerde başlatıyorum tekrar
İşte, çok uzaklardan geliyorum sana
Oturt beni, dinlendir, yaralarımı sar
Uykusuz gecelerimi, darmadağın göklerimi tut sonra
Yapıştır ellerinle bir bir kırdığım oyuncakları
Bak sırılsıklamım, bütün yorgunluğum gözlerimde
Bak bütün yelkenlerim yarı
Bütün acılarım boğazıma saplanmış

Bütün düşüncelerim seninle bezenmiş
En tenha köşene çek beni, bir anne gibi bak bana
İnan ki bu kez giysilerimden yoksun girdim kovanına.

Ayrıldığımız yerde durdurmuştum zamanı
Sensiz güzel değildi kentler dopdoluydu, bomboştu
Konuşmaları konuşmaya, gülmeleri gülmeye değmezdi insanların
Sus-pus evrendi bu sus-pus kişiye
Umutsuzca yeşil gözlerini aramaktı yaşamak
Senin ellerinden tutmaktı, şarkılarımızı söylemekti bir başıma
Belli ki çıkmaz sokakların umuduydu kalabalıklaşmak.

Ayrıldığımız yerde durdurmuştum zamanı
Tezatla, garip bir yolcuydum sonra kaçmalar ortasında kımıldamaksızın
Kadehlerdi şişelerdi dolup boşalan masamda, gelgeç sevdalar değil
Geçitsiz uçurumlar önündeydim yapayalnız
Flandramı çekmiştim oysa uzaklara gidecektim
Oysa hep ters esti rüzgârlarım karşı koymak gelmedi içimden
Dalgalara hep senin limanını sordum
Doğrultusuz tekneler gibi bir yatılık yerlere değildim anladım ki
Kurumayacaktı sular, seviyordum.

Dakikaların, saatlerin dışındaydım
Bir beyaz düşsel kırda büyüyordu koparttığım papatyalar
Ayrıldığımız yerde durdurmuştum zamanı
Birleştiğimiz yerde başlatıyorum tekrar.

Taylan BEDİZEL

DOLAPÇI

Keçe midir yün müdür balyozları
Uyur musun geceleri işkenceden
Dokunmaz mı ezmez mi oymaz mı
Hangi yel hangi dev hangi ifritten
Kaç yıldır bu dolap döner dolapçı

Gümüş müdür altın mıdır havanları
Kimdir çeviren çarkları yılmadan
Kırılmaz mı dökülmez mi aşınmaz mı
Hangi göl hangi deniz hangi kaynaktan
Kaç çağdır bu dolap döner dolapçı

Rüstem BİLEN

★

NO 24 DE TAM 360 DAKİKA

Güneşim vardı yiyip bitirdiler
göğüm vardı açık ve mavi
büyümüş gözlerimde üşüyordum
intikamcı günler tepemde dönüyordu
her mayıs bir çıplağım görünüyordu
keder boşalıyordu her sabah gözlerimden
ellerim çıplak göğsümde büyüyordu
ve ezici hatırası acı ekmeğimin

sokak fenerlerine tükürüyorlardı
tan yerinde bir vapur kalkıyordu

kara tablosu içinde gecenin sonsuz susuyordum
küllü toprakta vızgelir bana tanrı diyordum
bir köpekli kadın bir baldırı çıplak yürüyordu
yumuşak elli adam benim sıkıntılarıma gülüyordu
benim ıstıraplarım gülünçtü biliyordum

güneşim vardı yiyip bitirdiler
göğüm vardı açık mavi
bir mezar kokusu ortalıkta yüzüyordu

ne güzeldir ışık taptaze olduğu zaman kimbilir diyordum
tan yerinden bir vapur kalkıyordu.

Metin BİLGİN

★

ÜRPERTİ

En güzel yerinde ürpertilerin
Av sonu ikindilerini bekledim
Ve bir sansarın gecelerine
Yorgun türküler ekledim

Uzunca ağıtlara adandı yüzüm
Salt eski göçebelerin güzünde
Bozuk korkulara sığındı elim
Yalınca dağların düzünde

Abdülkadir BULUT

★

GÜNEŞ VE KAR

Kar üstünde türkü güneş ve sonsuz
Gözlerim bir çelik ışıltı kar
Uzatsam ellerime değer ölüm
Ve gülümser yaşamak

Mutluluğu seyredin yitebilir
Bir yanı engin gökte, bir yanı yüzünüzde
Irmak boyunda ışıyan buz çiçekleri
Pul pul yanıp sönen kıvılcım kar

Tepeler ovalar dallar boyu kar
Güneş altında bir çelik ışıltı kar
Bu benim çocukluğumdu
İpek böceği sıcaklığım
Taşır bir sıcaklığı başka yıllara
Başka çocuklara kar

Kemal BURKAY

★

KARANLIKTA DÜŞÜNMEK

Eski çamlardan su içiyorlardı — bardak yapmışlardı,
Valsler, tangolar tozlu plâklarda çok arkeolojikti,
Kalabalıklarda gürültüye gidiyordu içli sözler, duygular
Düşler yoktu, umut yoktu — domuzuna apaçık gerçek vardı,
Bulvarları ıslatan yağmur değildi — arozözdeki sular,
Küçük kedilermiş, yürekmiş, ayışığıymış.. epey komikti!.

Ben vardım ya — masa başmdaydım, yönetmendim.
Elle dokunulurdum, konuşurdum — düşüncem yoktu!
Üç çocuklu evliydim, mutlu bir resimde güleryüzlüydüm.
Anılar karartılmıştı — ortalıkta kral gibi salt kendim!
Salt gerçekler, salt kurallar — yalın kılıç tok sözlüydüm,
Çünkü çevrem böyleydi — ben toktum, herkes toktu!..

Bu aslında bir oyundu — acı duymadan oynanıyordu,
İç bile geçirmeden seyretmek gerekti!
Ama toprak kıraçtır, ot bitmez denilemezdi,
İnilse derinlere — dupduru bir pınar kaynıyordu,
Sonunda bu yürekti — bu katı baskılara dayanamazdı,
Yürekse gerçeklere bir korsan gibi karşı gelecekti

Oysa ben gerçeklerin adamı olmak zorundaydım!..

Şahin CANDIR

OYSA ELLERİNİZ...

Gözlerimde karanlığınız büyür kocaman
ve bir ışıktır elimde Alınteriniz...

Siz yine o, yine her zamanki gibi
paslı soluklar zincirinde halka halka
karanlığını kucaklamış milyonca insan
yirminci yüz yıl sonu
ve yaşanan mağara...

Taşı çatlatabilir sabrınız
tanrısal surlarınızda acı bir duman
siz çoktan unutulmuş solukta
dişli yirminci yüzyılın
kemirip bitiremediği
yoksul savaşta...

Gözlerimde karanlığınız büyür kocaman
ve bir ışıktır elimde Alınteriniz...

Bir yangın kargaşalığı su başlarında
etekleri tutuşan bacılar değil
biz değiliz hayır korkmayınız
bilmediğinizce bu yangın olmayacaktı
tutuşmayacaktı bacalar...

Su başları tekin değil gidemezsiniz.
Alınteriniz hem ondan gidemezsiniz.
gözlerimde büyüyen Ellerinizdi daha,
hani o en kutsal bildiğim
sahi bilmiyordunuz ya
Oysa Elleriniz güzel
Elleriniz kocaman...

Nurten ÇELEBİOĞLU

ÇİZGİSİZ KARANLIK

Ben burada bir fazlalığım besbelli
Sen orada eskimiş masalarda fazlalıksın
Ellerinde yalnız elleriyle yol ortalarında o
Az daha ötede tamamlar onu başka birisi
Hiçbir işlevi olmayışı ile apaçık
Nere gitseler bir fazlalık, nere gitseler bir fazlalık

Bu görünenler gözlerimizin her günkü sergileri
Kentlerin her yerinde yollar boyunca
Omuzlayıp gecenin somsoğuk yalnız karanlığını
Gözlerden yüreklerden uzak giderler bir belirsizliğe
Birazını da yoksunlukları kimbilir neye benzetilerek
Sanki birer tutsak gibi götürülürler toplama arabalarıyla

İşte bu ışık diye yol diye bir yardım
O belli günlerde muştulanan mutluluk
Ta yüreklerinin gözlerinin önüne gelerek aldıkları
İşte bu ışık diye yol diye bir yardım
Yani karamsarlıklarını olumsuzluklarını arttırıp
Belletilmesi böylece fazlalık olduğu varlıklarının.

Ha şunlar mı her gün biraz daha çoğalan ölüler
Bakın dolmuş nasıl meyhanelerin küf süslü köşelerine
Her akşam şarapla yıkayıp cesetlerini
Kısık son uğultuları en sevinçli türküler
Gibi yankılanır durur kendi kulaklarında
Sanki hepsi de uğultu denizlerinin dibinde ağır birer taş
Çünkü görmüyor duymuyor kimse kimseyi

Kimbilir bir eksiklikler acununda mıyız
Herkes olduğu yerde bir fazlalık
Hiçbir işlevi yok bu evlerin yokluğu dönük yüzleri
Belki de bir eksiklikler tözünden doğuyor yaşayışımız
Yüzyıllar önce bilgelerin söylemek istedikleri
Yoksa bizim varlığımızın ilki mi
Çünkü özümüz eksiklik tümümüz bir eksiklik.

Besim ÇİÇEK

★

ARKA SOKAKLARDA...

Doğa'nın masmavi bütünlüğü
Martıların aklığı
Eksiliyor evden eve

Çocuklarda göz göz
Çakıltaşlarının tuzlu ıslaklığı
Yanyana sımsıcak diriliği

Koparacak nice ip varken
Çamaşırlar yerde kirli sakız
Rüzgârlar yitirmiş erkekliği
. . .
Kuruyan ağaç mıdır
Mum mudur eriyen
Karanlığın acısız açlığı

Tükenen ekmek midir
Kavga mıdır bitmeyen
Bir hallaç pamuğu

Arka sokakların yok
Yok ayrıca mezarlığı
*"Yaşayan ölüler"*le dolu.

Celâl ÇUMRALI

PARİS VİTRİNLERİ

Yağmurlu gözlerim
Sisli saçlarım
Geçiyorum caddelerinden Paris'in.
Kalbim çarpıyor özgürlük şarkılarında.
Sen nehrinin bulanık sularında.
Çiçekler aynı, ağaçlar aynı ağaç
Geniş bulvarlarında insanlar aynı.
Montmart, Monparnas, Sebastopol'un
Fransa için ölen çocukları..
Kalbimde tutuşmuş alevler,
Yağmurlu gözlerim,
Sisli saçlarım,
Geçiyorum caddelerinden Paris'in.
Benim aradığım vitrin bu değil,
Bir başka adamım ben Paris.
Severim çiçekleri, şarkıları, kızları, kadınları,
Bir gün başka bir yolda seninle birleşeceğiz.
Renoir'in renkleri, Baudelaire'in mısraları
Buluşur ruhumuzun derinliklerinde
Pantoisın gülleri, Pantoise kızları.
Amma benim aradığım vitrin bu değil.
Ne Saine Germaine des Pres,
Ne Champe Elise, ne Etoile,
Uzaklarında bu gün düşlerimin..
Paris için ölen çocukların
Özgürlük şarkılarından
Sen beni tanıyacaksın,
İstanbullu bir tuhaf adamdı,
Geçti caddelerimden diyeceksin.

Ziya DEMİR

ESKİ HAVALAR

Yürüsek bulur muyuz o havaları
Alkol almış, az üzgün
Bir sevdanın ilk günlerinde
Ürkütülmüş yalnızlığıyla güvercinlerin
Dağılan bir akşamın serinliğine

Kararsız nereye dursa şimdi
Ve hüzne eğik dallar
Mutluluktur ya bilinmez şimdi
Öğretir sonra gelen acılar

Ne zaman geçsek o köprülerden
Bir ufak rakı dönüşü o köprülerden
Abanmış korkuluklara
Mırıldanmada o şiiri
Le Pont Mirabeau
Dalıp gitmiş akan sularla sevdalara

Hey Apollinaire
Yak bir cigara

S. Metin DEMİRTAŞ

★

EMİNÖNÜ

Kambersiz düğün olmaz
Dumansız Haliç üzeri
Toz gübre ter ve ambarsız Balıkpazarı
Misk ve ambersiz Mısırçarşısı
Semaversiz asma altı
Rüzgârsız Sarayburnu'nda Boğaz
Genze çekmeden olmaz Gülhane
Ve bahar Erenköy'de

Melih ERÇİN

SAVAŞTA BİR MEMED — 2

memed bir süre sustu
dayanamadı, konuştu.

— Aldı Memed

Bir dar boğazdan yola çıktık
On sekiz gün dolaştık uykusuz
Dağlar tepeler aştık
Yalnız düşman olsa neyse ne
Yakamızı bırakmayan
Açlıkla da savaştık.

Çarığını yiyen oldu
Kurşun değmeden ölen.

Elimizde kırma çifte, tektüfek
Tabakamızda asma yaprağından tütün
Dolandık durduk
Düşmanın parası pulu
Topu tüfeği
Eşi dostu
Nesi varsa biliyorduk.

Bağımız, bahçemiz, yaylamız
Atamıza verdiğimiz sözümüz vardı
Topraklarımız bölüşülünce
Bize bırakılan
Avuç içi kadardı.

Göz yumar mıydık
Madenlerimiz alınsın
Gazımız yağımız gitsin
Ekinimiz harmanımız yansın

Göz yumar mıydık
Atıldık yedi koldan
Yedi düvele karşı
Bağımsızlık bağımsızlık dedik
Kazandık savaşı.

Bekçilik sonrası içindi
Bir başka döneme geçildi.

Kerim Aydın ERDEM

★

HALKCA YAŞAMIŞLIK

Anlamsız yaşamışım çağlar boyunca,
Kara bulutlar yük olmuş kanatlarıma
Gönlümce uçamamışım.
Kalıcıl yaşamın tutsaklığında
Başkası yaşarken, yaşadım sanmışım,
Bitmeyen düşlerin özleminde.
Bir dert, bin derdime kucak açmış
Bilmemişim kimin ne dediğini.
Hep böyle ezik mi ezik!..
Çocuk kalmışım büyütülmemişim
Dudağımda gönül alan bir emzik.
Avutulmuşum, uyutulmuşum, unutulmuşum,
Başkası yaşarken, yaşadım sanmışım
Umutsuz kaygıların özleminde.
Bir kepenek, bir çarıkla mutlu olmuşuz
Firezli tarlanın, dikenli düzünde,
Kır çiçekleri bayram görümlüğümüz
Ey!.. Kara gecelerin yedi başlı devi,
Ne varsa hepsi bu bildiğimiz.
El oğlu çağcıl yaşarken
Bitmeyen arzuların özleminde.

Hakkı ERDOĞAN

GÜNAYDIN DİYECEĞİM

Duygusunu çalmışlar gülüşüm çirkin
Bir katı çaresizlikle bağlı dudaklarım
Pembe aydınlığını boğmuşlar
Kurşunlanıp durur sabahsız uykularım

Gölgeler bir başka mor yalnızlıklarda
Hep böyle tedirgin aydınlığım
Bir katıksız kuşkudur büyüyen içimde
Örneğin duraksız bir yarışta insanlığım

Bir dayanılmaz yalnızlık uzaklarda
İnsan dediğin ölmesini bilmeli
Çaresiz kalmışsa düzen içinde
Oturup bir yerde ağıtlar söylemeli

Zaman sağır şimdi, sancılar büyük
Yenik bir gündür eklediğim güne
Ne denli çaresiz ve yorgun avuntular
Bu tutsak ayaklar varmaz erdeme

Bir yeşil umut özlediğim yıllardır
Dibek taşlarında umutlar parça parça
İçimde hep o korku o ürkeklik
Ve öyküye varmak insanca

İnancın en köklüsü içimde
Kayguları bir bir yeneceğim
Bir yenik günün aydınlık sabahında
Size günaydın dileyeceğim

Halil EREZ

MUSTAFA DAYININ ÖYKÜSÜ

— Başaran'a —

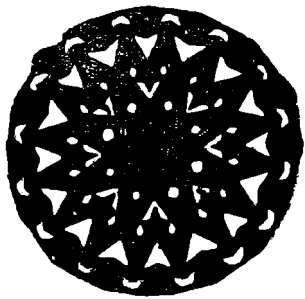
Kozkaya'nın Hamit Köyü'nde
Seksenlik Mustafa Dayı.
Gece uyur dal uyur da
Mustafa Dayı uyumaz.

Sarı buğda başağı harman ola
Yıllar yılı dayan dayan bitmez.
Savaştan savaşa düşman kaçar da
Mustafa Dayı direnir gitmez.

Ve yıllar sonra Devlet Baba
Öldürür Mustafa Dayı'yı:
"... Savaşta mı kaçarken mi aldın
Alnındaki yarayı..?"

Başında şarapnel yarası
Mustafa Dayı döver dizini:
"... Gâvurun şarapnelinden kurtuldum
Angara'nın lâfı yıktı beni..!"

Abdullah Rıza ERGÜVEN

Y O L

Bu yol aklım erdi ereli
Götürür çaresiz kentlere beni.
Kent diyorum sözcüklerin en güzeli,
Ölüm soğuk bir addır her zaman,
Duymak istemezsiniz hani.

Ayak bastığım ilk yaştan beri
Yoksulluğa, yalnızlığa uğradı çokça.
Babamın adımbaşı alnını terli,
Anamı yorgun gördüm ocakta.

İşsizliği, hastalığı, acıyı...
Dolandı toz duman içinde.
Aşk umdum yeşil bir kıyı,
Başından upuzun maviliğince,
Bir deniz unutturan her sızıyı

Güldüğüme bakmayın siz,
Çoraktan, çakıldan, yangın yerinden
Geçer bu yol akıl erdiremezsiniz..
Sevmek olmasa hayatı bir köşesinden,
O kente tükensin derim çaresiz.

Öyle beslendim olmak düşüncesinden,
Ayrılmak şöyle dursun, döndüremezsiniz...

Celâl ***ERTUĞAY***

SONRASI (*)

Sonra büyüdüler kanatlarında martıların
sonra büyüdüler ve korktular mağaralardan
ve hiç tanımadılar birbirlerini, hiç anlamadılar hiç...
oysa onlar hiç sevmezlerdi yakamozları, hiç sevişmezlerdi
dalyanlarda
yürekleri gözlerinde dolaştılar, ve umdular ve umdular
ne garip...
çatladı avurtları, çatladı avuçları, alınları belki de
kovuldular kapılardan ellerinde yürekleri ellerinde umutlar
aldı başlarını gitti onlar, gitti haber dönmedi...
bir şeyler kırıldı döküldü ezildi içlerinde yok oldu
bir şeyler burkuldu bir yerlerinde, dayandılar, dayandılar...
kondu baykuşlar damlarına dostluklarının, genç mi genç
çocuk mu çocuk...
yazdı sabanlar yine bir evlek toprağa tutkularını
ve duymadı ve bilmedi kimsecikler uskurlarından başka
vapurlarının
ve o sabandan başka

. . .

sonra büyüdüler kanatlarında martıların
sonra büyüdüler ve korktular onlardan
ve hiç tanımadılar birbirlerini, hiç anlamadılar, hiç...

Ergun EVREN

(*) Hazırlanmakta olan (Evrence) adlı kitabından.

DEVLET

Bir yel sarar içimi
Bakışların gözlerinden bana doğru
Vay canına derim bu ne ilginç dağbaşı

Bir devlet kurarım durup durup
Başkenti ağca yüreğin senin
İç gönenmelerinden kocca bir güneş

Beş değil on değil kaç yıl yaşamışız
Vay canına derim vay canına
Senin çiçeklerinden yoksun bahçelerde

Ben mi ayaklarım mı vardı ha
Okur muydum yüreğim mi atardı sevinir miydim
Demek bu düzene sen de sığabiliyordun

— Oysa bundan böyle dar gelir bana
Sensiz ay ışıkları
Vay canına —

Süreyya ERYAŞAR

★

TÜRKÜSÜ YALNIZLIĞIN

Bir kıraç türküde dokuyorum yalnızlığını
Yumuşaklığını çul kilimlerin

Subaşlarından eteklerinden dağların
Alaşağı bir maviliktir akıp giden
Sürtünen kirpiğine yalnızlığın

Saygımızı saygılarla sunmanın gülünçlüğü
Vurursa oltasına yalnızlığın
Deşer saçmalığını bir kıpırtı
Bir ses bir sesin yedeğinde
Giderken o mavi zıpkın

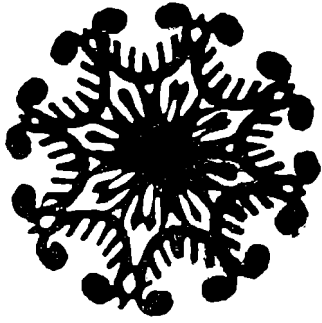
Sorumsuzca değil bir düzene bağlı
Belirli saatleri olmalı yalnızlığın
Yedeğinde sessizliği ve aşkı

Bir dağlı yüzüyle girmeli kentime
Sevdiğim reçine kokusu ağzının kıyısında

Ağzının kıyısında çakıltaşları
Ve martısı tırlapsız denizin
Çalkalanmalı her akşam yemekten sonra
O kösnül teknesi sevgimizin

Bir sürgün türküden sürüyorum yalnızlığı
İndirerek ağzının kıyısına o çakıltaşlarını

Ruşen HAKKI

CAN KULAĞI

Tutmadığı aykuşu yoktu kızımın
Buğday bakışlarıyla asfaltı kırk yardı
Kaç dil konuşsa okşadığı tosbağa
Kahkahanın dili bir

Yalnız kızım unutmaz unutulmuşları
Kumdan lokumlarıyla okyanusu beslerken
Balıkları güldürür
Ve özledikçe azat buzat uç uç böceklerini
Sarışın yağmurlara tırmanır
Düşünmeden düş görmeden düşmeden

Kesik saçları uzamış zarf içinde bile
Şiirler cevapsız kalır sorguları olmasa
Pembeye boyar sevgi yapraklarını
Sargısız kanayan parmağından

Büyümek sancısıdır Tanrı belki de
Her çizgisinden uçar bir cennet kuşu
Her kirpiğinde yaşlanır öpücükler

Tanrıyı duyar mıyız
Tanrı bizi duyar mı
Gülümser mi

Ya boş dönerse
En yükseğe salladığım salıncak

Talât Sait HALMAN

İZMİR'DEN ÇİZGİLER

İzmir körfezinde gülkurusu bir imbat
İncir kokan tütün kokan basmalı taze
Kordonboyu cıvıl cıvıl dalgalı oynak
Örtüsü sıyrılan gece kepaze

Tuz kokan rıhtımlar Çipro oltası
Rakılı sofralarda yorgun İstakoz
Karşıyaka şıkır şıkır Bayraklı suskun
Dalyalı yalılar yosun ve moloz

Deligöz bir bıçak bıçkın pantalon
Tedirgin gölgeler Eşrefpaşa'da
Yoksullukla sarmaş-dolaş sokak feneri
Küskün yazgılar karamaçada

Beyler hamamında mermerli kurna
Gürül gürül suların arıtamadığı kir
Basmane meydanı ışık ve telâş
Trenler dolar gider trenler dolu gelir

Kızılçullu yolunda alabildiğine bahçe
"Dudaktan Kalbe" gene o eski roman
Kınalı yapıncak hâlâ o hoppa çocuk
Bozyaka bağlarından seslenir Kenan

Göztepe sırtlarında Rakım Hoca bestesi
"Aşkın bana bir gizli elem oldu güzel yâr"
Yokuşlar dolusu öpüş sokaklar dolusu sevgi
İzmir şehrinde bütün mevsimler bahar

İlhan GEÇER

DENKLEM

Neyi anlatsam biraz yalan oluyor hep
Nerden başlasam bitmişliğime
Ölmek yenilenmektir diyorum
Yenilenmek belki yine kendimize

Sonra oturup bir çiçeği yaşıyorum usulca
Çay içimi zamanı bir yerlerde
Ben o çiçeği çok görmüştüm
Ama şimdi anımsamadım nerde

Büyür de hep içimizde bir korku
Örneğin bir it ulusa gecemizde
Eksilmek bir yıldızın ağmasıdır gökten
Ya da bir başka yıldız sonsuzun bir yerinde

Bitmek bir çiçekle bir insanla bir şeyle
Solumayın öyle büyüyor ciğerlerim
Ben gelmesine gelirim yine o yerlere
Siz bitirin de hele öykünüzü
Çoğalırım yeniden bitmişliğinize

Mesut GÜNGÖREN

KAÇAK VII.

Tanrı sonra hesap sorar
Batırma gemileri Kaptan
İçinde ben yoksam
Aşkım var.

İki örgü kayar iki omuzundan Tiber'in
Birini Vatikan tarar, diğerini Roma
Ya bu benim saçlarım ya bu
Yıkanması defne yapraklı sularda

Orada ben hep kenar gezdim
Hep ortada konuştu Papa
Anlamadım ama sezdim
İnsanlar yaşamalı diyordu aşkla

Aşk denince Kaptan gelir aklıma duramam
Tutar bir sigara yakarım
Bir günde bilseniz
Ne çok sigara yakarım.

Sen ıslak gözleriyle beni izleyen çocuk
Adın Veneziani'ydi duyduğum
Saygılı ağzından ürkek
Dökme gözlerini yoluma
Dökme yorulursun
Bana bakma beni sevme
Beni beni hiç
Yalnızlığıma yanılma çocuk

O denizler öyle umut mavisi
Ve o güvercin gemi bekliyorken limanda
Kalıcı değilim çocuk gideceğim
Kalbim bana tanıktır ki
Kendimi zemzem gibi taşırım da
Kimselere bırakmam bir yudum
Ben yalnız Kaptan'ı sevdim
Yalnız Kaptan'ın olurum.

Mevsimler çeşmesinde bir kuş
Adını bilemedim
Mevsimler çeşmesinde dönerek
Bir yıl önceye geçtim.

Pompei güller kenti bana ağır
Zaten gelincik tarlası ellerim
Bir de sen Pompei bir de sen
Taşıyamam ezginim.

Vezüv söz senin artık
Eteğinde bekliyorum anıt gibi
Yüzyıllar sonraya aynen kalayım
Vezüv külle beni

Tanrı sonra hesap sorar
Batırma gemileri Kaptan
İçinde ben yoksam
Aşkım var.

Türkân **İLDENİZ**

MUSTAFA KEMAL

Mustafa Kemal ülkü olmuş,
Uzak-yakın bütün bayraklarda.
Onunla uyanmış yeryüzü,
Sömürülmüş haklarda.

Mustafa Kemal özgürlük olmuş,
En güzel şarkıdır dudaklarda.
Yine başımızda, yine nöbette,
Kim demiş bizden uzaklarda?

Mustafa Kemal gerçek olmuş,
Çınlar sözleri kulaklarda:
"Türk! övün, çalış, güven"
Beraber yürüyoruz şafaklarda.

Mustafa Kemal sevgi olmuş,
Ilgıt ılgıt eser kavaklarda.
Özlem olmuş içimizde savrulur,
Mevsim mevsim düşen yapraklarda.

Mustafa Kemal bereket olmuş,
Uzanıp giden bu topraklarda.
Uygarlığın türküsünü söylüyor,
Gürül gürül akan ırmaklarda.

Mustafa Kemal bismillâh olmuş,
İnanmış dudaklarda.
Parıldar özgürlüğünde tutsak ulusların,
Dalgalanır bütün bayraklarda.

Özbek İNCEBAYRAKTAR

Halk Albümü'nden

LOHUSA TERİ

Bu gül nerden çıktı?
Bir ufak kadından çıktı.
Çiğ damlası durur şimdi
Yaprağında alnının.

Kocası işe gitti.
Solgun derisinde sabahın
Teri acılı gecenin
Yoğunlar bir sevinci.

Bir tek oda, soluyan gül
Bir tek yatak tanık işte,
Birlikte diktiler o gece
Sevişmenin toprağına.

Mavi kırağısı otların
Ve gül doğuran kadın
Döker lohusa terini
Damarlarından bir yaprağın.

Birleşir tane tane
Isısında yanan kanın
Gül suyudur analığın
Boşanır birdenbire.

Ceyhun Atuf KANSU

CUMARTESİ ÇIKMAZI

Bu Cumartesini öldüren biri var,
İyice biliyorum biri var.
Bakın C harfinin ortasından
Nasıl da incecik kan sızar,
Kaçıp gitmeliyim.

İnanmıyorsunuz değil mi,
Ben harfleri bile öldüremem
Bir tutam kırmızı biber gözlerimde,
Hüznün çiçeklenmesi, çırılçıplak,
Ayıp yerlerini örtmeliyim.

Ya bu öldürülmüş sokaklar, evler...
Akasyalar mı yaptı dersiniz, kimbilir?
Can çekişmesi olmalı bir iki pencere
Ve bu rüzgâr kesik kesik soluması;
Bekçi düdükleri aman, kaçmalıyım.

Saplanan bıçak mı perdelerin karnına,
İkiz gölgeler mi uzun, turuncu?
Kan tutmuş bu ayaklar benim değil,
Ölüm sesimi çalmış birisi,
Kendi ellerimle bulmalıyım.

İpini kesmişler yıldızların
Kimi ağaçlara takılı kalmış,
Kimi çatılarda, kimi bahçelerde.
Eteğinden tutuşturuyorlar geceyi
Usulca tabancamı çıkarmalıyım.

Ayak sesleri var merdivenlerde
Gelen Pazar ve senin rüzgârın,
Cumartesi bir siyah-beyaz şimdi;
Anladım, sensizlik başlarsa bir yerde,
Ben bitmeliyim.

Mustafa Necati KARAER

SÜLEYMAN

IV

Ben Süleyman'ım şimdi
Uzak geçmişlerden yakın geleceklere
Sırtında taşıyan çağı
Eken biçen ve işleyen
Irgat Süleyman
Olmayan bir karış toprağı

Kendimden başka
Kuvvetim yok benim

Ben köle Süleyman'ım
Adım yazılır
"İnsan Hakları"nda, Anayasalarda
Benimle büyür benimle küçülür zaman

Kitaplardan başka yerde
Hürriyetim yok benim

Ben emekçi Süleyman'ım
Ne sonuncusuyum ne ilki
Benimle işlenir madenler
Benimle kazanılır meydan savaşları
Benimle tezgâhlanır üslerine atomlar
Benimle içilir viski

Soframda kendimi yerim sade
Soframda etim yok benim

Ben zenci Süleyman'ım
Işık vermez dibine hürriyet heykelleri
Önümden kaçırılmış insanlık
Korkuyla benim
Bana doğru uzanmış geleceğin elleri

Ben çıplak Süleyman'ım
Devletim yok benim

Subutay KARAHASANOĞLU

★

SESLERDE

Güneş büyüye büyüye iner yeryüzüne

Hem ağaca hem bakıra erişir sesi
Dinlenik ve korkusuz
Bir ıssızlığı serinletir ayakları

Öğle sularını ve içimizi
Yeni bir savaşa başlatır
Aşınmaz bir direnç salar kanımıza

Dörtnal çıkar devrimin atları
Alanlar ve sevinçler dolusu
Bir eylem çizilir çocuklara

Yiğit ve istekli
Sesimizi uzatırsak kazmalara
Azalır toprağın üzüntüsü

Güneş büyüye büyüye iner yeryüzüne

Mehmet KIYAT

YİTİK OZAN

Az önce buradaydı. Gitmiş...
Onu boşuna arama esin!'
Az önce buradaydı, gitmiş;
Senin geleceğini nereden bilsin?..

Yaşamıştı. Çünkü değmişti gerçeğe.
Ansızın küf kapıyı gıcırdatarak
Sen girdin... Kucağında çiçeklerle

Sen... Saydam kanatlarınla, çıplak
Ayaklarınla - giriverdin işte -
Örtüleri, perdeleri uçurarak,
Durdun!.. Ve o yok... Kalakaldın öyle.

Daha yeni gitmiş olacaktı: Masada,
Eskimiş hasır şapkası, güneş gözlüğü
Duruyordu ve... Tablada:
Uzamış külü, yarısı yanmış bir sigara...

Dolaştın soluyarak sonra
Esintiden camlar titredi,
Kâğıtlar uçuştu, resimler düştü.

Baktın... O çan minarelerinden
Ne varsa toplamıştı da
Mercanlarını, deniz ağaçlarını, kuşlarını
Alıp gitmişti işte...

Şimdi inip çıkıyordu göğüsleri
Derin, derin,
Duvarda yağlı boya bir portrenin:
Düşmüştü muz ağaçlarının yanına
Telden yapılmış yorgun bir geyik

Ve düşünen adamı elleri arasında
Başı, öne eğik,
Düşünüyordu daha!..

Ve onun betikleriydi orada,
Döner yuvarlanır gibiydi yerinden
Çünkü koltuğunda yokluğu andıran karanlık
Göze çarpmıyordu ilk girişte.

Oysa dışarısı günlük güneşlik
Dışarısı, öylesine aydınlık;
Gül ve balık işlenmişti de ucuna
Mavilikle oynuyordu işte
Enginlere doğru alçalıp yükselen
Bir kayık...
Belki de ozanın yüreğinden bir buğu
Boylu boyunca uzanıyordu canlılıkla
Menekşeli çiçekliğin atlıkarıncasında;
Bir kedinin kırlangıçlara tutuluşu gibi
Onun güzel günlere tutkunluğu...

O zaman, iyi yürekli esin,
Pırıl pırıl incilerini döktü gözlerinden
Bıraktı getirdiği çiçekleri masaya;
Japon işi kalemliği, eyfelli sayfa açıcısını,
Boncuklu hançeri, değer gibi, okşadı,
Birkaç kez kirpiklerini açıp kapayarak
Silmek istedi ıslak gözlerini:
"Çok güç" dedi "Ben ona alışmıştım"
"Çaresiz bir başka ozan bulmaya gideceğim."

Daha az önce buradaydı işte,
Gitmiş.....
Artık bilirim bir daha sen de gelmezsin!

Halil KOCAGÖZ

TUTTUM BİR UCUNDAN DENİZİ

Rüzgârlı bir yaz denizinde
Beşik gibi sarhoş sırılsıklam
Budandı yelkenimiz direğimiz
Yıldızların koptuğu fırtınada

Düşerken yıldızlar gökyüzü derinliğine
Rüyalardan
İndik sığ denizler altına
Dinledik bin kez tuzun ve suyun sesini
Geçerken kumun içinden

Yeşil bir dünya mavinin ucunda
Hapsetmiş güzlerine uykuyu
Sevmekten parmaklarımız yorgun
Ufuk rengi karanlık şaraplar
Duran o kent bahçeleri

Kemâlettin KOÇ

★

BİR SANCISI VAR GÜMÜŞKÖYLÜ BACIMIN

"gözyaşımdan dilekçemle
yettim kapına vardım ben"

ölümlüdür duyduğum sevinç bacım
ko sen bir an beni de
elüstü tuttuğun ağan yerine
dert üstü dert kavuştuğum acıdır acı
ko bacım ko biran beni de

kolüstü kol acıları yumruk acısı
kafa acıları nidem yalnızlığımın
tutmuyor

tutmuyorsa kolum benim ne suçum
ko beni ellere ellere gideyim
sancı tutmuş ağrı tutmuşsa nideyim
ve gözyaşları göz acıları bacım nideyim

göz yürek yürek göz olmuyor bacım
gözyaşları duyulmuş sancı duyulmuyor
görene dek
çekene dek bilinmiyor
ko beni ko beni de nideyim
el kahrı çekilmiyor

Alâaddin KORKMAZ

★

BEKLEME DURAKLARINDA SENİ

Demir kapılar sürgülenir, kurşun!
Sınırlanır mayalanan umutlar
Ziyaret günleri değilse
Hastabakıcılarla gardiyanlar
Lehimler ekşimsi küflü beklemeyi gösterişle
Sen çıkıp gelmeyince
Kıskançlık boy verir ince ince sızılı
Gökleri düzenler bir tanrı danışmadan
Kadına boyun eğmek düşer ülkemizde.

Bir "günaydın"ı iki yıl uzatırım
Çocuklar su taşır testiler dolusu türkülü
Ot kuşatır kıraç toprakları. Ne çare?
Belki dörttür ikinin katı, ama
Aritmetik ne derse desin
Zehir dolu ladin ağacı
Serper zehirini soyunuk, güdümlü, çetin
Sensiz güzelliklere ve yaşantıma
Ben altı kurşunu sürmüş dolaşırım.

Muazzez MENEMENCİOĞLU

BİR KEMAN SESİNİN UCUNDA

Sarışın sesli çocuk
Gökyüzünün sarışın çocuğu
Ayağındaki beyaz sargı bezi
Gözlerindeki beyaz güvercin
Kaygan mermer üzerinde
İlkyaz akşamlarının üzünç trafiği

Sarışın sesli çocuk
Gökyüzünün sarışın çocuğu
Ayın yüzündeki sessiz mavilik
Sabah olunca
Senin yüzünü aydınlatır
Senin gözlerini aydınlatır
Gözlerindeki sessiz pırıltı
Her saat başı hatırlanan
Bir keman sesinin ucundadır

Sarışın sesli çocuk
Kuşlar çoğalır gözlerinde
Kuşların gölgeleri çoğalır
Yolculukların unutulmaz hüznü
Telefondaki gözyaşların
Her saat başı hatırlanan
Bir keman sesinin ucundadır

Anıl MERİÇELLİ

AĞARTI

Uzanmış bozkırın çiğnine
Güzelliyerek türkülerinde özgürlüğü
Ve yorgun düşmüş çağına
Uzak Asya'nın gerillacıları gibi

Bunca ezikliğinde Anadolu'nun
Büyür elleri güneşe doğru
Gözlerinin akı böler karanlığı
Çünkü yaralı bir geyiktir
Koynunda kara ormanların
Salt öfkesini boğuyordur sularda
İnlemesine eğmiştir dağları
Bir nice yoklukta

Döle koşan bir kısraktır özgürlük
Şimdi yolunda köyünün
Öbek öbektir göğünde
Şafak bulutları
Sarmak üzredir yarasını
Bol güneşli bir kuşluğa doğru
Günün ilk ışıkları

Orhun OĞUZKAN

GÜZ ÇOCUĞU

Sonbahar güllerle bir ince hüzündür.
Kadınlar, ıslak avlularda çamaşırlar süzülür

Sen beni hiç bilmedin uzun bir kıştan sonra bile
Çıkardığım, yastıklardan uzun yaz güneşlerinde bile

Geçmişlere bakarsan yağmurlar sandukalar durur
Bir sokaktır yaşlı kent sabahlar üzgün durur.

Yağmurlara, ahşap evlere III üncü Selim'e
Geçmiş her şeye gider bir suya, bir ekime.

Sonbahar, beklediğimle bir ince hüzündür
Yalnızlığımdır, ıslak avlularda, kadınlar üşür.

Âdil OLTA

★

İÇERDEKİ ADAM

Parmaklarımın ucunda kalan kokusu portakal yapraklarının
En güzel mevsimleri anımsatır bana
Bu kirli gri duvarlı avluda
Bu ot yatakta
Korkunun ne demek olduğunu çok iyi bilirim.

Badem ağaçları en güzel çiçeklerini açarken
Çıkıp dağlara karşı bağıracaksın
Akşam sefaları tek tek açarken
Ağlayacaksın.
Ve o en güzel yaz akşamlarında sular durulurken
En güzel içkileri içmek
En güzel kadınları okşamak
En güzel uykuları uyumak gerek.

Yitikliğimiz, çaresizliğimiz değildir bizi öldüren
Baharı içinde duyabilmek
Toprağı koklamak türkülerde kana kana.
Şimdi kimbilir ne denli güzeldir siyah incir ağaçları
Şafağa karşı sigara tellendirebilmek
Ben, içerdeki adam
Gün ışığına hasret
Yürümeğe hasret
Konuşmağa hasret
Ne kadar öldüğümü sorsalar bir şey diyemem.

Leylâ ONAT

★

SENSİZ DÜŞLER

Seni çağırdım düşümde çığlık çığlığa
Duymadın
Götürdüler bilinmez ıraklara götürdüler dönüşsüz
Coplardır inen özgürlüğüme
Oysa birdi kanımız, inancımız
Birdi uğruna öleceğimiz toprak
Senden ayrılmak pahasına
Tutamazdın ellerimi biliyorum
Üşüse de yansa da tutamazdın ellerimi
Ellerimdi kelepçeli, yüreğimdi
İnen coplardı özgürlüğüme apansız

Bir gökyüzü ağlıyordu sen yoktun
Özgürlüğe özlem gözlerimi gizleyemezdim.
Gizleyemezdim cop izlerini
Seni çağırdım düşümde çığlık çığlığa
Duymadın
Alanlarda sıkılı yumruğum duruyordu.

Nedim ORTA

★

PESPEMBE MOSMOR

Ve bir akşamdır, çöker sulara sessizden sessizden
Bir yel eser, kımıldatır yapraklarını yeşil çiçeklerin.
Bir mor su uzar sonsuzluğa değin,
Kımıltılı ve özgür.
Bir büyük yalımdır şimdi ötelerde güneş,
Bulutlara tutkun.

Mutluluk bir tutam sudur şimdi,
Kımıldar dökülür avuçlardan.
Ve tutkusu büyür insanoğlunun.
Asır asır, çağ çağ büyür bir kutsal düş,
Pespembe, mosmor.

Bir çay bardağında unutulur akşamlar,
Seviler bir kızıl yalıma durur.
Hiç söylenmemiş bir ezgi yayılır havaya taptaze.
Görünmeyen eller, görünmeyen yazılarla süslerler gökyüzünü.
Ve bir isim, seviyi, tutkuyu, özlemi birbirine katar.
Ve bir kutsal düş ak dağ doruklarından mor sulara dek,
Yayılır dalga dalga,
Ama usuldan usuldan.

M. Oğuz ÖN

O ŞARKI YİNE BAŞLANAN YERDE

Kervanlar dizilmiş başladı yolum
Sızılı bir acı yakıp eriten
Her köprübaşı zorunlu durak
Anlatılmaz hikâyedir başlayıp biten
Üçgenlerin içinde düşüncem çıplak
Kurumuş gül kokusu benim bulduğum

Küçük kuşlar havalandı tül perdelerden
Bağıran ses haber verir
Başlayan yalnızlık
Daha limon sarısıyken ortalık
Bel bağladığımız gemi döner seferden

Yükleri ne aşk ne ufalmış kum
Uzak iklimlerde açmış çiçekler
Vazoya koyduğum bir demet korkum
Bakın vuruldu kapılar
Ak yüzleri dalga dalga
Gelecek gelecek çocuklar

Her şeyin gerisinde bir istasyon var
Bekçisi tren düdüğü geceleri
Hatırladıkça içimde bağlar kopar
Sanki gökyüzünde bulutlar dağılır
Yüreğimin en gizli noktasına
Kocaman bir hüzün yığılır kalır

Denizin üstünde kaynaşır yeşil
Renkler cennetinde açılan duygu
Kopmuş çizgiler bir bir birleşir
Gözümde yanarken umut feneri
Köpürmektedir çılgınlık seli

Meyvanın olgunu düştü düşecek
Kapansın yaralar bitsin bu oyun
Çağıran sulara kulak ver dinle
O şarkı yine de başlanan yerde
Haydi devam et ateşli sesinle

Yeniden tanıdım zaman uçurum
Zaman kemiğimi kemiren bir kurt
Zaman bir sokaksa çaresiz zaman
Ben de çiseleyen büyük yağmurum

Ali Reşat ÖZDEMİR

★

BUNALIM

Bulvarlarında Ankara'nın
O dumanlı akşamüstleri
Öz vatanında vatansızlar gibi
Öylesine bir bunalım ki güzelim
Ölümden de beter
Yalnızlıktan da ileri.

Bulvarlarında Ankara'nın
Nene gerek mutluluğu insanların?
Sen mi kaldın haksızlığa direnecek?
Ömrünün o en güzel çağını
Bu nankör oyunlara verecek
Sen mi kaldm haksızlığa direnecek?

Bu uyuyan insanlar için bu şahlanış neden?
27 Mayıs gibi en güzel çağında
Bu harcanış neden?

Bulvarlarında Ankara'nın
Yaşadın, savaştın, eğilmedin
Sevdin habire, bana mısın demedin

Adadın dostlarına baştanbaşa gençliğini
Omuzlarında cüceler dev sandılar kendilerini
Ve arkadan vurdular seni
Düşmanların değil
Dostların!

Bulvarlarında Ankara'nın
— "Dur, nereye?"
Bütün yürekli insanlar gibi
Söylemelisin son sözlerini
Geleceğe..

Küçük şeylerde arama artık mutluluğu
İnançlarının zaferinde arayacaksın onu
Ölürken bile erkekçe öleceksin!

Bulvarlarında Ankara'nın
Kahpedir arkadaşını yalnız bırakanlar
Kahpedir dostlarını arkadan vuranlar
Diye haykıracaksın!

Ve bir gün
Kesecekler yolunu
— "Dur, nereye?"
Yıllarca sunduğun dostluğu çalmak üzere
Aldırmayacaksın..

Kalbinin içindeki o erkekçe güzelliği
Göstermeden kimseye
Dostluğunun zerresini kimseye tattırmadan

Yalnız yaşayacaksın!..

Şinasi ÖZDENOĞLU

YAŞAMAK ADINA

Martılar uçuştu bir kere
Solgun ışığında gecelerin
Mutluluk çemberinde tutsak
Yalnızlık mağaralarında geleceğin.

Tedirgin oluyor insan
Dağılmayı görsün düşüncelerin
Zamanı terkeder gider
Sisli karanlığında geçmişlerin.

Alışması zor ve kolay
Bir tutku ki ölümsüz
Varlığımız sizinledir
Yokluğumuz kimsesiz.

Tedirgin oluyor insan
Dağılmayı görsün düşüncelerin
Boşluğunda yapayalnız
Geçmiş ve geleceğin.

Mustafa SARKILAR

BİLDİRİ

bu belki son susuşum
bu yorgunluğumdur kentin duraklarında bu benim
en güzel uğraşım bilinmez yılgın savaşlar öncesi

biz severiz insanları ne
denli katı olsalar da bir ince yerimiz sızlar oysa
sevmezler bizi sonra susarlar hayınca üzerimize
yürüyüp

biz severiz insanları
işte en zayıf tarafımız alıp götürmek isterler ve
asmak kentin en büyük alanında

sonra zaman atlar

alkış tutarlar yenilsek
de bir gün alkış tutarlar anılarımıza bir sıcak acılar kalır dökülür gözyaşları anıtın

biz severiz insanları
anıt ağlar görürüz o taşoymalı yapıtlardan pişmanlığınızı sizin

bıçak derine işler

şimdi güzel kavgaların
sona ermişliğidir saydam alıp götürür gel-geç tasalarımızı bir başına dolaşır ruhsal bedenimiz

artık unutun bizi

artık unutun çok yoruldu
imgelerimiz bağışlamak elimizde değil ve gereksiz

düşünmemiştik bunu hiç
artık unutun

öldük ne güzel

biz severiz insanları
ezik yaşantımızda ve kentin gömütlüğünde

karışmayın siz

Siyami ÖZEL

★

RENKLİ FOTOĞRAF

Çayır otlarına bir lekecik pas güneşten
İçkilerin üstündeki küf gibi.
Güneydoğuda bir değirmen
Hep aynı yöne özlemi.
Elinde kozhelvası bir kadın.
Bir köşesi delinmiş yıldızların
Köşelerle dolu sonsuz.
Bir akçiğdem, bir kulağa kaçan
Taşları yoğuran bir rüzgâr
Elinde felsefe bir kadın.

İnci Ramiz ÖZKAN

DOLUDİZGİN

Elim tutmuyor ayağım tutmuyor sizse benden
benden varmış gibi hayır gözüme gözüme bakıp
sanki varmış gibi benden hayır siz de.

Elim ayağım aha vallah tutmuyor işte kesik
kesik gözünü sevdiğim posta telleri
işte ondan dumanlı başım zehir aşım
kesik bre posta telleri yârdan haber yok.

Sanki karanlığımı harman savurup da n'olacaksınız
tutun ki ben size verdim yüreğimi tamtakır
tutun ki haber gelmeyen yâr siz olacaksınız.

Bırakın elim tutmazken ayağım tutmazken doludizgin
doludizgin varmışım yokluğunun acımsı mutluluğuna
varmışken bırakın doludizgin doludizgin doludizgin.

Kaya ÖZTAŞ

★

SEVMEYTİŞİM

1

hiç sevmek bir sevmekten azdır
bir sevmek iki sevmekten azdır
iki sevmek seni sevmekten az

2

sevgim eylemdir
sevgin eylemdir
sevgi çetece sevmektir

3

sevmek umuttan öte
umut utopya
sevgi madde

4

yurt ve halk
en güç sevilme sizin
gerçek sevenle yalan seveni ayırmak

5

bir eski japon ozanı düşünür — sıcakta
çok yel taşıyacak zavallı yelpazesini
düşünürüm ben sıcakta soğukta türkiyemin insanını

6

sevmekçe güç sol olmak
iki sözcükte
geleceği göğe kaldırmak

7

başkaldırmak sevmekçe
prag paris rio meksiko istanbul
sevmek yaşamakça

8

yoksullar karadır yaşamak için
karalar yürür yoksulluğa karşı
yürümek azdır yürümek az karalığa karşı

Yüksel PAZARKAYA

GİYOTİN

en güzel zencidir gece
çocukların ekmeğe ağladıkları
hani o elsiz ayaksız kaldığımız
yolların kesildiği

kana bulandığı ıslak martı kanatlarının
sızılar üretilen kış dağlarında
bağırgan suskusunda özlemin

kalınan biryerlerde sonra uçsuz bucaksız
kılıçları parlak bedevilerin
vurulmaya hazır boyunlarımız

Aykut POTUROĞLU

★

ÇELİŞKİ

— Bülent Ecevit'e —

Bir vitrinde yanyana iki betik
Biri Risale-i Nur, biri NUTUK
Kırk beş yılda hani az yol almadık!

Mehmet SALİHOĞLU

UZAKLARDA

Şüpheyi cebine koymuş
Kara paltolu adam geceye kaçıyor
Gözlerinden sızan sözcükleri soğuklara bıraktım
Bu yılın en saatli güzelleri pencerelerde
Ayrıca dolaşıyoruz diyelim bir yerimizi
O işte gün içinde dirim güneşi
Ortalık karanlık sen uzaklarda dolaşan
Geceye koşsan koca gözlü bir şeyin ışıltısı
Yüzün suyun yüzünde gölgene dalmış gidiyor
Kargalara keşiş ürkekliği vermişler
Ay nasıl da uzuyor ve güzelleşiyor
Kertenkele korkulu kızlar duvarlarında gezinen
Soluklarını çekip içlerine saklanmışlar
Çok kırlar manastır biçiminde
Yaz sonu otlarına gizlenip gözlerimi tutma
Kuş döğüşü bakışlı yüzün çizer korkumu
Seyrek ama hep böyle bir alışkanlığın altında
Yorgun uyumaya hazır
İçimde ayazın kanı vurur çanı ölümün ucundan.

Teoman SARIKÂHYA

★

YAĞMUR SONU

Kim çekti bu çizgiyi gökyüzüne
Uzak nehirlerin sesini duyuyorum
Bambular palmiyeler budalar

Bir akşamüstü yağmurla yıkanan
Çiçeklerin hepsi güzel
Gözlerim dalıyor kırmızıdan başlayıp
Gökte yeşil bulutlar

Yok içimde en ufak bir mutsuzluk
Bulutların ardındaki dünyalar benim
Sevginin iklimleri
Sığınaklar

Kim geziniyor notalar üzerinde
En güzel besteler söyleniyor
Venedik'te bir gece
Mandolinler gitarlar

Haway danslarını izliyorum en sıcak kadınlarda
Ananas tarlaları buram buram
Denizlerde en sıcak yaz

Gökyüzünde çizgiler beyaz üstüne mavi üstüne
Uzak sevgilerin özlemini duyuyorum
Sarı saçlar siyah saçlar dudaklar

Mete ŞAMİLGİL

★

ÇALIŞMAK

Çalışmak dediğin büyük ibadet
Öylesine makbul Tanrı katında
Çalışan kazanır ergeç sonunda
Yaşar mutluluğun saltanatında.

M. Sabih ŞENDİL

GÜLECEĞİZ

gel biraz dediysem sana tutkunluğumdur
ne denli diyorsam yaklaş gülümse
gelecek günlerin var ya işte onu diyorum
işledikçe parıldar kurtuluş kesimlerin
şunlar değerli memelerin boraks, wolfram

seni okşamak diyorsam dadaş erkekliğimle
avuçlarımda uykulu titreyişlerin bunlar
nerene dokunsam bir halkçı döllenmedir
ne değin sonsuz ki onu diyorum
türkülerin bir kurtuluş savaşçısı ağzımda

gün dediğin de ne kısa bir soluk
sürükler akıntıda hiçlerini
ergeç satılmışlarda gidecek onu diyorum
çocuklar barış ürünlerini gülecekler
bağımsızlık kanlarımızla boyverecek küçüğüm.

(*) Yakında yayınlanacak "Günün Apansız Açıklanması" adlı betikten.

Tekin SÖNMEZ

★

DAHA DÜN

— Küçük kızım İpek'e —

Küçükse büyür bir çiçek olup elinizde
Gözler yolunuzu günboyu mavi-mavi
Ne söylemişti çıkarken çukulata, bisküit. —

Akşam dönersiniz yorgun
Şimdi biraz da mutlusunuz.

Sonra okul, arkadaş, toplantı ve sinema
Oysa siz eşinizle ne de çok azsınız
Açarsınız kapıyı yeniye karşı sessiz.

Daha dün küçücüktü
Şimdi biraz da korkulusunuz.

Ersan SÖZER

★

YAŞAMAK GÜLLERİ ADINA

Gelişir eskimemiz soluk düşünceler elinde
Üstümüze düşen, gelecek çağların doğasal mavisidir
çırılçıplak
Bulamazken uçsuz sonsuzu günışığında,
Her şey taptaze, sımsıcak.

Döne-döne kendi yoksulluğunu korkutan ölümün
Tutarsız bir gizle birleşmesi içimizde;
Ve buzul bir boşluğun büyümesi dağ dağ
Utançla, sevgiyle.

Uzar delice bir ışık, zamanla biriken dizilerde
Biz örerken ağımızı yapışkan, ıslak sokaklarda
Açılır çok yönlü kapılar günaydınlar için hep
Yaşamak gülleri adına.

Ersan SÖZER

★

HEP AYNI YAŞANTI

Çakıltaşı düşünür akan suda
Gelmiş geçmiş anılarını
Gözyaşı yoktu hiç
Pırıl pırıldı başında güneş
Ellerinde papatyalar gelincikler

Hiç böylesini görmemişti
Sürüklenmemişti itile kakıla
Rüzgâr alırdı yangınını
Tozunu toprağını yağmur
Olurdu gencecik

Nice güzellerin ayakları değmişti
Sevdalarını dinlemişti yana yakıla
Niyet tutmuşlardı saklayıp avuçlarına
— Bil bakalım hangisi —

Bilemezdi nasıl geçerdi zaman
Bir gün üstünde bir serçe sekerdi
Bir gün dolardı kelebekler
En güzel hayallerle çocuksu

Sonra nasıl oldu anlayamadı hiç
Bir el atıvermişti sulara
Yıllar yıllar nice yıllar geçti
Hep o sulardadır hâlâ

Mete ŞÂMİLGİL

★

A Y N A

Bir yanımda yaz / bir yanımda güz
Yürüyorum gece gündüz
Yürüyorum yönüm halka
Yürüyorum / yürüyorum / yürüyorum
Yüreğim bir patika
İniş yokuş düz...

Bir ayna var bozkırda günvurmuş
Bakınca kendimi görüyorum
Toprak ayağımda çarık
Güneş sırtımda hırka...

Hasan ŞİMŞEK

ÖDÜL

En umulmadık yerlerde
Çiçeklere ödüllenir renkler
Nasıl taşırsınız gizli derinlerinden yerin
Damarsular bildik renkleri

Nasıl çıkarırsınız kan pıhtılarınızdan
Siz ey yalnız savaşçılar
En uzak erinçleri
Aktıkça ödüllenir toprağa kan

Nasıl büyürsünüz saç aşağı baş yukarı
—Okudukça bin kez— çocuklar
Uygunadımların yankılanan aydınlığında
Ödüllenir sabaha umut

Hasan ŞİŞLİ

A. Utter: yatan çıplak

TANRI SOYU

Usunda hiç kımıldamadan duran alıcı kuş
Bir av görse öylesine çevik
Gökyüzünde döne döne yükselir
Ne iniş var onlara ne yokuş

Sen ki insan oğlusun
Ne usun zincire vurulmuş
Ne de paslanmış yüreğindeki demir
Eski Yunanda tanrıların bir soyusun

Dağ taş özgürlüğü seninle paylaşmış
Rüzgâr doruklara seni çiziyor bak
Seninle inmede açık denizlere ırmak
Nice beller nice tepeler aşmış

Doğaya okuyup yazmayı sen öğrettin
Kayalar heykel oldular senin elinde
Füzelerin herbiri bir uzay ilinde
Masallarla değil sayılarla gittin

Mesut TARCAN

★

DİŞLERİ DİŞLERİNİ
BİLER Mİ
NE

a —

susar bakışlarımız kör kuyularca
dudaklarımızda kurşun akı bin kilit
kirpiklerimiz diken - diken
yüzümüzden düşen bin parça - yüz bin parça
umutlarımız saçaklarda buz mu ne...

b —

al - al mı uçları sapları kara mı kara
alev alev gözleri kanaçalan
soğuk - yılan bakışlarıdır bize dönük
dolup dolup boşalan avurtları
suskunluğumuza karşıt
yorulmaz mı ne...

ısırdı - ısıracaklar
dişleri - dişlerini biler mi ne

c —

sanmayın susmak "evet"tir...

Osman Özan TEKİN

★

YAĞMURDA AĞLAMAK

Yağmuru sevmem ben, ne gece, ne gündüzün
Oysa yağmur sesi dantelidir hüznümüzün..
İşler içimize ince ince
Unutulmuş küçük şeylerden
Bir gül motifi..

Çıkar yürürsen yağmurda bir gün
Bırak saçlarını ıslansın biraz
Tutma sakın yalvarırım gözyaşlarını
Süzülsün yanaklarından tuzlu, sıcak
Öyle hoş ki göreceksin, yağmurda ağlamak!..

Cavidan TÜMERKAN

BİR SAVAŞ KAÇAĞININ GÖZÜYLE DEVRİM

31 mayıs 1968. Dover'den kalkan araba vapuru Boulogne limanına tam geceyarısı indirmişti bizi. Liman işçileri ve hamallar, yaktıkları ateşin çevresinde toplanmış ısınıyorlardı. Arabamızı bir köşeye çekerek uykuya daldık. Sabahleyin öğrencilerin ve işçilerin gösterileriyle o kiliçik liman kenti dinamit dolu bir fıçıyı andırıyordu. Arkadaşlar; aman kaçalım bir an önce, diye bağırdılar. Ben durup hiç olmazsa seyredelim, dedim... İstanbul'a dek hep o yöne baktım galiba...

durdum bugün sen olan ışığı ve sisi seyrettim
güneş uçuyordu buğu-buğu
uçup dağılıyordu gazetelerin yapraklarına
ve ünlü bir yazar
gizlendiği bir mezarın oyuğunda
yaşamı anlatıyordu
gizini dölyatağının

kuşlar uçuyordu
ateşten gagalarını takırdatarak
arabalar uzak bir yerlere doğru koşuyordu
kat-kat toprağı
yeniden çatlatarak
ve bir bulutu arkalarında savurarak

dün sıvışıp kaybolmuştu
bugün bir başka renk
ağaçlar koşuyordu dante'nin söylediği ırmağa
(masal dinleyen kalmadı
çocuklar hep saldırgan)
polisler kazanamaz bu sokak savaşlarını

makineli tüfekler
gaz bombaları
topuzlar
uyan ey çağ ey en büyük saldırı

işte böyle saldırgan çocuk
her gece yalnız uyuduğun
tek yataklı odaların duvar kâğıtlarındaki özgürlüğü
savunurken en pahalı kentsoylu kuşkularına karşı
eski bir maske
ya da sokrat'tan artakalan bir yüz
ya da odeseus
girer koluna
kutlar seni

ve her sabah tıraş olduğun
tarandığın bir aynada
alanlar ve sokaklar belirir ve kahramanlığın
ve yüzün över
gözlerine gülümseyen
aynadaki yüzü

işte böyle saldırgan çocuk
yaşadığın deneysel dünyada
tüm görüngüler çözümlenir
anahtar deliklerine
söylediğin türkü
ve su atomları
yaratmaya başlar
kendi denizini

ve kurtuluşu özlediğin an
bir el taşır seni
arabalar trenler gemiler ve uçaklar ötesinde

sisli kentlerin
buğulu göklerine
ıslığından kırılan
sarı yakut
gül dikenlerine

bırak seyredeyim sisini ateşini
çünkü onlardır
geleceği icat eden ve seni ey kent
hiç ertelenmeyen toplantı
ay çiçeği
en yağlı
tohum

Osman TÜRKAY

(*) Ozanın yakında yayınlanacak olan "Uyurgezer" adlı kitabından.

★

GÜLHANE PARKI

takvimler otuz eylülü gösteriyordu
ve ellerimde bir ayva kokusu
sapsarı bir gün ışıyor yeryüzünde
saçlarımda ayaklarımda
ağzımda kulaklarımda burnumda

ey sonsuzluğun açılan iyilik çiçekleri
ey sapsarı eti arabalarının tekerlekleri gibi güneş
ey sapsarı bir gül
sizi zeüs adına selâmlıyorum
zeüs aşkına çocukluğum ilk gençliğim ve gülhane parkı
bir anadolu gülüdür

anadolu gülü dağda çiçek açar
ve eşkiya ateşleriyle beslenir
ve bir kurşun gibi
karım ve kız çocuğumla
çoban ateşleriyle ısınıp
mevsimlerden güzü seçerek
sağduyuya ve yaşantıya yaslanıp
damarlarımın soluk aldığı aşkla
gölgelerin soluduğu bir oyunda
yürekle birlikte olmaktır
anadolu gülü demek

ve dağdan indik
kaç yüzyıl oldu ki bilemiyoruz
toprak diye istanbul kentini belledik
aslında
ve sana sesleniyoruz gülhane parkı
sana koşuyoruz
karım ve kız çocuğumla mavi bir göğü seçip
kollarına koşuyoruz.

Tüm eşkiya ateşleri eskidi
dağda vahşi hayvanlar tükendi
ve hayvanat bahçesini seviyor kızım
gözlerinde olağanüstü merak
işte hüznün arslanları
işte geyikleri karacaları ceylânları hüznün
ve büyük bir havuzda
hüzün gözlü kuğular

kuğulara simit atıyoruz
dövüşüyorlar ağır bir şarkının ezgileri gibi
ağız ağıza kanat kanata
ve garip sesler çıkartıyorlar
ve kıyıda kanatlarını çırpa çırpa kurunuyorlar

gülhane parkı deli bir ırmaktır
gülhane parkı mor yeşil mavi ve aşk gibi soyludur
gülhane parkı dilim ve damağım arasındaki sultan
bir saray gibi soluğu
elmas altın ve mücevherlerle
delikanlı çağımdaki şeytan oyunu

ellerimin ve avuçlarımın içindeki çizgilerle büyüyor gülhane parkı
ala balıkları gülhane parkını ve hüzünü seviyorum
ve hüznün yaprakları düşüyor
geniş iki yanı ağaçlı uzun yola
bir erkek bir kadına bir kadın bir erkeğe
lâcivert yeşil ve mor günlere
bir bankın üzerine sarı yapraklar düşüyor
ve durmaksızın ölüm gibi sessizce
gözlerim gri gökte

papatyalar mıdır karanfiller midir güller mi
nedir bu yeşilliklerden yükselen kokulardaki büyü
ve gülhane parkında bebeğiyle oynuyor kızım
karım sigara içiyor
ve ben sırtımı bir çınar ağacına dayıyorum
ve sıcak toprağın soluğundaki bütün bitkileri
modigliani boyunlu bir kadın gibi
çizmek geçiyor içimden

gülhane parkının sessiz ve sislidir gözleri
gülhane parkında kız çocuğum bebeğiyle oynuyor
ve bebeğinin gizli şarkısmda
çocuğumun duyamadığı
istanbul kentinin dev çarkları
işlemektedir büyük bir gürültüyle

ve dağda yine ateşler yandı

Ercüment UÇARI

YANILGI

Kötü yanıldık anlamıyoruz
öğrendiklerimiz bir yerde çözülüyor
uzaklar saklıyor yanlışını ezgimizin
geçebilmez süngüler alıp bizi götürüyor

her şey unutuluyor şiirlerim de
yazdığım şiirlerim de kitaplara
bayağı bir güherçile tadı acımış
kalan hüznün doruğundan şimdi damağımızda

oysa oralarda direnişi sonsuz
bir gökyüzü duyarlığın simgesidir
benim gözlerimi bulutlar boyamakta
soluğumu yeni bir güç kesmektedir

gerilir gibi bir yay hazır bir çığlık
bir kurgu çözülmekte için için
kavgalar döğüşler karşıkomalarla
bir güneş sağılmakta ardında öfkemizin

her şey unutuluyor şiirlerim de
yazdığım şiirlerim de sevgilim de
(ey kanayan çöllere açtığım pencereler)
biz şarkılarla çıkmıştık yola
içimizde tığ gibi atlıların sevinci

H. Vasfi UÇKAN

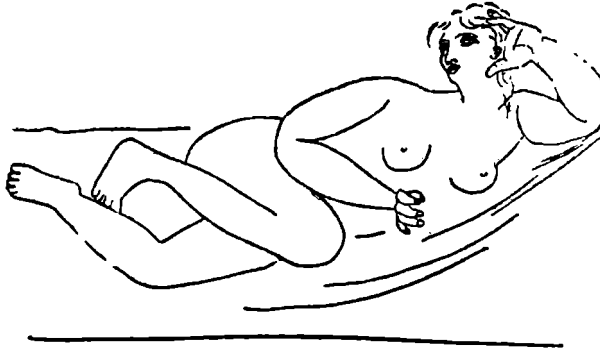
KOLAY BULUR HÜZÜN BİZİ

Uzar sabahı ve aklaşır
Kentin en yüksek evlerinden
Güneşe bakarken gözleri
Eskir gün boyunca turası paraların

Ben koşarken onu ararım
Çarşılar hep denize yaklaşır
Düşerse belki bir intihar
Yaban kalabalıkta gözleri

Bak saatim sende saklı
Artık konuşuruz ıssızlığımızda
Ama parklarda sıralarda yağmur var
Şimdi kolay bulur hüzün bizi.

Nevzat UÇKAN

Picasso: desen

RUHİ SU'YU DİNLERKEN (*)

Uzak köyleri düşünüyorum şimdi
solgun ışıkları bir bir erkenden sönen
yorgun çocuklar başlarını yastığa
koyar koymaz horozlar öten

Uzak köyleri düşünüyorum şimdi
akşamdır tarlalardan dönülür
toprakleyin sahibine bağlı kadınlar
yoksulluktan yoksulluktan dövünür

Uzak köyleri düşünüyorum şimdi
yalnızlık saçaklardan uzanır
kalk ahmed'im kalk mehmed'im kalk kuzum
elinin dokunduğu yerde yaşamak vardır

Uzak köyleri düşünüyorum şimdi
sevmek ve sevişmek ağıtlarla yok olur
ince dal örneği kızlar delikanlılar
sır vermeden yanıp yanıp kül olur

Uzak köyleri düşünüyorum şimdi
bir gün buralardan kaçacağım
ver elini ver elini bizim olan
diye karanlığa yelken açacağım

Halil UYSAL

(*) Ozanın yakında çıkacak olan "Alkoldönem" adlı şiir kitabından.

KÖYÜMDEN

I

Benim köyümün kızları
Boyludur ince bellidir
Tatlı dillidir konuşsan
Benim köyümün kızları
Tırnak cilâsını bilmez
İş yapmasını bilirler
Şayak dokumasını aş yapmasını
Benim köyümün kızları
Çift sürmesini bilir
Göz sürmesini değil..

II

Benim köyümde kadınlar
Su taşır tek çeşmeden
Çeşme tek çeşme kuytu
Çeşme yolu çamurdur
Üstelik kar yağar yağmur yağar
Kuşlar uçmaktan yorulur
Benim köyümde kadınlar
Yorulmaz.

Yılmaz VURKAÇ

SORULAR

Hangi kuşlar ki onlar
uçar ellerimizden
günahlarımız
pişmanlıklarımız mı
akan / gözlerimizden

hangi güller ki onlar
zamanla gider
bakıp kalırız
arkalarından
keder
keder

hangi kentler ki onlar
anıtlarla donanmış
şanlı ozanları bayrak
çağlarca
dalgalanmış

hangi yürek ki onlar
hep güzelin peşinde
öldükten sonra yaşar
ulusun
yüreğinde

Halim YAĞCIOĞLU

İSTANBUL, ANADOLU

İstanbuldayım
Elim toprak yüzüm buğday
Anadoludan gelmişim
Maraştan
Ben burada çok küçücük bir insan
Nerelere baksam pırıl pırıl akıyor
Caddeler akıyor insanlar akıyor
Anadoludan gelmişim be hemşerim
İçimde bir eziklik
Gözlerimde toprak evler
Utancımı saklıyorum ceplerimde
Ayaklarımı saklıyorum
Geceler gündüz olmuş bak hele
İstanbul
Anadolu
Doğu
Ve arada bir koca çağ
Kollarım dönüyor
Başım dönüyor
Bir dişlinin ucundayım neylesem

Şevket YÜCEL

HİKÂYELER

Muammer Vatansever

AKÇAM, Dursun

K A H R A M A N

Burdosan dağını devrildiler. Çevre ıssızdı. Boş tarlalar, yoz meralar uzanıyordu. Yazları üç aydı bu yerlerin. Buğday yetişmezdi. Üşür, pas vurur ya da kar altında kalırdı. Arpalardan da bir hayır görülmezdi. Çoğu yıllar dolu döverdi. Yağmurlar çok yağarsa su keser, kurak giderse, fare keserdi. Bir aya kalmaz yine kar kaplayacaktı her yanı. Aç kurtlar sürü sürü dolanacaktı tam dokuz ay. İnsan demez, hayvan demez ele geçeni, gücü yeteni yerlerdi. Bazen köyleri basarlardı dumanlı günlerde, karanlık gecelerde...

— Biraz gazla evlâdım, geç kalıyoruz, dedi Nihat Bey.

Nihat Bey, İlçe Parti Başkanıydı. Çokyemez Beyle seçim propagandasına gidiyorlardı.

Jip hızlandı, düşe kalka gidiyordu kağnı yolundan. Birden hendeğe vurunca lâstik patladı! Tekerin yedeğini de kullanmışlardı. Çaresiz onarılacaktı lâstik.

Yeşil üstünde kara çizgi gibi uzanan yolun öte başından kara bir nokta belirdi. Nokta hareket ediyordu. Yaklaştıkça büyüdü, büyüdü... yürüyen bir adam oldu. Ağır bir yük altında direne direne geliyordu. Yaklaştı... Yükünü bir taşa dayayarak oturdu.

Aklaşmış saçı-sakalı birbirine karışmıştı. Küçülmüş gözleri kanlıydı. Açık göğsünün kılları tere, kire bulanmıştı. Tee! öteden, Gündeş köyündenmiş. Horoz ötümünde çıkmış yola. Tuzmuş yükü. Hoşvan köylerinde arpa ile değiştirecekmiş, iki tuz, bir arpa. Nafaka götürecekti beş nüfusa. Kendisi, karısı, kızı, gelini, iki de torunu.

Şoförün çalışmasını büyük bir dikkatle izleyen Çokyemez Bey, dönüp bakmadı bile. Lâstiğin acele yapılmasını istiyordu. Akşama değin üç köye uğrayacaktı daha. Yolcunun ilgisini de Çokyemez Bey çekiyordu. Dönüp dönüp bakıyordu ikide bir. Gebe karılar gibi şişmişti Çokyemezin karnı. Ensesi camız boynu gibi kalındı, kafası kel. Acaba Kel Yusuf gibi anadan doğa mı keldi? Ama şimşir gibi parlıyordu, hiç benzemiyordu Kel Yusuf'un kafasına. Kimdi acaba bu adam? İhtimal koyun tüccarıydı. Yanındakiler de cambaz... Bir ko-

yunu olsaydı satar, postalardı askerdeki oğluna parasını. Oğlu teskere alacaktı yakında. Mektup yazmış, 75 lira urba parası istemişti babasından. Baba, başını hangi taşa çalsındı? Bir kelef tel parası bulamıyordu, gaz alamıyordu, sabun alamıyordu aylardır eve! Adam olsaydı oğlu, kaput çalar, sabun çalar satar, bir kat urba parası biriktirirdi. Bir koyunu olsaydı 100 liraya satardı. 75 lira yollamazdı, 50 lira yeterdi oğluna. Eski bir ceket 30 lira, pantalon 25, miltan 15... Olmadı, delik büyük, yama küçük geldi. Fiatları yeniden ayarladı. Ceket 25, pantalon 12,5, miltan 10.. İki buçuk lira da el harçlığı. Lâstik parası kalmadı! İki yıl hökümete hızmat ettiydi, vermesin ayaklarındaki potunları! Ya yol parası? Sülüsü vardı. Kamyonlarda sülüs geçmezdi! Delikanlı adam varsın yaya gelsindi. Alt yanı bir haftalık yol. Kendisi gibi yükü olmayacaktı sırtında. Geriye kalan 50 lira ile ne yapardı? Don-gömlek alırdı önce. Torunları ana etindeydi. Karısının kaftanı yamalı paçavraya dönmüştü. Evlenecek kızına iki yıldır bir kaftan alamamıştı. Ayakları yalındı. Belki de o yüzden müşterileri çıkmıyordu. Hiç olmazsa satar da üç, beş kuruş alırdı. Bütün dertleri bir yana atarak bir çuval arpa almak en iyisi olurdu. Çünkü aç boğaz ferman dinlemezdi. Evin mertekleri de çürümüştü. Tavan bel vermiş, damdan delikler açılmıştı yer yer. Bu iş hepsinden çetindi, 50 liraya kereste mi alınırdı, ev mi yapılırdı, hay lo lo! Koyunu olmadığını hatırlayınca bir rahatlık duydu.

Nihat Bey, elinde tesbih sallana sallana geldi:

— Hangi köydensin Amca

— Gündeşten.

— Kimlerdensin

— Çömelegil derler bizim familyaya. Ben Harb-i Umumiyede şehit Mustafa'nın oğluyum.

— Adın?

— Kahraman Tutsak.

Nihat Bey, gururlu bir edayla:

— Tanıdım, tanıdım! Din, namus, vatan uğruna ölen bir şehit oğlunun bundan daha güzel adı olmaz, KAHRAMAN! Bu mesut ve müreffeh Türkiyemiz aslında o şehitlerin kemikleri üstünde duruyor.

Kahraman, omuzlarını silkti:

— Hani bilen kim?

— Yoo! Onu deme, bu memleketin milliyetçi, mukaddesatçı her evlâdı bilir. Tarihimizi inkâr edenler, dinsiz, imansız, Allahsız komünistlerdir.

Kahraman, bu parlak sözleri dinlemekten çok, kendi öyküsünü anlatmak istiyordu:

— Ermenilernen, Urumlarnan kavga ettim. Evimizi ata-

şa verdiler. Anam, kardaşlarım samanlıkta saklanmışlardı. Gâvurlar ataş verdi samanlığa, otnan, samannan yaktılar anamı, kardaşlarımı, diri diri yaktılar! Mavzeri aldım, dağlara çıktım, kurguşum attım gâvura! Milis kuvvetlerine katıldım, boğaz boğaza geldim düşmanla. Mustafa Kemalin ordusunda Yunanlılarla savaştım. Dört yerimden yara aldım! Öldürmeyen Allah öldürmedi. Gâvuru kovduk amma..! Ben de babam gibi şehit olsaydım da görmeseydim bu günleri!

Nihat Bey hemen elini kaldırdı:

— Son sözünü beğenmedim. Kahramanca mücadelenizi hûşu ile dinledim. Şimdi o kara günler geçmiştir. Bu hür ve müstakil aziz vatan toprakları üstünde, demokratik..!

Alageyik dağın doruğunda Amerikan radar üssü görünüyordu. Üsten kalkan bir helikopter kartallar gibi geçti üstlerinden. Kahraman, gözlerini helikopterden ayırdıktan sonra:

— Kusura galma, senin sözlerine benzer çok lâf dinledim, hiçbirisi karnımı doyurmadı. Biz de vatan, millet diyerek çarpıştık. Amma..! Tam kırk yıl geçti aradan, kırk yıl... Aha benim halim..! Şunun şurasında kaç yıllık ömrüm kaldı? Sana kısadan diyeyim mi? Öldükten sonra bana deseler ki, "Haydi Kahraman, bir daha dünyaya geleceksin!" Gelmem, anam avradım olsun gelmem! Kapımda bir malım, elimde beş kuruşum yok. Bir evim var başımıza çökecek, diri diri gireceğiz mezara altı nüfus!

"Solcular, bu adamı zehirlemiş!" diye geçirdi içinden Nihat Bey:

— Sen kötü bir nefesle bağlanmışsın Kahraman ağa. Bu memlekette çalışan hiç kimse aç kalmaz. Allah ne demiş, çalış kulum, vereyim sana. Kimin hakkını elinden alır da bir başkasına verirsin! Her türlü çalışma hürriyeti, özel mülkiyet, özel teşebbüs hürriyeti vardır. Yeter ki yurttaşlar aklını kullanarak çalışsın.

Kahraman, dizinin yırtığını eliyle kapadı, gözünü Alageyik dağının doruğundaki radar istasyonuna dayadı. Kendini çok ezik, çok yenilmiş buldu:

— Beyim, tam kırk yıldır öküz gibi çalıştım, tam kırk yıldır iki çift öküzün vazifesini gördüm. Öküzüm öldü, tarlayı sabanla değil, belle nadas ettim. Ekini elimle yoldum, sırtımla getirdim. Mülküm olmadığı için panga bana borç para vermedi. Ayaklarımla ezerek döldüm sapları harmanda. Şimdi ihtiyarladım, gücüm kalmadı. Senin kahramanlığın beş para! Var mı paran, çalabiliyor musun, dolandırabiliyor musun milleti? O zaman adamsın. Ben beceremedim bu işleri, böyle yoksul kaldım.

Nihat Bey çok bilmişlik pozu içinde:

— Anlaşılan senin kafanı nifakçılar iyice bulandırmış. Bu

demokrasi devrinde köyler harıl harıl kalkınıyor. Hükûmet traktör veriyor köylüye, traktör! Başka ne yapılır yani?

Kahraman, Nihat Beyin yüzüne baktı, acı acı güldü:

— Ben tuz yükünün altında konuşuyorum, sen elin kıçında. Sen cipe binip gidecen, ben bu yükü köylere arkamda taşıyacağım. Onun için, "ben hadimim" diyorum, sen diyorsun ki, "çocuklarından ne haber?" Ben öküzüm yok diyorum, sen traktörden dem vuruyorsun. Aha bu yükü de mi görmüyorsun sırtımda?

Nihat Bey çok sinirlenmişti. Bu zavallıyı bir güzel benzetirdi ama, sırası değildi. Hele bu seçim zamanı böyle gereksiz tartışmalara girmenin hiç yeri yoktu. Çokyemez Beyin yaklaştığını görünce bozuntuya vermedi.

Çokyemez:

— Ne o, Amcayla sohbeti epeyce ilerlettin bakıyorum da.

Nihat Bey konuyu değiştirmek istedi:

— Sen beni tanımadın mı Kahraman ağa? diye sordu.

Kahraman dikkatle süzdü... Gördüğü celep cambazlarına benziyordu ama, acaba hangisi? Yoksa faizci Feramuz muydu? Kışın köy odasında kuzu parası dağıtanlara da benzemiyordu.

— Görmüşlüğüm var, fakat seçemiyorum, kusura bakma, dedi.

Çokyemez'in yanında tanınmamış olması zoruna gitmişti Nihat Beyin:

— Ben Haşmet Beyin oğlu Nihat'ım. Üniversitede öğrenciyken köyünüze gelir, mandramız için süt parası dağıtırdım. Avukat olduktan sonra bir iki sefer keşfe geldim.

Kahraman, hiç önemsemeden:

— Babanı bütün köylüler tanır. Senin de adını duymuştum. Bizim köyün panka borçlarını baban yatırır toptan. Köylü tekrar borç alır pangadan, babana faiziyle birlikte devreder. İki başlı faiz öder köylümüz, biri Haşmet Beye, biri de pangaya! Hacizden kurtardığı için yine de bir iyilik yapmış sayılır. Faizin yüksek olduğundan söz eden olursa da kıymatı yok.

Nihat Bey bozulmuştu biraz:

— Bu millete iyilik yaraşmaz! dedi. Daha başka şeyler de söyliyecekti ama, seçim arifesinde gözdağı vermenin gereksiz olduğunu düşündü:

— Biz Gündeşli hemşehrilerimizden memnunuz. Onların kusuruna kalmayız. Yine de elimizden gelen yardımı yaparız, dedi. Sonra Çokyemez Beye tanıttı Kahraman'ı:

— Efendim, Gündeşli hemşehrilerimizden...

Çokyemez, başıyle tebessüm etti, elini uzattı:

— Memnun oldum, dedi. Yüküne, sırtına dayanmış Kah-

raman'ın teprenecek durumu yoktu. Kolunu Çokyemez'e uzatırken omuzundan geçirdiği ip iyice gerildi.

Kahraman, bu göbekli, dazlak kafa adamı, daha bir ilgiyle süzdü. Sırtındaki tuz çuvalını yükleseydi bu adama "ıh" demeden götürürdü öküz gibi!

Nihat Bey, Çokyemez Beyi de tanıtmayı düşündü:

— Bu gördüğün Bey, mebusumuz Çokyemez Beydir.

Kahraman'ın gözleri faltaşı gibi açıldı. Meğer kimlerle konuşacakmış bugün! Birkaç kez usunda tekrarladı, "Çokyemez..! Çokyemez..!" Çok yemeyen teres nasıl olur da böyle şişerdi? Belki de mebusların az yiyeniydi. Yük altında yoksul köylü ile konuşmaları neye? Anlaşılan yine seçim vardı.

Jipin tekeri takılmıştı. Şoför korna çaldı. Nihat Bey, giderayak lâf olsun diye sordu:

— Murat ağanın keyfi nasıl?

Kahraman, yükünü sırtına çekerek:

— Keyfine diyecek olur mu? Köyün meralarını da zaptetti. Traktörü, kapısında uşakları var. Baban Haşmet Beyin has adamıdır!

— Şu bizim Murat ağa mı? diye sordu Haşmet Bey.

Nihat Bey, başıyle doğruladı.

— Sor bakalım, oyunu hangi partiye verecekmiş? dedi Çokyemez.

Nihat Bey:

— Bunların köy tümüyle bizden efendim. Arzu ediyorsanız sorayım:

— Seçimde oyunu kime vereceksin Kahraman ağa

Kahraman, dizlerinin üstüne direnerek dikeldi. Ters ters baktı:

— Size oy vermeyeceğim, gidin yolunuza! dedi. Sonra kendi kendine söylendi, "Hep ver!.. Oy ver, vergi ver, asker ver, can ver... pezevenkler!"

— Bunlar zehirlenmiş Beyefendi, dedi Nihat Bey öfkeli öfkeli.

Jip yıldırım gibi tozutarak geçti Kahraman'ın yanından. Tozlar yüzüne savruldu. Başını çevirerek jipin arkasından baktı Kahraman:

— Cambazlar!.. Düzenbazlar!.. dedi, iki büklüm direne, direne yürüdü. Daha üç saatlik yolu vardı.

AKYOL, Mahir

OYUN BİTTİ

Üşüdüm. Paltomun yakalarını kaldırdım. Sırtımdaki ağrı silinir gibi oldu.

Önümdeki masacıkta ekmek kırıntıları. Bir gazete kâğıdı üzerine konmuş ve kararmış az peynir. Birkaç sigara kutusu. Bir kutudan bir sigara aldım. Yaktım. Dumanı içime çektim. İçim ısınsın istedim. Boğazım yandı. Sigarayı silkelerken dumanı dışarı verdim.

Kaşındım. Her yanım kir. Yanımdakilere sezdirmeden elimi boynuma götürüp ovdum birkaç kez. Ellerimde boynumun çamurumsu kiri.

Temizliğin önemli olduğu sitreler sık sık yıkanırdım. Sabahları traş olurdum. Oysa o süreler yüzümün kılları tektüktü. Özenle saçlarımı tarardım. Sonra göstermelik, evdekiler kansın diye, bir defteri sıkıştırırdım koltuğuma. Köşede beklerdim. Okul saatine dek. O, köşeden geçinceye dek.

— Konuşmuyorsun, dedi Hüseyin.

— Canım sıkılıyor.

Sigaramı yere bıraktım. Ezdim. Ekmeğe uzandım. Ekmek kirlendi ellerimde. Peynir evvelden kara. Bir parça attım ağzıma. Çiğniyorum. Ama avunamıyorum. Canım hep sıkılmakta.

Sonra o görünürdü Ülker'le. Hep aynı sıkılgan. Utangaç. Gülümserdi. Kızarıverirdi. Geçerlerdi. Arkalarından bakardım bir süre. Sonra ben de yürürdüm.

— Tellere bak!

— Ne?

— Teller dedim.

Birkaç telgraf teli değişmez bir hızla koşturuyorlar. Aynı anda bir direğe ulaşıyorlar. Sonra alçalıyorlar. Yükseliyorlar. Başka bir direğe varıyorlar.

— Serçelere benziyorlar.

Ne yapalım yani benziyorlarsa?

— Daldan dala uçarlar ya.

Bazan bir, ya da birkaç, ağaç görünüp kayboluyor çıplak. Bazan bir çocuk bir kağnının ardından özlemle bakıyor. Nasıl bakıyorsa öyle kalıyor bir süre. Her yan aklık. Güzel ya da kirli. Tren bu aklıkta bir leke. Yorgun ve koşulu.

— Şurdan biraz ekmek uzatıver.

Al. Peynir istiyor musun?

— Yoo! Burada turşu var.

Karşı köşede Yaşar horlamağa başladı. Başı Arşak'ın omuzuna düştü. Ağzı açıldı. Dudaklarının arasından sızan salya omuzunu ıslattı Arşak'ın. Güldüm. Memet de güldü.

— Ne gülüyorsunuz, dedi Arşak.

— Hiç, dedi Kemal.

Sonra Arşak ta güldü anlamasız.

Gülmüştüler. Katıla katıla gülmüştüler. Bir o gülmemişti bu denli. Ben de gülmüştüm ya, hoşuma gitmemişti bu. Sonra ders zili çalmıştı.

Hüseyin gelirken bir kitap almıştı. O kitap raftan kaydı. Düşerken Yaşar'a çarptı. Yaşar uyandı. Kalktı. Ayaklarının arasındaki kitabı aldı. Islak kapağını yeniyle sildi. Ayaklarını ayakkabılarına geçirdi. Dışarı çıkarken kitabı yerine koydu. Kompartıman kapısını açtı. Bir serinlik vurdu yüzüme. Ürperdim. Kapı kapandı.

Güzel olup olmadığını hiç bilemedim. Oysa çok sevmiştim. Ama O'nun da birtakım düşleri, düşünceleri vardı.

— Poker oynıcan mı?

— Canım istemiyor.

Kompartımanın ortasına Yaşar'ın tahta bavulunu koydular. Üzerine gazete serildi.

— Gırgırı bırak ta gel.

Kalktım. Yanaştım.

— Kes.

Poker kartları kesildi. Dağıttım.

— Pas!

— Pas!

— Bu da!

— Açık.

Üç kızım onlarınkini geçti. Kartlar yeniden karıldı. Kesildi. Dağıtıldı.

— Pas!

— Açık.

Tren sarsıldı. Arşak düşeyazdı.

İki papazla oyuna girdim.

Atatürk Caddesi'ne sırsıklam yağmur yağıyordu. Yanyana yürüyorduk. Onun yanında olmak mutluluktu. Üşüyordu.

Sen?

Dol kart.

Hava kararmıştı. Bizim kentte hep öyle olurdu bu mevsim. Hep yürümüştük. Lâhana tarlalarına dek.

— Beş kez!

— Rest!

— Gördüm.

Yaşar elini açtı. Pis pis güldü. Ben kalktım. Yerime Memet oturdu. Bir süre oyununu izledim. Sonra pencereyi açtım. Başımı soğuğa uzattım. Tren bir köprüden geçiyor. Gözlerim suda camı çektim.

— Laayn.

Kemal. Eline basmışım.

— Beş kaat ver, dedi Hüseyin.

Verdim. Koridora çıktım. Komşu kompartımanın önünde durdum; raslantıymış gibi. İçeri baktım. O kara saçlı akkız gene o eski oturduğu yerde. Karşısındaki yaşlı adama bir şeyler anlatıyor. Ağzındaki bir şeyi yutuyor ve su içiyor. Ağzı büzülüyor; gıdıklayıcı ve temiz.

Kız arada bir yeni evlilere bakıyor yanındakilere sezdirmeden. Adam utanmasız belinden sarmış kadını. Akkızla ben aynı şeyleri imgeliyoruz belki. Derken gözgözeyiz. Şimdi önüne baktı. Ağzındakileri küçük çiğnedi bu kez. Daha görgülü.

Biz o zamanlar okuldan çok kaçardık. Herhangi bir şeyi onunla yapmak ne iyiydi. Kalabalık Deposu'ndan, Alanönü'nden geçerdik. Tepeden kenti seyrederdik. Orada leylekler uçuşurdu. Yel eserdi. Etekleri savrulurdu. Kızarırdı. Ben konuşurdum. O susardı.

Koridorda bakındım. Öte uca yürüdüm. Kompartımanlar kalabalık.

Bir adam çıktı geldi karşı yönden; baştan ayağa kıllı. Elinde bir keman. Göbekli, bezgin bir subay başını uzattı bir kapıdan. Uykuluydu. Koridorda yatan sakallı gezginlerden birini çiğnedi. Adam inledi. Ters ters baktı iniltiye.

— Hey, kemancı! dedi.

Kemancı döndü. Geldi. Kompartımana girdi. Oturdu. Çalmaya başladı. Kompartımandakiler kalın seslerle gülmeye durdular.

Az ileride bir doğu kenti. Tren yavaşladı. Kasıldı. Durdu. Vagon kapısını açtım. Kapı önünde bir kadın.

Sonbahardı. Akşam üstü okuldan dönüyorduk. Gök kumraldı. İşte o demişlerdi. Bakmıştım. Güleç yüzlüydü. Sarışındı. Bu kadın gibi. İlk onunla yatmıştım. Sol memesi benliydi.

Ellerimi uzattım. Şaşırdı. Durakladı. Yaptığım hoşuna gitti. Gülümsedi. Buruşuk ellerinden çektim.

Otuz beşinde filândır herhalde.

Dudakları kıpırdadı. Sağ olun, dedi belki. Anlamadım. Aşağı indim. Çeşmeden su içtim. Trenin kalkış düdüğü öttü. Bindim. Kapıda dikildim bir süre. Kar yağmağa başladı.

Tren rampa çıkıyor.

Kar hızlandı.

Aşağıda köpekler dolaşıyor. Sarkık dilli, kulakları çakmak çakmak kir. Karanlığı kokluyorlar. Tekerlek altlarında, ağaç diplerinde yiyecek aranıyorlar. Bazan biri bir şey buluyor. Isırıp gidiyor.

Saatlerdir buradayız. Daha kimbilir kaç saat bekliyeceğiz! Trenle yolculuk aptallık aslında.

Yorgun ve umutsuz bakınıyorlar köpekler. Bazan başlarını havaya kaldırıyorlar.

Camı açtım.

— Açma be! diye bağırdı Hüseyin.

Pencereden aşağı tükürdüm. Köpeğin biri tükrük sesine döndü.

Raftaki ekmekten bir parça kopardım.

— Acıktın mı?

— Yok canım.

Ekmeği köpeğe attım. Kıtırdatarak yedi.

— Ağaç dibindeki işiyor lan, dedi Kemal.

— Bu tren daha ne bekler ki? dedim.

— Yaağ, kapatın şu camı da gelin poker oynıyalım.

Arşak camı kapadı. Pokere oturduk.

— Açık!

— İki kez!

— Evet.

Karanlık iyi yoğunlaştı. Soğuk ayrıca.

Yollar toztopraktı. Güneş yakıyordu. Asfalt caddeler parıl parıldı. Kentin ortasındaki su sessizdi. Ağustostu. Suyun yanındaki bahçeye oturmuştuk. Bir adam gelmişti. Çay, demiştim. Getirmişti. İçmiştik.

— İki kez daha.

— Yokum.

Uzak, demişti. Çayın soğuyacak, demiştim. Saat ya üçtü, ya beşti. Terleyen avuçlarını silmişti mendiliyle. Parmakları inceydi. Titriyorlardı.

— Kartları kar, sıra sende, dedi biri.

— Ulan şu boku zorla oynatıyorsunuz bana be! Oynamak istemiyorum.

Kalktım. Oyun bitti.

APAYDIN, Talip

KAÇAKÇILAR

Sicim gibi yağmur yağıyordu.

Cip irisi kamyon kasabaya hızla girdi. Arnavut kaldırımın üstünde zangır zangır titremeğe başladı. Camda silgeç habire çalışıyordu. Gene de zor görünüyordu ilerisi.

— Sağa dön, dedi eli cebindeki adam. Çabuk dön, durma! Tabancanın kabzasını sıkıyordu.

Öbürü, gocuğunun yakası kurt postu olan:

— Korkmayın, dedi. Yok bir şey. Olsaydı şimdiye çevirirlerdi.

— Daha belli değil.

Şoför zayıf, kemikli bir adamdı. Yüzünden ne düşündüğü anlaşılmıyordu. O hiç söze karışmadı. Direksiyonu çabuk çabuk çevirdi. Önce dere kıyısına indiler. İki katlı evlerin önünden bir epey gittiler.

— Şimdi sola, dedi eli cebindeki.

Sola döndüler. Bir bekçi elektrik direğine dayanmış, uyukluyordu. Motor gürültüsünü duyunca hemen şapkasını düzeltti. Hiç uyumamış gibi yaptı.

— Geç, çabuk!

Şoför gaza bastı.

Düdük çalacak mı diye beklediler, çalmadı.

— Köşeden sola...

Dar bir sokağa girdiler. Karanlıktı. Tektük ağaçlar vardı.

— Tamam. Farları söndür.

Söndürdü.

— Dur.

Durdu. Sağdan soldan atladılar. Atlayan koşarak uzaklaştı. Duvar diplerine sindiler. Bir zaman durup dinlediler ortalığı. Sağa sola bakındılar. Eli cebindeki adam bir kapının tokmağını vurdu. Sonra gene cebindeki tabancaya gitti eli.

Saat gecenin üçüydü. Yakınlarda bir horoz öttü. Başka horozlar karşılık verdiler. Kasabanın ışıkları ıslak ıslak parlıyordu.

Adam kapıya tekrar vurdu. Biraz sonra "kim o?" diye sordu içerden birisi.

— Benim, dedi eli cebindeki. Aç!

Uzun donlu adam kapıyı açtı. Kara bıyıkları farkediliyordu.

— Hayrola can?
— Hayırdır. Mal getirdik.
Adam değişiverdi:
— Hee... Sen misin Apul? Girin içeri.
Öbürleri de yanaşmışlardı. Arkalarına bakınarak girdiler.
— Sigara kâğıdı mı?
— Evet.
— Başka bir şey?
— Yok.
Fısıldaşıyorlardı.
— Ne kadar?
— Sekiz çuval.
— Ooo, çok.
— Eritmenin kolayı?
Ak donlu adam düşündü.
— Kırk sekiz paket mi eder?
— Öyle ya.
— Kasabada gitmez. Köye götüreceğiz. Buyurun önce bir kahve içelim.
— İçmeyelim. Geç kalırız. Sabah yakın.
Kurt postu yakalı:
— Uzak mı gidilecek yer? diye sordu.
— İki saat çeker. Sabaha varırız.
— Yol nasıl? dedi şoför. Yağmur fena yağıyor. Toprak yolsa gidemem.
— Gideceğiz, başka çare yok. Burada teslim alamam. Hem yol iyidir, korkmayın.
Eli cebindeki adam emreder gibi:
— Giyin Osman, dedi. Çabuk. Yolcu yolunda gerek.
Şoför karanlıkta kafasını salladı. Sövdü kendi kendine. Sonra oracığa çömelip sigara yaktı.
Kurt postu yakalı:
— Benim gelmeme lüzum yok, dedi. Ben oteldeyim. Yerine teslim edin, parasını alın gelin. Kırk sekiz paket, iki yüz ellişerden...
Düşündü:
— On iki bin lira eder. Beş yüz bu Osman'a verirsiniz. On bir bin beş yüzü de alır gelirsiniz. Tamam mı? Veresiye meresiye derlerse kabul etmeyin. Peşin deyin.
Öbürleri karşılık vermedi.
— Ben ya otelde olurum, ya altındaki kahvede. Kaza maza yapayım demeyin ha, dikkat edin.
Çıkarken tekrar tenbih etti:
— Geç kalmayın. En çok öğleye kadar burada olun.
— Peki, dedi eli cebindeki.
— Hadi uğurlar ola...

Çıkıp karanlıkta kayboldu. Şoför "çattık belâya" der gibi kafasını salladı. "Cık cık cık" etti kendi kendine.

— Aldırma, dedi eli cebindeki. Tehlikeyi atlattık. Kasabayı çıkıncaya kadar. Gerisi kolay.

— O belli değil.

Ev sahibi gelmişti:

— Hadi, diye yol gösterdi. Giyinince bambaşka biri olmuştu. Deminki adam değildi sanki. Kara bıyıkları yüzünün yarısını kaplıyordu.

Eli cebindeki kısaca anlattı:

— Gani bey otele gitti. Malı birlikte götüreceğiz. Kırk sekiz paket on iki bin lira ediyor. Parayı peşin alacağız. Beş yüzü senin.

Osman düşündü:

— İyi ama... Köylüde şimdi o kadar para bulunur mu?

— Bulsunlar. Bu işte asıl onlar kazanacak, malûm ya!

— Öyle ama...

Antepli Gani bey karanlıkta sokağa çıkınca rahatlayıverdi. Bir sigara yaktı. Ağzından burnundan üfledi dumanları. Uykusuzluktan gözleri sızlıyordu. Kurt postu yakalı gocuğu içinde heybetli bir görünüşü vardı. Cip irisi kamyon yanından geçerken hiç tanımazdan geldi.

Yağmur biraz hafiflemişti. Islak gecenin havası temiz bir şey kokuyordu. Toprak mı, ağaç mı, öyle bir şey. "Oh... dedi kendi kendine. Bunu da gitti say. Bir de Sivas'takini eritebilirsek. Erzincan'daki sağlama gitmiştir. Maraş'a yolladığımız parti biraz fazlaca oldu. Bakalım onu ne edecekler? Patron iyi vurgun vurdu bu sefer. Sayesinde biz de epeyce... Hele bakalım erisin de mallar. Anteb'e bir apartıman... Altında şöyle dükkânlar filân. Tadından yenmiyecek."

Otelde yer buldu, yattı.

Cip irisi kamyon Taşova yolundan kuzeye sapıp dağa yukarı tırmanmağa başladı. Ortalık ışımıştı iyice. İki yanda ekini biçilmiş tarlalar, yer yer meşelikler görünüyordu. Bir derenin içine girip çıktılar, kavak ağaçları vardı.

— Bu varacağımız köy büyük, dedi Osman. Adamımız da zengin. İmamın oğlu.

— Öyle mi? İmamın oğlu mu alacak bunları

— He ya.

— Allah Allah!.. İmamın oğlu kaçakçı ha?

— Ne sandın?

Eli cebinde zorla güldü:

— Dünya bozuldu be.

— Ne yapacaksın, geçim...

— Zengin diyorsun ya?

— Zengin ama, öyle işte.

Hava açmıştı. Şoför farları söndürdü. Islak bahçelerin arasından döne döne ilerlediler. Sonra köy karşılarına çıkıverdi. Minareli, camili, büyük bir köydü. Çeşmesinden kol kalınlığında su akıyordu. Bet sesli bir adam sabah ezanı okumağa başladı.

Osman yol gösterdi:

— Şuradan sağa dön. Şimdi sola dön. Şu evin önünde dur.

Durdular.

Başları takkeli, sakallı adamlar abdest alıyorlar, çabuk çabuk camiye gidiyorlardı. Belli ki dindar bir köydü.

Osman kıyıdan indi:

— Ben bir konuşup geleyim bakalım, dedi.

Şoför başını direksiyona dayadı, uyumağa başladı. Elleri cebinde bir iki esnedi. Gözlerinin içi kum dolmuş gibi sızlıyordu. Bütün gece uyumamışlardı. O da geriye yaslandı, kestirmeye başladı.

Osman eli boş döndü. İmamın oğlu camiye namaza gitmişti. Baktı arkadaşları uyuyor, o da kamyonun önünde arkasında gezinmeğe başladı. Bir yandan düşünüyordu, şu malı elden çıkarıverselerdi. Beş yüz lira iyi paraydı. Yarım günde beş yüz lira, ohoo... Tadından yenmiyecekti. Çoluğun çocuğun üstünü bir güzel düzerdi bununla. Kendine kalın bir gocuk alırdı, Gani beyinki gibi. Ortaokulda okuyan oğlana bir lâstik ayakkabı. Ayağına su geçiyor diye sızlanıp duruyordu. Anasına, küçük kardaşlarına birer pazen urbalık. Kışı çıkarırlardı güzelce.

Ensesini kaşıdı:

— Hadi ulan İmamoğlu. Göster İmamoğluluğunu işte.

Baktı, camiden dağılıyorlar:

— Hah. tamam.

Kamyonun gerisinde durup gözetledi. Yaşlı yaşlı adamlar, genç genç adamlar. Sakallılar, sakalsızlar. Kimisinin başında takkeler, kimisinin ters çevrilmiş kasketler. Amma da namaza düşkün bu köyün adamı. Sabahın köründe kalkıp gelmişler. Uykulu yüzleriyle, kızarmış gözleriyle, şimdi de çıkmış gidiyorlar.

Görüverdi:

— Ali Efendi! diye bağırdı Ali Efendi!

İmam oğlu kalabalığın arasından sıyrılıp geldi

— Buyur Osman Efendi. Hoş geldin. Hayrola?

— Hayırdır. Mal getirdik.

Başını uzatıp kamyonun içine baktı.

— Nedir?

— Sigara kâğıdı.

— Cık. Yaramaz.

— Niye?

— Tövbeliyiz ağa.
— Ne zamandan beri?
— Çoktan.
— Bırak hele. Doğru konuş. İşimiz acele. Bu ötekilere benzemez, kârlı iş. Ta Antep'ten geliyor.
— Öyle mi? Kaça veriyorlar?
— Kolay...
İmamoğlu geriye dönüp baktı:
— Köylü dağılsın hele, diye göz etti. Yanyana yürüyüp biraz uzaklaştılar. Yüzü birden değişiverdi. Tam bir alış-veriş adamıydı şimdi. Konuşmaya başladılar.
— O kadar param yok, dedi İmamoğlu. Hem pahalı. İdare etmez. Zaten tövbeliyim.
Uzun uzun uğraştılar. Sonunda yarısını almağa razı oldu. Osman arkadaşlarını uyandırdı. İndir bindir, parayı say... Epey zaman geçti.
— Peki kalanı ne yapacağız? dedi eli cebinde.
— Onu da yukarı bir köye götüreceğiz.
— Nerede?
— Aha şu dağın tepesinde.
Şoför bastı küfürü.
— Gidemem, dedi. O dağa çıkacak katır mı bu? Gidemem, imkânı yok.
Gider, gidemez... Epey tartıştılar.
İmamoğlu:
— Paketini iki yüzden verirseniz, hepsini alayım, dedi.
— Olmaz, dedi eli cebinde. Patron razı gelmez. O zaman biz boşa çalışmış oluruz.
Osman düşündü taşındı.
— İki katır tutar götürürüm, dedi.
Köyde katır aradılar, bulamadılar. Vardı ama, adamlar İmamoğlu'nun gözüne bakıyorlardı. O "gitme" işareti yaparsa gitmiyorlardı.
Osman kızdı:
— İmamoğlu, dedi. Bu son olsun seninle alış-verişim. Bundan sonra tövbe.
İmamoğlu yılıştı:
— Niye Osman efendi. Ben sana ne yaptım kardaş?
— Daha ne yapacaktın? Rezil ettin beni ele güne karşı.
— Yok canım. Rezil olacak ne var? Alış-veriş yapıyoruz, razı olursan verirsin, olmazsan götürürsün.
Eli cebinde sabırsızlanıyordu:
— Hadi Osman efendi, bul bir çare. Gani bey bekler bizi.
Osman efendi sıkışık durumdaydı, o tarafa, bu tarafa çırpınıyordu. Yirmi lira verdi, bir adam tuttu. Dağ köyüne haber gönderdi.

— Dükkâncı Bektaş'a selâm et, acele iki katır yollasın.

Katırlar öğleyin geldi. Malları yüklediler. Yağmur başlamıştı. Islanmasın diye üstlerini örttüler. Katırcılar dayanıklı adamlardı. Sarkık bıyıkları vardı. "Dah!" dediler hayvanlara. Onlar önde, Osman efendi arkada, dağa yukarı ha babam gayret... Yollar çamur, yollar berbat. Yağmur da tam karşıdan vuruyor mübarek. Islanmadık yerleri kalmadı. Katırlar kuyruğu kulağı sarkıttılar. Osman efendi körük gibi soluklanıyordu. Katırcılar habire kamçı salıyor, habire bağırıyorlardı.

Akşama doğru köye çıkabildiler. Dükkâncı Bektaş karşıladı. Onun da sarkık bıyıkları vardı.

— Nerde kaldınız can? dedi. Nerdeyse adam çıkaracaktım önünüze.

— Sorma, ıslandık. Bu yağmur mallara da işlediyse, mahvolduk.

Nedir mallar?

Sigara kâğıdı.

Tüü... Bu yağmurda sigara kâğıdı getirilir mi Osman efendi?

Ne yapacaksın? Öyle icabetti.

Yükleri indirdiler. Çuvalların altları üstleri hep ıslanmıştı. Paketler sünger kâğıdı gibi çekmişti yağmuru içine. Dükkânın ortasına serip kurutmaya çalıştılar.

Bektaş sordu:

— Kaç paket bu Osman efendi?

— Hepsi kırk sekizdi, bu yirmi dört. Yarısı...

— Yook. Burada otuz iki paket var.

— Nasıl olur?

Tekrar saydılar, otuz iki paketti. Bir kısmı ıslanmıştı, ama kururdu. Fazla zararı yoktu. Bektaş öyle söylüyordu.

— Ee, ne yapacağız şimdi? Parayı nasıl hesap edeceğiz?

— Valla bilmem. Bize yirmi dört paket diye verdiler.

— Yanlışlık var Osman efendi. Sonra zararı sen çekersin. Ben sana otuz iki paketten vereyim. Eğer üstünü istemezlerse sonra aramızda bölüşürüz. Tamam mı?

— Peki.

Bektaş, Osman efendiye parayı saydı. Altına da bir at çekti. Üstüne bir yamçı örttü, yola vurdu.

Osman efendi, İmamlı köye geldi ki yatsı ezanı okunuyor. Arkadaşları ateş almış, kendisini bekliyorlar. Suratları altı karış.

İmamoğlu sırıttı.

— Niye zahmet ettin Osman efendi? Ben hepsini alırdım canım. Yirmi dört paket değil mi? Sen gittikten sonra pişman oldum.

— Öyle mi?

— He ya.

Osman efendi dişlerini sıktı:

— Biz sana otuz iki paket verdik, dedi. Getir paranın üstünü!

— Yoo... Ne otuz iki paketi? Yirmi dört paket verdiniz. Aha arkadaşların. Sözünü değiştirme, Osman efendi. Allah var...

Şoför kamyonu çalıştırmıştı:

— Hadi yahu, daha ne konuşursun orada? Yürü!

Osman efendi yutkundu. Bir şey söyleyecekti, söylemedi. Kafasını sallayarak bindi kamyona. Yol boyunca da konuşmadı.

Kasabaya geldiler. Gani bey bıyıklarını yiyordu. Bekleye bekleye gerilmiş yaya dönmüştü. Bunlar daha inmeden, sordu:

— Ne oldu, hallettiniz mi?

— Hallettik.

— Paketleri saydınız mı?

— Hayır.

— Ah sizi, ah... Bildim böyle yapacağınızı!

— Ne oldu, hayrola?

— Telefon geldi. Çuvallar sekizer paketmiş. Altmış dört paket parası alacaktınız.

Şoför hiç cevap vermedi. Kamyondan indi, doğruca yürüdü ileri doğru. Eli cebinde, "uuff..." diye nefesini bıraktı. Osman efendi hiçbir şey söylemedi, "cırt" diye tükürdü dişlerinin arasından.

ATMACA, Cengiz

T E Ş H İ S

Küçücük odanın içi is kokuyordu. Duvarlar kirli, hele tavan tahtaları belli ki yıllardır isten kapkara olmuş, göz göz bakan budak delikleri belirmişti. Bir köşede çıtırdayan sobanın çarpık borusu, pencereye cam gibi yerleştirilmiş ve ortası boru genişliğinde açılmış bir tenekeden sokağa çıkıyordu. Öteki köşede, daracık somyasında yatan hastanın üzerinde, al güllü basma bir yorgan, baş ucunda, tavana yakın yükseklikte asılı bir besmele ve bir karınca duası göze çarpıyordu. Yatağın yanında, minderde ikibüklüm oturan iki yaşlı kadın vardı. Daha yaşlı bir üçüncü kadın, sobanın üzerindeki bir kepçede kurşun eritiyordu. Kurşun iyice eriyince, "tamam Hatçanım!" diye seslendi. Oturanlardan biri kalktı. Hasta oğlunun yorganını, başı iyice içerde kalacak şekilde çekip örttü. Erimiş kurşun kepçesini tutan kadının, derisi çekilmiş elleri kupkuru, damar damardı. Bir yandan, dişsiz ağzıyle birleşecekmiş gibi görünen çenesini oynata oynata bir şeyler mırıldanıyor, bir yandan da, sol elindeki bakır kaptaki suya üflüyordu. Hastanın başı üzerinde, kısa süren bu okuyup üfleme bitip bitmez, erimiş kurşunu su kabına aktarıverince, çatlamayla karışık bir cazırtı oldu. Sonra yorganı açtılar. Üfürükçü kadın, titreyen kirli parmaklarını suyun içine sokup, ekmek kırığı, soğan kabuğu ve ot parçaları arasından, delik delik şekillenip külçeleşmiş kurşunu çıkardı. "Vah vah," dedi, "nazara uğramış te işte buncağız! Büğle süğler kurşun, te bak işte..."

Şekillenen kurşuna bakıp bakıp, birtakım sözlerle, hastalığın nazardan olduğunu, ama geçeceğini söyleyip duruyordu.

Bu kurşun dökümü üç kez tekrarlandı. Sonunda, o kaptaki sudan üç yudum, şifadır diye hastaya içirildi. Artık rahattı Hatçanım'ın içi. Oğlu nazardan kurtulup iyileşecekti muhakkak.

Günler bu umutla geçti. Ama, mahallenin o en iri kıyım delikanlısı, hasta yatağından kalkıp işine gitmek şöyle dursun, gün günden sararıyor, zayıflıyor, sancıları sıklaştıkça,

"Ana, içim kopuyor, bitirecek bu karın ağrısı beni!" diye kıvranıyordu.

Bir gün, "Olmaz böyle bu teyze," dedim anasına. "Onu bir doktora gösterelim, hastaneye yatıralım, yazık değil mi oğluna?"

Hatçanım yüzüme bir garip baktı: "Babası da hastanede ölmedi mi ay oğlum, tövbe billâh doktora bırakmam. Geçecek elbet. Derin bir hoca varmış, olmazsa ona danışacağım."

Ne ettimse, caydıramadım onu bu düşüncesinden.

Aradan üç beş gün daha geçmişti. Bir gece, hastanın durumunu görmek için gene evlerine uğradım.

Odada, her zamanki gibi yaşlı kadınlar vardı. İçerisi sigara dumanı dolmuştu. Her kafadan türlü kocakarı ilâçları öğüdü çıkıyor, hasta da onları soluk bakışlarla, ama bir kurtuluş umuduyla dinliyordu.

İçimde bir isyan belirmiş, iyice canım sıkılmıştı. Sesimi yükseltip azarlarcasına konuştum: "Bırakın canım bu boş lâfları, burada sigara da içmeyin! Açın şu pencereyi oda hava alsın, çıkın dışarda konuşun! Bu çocuğu daha çok hasta ediyorsunuz..."

Sonra, yatağın baş ucuna iliştim: "Nasılsın?" dedim. "Olmazsa seni hastaneye yatıralım."

Gözleri, bu ilgiyi bekler gibi bir anlam taşıyordu. Kısa bir süre öylece baktı: "Sağ olasın ağabey," dedi, "sen okumuş adamsın, anamla görüş, bir şeyler yapın. Tek bu dertten kurtulayım, n'olsa razıyım."

Konuşması henüz bitmişti ki, birden doğrulup öğürdü. Anası zor yetiştirdi leğeni. Birkaç kez, öğürmeyle yemyeşil safra çıkarınca, yorgun, ama rahatlanış gibi bıraktı döşeğe kendini.

Onu hastaneye götürmeyi kafama koymuş, anasını nasıl yola getireceğimi düşünüyordum. Tam o sıra, "Hoca efendi geldi" dediler dışardan.

Hoca efendi dedikleri, çelimsiz, sarı benizli, seyrek keçi sakallı, dökük kılıklı biriydi. Kadınlar bir kenara çekilince, "selâmünaleyküm"le içeri girdi. Buyur ettiler. Hastanın baş ucundaki mindere bağdaş kurup oturdu. "Beni yalnız bırakın, kimse kalmasın odada" deyince, hepimiz çıktık.

Dışarda, Hatçanım'ın yanına sokuldum, usulca:

"Teyze," dedim, "senin derin hoca galiba bu, ama bak bu son olsun, bu da boşa çıkarsa beni dinleyeceksin!"

Gene aynı garip bakışla çıkıştı:

"Tövbe de oğlum, sen hiç inanmaz mısın? İyi etmediği hasta yokmuş bu hoca efendinin."

Daha fazla bir şeyler söylemek, bu zavallı kadıncağızı incitmek istemiyordum. Sustum.

Hoca efendi, uzun bir süre içerde okuyup üfledi. Sonunda buldu hastalığın ne olduğunu. "Bu," dedi, "büyülü, üç gün gelip okuyacağım, büyü bozulmaya başlayacak, üç hafta sonra da hiçbir şeyi kalmayacak."

Hatçanım'ın yüreğine bir kez daha su serpilmişti.

Keçi sakallı, dediği gibi üç gün geldi gitti. Üçüncü gün, yanında küçük bir çocuk da getirmişti. Mavi gözlü, cin gibi bir oğlandı bu. Elinde paslı, acayip bir et satırı vardı. Son okuyup üfleme de bitince, hoca, yüksek sesle sordu:

"Kesebilir misin ya Seyyit?"

Çocuk, elindeki satırı havaya kaldırmıştı. Ürperir gibi titredi:

"Elbet keserim."

"Kes!"

"Kestim!"

Bu sözle beraber, çocuk, satırı, sanki boşlukta gördüğü bir şeyi kesiyormuş gibi, hızla aşağıya salladı.

"Ne kestin?"

"Hastanın sancısını kestim!"

İyileştirme töreni burada bitmiş, keçi sakallının ücreti de, çocuğun eline sıkıştırılmıştı.

Günler geçiyor, derin hocanın vadettiği iyileşme, sancıların dinmesi şöyle dursun, iş büsbütün sarpa sarıyordu. Artık, kusmalar da sıklaşmıştı.

Bir gün, Hatçanım'ı zar zor kandırabildim. Hastaneye götürdük oğlunu. Hemen midenin filmi alındı. "Şüpheliyiz," dedi doktorlar, "operasyon gerek."

İki gün sonraydı. Ameliyathaneden çıkan operatörü gördüğüm zaman, bakışlarındaki çaresizliğin üzgün anlamını hemen sezmiştim.

"Maalesef," dedi, "hastanız, ilerlemiş bir mide kanseri. Yapılacak hiçbir şey yok. Sadece gördük ve kapattık."

ARPAD, Ayşe

BÜYÜK - KENT ÇİNGENELERİ

Arabalar kentin göbeğinde tıngır mıngır... O "pis çingeneler" mi bunlar? Baharla gelip, güzle giden; kona göçe, yaşamanın bir başka çeşitinde ömür tüketen?..

Ben çocukken de bilirdim onları. Geceleri düşümde ufacık ayılar ağlardı. Kara kara suratlar boyuna sırıtırdı. Adamların sivri uçlu değnekleri vardı. Ayılar zincirlerini şakırdatırdı. Oysa döşeğimde giysilerimde hep mis kokulu mor çiçekler bulurdum. Bumburuşuk kirli ellerin derlediği levânta çiçekleri. Annelerin özenle diktiği minik torbalarda kuytu odalarda saklanan mor çingene çiçekleri; hiç eskimeyen.

Nazlarla geçen o çağda yaşıtım çocuklar gördüm çöp tenekelerinin başında. İğrendim, kusmak istedim. Kuru ekmek parçalarıyle doydular; çürümüş meyvalarla. Ben oyun odalarında hiç nedensiz bunalırken, onlar sokak ortasında kıyasıya döğüştüler; bir patlamış lâstik top için. Tükürüp küfrettiler ve yüzleri gözleri tırmık içinde, burunlarını çeke çeke yürüyüp gittiler. Şaşırmuştum; sormak istedim.

Sonra, ılık ılık günbitimlerinde şarkılar duyar oldum. Bir de baktım gene gelmişler. Koltuklarını.. altında ufacık tahta çalgılar, kirli suratlarında aydınlık gülümsemeler... Karmakarışık saçlı, iri iri dişli oğlan çocuklarıydı onlar. Yamalı kunduralarında, daralmış ceketlerinde saygıların en içtenini getirdiler. Şarkılarında mutluluk, şarkılarında yaşamak vardı... İnansanız da, inanmasanız da o bir avuç insan tutsaklık nedir hiç bilmedi... Boyuna, boyuna bizlerden uzaklaştı.

Derken, kınalı ellerde bakla falları. Gümüşlü bilezikler şıkır şıkırdı; yüzükler oymalı... Ürkerdik bakışlarından o kadınların; nasıl da alımlı, akıllı akıllı? Yaz boyu kıyılarda tepelerde, kentin bütün çay bahçelerinde görürdük onları. Bir yürüyüşleri vardı bol eteklerini savura savura... Metelik vermezlerdi dünyaya; hep bilirdik.. Yalnız sevgililer, sevişenler tanıştı onlara. Nasıl unutulur?.. En güzel kızlara yürekten saçılırdı baklalar: "İşte bu sen, bu kısmetin, bu da sevdiğin" diye... Sahi, sevgiden yanaydı çingene kadınları.. Bizler de tabiî.. Ama olmadı, inançlar hep yarıda kaldı.. Oysa, kınalı ellerde açılan o bakla falları hâlâ ilk gençlik anılarımızda saklı.

Daha daha?.. Hani doğanın çiçeğe kestiği günler vardır ya, o günlerde dökülürlerdi yollara. İnce, alımlı çingene kadınları; bilmiş üstelik. İkisi üçü birarada. Acele ederlerdi ne-

dense. Sırtlarında küfeler, öbek öbek papatya, nergis taşırlardı kentin içerilerine. Acı sarılar, yeşillerle beyazlar... Yazık; hiç sevilmedi sabah güneşi o meşin gibi kirli suratlarda. Ne de ağarmış kara giysilerde. Yalnız, çiçek yüklü küfelerde ışıdı sıcak sıcak. Bazı bazı, hıristiyan mezarlıklarının kapısında görürdüm onları. Gürültücü, saygısız... Böyle dinsel günlerde acılı konukları olurdu mezarlıkların beşi gider, onu gelirdi. Nergislerin acı sarısı, papatyaların beyazı boyuna ölülere taşınırdı... Çingenelerin cebinde paralar çın çın ederdi; keyifle bekleşirlerdi. Bana kalırsa, onlar ölümü bile düşünmezlerdi.

Kırık dökük arabalar, kokuşmuş çingeneler! Siz, gidedurun tıngır mıngır; ben düşünürüm. Haniya sevmiştiniz kentimin kırlık yörelerini Serin serin ağaçaltlarında sepet örerdi erkekleriniz. Kadınlarınız ocak yakardı sinirli sinirli. Bilmez miyim? Kör kocakarılarınız vardı; dişsiz ağızlarında mırıl mırıl dualar, ayazmaları dolanırdı... Yosun tutmuş taşlarında cami avlularının çömelir de, sadaka beklerdi gün boyu... Ümidi, ümüne boş verip uzak uzak gitmek niye? Bildim; yağmurlar gelince küçük kentler arasınız siz. Kolay yaşanmaya olgun insanların barındığı eni boyu dar kentler. Burralarda edemezsiniz!

Gittiler. En sıcak beyazlar çekti arabalarını. Arkalarından soluk kopekleri havladı. Arabaların pencerelerinde hep o bumburunguk suratlı koca karı başları vardı. Ve dişsiz ağızlarda mırıl mırıl çingene duaları; bir türlü anlayamadık neler söyler, neler dilerler?

Şimdi o uzak yerlerde, bildik köşelerde —sığındıkları o kuytuluklarda çingeneler yorgun, sıkıntılı bekleşirler. Yağmurlar yağar, rüzgârlar eser.. Çok soğuklarda arabaların bacası çarpık çarpık tüter... Ağır kokulu yemekler pişer. Çalgılar çoktan susmuştur ya, kavga sesleri duyulur sıkça. Çingeneler hırçın, huysuz, yaz gelsin ister.

Ve daha ilk çözülüşünde karların, yüreklerinde o mutlu kıpırtı, başlarlar hazırlığa. Tefler, ziller.. sonra —en ucuzundan— kemanlar... tümü de ilkyazı çağıran türkülere koşar. Asık suratlı bebeler dolanır ortalıkta; araba tekerleklerinin arasında, merdiven basamaklarında, daracık sedirlerin üstünde, her yerde... Sanki, boş versene göçen kocamışlara, biz geldik işte, derler; sanki pisliğe inat, yoksulluğa inat, yaşamak derler adama! Evet, yaşamak! Çingenece de olsa, bir garip de olsa..., vazgeçmesi zor, çok zordur. Yoksa, asık suratlarında bu kirli bebelerin bir gün o en aydınlık gülümsemelere kimse rasgelmezdi.

Diyeceğim, çingeneler böyledir işte; yağmurlar diner dinmez büyük-kente, dönerler. Ve ben, ilkyazı dal uçlarından çok onların gelişinden bilirim.

BAHADIROĞLU, Affan M.

A V

Gün ağarmaya başladığında çoktan almıştı yerini. Fişeklik olarak kullandığı torbadan iki şarjör daha çıkarıp otların arasına koydu, otomatik tüfeğini yanına, hemen elinin altına uzattı. Elini tüfekten ayırmadan bedenini toprağa uydurup yerleşti. Sakalsız yanağını ıslak otlara bastırıp gözlerini kapadı bir süre.

Dört saat sürünerek ilerlemekten yorgun eklemleri yara gibi acıyor ve şu sıra yetmişten fazla pençenin tırnaklarını çalı diplerine, köklere, orman bitkilerine takıp, soluk soluğa dinlenmekte olduğunu biliyordu.

Çu— pençenin —aralarında her beş kişilik baskın mangasına "Pençe" diyorlardı— ikinci adamı, bir başka deyişle işaret parmağıydı. Baş parmak ölürse Çu— alacaktı yerini.

Yavaşça çevresine bakınıp öbür parmakları aradı. Koskoca birlik alacakaranlığa kaynayıp silinmişti. "İyi gizlenmişler" diye düşündü. Sonra, rüzgârın iri yapraklar arasından geçerken çıkardığı hışırtıyı andırır bir ıslık çaldı. Bu yarı nefes yarı ıslık sırayla dört yerden yankılandı. "Buradalar," dedi içinden ve "birazdan şenlik var."

Keskin nişancydı Çu--. Elli metreden yama kadar bir hedefi omuzu acıyana kadar kurşunlayabilirdi. Ama, değerini küçümsemeden nasıl söylemeli, Çu— bugün ilk kez canlı bir hedefe ateş edecekti...

Delikanlının, hayır çocuğun, Çu— daha on beşindeydi - ne çocuğu be, artık ölebilecek kadar yaşamış adamın, iyice bilinmiyor işin burası, işte şu bizim insancığın yanağına yapışan bir sarı ot, bir süre sallandı, sonra yerinde pembe bir iz bırakıp düştü yere. Çu— yanağını kaşıdı.

Karanlığa alışık gözleri otuz metre ilerdeki demir kazıkları, tel çitini, hendeği ve betonları seçmeye başlamıştı. "Mayın tarlasının tam yanındayım," diye düşündü. Kara, çekik gözleriyle önündeki toprağı taradı. Tuzak teli, gizlenmiş bomba, yeni örtülmüş mayın aradı, göremedi ve bekledi Çu—.

Gökyüzü biraz daha aydınlanınca makineli tüfek yuvalarını ayırdı öbür karartılardan. Bir namlunun kapkara çeliğini tanıdı. Namlu tam alnını gösteriyordu. Omzu ve kürek kemiği parçalanmış bir yaralıyı hatırladı. Konuşamamıştı yaralı. Ayağındaki potinler onundu. Ve Çu— ikinci kez bedeninin farkına vardı. Sağ bacağı dizden yukarı bir yerden

kaşınıp duruyordu. Uzanıp kaşıdı. Pantalonu yırtılmış, çizilen yerden sızan kan kuruyup katılaşmıştı. Tırnaklanan yara yeniden kanamaya başladı. Canı yanan Çu– elini bacağından çekti. Gerilere bakındı omuz üzerinden. Dört metre sağ gerisinde iki yıl öncesine kadar okul arkadaşı Kao– yatıyordu. Gözleri tıpkı bir Avrupalınınki gibi irileşmişti. Çu– dilini çıkarıp güldü ve usulca kanlı parmaklarını gösterdi. Kao– omuz silkti, avurdunu şişirip göz kırptı. Bu, öteden beri aralarında kullandıkları işaretti. "Hadi be, bu da iş mi, daha iyisine var mısın?" anlamına gelirdi. Çu– da şişirdi avurdunu ve şişen yanağındaki gözünü yumdu sıkıca.

★

Şimdi tel çitin gerisinde iri yarı iki nöbetçi belirmişti. Birtakım adamlar oraya buraya gidip geliyordu. Beyaz fanilalı tombalak birisi uykulu nöbetçinin omzuna bir şaplak indirip uzaklaştı. Nöbetçi kayan tüfeğini omzuna oturtup dengelendi. Ormanı bir yaprak hışırtısı dolaştı ve ince kemikli eller çalı diplerindeki tüfekleri kavradı sessizce. Yapraktan yaprağa seken orman nefesi yankılanıp duruyordu...

Çu– tüfeğini ardında yattığı kütüğün dibinden fışkırıp gelişmiş dallar arasına yerleştirip bekledi. Şimdi menevişli çelik, körpe dalları aralayıp oynatarak nöbetçinin kafasıyla birlikte gidip geliyordu.

Birden, "Paaa!" diye bağırdı bir baş parmak ve on tüfek birden patladı. Çu– namlunun ucunda nöbetçinin kocaman ellerini kan fışkıran yüzüne kapatışını ve sonra külçe gibi yıkılışını gördü. İşte Çu– bir adamı böyle öldürdü.

Bir anda birbirine giren kampta sesler, çığlıklar, anlaşılmayan bir dilde savrulan buyruklar tüfek seslerine karıştı. Barut kokusu sardı çocukların ormanını. Sonra havanların alevi, dumanı ve kaldırdığı tozla göz gözü görmez oldu.

Bir makineli tüfek başını gizleyen dalları tırayıp sağa kaydırdı ateşini. Çu– kıpırdamadı... Vuruşmayı unutmuştu Çu–... Yoğun bir dikkatle vurduğu adamı bir daha görmeye çalışıyor ve bütün bedeniyle titriyordu... Durmadan sarsılan namlunun önündeki dalları oynattığını ve bunun, yerini düşmana belli etmek demek olduğunu da pekâlâ biliyordu Çu–. Yeri belli olan savaşçı daha kolay vurulur. Çu– hepsinden önce, ellerini yüzüne kapayarak devrilen adamı görebilmek için deli oluyor ve ıslak toprağın üzerinde zıplarcasına titriyordu. Bir daha tetiğe basamamıştı...

Bir süre sonra kesildi silâh sesleri. Ölüm öncesinin rahatlığı çöktü ormana. Kamp soluksuzdu. Çu– bunun iyilik belirtisi olmadığını da biliyordu. Biliyordu ki birazdan kar-

şı tarafın silâhlarından ecelin nârası duyulacaktır. Ama o, iki eli ve bütün bedeniyle altındaki bitkilere tutunarak titremesini önlemeye çalışıyor, sarsılan bedenine içinden sövgüler yağdırıyordu.

Ansızın Kao-- belirdi yanında. Durmadan ve anlamsızca devinip duran Kao– ağlıyordu. Altı kaburgası kırıldığı gün, *"Eyere raptiye koydum"* türküsünü söyleyen Kao--. Çivi Kao--...

Şaşkına dönen Çu-- Avrupalılar gibi baktı arkadaşına ve... ve neden sonra fısıldayabildi:

— Ne yaptın? Ne oldu Kao--?

— Bir adamı öldürdüm.

— Ben de.

— .....

Çu– dizleri birbirine çarparak yeniden sordu:

— Peki, neden ağlıyorsun öyleyse?

— Utanıyorum Çu–. Ne olur kimseye söyleme.

— Ne?.. Neden?.. İkinizden biri ölecekti nasıl olsa.

— Ondan değil.

— Ya neden?

— Görmüyor musun?

— Görmüyorum. Ne var?

Çu– titremesini altedebllmek için yeniden tutundu otlara.

— Çu–, dedi öteki, bazan olurmuş savaşta. Sen söyleme kimseye, olmaz mı?

— Neyi, neyi be? Ne... neyi? Adam vurduğunu mu? Açık konuş be!

— Hayır Çu–. Görmüyor musun, işedim. Ansızın oldu. Birdenbire. Tüfekler patlayınca korkmadım. Yanıma mermiler düştü hiç korkmadım, ama yine de oldu, tutamadım. Bu korkudan değil Çu–, anlıyorsun değil mi? Söylemeyeceksin değil mi?

Çu–'nun titremesi çakılıp durdu... Ağır bir sıtma nöbetini yeni atlatmış gibi, toprağa yığılıp yumuşadı. Dudaklarını yaladı ve:

— Kao–, dedi, korkudan olmadığını biliyorum. Çok iyi biliyorum. Merak etme.

Avurdunu şişirip göz kırptı. Kırptı ve bitti Çu–.

Ormandaki sessizlik uzayıp gidiyordu. Bitmeyecekmiş gibi görünen bu yoğun sessizliği, insanların alınlarından, şakaklarından damlayan terin otlarda çıkardığı ses, solukların diş aralarından geçişi, kabarıp sıkışan bir yüreğin göğüs kafesindeki yankısı bozuyor, ya da Çu-- ile Kao--'ya öyle geliyordu.

Bir ara Çu--:

— Hangisini vurdun? diye fısıldadı.

— O iri, sarışın nöbetçiyi.

— Hangisini? Kimi? Kimi?

— Ellerini suratına kapatıp yıkılıverdi yere. Sanırım yanağından yedi kurşunu.

Çu-- bıçak yemiş gibi irkildi bu kez. Kara gözleri kıvılcımlandı. Sancıyan şakağını toprağa bastırıp sürttü, sürttü... Bir an, Kao-'nun hem işediğini, hem de yalan söylediğini, önüne gelene anlatmak geçti içinden. Bu haliyle iyi bir savaşçı olamazdı Kao-. Dudağına batıp duran sarı bir otu bir çekişte dişleriyle koparıp tükürdü ve tüfeğinin arpacığına dikti gözlerini. Çu-'nun kendine güveni sarsılmıştı. Namluyu bir kere daha doğrulttu, tetiğe bir kere daha bastı ve uykusuz bir suratı yolarcasına kavrayan on parmağın kana bulanışını gördü yeniden... Geriden Kao-'nun fısıltısı geliyordu.

— Çu- sen hangisini vurdun? Hey Çu-!

Midesi bulanıyordu şimdi. Mide bulantısının anlamı ürkütücüydü. Ölülerden iğrenmeye başladı mı insan, ya öldürenden nefret etmeye yatkınlaşır, ya da pısar, ufalanır, çözülür. Bu durumdan kurtulmadıkça da savaşamaz. Öyleyse kesilmeli bu bulantı. Titremeden silkinmenin yolunu bulmalı. Keskin nişancı, kendini toparlayana kadar, sekiz aylık kardeşini emziren anasının, esmer nieme ucunu ve bunu çevreleyen akçıl, çatlamış toprakları andıran çizgileri düşündü... Sonra yatıştı, arkadaşına döndü.

— Kao-, dedi, onu ben...

— Sen ne?

gördüm... Adamın vurulduğunu. Ben de gördüm. Yanağından yedi... ikimiz de mi?..

Mi ne?

Korkmadık.

Korkmadık Çu-. Anladın değil mi?

★

Kamptan ilk sesler duyulmaya başladığında, yeni bir hışırtı dolaştı Pençe'ler arasında. Bu "İkinci bir emir alıncaya kadar, yerinde kal!" demekti. Kao- sonucu kestirdi. Havan mermilerinin, düşmeden hemen önce çıkardığı "Ilığ!!" sesinin, ya da uçak ıslıklarının duyulacağı dakikaya kadar bekleyeceklerdi. Beklediler...

Kamptaki sesler yavaş yavaş artıyordu.

Çu- fısıldadı:

— Hey Kao-! Bu sesler işin bittiğini değil, başlayacağını gösterir, biliyorsun. Birazdan ya havan ateşi başlayacak, ya da uçaklar görünecek. Havanlara bir şey yapamayız ama Kao-, uçaklarla uğraşabiliriz, ha? Gel yanıma, birlikte ateş edelim, ha.. Kao-.

Dört adım ötedeki bir çukura kayıp sırtüstü, yanyana uzandılar. Bütün şarjörleri el altına yerleştirip soluklarını tuttular.

İşte buydu beklemek gibi beklemek...

Kao– tepelerindeki gök parçasına dikmişti gözlerini. Başını çevirmeden sordu:

— Çu– insanın karnında seksen birlik bir havan patlarsa ne olur?

— Patlarsa adamın içini boşaltır. Patlamazsa artık yemek istemez canın.

— Benim karnımda patlarsa sevgilime haber ver Çu– tabancamı yüz metre ötede arasın.

Çu– güldü.

— Ya benimki. Su sıra öyle kl üzerine sevgilim düşse patlamaz.

Bu kez karşılıklı gülüp avurt şişirdiler.

— Sincaplara bak, dedi Çu–, nasıl kaçışıyorlar!

— Ya, dedi Kao–, neredeyse başlarlar. Döner dönmez evleneceğim Çu--.

— Dönelim de.

— Döneriz...

— .....

— Çu– sen hiçbir kadınla yattın mı?

— Ben bir gün, bir ka... Kao– geliyorlar! Doldur! Birlikte Kao--!

— Bir tane düşürmeliyiz ki Çu–. Beraber Çu–! Kadını unutma!

— Haydi Kao–!

Aynı anda bastılar tetiğe. Bir helikopter homurdanarak geçti üzerlerinden. Yarım metre ötedeki toprak kaynadı. Mermi sesine bir inleme karıştı ve Çu– şarjör değiştirdi.

— Birini vurdular! dedi Kao–. Ve vurulanın bir kadınla yatıp yatmadığını düşündü.

— Vurdular! dedi Çu--...

Yükselen güneş gökyüzüne dönük iki kara namluyu parlatmaya başlamıştı. Dipçiklere yakın iki damar küt küt atıyor, dipçik tabanlarını zorluyordu. Sonunda sesler kesildi. Kesildi sesler ve güneş battı...

★

Çu– göğsünden yemişti mermiyi. Kao--'nun parça parçaydı apışarası. Kan ve sidikle besleniyordu Uzak Asya'nın verimli toprakları.

BARAN, Selçuk

A N N E M

Annem o akşam eve geç geldi. Her zamankinden tam üç saat sonra... Gerçi sabahleyin evden çıkarken gecikeceğini söylemişti, ama biz gene de hafifçe meraklanmıştık. Biz dediğim, ablamla ben... Babamın yüreğinden ve aklından geçenleri kestirmek kolay değildi. Yattığı yerden iki kez saati sormuştu yalnızca. Biz yedi buçuk, sekiz filân dedikçe, olmayacak bir şey söylüyormuşuz gibi ağzı açık, gözleri büyümüş bakıyordu şaşkın şaşkın. Ama, "Ananız gecikti. Nerede kaldı?" diye hiç sormadı.

Babam hastaydı. Yatalak... Çalışamıyordu... Belinde bir ağrısı vardı. Yaman bir ağrıydı bu. Bir tuttu mu gözlerini, dudaklarını sımsıkı yumar, alnından şakır şakır terler akardı. Böyle zamanlarda annem, o evde yokken ablam, ıslak, kolonyalı bir bezle yüzünü silerlerdi. Yüzü önce kırmızı, giderek bembeyaz olurdu. O zaman terlemezdi artık. Islak bezi tuttuğu gibi karşı duvara fırlatır, sonra konuşur da konuşurdu. Arada soluğunu tutmak zorunda kaldığından, sözcükler yarıda bölünür, tek hecelerden kurulu anlaşılmaz lâkırdılar dökülürdü ağzından. Öyle zamanlarda evde duramazdınız. Evden kaçıp sokaklara uğramak, koşmak koşmak gelirdi içinizden. Babam uzun aylar hastanede yatmıştı. Sonunda "iflâlı olmaz" deyip taburcu etmişlerdi. Şimdi evde yatıyordu.

Sahire Hanım Teyze akşam uğradığında ona, "Annem bugün geç gelecek," dedik. "İşi varmış," diye ekledi ablam da. Sahire Hanım Teyze, "Hımm," dedi, başka bir şey demedi. Yuvarlak, duru, gene de insana korku veren bir yüzü vardı. Gözleri öyle küçüktü ki, şişman yüzüne gömülmüş gibiydi, hiç görünmezdi. Belki bu yüzden hep saklı bir yanı var sanırdınız. Yani şöyle demeğe getirliyorum: Örneğin, "Benim güzel oğlum, aslan oğlum" filân diye sırtınızı sıvazladığında sizi sahiden sever mi, pek bilemezdiniz. Gene de iyi bir kadın olmalıydı. Anneme acır, elinden geleni yapardı. Çorbamızı pişirir; çamaşıra, temizliğe yardım ederdi. Hiç yorulmazdı Sahire Hanım Teyze. Oysa altmışını geçkin olmalıydı.

Annem anahtarı sokak kapısının kilidine soktuğunda, ablam sofra muşambasının üzerindeki ekmek ufaklarını temiz-

liyordu. Kapı yavaş, çok yavaş açıldı. Her günkünden çok daha yavaş. Ayak sesi filân da duyulmuyordu. Bana oldukça uzun gelen bir süre sonra annem sofa kapısının eşiğinde beliriverdi. Şaşkın ve çekingen, büyük çantasının aşağıya doğru çektiği kollarıyla sanki annemiz değilmiş gibi duruyordu. Bakışlarını üzerimizden aşırıp, masaya, masadan dolaba, oradan da sedire doğru çevirdi. Çok eskiden tanıdığı bu eşyaları yeniden hatırlamağa çalışıyor gibiydi. Daha bir solgun, daha bir bitik görünüyordu. Yalnız gözleri başkaydı. Gözleri büyümüş büyümüş, kahırdan daralmış yüzünü aşmıştı. Saklamayı beceremediği bir garip alev okunuyordu gözlerinde. Ama ağzı her zamanki gibi ince ve dümdüzdü.

"Yemek yediniz mi?" diye sordu. Kendisi orada, kapının eşiğindeydi ya, sesi uzaklardan bir yerlerden geliyordu. Hemen ardından kendi sesinden korkmuş gibi öksürdü. Neden sonra yapışıp kaldığı eşikten ayrılıp odanın ortasına doğru yürüdüğünde, dizlerini birbirine sürte sürte, ağır ağır atıyordu adımlarını.

"Çocuklar seni bekleyeceklerdi ya, ben yiyin ne olacak, dedim," diye atıldı Sahire Hanım Teyze. Annem başıyla babamın yattığı odayı işaret etti. "Onun yemeğini de verdim. Hadi, otur sen de ye şimdi. Biraz dinlen, sonra yersin. Yoğurtlu çorba yapıverdimdi. Bol naneli, yorgunluğunu alır. Çocuklar, ananızın çorbasını ısıtın."

"İstemem," dedi annem. "Ben... aç değilim. Simit yedinidi de, tıkadı." Ardından kuru kuruya burnunu çekti. Canının istemediği ya da gerçeğe uymayan bir şey söylemek zorunda kalınca burnunu çekerdi. Bir arkadaşı öyle demişti.

Babam içerden seslendi: "O belâ hayvan gene bütün gün uludu durdu. Telefon etmeyi unuttun mu gene?"

"Hayır," dedi annem, "unutmadım."

"Ne dediler?"

Annem paltosunun düğmelerini ağır ağır çözdü. Sonra paltosunu çıkarıp babamın odasına girdi.

"İlgileneceklermiş. Yalnız biraz sabredin, dediler." Annem babama rahatça yalanlar atardı. O da sahiymiş gibi dinler, sevinirdi.

"İyi, biz de bekleriz. Ama çok uzatmasalar bari. Sen yarın gene bir telefon daha et."

"Olur."

Annemin bir süre yatak odasında gidip geldiğini duyduk. Odayı topluyor olmalıydı. Sonra ışığı söndürüp yanımıza geldi. Yorgunluğu, o yabancı hali kalmamış gibiydi. Aklından güzel bir şeyler geçiyor olmalıydı. Yüzü pembeleşmiş, sesi berraklaşmıştı.

"Bu köpeğe bir çare bulmalı," dedi. "Sinirleniyor adamcağız."

"Boşuna yorulma," dedi Sahire Hanım Teyze. "Bir şeycikler yapamazsın. Komiserin köpeği o."

"Görürsün sen. Bir tanıdığım var. Yetkili biri. Ona söyledim mi tamam. Komisere filân aldırmaz o."

Başını geriye atıp arkasına yaslandı. O yetkili kimse kendisiymiş gibi. "O köpeği susturacağım," dedi güvenle, inanarak. Sonra uzun uzun ellerine baktı. Bir eliyle yavaşça öteki'ni okşadı. Kollarını uzatıp, ellerini bir süre de uzaktan seyretti. Onları ilk kez görüyormuş, ne denli güzel olduklarının bilincine ilk kez varıyormuş gibi sevinçliydi. Elleri, her gün rasgele bir sürü işe koştuğu kendi elleri değil de, ince, renkli kelebeklerdi sanki. Çantasını açıp mavi beyaz boyalı bir tüp çıkardı. Tüpten sıktığı kremi ellerine sürdü.

"O ne?" diye sordu ablam merakla. Yerinden kalkıp tüpü eline aldı.

"Krem, dedi annem. "Ellerim çatlıyor da..."

"Ne güzel kokuyor" Ablam biraz da kendi ellerine sürdü. Ben de sürecektim ya, kadın işi diye utandım. Oysa bir güzel kokuyordu ki

"Çok mu pahalı dedi ablam.

"Yoo... İki lira

Birden aklıma geldi "Anne," dedim yalvararak, "bana iki lira verir misin? Kalem kutusu alacaktım da..."

"Kalem kutusu da neymiş?" diye çıkışıverdi Sahire Hanım Teyze. "İki lira bir kutuya verilir mi? Yazık."

Honden yüreklendi ablam: "Yarın okuldan çıkınca pastaneye gidecek kızlar," dedi. "Ben de gideyim mi? Geç kalmam. Bir pasta yetmiş beş kuruşmuş."

"İyi ya, git. Sonra çantasını açıp ikimize de birer iki buçuk liralık uzattı.

"Bak hele," dedi Sahire Hanım Teyze. "Kadın aklını yitirmiş."

"Bırak be teyze, arada olur böyle şeyler." Sonra hafifçe utanarak önüne baktı. "O istediğin başörtüyü sana alacaktım ya, çarşılarda dolaşacak zamanım olmuyor pek. Kusura bakma, ben parasını vereyim de sen, bir zahmet, kendin alıver." Sonra çantasından çıkardığı bir beşliği Sahire Hanım Teyzeye uzattı.

"Ne zahmet ettin be," dedi Sahire Hanım Teyze kızararak. "Ne gereği vardı? Damat alırdı bana o örtüyü." Beş liralığı bir süre okşar gibi elinde tuttuktan sonra koynuna soktu.

Annem dolabın çekmesinden örgüsünü aldı. Örgü örmeyi öyle severdi ki... Örgü örerken mutlu olurdu. Şişler o ince,

küçük tıkırtılarla ilmeklere girip çıkarken her şeyi unuturdu annem. Yorgunluğunu, yoksulluğunu, onmazlıklarını, her şeyi... her şeyi... Yüzü saydamlaşırdı. Her zaman bildiğimiz çizgilerinin ötesinde koyu renk yapraklarıyle güneşli bir ağaç görür gibi olurduk. Annem o dümdüz yün ipliği, hepimizin bildiği şişlerle aklın alamıyacağı kadar güzel, değişik yapraklar, çiçekler yaratırdı. Bir şalda, bir hırkada yüzlercesi bulunan bu küçük, ince oyaların birbiri ardısıra tekrarı insanı hiç bıktırmazdı. Çiçeklerle dolu bir bahçede imişsiniz gibi, "Keşke daha çok olsa..." diye geçerdi aklınızdan. Mahallede onun gibi yün işleyen yoktu. Ola ki dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir kadın öylesine sabırla, öylesine hünerle örgü öremez, yün ipliğine can veremezdi. Elleri, o ilk kez hayranlıkla seyrettiği elleri örgü örerken daha bir güzelleşir, bir başka anlam kazanırdı. Örgü örerken anneme bakmağa doyamazdım. Şimdi de önümde kitabım, ders çalışır gibi yaparak, annemi gözlüyordum.

"Bugün camiye gittim," dedi Sahire Hanım Teyze. O gün başından geçenleri anneme bir bir anlatmadan edemezdi. "Vaaz vardı. Bir de güzel konuştu ki Hoca. Arada böyle akıllı adamları dinlemek gerek." Sonra sesini alçaltıp anneme doğru eğilerek: "Zina eden kadınları anlattı," diye devam etti.

Zina da ne demekti ki? Soracaktım, vazgeçtim. Besbelli kötü bir şeydi. Z ile başlayan sözcüklerin hepsi kötüydü. Zehir, zıkkım, zeytin hep Z ile başlar. Zeki adında bir oğlan var mahallede. İlletin biri... Alfabenin en sonunda bir harf bu Z. Olmasa da olurdu. Z yerine, örneğin Y kullanılabilirdi. O zaman zina, yina olurdu. Ben de ürkmeden sorardım aneme, "Yina ne demek?" derdim.

"Zincirler, bukağılar, alevli ateşler..." diye devam ediyordu Sahire Hanım Teyze. "Karınlarında erimiş bakırlar gibi zakkumlar kaynayacak (Yincirler, Yakkuzlar). Her yandan ölüm gelecek ve o günahkâr kadınlar ölmeyecekler."

Annem birden ayağa kalktı. Örgüsü kucağından yere düştü. "Saat on olacak nerdeyse," dedi. "Yatın artık."

Gece rüyamda annemi gördüm. Babam gibi acılar içinde terleyen, sonra da saçmasapan konuşan bir sürü kadının ortasındaydı. O kendine güvenen hal vardı üzerinde. İki ayağı üstünde dikilip yürüyen kocaman bir köpek, ucu alevli bir odunla geldi. Ateşi annemin ellerine doğru uzattı. Annem bir çığlık atarak ellerini arkasına sakladı. "Dokunmayın ellerime," diye bağırdı. "Ellerim güzel benim." Sonra iri, güçlü kuvvetli, besbelli yetkili biri gelip köpeği tekmeledi. Köpek uluya uluya gözden kayboldu. Daha sonra annemi dibine koyu gölgeler salan bir ağacın altında oturuyor gördüm.

Elinde örgüsüyle... Renk renk yünlerle örgü örüyor, kimbilir hangi hangi uzak ülkenin hangi ağacının yaprakları, ılık, sert çiçekleri, o biçim biçim büyülü oyalar çoğaldıkça örgünün dokusundan kopup, annemin ayakları dibine düşüyor, orada yavaş yavaş kümelenerek dizlerine, giderek kucağına, göğsüne doğru yükseliyordu.

M. Alan

CUMALI, Necati

İĞNECİ

Şükriye'ye, kasabanın ana caddesi üstünde, bir un deposunun tavan arasında büyücek bir oda kiraladı o yıl ekim ortalarında kocası. Odanın caddeye bakan iki küçük penceresi vardı. Bu iki pencere sevinçle doldurdu yaşayışını Şükriye'nin.

Henüz yirmisindeydi daha. Çocukluğu, genç kızlığı, ilk evlilik yılı o güne kadar hep kırlarda, küçük damlarda, çardaklarda geçmişti Şükriye'nin. Böyle insan sayısı on bini aşan bir kasabanın ana caddesi üstünde oturmanın tadına doyamıyordu şimdi..

Malta taşı döşeli caddeden tırısla, tek atlı, demir tekerlekli yük arabaları geçiyordu. Türlü türlü motorlu taşıtlar geçiyordu. Atlı eşekli binekliler geçiyordu. İlkokula, ortaokula giden kızlı erkekli öğrenciler, öğretmenler, memurlar geçiyordu. Daha daha hanımlar beyler, kısacası bütün kasabalılar...

Arabaların koşum takımları sıra sıra zilliydi. Zil sesleri, nal sesleri, demir tekerleklerin taşlar üstünde dönüşü arabasına göre değişik yankılar bırakıyordu tavan arasındaki odanın camlarında. Taşınalı bir ay geçmeden, oturduğu yerden caddeden geçen kimin arabasıdır ayırabiliyordu Şükriye. Pencereye koşuyor, başında geriye itik kasketi, kulağının kenarında karanfilli, omuzunda sarı poşusu, bacakları hafif yana açık, sarsıla sarsıla ilerleyen arabasını, dizginleri kavramış, ayakta dimdik süren arabacıyı görünce yanılmadığını anlıyordu.

Otobüsler, kamyonlar geçerken çerçevelerinden sarsılıyordu pencere camları. Taksilerin, özel arabaların geçişleri daha yumuşaktı. Camlarında bir vızıltı bırakıyorlardı ancak. Korna seslerini duyacak olursa gelen kimin taksisidir, kimin kamyonudur söyleyebilirdi önceden. Hayvanının yürüyüşüne göre, bazı bineklileri bile geçerken görmeden kestirebiliyordu artık.

Caddenin gürültüleri bütün gününü dolduruyordu Şükriye'nin. Sabahtan akşama tadına doyamadığı bir oyuna kaptırmıştı kendini. Duyduğu sese şöyle bir kulak veriyor, kimin arabası, kimin taksisi, ya da hangi bineklidir diye oranlıyor, pencereye atılıyor, doğru bilmişse sevinçten uçuyordu.

Rouault: Haça gerilme

Şu arabacılar da doğrusu yakışıklı mı yakışıklıydılar! Ama ne de olsa ağır erkeklerdi. Açık açık sarkıntılık sayılacak, hafif kaçacak hareketlerden kaçınıyorlardı etrafa karşı. Geçerlerken gözleri penceresine kalkıp iniyordu o kadar! Şoförlerin ise kimseyi taktık'arı yoktu! Ayıp, utanma denen şeyi arama o çapkınlarda? Ne de çabuk farkına varmışlardı geçerlerken pencereye koşmalarının. Artık aşağıdan Köprübaşı'nı, yukardan fabrikayı döndüler mi basıyorlardı kornayı. Pencereye çıkacak olursa, gelen geçenlere taşıdıkları yolculara aldırmadan açık açık el sallıyorlardı ona! Bineklileri çoğunlukla düşlere dalmış delikanlılardı. Bakışları karşılaşırsa iç çekiyorlardı derin derin..

Ah, evlenmeden önce dünyanın bu kadar çok yakışıklı, tatlı erkeklerle dolu olduğunu bilmezdi Şükriye! Gönlü, bir aydır her saat gelip geçen arabacı, şoför, bineklilerden birine kayıp duruyordu. Sonunda birinden birini seçecekti elbet! Ama hangisini?

Derken, bütün bu alışık olduğu, tanıdığı birbirinden ayırdığı seslerin arasına bir başka gürültü, bir motosikletin öfkeli, canlı cansız gelip geçen bütün araçlara meydan okuyan gürültüsü karıştı son günlerde.

Sağlık Merkezi'ne yeni atanan sağlık memurunundu motosiklet. Sağlık Merkezi de, Şükriye'nin evinin hemen kırk elli adım ötesinde. Şükriye, penceresinden baktıkça, gidonları iri bir koçun boynuzlarını andıran motosikleti, Sağlık Merkezi'nin duvarı dibinde, her yanı pırıl pırıl günün ışıklarını yansıtırken görüyordu.

Memur, motosikletine atladı mı, bozuk, çukurlu yollarda atları, arabaları, taksileri geride bırakıp dört bir yana dağılmış, mahallelerdeki, yakın köylerdeki hastalarına iğne yapmaya gidiyordu.

Gürültü bütün şiddetiyle duyuluyordu ilkten. Şükriye, yüreği ağzında, pencereye koşunca, İğneci'nin altında uysallaşan motosikletin eğrilip doğrularak kasıla kasıla kaldırımdan caddeye indiğini, caddede hızla ileri atıldığını görüyordu. Genç İğneci geniş omuzları, sağlam oturuşu, gidonu sıkı sıkı kavrayan bilekleriyle caddenin kıvrımında kayboluyordu hemen.

Motosikletin değişik sesleri kısa bir süre içinde kulaklarında yer etti Şükriye'nin. Gazın perde perde açılışı, egzozun savurduğu pat patlar sonra o kır yollarında, şoselerde koşup koşup da hızını hevesini almış gibi, dönüşte çıkardığı yumuşak memnun mırıltı! İğneci, kimbilir nerelerdeyken bütün bu sesler içinde uğuldayıp duruyordu Şükriye'nin! Artık ne arabacılar, ne şoförler, ne bineklileri göremiyorlardı pencerede Şükriye'yi!

Tutkundu iyiden iyiye! İğneci ise varlığının farkında bile değildi onun! İğneci geçtikçe pencereden dışarıya sarkmaları, kapıdan motosikletin önüne önüne fırlamaları hep boş çıktı! Ah, ne de kendini beğenikti domuz! Kimbilir kaç kadına, kaç kıza taşınıyordu sabahtan akşama! Kıskanıyordu, dertleniyordu, uyuyamıyordu doğru dürüst!

Çaresi kolaydı derdinin. Bulmakta da gecikmedi. Bir akşam, kocası gelmeden karnını doyurdu. Sofrada ağzına aldığı tek lokmayı güç belâ yuttu. Kocası meraklandı, üstüne düşecek oldu.

"Hastayım!" dedi. Sırtında ağrılar vardı. Eğilip kalkarken gözleri kararıyordu. Bulantı duyuyordu sık sık...

Yanakları çürüksüz elmalardan farksız, her yanı saç diplerine kadar sağlık fışkıran, taylar gibi yerinle duramayan karısının hastalığı bön yaradılışlı kocasını şaşırttı:

— Yok be karıcığım maşallah hiçbir şeyin! Turp gibisin çok şükür!

Şükriye küskün küskün mırıldandı:

— Sen kendin katır gibisin, herkesi öyle sanırsın! Ne anlarsın sen hastadan?..

Kocası, Şükriye'nin ışıl ışıl gözlerine doğru eğildi. Elini kaldırdı, karısının gözkapaklarını görmek istedi.

— Anlarım ben be karıcığım! Ben bilirim hastayı! On sekiz ay sağlık onbaşılığı yaptım askerde!..

Şükriye, kocasının eline önce hafif bir tokat indirdi, sonra tuttu geriye itti:

Hep sen bilirsin, sen anlarsın sana sorarsan! Bilmediğin ne var bu dünyada? Tütünden anlarsın! Bağdan, zeytinden anlarsın! Duvar örersin, sıva yaparsın! Evinde bir kesterin var topu topu, marangoz sanırsın kendini! Doktorum, iğneciyim de bari de güleyim!..

Kocası tekrar gözkapaklarını görmek istedi:

— Be karıcığım, on sekiz ay ben yapardım bütün alayın iğnelerini... Dur göreyim gözkapaklarının içini...

Şükriye, kocasının elini daha şiddetle itti:

— Beygir mi sandın beni? Ben göstermem kendimi sana! Te Sağlık Merkezi kapımın karşısında! Giderim yarın doktora, öğrenirim derdimi! İğne verirse herkes gibi bulurum ben de bir iğneci!

Kocası:

— Yarın? diye mırıldandı. A be yarın benim işim var be karı! Sabahtan akşama Kalabak'ta yapıdayım.

Kalabak, dokuz kilometre uzaktaydı ilçeye! Şükriye işine gelen bu habere sevindiğini hiç de belli etmedi!

— İstersen daha öteye git! Sanki her gün dizdize mi otururuz seninle?.. Sanki kim gel dedi benimle sana? Herkes

kendi gider görmez misin? Her gün o kapı önüne kadar kadın dolar boşalır Korkma, doktor yemez beni!..

★

Ertesi sabah, yıkanmış, taranmış, en yeni neleri varsa giymiş, Sağlık Merkezi'nin bekleme salonundaydı Şükriye. Sıralar kadın doluydu. Kiminin çocukları vardı kucağında, kimi yaşlıydı, kızıyla torunuyla gelmişti. Şükriye, kadınları bir bir gözden geçirdi. En güzeli, en genciydi gelen kadınların! Hepsi bir olsalar alamazlardı elinden İğneci'yi! Kadınların dönüp dönüp ona bakışları, kendine güvenini daha da arttırdı.

Her hasta, doktorun yanından çıktıkça İğneci kapıda görünüyor, sırası gelen başka bir hastayı alıyordu içeri. Arada bir elinde pamuk dolu taslarla doktorun odasından çıkıyor, bekleyenlerin arasından geçerek, dipteki başka bir odaya giriyordu. Az sonra, gene o elindeki bembeyaz taslar içinde kıskaca, makasa benzer öte beriyle girdiği odadan doktorun yanına dönüyordu.

İğneci, hep o bildiği, kendini beğenik İğneci! Aralarından geçip giderken baktığı yoktu ne ona, ne de başka kadınlara! Arada bir, çocuklu kadınlardan birinin önünde duruyor, çocuklarla gülerek konuşuyordu. Hasta çocukları anasının kucağından alıp, hoplatarak, arkasından gelen anasıyla doktorun yanına götürüyordu bazan.

Gözlerini ayırmıyordu İğneci'den. Yanındaki kadın sıra alıp almadığını sordu. Şükriye telâşlı telâşlı:

— Ben sıra almasam da olur kardeş, dedi. En son girerim! Yok çoluk çocuğum! Yok evde bekleyenim!

Hastalar azaldı, azaldı, salonda birbirinden uzakta oturan üç hasta kaldı. Şükriye, yerini değiştirdi. Dipteki odanın kapısı yanındaki sıraya geçti.

İğneci, dipteki odaya girerken yanında durdu:

— Senin sıran gelmedi mi daha?

Şükriye gözlerini İğneci'ye dikti. Gözleri diyeceğini derken, hafif bir sitemle boynunu büktü:

— Sıra vermedin ki bana! Hiç komşu hatırı gözetmezsin!

İğneci daha bir ilgilendi:

— Hangi komşusun sen?

— Te karşıda otururum. Un deposunun üstünde! Hiç görmez misin?

İğneci gülümsedi:

— Hastalığın ne?

— Ne bileyim ben nedir? Kırıklığım var işte! İğne isterim kuvvet için. Sen bilirsin ne iyi gelir...

İğneci, numarasını yaptı:
— Hiç öksürdün mü?
— Eh, bilmem ki ne diyeyim?
— Dizlerinde, bacaklarında ağrı, kesiklik var mı?
Şükriye'nin gözlerinin voltajı daha da yükseldi:
— Eh, var sayılır...
İğneci, elektriklenmişti sonunda:
— Gel benimle! dedi.
Yandaki odaya girdiler. Dolaptan bir kutu vitamin iğnesi aldı. Kadına uzattı:
— Al, yaptır bu iğneleri...
— Kime yaptırayım? Kimseyi bilmem ki!..
— Gel öğleden sonra buraya, ben yaparım...
Şükriye elini İğneci'nin eli üstüne koydu:
— Sen gelsen öğleyin bizim eve bir zahmet! Kapımız sokak içinde, deponun yan tarafında. Bir merdiven çıkarsın, bir zahmet hatırım için... Yalnızım, kime bırakayım evi?..

★

İğneci, öğleyin işten çıkınca Şükriye'nin hatırını kırmadı. Sokak içinde, deponun yan tarafındaki kapıyı kolaylıkla buldu. Tavan arasına çıkan dar merdivenleri çıkmak hiç de yük gelmedi ona.
Şükriye, caddeye bakan pencerelerinin basma perdelerini güneş gelmesin diye kapatmıştı! O, iğnesini hazırlarken Şükriye, yatağının üstüne yüzükoyun uzandı. Sağ bacağının bütünde entarisini beline kadar sıyırdı.
İğneci'nin öyle her gittiği yerde gördüğü cinsten değildi önündeki bacak. İğneyi yaptığı sırada, yalandan bir "of!" çıktı Şükriye'nin dudaklarından. Sağ eli havalandı, İğneci'nin bileği üstüne kondu, konduğu yerde kaldı.
İğnecide de candı elbet! Taş değildi ya!

DAĞCI, Cengiz

RAHATSIZ ÇOCUK

İyi hatırlıyorum; bir gün Dr. Z... girmişti bu odaya. Yüzü küskündü Dr. Z...'nin. Yatağımın kenarına oturmuştu ve uzun bir süre yüzüme bakmıştı ama, nedense, konuşmamıştı. Yüzünün küskünlüğüne, ve benimle konuşmak istemeyişine rağınen, Dr. Z...'nin ziyareti içime rahatlık getirmiş olacaktı ki Dr. Z..., yanımda otururken, uyuyakalmıştım.

Uyanınca Dr. Z...'yi düşünmeğe başladım. Dr. Z... yoktu odada. Annem de yoktu. Sac soba yanıyordu yalnız ve sobanın kapak aralarından sızan alaca ışıklar üstümü örten yorganın üstünde titreşiyorlardı.

Akşam olmuştu. Işıklar daha keskin çizgilerle beliriyorlardı tavan ve duvarlarda, öyle ki, elimi yorgan altından çıkarıp ışıkları tutasım geliyordu, ama Dr. Z... hâlâ kafamın içindeydi ve bu yüzden ışıklarla ilgilenemiyordum gönlümce. Sonra ışıklar ağardılar, yavaş yavaş silindiler ve odayı sessizlik ve karanlık doldurdu. Ne zaman görmüştüm Dr. Z...'yi? Ne zaman girmişti Dr. Z... bu odaya? Dün mü? Bugün mü?

Yok. O gün görmemiştim Dr. Z...'yi. Geçen gün de görmemiştim onu. Belki hiç görmemiştim. Gerçek Dr. Z... yoktu. Hiçbir zaman olmamıştı. Dr. Z... sadece bir hayaldi. Evimizde geçen monoton ömrüme arada bir ışık getiren, coşkunluk ve renk getiren bir hayaldi. Ama gerçek olan neydi? Halide, teyzem, dolaplı ihtiyar, mezarlık duvarı üstünde hoplayan bebekler, hattâ annem hayali değil miydiler? Her şey hayaliydi. Gerçek olan bir tek Sevgil vardı, bir de mezarlık.

Sevgil, yakamı tutmuş, bırakmıyordu beni. Oda kararınca duvardaki ışık sütunları arasından Sevgil koşuyordu bana, yatağıma geliyordu ve üstümü örten sıcak yorganı usulla kaldırarak soğuktan göğermiş vücuduyla yanıma sokuluyordu. Artık Sevgil ve ben mezarlığın ayrılmaz birer parçası olmuştuk. Benim ömrüm mezarlık duvarı dibinde, Sevgil eteklerini böğürlerine kaldırıp toprağa işediği, sonra da kendi sidiği içinde durarak soğukta morarmış ayaklarını ısıttığı andan başlamıştı. Yalın bir gerçekti, kesin ve değişmez bir gerçekti bu.

Akşam olmuştu. Annem odaya girip sobaya birkaç çıra attı, alnımı okşadı ve çıktı. Uyudum.

Geceleyin uyandığımda oda kapkaranlıktı. Rüzgâr uğulduyordu dışarda. Uğultu içinden bir hayvanın böğürmesi geliyordu kulağıma uzaktan. Kopuk ve sağır bir havlama duyuyordum arada. Ama Çubar'ı düşünmüyordum. Kulağıma gelen bu uğultular içinde yeni sesleri, acayip çıtırtıları, bir yaklaşıp bir uzaklaşan garip bir tınlamayı yakalamağa çalışıyordum. Bütün bu sesler mezarlıktan geliyorlardı, ve mezarlıktan geldikleri içindi ki yabancı ve korkunç sayılmazlardı benim için.

Ertesi gün de kar yağdı. Artık dışarısı görünmüyordu kardan. Kar yüklenmişti pencereye. Ama akşama yakın babam karları küredi. Babam karları kürerken içimde bir şeyler kıpırdadı sevinç duydum Başımı yastıktan kaldırdım, dışarıya baktım. Babam boyuna karları kürüyor, arada bir bana bakıp gülüyordu. Babamın bükülü beli üzerinden az ötedeki üzüm bağını, üzüm bağı içindeki evi görüyordum. Evet, üzüm bağı ve ev apaktılar, ama ordaydılar - önceki yerlerinde duruyorlardı. Halide de üzüm bağı içinde bir yerdeydi muhakkak. Ya dolaplı ihtiyar? Dolabın kolunu çeviren çocuk? Duvarda hoplayan bebekler?

Dışarıya baktım. Babam yoktu görünürde. Ay çıkmış, gümüş ışınlarıyle karşıkı bağı ve evin damını aydınlatmıştı. Ev de bağ da derin bir sessizliğe gömülmüşlerdi, ama sessizlikleriyle, sanki, beni bekliyor, belki bana benim bilmediğim bir şeyi söylemek istiyorlardı. Üzüm bağı susuyordu, ev susuyordu, ben de susuyordum - sessizlik öylesine derindi ki, elimi yorgan altından çıkarır da ayın ışınlarıyle aydınlanmış pencere camına değdirirsem her şeyin birden yarılıvereceğini ve ben, canım ve bedenimle, derin bir yokluğun dibine yuvarlanıp gözden kaybolacağımı sanıyordum.

Derken her şey değişiverdi.

Önce odayı doldıran ışıklar titreştiler; akşam başından beri üzüm bağı üzerine asılı duran donuk soğukluk kırılıp pencere camlarına çarptı, saçaklardan sarkan buz salkımları şıngır şıngır yere döküldüler... ve odayı evin yanından geçen atların nal sesleri doldurdu. Ama bu sesler uzun sürmediler; kesilince yatağım içinde doğrularak karşıdaki eve baktım. Evin bütün pencereleri ışıklar içindeydi ve evle az yüksekten geçen şose arasındaki dar yolda insan karaltıları görünüyordu Bizim koridorda da ayak sesleri, arada bir açılıp kapanan bir kapının kuru gıcırtısı duyuluyordu.

Çok geçmeden annem girdi odaya; lâmbayı yaktı. Yüzü gülüyordu annemin. Annemin ardından tanımadığım başka kişiler girdiler. Yeni gelenlerin arasından biri yatağıma yaklaştı, üzerime eğilip yanağımı öptü. Az şişman, kızıl yüzlü bir adamdı bu. Sırtında şık, ama oldukça dar bir elbise var-

dı. Yüzünün kızıllığına rağmen adam soğuk ve sevimsiz göründü bana. Ama tam o sırada odadaki konuklardan biri bir lâf attı ve adam başını arkaya atarak geniş bir kahkaha salıverdi. Gülerken ağzı içindeki altın dişleri göründü ve altın dişleri adamın yüzündeki soğukluğu siliverdi. Şimdi adam sevimli miydi, değil miydi, bilmiyorum; ama az önce gördüğümden başkaydı.

O, benim amcammış.

Amcam yatağımın üstüne bir paket bıraktı ve önce o, onun arkasından ötekiler odadan çıktılar. Konuklar çıkınca paketi açtım. Paketin içinden bir çift yeni kaloş, kızıl renkli lâstik bir top, gümüş başlı bir kuşak çıktı. Amcamı, konukları, üzüm bağı içindeki evi - her şeyi unuttum. Amcamın getirdiği hediyelere uzun uzun baktım, sonra hediyeleri yorgan altına aldım ve göğsüme bastırdım. Ve öylece uyuyakaldım.

... Halsizliğim iki hafta sürdü. Bu iki hafta içinde gene bol bol kar yağdı, sürekli rüzgârlar uğuldayıp pencere camlarını kamçıladı, karları yerden yere savurdu; ama ben günden güne iyileşiyordum. Artık geceleyin uyandığımda odanın tavan ve duvarlarında titreşen o aldatıcı ışıklara aldırmaz olmuştum. Sevgil de hâfızamdan siliniyordu günler geçtikçe; mezarlığınsa bir zamanlarda ömürlerini yaşayıp tamamlamış, sonra da —tıpkı büyükannem gibi— hayata gözlerini yummuş insanların gömüldükleri bir yer olduğuna emin oluyordum.

Günün birinde Dr. Z... uğradı evimize. Beni yeniden muayene etti, yeni ilâçlar bıraktı, anneme artık iyileştiğimi, bana bol bol ve iyi gıdalı yemekler yedirmesini emretti. Dr. Z... odadan çıkmadan önce annem Mansur'un halini sordu. (Mansur, o yılın sonbaharında üzüm bağı içindeki evin penceresinden gördüğüm gencin adıydı). Dr. Z..., Mansur'un sıhhî durumunda önemli bir değişiklik görünmediğini, ancak ilkbahar girince tehlikenin yeniden başgöstermesi muhtemel olduğunu söyledi.

Evet, tehlike tekrar dönebilir demişti Dr. Z... ve annem, birkaç ay öncesi Mansur üzerine konuşulduğu bir zamanda mendiliyle gözlerindeki yaşları sildiği gibi, o akşam da önlüğüyle burnunu ve yaşarmış gözlerini silmişti.

Dr. Z... ve annem beni merak içinde bırakıp gitmişlerdi o akşam. "Tehlike geçti" diyorlardı; "Tehlike dönebilir" diyorlardı. "Tehlikeli" diyorlardı. Neydi bu "Tehlike"? bilmiyordum.

Ama belki biliyordum.

O gün öğleden sonra sulusepken kar yağmaya başladı. Akşama doğru kar hafif, ama sürekli yağmura döndü. Saçaklardan damlayan sular pencere dibindeki karları deşiyor,

ötede üzüm bağı içindeki karların altından çıkmış kara kara üzüm kütükleri görünüyordu. Her yer sessiz, sakindi. Arada bir serçe kuşu pencere desteğine konuyordu, buz tutmuş karların üstünde sekiyordu, sonra uçuyordu - ama serçe de, saçaktan damlayan su damlaları da sessizliği bozmuyorlardı. Karanlık bir tamam yeryüzüne çökünce sessizlik sıkıcı, hattâ tedirgin olmaya başlamıştı. Annem odaya girip masa üzerinde duran karpuz camlı lâmbayı yakıyordu ki, uyuyorum görünmek için, gözlerimi yumdum - lâmbayı yakmasını istemiyordum. Annem parmak uçlarına basarak çıktı odadan ve oda önceki tedirgin sessizliğine büründü. Şimdi içimde bir ses bana "Tehlike döner" diyordu. "Döner, döner, döner" diyordu. "Bir hafta, iki hafta, çok çok üç hafta sonra kış boyunca toprağı örtmüş tüm karlar erir, güneş çıkar, toprağı ısıtır, üzüm bağı içindeki üzüm kütükleri tomurcaklanırlar, kuşlar cıvıl cıvıl öterler sarmaşıklarda ve işte o zaman tehlike döner" diyordu içimde bir ses. Ama neydi bu "Tehlike"? Annem biliyordu tehlikenin ne olduğunu, Dr. Z... biliyordu - ben de biliyordum sanırım; belki annemin ve Dr. Z...'nin bildiğinden başkaydı benim bildiğim, ama biliyordum.

Üzüm bağı içindeki eve baktım. Ev, hep o sıkıcı sessizliğinde devam ediyordu ama, bir tek penceresi zayıf bir ışıkla aydınlanmıştı ve ışık, her ne kadar zayıftıysa da, evin çevredeki varlıkla bağlantısını tamamen kesmemesine yetiyordu. Eve, daha çok silik bir aydınlıkla gölgeli pencereye, baktıkça merağım daha da artıyordu. Şimdi orda, üzüm bağının bir kıyısında öbür kıyısına dek "Tehlike!" sırtüstü uzanmış, uyuyordur belki; Mansur'sa, elinde kemanı, açık ve iri, ama donuk gözleriyle zayıf ışıkla aydınlanmış pencere camından boylu boyunca uzanmış yatan "Tehlike"ye bakıyordur. Ama dün de, önceki günlerin akşamları da öylece bakmıştı Mansur ve gecenin ilerlemiş saatlerinde, "Tehlike" nin derin bir uykuya daldığına kanaat getirince, usulla pencereyi açmıştı ve kemanını koltuğu altına sıkıştırıp pencereden üzüm bağına inmişti ve "Tehlike"nin dev göğsü üstüne kuş tüyü kadar hafif adımlarıyle basa basa gelmiş, içerisinde yattığım bu odanın penceresi dibinden kayıtsızca geçcrek, mezarlığa gitmişti. Ama her gece mezarlığa gidiyordu Mansur. Tüm ölüler mezarları üstünde bağdaş kurup Mansur'u bekliyorlardı. Apaktılar ölüler. Ne Mansur bakardı onlara, ne de onlar Mansur'a; ama tanıyorlardı birbirlerini, haşırneşirdiler birbirleriyle; çünkü Mansur da ölüler gibiydi. İnce yüzünde koca burnu, donuk gözleri apaktı Mansur'un, kemanı da apaktı Mansur'un ve ak dudakları ucunda donuk bir gülümseme, ak ölülere keman çalardı Mansur. Ama gün ışımadan mezarlıktan çıkarak üzüm bağı içindeki eve dönü-

yordu ve evin yarı karanlık odasına kapanarak, umutsuz ama kesin bir bekleyişle bir şey beklerken eski kuyunun çevresindeki sazlıklarda viyaklayan kurbağaları dinliyordu Mansur.

Kafamdan çıkaramıyordum Mansur'u. Oda kararınca yatakta doğrularak zayıf ışıkla aydınlanmış pencereye bakıyor, hattâ Mansur'u görür gibi oluyordum. Geceleyin uyanınca gene mezarlıkta ölülere keman çalan Mansur gelip duruyordu gözlerimin önünde.

Bir gün kendimi tutamadım. Anneme:

— Mansur kim? diye sordum.

— Kim olacak?.. dedi annem —şaşkın gözleri yüzümde— Amcanın oğlu elbet... Senin ağabeyin!

Pes! Ne diye sormuştum? Eskiden bilmiyordum sanki Mansur'un benim ağabeyim olduğunu! Başka bir şey soracaktım ama. Ve sordum:

— Mansur nice, anne?

Annemin gözleri ışıldayıverdiler birden:

— İyi oğlum, iyi! dedi annem.

Ve gözleri hâlâ ışıltılar içinde, yatağıma yaklaşarak ekledi:

— İyi! Gün geçtikçe daha da iyileşiyor. Dün amcaların, teyzelerin gittiler oraya. Ben de uğradım. Baban da oradaydı. Mansur ağabeyin konuklara keman çaldı...

Annem odadan çıktı ve ben, içim ve kafam boş, kımıldamaksızın yatarak tavana baktım. Neden sonra, "Konuklara keman çalmış" diye düşündüm. Ama annemle aramda geçen bu konuşmadan sonra Mansur'u unutacaktım.

Ve unuttum.

... Tamamen iyileşmiştim.

Bir sabah, daha gün ışımadan, annem odaya girip sobayı yaktı. Yataktan kalkacaktım o gün. Oda iyice ısınınca annem bakır banyoyu getirip sac sobanın yanına yerleştirdi. Banyonun içine oturdum. Annem sırtımı, koltuk altlarımı sabunlayıp beni yıkarken bana artık büyümüş ve yetişmiş bir oğlan olduğumu söyledi.

Annem haklıydı. Boy ve bedence de hayli olgunlaşmıştım galiba ki, annem banyoda ayaküstü durmamı emrettiğinde sünnetli yerimi ellerim altında saklamıştım. Ama, az sonra, sırtımı kendim kurularken, büyüklüğümü görmek istermişcesine, birkaç kez sünnetli yerimi elime alıp dikkatle baktığımı şimdi de iyi hatırlıyorum.

O gün öğle vakti hava ansızın kararadı. kar yağmaya başladı; ve ben günü gene odada geçirdim. Ama akşam yemeğini annem ve babamla birlikte yedim. Ertesi günün sabahı bu odadan çıkıp duvarları badanasız odaya girdim.

Burası, öncesi gibi, olağanüstü bir yerdi benim için. Bu odada her şey beni etkiliyorduysa da, kendimi ancak bu odada hür hissediyor, bütün sıkıntı ve tasalarımdan ancak bu odada sıyrılabiliyordum. Oysa ayrılık süresince hayli değişikliğe uğramıştı oda. Badanasız duvar taşları öncesi kadar göze batmıyordu artık; hattâ aldırmıyordum taşlara. Taşlardaki olağanüstü çizgi ve renkler hayli silinmiş, bir dereceye kadar odada bulunan öteki eşyaların rengine girmişlerdi. Mezarlık ve Sevgil'lerin oturdukları eski ev görünmüyordu. Babam kışlık yakacak için kesili ağaç ve çıra parçalarını odanın mezarlık yanındaki duvarı dibine istif etmişti, ağaç istifi hemen hemen tavana dek yükseliyordu ve pencere, ağaçların gerisinde kalmıştı. Orta yerde, daha önce hiç görmediğim örtüsüz bir masa duruyordu, masanın yanında iki iskemle vardı, sağda ise demir bir soba ve sobanın üstünde küçük büyük birçok tencere. Bütün bunlar benim için yeni ve gözalıcıydı ama, odada en çok dikkatimi çeken, duvar dibindeki ağaç istifiydi, diyebilirim. Ağaçlar yanında duruyor, onlara elimi değdiriyor, koca yarmalardan gelen acayip kokuyu kokluyor ve bunca ağacı bu odaya getirip duvar dibinde istif etmiş babama, daha doğrusu onun gücüne, hayret ediyordum. Sonra masanın yanındaki iskemlelerin birinde bir gazete buldum.

Gazetenin evimizde bulunması gerçekten yeni bir şeydi. Gazetenin "Haberler" adını taşıdığını çok günler sonra anladım, ama kara ve iri harflerle yazılı: "Haberler" başlığı altındaki gagasında bir zarf tutan güvercinin resmini şimdi de iyice hatırlıyorum.

O günden sonra her gün "Haberler" gelmeye başlamıştı evimize. Önce babam okuyordu "Haberler"i, sonra ben. Evet, tıpkı babam gibi, koltuğa oturup gazeteyi "okuyordum". Fakat yazı ve öteki resimlerden çok, zarflı güvercinle ilgilenmeğe devam ediyordum ki, bir süre sonra güvercinin resmini ustaca çizmeğe başlamıştım.

Aradan kaç gün geçti bilmiyorum, bir gün koridorun ucundaki askının kaybolduğunun farkına vardım. Askı o gün değil, çok günler önce kaybolup gitmişti, ama ben ancak o gün babama saç ve sakallarını kestirmeğe gelen kişilerin uzun zamandan beri evimize uğramadıklarının farkına varmıştım.

Neden?

Duvarları aynalı büyük odaya girdim. Duvardaki ayna yoktu. Aynanın karşısındaki kocaman koltuk da yoktu. Yalnız yuvarlak bir masa duruyordu orta yerde ve masanın çevresinde boş iskemleler. Evimizde göze çarpan bu değişikliğin, sadece eşyaların yer değiştirmesinde kalmayıp, daha

derin bir anlam taşıdığından şüphelenmiyordum artık. Evet, öncesi gibi değildi evimiz. Bazı günler bir tek kişi uğramıyordu buraya. Hele aynalı odada sürüp giden sessizlikle evimizin çevremizde yaşayan bütün insanlarla bağlantısını kestiğini sanıyordum. Akşamları sessizlik öylesine sıkıcı oluyordu ki, odaların birinde Mansur'un kurbağaları dinlediğini sanıyordum.

Ama yanılıyordum. Mansur yoktu evimizde ve evimiz benim sandığım kadar hayattan ve insanlardan kopuk değildi. Arada sırada kızıl yüzlü amcam uğruyordu. Bazan kapıyı aralayıp ikisine bakıyordum. Amcam çantasından kâğıtlar çıkarıyor, masa üzerine bir gazete açıyor, parmağını yazılar üzerine gezdire gezdire okuyor, sonra babama bir şeyler anlatıyordu.

. . . . . .

Çok geçmeden bahar geldi. Duvarları badanasız odanın duvarı dibindeki ağaç istifi hayli alçalmıştı ve pencereden, öncesi gibi, mezarlık ve Sevgil'lerin oturdukları ev görünüyordu. Mezarlıktaki meşeler yeşermişlerdi ve zaman zaman açılan kapı ve pencerelerden koridora ve odalara taze ve hoş bir hava doluyordu. Gelen baharla annem de gençleşmiş gibiydi. Üstünde öncesi hiç görmediğim bir çeviklik vardı. Öğle saatlerine dek odaları silip süpürüyor, öğleden sonra duvarları badanasız odada oturup dikiş dikiyordu.

Bir gün erkenden kalktı. Gene olağanüstü canlıydı. İşe temizlikle başladı. Babam görünürde yoktu ama, annem, babamın akşama doğru amcalarımla birlikte döneceğini söylüyordu. Annem daha o günün sabahı yıkandı, saçlarını özenerek taradı ve duvarları badanasız odaya girip hazırlığa koyuldu.

Akşamı beklerken babam çıkageldi.

Büyük odanın penceresinden yola bakıyordum. Yolda tek at koşulu bir araba duruyordu. Arabada yerli kişilere benzemiyen, amele kılığında birkaç kişi oturuyordu. Babam, arabadakilerle konuşuyordu. Az konuştuktan sonra, arabada atın yularlarını elinde tutan adam, başını sallayıp atı sürdü. Amcalarım görünürde yoktular ama, babam koridora girer girmez kapı arasında duran anneme, amcalarımın akşam saatlerinde toplanacaklarını söyliyerek büyük odayı konuklar için hazır bir durumda bulundurmasını emretti. Sonra ikisi kış günlerinde içerisinde hasta yattığım odaya girdiler, ben ise duvarları badanasız odaya.

Güneşli bir gündü o gün. Mezarlıktaki meşeler donakalmışlardı sanki. Her yer denizaltı sularının sağır sessizliğine gömülmüştü. Önce annemin dikkatini üzerime çekmeksizin evden çıkmak istedim, ama sessizlik öylesine derin ve tedir-

gin olmuştu ki, nedense, çıkmadım; iskemleye oturarak, bilmem kaçıncı kere, "Haberler"deki güvercinin resmini çizmeğe koyuldum.

Derken odaya annem girdi.

Dudaklarında az tatlı, biraz da sinirli bir gülümseme vardı annemin. Masaya yaklaşarak çizdiğim resime gözünün ucuyla baktı, başımı okşadı ve hâlâ gülümseyerek, yazın sonuna doğru yeni okul açılacağını ve bu yıl benim de okula gideceğimi bildirdi. Sonra çıktı ve elimde başka gazete tutarak hemen geri döndü, gazeteyi masa üzerine bırakarak odada uslu oturmamı ve bu gazetedeki resimleri de çizmemi söyleyip gitti. Ama gazeteler ve güvercinin resmi beni ilgilendirmiyordu artık. Pencerenin yanında durmuş, Sevgil'lerin oturdukları eve bakarken köpek havladı. Çubar'ın sesiydi bu. İçimden garip bir sevinç geçti. Odadan çıkıp Çubar'ın yanına koşmak istedim. Ama dışardan başka sesler de geliyordu şimdi. Duvar dibindeki ağaç istifi üstüne tırmanarak dışarıya baktım. Dışarda, evimizin duvarı dibince bir kanal geçiyordu. İyice bakınca Kazanski'nin sırtı ilişti gözlerime. Sevgil'in babası, kazılı kanalın dibinde dizüstü çökmüş, su borularını çekiyordu.

Koridora çıktım.

Koridorda durunca deminki tedirgin sessizlikle karşılaştım. Fakat sessizlik uzadıkça kış günlerinde içerisinde hasta yattığım odadan acayip sesler ve konuşmalar geldiğini duyar gibi oldum ve usulca yaklaşarak kapıyı açtım.

Ama kapıyı açmamla kapatmam bir oldu.

Sac sobanın yanında duran banyoda babam duruyordu. Babam çırılçıplaktı. Annem, elinde tuttuğu ibrikten babamın çıplak sırtına su döküyordu.

Babamın çıplak arkası gözlerimin önünde, koridorda duruyor, nereye gideceğimi bilemiyordum. Koridor, kapıların üst kesimlerindeki camlardan sızan güneş ışığıyle dolu idiyse de, babamın çıplak sırtı ve kıçlarından başka hiçbir şey göremlyordum. Balkon kapısına doğru yürürken banyoda gördüğüm adamın babamdan başka bir kişi olduğu hissi uyandı içimde. Evet, başka bir kişiydi o. Babam değildi; olamazdı. Kabil değildi babam olması. Öyle çırılçıplak olur muydu babam? Olmazdı elbet.

Balkona çıktım.

Balkonda durunca şaşkınlığım daha da arttı. Şimdi, artık buranın bizim evimiz olduğundan dahi şüpheleniyor, içime düşmüş garip bir korkuyla gözlerimi çevremde gezdiriyordum. Fakat Pilibaşı eski yerindeydi. Çitin ötesindeki sarmaşıklık, yaban badem ağacı yerli yerindeydi; Çubar'ın kulübesi de

eski yerinde duruyordu. Yalnız önceleri dalları balkona sarkan meşe ağacı yoktu.

Şaşkın gözlerle ağacı arıyordum. Yoktu. Yoktu meşe ağacı. Hiçbir yerde yoktu. Hem, evimizin yanındaki yerini bırakıp nereye gidebilirdi meşe ağacı? Çitin ötesindeki bademağacını görüyordum; solda, Pilibaşı'na doğru uzayan toprak yolu üstünde kestane ağacını görüyordum; Pilibaşı'nın verandası dibindeki kiraz ağaçlarını görüyordum, ama meşe ağacı yoktu. Bir tek meşe ağacı yoktu görünürde. Yalnız mezarlıkta vardı meşe ağaçları. Mezarlıkta ise... Ölürler miydi meşe ağaçları? Bilmiyordum. Ama, ölürlerdiyse bile, ağaçların mezarlığa götürülmediklerine emindim.

Öylece, içim ve kafam boş, ne zamana dek balkonda durarak çevremdeki ağaçlara baktığımı bilmiyorum; evimize girdiğimde, annemle babamı duvarları badanasız odada buldum. Babamın sırtında kahverengi yeni bir elbise vardı. Saçları özenerek taranmıştı. Masada çay bardakları duruyordu. Annem ise dikiş dikiyordu. Başını kaldırmaksızın yüzüme baktı annem, ama konuşmadı. Gözlerimi babama çevirdim. Birbiri üstüne atılı ayaklarında yeni ayakkabıları vardı. Ayakkabıları, elbisesi, boynunda kıravatı ve özenerek taralı saçları çekiciydi. Büyüyünce tıpkı onun gibi giyinmek, iskemlede tıpkı onun gibi oturmak ve onun gibi gazete okumak istedim. Ama meşe ağacı nerdeydi?

Soruyu babama sordum. Önce ses etmedi babam. Hayli sustuktan sonra elinde tuttuğu gazeteyi masa üzerine bıraktı ve gözlerini yüzüme dikerek, bilmem öfkeli, bilmem güvenli bir sesle:

— Kestik, dedi.

Az sustuktan sonra ilâve etti:

— Pek sert geçti bu yıl kış. Kış ortasında yakacağımız tükendi. Bu yüzden kesmek gerekti.

Fazla sormadım. Bakışları dudakları arasından çıkan kelimelerle kenetlenmişti. Kesildi. Çünkü kesmek gerekiyordu. Gözümün ucuyla duvar dibindeki odun istifine baktım. Sonra babama. Güçlüydü babam. Ayakkabıları, elbisesi, özenerek taralı saçları çekiciydi. Büyüyünce tıpkı onun gibi bir adam olmak istedim. Ama şimdi duvarları badanasız odadan çıkmam gerekiyordu. Ve çıktım.

Merdivenleri indim. Çubar'ın kulübesine doğru adımlarken dönüp evimize baktım. Öncesi dalları balkona sarkık meşe ağacı yoktu. Ama meşe ağacını düşünmüyordum. Evimizi de düşünmüyordum. Dalları balkona sarkık meşesiz, banyoda yıkanan babamı gibi, çırılçıplaktı evimiz.

DÖLEK, Sulhi

U N U T U L A N

Tanıdığım bir büyücü kadın vardı. Bunu o öğretmişti bana. Çok kolay bir yol. Ölüyü alıp parçalıyorsunuz. Öyle küçük küçük değil. Kollarını, bacaklarını kesiyorsunuz. Gövdeyi de birkaç parçaya ayırdıktan sonra tümünü bir kazana atıp iyice kaynatıyorsunuz. Gerisi çocuk oyuncağı.

Etlerin kemiklerden ayrılması gerek. Kemikleri sudan çıkararak bir masanın üzerine iskeleti kuracak şekilde diziyorsunuz. Üstünü bir örtüyle örtüp duayı okudunuz mu, her şey tamam demektir. Ölü, sizden daha diri olup karşınıza dikiliveriyor.

. . .

Çok güzeldi. İnanamayacağınız kadar güzel. Yemyeşil gözleri vardı. Nasıl tanıştığımız aklımda kalmadı. Onu çıldırasıya seviyordum. Kimsenin kimseyi sevmediği, dünyanın sonuna dek de sevemeyeceği kadar. Karşılıklı sevgimiz, bir park kanapesinde, bir kemanın tellerinde, bulutların ötesinde, konserve kutularında ve ayışığında sürüp gidiyordu. Genç ruhlarımız anlaşmış, uyuşmuştu.

Adını sarhoşken kaldırım taşlarına fısıldadım. Duvarlara, direklere tebeşirle yazan da bendim. Oysa adı hiç de önemli değildi, olmamalıydı. Sonra sonra anladım bunu.

Bozuştuk bir gün. Kavga ettik. Çok önemsiz bir olay yüzünden. Ne olduğunu bile hatırlamıyorum şimdi. Bir daha görüşmeyeceğimize yemin ederek ayrıldık.

. . .

Genelevlerin birinde bir kadın tanırdım. Görünüşü güzeldi. Ruhu da güzeldi belki, bilmiyorum ama, yazgısı kötüydü. Bunu biliyorum. Ona gittim. Beni yapma bir içtenlikle karşıladı. Elinden gelen buydu ve bu da bir şeydi onun yerinde biri için. Dudaklarımı çıplak memelerinde gezdirirken, derisindeki kirlerin ağzıma bulaştığını hissettim. Ya da bana öyle geldi. Kendimi güçlükle ondan ayırdım. Kusmağa başladım. Gözlerinde büyük bir şaşkınlık okudum o sırada. Sonradan günlerce bir bulantı duydum içimde. Bir daha da onu görmek istemedim.

.

İnsanlar düşüncelerini yönetebilirler belki ama, duygu-

larına bir yol çizmek olanağına sahip değiller. Pascal'ın dediği gibi, kalbin her zaman kendine göre nedenleri vardır. Onu unutamıyordum. Yeşil gözleri, yeşil bakışları aklımdan çıkmıyordu bir an olsun. Aylar sonra onsuzluğa daha fazla dayanamayacağımı anladım. Onurumu, yeminimi düşünmeyerek ona gittim. Yalvardım. Yaşam boyu ilk yalvarışımdı bu benim. Kesin bir yanıt vermedi bana. Bir süre düşünmesi gerektiğini söyledi. Yanından ayrılırken karmakarışık bir durumdaydım.

. . . .

Uyandığımda güneş epey yükselmişti. Perdenin arasından parlak bir ışık süzülüyordu. Boş konyak şişesi yatağın dibinde, yerde duruyordu. Kahvaltı etmek istemiyordu canım. Bir sigara yaktım. Üflediğim duman pencereden sızan ışığın içine girince şekillendi, cisimleşti. "Köşeli duman" diye düşündüm. Kahkahalarla gülmek geldi içimden, gülemedim. Canım yataktan kalkmak istemiyordu.

. . .

Beni kabullendi sonunda. Düşünmüş taşınmış, bana haksızlık ettiğini anlamıştı dediğine bakılırsa. Aklım, ona inanmamam gerektiğini fısıldıyor, yüreğim ise onun bir melek olduğunu haykırıyordu. Karım oldu sonunda. O günler, dünyanın en mutlu insanı benmişim gibi geliyordu bana. Belki de gerçekten öyleydim. İki yıl sonra beni, yüzü sivilceli bir oğlanla aldattığını anladım. Üzülemedim, şaşıramadım. Bir karar da veremedim uzun süre.

. . . .

Yağmur altında yanımda yürüyen bir sokak köpeğini tekmeledim. Çok üzüldüm sonra. Suç onun değildi ki. Yüzüme acılı acılı baktı, uzaklaştı. Gözleri yeşil değildi ama, bakışları içime işledi. O dilenci kadın da her zamanki yerinde yoktu. Olsaydı, benden yüklü bir sadaka koparabilirdi. Yağmur iri damlalarla yağıyor, beni ve dünyayı ıslatıyordu. Yüzümün artık gülmediğini, parmaklarımın şekilsiz olduğunu ilk o gün anladım. Aslında ne o sokak köpeği, ne de dilenci kadın ilgilendirmiyorlardı beni. Elle tutulur bir karanlığın içindeydim.

. . . .

Önce ikisini de öldürmeyi düşündüm. Sonra kendimi delikanlının yerine koydum. Benim de davranışım başka türlü olmazdı. Yatakta iğrenç bir biçimde bulmuştum onları. Tabancamın tetiğini çekmemek için güç tuttum kendimi. Yüzü sivilceli oğlan, büyük bir korkuyla bakıyordu yüzüme. "Kalk!" dedim ona. "Giyin ve çabuk git buradan". Gözlerinde bir inançsızlık vardı. "Durma!" diye bağırdım. Pantalonunun paçalarına soktu sıska bacaklarını. Ceketini kolunun al-

tına aldı. Pabuçlarını takış tukuş giydi. Deliler gibi, takılarak koştu kapıya doğru. Kaçtı.

O gittikten sonra karımı öldürdüm. Tabancayla değil, ellerimle. Boğazını sıkarak öldürdüm onu.

. . .

Orada, yatakta yatıyordu. Gözleri açıktı. Canlı gibiydi. Her zamankinden bile güzeldi. Onu ne denli çok sevdiğimi bir kez daha anladım. Pişmanlığın verdiği eziklik çöktü yüreğime. Saatlerce ağladım. Ansızın büyücü kadının dedikleri geldi aklıma. Acaba? Belki de başarırdım. Umutla doldum.

Onu öldürürken hiç duraksamamıştım. Şimdiyse onu parçalamaya kıyamıyordum. "Kolları, bacakları kesip gövdeyi birkaç parçaya ayıracaksınız". Sözle kolaydı.

Sonunda kararımı verdim. Kestim onu, parça parça doğradım. O büyücü karının dediği gibi. Her yanım kan içinde kaldı. Parçaları çamaşır kazanında kaynattım. Sonra kemikleri birer birer etlerden ayırdım. Durgunlaşmıştım ve durgunluğuma şaşıyordum. Bir kasap gibiydim. Ellerimde en küçük bir titreme bile yoktu. Canlanacaktı, yine bana bakacaktı yeşil yeşil. İlk günlerde olduğu gibi.

Kemikleri dizdim, eklem yerlerini elimden geldiğince bitiştirdim. Bir yatak çarşafıyla iskeletin üzerini örttüm. Ötesini hiç sormayın. Büyücü kadının öğrettiği duayı unutmuştum.

Rodin: kaynak

RUZ, Nahit

ÇUVALIN YANINDAKİ ADAM

Okuldan çıktığımız bir ikindi üzeri, bağıra çağıra, birçok insanın çarşıya doğru yürüdüklerini gördük. Bütün çocuklar ellerimizde çantalarla kalabalığın peşinden koşuşmaya başladık. Dik yokuşu tırmanıp yanlarına gelince yaşlıca bir adamın yanına yaklaştım:

— Ne var amca? dedim, ne oluyor?

Adam yukardan büyük büyük baktı:

— Ne olacak, dedi; bi hırsız daha yakalamışlar!

O günler halk mı öyle istiyordu, yoksa bizlerin güvenliğini korumakla görevli olanlar mı öyle düşünmüşlerdi? Kim istemişse istemiş ama, sık sık şehrin orta yerindeki çarşı içinde boynunda, omuzunda çeşitli eşya asılı, iki yanında sırtı silâhlı jandarma ya da bekçi, arkalarında da bir yığın çoluklu çocuklu dolaşan kimseler görürdük. Jandarmaların, bekçilerin arasında yürüyen, boynunda, sırtında türlü türlü eşya asılı kimse o gün yakalanmış bir hırsızdır. Kan-ter içinde çarşı içinde dolaştırdığı yükü ise bir yerden çaldıklarıdır. Hem halk, hem de onu yönetenler bu tür davranışın hırsızlığı azaltacağına inandıkları için olacak ki, böyle gösterilere çokca raslıyorduk.

Hırsızı görmek için kalabalığı yanlayıp öne koştum. Orta yerde başında kasket bulunan bir adam, ikibüklüm olmuş, sırtında içi dolu bir çuval taşıyordu. Her iki yanında ve arkasında dört-beş jandarma ve çarşı halkı ile biz çocuklar.

Homurtular ve çuval taşıyan adama etraftan söz atmalarla çarşı içindeki yedi-sekiz sokağı birer birer dolaştık. Başı kasketli adam birkaç kez sırtındaki çuvalı yere koyup hiçbir yana bakmadan, hiç ses etmeden dinlendi. Hepimizin gözü adamda olduğu halde, o, hiçbirimize bakmıyordu. Halktan kimisi adamı dinlendirmek istemiyordu, "Böylesine acımamalı, çaldığı gibi dinlenmeden dolaştırsın deyyus!" diyordu. Kimisi de buna karşı çıkıyor, "O da insan be! Gebertecek misiniz herifi?" diyordu. Ama gene de jandarmalar, adamın dinlenmesine izin veriyorlardı. Zaten bir-iki sokak dolaşınca adamın dizleri tiaremeye başlıyor, adımlarını zor atıyor ve yüzü ıpıslak oluyordu. İşte bu sırada jandarmalardan biri, "Koy çuvalı yere de dinlen bakalım biraz," diyordu.

Adam da yere yığılırcasına çuvalla birlikte oturuverlyordu. Sonra kasketini başından çıkarıyor, etrafına bakınmadan ceketinin koluyla yüzünün ıslaklığını siliyordu. Adam ne düşünüyordu, büyükler ne düşünüyordu, bilmiyoruz ama, biz çocuklar acıyorduk.

Döne dolaşa parkın ilerisindeki "Hükûmet Konağı"na geldik. Adam çuvalın altında, biz adamın peşinde merdivenleri çıkıp ikinci kattaki büyük salona girdik. Jandarmalar, başı kasketli adam ve bir de çuvalı karşı sıradaki odalardan birine aldılar.

Salondan biz çocukları çıkarmıyorlardı. Ama sadece hırsızları yakalayıp getirdikleri zaman. Büyükler "ibret olur" diyorlardı. "Hırsız" dedikleri kimseleri hep o çifte kanatlı kocaman kapısı olan odaya alıyorlardı. Halkı o odaya almıyorlardı ama, kapısının çifte kanadı açıp duruyor ve içerdekiler, yüksek sesle de konuştukları için hepsini duyuyorduk. Konuşmalardan sonra da yazı makinesinin takırtıları geliyordu.

Salondan görülecek şekilde çuval, odanın orta yerine kondu. Adam kasketi elinde onun yanına dikildi. Salonda kimse yokmuşcasına bir sessizlik. Az sonra içerden biri, adamın adını, oturduğu yeri sordu, babasının adını, doğduğu yeri sordu. Adam söyledi, yazı makinesi çatırdadı, yazı makinesi çatırdadı adam söyledi. İçerdeki ses, adama habire soruyordu:

— Sırtında taşıdığın o çuvalın içinde ne var biliyorsun, değil mi?

— Evet biliyorum, dedi adam; un var.

— Kimin unu, kendi unun mu

— Yok, dedi adam kızgın; Yusuf ağanın unu.

İçerdeki ses biraz da alaylı, Yusuf ağanın ununun, adamın evinde "ne gezdiğini" sordu. Adam koluyla yüzünün ıslaklığını yeniden sildi.

— Köyde on dönüm toprağım var, dedi. Allah ister de yağmur verirse bizim on dönüm toprak, avradı ve de üç çocuğumuzu doyuracak kadar ürün verir. Kendi ürünümüzü kaldırdıktan sonra başkalarının toprağında da çalışır, üç beş kuruş da öyle kazanırız. Ama giden yıl da, bu yıl da yağmur olmadı. Yalnız bizim köye değil, pek çok yere de yağmadı. Bizim gibi yedek parası, yedek yiyeceği bulunmayanlar için bir yıl ürün olmaması kötü. Yağmur olmayınca ürün olmayacağı için, başkasının tarlasında da çalışacak iş bulunmaz. O zaman da yakın ilçelere gidip amelelik ederiz, ya da sağdan soldan borç harç bir şeyler bulup bi dahaki hasatı bekleriz. Ama çoğu zaman köylü, toprağından ürün alamazsa şehirde de işler durgunlaşır. Köylü ürünü olduğu yıl-

kı gibi alış-veriş edemez şehirde. Giden yıl yağmur olmayınca belki bu yıl olur umuduyla zengin birkaç kişiden borç bulabildik. Bu yıl da olmayınca fakir fukara telâşa düştük. Köy köy toplanıp yağmur dualarına çıktık. Hemi de kaç defa. Allahın da bir bildiği var kı, kabul etmedi duamızı. Sıcaklar bastırınca da saplar toprağın üstünde kısacık, kupkuru kalakaldılar.

Koskoca salonda çıt çıkmıyordu. Odada konuşulanları bir bir duyuyorduk. Kimi büyükler yerlere çömelmiş, kimi çocuklar da çantalarının üstüne oturmuş, adamın anlattıklarını dinliyorduk. Adam sırtında çuvalla çarşıyı dolaşırken onu hiç dinlendirmek istemeyen büyükler bile hiç ses etmeden dinliyorlardı.

Adamın yüzünde boncuk boncuk ter, habire anlatıyordu:

— Önceki yıl aldığımız borcu bu yıl veremeyince bi daha kimseden para bulamadık. "Geçen yıl aldığınızı hele bi verin de" dediler. Birkaç kez yakın ilçelere gidip çalışalım dedik, ama iş nerde? Bir gün iş bulduksa beş gün yattık. Onu da kendim boğazıma ve hana verince çoluğa çocuğa bi şey kalmadı. Bi kez de bizim emmioğlu nerden bulduysa göndermiş biraz unla biraz bulgur. Zaten ikisi olsa yeterdi. Avratla ikimiz neyse ya, üç çocuğu avutmak güç oluyordu. Gene iş aramak için gittiğim kasabadan eli boş döndüğüm günün akşamı, analarının çocuklarla ekmek yüzünden kavga ettiklerini duyunca hiç ses etmeden evden çıktım. Doğruca Yusuf ağanın ahır penceresinden girip şu yanımdaki bir çuval unu sırtlayıp eve götürdüm. Kim gördü beni, kim haber saldı Yusuf ağaya, bilmiyorum. Evde çocuklar şaşkın şaşkın çuval içindeki una bakarlarken jandarmalarla Yusuf ağa girdi içeri. Halbuki ben, çocuklar aç kalmasın diye... Ömrümde ilk kez...

Adamın sesi kısıldı bu sıra. Birkaç hıçkırık duyduk. Herkes iyice dikkat kesilmişti. Ben de çok dikkatli dinliyordum ama, birden nedense bundan dört beş yıl öncesi geçen olay önüme geliverdi. Savaş yılları olmalıydı. Oturduğumuz evin bütün pencerelerinde kapkara, kalın kalın kâğıtlar yapışıktı. Geceleri sokakta tek ışık görülmüyordu. İşte bu günlerden birinde, gece yarısı gözlerimi açıp yatakta doğruldum. "Anne! Anne!" diye seslendim. Duymadı galiba. Annemin yatağına doğru yaklaştım karanlıkta. Babam da yoktu, annem de. Kara kara kâğıtlar ardındaki karanlıktan korkuverdim birden. Büyük olsam korkar mıydım? Ama çişim gelmişti. Helâ avlunun öbür ucunda. Korka korka odanın kapısını açıp avluya çıktım. Gözüm karanlığa alışıp da dut ağacının dibinde iki kişiyi görünce sırtım duvara yapışık, kalakaldım. Sonra dikkatlice bakınca, bunların annemle babam olduğunu

anladım. Ellerinde kürek, acele acele çukur kazıyorlardı. Biraz sonra küreği babam bir kenara bırakıp dolu bir çuvalı çukura bıraktı. Dayanamayıp yanlarına vardım. Un çuvalıydı bu.

— Hırsızlar çalmasınlar diye mi saklıyorsunuz baba? dedim.

Beni yanlarında görünce önce ikisi de şaşırdı, sonra babam sertçe:

— Kes sesini! diye fısıldadı.

O günler fırınlardan istediğimiz kadar ekmek, çarşıdan istediğimiz kadar buğday alamıyorduk. Büyükler, "Savaş yılları da ondan" diyorlardı ama, gene de neden istediğimiz kadar çarşıdan ekmek alamadığımızı anlayamıyordum. Hem biz değil, başkaları savaşıyormuş, hem de babamın parası vardı. Bir çuval unun toprağa gömülmesine de akıl erdiremedim.

— Niye saklıyorsunuz ama? dedim.

Babam bir yandan kürekle çuvalın üzerine toprak atarken, bir yandan da gene fısıltı halinde bana cevap vermişti:

— Siz aç kalmıyasınız diye!

Biz aç kalmıyalım diye.

Aç kalırız korkusundan mı, yoksa babamın korkusundan mı nedir avluda gömülü bir çuval unu kimseye söylemedim. Hattâ öteki kardeşlerime bile.

Dört beş yıl önce geçen bu olayın şimdiki olayla ne ilgisi vardı? Belki her ikisinde de birer çuval un, birer baba ve çocuklar ve açlığı düşünmek vardı. Kendilerinin değil de biz çocukların açlığını.

Adamın hıçkırıkları durdu. Bu kez kesik kesik konuşmaya başladı. Konuşurken kasketini elinde didik didik ediyordu. Konuşmaların son kısımlarını anlamaz oldum. Karnımda da bir gurultu, acıktım mı ne? Bi somun ekmeği olmalı şimdi, sıcak sıcak. Öööf be! karnımın gurultusu da amma arttı. Adam un çuvalının yanında bi şeyler anlatıyor ama, anlamıyorum ki.

Kalktım oturduğum yerden. Salondakilerin hiçbirinde kımıltı yok. Çantamı elime alıp ses etmeden dışarı çıktım. Sıcak somun ekmeğinin kokusu burcu burcu burnumda. Karnım da durmadan gurulduyor. Koşa koşa eve geldim. Avluya girer girmez dut ağacının dibinde durakladım. Adamın elinde kasketi bumburuşuk sanki dut ağacının dibinde duruyordu. Yanında da un çuvalı. Salonda Yusuf ağa da var mıydı ki? Yusuf ağanın çocukları, yok yok adamın çocukları köyde babalarının un çuvalıyla dönmesini mi bekliyorlardı? Belki de o salonun ortasında, o kadar insanın içinde bağışlamıştır bir çuval unu Yusuf ağa kasketli adama. Adam da

yeniden sırtlayıp çuvalı götürmüştür evine. Ama götürebilir mi ki bu kadar dolaştıktan sonra, yorulmuştur belki.

— Anneee! diye bağırdım birden, bu çukurdaki bi çuval un duruyor mu yerinde?

Annem açık pencereden bi şey anlamadan baktı:

— Ne çuvalı be, dedi.

Ne çuvalı mı? Yusuf ağa bağışladı mı ki adamı? Yusuf ağanın un çuvalı. Yok, yok bizim un çuvalı. Annem gene pencereden bağırdı:

— Aptal aptal ne dikildin kaldın orda be!

— Hiç, dedim, sıcak ekmek var mı? Karnım çok acıktı da..

F. Léger: desen

GÜRAN, Sakıp

MARYOT

İki yüz sayfa fiziğin üç günde öğrenilmesine imkân mı vardı? Bu ne insafsızlıktı.. Ayrıca problem de sorulacaktı. Geç onu bi yol.. Probleme oldum olası akıl erdiremezdi.. Bir "Beş"e çoktan fitti. Ah, can kurtaran Beş.. Şöyle bir bildiği yer çıksa.. Hangisiydi bildiği acaba? Bunu kendisi de kestiremiyordu.

Çipil bakışlarında, her sorunun cevabı gizliymiş gibi, bir güven, bir rahatlık sezilen fizik öğretmeni geldi gözünün önüne. Adını bilen pek yoktu herifin. Maryot deyip geçerlerdi. Dalma üzüntülü, yorgun; fakat sevimli bir ifade vardı yüzünde. Fransa'da okuduğu, çok bilgili bir fizikçi olduğu söylenirdi. Koskoca sene içinde tek bir ders bile kaçırmamış, kışın en azılı günlerinde, dolu, tipi demeniş, tam vaktinde damlamıştı sınıfa. Karşıda oturduğu için; denizi kudurtan lodoslarda "Acabaaa?.." diyo zaman zaman umuda düşmüşlerdi ama, nafile. Vapurların işleyemediği en berbat havalarda nasıl yolunu bulup da çıkagelirdi bu adam? Ne rahatını bilir, ne de rahat ettirirdi. Bir konuyu birkaç defa tekrarlamaktan usanmaz; şahadet parmağıyle şakağını kaşıyarak sözünü şöyle bitirirdi:

— Anlaşıldı mı şimdi? İşte böyle efendim. Bir kere daha açıkladık işin nedenini...

Sırtından yaz kış çıkmayan havi dökük gri elbisesi tebeşir tozu içinde kalırdı ders sonunda. Deforme olmuş şekilleriyle iri ve hantal görünen siyah iskarpinleri de değişmezdi hiç. Ders anlattığı zaman siyah tahta önünde Maryot'un ayakları sağa sola, öne arkaya gidip gelirken düşük çorapları altında bu bir çift pabuç ne gülünç figürler yapardı.

Sen tut Fransa'da oku; sonra üç otuz paraya öğretmenlik yap. Evden okula, okuldan eve tünel vagonu gibi git gel. Bu memlekette işportacı daha fazla para kazanır be!.. Ne olmuş yani? Fizik hocasıydı alt tarafı.

Doğruyu söylemek lâzım gelirse, bir şeyler öğretmek için çırpınır, çabalardı Maryot... Ama, yetmiş kişilik sınıfta onu dinleyen kaç kulak, siyah tahtaya bakan kaç göz vardı? Üç, hattâ dört kişi otururdu her sırada. Duvar kenarları en rahat yerlerdi. Günlük gazete, dergi, roman okumak,

dalga geçmek, hele yazılı imtihanlarda kopye çekmek için, bir matematik, bir fizik dersi karşılığında hava parası ödenecek yerlerdi oraları...

İki yüz sayfa fizik. Bu kadar iş üç güne sığar mıydı? Sene içinde kitabı biraz karıştırmış olsaydı; bir şeyler yapar Beş'i kıvırırdı belki. Ama, tutmuyordu şu fiziği. Hoş, hangisiyle başı hoştu sanki... Matematik dersleri kâbuslu rüyalar gibi geçerdi. Siyah tahtada sıralanan artılar, eksiler hiç, ama hiçbir şey söylemezdi ona. Hiyeroglif karşısında daha iyimser olabilirdi. Böyle X li, Y li yazılardan, çizilerden tiksiniyordu âdeta. Bunlardan bir şey anlamasına imkân olmadığını kesinlikle öğrenmişti. Diğer öğretmenler de su koyuveriyorlardı zaten. Resimci, "Resim nasıl yapılır?" diye bir çuval lâf etmişti. Bu palavraları imtihanda soracağını söylüyordu. Öylesine bozuluyordu ki herifçioğluna. Dazlak kafalı kimyacı da, uzun saçlara, favorilere takmıştı...

Ah. fizikten Beş'i bir kıvırsa iş tamamdı. Yalnız dört dersten takıntısı kalacaktı. Bütünlemede de Allah kerimdi. İyi ki, kopye çekmeğe eli yatkındı. Tarih, coğrafya gibi dersler çabuk mayna oluyordu. Ama matematik, fizik, kompozisyon... Taksitle sınıf atlama usulü icat edilmeseydi ne haltederdi acaba .. Bu usulün de çeşitli incelikleri vardı. Hem de her yıl bir tarafı değiştiriliyordu. Engelleme, bütünleme filân derken derde bir çare bulunurdu. Yukarıdakiler anlayışlı insanlardı Allah için.

İki yüz sayfa fizik... Üç gün değil, yirmi üç gün yetmez buna. Rüştü'nün yanına oturabilse. Hiç olmazsa örnek çıkarmağa çalışırdı. Ne muazzam oğlandı şu Rüştü. Nasıl, ne zaman çalışırdı teres. Ne sorsan altından çıkardı. Problem filân dayanmazdı hergeleye.

Üniversiteye giriş nasıl olsa baht işiydi. Eczacı'yı istiyordu. Fakat, belki Hukuk çıkardı kısmetine. Ya da Coğrafya... Yolu nereye düşerse molayı orada verirdi artık. Dâva, şebekeyi almaktı.

Bir bakıma, hani Maryot da haksız değildi. Bir şey bilmediği yoktu ki fizik denilen nesneden. Tüm sermişti dersi. Ama, ne yapsındı. Akşam biraz dolaşmak, dinlenmek lâzımdı. Gece, kulübe, ya da tavernaya uğramak, arkadaşlarla buluşmak dışında vakit kalmıyordu ki. Bazen, yemekten sonra sayfalara göz atmayı düşünmüyor değildi ama, körolası; kemiklerine kadar ağırlık basıyordu. Cumartesi, pazar Lamelif günü, sinema günüydü. Lise değil, Üniversite mezunu etseler; vazgeçemezdi doğrusu. Okey...

Otobüs dura kalka ilerlerken birkaç arkadaş imtihanlardan, öğretmenlerden söz açtılar. Sonra kızlar girdi araya. Bunlar otobüs ahbaplarıydı. Sivri burunlusu pek geveze bir

şeydi. Her sözün altından çıkar, notlarının sekizden aşağı düşmediğini bir yolunu bulup sık sık ortaya atardı. Sarışın, yeşil gözlü güzel kız da çalışkandı herhalde. Yalnız sesi kalın ve pürüzlüydü. Muhakkak çok sigara içiyordu. Nedense, kızların notları hep daha iyiydi erkeklerinkinden. Okulları mı palaz, öğretmenleri mi matraktı?.. Hoş kendi okullarında da ne numaralar vardı. Kızlar ezberci mahlûklardı vesselâm. Okuduklarını anlıyorlar mıydı sanki? Hiç olmazsa; kendisi çakmıyordu ama, okumuyordu da... Bir de bücür bir kız vardı aralarında. Hep kendisiyle konuşmak ister, ilgilenirdi otobüste. Geç yahu. Başka sıkıntın mı yok senin?..

Bugün imtihan uğruna, yeni diktirdiği elbiseyi giymemişti. Kısır bir gün geçecekti. Halbuki kızıyle buluşsa ne tereyağı olurdu bugün. Ne tatlı kızdı. Portakallı votka gibi çaktırmadan başdöndüren bir bakışı vardı ki... Ama, imtihan musallat olmuştu pek lâzımmış gibi. Sırada rahat oturamıyacak, pantalonun ütüsü bozulacak, gömleği bile buruşacaktı belki... Namussuz Panayot'ta da makas vardı hani. Gustolu herifti köpoğlu. Yapıştırmıştı elbiseyi vücuduna. Ceket, küçük yakası, üç düğmesi, çift arka yırtmacıyle konuşuyordu vallahi. Dar, kısaca, kemersiz pantalonu da bitirimdi hani. Kıravatı üçgen şeklinde kendisi kadar ustalıklı bağlayan az bulunurdu. Üçgen deyince geometri geldi aklına. Kıravattan da nefret edecekti nerdeyse.

Sivri burunlu kız hâlâ durmadan konuşuyordu. Nerden girmişlerdi bu sigara konusuna. Tütün kokusundan iğrendiğini söylüyordu hasba. Tütünden tütüne fark vardı len!.. Bafra'nın tütünü iliklerini gıdıklardı insanın...

Okula girerlerken bir sıkıntı doldurdu göğsünü. Otobüste iyi kötü bir şeyler konuşup avunuyordu. Şimdi avluda, koridorlarda yüksek bir imtihan tansiyonu hissediliyordu. Ne öğrenmişti şu üç günde?.. İlk gün maç dalgasıyle kaynamıştı. Yenilmişlerdi üstelik. İkinci gün notları aramıştı. Söz vermişti, defterlerini verecekti Ruletçi Kaya. Ama, evde bulamadı kalleşi. Zaten manyak bir oğlandı. Güvenilir miydi ona? Son gün iyi çalışmıştı doğrusu. Adamo'dan bant doldurmak işi çıkmasaydı gece de kitabı karıştıracaktı azbuçuk. Beş'i bir enselese, şebeke cebinde demekti. Bütünleme imtihanlarından pek korkusu yoktu. O vakte kadar bir şeyler yapardı elbette.

Birden zil çalmağa başladı. Zırıltılı, keskin bir sesti bu. İçini üşüten bir heyecana kapıldı. Hiç böyle olmazdı. Kimin aklına gelmişse; pencereler açılmış, sınıf havalandırılmıştı. Yetmiş kişinin nefesiyle ne pis kokardı bu oda. Rüştü'nün sağı, solu, önü, arkası çoktan tutulmuştu. Duvar kenarları da öyle. Gene kendi yerine çöktü. Hiç olmazsa geri, siper sıra-

lardandı. Sağında, Tüysüz Coşkun dalgın, bulanık bakışlarla yerinde kedi gibi oturuyordu. Solunda. dudaklarını dişleyen Kerkenez Hakkı'da iş yoktu zaten. Bir sıra öndeki Kepçe Hayri'den bir şeyler umulurdu ama, oğlanın yelken gibi kulakları vardı. Kâğıdını dikizlemek meseleydi.

Şimdi ders zili çalarken Maryot sınıfa damlayacaktı. Tabiî mümeyyizler de beraber. Mutlaka kadın öğretmenlerdi mümeyyizler. Nedense kadın fizikçilerin çoğu kısa boylu, tombul olurlardı. Bir halleri, bir bakışları vardı ki, hani kahrederdi insanı. Çapraşık bir şeyler sorarlar. Nasıl bir soru bulalım ki, kimse çözemesin; diye düşünürlerdi sanki... N'oluyordu yani? Fonksiyonu neydi bu çıkmazın?

Şimdi gene o bilgiç tavırlarıyle kapıda görünecekler, soruları kimsenin beceremiyeceğinden emin bir edayla sereserpe okuyacaklardı. Sonra kısa boylarını yükselten bir karış sivri ökçelerin tahta döşemelere çarpan tok sesleri sıralar arasında uzaklaşıp yakınlaşacak. Konuşmak yok, sormak yok, bakınmak yok... Bu ne işkencedir Allahım!..

Zil tekrar uzun uzun çaldı ve durdu. Bütün gözler kapıdaydı. Heyecan bir sessizlik halinde sınıfı sarmıştı. Fakat, grubun gelmesi gecikiyordu. Herhalde suallerin tertibinde çekişme olmuştu. Böyle yapmışlardı geçen sene de. İlle iki problem diye tutturmuşlardı hatunlar. Maryot daha insaflıydı. Ne de olsa sınıf ortalamasını hesaba katıyordu adamcağız.

Birden sınıfın kapısı sert bir çarpışla ardına kadar açıldı. Sınıf arkadaşları Yobaz Kemal öylesine bir hızla gülle gibi girdi ki içeriye, deli oldu sandı herkes. Soluk soluğa, yüzü kıpkırmızıydı. Kekeliyerek bağırdı:

— Maryot yok.. Gelmiyecek!.. İmtihan kaldı...

Bir an durdu. Nefesi kesilmişti sanki. Sınıfı bir hayret, bir sevinç uğultusu doldurdu. Herkes şaşkın bir halde Yobaz Kemal'e bakıyordu. Bütün sene tek bir dersi atlatmayan Maryot'un imtihan günü okula gelmemesi düşünülebilir miydi? Fakat, Yobaz'ın matrak geçmediği belliydi halinden. Adam işletebilecek bir kafası da yoktu zaten. Bu oğlanın haberleri doğru çıkardı daima. Antenleri vardı sanki. Kürsünün önünde tıkanacakmış gibi, soluk almağa çalışıyordu. Bir hamlede kollarını ileri uzattı. Gözlerini fincan gibi açarak; dudaklarını titreten bir telâş içinde:

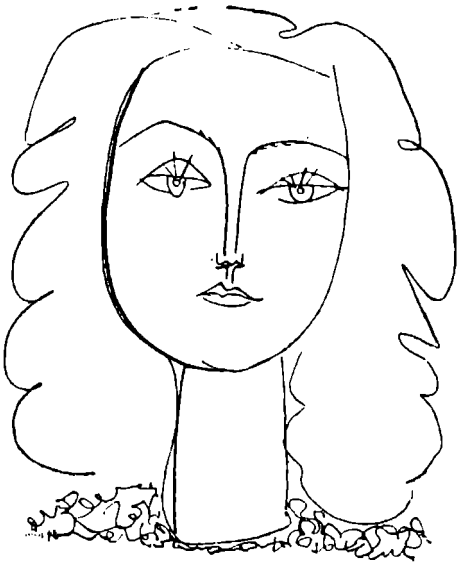
— Ölmüş Maryot! diye haykırdı... Bu sabah vapurda birden fenalaşmış. İskeleye ölüsünü indirmişler. Kalpten gitmiş...

Uğultu daha da yükseldi, sonra bir sessizlik çöktü sınıfa.

Maryot ölmüştü ha!.. Onun, gri elbisesiyle, düşük çorapları altındaki iri pabuçlariyle güverteye yığılmış halini, sap-

sarı, kansız yüzünü görür gibi oldu. Belki üstüne bir yelken bezi çekmişlerdi? Kamarotun dağıtmaya çalıştığı bir meraklı kalabalık sarmıştı cesedin etrafını. Fakat, vapur yanaşınca, herkes gene her günkü gibi, uzatılan tahta iskelelerden telâşla birbirini iteleyerek akın akın ilerliyor, kenarlardan atlayıp aradan biraz daha öne geçmeğe çabalıyordu.

Maryot yoktu bu dünyada artık. Fena bir insan değildi de zavallı. Ama, imtihan geri kalmıştı ya. İçini titreten heyecan bir anda sıfıra düştü. Rahatlayıverdiğini hissetti. Alnına dökülen kıvırcık saçlarını parmaklariyle taradı, düzeltti. Panayot'a diktirdiği elbiseyi giymediğine yeriniyor, imtihanın geri kaldığına seviniyordu.

Picasso: desen

HAKKI, Ruşen

ABBASAĞA PARKI DENİZE BAKAR

Öğleden sonraydı, işyerinde paftanın üstüne kapanmış çalışıp duruyordum. Tepeme biri dikildi. Başımı paftadan kaldırıp şöyle bir baktım, bakmamla birlikte içimde bir yerlerin kaynadığını duydum.

"Ulan Bedri!" diyebildim ancak.

Sarıldım boynuna. Öpüştük.

Bir iskemle çektim altına. Cigara tuttum.

Sanki aradan on iki yıl geçmedi. Hâlâ on dokuzdayız. İstanbul'u İstanbulladık... Arkadaşlardan konuştuk. Abbasağa eski Abbasağa değilmiş. Sevdiği kız evlenmiş. Bir ıssız, bir yavan olmuş Abbasağa. Abbasağa'da uğruna develer kesilecek kızlar kalmamış artık...

Biz dört Kütahya'lı, yani Yavuz, Zafer, Sarhoş Hakkı ve bir de ben Abbasağa Yokuşu'nun hemen ucunda, arka odası dalma rutubetli bir evde kalıyorduk. Bedri'yi o sıralar tanıdık. O da bizim okuldaydı. Kütahyalı değildi ama, bize yakındı. Neşeliydi, mert çocuktu. Üstelik de zilzurna sevdalıydı. Ufak tefek, esmer, havalı bir kızdı Bedri'nin sevgilisi. Bedri'yi gerçekten sever miydi bilmiyorum, ama daima Bedri'nin dümen suyunda giderdi. Neler konuşurlardı, neler kurarlardı bilmem. Hiç anlatmazdı. Onların aşklarını bilse bilse Abbasağa Parkı bilir. O kadar.

Çayımızı içerken:

"Sizinkilerden ne haber?" dedi.

"Yavuz Konya'da, Zafer Kütahya'da," dedim.

"Ya Sarhoş Hakkı?"

Sarhoş Hakkı nerededir, ne eder bilen yok.

Bir gece eve geç dönmüştüm. Üçü de uyuyorlardı. Yavuz uykusuna düşkün çocuktu. Önce onu sarstım. Hiç aldırmadı.

"Yavuz, hişt Yavuz!" diye dürtükledim tekrar.

Gözlerini açtı. Uykulu uykulu baktı yüzüme:

"Ne var?" dedi.

"Uyuyor musun?" diye sordum, saf saf

"Allah belânı versin ulan hergele, görmüyor musun uyuyoruz işte!" diye söylendi öfkeli öfkeli.

"Kusura bakma arkadaşım, ne bileyim, uyanıksın sandım," dedim. Yutmadı. Yorganı başına çekip:

"Defol başımdan!" dedi.

Sonra Zafer'i uyandırdım. Zafer anasının gözü.

"Ulan madem uyandık, şu Sarhoş Hakkı'ya bir oyun yapalım," dedi.

Yavuz'u kaldırdık yatağından. Konuştuk. Yapalım mı yapalım. Sarhoş Hakkı'nın uykusunun ağırlığı işimize yaradı. Bir şişe suyu yatağına boca ettik de bana mısın demedi.

Sabahleyin erken uyandım. Çaydanlığı ocağa bindirip Yavuz'la Zafer'i uyandırdım. Sarhoş Hakkı uyansın diye bekledik. Kahvaltı masasını hazırlarken uyandı. Teker teker günaydınladık. Ekşi bir yüzle aldı selâmımızı.

"Hadi ulan sarhoş, kalk da sofraya gel," dedim.

Yatağının içinde şöyle bir doğruldu. Sonra tekrar yattı.

"Siz yeyin. Benim canım istemiyor. Hastayım galiba," dedi.

Üsteledik, kalkmadı.

Zafer çayını içerken, şöyle bir kokladı havayı, yüzünü ekşitti.

"Ne var Zafer?" dedim.

"Hiç. Burnuma sidik kokusu geldi de," dedi, saf saf.

Ben de kokladım.

"Sahi bir sidik kokusu var."

"Ben nezleyim, duymuyorum," dedi Yavuz.

Gülmemek için dudaklarımızı ısırıyorduk.

"Ya sen, sen duyuyor musun kokuyu, Hakkı?" dedik.

Yüzü kıpkırmızı, o da şöyle biri kokladı.

"Yoo, ben koku moku duymuyorum... Hem belki de yüznumaradan geliyordur koku!" dedi.

Çıkarken okula gelip gelmeyeceğini sorduk. Belli olmazmış... Sokak kapısından çıkar çıkmaz kopçaları koyverdik. Okula varıncaya kadar güldük.

Sarhoş Hakkı ikinci derste geldi.

Geçmiş olsun, dedik.

Öğle yemeği için çıktık. Eve yöneldik, Sarhoş Hakkı telâşlandı.

"Nereye yalnu?" dedi.

"Eve," dedik.

"Dışarda yemiyecek miyiz?"

"Para?"

"Benden olsun."

Kabul etmedik. Üsteledi. Yok, ille eve gidecektik. Eve gidip bol bol gülecektik. Bizden önce gitmek istedi eve, bırakmadık. Koluna girip yürüdük.

Salonda yatak çarşafı, onun yanında don ve atlet asılıydı. Merak ve ilgiyle baktık yüzüne. Başını öne eğdi. Zafer:

"Ulan Sarhoş Hakkı... yoksa?.." der demez öyle bir sövüş sövdü ki, şaşırıp kaldık. Sonra da vurup kapıyı çekip gitti.

Barışmamız hiç de kolay olmadı.

"Ulan ne günlerdi onlar," deyip başını salladı Bedri.

"Gelmez bir daha," dedim.

"Gelmez... Gitti gider."

"Hâlâ kızların ardından: develer kesem, diye lâf atıyor musun?"

"Nerde? Değil deve, tavuk bile kesemiyoruz artık."

"Ne zaman gittin İstanbul'a?"

"Bir hafta önce."

"Demek eski Abbasağa, o bizim Abbasağa'mız Abbasağa'lıktan çıkmış?"

"Çıkmış. Öylesine değişmiş. Bir garip oldum. Duramadım. Pişman oldum gittiğime. Keşke hiç gitmeseydim."

"Ya Abbasağa Parkı? O da değişmiş mi?"

"Değişmiş ya."

"Ama değişmeyen bir yanı vardır elbet. Öyle değil mi?"

"Öyle. Hâlâ denize bakıyor."

Kalktık. Çarşıya indik. Aklımda denize bakan bir Abbasağa Parkı, bir de Bedri'nin tuz-biber olan aşkları, yürüyoruz. Salına salına bir sarışın geçti yanımızdan.

"Nasıl, develer kesem mi?" diye göz kırptım.

Omuzlarını oynatıp, gözlerini kaçırdı. Nedense hüzünlü bir hali vardı.

İstanbul Bedri'ye yaramamış. Hiç yaramamış.

Ona, Behçet Necatigil'in Gizli Sevda'sını okumak istedim. Ama caydım. Daha da hüzünlenmesini istemedim.

Abbasağa Parkı hâlâ denize bakıyormuş.

Öylesine sevindim ki, anlatamam. Açıp gözlerimin kepengini hüznün kırlangıçlarını havalandırdım.

K., Tarık Dursun

"EINE KURZE GESCHICHTE"

Telefonun kumbarasından içeri arka arkaya iki on feniglik attım, kırmızı "bitte zahlen" yazısı söndü, yerine yeşil iğne uçlu bir ok yandı.

"— Frau Müller ile mi konuşuyorum?"

Kalın, tıksoluk bir kadın sesi:

"— *Ja, bin's, bitte!*" dedi.

"— Herr Tok'la görüşmek istiyorum, mümkün mü acaba?"

"— Kimsiniz?"

"— Bir Türk arkadaşı."

Kadının telefonun öbür ucundan içini çektiğini duydum.

"— *Es tut mir leid, İhr Freud ist nicht da..*"

Bir an durdum. Kadının söylediklerini tek tek anlamaya, birleştirmeye çalıştım: *"Çok üzgünüm, arkadaşınız burda değil."*

"— Burda değil mi? Yok mu?"

"— Hayır, yok. Gitti."

"— Döndü mü yoksa?"

Yavaşça esnedi, arada:

"— Yani Türkiye'ye mi döndü demek istiyorsunuz?" diye sordu.

"— Evet."

"Hayır. Öyle bir şey yok. Yalnızca izne çıktı, öyle dedi bana da. İki hafta sonra dönecek."

"— Nereye gitti dersiniz?"

"— Hiç bilmiyorum. Belki Avusturya'ya, belki Hollanda'ya. Kesin bir kararı yoktu. Belki her ikisine de. Altında arabası olduğuna göre."

"— Ne zaman dönecek, onu olsun biliyor musunuz?"

"— Aybaşına. Yani, iki hafta sonraya.."

Telefon elimde öyle kaldım, sustum Kadın da karşıda bekliyordu.

"— Alo.." dedi. "Duydunuz mu dediklerimi?"

"— Duydum.." dedim.

Yeniden esnedi, uzun uzun, sesli sesli.

"— Diyeceğiniz herhangi bir şey var mı bana? Yani, arkadaşınız için bir haber falan bırakacak mısınız?"

"— O benim için herhangi bir haber bırakmadı mı?"

"— Hatırlamıyorum. Hayır. Bırakmadı."

"— Peki. Çok teşekkür ederim, rahatsız ettim Frau Müller. Üstelik gecenin bu saatinde..."

"— Zararı yok.." dedi. "Daha yatmamıştım. İyi geceler!"

"— İyi geceler Frau Müller!.."

Telefonu o kapadı, sonra ben.

Küçük kulübeden çıktım, karanlıkta durdum, cigara arandım.

Gök kapkaraydı, uzak bir yerlere yağmur düşüyordu; arada bir, bir şimşek parlayıp şavkı göz çeliyordu. Caddeyi bir başından öbür başına kadar yürüyerek geçtim. *"Horst'un Yeri"* nin kapısında mavili sarılı ışığa belenmiş *"Berliner Kindl"*ın perçemli afacan oğlanı, kocaman bir bardağının köpükleri arasından bana bakıyordu.

İçeri girdim.

Masama oturmuş yaşlı akordeoncuyla bakıştık. Cigarasını bastıra bastıra söndürdü. Güldü.

"— Oh, du junger Mann, bestellst du mir 'ne Flasche Bier!"

Tezgâh başındaki şişman, çok boyalı kadın göz kırptı: "Aldırma ona, boş ver!"

Akordeoncu üsteledi:

"— Bir biracık delikanlı.." dedi. "Ağzım kurudu. Bir bira ısmarla, sana güzel bir Alman şarkısı söyleyeyim, çok beğeneceksin!"

"— Wenn es mir nicht gefalle!"

"— Hoşuna gidecek," dedi. "Şimdiye kadar beğenmeyeni çıkmadı çünkü.."

Garson kız geçerken durdurdum. Akordeoncu gözümün içine bakıyordu, içeri dönük parmaklarıyle yüzünü kaşıdı.

"— Baya bir bira," dedim. "Benden."

"— Telefon edebildiniz mi bari?"

"— Ettim.." dedim.

"— N'oldu?"

"— Yok."

"— Burda değil miymiş?"

"— İzine çıkmış. Ev sahibi kadın öyle dedi telefonda."

"— Ach so!" dedi, tezgâha yürüdü, şişman kadından bir bardakla bir şişe "Berliner Kindl" aldı; getirip akordeoncunun önüne koydu. Akordeoncu şişeyi bir dikişte yarıya indirdi, ardından gözleri parlar oldu.

"— İşin bitti mi Hilde "

"— Hemen hemen," dedi kız, saatine baktı. "Bundan sonra pek gelen giden olmaz."

"— Bir şişko Monika, bir sen, bir Horst, bir ben, bir de bu yabancı dostumuz." Kaşlarını yıkarak Şişko Monika ile lâflaşan sırtları dönük kasketli iki adama baktı: "O iki tram-

Hayati Severoğlu

vaycalyı pek adamdan sayma." dedi. "Benim gibi savaş artığı bir heriften bir şişe birayı esirgeyene ben adam madam demem."

Bana döndü:

"— Bir şişe bira ısmarlayın bana dedim, bir şişecik bira.. Topu topu seksen fenik. Size hiç duymadığınız bir şarkı söyleyeyim dedim. O uzun boylusu var ya, ne dese iyi: "Bas git, bozma kafamızı şimdi, şarkıya markıya karnımız tok bizim" dedi."

Hilde ayakta duruyordu, gitmemişti.

"— Otursana, niye ayaktasın?" dedi akordeoncu. "Otur şöyle."

Kız güldü, akordeoncunun tam karşısına oturdu. Yeni bir cigara yakacakken paketi ona da tuttum: Aldı, teşekkür etti. Çakmağı uzattım.

Akordeoncunun kırık parmakları açılıp açılıp kapandılar. Tuşlara dokundu, körükten doğru ince bir ezgili bir soluk yükseldi. Alçalmış, dokunaklı bir sesle şarkıya başladı:

"Heute blau und morgen blau und über morgen wieder und wenn wi an die Stimmung sind"

Öksürdü, ama çalmasını bırakmadı: *"Günümüz mavi bugün; yarınımız da, öbür günümüz de mavi — Mutlu olursak, bu, hep böyle sürüp gider."*

Kız, cigarasının dumanları akordeoncuya gitmesin diye elinin biriyle havayı dalgalandırdı. Dumanlar ağır ağır açıldılar, akordeonun tuşlarına doğru indiler; tuşlarda dumansı bir ter birikintisi oldu.

versaufen wir uns wieder"

İçimden gülmek geldi: *bu hep böyle sürüp gider."* Akordeoncu ile bakıştık.

"— Beğendin mi delikanlı?" dedi.

"— Eski bir şarkı mı?"

"— Çok," dedi. "Okuldayken öğretmişlerdi. Rusya cephesindeyken çok söylerdim bunu. Günde en azından elli kere. Küçük bir armonikam vardı, bir Rus köyünde bulmuştum. Biz köye girdiğimizde evler bomboştu, halk dağlara kaçmıştı; arama tarama sırasında evin birinde ocağın bacasına saklı buldum armonikayı. O zamanlar parmaklarım böyle değildi tabiî. Ne desem yerine getirirlerdi; lâ'ya bas, lâ'ya basarlardı, do'ya bas, do'ya basarlardı, öyle parmaklardı bunlar. Şimdi herbiri birer domuz namussuzların. Herbiri kendi keyfinde."

Şişeyi yeniden kavradı, bu kez bitirdi.

"— Bir *schnaps* da söyleyebilirim ayrıca," dedim.

"— Şarkıyı sevdin demek?"

"— Biraz uydurma ama, yine de güzeldi."

"— Ah, öyledir, dedi. "Lâflarına bakmayacaksın. Tıka basa yalanlarla dolu. Fakat ezgisi güzeldir, dokunaklı. Hele yurdundan, evinden, sevdiklerinden uzaklara düşmüşsen, daha da dokunur insana. Bir arkadaşım vardı, Baden'li, bu şarkıyı çalayım diye bütün cigara hakkını bana verirdi hep. O soğuklarda karların arasına girerdik ikimiz, ben çalardım, o da kısık sesiyle bu şarkıyı söylerdi bana."

Sustu. Tramvaycılardan biri otomatik pikaba elliliği bastırıp düğmeye yüklendi, içeriyi delirmiş gitarların elektrikli gürültüsü dolduruverdi.

"— *Schnaps*'ını içmiyorum delikanlı," dedi akordeoncu.

"— Niye?" dedim. "Korkma, parasını vereceğim."

Ondan değil," dedi. Akordeonu kapadı, düğmelerini ilikledi. "Artık gidiyorum. Benim vaktim bu kadar. Şarkıyı sevdiğine memnun oldum."

"— Güzel şarkıydı."

Evet, güzel şarkıydı. Bir zamanlarmış o. Şimdi kimselere güzel gelmiyor. Çoğunu iğrendiriyor hattâ. Beni de. Hep bugünün ötesinde şeyleri hatırlıyorum. Gereksiz bir sürü şey. Oysa adama dün lâzım değil ki. Bugün yaşıyor musun? Ne âlâ. Bugüne bakacaksın. Dünü de, yarını da boşvereceksin. Şimdi herkes böyle yapıyor. Bir de ben öyle, onlar gibi yapabilsem..."

Kız da ayağa kalktı. Akordeoncudan daha uzun boyluydu.

"— *Guten Abend junger Mann!*"

Kırık parmaklar elimi kıskaç gibi sardılar.

"— Schnaps'ı alacağıma yazıyorum. Yarın buralardaysan, yolun yine buraya düşerse karşılıklı oturur, içeriz. Birası benden, schnaps'ı senden. Dilersen *"Heute blau"* şarkısını yine çalarım senin için."

"— Ben de dinlerim," dedim. "İyi geceler!"

Hiç sağa sola yalpa vurmadan kapıyı buldu. O çıktıktan az sonra dışardan yağmurun sesi gelmeye başladı.

"— Bir bira daha içer miydiniz?"

"— Siz?"

"— Gisela gelecek, onu bekliyorum," dedi. "İşi devredeceğim."

"— Geceyarısı mı gelir?"

"— Biraz geciktı. İşi çıktı herhalde, ama nerdeyse gelir. Bira mı, *schnaps* mı?"

"— İki *schnaps*, bir bira. *Schnaps*'ın biri sizin."

"— Ama Gisela geldikten sonra içmek şartıyla."

"— Sonra?"

Sözü çevirmek gereğini duydu:

"— Siz n'apacaksınız?"

Bir bilebilseydim n'apacağımı? Kâmil çekmiş gitmişti, nereye gittiği de belli değildi. Geleceğimden umudunu kesmişti herhalde, haber bile bırakmamıştı giderken.

"— Bilmiyorum," dedim.

Kapıdan naylon yağmurluğu ıpıslak bir kadın girdi. Yüzünde iri sağnak taneleri vardı. Elleriyle yüzünü avuçladı, yağmuru sildi.

"— Şimdi *schnaps*'larla biranızı getirebilirim," dedi Hilde.

"— Gelen, Gisela mı?"

"— Evet."

Bir süre, oturduğum yerden onu gözledim: Horst'la uzun uzun hesaplaştılar, para alıp para verdiler birbirlerine, sonra önlüğünü sıyırdı, deri para çantasını Gisela'ya verdi; tezgâhın ardına geçti, önlüğünü bir yerlere sakladı. Şişman, çok boyalı kadınla bir şeyler konuştular, Hilde güldü, kadın bana doğru alıcı gözlerle baktı, başını salladı. Hilde onun doldurduğu iki schnaps kadehi bir elinde, iri bir bira bardağı öbür elinde geldi, masaya oturdu.

Biradan bir yudum aldım.

"— N'apacağınızı düşündünüz mü?"

Düşünmedim," dedim.

"— Ama gece ilerliyor?.."

"— Olsun!"

Schnaps kadehini kaldırdı, ışığa tuttu.

"— Bu civarda ucuz oteller var. Yol üzeri. Sizi birine bırakırım."

Tramvaycılar Gisela'yı makasa almışlardı, biri, ille de öpmek istiyor, kız da elinden kurtulmaya çalışıyordu. Sonunda yenildi, yanağını uzatıp kurtuldu zoru zoruna.

"— *Prosit!*"

Kadehleri tokuşturduk.

"— *Prosit!*"

"— Çok sık gelir miydi buraya?"

"— Hemen hemen her akşam... Yalnız bir haftadır göründüğü yoktu, gerçi izine çıkacağını söyler dururdu ya, ne zamandı, orasını bilemiyorum. Geçen hafta iki gün arka arkaya gelemedim, hastaydım; rapor verdiler. O günler içinde gitmiş olabilir."

"— Evet, mümkün," dedim.

"— Sizin böyle ortalıklarda kalmanıza..."

"— Üzülürdü," dedim. "Mutlaka üzülürdü. Ama önemi yok. Alıştım. Artık dokunmuyor."

Yine susuştuk.

"— Yorgun musunuz?"

"— Hayır."
"— Neyle geldiniz?"
"— Yayan."
Şaşkınladı.
"— Anlamadım?.."
"— Gündüz Doğu'daydım, sınırı geçmek için gece olmasını bekledim, hava kararduktan sonra da yayan geçip geldim sınırı."
"— Ya!" dedi.
Schnaps'ı bitirdim, birayı da. Masanın ayakları dibinde duran basket torbamı aldım.
"— Hesabı Gisela mı alacak?"
"— Nöbet onun."
Gisela'ya işaret etti.
"— *İst er ein Ausländer?*"
Almanca biliyor," dedi Hilde.
Ach so! İki *schnaps,* bir bira değil mi?"
Evet!"
İkl, yirmi."
Bir ikilik, bir de teklik bıraktım.
"— *Danke!*"
"— Gidiyor muyuz
"— Yağmur dehşet dışarda," dedi Gisela. "Perişan olursunuz. Benden söylemesi."
"— Üstünüze alacak bir şeyiniz yok mu hiç?"
"— Canım, ağustos yağmuru, n'olacak?" dedim.
"— Berlin'de ağustos, güz başlangıcıdır."
Torbayı omuzuma vurdum. Hilde tezgâhtakilerin herbiriyle vedalaştı, iyi geceler diledi. Kapı önünde, saçak altına sığınmış onu bekliyordum.
"— Gerçekten fena yağıyormuş!" dedi.
"— Ne yana yolumuz?"
"— Önce karşıya geçeceğiz, iki sokak yürüyeceğiz, sonra sola sapacağız."
"— O yakada mı oturuyorsunuz?"
"— Evet."
Yağmurun sağnağı kesilmişti, toz gibi uçuk uçuk yağıyordu şimdi. Koşarak karşıya geçtik.
"— Saçak altlarından gidelim de ıslanmayın."
Tek sıraya girdik, öyle yürümeye başladık.
"— Arkadaşınız gelene kadar kalacak mısınız Berlin'de?"
"— Bilmiyorum."
"— O olsaydı?"
"— Onu da bilmiyorum..."
Ansızın durdu, bana baktı.
"— Beni şaşırtıyorsunuz," dedi.

"— Mahsustan yapmıyorum. Hiçbir fikrim yok gerçekten."
"— Niyetiniz neydi?"
"— Başlarda öyleydi, sonra değişti."
Önüne geçtim. Anladı, vardırmadı. Dediği gibi iki sokak geçtik. Saçlarımın dibine kadar ıslanmıştım.
Bir şey söylemiş olmak için:
"— Şimdi de sola sapacağız," dedi.
Karşımızda iki gidiş gelişli bir cadde uzandı. Dükkânların çoğu ışıklıydı; açık bir sosiscinin neonlu yazısı yanıp yanıp sönüyordu durmadan.
"— Ben acıktım."
Canın ardındaki sosisci kadın akşam gazetesine kapanmıştı. Biz girince gazeteyi yüzünden indirdi, bekledi.
"— İki tane!" dedim. "İki de küçük bira."
Sosis tenceresinden dumanlar çıkıyordu, tahta maşayla karton tabakcıklara iki uzun sosin koydu, yanlarını iki tutam hardalladı, iki küçük *Brotchen*'i de clime tutuşturdu. Birini Hilde'ye uzattım, aldı. Kadın o ara bardaklarımıza bira çekmeyi bitirmişti.
"— *Brotchen*'imi size verebilirim?"
"— Niçin?"
"— Arkadaşınız ekmeğe bayılırdı. Belki dedim, siz de..."
"— Evet, ben de çok severim," dedim.
Aldıklarımızın parasını vermeye davrandı, engelledim.
"— Neden ama?" dedi.
"— Şimdilik param var."
"— Sonra?"
"— Sonrası Allah kerim," dedim.
"— Anlamadım "
"— Bize özgü bir deyim," dedim. "Almancası yok bunun. Belki vardır ama, benim kıt Almancamla ne olduğunu bulup çıkarmam imkânsız. Yani, *Gott wird uns sicher helfen!* Ya da ona benzer bir şey işte..."
"— *Ach so!*"
Sosis açlığımı bastırdı, *schnaps*'la biranın etkisini bir parça olsun dindirdi.
"— Saat kaç?"
"— Bire on var."
"— Sizin için geç mi?"
"— Pek sayılmaz. Her gece ikiye doğru yatarım."
"— Yalnız mısınız?"
Gözlerini indirdi, parmağının birini bira bardağının ağzında gezdirdi.
"— Bir kızım var," dedi. "Yedi yaşına bastı geçen hafta."
"— Tek başına mı kalır?"
"— Evet. Niye şaşırdınız?"

"— Hiç.." dedim.

"— Cigaranız var mı?"

Uzattım. Paketine baktı.

"— Ne cigarası bu böyle?"

"— Bulgar."

"— Zehir gibi. Doğu'dan mı aldınız?"

"— Evet."

"— Akşamüstü de sağnak vardı, yağmurdan yararlanarak mı geçtiniz?"

"— Sınırı mı?"

Başını sallamakla yetindi.

"— Gözünüzde büyütmeyin işi. Elimi kolumu sallaya sallaya *Friedrich Strasse*'ye geldim, ordan da bindim *U'Bahn*'a; Batı'ya geçtim. Hiç de zor olmadı benim için."

"— Niye doğrudan doğruya Berlin'e gelmediniz "

"— Avusturya sınırında çevirdiler."

" — Sizi mi?"

Hayır. On beş kişi kadar vardık; hepimizi indirdiler, giremezsiniz dediler."

"— Sonra?"

Sönmüş cigarasını yaktım.

"— Yine geldim işte."

Sosisci kadın Hilde'ye uzandı, gazetenin birinci sayfasındaki bir adam resmini gösterdi. Gözlüklü orta yaşlı, kendi suyunda bir adamdı, öyle görünüyordu resimde. Yanında iri kıyım bir başkası durmuştu, besbelli Alman *Kriminal Polizei*'dandı, berikine tepeden bakıyordu.

"— Ah bu yabancılar, ah! Kan gölüne çevirdiler memleketi. Pis domuzlar!"

Çekildi sonra, sırtını bana döndü.

Hilde "gidelim" gibilerden işaret etti, torbamı aldım. Çıkarken kadını kızdırmak için kapının çıngırağını üç defa öttürdüm. Kıpkırmızı baktı yine; ardımsıra:

"— *Schwein!*" dedi. "Domuz, n'olacak, pis yabancı!"

Hilde'ye yetiştim.

"— Kızdı mı?" diye sordu.

"— Çok."

"— Gazetedeki habere bozulmuş anlaşılan. Sizden biri, sevdiği kadını bıçaklayarak öldürmüş, sonra da gitmiş konsolosunuza teslim olmuş."

"— Gördüm," dedim.

Durdurdu. Yağmur suları köpüre köpüre ayaklarımızın altındaki kanal ızgarasına akıyordu.

"— Burdaki üç otelin üçü de iyidir," dedi. "Fiyatları on birer mark. Odalarında duş muş da vardır."

"— Sizin evi geçtik mi?"

"— Su birinci otel var ya, *"Hotel Hamburg"* diye yazanı, onun tam karşısında. İkinci katta oturuyorum."

"— Ben de *"Hotel Hamburg"*da bir oda tutayım."

"— Fena değildir orası da," dedi.

Otelin kapısında durduk. Elini uzattı.

"— İyi geceler!" dedim.

"— Size de... Yarın, eğer benim yapabileceğim..."

"— Sanmıyorum," dedim.

Uzaktan farları uzamış bir araba yaklaştı, yaklaştı, suları iki yana sıçratarak yanımızdan hızla geçip gitti.

Elini bırktım. Bir koşuda karşı yakaya vardı, evin kocaman cümle kapısını aceleyle açtı; girdi, kapattı. Ardından baktım. Kısacık bir sürenin sonunda ikinci katın sokağa bakan pencerelerinin birinde ışık yandı, gelip giden gölgesini gördüm. Perdeleri çekerken camdan dışarıya baktı o da. Elini salladı, elimi salladım. Sonra perdeler örtüldü.

Döndüm. Otelden içeri girdim. Bankonun üstündeki zile bastım. Tüysüz, ipince, puşt kılıklı bir kâtip arka odadan geldi. Boyun kırıp:

"— *Guten Abend! Bitte?"* dedi.

"— Oda istiyorum," dedim.

"— Duşlu, duşsuz?"

"— Duşlu olsun."

Kaşlarını kaldırdı, süzdü.

"— Yabancı mısınız?"

"— Evet."

"— Pasaportunuz lûtfen!"

Gözlerinin içine içine baktım.

"— Şart mı?"

"— Polis için, şart," dedi.

Cebimden bir bütün yirmi marklık çıkardım, bankonun üstüne koydum, önüne doğru ittim parayı.

"— Buna ne dersin?"

Paradan gözlerini ayırmadı hiç, dudaklarını ısırarak:

"— Yalnız bir gecelik için mi?" dedi.

"— Yalnız bir gecelik için."

"— Sabahleyin?"

"— Gün doğar doğmaz yokum."

Yirmilik banknotu çekti aldı, kaşla göz arasında yok etti.

"— O zaman benim odamda yatın. En iyisi öyle yapmak. Ben burda kalırım. Bazı geceler polis baskın yapar burdaki otellere. Öyle bir durumda rahatsız olmazsınız. Benim odamı aramak akıllarına gelmez zaten."

Bankonun arkasını kıvrıldık. Girmeden önce:

"— Gerçekten yok mu pasaportunuz?" diye sordu.

"— Var," dedim. İç cebimden çıkarıp gösterdim.

"— Peki ama..."

"— Giriş vizesi yok," dedim. "Ötesi tamam."

Dişlerini gösterdi.

"— Polis için yine yok sayılır," dedi.

"— Ben onun için yok dedim."

Geçti. Yastığı aldı, bir iki vurdu, düzledi.

"— Çarşaflar temizdir, meraklanmayın. Duş yapmak isterseniz, her dakika sıcak su vardır, aklınızda olsun."

"— Niyetim yok."

"— Yorgunsunuz herhalde?"

"— Evet."

"— Bir kadeh bir şey ister miydiniz?"

"— Ne var?"

"— Viski. Ama İskoç değil, Amerikan, *Bourbon*."

"— İçebilirim."

İki mark ödeyeceksiniz."

Verdim. Karyolanın başucundaki komodinin alt gözünü açtı, bir şişe ile bir bardak çıkardı; bardağa iki parmak içki koydu Şişenin ağzını kapayıp yanına aldı.

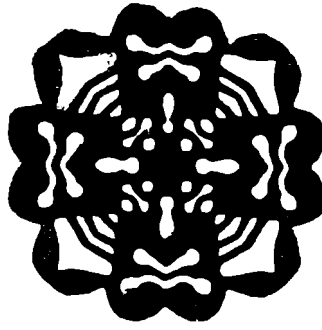
"— Başucundaki yeterse büyük ışığı söndüreyim mi?"

"— Söndür."

Oda kararadı.

"— İyi geceler! Sabah beşte uyandırırım sizi."

Karşılık vermedim. Kapı üzerime örtüldü. Karanlık odada yalnızlığımı daha çok duydum. Pencereye yaklaştım, perdeyi aralayıp baktım. Hilde'nin ışığı evin ikinci katında donuk donuk parlıyordu. Sandalyeyi çektim, yüzümü Hilde'nin ışığına çevirdim, bir yudum içtim, oturdum.

KARAS, Nursen

UYUMSUZ BİR ARANMA

. . . . . .

Hey dükkânlar, vitrinler, satıcılar... Hey, bi dakka!.. Şey.. şey yani, ben diyecektim ki.. biz diyecektik ki... Özür dilerim, şey.. bir giysi yani.. basbayağı bir giysi canım; hani şöyle düğünde filân giyilebilecek bir giysi; hem de gündeye giyilebilmeli! Evet evet, o tip bir şey ama, o renk istemiyorum. Bakın onun mavisi olaydı, yok mu? Ah.. bana ufak gelir, bir beden büyüğü yok mu? Ne aksilik! Böylesine sevmişken bir biçimi, bir kumaşı. Ah! Bekliyemem ki, düğün yarın akşam. Sonrası hiç önemli değil. Düğün yarın akşam, gitmeliyim bu düğüne, hem de iyi bir giysi olmalı üstümde. Nasıl biliyor musunuz.. modaya uygun ve kolay demode olmıyacak bir giysi, gece giyilebilecek, sonra gündeye de vurulabilecek bir giysi. Hayır hayır, çok ince kumaşlar istemem.. hayır, bir şifon giysi değil.

Hey hey.. orda dükkânlar var!.. Dükkânlar!.. Bakar mısınız biraz!..

. . . .

— Ooff.. çok yoruldum.

— Ben de yoruldum.

— Karnım acıktı!

— Başım dönüyor!..

— Evet, bir yere girelim.

— Az ötede bir büfe var, hep orda karnımı doyururum ya da bir şeyler içerim.

— Hadi!..

— İçerde oturacak yer de var.

— Öff.. leş gibi boya kokusu!

— Buyrun efendim.

— Ben hep gelirdim buraya ama, hiç boya kokmazdı. Burası boşaldı efendim!

— Ne içersin, ben ayran içerim.

— AYRAN?!.. Ayran var mı? Soğuk mu? Öff.. leş gibi boya kokuyor. Nerden bulursun böyle yeri?

—

— .....

— Saçını tara, giyinirken bozulmuş, ayna verim mi?

— Hı? KARIŞMA!
— .....
— Boya kokuyor.. ne pis bi boya kokusu!
— Kek alır mısın, bu çikulatalı kekler iyidir?
— Midem bulanıyor!
— Kalkalım.
— Nerden bulursun böyle pis yerleri?
— Pis değil, yalnızca boya kokuyor.
— .....
— Saçını düzelt biraz, kalkalım hadi.
— Karışma dedim!
— Peki, hadi kalk.
— Yürü!..
— Aradığın gibisini bulamıyacağız sanırım; bir ipekli alsan, gece de giyilir.
Hayır! Gel buraya.
.....
— Bi dakka bakar mısınız, vitrindeki giysinin sarısı var mı?
— .....
— Yeşil mi? Iğğ.. sevmem o yeşili.. neden.. ne zaman bitti? Dikimevinde yok mudur? Hayır hayır, öyle şeyler giymem ben.. Hayır dedim. Yokmuş, n'apalım, ararız. Hadi gel...

SİZ!.. bi dakka, şööle şööle bir giysi bulunur mu sizde, bana göre? Benim bedenime göre olanlar onlar ımı? Koskoca dükkân, nasıl şey? Hep zayıfları mı düşünürsünüz? Hep kazanç değil mi? Oysa zayıf olmıyanlar da giyinmek zorunda ve düğünlere gitmeleri gerekli. Hele bu düğüne.. ne olursa olsun gitmeliyim. Ama hiçbir yerde hiçbir şey bulamıyorum. Yarın. Canım işte birdenbire. Dün postacı getirdi. Ah, vazgeçemem. Hayır, anlattığım gibi bir giysi olmalı. Onun içinde ancak, "en iyi" olabilirim. İnsanların günleri birbirine uymaz bilir misiniz, her gün aynı insan olamayız. Her gün başka biriyiz aslında. Dahası saatlerle bile değişiyoruz. Olanağı var mı hiç, bir yıl önce olduğumuz kişi olalım şimdi. Bir ay öncesi bile olamayız.. hiç.. hiç öncesi olamayız. İnanmazsanız kendinizi deneyin. Bir yakınınıza bir ay önce söylediğiniz bir sözü yineleyin, şaşacaktır. En azından kuşkulanır. Eski giyitlerinize de boşuna bağlanmayın, onlar da kuşku verir çevrenize. Size sağladıkları yakınlık duyumuna karşı, çevrenizdekilere uzaklık getirir. Ben işte onun için yepyeni bir giyit düşündüm kendime, bu düğüne. Yarın akşamki ben, ancak o giysilerle gerçek bir "yarın akşamki ben" olabilirim. Bunu kimselere anlatamıyorum; beni anlamıyorlar da, yeşil ya da pembe giysilerden sözediyorlar.

Alıcılar mı geldi? a.. evet. Ama siz, bi dakka, bu şimdi

diyeceklerimi benden başka hiç bi alıcınız anlatmaz size. Onlar ancak aradıkları giysinin numarasını söyleyebilirler. Oysa ben, size gizler açıyorum. Ben de bir alıcınızım ve alıcılarınıza satageldiğiniz eşyalarla ilgili gizler veriyorum size. Bu dediklerime dikkat ederseniz, yani her gelen alıcınızı anlamaya, tanımaya çalışırsanız, uğraşınızda çok yararlı olur. Kapıdan giren birini tezgâha ulaşıncaya değin inceleyip, şıp diye en uygun giysiyi verebilirsiniz. Onlar da böylece benliklerine en yakın giysiler içinde yaşamanın mutluluğuyla döner dolaşır, yine dükkânınıza gelirler. Bu, gördüğünüz eğitim kurslarında anlatılmaz sanırım.

. . . . . .

Hadi. Çıkalım mı? Burda yok aradığımız giysi. Aradığımız giysi bir yerde vardır yüzde yüz. Yoksa ne demeye böyle bir sürü dükkân açılır. O şimdi bu bir sürü dükkânın birinden birinde, vitrinde ya da askıda bizi bekleyip duruyor. Her beğenmediğim giysi bana az daha biçimlendirdi onu. Biçimlendirdi ve kesinleştirdi. Şarı, düz renk ve dümdüz. Şöyle şöyle kupları, şöyle bir fiyongu var; ya da şurdan şöle bi kup, kendinden bi gül. İkisinden biri. Hangisi olursa, ya da hangisi en çok yakışırsa. Canım sen de sanki ikisini de bulmuş gibi konuşuyorsun! Olsun, ama bulucaz.

Yad eller.. aldı beni — Taşlara çaldı beni — Yârdan ayırdı felek — Gurbete saldı beni.. Nerden geldi bu türkü ansızın? Nasıl da çekinmesiz bir türkü? Yol verin geçeyim dumanlı dağlar — Dağların ardında nazlı yâr ağlar — Dağların ardında nazlı yâr ağlar. Ağlarsa ağlar, kime ne? Dağların ardını görebilirmiş sanki! Püh.. saçma. Hani benim giysim? Yol verin geçeyim... geçeyim.. geçeyim.. çok kalabalık. İstiklâl Caddesi bu cumartesi vıyır vıyır. Yol verin geçeyim "Dumanlı dağlar" değilse bile "dumanlı başlar". Yalan mı? Doğru billâha, böyle cumartesi, bu saat, bu yollara dökülen milletin hiç değilse yarısının başı dumanlıdır. Dumanlıdır, duman duman. Giysim neden duman rengi olmasın? Hayır, duman rengi istemem, ama dumanlanmış bir sarı olabilir. Hani şöyle, kanarya sarısının, uçuk bir sarının içinden rüzgâr geçermiş gibi. Eski çağlarda masalın birinde padişah kızı su damlasından yüzük istermiş, benimki de ona benzedi. İçinden rüzgâr geçmiş sarı kumaştan (ne kumaşı olacak - o daha belli değil). İpek istemem. İpekliler hep biraz yapmacık. Pike olabilir bak, fantazi pike. İçinden rüzgâr geçmiş sarı fantazi pikeden şöyle şöyle kuplu, şurasında kendi kumaşından yapma güllü dümdüz bir giysi.

. . . . .

Alıverin bağlamamı çalayım — Çalayım da zarı zarı ağlayım. Giysimi bulamazsam sonunda ağlamak düşecek bana!

KEMÂL, Orhan

MEDENİYET YULARI!

Dün akşam bir arkadaşla hamama gitmiştik. Hamam ücretleri gene yükseldiği için mi ne, hamam bayağı tenhaydı. Keselendik, yıkandık. Bu arada, birlikte götürdüğümüz portakalları yiyelim dedik. Soyduk kabuklarını, dilim dilim yedik. Yedik ya, kabuklarla çekirdekleri nereye atacağız? Görünürlerde ne bir çöp sandığı, ne de teneke. Kurnanın yanına suçlu suçlu bıraktık. Suçluluğa gerek yoktu oysa. Avuç dolusu para verecektik hamamcıya, çıkarken. Hamamın temizliğine bakanlar öteki kir pas, hattâ çöplerle birlikte bunları da kaldırır, bir yerlere atarlardı herhalde ama, hayır, kurnanın yanıbaşına bırakmak hoş değil gibime gelmiş, davranışım içime sinmemişti.

Neyse, havlular geldi, büründük. Tam çıkacaktık, arkamızdan hırslı, kalın, hınçlı bir ses:

— Heeey... medeniyetsizler!

Durduk, baktık sesin sahibine: Bir kıyıda birini keseleyen kocaman elli, kollu, ayaklı, genç irisi bir tellâk. Akşamdan beri kimbilir kaç kişiyi keselemekten imanı gevremiş olacak, bağırıp duruyor; öfkeli sesi hamamın sıcak buğulu havasında gümbürdese bile, ne dediği anlaşılmıyordu.

Ama besbelliydi bize atıp tuttuğu.

Yanına gittim:

— Ne var? Ne diyorsun?

Hep o alev almış ispirto parlamasıyla:

— Ananın dini! dedi. Ne var'mış, ne diyor'muşum.. portakalları zıkkımlandınız da kabuklarını ne demeye alıp götürmüyorsunuz? Eşşeğiniz mi var sizin?

Kabukları kurnanın dibine bırakmış olmanın silinmemiş utancı üzerine, şu genç irisi tellâğın öfkesi, ne yalan söyliyeyim hoşuma gitmişti. Demek demokrasi halkımıza inmiş, yayılmış, inip yayılmakla kalmayıp insanlarımızın huyu olu vermişti? Demek ezilenler, onları ezenlere karşı pervasızca kafa kaldıracak, haklarını söküp alırken pısırıklığı bir yana bırakacaklardı? Çünkü tellâk, "Velînimet" müşterilerinin haksızlığına dikilmişti!

Hoştu, çok hoştu hem de. Milletçe adam olmanın yoluna girmiş miydik acaba? Galiba. Bir tellâk bu davranışı gös-

terdiğine göre, durum apaçık ortadaydı. Eskiden böyle miydi? Sıkı mıydı herhangi bir tellâk, herhangi bir müşteriye bağırıp çağırsın? Parlasın? "Ananın dini!" desin? Hele hele "... portakalları zıkkımlandınız da kabuklarını ne diye götürmüyorsunuz Eşşeğiniz mi var sizin?" diye çemkirsin? Bundan böyle demek yurttaşlarımızın en hırtı, en hımbılı bile kendilerini yönetenler başta, herkes, her şeyin aykırılığı, kanuna uymazlığı haksızlığı karşısında dikilecek, gerekirse mitingler, sesli sessiz yürüyüşlerle haklarını koparmanın yolunu arayacaklardı?

Ünlü deyimle: Şeytan dürttü.. gerçekten böyle miydi? Yani, milletçe adam olmanın yoluna girmiş miydik? Yurttaşlarımızın bilinci artmış, artan bilincin itmesiyle hiç kimseden korkup çekinmeden, öz çıkarlarına karşı olanlara dikilme olanağını sürdürüp, haklarını sökebilecekler miydi?

Kendime bir "Koca göbekli" havası vererek, hattâ ellerimi peştemaldan çıkarıp arkama koyarak, çalımla sordum:

— Senin adın ne?

Hâlâ öfkeli:

— Sana ne?

Karşılık fena değildi. Demek yurttaşlarımızdan en ürkekleri bile "Koca göbekli", "Kodaman", "Kalantor" takmıyacak, cart-curta pabuç bırakmıyacak kadar yüreklenmişlerdi

Palavramın dozunu arttırarak, avazımın çıktığınca bağırdım:

— Kalk ulan ayağa!

Şayet yukarda düşündüklerim gerçekleşmiş olsaydı, adamın ya ayağa kalkmaması, ya da kalksa bile kocaman yumruklarıyla turşumu çıkarması gerekirdi. "Ulan!" diye bağırmıştım, "Kalk ulan ayağa!"

Şaşılacak şey, kuzu kuzu kalktı.

Deneyimi sonuna dek sürdürmek zorundaydım. Az önceki sorumu yeniledim:

— Adın ne?

Mırıldandı:

— Yonuz.

— Yonuz mu? Ne demek o? Yunus desene şuna, eşek!

— Beşir edemiyom da...

— Beşir.. yakıştıramıyorum, de eşşoğlu eşşek!

— .....?

— Nerelisin?

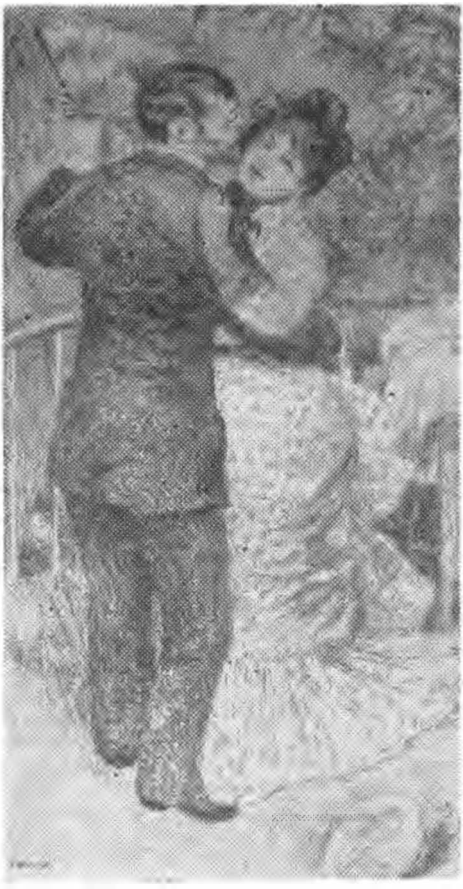
O, her yanından sağlık fışkıran genç irisi, ufalmış ufalmış ufalmıştı:

— Suvaz'ın koylüğünden..

— Sivas de şuna ulan, ayı!

— Suvaz.

İllâki Sivas dedirtecektim:
— Si, de!
— Su, dedi.
— Ulan si desene!
İmdat ararcasına sağına, soluna baktı:
— Si, dedi.
— Ha şöyle. Si-vas!
Zorla, ama yakıştırdı:
— Sivas.
Üzerinde durmadım:
— Öğrenimin ne?
— Efendim?
— Öğrenimin diyorum.
Fena sıkışmış, bana bulaştığına ihtimal bin pişman olmuştu. Yanlışlıkla güldü, sonra yanlışlığını idrak ederek, ciddileşti.
Öğrenimin ne olduğunu bilmiyor musun?
Bilmiyom.
Bilmiyorum, de!
— Bilmiyorum.
— Liseyi falan da bitirmedin mi?
— Cık.
— Ortayı?
— Cık.
— İlki
İçini dertli dertli çekti. Boynunu büktü sonra. Nerdeyse ağlayacaktı. Öylesine kolu kanadı kırılmıştı ki..
— Bağışla beyim, bilemedim..
İçim parçalandığı halde:
— Neyi bilemedin?
— Zâtınızı.
Fena yakalamıştım. Daha doğrusu, fena yakalanmıştı. İçimin parçalanmasına aldırmayarak işi sürdürdüm:
— Ben sana bilemedim'i gösteririm! Liseyi, ortayı, hattâ hattâ ilki olsun bitireme, sonra da geç karşıma bana cart curt et!
Hep o yapma çalım, yapma hırsımla döndüm.
Ardımdan geliyor, yalvarıyordu:
— Bağışla beyim, töbe vallaha.. dilim kopaydı da demez olaydım. İtten pişmanım vallaha.. Küçükten kusur, büyükten af...
Kahkahalarını zaptedemeyeceğini anlayan arkadaş, çekip gitmişti.
Bense "Koca göbekli"liğimin son darbesini insafsızca vurdum:
— Giyinmeğe gidiyorum. Gel, beni gör!

Renoir

Arkadaş hem giyiniyor, hem de gülmekten katılıyordu.

Ben de giyindim. Hattâ hiç gerekmediği halde, fakir fukaranın nedense çok ürktüğü kravatımı da bağladım. Arkadaş da bağladı. Tam çıkacağız, birden o! Önünde kavuşuk elleriyle iki kat, korku içinde, beh desem kaçacak.

Çıkış kapısına kadar gittim, durdum. Birden emrettim:

— Gel buraya!

İyice yılgın, geldi.

— Ne yaptın portakal kabuklarını?

Şaşaladı:

— Attım.

— Attın mı? Nereye attın?

Korktu.

— Nereye attın ulan hıyar, cevap versene!

— Çöp sandığına?

— Portakal kabukları çöp sandığına atılır mı be?

"Nereye atılır ya? Benimle dalga mı geçiyorsun?" falan demesi gerekirdi oysa. Demedi. Başladı yeniden sızlanmağa:

— Cahallığıma say beyim, bilemedim vallaha..

— Git getir attığın yerden, çabuk!

Koştu.

Arkadaş:

— Ulan, dedi, bırak fıkarayı be!

Oysa, gittiği gibi koşarak dönmüştü. Elinde portakal kabukları... portakal kabukları ya, bütün bunların uyumsuzluğunu, işin içinde iş olduğunu anlamasa bile, sezmiş görünüyordu. Buysa yetmezdi bir "Koca göbekli" karşısındaki tutumunu değiştirmeğe. Sezgisi onu yanıltabilirdi. Kravatım vardı boynumda, cart curtuma sıkıydım. Cebimden defter kalem çıkarıp hamama kocaman bir ceza yazabilirdim. Yazınca da tamamdı hamamcıyla işi...

Gülüverdim.

O da güldü.

Sertleştim:

— Ne gülüyorsun?

— Sağ ol!

— Sen de sağ ol. Gül!

Güldü.

— Peki, neciyim ben?

— Zâtınız mı

— Hayır, ben!

— Estafurullah.

— Niye?

— Zâtınız böyük bi mâmürsünüz...

— Ne memuru?
— Böyük bi mâmür a...
— Evet?
— Çıkaramadım ne mâmürü olduğunuzu.
Elimi omuzuna dostça koydum:
— Memur falan değilim..
İnanmadı. Boynumda kravat, dilimde cart curt... belki de memur olmadığımı söyliyerek onu sınıyordum.
— Estafurullah, dedi yeniden.
— Vallaha memur falan değilim lan!
Bu "Lan", aramızdaki buzları eritir gibi olduysa da, gene de boynumdaki "Medeniyet yuları", az önceki cart curtum... başını kıçından ağır getirebilirdim. En iyisi ağzını sıkı tutmalıydı.
Güldüm değil, sırıttım.
Oysa sadece güldü.
— Niye güldün?
— Heç, öyle..
— Aklı başında bir insan hiçe güler mi? Bir sebebi olmalı...
— Mâmür değilim dediniz de..
Sonunda inandırdım memur olmadığıma. İnanınca da yüreklendi:
— Ne iş başındasın ya?
— Hiiç. Yapılarda kâtiplik yapıyorum..
— Yapılarda mı?
— N'olacak? Yapılarda, fabrikalarda, mağazalarda. Nerde iş bulursam...
Gene de inceden inceye, şüpheli şüpheli gözden geçirdi beni. Memur olmadığıma bir türlü inanmak istemiyor gibiydi. Çekinerek sordu:
— O boynundaki ne ya?
— Kravat.
— Devletin mâmürü değilsen...
— Ne diye takıyorum, doğru. Adet olmuş işte.. sen boşver ona buna, benimle güleşebilir misin?
Şaştı:
— Ben ha? Seni ot diye yerim be!
Sevinçle döndü, arkalarda dikilmekte olan hemşerisine heyecanla:
— Mıstık lan gel, dedi. Bu da senin benim gibi.. boynundaki yulara kulağasma!

KÖKLEN, Ali

K A R A N F İ L L E R

Hava kapalıydı trenden indiğimizde. Büyük şehir sekiz on tarla boyu ilerimizde uzayıp gidiyordu. Neden bu sessiz istasyona inmiştik Bir bekleyenimiz yoktu ki! Son istasyona dek gitmememizin nedeni neydi? Korkuyor muyduk?

— İyi misiniz yeğenler? diye sordum.

Üzeyir gülerek yanıtladı sorumu. Murat'la, Hüseyin'in gözbebekleri büyüdü:

— Biraz korkuyoruz, dediler.

— Korkmayın korkmayın, diyebildim.

İş bulup çalışmak için uzaklardan gelmiştik. Ne iz biliyorduk, ne de yol. Trenden indiğimiz ıssız istasyonun altındaki yolda araba beklemeye karar verdik. Hangi yöne gideceğimizi bilmiyorduk. O anda istediğimiz tek şey, uzaklardan bir arabanın görünüp yaklaşması, bizleri alarak bir sıcacık çay, bir parça ekmek, ve birer salkım üzüm yiyebileceğimiz bir yere götürmesiydi.

Yılgındık. Büyük, aç gözleri vardı koca şehrin. Ezici karanlık gözleri vardı:

— Hele yatacak bi yer bulalım, hiç bi şeyimiz kalmaz, dedim. Gene güldü Üzeyir. Kulağındaki karanfiliyle güldü. Hep gülerdi zaten. Bizleri de güldürürdü sonunda. Aramızda bir tek o, koca şehrin irinli bakışlarından sıyrılmıştı. Umutluydu. Kulağında karanfiliyle ayakta dikiliyordu. Akşamın alaca karanlığında yola vuran gölgesiyle kocaman bir günebakan çiçeğiydi Üzeyir. Bizlere katılması çok iyi olmuş diye düşündüm. İyi çocuk...

Şehir insanıyla hiç konuşmamıştı Üzeyir. Konuşmamıştı işte. Trende bulmuştuk onu. Hayır, o bulmuştu bizleri. Karşılaştığımızda kendini tanıttıktan sonra kırk yıllık ahbapmışız gibi başlamıştı anlatmaya. İçtendi. Konuşmamız ilerleyip de koca şehire iş aramak için gittiğimizi öğrenince:

— Bi güzel yemek pişiririm ki, parmaklarınızı yalarsınız, dedi. Tez piştilerim meşhurdur, dedi. Gündüz aynı işte çalışır, işleri bi yoluna koyarız. Sonra çoluk çocuğu da atarız büyük şehre, gül gibi geçinir gideriz. Haa? ne dersiniz? Yapın bana bi iyilik ben de, sizinle geleyim, dedi.

Düşündüm. Murat, gelmesini istemiyordu. Hüseyin ikircimliydi. Takım başı olduğum için son söz benimdi:

— Gel be Konyalı, dedim. Ne olacak yani? Sıkılma. Nerde sabah orda akşam etmeye katlanacak olduktan sonra sen de gel, dedim.

Kulağındaki karanfiliyle bir gülmüştü ki:

— Bakın, demişti, şu karanfil var ya. Hah işte şu. Karım verdi onu bana. Verirken de dedi ki: Dediğim gibi koca şehre varıncaya dek çıkarmacan bunu kulağından. Sözünü işiteceğin ilk şehirliye verecen onu. Karımın da selâmı var diyeccen. Karım da hiç şeherli yüzü görmedi, yalnız hikâyelerden tanır sizleri diyecen. Sonra, büyük şehre gidiyon, beni unutmacan değil mi? dedi.

Üzeyir'in bu hikâyesini belki yüz kez dinlemiştik, ama bıkmamıştık. Bıktıracak gibi anlatmazdı ki.

Trenimiz yeni bir istasyona varınca hikâyesine başlar; karanfiline bakarak:

— Göreceğim ilk şehirliye de verecem seni. Karımın da selâmı var diyecem. Gördüğüm ilk şehirli sizsiniz diyecem. Hep sizleri düşünür, sizler için karanfiller düşlerdim diyecem, diye bitirirdi sözlerini.

Bir coşuyordu ki böyle konuştukça Üzeyir. Vızgeliyordu hayat. Ne karılarımızı ne çocuklarımızı ne de köylerimizi anımsıyorduk. Bir kocaman elma bahçesinde uyuyorduk sanki Üzeyir konuşurken. Olgun elmalar patır patır yanlarımıza düşüyordu. İncecikten yağan yağmurda bahçe kuşları türküye duruyordu.

— Yaşşa be Üzeyir, diyorduk, sen de olmasaydın, sen de gelmeseydin bizimle, dumandı halımız. Unutacaktık karanfilleri. Karların yolları tıkadığını, insanların havladığını düşünecektik hep, yaşşa be Üzeyir, diyorduk.

Üzeyir de olmasaydı çekilmezdi ya o uzun, o bıçak ağızlı yolculuk. Bir karanlık döngü içinde kalırdık. Kilitlenirdik. Biterdik. Karanfilsiz yaşam çekilir miydi? Üzeyir coşturuyordu bizleri. Gözlerimiz yeşilleniyordu. Yeşilleniyorduk.

— Yaşşa be Üzeyir, diyorduk sonra: Sen de olmasaydın? İyi ki karşılaşmışız.

Üzeyir çömelmiş, gülerek azık torbasının ipini bağlıyordu. Bir de mendil vardı torbasında. Mendili, azık torbası, kulağında karanfiliyle:

— Aslında, diyordu Üzeyir, koca şehir insanını görme tutkusu yanınıza kattı beni. Korkacak ne var? Çok hikâyeler dinledim ben. Öyle güzeldi ki hikâyeler, gidip bi yol da ben göreyim şu insanları dedim. Yemedim, içmedim yol parasını toplamak için. İki lâf ta ben konuşayım şunlara dedim. Madem ki başka olurlarmış, madem çok çalışır, çok gezer, çok severlermiş, madem tanırlarmış birbirlerini, bir

karanfil götüreyim onlara dertlerimizi anlatayım, anlasınlar susuzluğumuzu dedim. Sonra sizleri buldum, sonrası malûm.

— Ohh, diyorduk hep birden. Yılgınlıkları söküp bi kenara atarak: Ne çıkar büyükse koca şehir, gözleri irinli, yolları dumanlı, geceleri soğuksa ne çıkar Biz ondan değil, o bizden korksun. İşte dayandık kapısına. İşte buradayız. Cesuruz, dayanıklıyız. Koca şehir korksun bizden, diyorduk.

— Hadi, dedim, şimdi hangi yöne gideceğimizi kararlaştıralım.

Oysa hangi yöne gidersek daha iyi olacağını bilemiyorduk. Şaşırdık gene.

— İlk araba nereden gelirse ona binelim, dedi Murat. Nasılsa gideceğimiz yer ya han, ya da otel.

Para keselerimizi yoklayarak:

— Doğru, dedik.

Doğruydu. Nasılsa ya bir hana, ya da bir otele gidecektik. O halde ilk araba hangi yönden gelirse ona binmeliydik: Söğüt yaprağı gibi yelin estiği yöne...

— Geliyorrr! diye bağırdı Üzeyir. Baktık. Yağ gibi kayarak yaklaşan, cam göbeği mavisi bir araba sanki kucak dolusu çam kokulu sevgiler getiriyordu.

— Hazır olun yeğenler, dedim. Torbalarını omuzlayıp hazırlandılar. Takım başı olmanın verdiği rahatlıkla elimi havaya kaldırıp bekledim. Küçük bir otobüstü. Burunsuz. Gıcır gıcır. Yanımızda durunca muavin şimşek hızıyla kapıyı açıp dışarı fırladı.

— Hadi doluşun, hadi doluşun, sallanmayın. dedi.

Koca şehrin neresine gidiyordu bu araba. Nereye gidiyorduk? Ne muavin sordu, ne biz söyledik.

— Hadi doluşalım yeğenler, dedim. Bekledim. Hepsi girdi arabaya. Ayağımı kapı eşiğine attım, içerden incecik bir kadın sesi.

— Üste yeriniz yok mu? Bagaja bagaja doldurun bunları.

Zarzor girdim içeri. Boş yer yoktu. Dördümüz de ayaktaydık. Hüseyin'le, Üzeyir arabanın arka tarafına sıkışmışlardı. Murat yanımdaydı. Önümdeki koltukta oturan ince sesli kadınla gözgöze geldik. Gözlerini gözlerimden ayırmaksızın, muavine bizleri işaret ederek:

— Bitli midir bunlar? diye sordu kadın. O ara kucağındaki köpeği farkettim. Arap köpekti. Zeytin gözlü. Tertemiz. Üzeyir'e baktım. Karanfilli kolunu havada tutarak yanıma gelmeye savaşıyordu. Karısı vermişti o karanfili. Sözünü işliteceğin ilk şehirliye verecen, demişti; karımın da selâmı var diyecen, demişti.

Sus pus olduk. Muavinin kızarak: Kaynaşmayın be, demesine karşın yanıma gelebilmişti Üzeyir.

— Hah işte, tam zamanı, dedi. Neyin zamanı olduğunu anlamadım. Anlamaya çalıştım. Yavaşça:

— Neyin zamanı be, Üzeyir? dedim.

— Dur bak, dedi.

Köpekli kadının başı üzerinden karanfili uzatarak:

— Bunu karım gönderdi. Selâmı da var. Sözünü işiteceğin...

— Terbiyesizler, küstahlar! diye bağırdı kadın. Bu aptallığın cezasını biliyor musunuz?

Hadi bakalım, ne cevap vermeliydik şimdi?

— Durun anlatayım, daha bitmedi, dedi Üzeyir. Dinlemediler. Sözü ağzında kaldı Üzeyir'in. İşe muavin karıştı. Sürücü arabayı durdurdu. Şaşırmıştık.

— İnin aşağı! dediler. İnin, yoksa polis çağırırız.

— Allah Allah, dedi Üzeyir. İnelim bari. İndik. Üzeyir'in yaptığı büyük kötülük müydü? Aptallık mıydı? Neydi? Murat sinirlendi Üzeyir'e:

— Hep senin karanfilin yüzünden oluyor bunlar, dedi.

Üzeyir ise yol ortasında karanfiline bakarak karısına sesleniyordu:

— Gördüğüm ilk şehirliye verdim onu. Ilık ılık gülümsedi. Senin selâmını da söyledim. Karanfili evirdiii, çevirdiii, ince parmakları arasında, sonra, bunu saklayacağım dedi.

Birden gülmeye başladık. Yaşlarla gülüyorduk. Öyle neşelenmiştik ki.

— Yaşşa be Üzeyir, diyorduk; sen de olmasaydın, sen de gelmeseydin bizlerle, unutacaktık karanfilleri. Karların yolları tıkadığını, insanların havladığını düşünecektik hep. Yaşşa be Üzeyir, diyorduk.

ÖZBEK, A. Haydar

KÖPRÜ

Duvardaki saatin o ufacık kapıları şakkadak açıldı... Yayların dışarıya uğrattığı kirli-sarı bir gugukkuşu yedi kere gugukladı... Durdu... Sonra yaylar tekrar onu içeriye çekip o minicik, miniminicik kapıları üzerine kapadılar...

Ali Bey oturduğu koltuktan şöyle bir doğruldu; okuduğu gazeteyi özenle önce ikiye, sonra dörde katlayıp yanındaki sehpanın üzerine öylece bırakıverdi... Dışarda hafif bir yağmur vardı... Yaprakları; sararmış, kıvrılmış o ölü bedenleri dallardan ayıran gökten gelme su... Eylül yağmuru... Derken şiddetlendi, şiddetlendi; odayı Ali Bey'in piposunun dumanlarına inat, hiddetli bir şakırtı sesidir kaplıdı... Birden, gökyüzü; damar damar masmavi aydınlandı ve odanın içinde, duvarlarda, Ali Bey'in kır şakaklarında yankılanıp tekrar eski karanlığına büründü... Aradan üç-dört saniye geçti geçmedi; kalın bir gümbürtü çok yakınlara, ama pek çok yakın bir yere iniverdi, odanın camlarını titreterek... Yağmur ve gök gürültüsü Ali Bey'in kafasında çağrışımlar uyandırarak, onu o günün sabahına sürükledi ve sokak kapısı önüne bırakıverdi...

"— Bugün yağmur yağacağa benzer!..
— Hıı baba.
— Şemsiyeni aldın mı Ayşe?

Eteğinin altından çoraplarını düzelten Ayşe; başını Ali Bey'den yana çevirdi, "evet" anlamında iki kere önüne salladı. Sonra işini bitirip doğruldu. Portmanto aynasında kendini son bir kez tepeden tırnağa gözden geçirdi. Önce gül kurusu dudaklarında takılı kaldı gözleri. Hafifçe onları birbirine sürterek rujunu düzeltti. Yüzünde ufak bir gülümseme, içinde ılık bir şeyler yanıp söndü o an. Gözlerini daha aşağılara, çok daha aşağılara indirdi. Trençkotunun eteğinde duran beyaz bir iplik parçasıyle gözgöze geldi. Sağ elinin baş ve işaret parmakları konduğu yerden çekip aldı iplik parçasını, yerçekimi yasalarıyle başbaşa bıraktı. Ağır ağır döne kıvrıla düştü yere beyaz iplikçik.

Portmantoya doğru elini uzattı Ayşe, asılı duran heybesini aldı. Kitaplarını; hani o kocaman kocaman siyah ciltli

Anatomi ve Farmakoloji kitaplarını, Nöro-Psikiyatri notlarını teker teker, heybesine yerleştirdi.

Ali Bey kollarını göğsünde kavuşturup, sol omuzuyla iyice yaslandı sokak kapısına:

— Bugün hangi arkadaşınızın annesi sizlerden çekiyor küçük hanım? diye çocuksu çocuksu takıldı.

— Hâle'lerdeyiz... Karşıda... Beylerbeyi'nde.

Heybesini omuzladı Ayşe... İnce topuklarının tık-tık sesleriyle sokak kapısına yaklaştı. Kavuşuk kollarını çözdü Ali Bey, yaslandığı kapıdan da çekti kendini. İri kemikli parmaklarıyle, eşarbını biraz geriye kaydırdı Ayşe'nin; trençkotunun üst düğmesini de iliklediı. Canlı gözlerine, gülkurusu dudaklarına ve gergin çoraplarına uzun uzun baktı. Birden gurur duydu kızıyle. Parmaklarının ucunda yükseldi Ayşe; dudaklarını babasının sağ yanağı üzerinde nemli nemli bıraktı. Sonra döndü; kapıyı açtı, dışarı çıktı.

— Yediyi geçirme, diye ardından seslendi Ali Bey.

— Olur baba.

Basamakları inen tık-tık sesleri ağır ağır hafifledi. Kapıyı kapattı Ali Bey, salona geçti."

Guguklu saatin akrebi yediyi biraz geçti, yelkovan ikiden üçe doğru tik-taklarla yol almada. Piposundan bir iki nefes daha çekti Ali Bey. Kokulu bir duman yeniden sardı ciğerlerini, puff edip ciğerlerini boşalttı.

Dışarda yağmur olanca gücüyle devam etmede... Oturduğu koltuktan kalktı Ali Bey, pencereye yaklaştı. İncecik tül perdeyi, bir uçtan bir uca şarr diye çekip cam arkasından kuşbakışı sokağa baktı, baktı... Yedi sekiz yaşlarında küçük bir kız; koşarak, sulara bata çıka geçti karşı kaldırımdan. Köşeyi döndü, gözden kayboldu. Karşıki evin saçaltını sipar eden simitçi; cebinden bumburuş bir sigara paketi çıkardı, içinden birini iğreti iğreti dudakları arasına sıkıştırdı. Çaktı kibritini, avuçları arasında saklayarak alevi.. Söndü. Bir daha, bir daha... Dört ya da beşinci kibritte sigarasının ucu közlendi...

Soluğuyla hafif buğulanan camı, elinin ayasıyla kabaca sildi Ali Bey. Karşı kıyıda yanıp yanıp sönen reklâm ışıklarına, karşıyı bu yakaya bağlayan köprüye ve üzerinden gidip gelen araçların stop lâmbalarına ve farlarına dalıp gitti.

"— Biraz daha yürüyelim mi Ali?

— Peki canım..

— Karşıya kadar, oradan tünelle yukarıya çıkarız.

Sağ koluna giren eli, sol eliyle okşayıp onayladı genç adam; ekledi:

— Eve geç kalmıyorsun ya?

Birden sağ kolunda, beş uzun tırnağın bıraktığı acıyı duydu.

— Anlaşıldı, anlaşıldı, diye mırıldandı; yine mesaiye kaldınız.

Gülüştüler. Yanlarından; kırmızı bir tramvay, arkasında yeşil yedeği, çın-çın edip köprüye doğru yöneldi. Bir süre; rayları, tramvayı, yedeğe asılı çocuğu gereksiz gereksiz, gözleriyle izlediler. Sonra genç adamın gözleri, onun iri gözlerini aradı, buldu.. Işıl ışıl bir mutluluk yayıldı iri gözlerde, kedi kedi sokuldu...

Kapkara dumanlar savurarak; yan yan yanaştı kara renkli "Bağdat" yandançarklısı, köprüye. Çımacının biri halat verdi.. Sıkı sıkıya bağladılar köprüye "Bağdat"ı, iskele verdiler. Birer ikişer koşuşmaya başladı yolcular.

İri gözlerini yandançarklıdan ayırmadan:

— Aşığa Bağdat sorulmazmış, diye mırıldandı genç kız; öbürü cevap vermedi. Karşıdan:

— Yazıyoooorr.. Alamanların; Belçika'ya, Hollanda'ya girdiğini yazıyor.. Haritalı Son Haber, Havadis! diye bağıra bağıra geldi geçti gazeteci çocuk...

Karşıya geçip, Bonmarşe'nin önünden tünele kıvrıldılar. Ali, jeton almak için kuyruğa girdi. Önünde iki genç, savaşı tartışıyorlardı. Boyu kısa olanı:

— Öğleyin radyoyu dinledin mi? Beş kur'a askere alıyorlarmış; bavulunu hazırla, dedi arkadaşına. Ali'nin yüreğinde bir şeyler cızz etti. Titrek parmaklarıyle gişeye parayı uzatıp iki jeton aldı. Sapsarı bir yüzle döndü, iri gözlüsünün yanına; turnikeden geçip tünele bindiler.

Önce kayış hafif hafif asıldı. Bir iki yaylandı tünel yerinde. Derken, yukarıya doğru çıkmaya başladı; ilk başta ağır ağır, sonra hızlı hızlı. Büyük bir gürültü doldurdu tünelin içini.. Koyulaştı, koyulaştı.. Bitime yaklaşınca gürültü yavaş yavaş silindi, tünelin hızı da kesildi. Az sonra; karanlığı bırakıp, aydınlığa, yeşil çinilere kavuştu tünel.

Tünelin çıkışında bir şeyler bekledi iri gözlü genç kız. Hani birkaç gün öncesi olduğu gibi; Ali'nin ufacık odasında saatleri unutmak, yasak bahçelerde ceylân koşturmak gibi şeyler. Önlerinden "destur" diyerek, yükünün altında ikibüklüm yalınayak bir hamal geçti. Yeniden birlikte yürümeye koyuldular, dar bir sokağa saparak. Eski bir evin önünde durdular. Ali, acele acele ceplerini karıştırdı.. Buldu anahtarı, deliğe sokup açtı kapıyı. Geriye çekildi, onun girmesine yardım etti; arkadan kendi de girdi. Yavaşça kapattı kapıyı, sessizce yukarıya çıkmaya başladılar.

★

Yavaşça meyhanenin kapısını açıp içeriye girdi Ali. Kapıyı usulca kapadı, durdu. Gözlerini kısıp bütün masaları taradı bir bir.. O gece Refik'in meyhanesi epey kalabalıktı Yoğun bir sigara dumanı sarmıştı dört bir yanı. Dipte, sağ köşedeki masanın dolu kültablalarını boşlarıyle değiştirdi garson çocuk; boş tabakları toplamaya koyuldu. Masadaki üç genç, bir an için konuşmayı kestiler; oturdukları sandalyeden geriye doğru kaykılıp onun işini kolaylaştırdılar. Elindeki boş tabaklarla masadan ayrılırken, masadakilerden en uzun boylusu:

— Cemil, bir bakla ezmesi! diye ardından seslendi.

Garson çocuk hafifçe başını çevirip "anladım" anlamında bir göz kırptı uzun boyluya, tezgâhtan yana dönüş:

— Hakkı âbime bakla ezmesi.. Aynalı olsun! diye meyhanenin içini çın çın çınlattı. Masadakiler önce Hakkı'ya alaylı alaylı baktılar, sonra iri iri gülüştüler kendi aralarında.

— Cemil seni iyi piyazladı, dedi kısa boylu, bıyıklı olanı.

— N'aparsın yahu, patron olmak kolay mı diye üsteledi öteki.

Onlara söylenmesi gerekli bir iki cümle ya da birkaç söz aradı Hakkı, bulamadı... Hiçbir şey söyleyemedi, yalnızca kötü kötü gülümsedi.

Kapının kenarında, bir süre onları öylece gözledi Ali. Sonra adımlarını onların masasına doğru yönelttı. Tezgâhın önünden geçerken; bakla ezmesini kesmekle uğraşan Refik'e, üstünkörü bir "merhaba" sarkıttı. Masalarına yaklaşan Ali'yi önce Hakkı gördü. Ayağa kalkıp:

— Hayrola beyim; düştün bir irigözlünün peşine, bizleri unuttun, diye takıldı. Ali elini havada "boş ver, aldırma" der gibi şöyle bir salladı. Boş bir sandalye çekti altına, oturdu.

— İyice abayı yakmışsın duyduğumuza göre, dedi kısa boylu, bıyıklı olanı.

— Hadi canım sende, deyiverdi Ali. Kızgın kızgın ekledi: Bu da ötekiler gibi, geldiği yere gider, kaçın kur'asıyız yahu.

— Kur'a dedin de birden aklıma geldi, dedi Hakkı Ali'ye. Yedeklerden beş kur'a askere alınıyormuş, topun ağzındasın oğlum.

— Biliyorum, diye Ali, Hakkı'nın sözünü kesti. Tünelde, kuyrukta beklerken iki genç konuşuyorlardı; öğleyin radyodan öğrenmişler.

Birden Ali'nin gözlerinde bir parıltı yanıp söndü o an.

— Buldum yahu, dedi, buldum; irigözlüyü sepetlemek için iyi işe yarayacak bu. Kalın kalın birlikte güldüler. Bakla ezmesini getiren Cemil'e bir kırkdokuzluk rakı söyledi Ali.

— Ne o, diye mırıldandı masadaki üçüncü; irigözlüye

güle güleyi mi kutluyoruz? Dikkat et aslanım; burnuna mı, parmağına mı, onu bilmem ama, takacaklar sana halkayı, takacaksın.

Gelen kırkdokuzluktan Ali kadehlere koydu; kaldırıp şerefli şerefli içtiler..."

Saatin sekizi guguklamasıyla, daldığı evrenden birdenbire sıyrılıverdi Ali Bey. Pencereden çekildi. Önce yeşil perdeyi, arkasından tüllü çekip kapattı. İki perdeden bir duvar ördü; köprüye, onun ışıklarına, daha doğrusu savaş yıllarına. Hani çocukların korktukları an yaptıkları gibi, iki elleriyle gözlerini kapamak gibi bir şey... Sinirli sinirli Ali Bey yemek odasına geçti. Bembeyaz bir masa örtüsü yaydı masanın üzerine, iki kişilik sofra kurmaya koyuldu. Tabaklar, bardaklar, çatal bıçak kaşıklar yerlerini aldılar bir bir... Kapının zili üstüste iki kere uzunca çaldı. Elindeki iki peçeteyi masanın üstüne bıraktı Ali Bey, sokak kapısına doğru yürüdü. Kapıyı açtı, Ayşe'yle yüzyüze geldiler. Ali Bey'den bakışlarını kaçırarak, suçlu suçlu içeriye girdi Ayşe; kapıyı kapadı. Şemsiyesini köşeye bıraktı. Heybesini, sonra ıslak trençkotunu çıkarıp portmantoya astı.

— Geciktin, dedi Ali Bey sert sert. Ayakkabılarını çıkarıp terliklerini giyerken:

— Hâle'nin annesi akşam çayına alıkoydu Çok üsteledi, dedi babasının yüzüne bakmadan.

Ayşe'nin buruşuk eteğinde, gergin olmayan çoraplarında gözleri gezindi Ali Bey'in. Derken gözgöze geldiler. Bildik bir kızarıklık alev alev Ayşe'nin yüzüne yayılmıştı; boş yere gülkurusu bir renk aradı, kızının dudaklarında Ali Bey... Dışarda yağmur dinmişti... Bir şeyler söylemek istedi Ali Bey:

— Ben sofrayı hazırladım, sen yemekleri ısıt, diyebildi...

SARİİSMAİLOĞLU, Ayhan

BAY A VE DÜNYA DÜZENİ

Bay A sözü dünya düzenine getirerek:

"Bütün insanlar özgür ve mutlu olmak, aç kalmamak, korkusuz yaşamak istiyor. Hepimiz istiyoruz, kara derililer, sarı derililer, beyazlar, yoksul ülkeler halkı. Özgür yaşamak, mutlu olmak herkesin hakkı, yalnız büyük ve güçlü ülkeler halkının değil. Dünyanın bir bölümüne egemen olmak isteyen büyük ve güçlü ülkeler, haksızlık, yalan ve zorla insanların bu kutsal haklarını ellerinden alıyorlar. Değerli ve inandırıcı ülküler öne sürüyorlar, ama girdikleri ülkeleri bir kurt gibi kemiriyorlar. Toplum düzenlerini allak bullak ediyorlar. Ulusal bütünlüklerini parçalıyorlar, ülke halkını birbirine düşman kampa ayırıyorlar. Adam satın alıyor, bunlara çıkar sağlıyorlar. Ulusal uyanışlara karşı çıkıyorlar. Ulusal bağımsızlık eylemlerini eziyorlar. Yönetimlerine karışıyorlar. Ülkelerin zenginliklerini sömürüyorlar. Ulusların bağımsızlık umudunu, özgürlük ve mutluluk inancını yıkıyorlar. Korku salıyorlar ortalığa. Açlık, yıkım ve umutsuzluk getiriyorlar," dedikten sonra:

"Niçin, bütün bunları niçin yapıyorlar?" diye sordu öfkeyle.

"Egemenliklerini sürdürmek, daha güçlü ve zengin, daha mutlu ve özgür olmak için," diye yanıtladı.

Bunun üzerine Bay A dedi ki:

"Bizimle aynı haklara sahip kişilerin yaşadığı şu yeryüzünde uygarlığımıza utanç veren yaşamalara nasıl sırt çevirebiliriz? Onların da bizimkine benzer yaşantıları olmasını nasıl engelleyebiliriz? Yediğimiz her lokmada bir açın payı var. Bu lokma boş midemizi doldurur ama, bize mutluluk vermez. Birimizin mutluluğu öbürüne bağlıdır. Bir yerde tutsaklık varsa, özgürlük de yoktur, mutluluk da. Baskılar, korkular, tedirginlikler vardır yalnızca. Özgürler özgürlüğün, mutlular mutluluğun, toklar tokluğun tadına varamazlar. Bir yanda bolluk içinde bir ülke, bir yanda insanca yaşamak, özgür ve mutlu olmak olanağından yoksun, tutsak ve yoksul ülekler halkı yanyana ve dırıltısız yaşayamazlar. Yeryüzü bir bütündür. Adı o güne değin hiç duyulmamış, önemsiz bir ülkedeki kargaşa ve acılar, dünyamızın sağlığını

bozar, havasını kirletir. Hepimiz biliyoruz ki, insanlık bugüne nice mutlu uğraşlardan, çabalardan, us dışı davranışlardan, olumsuz bocalamalardan, türlü başarı ve yenilgilerden, sayısız kurbanlar verilen savaş ve devrimlerden, nice nice karanlık yüzyılardan sonra ulaştı. Bunu bilmek, eriştiğimiz aşamanın bilincine varmak bile başlıbaşına mutluluk. Uygarlığımızın temel ilkelerine, başta insan sevgisi, özgür ve mutlu olmak, aç ve açıkta kalmamak hakları olmak üzere, içtenlikle sarılmalıyız. Serüvenimiz bir. Aynı yuvarlağın. aynı uygarlığın çocuklarıyız. Güneş ayrıcalıksız hepimizin üstüne doğuyor. Uygarlığı yıkmak, ilkelerini çiğnemek, şanlı geçmişimizi yadsımak olur ki, bu deliliktir, çılgınlıktır. Korku ve umutsuzlukla yaşanmaz. İnsanın özgürlük ve mutluluğu, öbür insanların tutsaklık ve yoksulluğu, mutsuzluğu karşılığında elde edilemez."

Bay A bir süre sustu. Sonra sözcüklerin üstüne basa basa: "Temelinde haksızlık, yalan ve zor olan hiçbir düzen sürekli değildir, gerçekten güçlü değildir. Çağlarında nice yıkılmaz sanılan imparatorluklar bu yüzden göçüp gittiler. Haksızlığa karşı başkaldırı tanrısaldır, ezilemez ve yenilemez. Yalansa, öyle bir gizi vardır ki yalanın, söyleyeni aldatır sonunda. Zor zoru doğurur. Bunların üçü de geri tepen silâhlardır. Döner dolaşır, kullananı yaralar," dedi.

"Sözleriniz yeni değil," dediler.

Bay A hoşgörüyle doğruladı:

"Evet, yüzlerce yıl denenmiş, bilinen doğrular, ama söylemek yararlı oluyor yine de. Çünkü hangi ülkeyi ele alırsanız alın, biti kanlanmayagörsün, haksızlık, yalan ve zoru seçiyor. Oysa bu seçim ergeç kendi yıkımları olacak. Zengin ve güçlü de olsalar, bu yüzden göçüp gideceklər tarihin karanlığına. Ne var ki uygarlığımızı da birlikte sürükleyecekler. Bilgelerin, sanatçıların çağrılarına kulak asmasalar, tersine onları suçlasalar da bıkıp usanmadan söylemeliyiz doğruları."

BAY A VE BİLİMSEL BULUŞLAR

"Bilimsel buluşlar olmasaydı insanlar daha mutlu olurlar mıydı?" diye sorulunca, Bay A:

"Bilimsel buluşlar olmasaydı, bugün birçok öldürücü silâhlar olmayacak, insanlar termo-nükleer savaş korkusu altında yaşamayacaklardı. Yontulmuş taşlar, sivri oklar kullanılacaktı savaşlarda. Sanayileşme olmayacak, üretim ve tüketim sınırlı olacak, sömürgeci bir eğilim başgöstermeyecekti. Büyük ve güçlü devlet olmayacak, yeryüzü egemenliği Don Quichotte'luk sayılacaktı. Toplum katları doğmayacak, ezen-

ler ve ezilenler diye bölünmeyecekti insanlar. Daha sayısız kötülükler hiç bilinmeyecekti," dedi.

"Öyleyse siz, bilimin insan mutluluğunu engellediği kanısındasınız " dediler.

Bay A bu yargıya kesinlikle karşı çıktı:

"Hayır, bu kanıda değilim. Bilimsel buluşları, bilimsel aktörenin izlememesinden yakınıyorum. Bilimsel buluşlar, bilimsel aktöre ile eğitilmeyen insanoğlunun elinde, gerçekten mutsuzluk kaynağıdır."

BAY A VE YÖNETİCİLER

Bay A:

"Niçin hep yöneticilere çatıyorsunuz " dedi. "Ülkeleri yöneticiler değil, yöneticileri ülkeler yönetir aslında. Toplum koşullandırır yöneticilerini."

ÖYKÜ

Bay A'dan gerçek dışı bir öykü:

"Hepimizin bildiği gibi, yüzlerce deneme yapılmış, uzaya sayısız füze uçurulmuş, sonunda aya gitmek için hiçbir sakınca kalmamıştı. Günlerden bir gün içinde insan bulunan bir füzeyi uzaya attılar. Füze ilkin dünya çevresinide bir yörüngeye girdi. Kozmonot, masmavi bir duman ardında kalan yuvarlağa sevgiyle, özlemle bakıyordu. Karalar, denizler, girintili çıkıntılı kıyılar, ceviz kabuğu dağlar, el ayası ovalar, kan damarı ırmaklar.. Ne kadar güzeldi dünya! İşte ülkesinin üstünde uçuyordu şimdi. Doğduğu kenti seçebilecek miydi bakalım?"

"Tam anılarına dalacağı sırada uzay üssünden ay yolculuğuna çıkması komutu verildi. Komuta uyarak bir düğmeye bastı, tabancaları ateşledi. Birkaç gün sürdü ay yolculuğu. Sonra ayın çevresinde birkaç kez döndü. Paraşütleri açarak yumuşak bir iniş yaptı ay yüzeyine. Aya ilk ayak basan insan oydu. Başarısını radyo ile uzay üssüne duyurdu. Yeryüzünden kutladılar onu, "Seninle övünüyoruz" dediler."

"Sessiz bir yuvarlaktı ay. Dünyaya benzemiyordu pek. Gezebildiği kadar dolaştı:

"Yaşamak için pek kötü bir yer değil hani," diye düşündü, "pekâlâ yeni bir uygarlık kurulabilir burada."

"Bir süre sonra dönüş komutu verdiler. Kozmonot rokete girdi. Ayın çekimi az olduğu için küçük bir itici güçle havalanacaktı. Tabancayı ateşlemesi gerekiyordu şimdi. Elini düğmeye uzattı, tam basacakken vazgeçti: Hayır, dönmeyecekti! Kesin yargısını üsse bildirdi. Yer yerinden oynadı

uzay üssünde. Bu nasıl işti Bütün dünya kamuoyu ne derdi sonra? Hemen geri dönmesi buyruldu yeniden. Kozmonot, komuta uymayarak direndi yargısında.

"Sen çıldırmışsın!" diye bağırdılar.

"Asıl sizler çılgınsınız!" diye yanıtladı kozmonot. "Yeryüzünü yaşanmaz duruma getirdiniz. Aranızdan kaçıp kurtulduğum için mutluyum. Yarın nükleer bir savaş çıkarmayacağınız belli mi? Babanızın hayrına mı yolladınız beni? Ama bu savaş, dünyanın sonu olacak, hepiniz geberip gideceksiniz."

"Uzay üssü, kozmonotu kandırabilmek için eşi ve çocuklarıyle konuşturdu. Holiwood filmleri gibi dramatik bir oyun oldu bu. Kozmonot, eşinden ve çocuklarından ağlayarak ayrıldı. Son çare olarak Başkan konuştu kozmonotla. Yurtseverlik üstüne bir demeç verdi Başkan. Kozmonot demeci sabırla dinledikten sonra:

"Bay Başkan," dedi saygıyle, "şu anda yurttaşınız değilim. Dünya yurttaşı bile sayılmam artık. Ay yurttaşıyım. Ayda özgürlük, mutluluk ve dinginlikle yaşamak istiyorum," dedi. Sonra şunları ekledi sözlerine:

"İnsanoğlunun geleceğini kurtarmak istiyorsanız, aya dişi bir kozmonot daha gönderiniz. Geleceğinizden umudum yok çünkü."

ÖYKÜ

Bay A'dan bir öykü daha:

"Günün birinde bilge bir kişi geldi kente. Kentte gördü ki, herkes kendi çıkarını düşünüyor, birbirini aldatıyor, her türlü ahlâksızlık, düzenbazlık almış yürümüş. Kimse çalışmıyor, herkes birbirinin sırtından geçinmeye bakıyor. Kamu yararına bir iş yapılmıyordu. Her yan pislik içindeydi. Yapılar eskimiş, yollar bozulmuş, köprüler yıkılmıştı. Kimse kimsenin elinden tutmuyor, sorunlarıyle ilgilenmiyordu. Açlık, yoksulluk ve hastalık almış yürümüştü. Ne hastane vardı, ne okul. Kentli bilisizlik içinde, bu bozuk düzene kul köle, yaşayıp gidiyordu."

Bilge: "Bu kente gelişimin bir yararı olmalı, yardım etmeliyim onlara," dedi. Kentin Bey'ine çıktı ilkin. Yoksulluktan, bilisizlikten, ahlâksızlıktan kurtulmaları için yollar öğretti. Bilim, sanat üstüne konuştu. Bey, ilgiyle dinledi bilgeyi. Başını sallayarak sözlerini onayladı.

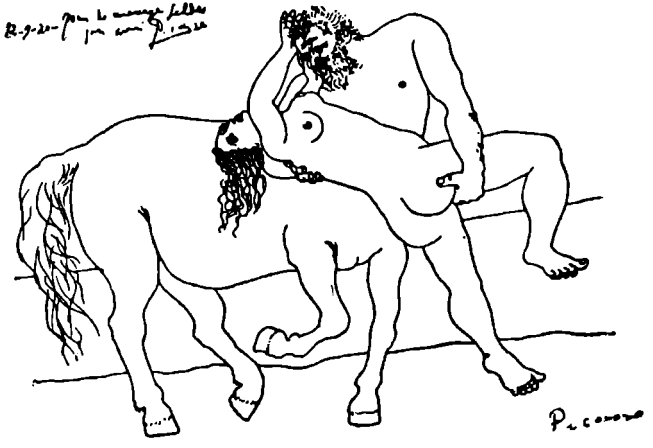
"Bilge bir süre bekledi. Bir değişiklik, bir eylem göremeyince kuşkulandı; Bey'in kendisini atlattığı kanısıyle bu kez Başvezire çıktı. Sözlerini yineledi. Vezir de tıpkı Bey gibi davrandı, sözlerini dinledi, başını salladı. Bilge söz din-

leyen birini bulduğuna sevinerek ayrıldı sonunda. Gelgelelim günler geçiyor. yine hiçbir kıpırdanma olmuyordu. Bunun üzerine bilge: "Ah," dedi, "ne kadar yanlış yoldayım. Bey ve Veziri adam olsalardı, kent zaten böylesine bozulmazdı. Her ikisiyle de konuşmanın bir yarar sağlamayacağını bilmeliydim."

"Bilge, doğrudan doğruya kentliyle konuştu bu kez. Nerede bir topluluk görse sokuluyor ve anlatıyordu. Alanlarda, bahçelerde, tapınaklarda, evlerde, her yerde. Beye ve Vezirine inat, kentliye doğru yolu öğretmek için var gücüyle çalışıyordu. İnançlı ve umutluydu."

"Bir gün yine kentliyle konuşmaktayken bir ulak geldi. Ulak, bilgenin önünde saygıyla eğildikten sonra göğsünden mühürlü bir mektup çıkarıp bilgeye sundu. Mektup yakın bir kentin Beyinden geliyordu:

"..... Kentinde yöneticileri ve kentlileri uyaran konuşmalar yaptığınızı duyduk. Üzülerek bildiririz ki, ... kentinde yaşayanların hepsi sağırdır. Söylediklerinizin bir sözcüğünü bile anlamaları olanaksızdır."

Picasso

SELİMOĞLU, Zeyyat

ÇIKMAK İÇİN İNMEK

Muço Dursun korkuyor. Ambarın ağzı gene alabildiğine açılmış, bak Dursun, işte bak bu ambar işte böyle açmış ağzını da seni bekliyor. Bu ambar adamı bir eritip övütür ki, ayağı bir sürçerse. Muço Dursun korkusunu gizleyerek yaklaşıyor, iki eli ambar ağzında küpeşteye dayalı, uzatıyor boynunu. Boyun ince, yaş on dört. Rize'nin Sarayköyü'nden Mehmet oğlu Dursun bir ay var ki muçodur ve serdümenliğe adaylığını koymuştur ama, bu ambarın ağzı böyle ne de korkunç açılıyor. Ambar dibi karanlık. Geceler gibi hani, her bir köşesinden bir tehlike doğan ıssız geceler vardır bilemezsin nedir öteden gelen. Dursun da bir öyle işte; gelmiş bu ambarın başına da bu ambarın şu karanlık dibindeki nedir diye soruyor. Sorunun karşılığı şu göze hiç görünmeyen derinlikte, uçurum, kara ağızlı kuyular vardır hunileşerek hani dibe doğru.. Amcası demişti ki köyden yola çıkarken:

— Haçan gemici olacaksın şunu iyi bir belle. Gemiyi yattığın odan gibi tanırsan, başından kıçına dek, yukardan dibine dek, işinde yükselirsin. Yukarlara çıkmak için en dibe inmelisin önceden, çıkmak inmekten başlar. Bunu sakın unutma...

Muço Dursun korkuyor. Demek şu iki ince çubuk, demirden.. Yukardan aşağıya doğru inen iki demirden çubuk.. O upuzun inen iki çubuk arasında altalta dizilmiş daha ince çubuklar.. O demir çubuklara basa basa.. Birer birer yukarda bırakarak o demir çubukları.. Ellerinle sıkı sıkı tutunup o çubuklara.. Ayağını uzatarak aşağı, ambarın kenarından.. Birbirini kovalayan çubuklara basarak.. Oy anam, "elumden tutaridun sen olsan".. Eyillmsiz bir merdiven, dimdik aşağı doğru, sonu nerde merdivenin kim bile; bitiş görünmüyor kl hiç, karanlıklar. Karanlık bi yemiş ki merdivenin sonunu.. "Belçim" ambarı ortalarından sonra artık hiç merdiven de yoktur. Ayak bir de bakmışsın yumuşacık karanlığa basıyor; basamıyor.. Boşluğa yuvarlanıyor ayak ve bacak, ve gövde ve baş ve bütün insan.. Dibe doğru uçar gibi süzülmek. Ama uçmak hep yukarıya doğrudur. Bu uçmak, uçmak

değil. Merdiven bir bitti mi, uçmak değil onun adı. Kısa sürer yolculuk: Ambar dibi.. Kalmak orda, upuzun, arkaüstü; gözler açık ambarın ağzına bir dikilmiş. Yukardan aşağıya bakmalar bitmiş artık. Aşağıdan yukarıya doğru bakmalar, bakmak değil; göğü göremiyorsun, aydınlık yok, dip nasıl karanlıksa, doruk da yine öyle karanlık. Gözler tek noktaya dikilerek bakarken kim görmüş ki, Muço Dursun da görsün? İncecik bir kan sızıyor iki şakak kenarından. Ambar dibi kapkara, kanın rengi seçilmiyor. Ambar dibi hiç sır vermez; ister geçkin, ister taze olsun kan, ambar dibi yaş farkını gözetmez, aynı tastan sunar kendine insan kanını.. Muço Dursun yukarıda. Uzattı mı o incecik boynunu, yine Muço Dursun'u aşağıda arkaüstü uzanmış da öyle yatmış görüyor. Muço Dursun korkuyor. Demir çubuk merdiven. İnce uzun.. Dimdik inen merdiven. Bu merdiven.. Şu.. Önce bacağını şöyle.. Eilerini sımsıkı.. Bacağını.. Ambarın küpeştesine bir tutunup.. Bacağını.. Aşağı.. Arkanı dönüp önce.. Merdivenin başını öne almak.. "Ha bole" sol elinlen.. Sol elden başlamak olmaz.. Sağ elinden "ha bole". Demiri bir kavrasam.. Eller sağlam tutmalı.. "Çıkmak inmekten başlar". Bu ne biçim amca, kulağının içine bağdaş kurmuş oturmuş, tekrar tekrar.. İnmek ama, Muço Dursun korkuyor. "Gemiyi yattığın odan gibi tanırsan.." Kala kala bir de ambarın dibi kaldı geriye; onu da bir görürsem.. Bir ucundan öbür uca görmeli. Köydeyken bilmezidim gemide kuyular var deyine..

— Ula Muço, ne düşünür durursun? Ne var ambar dibinde?

Dursun bir irkilerek arkasına dönüyor. Bir sıra bembeyaz diş var karşıda şimdi gülen. Gemici Memiş gelmiş ambarın ta yanına da Dursun görmek görmemiş. Bu Memiş.. Ak ak gülen bir adam; karalar dayanmıyor tümü birden gerileyip köşe bucak nere varsa oraya kötümserlik. Memiş iyimserlik demek, güven demek; bu geniş omuzlarla bu gülüş ve de bu balyoz gibi kollar hep Memiş işte ne de beyaz gülüyor.

Muço Dursun gülmüyor. Gülmek korkunun bittiği yerde başlar.

— Dedim.. Ambara insem dedim.
— E in da, ne dursun?
— Senin inmişliğin var mı hiç?
— Ambara inmemiş gemici olur mu hiç?
— Olmaz elbet.
— Olmaz ya.
— Hepsi de inmiş midir?
— İnmiştir ya.
— Zor değildir ki inmek.

— Zor olacak nesi var?
— Nayla merdiveninden iner gibi inilir.
— İyi benzettin ama, bu daha derin elbet.
— Beş nayla merdiveni üstüste.
— Eh işte, beş on nayla merdiveni diyelim.
— Şey.. Sen ilk indiğin zaman...
— Ee, ne olmuş o zaman?
— Hane.. şey.. nasıl desem..
— ...
— Yüreğin çarptı mıydı?

Kara Memiş gülüyor, hem gülüyor hem başını sallıyor, bir bilmiş ki. Başını çevirip de bakınca, marangoz tezgâhının dibinde kereste parçaları görüyor. Rendeden arda kalmış iri, kalın parçalar. Bir iki uzun adım ve Memiş daha beyaz gülerek, elinde bir kereste parçasıyle dönüyor. Ambar ağzının kenarında duruyor, Dursun'un da hemen yanıbaşında. Kereste parçasını elinde bir tartarak Dursun'a gösteriyor.

— Çam tahtası.. Koklamışlığın var mıydı hiç?
— Ha? Tahtayı mı? Yok, hiç koklamışlığım yok.

Kara Memiş tahtayı burnuna dayıyarak derin derin soluyor.

— Çok sevdiğim bir koku. Hele bi kokla da bak.
— "Heseten", güzel koku..
— Koklamasan bilmezdin.
— Nerden bileceğidim?
— Her şey öyle.. Yapılmadan bilinmez. Bak şimdi, şu tahtaya bak şimdi..

Kara Memiş elindeki kereste parçasını ambar ağzının tam üstünde, öyle boşluk içinde, bir süre kıpırtısız tutuyor. Sonra birden, açılan parmaklardan kurtulan tahta birden, ambar dibine doğru süzülerek iniyor. Tahta sarhoş, döne dura, yalpa vura, dibe doğru ine ine.. Ve sonra karanlıklar; karanlık bir yiyor ki tahtayı. Dursun, kafasının içinde düşüp durduğunu duyuyor kereste parçasının. Düşmelerin devamı artık kafa içinde, çünkü karanlıklar; görünmüyor. Ambar dibi hani nerde ki görünmüyor, karanlık loş bilinmeyen hep böyle karanlığa gömülü, korku da ordan doğuyor ya işte o bilinmeyen karanlık loş odalardan yayılır ya hani. Geceleri köşeler dönülürdü eskiden karanlık sokaklarda. Kadınlar öyle dönerlerdi köşeleri sokak fenerleri gazsız kalmıştı da kadınlar Muço Dursun gibi böyle bilinmeyen karşısında tek başına. Ambarın dip doruğundan kuru bir ses boğuk küt. Muço Dursun irkiliyor. Çam tahtası yatmış dibe kalmış şimdi. "Gemiyi yattığın odan gibi... dibine dek."

Kara Memiş gülüyor:

— Dibi buldu tahta duydun mu?

— Duydum elbet.. Ses verdi ya.
— Senin elin var değil mi?
Muço Dursun ellerine bakıyor. Sonra Memiş'e bir şaşırmış:
— Var elbet.
— Ayakların olmağa ayakların da var.
Ve de ayaklarına:
— Var elbet.
— El ayak ne içindur?
— ...
— Kullanmak içindur da.. Tahtada el yokidi, ayak dersen o da yok. Tahta ondan buldu dibini. Eli ayağı olan ne içun duşsun dibe? İşte ben.. Ellerime baksana! Seninkinden farkı yok. Ayaklarım da öyle. İnip çıktım kaç sefer.. Bütün uşaklar da hep...

Bu Memiş.. Bu.. Vay.. Şu Memiş.. Hele bak, ha bu Kara Memiş'in dediğine bak hele: Dursun aydınlanıyor. Muço Dursun hayatında ilk defa, elinin, ayağının bunca güçlü olduğunu elinde, ayağında duyuyor. Adamın eli demek.. Ve de ayağı demek.. Muço Dursun hayatında ilk defa, düşünür olmuş şimdi; düşünüp bir çözüme ulaşmanın mutluluğu ilk defa: Eli ayağı olan korkmaz dibe inmekten.. Felsefenin en hası, en katıksız düşünmek, böyle ambar başında Muço Dursun'ca işte var mı daha aydınlık, daha pürüzsüz düşünebilmiş, devir dur kitapları bulunmaz, çünkü Dursun'ca düşün. kitaplarda kalmıyor, havada asılı kalmış onca gediği var kitabın, oysa Dursun işte yola çıkıyor bile.
— Ambara iniyorum.
Ve Muço Dursun şimdi, ve eli ve bacağı.. "Oy anam" arkamdasın bilirim, çıkmak için iniyorum "emice". Ambarın kenarından merdivene ilk adım. Sarayköylü Mehmet oğlu Muço Dursun, yaş on dört, mesleğine ilk adımı işte böyle atıyor.

Düzeltme 529. sayfamızda Cevdet Atmaca'nın adı Cengiz Atmaca olarak çıkmıştır. Düzeltir, özür dileriz.

ÜÇER, Erten

CAMBAZHANE ÇOCUĞU TOBBY'Dİ FİLMİN ADI

Bir dürtüşle kendime geliyorum. Gözlerimi açıyorum. Daha gerçeği gözlerim açık, kendimi içinde bulunduğum, daldığım düşüncelerden, düşlerden sıyırmaya çabalıyorum. Bir dürtüş daha. İnce belli belirsiz bir ses. Karanlık, uzayıp giden koyu, yapışkan bir karanlık. Karanlığın içinden bir kaynaktan fışkırır gibi doğan, açılan, genişleyen bir ışık. Renkler, birbirine karışmış, buğulu, titreşen renkler. Kendimi zorluyorum. Açıp kapıyorum gözlerimi. Biçimler gidip gelen, kıpırdaşan, içiçe, anlamsız, uzayıp kısalan, düşen, kalkan, koşan biçimler. Ve sesler, kişiye olmadık düşleri ansıtan, çekip bambaşka, bilinmedik ülkelere götüren, inceli kalınlı, yumuşak, kulakları tırmalayan, gülen, ağlayan, çağıran, büyülü sesler. Bir dürtüş daha. Kendimi zorlamaktan beynim zonkluyor.

"Baba," diyor bir ses.

Şakaklarımda ter tanecikleri beliriyor. Karşımdaki biçimler, renkler, sesler bir anlam kazanıyor, bir dünya doğuyor gözlerimin içinde.

"Baba," diyor yanımda oturan oğlum, "baba, neden başıboş bırakıyorlar şu maymunu?"

"Bilmem," diyorum.

"Madem fıstıkları aşırıyor, neden kapamıyorlar bir yere?" diyor bakışlarını perdeden ayırmadan.

Cevap vermiyorum oğluma. Bakışlarım perdede, gene dalıyorum, Olmadık şeyler geçiyor gözlerimin önünden, sonsuz boşluklar içinde kayboluyorum, eriyorum. eriyorum.

Hep böyle oluyor. Son günlerde olmadık yerde, durup dururken dalıp gidiyorum. Bu ne kadar sürüyor, nasıl kendime, gerçek yaşantıma dönüyorum, bilmiyorum. Örneğin havanın kapalı mı, ya da açık mı olduğunu anlamak için başımı kaldırıp göğe baktığımda dalıveriyorum. Önüne geçemediğim bir güç beni çekip götürüveriyor. Kuşlar görüyorum o güne dek raslanmamış, türleri bilinmeyen. Gagaları, daha gerçeği gagalarının bulunması gereken yerde ağır, kara çekiçler asılı bu kuşlar geniş kanatlarıyle beni gölgeleyerek korkunç bir hızla pike yapıp başıma, beynime saldırıyorlar. Gözleri yok. Göz deliklerinde dipsiz, sonsuz bir boşluk uza-

nıyor, derinleşiyor. Bir üşüme kaplıyor her yanımı. Pençelerindeki ustura gibi keskin tırnaklarıyle kafa tasımı delip beynimi almak, parçalamak için önüne geçilmez, kuduz bir hırsla saldırıyorlar. Kollarımı kaldırıyorum kendimi savunmak için. Kaçmaya çabalıyorum. Göremediğim, tanımlayamadığım şeylere çarpıyorum, takılıyorum. Ayaklarım dolanıyor. Düşüyorum. Kuşlar acımasız dalıyorlar. Soluk soluğa kaçmaya çabalıyorum. Sürünüyorum yerlerde. Taşların soğukluğu içime işlemiş tüketiyorum kendimi. Kuşların kanatlarından kopup gelen yel yüzüme çarpıyor.

"Kurtarın, kurtarın beni!" diye bağırıyorum.

Ama bağırışım boşuna, kimse gelmiyor çağrıma. Belki de sesim bile çıkmamış, çağrı dediğim şey bir fısıltıdan öteye geçmemiştir.

İşte o anda yiyiyorum dirsekleri, o anda batıyor gövdemin çeşitli yerlerine dürtüşler, o anda başlıyor itmeler, kakmalar. Kendime geliyorum yavaş yavaş. Gözlerimin önüne gerilen perde kalkıyor. Utanıyorum çevremdeki kızgın insanlardan. Uzaklaşıyorum. Ama önleyemiyorum bu kendimden geçmeleri, dalıp gitmeleri. Aksine son günlerde sıklaştıkça sıklaşıyor. Hep dürtüşlerle, hep dirseklerle kendime geliyorum son günlerde. Hem de ne dürtmeler, ne itmeler. Gövdeme saplanan acı bir yana, üstelik bir de yerlere devriliyorum.

"Kör müsün?"

"Önüne baksana, ne biçim yürüyorsun?"

"Sarhoş mudur nedir?"

"Belki de deli..."

Kaşlarını çatmış dik dik bakıyorlar. Küçüldükçe küçülüyorum olduğum yerde. Sonra dönüp uzaklaşıyorlar.

Belli belirsiz bir dürtüş. İğne ucu kadar bir dürtüş. Ötelerden, çok ötelerden gelen zayıf bir ses. Bilinçaltıma ulaşamayan ya da ancak ulaşan bir kıpırtı. Karanlık. Bu kez biraz daha güçlü bir ses. Sarsan bir dürtüş. Ayak sesleri. Çabalıyorum. Çırpınıyorum. Ayak sesleri, bağrışmalar. Bir sıcaklık, çıtırtılar, alevler, duman, gözlerimi yakan, soluk almamı güçleştiren koyu bir duman. "Çıkma. çıkma!" diye bağıran insanlar. Oysa ben çıkıyorum basamakları. "Çıkma, düşeceksin, yanacaksın!" diye haykırıyor gözleri dehşetle açılmış insanlar. Çıkıyorum. Çıkmalıyım, ulaşmalıyım bir üst kata. Görüyorum. Az kaldı, birkaç basamak ancak. Pırıl pırıl masanın üzerinde. Bir ulaşsam, bir dokansam parmaklarımla. Onda her şey, onda mutluluk, tadılmamış duygular, görülmemiş düşler, onda en güzel şeyler... Birkaç basamak ancak. Bir ulaşabilsem, bir elime geçirebilsem. Bitecek bunca dert, kurtulacağım tüm sıkıntılardan. "Çıkma, öleceksin, öleceksin!" diye uluyor insanlar.

Ve birden beliriyor hakim masanın yanında. Yerden biter gibi beliriyor. Şaşırıyorum. Nasıl geldi oraya? Nasıl ulaşabildi benden önce ona? Dudaklarında beni deli eden bir gülüşle ağzını açıyor hakim. Ağzından, o kara boşluktan bir sözcük çıkmadan ve "öleceksin, öleceksin!" diyen ulumaları dinmeden insanların kendime geliyorum. Bitkinlikten iki büklüm oluyorum. Cebimden mendilimi çıkarıp yüzümden yol yol akan ter tanelerini siliyorum. Öylesine yorgunum, tükenmişim.

"Hadi baba," diyor oğlum ceketimin ucundan çekiştirerek. "Film bitti, herkes gitti."

Bir süre gözlerim kapalı kendime gelmeye çabalıyorum. Sonra kalkıyorum. Çıkıyoruz. Sokaklar kalabalık, insanlar aceleci.

Sonuçları, sonuçların nedenlerini o güne dek düşünmemiş, usumu yormamıştım. Ama hakimin karşısında, kara cübbeli hakimin karşısında ayakta dikilmiş, onun sorularına cevap verirken sebeplerin varlığını birden farketmiştim. Ve gitgide artan bir duyarlıkla, daha gelişen bir bilinçle sonuçların nedenlerini, yetersizliklerini, gülünçlüklerini anlamaya başlamıştım.

"Bunu neden böyle yaptın?"

Yüzüne bakıp susuyorum.

"Sebep neydi? Neden zili çalmadın da kapıyı anahtarınla açtın? Neden?.. Neden?.. Neden?.."

Kapı; kapı... Kapının ardı, kapının ardındakiler... Karanlığın içindeki gülüşmeler... Gövdelerin ağırlığı, önceden hiç tahmin edilemeyen ağırlığı... Çıplaklık... Çıplaklığın dili... Diller... Çeşitli dudakların. İnce, kalın, kara, çatlamış, morarmış dudakların arasından çıkarılıp sallandırılan diller... Kaçmak. Neden? Sebep? Neden hep kaçmak? Üstelik oğlum varken. Bırakmak onları yüzüstü. Neden?.. Neden?.. Neden?..

"Çocuk annesinde kalacak."

Karanlık, her şeyi örten, derinliklerinde her şeyi gizleyen karanlık.

Bir dürtüşle kendime geliyorum. Biri sarsıyor kolumdan çekerek.

"Baba," diye sesleniyor oğlum yüz çizgilerinde bir endişe. Yüzüne bakıyorum, saçlarına, gözlerine, çilli yanaklarına...

"Baba, ben evden kaçacağım," diyor ince sesiyle.

"Kaç oğlum," diyorum.

"Daha önceleri konuştuğumuz gibi mühendis olmayacağım ben," diyor kararlı.

"Nasıl istersen oğlum," diyorum.

"Okumayacağım da..."

"Okumak istemiyorsan, okuma."

"Kaçacağım, anlıyor musun baba."

Başımı sallıyorum.

"Bir cambazhaneye girip çalışacağım," diyor gözleri ışıl ışıl. "At cambazı olacağım. Öyle hünerler göstereceğim ki, seyredenlerin, herkesin eli ağzında kalacak..."

Durup yüzüne bakmaya korkuyorum. Büyüyü bozacağımdan, her şeyi yıkacağımdan korkuyorum.

"Bana hayran kalacaklar, beni alkışlayacaklar."

"Evet oğlum," diyorum. "Sana hayran kalacaklar, seni alkışlayacaklar."

Gülüyor gözlerinde büyük düşün buğusu.

"Beni de atına bindirir misin?" diye soruyorum.

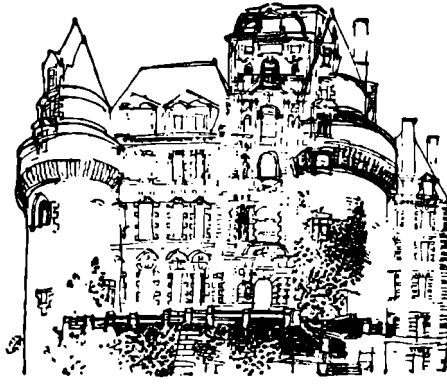
"Bindiririm," diyor oğlum.

"Ama ben ata binmesini bilmem, beceremem."

"Olsun, ben seni tutarım, düşmezsin."

Cambazhane çocuğu Tobby'di filmin adı.

Yürüyoruz oğlumla elele.

Dufy: desen

YUMLU, Güsevin

PORTAKALLAR ÇAMURLUYDU

Portakallar vardı yerdeki yığında, portakal portakaldı renkleri, sulu... eline aldı bastırdı. Parmağı içine girdi bir yumuşakcasına.

— Tahtayla ezdin diil mi? dedi, sulu gözüksünler diye.

Tartıyı parmakla dürtükleştiren duymadı bile.

— Beş kilo!

Küfeye boşalttı o hızla. Tıkabasa dolu küfeden taşan portakallar yuvarlandı yere diri diri. Sergiye dek itti hammal yuvarlananları ayağının ucuyla usulca. Sonra hınçla doğruldu küfenin altında.

— Daa ne gadan dolduracaan be dayı? Ha belim yannıdan böhüldü getti. Canığımız cıhsa gılını gıbırdadmıycağ.

Parmağı hâlâ portakaldaydı. Tırnağıyle bir kazıdı azdan.

— Tahtayla ezmedin mi sanki bunları?

Az ötede hammal uzaklaşıyordu kirli küfe altında eğik.

— Bundan iyi portakal can sağlığı be babalık. Sen ne zırvalıyon, tartalım mı?

— Bari bir liraya versen, ha?

— Tekliğe anca ezikler beybaba, canın isterse.

Filenin dibi de hafiften açılıyordu, acaba lâhanayı koyup dibi kapasa mıydı?.. Portakallar gergin gergindi kümede... Cebinden iki yirmi beşlik çıkardı.

— Az eziklerinden olsun ha!

. . . . . .

Çamur beyazı bir köpek geçti sürünerekten, gözleri donuk, kuyruğu kısık. Bir tekme savurdu portakalcı.

— Alla'n belâsı uyuz hayvan, portakallarıma çamur sıçrattı. Sabahtan beri parlatıyoruz zaten.

Köpek acıyla ağzını açtı. Havlamadı. Kara sarı dişleri vardı, aç, yorgun. Kuyruğunu kıstı yeniden, sicimleşmiş kuyruğunu.

. . . . .

Tırnağının arasında sarı kabuk ezintisi kalmıştı. Kokladı.. portakal portakaldı. Kır bıyıklarını sıvazladı elini indirmeden... Portakal çiçekleri olurdu kıyıya uzanan bahçelerde, ak ak kokan deniz yeliyle içerlere dek... İlk emekleme düşüşleri ve misket dövüşleri ilk erkeklik sırlarından önce.

İlk bakışlar. Terli ellerin değişi ürkek ürkek. Sonra ak çiçeklere uzanış tüm coşu itkileriyle portakal bahçelerinde...

Fileyi öbür eline aldı. File kirliydi kocamış düşlerince. Ayakları sızladı dipten dipten. Alışamamış gitmişti nemli kent havasına. Romatizma denen illet sarmıştı ayaklarını, sonra bacaklarını, sonra... Kocakarı ilâçları bile fayda etmemişti. Satı kadınınkiler bile. Oysa Satı kadın iyi bulamaçlar yapardı yedi mahallenin dertlerine, küflenmiş anason kokan, boz buruk.

. . . . . .

Köfteci arabasını itti üstüne dek. Köfteler ufak ufaktı kızarmış. Çeyrek ekmek arasına beş köfte bir biber turşusu, acı mı acı. Köftelerin yağı korun üstüne düşüyordu. sonra bir cızırdama içten. Ağzı sulandı kır bıyıklarınca. Elinin tersiyle sildi ağzını... Portakal kokan eliyle. Başını çevirdi köftelerden ırak, cızırdayan yağdan ırak.

Sümüğünü çekiştire çekiştire köfteleri gözleyen çocuğa çarpıyordu az daha. Çocuk ellerini yırtık pantalonunun cebine sokmuş, öylesine dalgın bakıyordu yalınayak. Ayakları çamurluydu. Pabuçsuz ayakları. Çamurlar parmak aralarında birikmiş birikmiş te kuruyup sarı kümecikler oluvermişlerdi topak topak.

— Dede be, veriver bi ellilik, üç gündür açım, aç! Elini cebinden çekti,

"Yedi çocuklu aile
Benim elimde
Yardım edin

Sevaba girin" yazılı kartlardan çıkarıp uzatıverdi adama ve yanda hindi pazarlığı yapan kürk yakalı kadına.

— Seni gidi utanmaz seni, bir de kalkmış dileniyor. Çalış efendim, çalış. Limon sat, portakal sat. Kimbilir kaç apartıman dikmişsinizdir bu paralarla beleşten. Bizler de oturmuş vergi öderiz sağa sola.

İçini boşaltan kürk yakalı kadın, hindi pazarlığına dönüverdi yeniden. Kendinden emin. Tostoparlak.

. . . . . .

File de zembil yerini tutmuyordu biraz eskidi mi tamam, yağlı sicim gibi. Elleri de bir kesiyordu ki. Avucunu açtı, cılız boğumlar oluşmuştu mor sarı. Açınca da başka acıyordu, ezik çürük, ya da karıncalanır gibi... Karıncalar da şekere bayılırdı. Yazları reçel kavanozunu su içine koyarlardı karıncalardan sakınmak için. Reçeller portakal çiçeği kokardı Selvi'nin saçlarınca. Elleri Selvi'nin saçlarında. Elleri dinçti, elleri gergin...

Tırnakları da kısalıyordu son zamanlarda. Önce ortası kararıyordu kirli gibi. Kirden hiç hoşlanmazdı. Hem Selvi

iğrenirdi kirli ellerden. Selvi ellerini kınalardı kırmızı kırmızı, iç gıcıklayan. Oysa kına yeşil olurdu. Zeytin yeşili. Selvi'nin elleri de kuru zeytin dallarıydı artık. Çatlak ve kuru.. Kınayı eline koydu muydu, ak tülbentle sarardı. Gün ışırken tülbentler açılırdı doğan güne, al al... Şimdi de kına yakan yoktu. Ne çocuklar, ne çocukların çocukları.

Sonra, ortası karardı mı tırnağının, etine doğru ilerliyordu karalar. Etlerini deşiyorlardı. Dipten kesiyordu tırnağını ta ki kirler gitsin. Bu kez de tırnakları küçülüyordu. Ufacık ufacık çocuk tırnağıncasına. Ama elleri küçülmüyordu. Kuru, katı kemikti elleri. Zeytinliklerde iki kuru dal.

. . . . . .

Pazarın girişinde, üstüste abanmış sergiler arası koca bir araba gürlüyordu kara kara. Yandan kafasını çıkardı sürücüsü. Islak saçları bastıra bastıra yeni taranmıştı. Parmağını ince bıyıklarının üstünden geçirdi hışımla.

— Hayvan herifler, Belediye öğütlemesini bilmez gibi doldurmuşlar yolları! İnip bi sergilerini başlarına geçirsem. Töbe töbe fesupanallah! Yol verin ha!.. Sen sen, çeksene lan süpürüntülerini. Görmüyor musun, çift öküzlü kağnı değil, araba geçiyo, araba.

İlerlleri daha açıktı dörtyol ağzına dek. Kara araba homurtuyla fırladı. Sürücü hoşnut. Parmağı keyifle ince bıyıklarının üstünde.

Sarsıntıyla parmağı kaydı yanağına dek. Cebinden mendilini çıkardı, yanağını sildi. Mendil kırmızılaştı. Kapıyı açtı o hırsla.

— Alla'n belâsı adam, önüne baksana, sağına soluna baksana. Sabah sabah başımızı derde sokucak. Bunlar böyledir bildim bileli; hödük, hödük!

. . . . . .

Ellerini kaldırdı yerden. Kuru elleri çamura bulanmıştı. Giysileri de bir o denli. Yüzünü sıvazladı. Vıcık vıcıktı. İçi bulandı. Selvi de tiksinirdi ya çamurdan... Uzandı fileye, lâhanayı iteledi. Çamurlar içinden dört yuvarlağı bir bir aldı. Sildi. Ovaladı. Fileye koydu... Portakallar çamurluydu. Elini kaldırdı. Portakal kazıdığı elini. Çamur kokuyordu.

Boğazına bir şeyler düğümlendi sıcak, buruk...

Portakallar çamurluydu.

1968'İN KİTAPLARI

Derleyen : Sami N. ÖZERDİM

I. Edebiyat - Güzel Sanatlar

A. Yerli :

Halide Edib-Adıvar (Aşağıdaki yapıtları, Baha Dürder tarafından baskıya hazırlanarak İstanbul'da Atlas Kitabevi'nce yayınlanmıştır): *Ateşten Gömlek,* 8. basım. 166 S. 5 lira.

— *Handan.* 9. basım. 176 S. 5 lira.

— *Kenan Çobanları - Maske ve Ruh.* 2. basımları. 127 S. 5 lira.

— *Mevut Hükilm.* 2. basım. 192 S. 6 lira.

— *Raik'in Annesi.* 3. basım. 128 S. 3 lira.

— *Sinekli Bakkal.* 26. basım. 304 S. 10 lira.

— *Tatarcık.* 6. basım. !96 S. 6 lira.

Kenan Akansu: *Buruk Yaşantı.* İstanbul 1968. 64 S. 4 lira. (Kendi yayını).

Oktay Akbal: *Dost Kitaplar.* İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 144 S. 5 lira.

— *Garipler Sokağı.* İstanbul, Cem Y. 127 S. 5 lira. (Yeni basımı).

— *Günlerde.* İstanbul, Varlık Y. 208 S. 4 lira.

— *Konumuz Edebiyat.* İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 128 S. 5 lira.

Nahit Ulvi Akgün: *Evren Türküsü.* 2. basım. İzmir, Kovan K. 54 S. 2 lira.

Dr. Niyazi Akı: *Çağdaş Türk Tiyatrosuna Toplu Bakış. 1923-1967.* Erzurum, Atatürk Üniversitesi. 134 S. 10 lira.

Tahir Alangu: *Keloğlan Masalları.* İstanbul, Keloğlan Y. 222 S. 10 lira.

— *Ömer Seyfettin. Ülkücü Bir Yazarın Romanı.* İstanbul, May Y. 592 S. resimli. 20 lira.

Attilâ Alpöge: *Çürük Elma.* 2. basım. İstanbul, De Y. 3 lira.

Melih Cevdet Anday: *Mikadonun Çöpleri.* İstanbul, Kent Y. 81 S. 5 lira.

Talip Apaydın: *Karanlığın Kudreti.* İstanbul, Ararat Y. 260 S. 10 lira. (Yeni basımı).

— *Sarı Traktör.* 2. basım. İstanbul, Varlık Yayınevi. 200 S. 6 lira.

— *Yarbükü.* İstanbul, Ararat Y. 622 S. 15 lira (Yeni basımı).

Burhan Arpad: *Alnımdaki Bıçak Yarası.* İstanbul, Set K. 110 S. 5 lira.

Ataç: Bütün Eserleri 3-4. *Sözden Söze - Ararken.* 2. basımları. İstanbul, Varlık Y. 278 S. 6 lira.

Türkân Ateş: *Bütün Yenilgilere Alkış Tutulsun.* Ankara 1968. 57 S. 5 lira (Kendi yayını).

Ahmet Ayberkin (Hazırlayan): *Sultan Türk Şiiri.* Ankara, 88 S. 5 lira (Kendi yayını).

Reşat Enis (Aygen): *Sarı İt.* İstanbul, Ararat Y. 416 S. 10 lira.

Ece Ayhan: *Ortodoksluklar.* İstanbul, De Y. 31 S. 3 lira.

(İbrahim) Balaban: *Şair Baba ve Damdakiler.* İstanbul, Cem Y. 400 S. 12,5 lira.

İlhan Başgöz (Hazırlayan): *Türk Halk Edebiyatı Antolojisi.* İstanbul, Ararat Y. 240 S. 10 lira.

Zühtü Bayar: *Nâzım Hikmet Üzerine.* İstanbul, Habora K. 48 S. 3 lira.

Mustafa Baydar: *Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları.* İstanbul, Menteş K. 300 S. 12,5 lira.

Fakir Baykurt: *Kaplumbağalar. İstanbul,* Remzi K. 399 S. 10 lira.

— *Onuncu Köy.* 2. basım. İstanbul, Remzi K. 30 S. 10 lira.

— *Yılanların Öcü.* 3. basım. İstanbul, Remzi K. 201 S. 750 kuruş.

İlhan Berk: *Aşıkane.* İstanbul, De Y. 48 S. 3 lira.

Haydar Berköz: *İkinci Ergenekon.* 1. cilt. Ankara. 410 S. 10 lira.

Asım Bezirci: *Ahmet Haşim. Şairliği ve Şiirlerinden Seçmeler.* İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 127 S. 5 lira.

— *Nurullah Ataç. Eleştiri Anlayışı ve Yazıları.* İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 212 S. 10 lira.

— *Dünden Bugüne Türk Şiiri.* Antoloji. İstanbul, May Y. 1056 S. 50 lira.

Kemal Bilbaşar: *Cemo.* 2. basım. İstanbul, Tekin Y. 274 S. 10 lira.

Salâh Birsel: *Fransız Resminde İzlenimcilik.* Ankara, Dost Y. 119+16 S. resim. 10 lira.

İbrahim Zeki Burdurlu: *Açmıyor mu Kıbrıs'ımın Gülleri!* İzmir. 100 S. 5 lira (Kendi yayını).

Kemal Burkay: *Prangalar.* Ankara, Memleket Y. 48 S. 3 lira.

Muzaffer Buyrukçu: *Kavga.* İstanbul, Habora K. 160 S. 6 lira.
Demirtaş Ceyhun: *Sansaryan Hanı.* İstanbul, Barış Y. 146 S. 5 lira.
Tanju Cılızoğlu: *Hoşt Amerika.* İstanbul. 160 S. 7 lira (Kendi yayını).
Necati Cumalı: *Susuz Yaz.* İstanbul, Cem Y. 144 S. 6 lira (Yeni basımı).
— *Yağmurlu Deniz - Güneş Çizgisi - İmbatla Gelen.* İstanbul, Varlık Y. 176 S. 6 lira (İkinci ve üçüncü kitapların yeni basımları).
Behçet Kemal Çağlar (Hazırlayan): *Atatürk Denizinden Damlalar.* İstanbul, Ak Yayınları Limited Şirketi. 15 lira.
— *Battal Gazi Destanı.* İstanbul, Ak Yayınları Limited Şirketi. 149 S. 750 kuruş.
— ve Baki Süha Ediboğlu (Hazırlayanlar): *Türk Şiirinde Aşk.* İstanbul, Ak Yayınları Limited Şirketi. 165 S. 10 lira.
Ahmet Naim (Çıladır): *Kuduz Düğünü.* İstanbul, Yeditepe Y. 83 S. 4 lira.
Nebi Dadaloğlu: *Gardaşlarım.* Ankara. 63 S. 250 kuruş (Kendi yayını).
Cengiz Dağcı: *Dönüş.* İstanbul, Varlık Y. 96 S. 2 lira.
Fazıl Hüsnü Dağlarca: *Kubilây Destanı.* İstanbul, Kitap Y. 32 S. 3 lira.
Hasan İzzettin Dinamo: *Ateş Yılları.* İstanbul, Ararat Y. 624 S. 15 lira.
— *Kutsal İsyan.* 8. cilt. İstanbul, May Y. 559 S. 20 lira.
Hikmet Dizdaroğlu: *Namık Kemal. Hayatı - Sanatı - Eserleri.* İstanbul, Varlık Y. 103 S. 3 lira.
Baha Dürder: *Şairler, Edipler, Muharrirler.* 8. basım. İstanbul, Remzi K. 148 S. 3 lira.
Ferit Edgü: *Av.* İstanbul, Sürek Y. 119 S. 4 lira.
Baki Süha Ediboğlu: *Bizim Kuşak ve Ötekiler. 36 Şair Üstüne Anılar ve Şiirler.* İstanbul, Varlık Y. 272 S. resimli. 2 lira.
— (Hazırlayan): *Yurt ve Kahramanlık Şiirleri.* İstanbul ve Aka K. 116 S. 5 lira.
Necdet Rüştü Efe: *Türk Nükteciler.* İstanbul, Nebioğlu Y. 255 S. 10 lira.
Metin Eloğlu: *Ayşemayşe.* İstanbul, Yay Y. 61 S. 4 lira.
— ve Ümit Yaşar Oğuzcan: *Garip Şiirler Antolojisi.* 2. basım. İstanbul, Yay Y. 155 S. 750 kuruş.
Muzaffer Ender: *Millî Edebiyat ve Sonrası.* İstanbul. 190 S. 10 lira (Kendi yayını).
Kerim Aydın Erdem: *Döner Dolaplarda.* Ankara, Bütün Türkiye Y. 45 S. 3 lira.

İsmet Zeki Eyüboğlu: *Divan Şiirinde Sapık Sevgi.* İstanbul, Okat Y. 108 S. 5 lira.

Güngör Gençay: *Dövülü Yürek.* İstanbul. 68 S. 2 lira (Kendi yayını).

Yaşar Kemal (Göğcell): *Bütün Hikâyeler.* İstanbul, Ararat Y. 264 S. 10 lira.

— *Ortadirek.* 2. basım. İstanbul, Ant Y. 459 S. 15 lira.

— *Yer Demir Gök Bakır.* 2. basım. İstanbul, Ant Y. 496 S. 15 lira.

Ruhi Göktekin: *Amisos Fenerleri.* Ankara, Bütün Türkiye Y. 49 S. 3 lira.

Abdülbaki Gölpınarlı: *Yunus Emre. Hayatı - Sanatı - Şiirleri.* 6. basım. İstanbul, Varlık Y. 112 S. 3 lira.

Sıtkı Salih Gör: *Bostonda Bir Harputlu.* Ankara. 37 S. 4 lira (Kendi yayını).

Eflâtun Cem Güney: *Nasrettin Hoca Fıkraları.* 2. basım. İstanbul, Varlık Y. 173 S. resimli. 4 lira.

Hüseyin Rahmi Gürpınar (İstanbul'da Atlas Kitabevi tarafından yeniden basılan yapıtları): — *Can Pazarı.* Bugünkü dile aktaran: Mustafa Nihat Özön. 367 S. 10 lira.

— *Eşkıya İninde.* 2. basım. Bugünkü dile aktaran: Tahir Nejat Gencan. 257 S. 8 lira.

— *Hazan Bülbülü.* 2. basım. Bugünkü dile aktaran: Mustafa Nihat Özön. 135 S. 5 lira.

— *Kokotlar Mektebi.* 2. basım. Bugünkü dile aktaran: Mükerrem Kâmil Su. 287 S. 8 lira.

— *Son Arzu.* 3. basım. Bugünkü dile aktaran: Tahir Nejat Gencan. 196 S. 6 lira.

— *Şık.* 3. basım. Bugünkü dile aktaran: Mükerrem Kâmil Su. 109 S. 5 lira.

— *Tutuşmuş Gönüller.* 2. basım. Bugünkü dile aktaran: Tahir Nejat Gencan. 264 S. 8 lira.

Zahir Sıtkı Güvemli: *Başlangıcından Bugüne Türk ve Dünya Sanat Tarihi.* 2. basım. İstanbul, Varlık Y. 333+24 S. resim. 8 lira.

— *Mehmet Akif. Hayatı - Sanatı - Şiirleri.* 5. basım. İstanbul, Varlık Y. 88 S. 5 lira.

Özcan Güven: *Kan Ağacı.* İzmir, Kovan K. 72 S. 3 lira.

Talât Sait Halman: *Can Kulağı.* İstanbul, Yeditepe Y. 53 S. 3 lira.

Abdülhak Şinasi Hisar: Bütün Eserleri 4-5. *Boğaziçi Yalıları - Geçmiş Zaman Köşkleri.* 2. basımları. İstanbul, Varlık Y. 216 S. 6 lira.

Suat Hizarcı: *Dede Korkut Kitabı.* 4. basım. İstanbul, Varlık Y. 126 S. 3 lira.

Rifat Ilgaz: *Abbas Yolagiden.* İstanbul, Ak K. 64 S. 3 lira.

Türkân İldeniz: *Havva Çıkmazı.* İstanbul, Ece Y. 78 S. resimli. 5 lira.

— *Taşra Kızının Deliceleri.* 3. basım. İstanbul, Ece Y. 96 S. resimli. 4 lira.

Attilâ İlhan: *Yasak Sevişmek.* Ankara, Bilgi K. 78 S. 5 lira.

Şahap Sıtkı İlter (İstanbul'da İnkılâp ve Aka Kitabevleri'nce yayınlanan yapıtları): *Bulut Gelir Pare Pare.* 91 S. 250 kuruş (Yeni basımı).

— *Çırılçıplak.* 75 S. 250 kuruş (Yeni basımı).

— *Horoz Değirmeni.* 213 S. 5 lira.

— *Kimin İçin?* 219 S. 5 lira.

Özdemir İnce: *Tutanaklar.* İstanbul, Uğrak K. 48 S. 3 lira.

Tarık Dursun K(akınç): *Denizin Kanı.* İstanbul, Cem Y. 331 S. 10 lira.

Ahmet Kabaklı: *Türk Edebiyatı.* 1. cilt. 2. basım. İstanbul, Türkiye Y. 656 S. 25 lira.

Adnan Veli Kanık: *Mapusane Çeşmesi.* 2. basım. İstanbul, Tekin Y. 431 S. 15 lira.

Seyit Kemal Karaalioğlu: *Edebiyatımızda Şair ve Yazarlar.* İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabevleri. 192 S. 5 lira.

Abdullah Neyzar Karahan: *Yabanistan.* İzmir. 33 S. 3 lira (Kendi yayını).

Sezai Karakoç: *Mehmet Akif.* İstanbul, Yağmur Y. 57 S. 250 kuruş.

— *Sesler.* İstanbul, Yağmur Y. 71 S. 4 lira.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu: *Yaban.* 8. basım. İstanbul, Remzi K. 181 S. 5 lira.

Nursen Karas: *Sevgi-sizler.* Ankara, Dost Y. 75 S. 4 lira.

Kemal Tahir: *Bozkırdaki Çekirdek.* İstanbul, Remzi K. 420 S. 10 lira.

— *Yorgun Savaşçı.* 2. basım. Ankara, Bilgi K. 440 S. 12,5 lira.

Samim Kocagöz: *Yağmurdaki Kız.* İstanbul. Set K. 92 S. 5 lira.

Yaman Koray: *Sığırcıklar.* İstanbul, Remzi K. 215 S. 750 kuruş.

Muhtar Körükçü: *Doğudan Hikâyeler.* Ankara. 121 S. 750 kuruş (Kendi yayını).

Cevdet Kudret (Hazırlayan): *Karagöz.* 1. cilt. Ankara, Bilgi K. 409 S. 8 tasvir. 15 lira.

Mehmet Kemal (Kurşunluoğlu): *Acılı Kuşak.* Ankara, Toplum Y. 127 S. 5 lira.

Agâh Sırrı Levend (Hazırlayan): *Ali Şir Nevai.* 4. cilt. *Divanları ile Hamse Dışındaki Eserleri.* Ankara, Türk Dil Kurumu. VIII+311 S. 30 lira.

Haldun Marlalı: *Masal.* Ankara. 32 S. 2 lira (Kendi yayını).

Memet Fuat (Hazırlayan): *İlkokul Çocukları İçin Şiirler. Antoloji.* İstanbul, De Y. 192 S. 6 lira.

Memet Fuat'ın Seçtikleri. Türk Edebiyatı 1968. İstanbul, De Y. 290 S. 10 lira.

A. Kadir (Meriçboyu, Yenileştiren): *Bugünün Diliyle Tevfik Fikret.* İstanbul. 168 S. 750 kuruş (Kendi yayını).

Mustafa Niyazi: *Mavi Bluzlu Kadın.* İstanbul, Yeditepe Y. 71 S. 4 lira.

Muzaffer Reşit (Derleyen): *En Güzel Türk Fıkraları.* 6. basım. İstanbul, Varlık Y. 158 S. 5 lira.

Ahmet Hikmet (Müftüoğlu): *Çağlayanlar.* İstanbul, Ötüken Y. 140 S. 5 lira (Yeni basımı).

Yaşar Nabi (Nayır): *Ahmet Haşim. Hayatı - Sanatı - Eserleri.* 5. basım. İstanbul, Varlık Y. 104 S. 3 lira.

— *Türk Yenilik Şiiri Antolojisi. Tanzimattan Cumhuriyete Kadar.* 5. basım. İstanbul, Varlık Y. 126 S. 3 lira.

— ve Mustafa Baydar - M. Sunullah Arısoy: *Başlangıcından Bugüne Türk Hikâye Antolojisi.* İstanbul, Varlık Y. 470 S. resimli. 8 lira.

Behçet Necatigil: *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü.* 5. basım. İstanbul, Varlık Y. 370 S. 10 lira.

— *Evler.* Yeni basımı. İstanbul, De Y. 64 S. 3 lira.

— *İki Başına Yürümek.* İstanbul, De Y. 63 S. 3 lira.

Aziz Nesin: *Düdükçülerle Fırçacıların Savaşı.* İstanbul, Düşün Y. 109 S. 750 kuruş.

— *Sosyalizm Geliyor Sarılın.* 2. basım. İstanbul, Tekin Y. 208 S. 10 lira.

— *Üç Karagöz Oyunu.* İstanbul, Düşün Y. 95 S. 750 kuruş.

— *Üç Kitap Bir Arada. Fil Hamdi - Kazan Töreni - Havadan Sudan.* İstanbul, Düşün Y. 481 S. 15 lira.

— *Vatan Sağ Olsun.* İstanbul, Düşün Y. 239 S. 10 lira.

— *Zübük.* 2. basım. İstanbul, Cem Y. 311 S. 12,5 lira.

Özdemir Nutku: *Stanislavski'nin Sahneye Koyduğu "Martı".* Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi. 157 S. 15 lira.

Ümit Yaşar Oğuzcan: *Avrupa Görmüş Adam.* İstanbul, Alpay Y. 88 S. 5 lira.

—*İki Kişiye Bir Dünya.* 5. basım. İstanbul, Alpay Y. 82 5 lira.

— *Toprak Olana Kadar.* İstanbul, Ümit Yaşar Y. 71 S. 5 lira.

Orhan Kemal: *Arkadaş Islıkları.* İstanbul, Uğural Y. 304 S. 10 lira.

— *Baba Evi.* 4. basım. İstanbul, Varlık Y. 165 S. 4 lira.

— *Ekmek Kavgası.* 4. basım. İstanbul, Varlık Y. 175 S. 4 lira.

— *Grev.* İstanbul, Ok Y. 304 S. 10 lira (Yeni basımı).
— *Önce Ekmek.* İstanbul, Yeditepe Y. 117 S. 6 lira.
— *Suçlu.* 2. basım. İstanbul, Remzi K. 319 S. 10 lira.
— *Sarhoşlar.* İstanbul, Varlık Y. 173 S. 6 lira (Yeni basımı).
— *72. Koğuş.* İstanbul, Ok Y. 116 S. 5 lira (Yeni basımı).

Halit Fahri Ozansoy: *Eski İstanbul Ramazanları.* İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 128 S. resimli. 5 lira.

Rasim Özdenören: *Hastalar ve Işıklar.* Ankara, Fatih Y. 108 S. 5 lira.

Hakkı Özkan: *Dönüş-Umutsuzlar.* İstanbul, Nil Y. 104 S. 10 lira.

Mustafa Nihat Özön: *Yazmak Sanatı.* 5. basım. İstanbul, Remzi K. 189 S. 3 lira.

Nijat Özön: *Türk Sineması Kronolojisi. 1895-1965.* Ankara, Bilgi K. 253+16 S. resim. 15 lira.

Ruşen Hakkı (Özpençe): *Hüznün Dalgın Kuşları.* İstanbul, Yeditepe Y. 45 S. 3 lira.

Yüksel Pazarkaya: *Koca Sapmalarda Biz Vardık.* İstanbul, İzlem Y. 80 S. 4 lira.

Nâzım Hikmet (Ran): *Kuvayi Milliye Destanı.* Hazırlayan: Cevdet Kudret. Ankara, Bilgi K. 171 S. resimli. 12,5 lira (Yeni basımı).
— *Kemal Tahir'e Mahpushaneden Mektuplar.* Ankara, Bilgi K. 419 S. resimli. 15 lira.
— *Sevdalı Bulut.* İstanbul, Cem Y. 110 S. 4 lira.

Peyami Safa: *Bir Tereddüdün Romanı.* İstanbul, Ötüken Y. 200 S. 5 lira (Yeni basımı).
— *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu.* İstanbul, Ötüken Y. 127 S. 5 lira (Yeni basımı).
— *Fatih - Harbiye.* İstanbul, Ötüken Y. 128 S. 5 lira.

Mehmet Salihoğlu: *Ataç'la Gelen.* Ankara. 334 S. resimli. 15 lira.

Semih Sergen: *Yakarış.* Ankara. 53 S. resimli. 5 lira (Kendi yayını).

Refik Ahmet Sevengil: *Çağımızın Halk Şairleri.* İstanbul, Atlas K. 349 S. 12,5 lira.
— *Türk Tiyatrosu Tarihi.* III/cilt: *Tanzimat Tiyatrosu.* 2. basım. İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Konservatuvarı. VI+322 S. resimli. 13,50 lira.
— *Türk Tiyatrosu Tarihi.* V. cilt: *Meşrutiyet Tiyatrosu.* V+345+10 S. resim. 25 lira.

Mehmet Seyda: *Garnizonda Bir Olay.* İstanbul, Set K. 105 S. 5 lira.

Tekin Sönmez: *Günün Apansız Açıklaması.* İstanbul. 31 S. 3 lira (Kendi yayını).

Kemal Sülker: *Nâzım Hikmet'in Polemikleri.* İstanbul, Ant Y. 174 S. 750 kuruş.

-- *Subahattin Ali Dosyası.* İstanbul, Ant Y. 173 S. 750 kuruş.

İbrahim Şahidî: *Gülşen-i Tevhid.* Çeviren: Mithat Baharî Beytur. İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 293 S. 15 lira.

İlhan Tarus: *Vatan Tutkusu.* İstanbul, Ağaoğlu Y. 274 S. 10 lira.

Suat Taşer: *Hayret Beyin Serüveni.* İstanbul, Yeditepe Y. 79 S. resimli. 4 lira.

Tevfik Fikret: *Son Şiirleri.* Hazırlayan: Cevdet Kudret. 2. basım. İstanbul, Varlık Y. 139 S. 4 lira.

Tevfik Fikret. İstanbul, Galatasaray Lisesi. 72+16 S. resim.

Cemal Tollu: *Şeker Ahmet Paşa.* Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı. 8+VIII S. resim. 425 kuruş.

Erol Toy: *Toprak Acıkınca.* 2. cilt. İstanbul, Ararat K. 923 S. 12,5+12,5 lira.

Türk Dili Sinema Özel Sayısı. 196. sayı, ocak 1968. Ankara, Türk Dil Kurumu. 195 S. 750 kuruş.

Ülkü Ulurmak: *Küçük Şeyler.* Ankara, Memleket Y. 47 S. 3 lira.

Muzaffer Uyguner: *Halide Edib-Adıvar. Hayatı - Sanatı - Eserleri.* İstanbul, Varlık Y. 96 S. 2 lira.

Halit Ziya Uşaklıgil: *Kırık Hayatlar.* 2. cilt. İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 136-199 S. 10 lira (Yeni basımı).

— *Mai ve Siyah.* İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 239 S. 10 lira (Yeni basımı).

Turgut Uyar: *Her Pazartesi.* İstanbul, Gerçek Y. 120 S. 10 lira.

Halil Uysal: *Alkoldönem.* İstanbul, Yeditepe Y. 64 S. 3 lira.

Nevzat Üstün: *Köprübaşı.* İstanbul, Var Y. 279 S. 10 lira.

Cem Yalçınkaya: *Tanıklarıyla Birlikte Anayaso Şiiri ve Şairi Şemsi Belli.* İstanbul, Kültür K. 31 S. resimli. 3 lira.

M. Şevki Yazman: *Mehmetçik Avrupa'da.* İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 215 S. 750 kuruş (Yeni basımı).

Mahmut Yesari: *Çoban Yıldızı.* İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 348. S. 10 lira (Yeni basımı).

Ayhan Yetkiner: *Âşık İhsanî Kimdir?* İstanbul, 144 S. resimli (Kendi yayını).

Bekir Yıldız *Reşo Ağa.* İstanbul. 105 S. 5 lira (Kendi yayını).

Hilmi Yücebaş: *Nâzım Hikmet Türk Basınında.* İstanbul, Tekin Y. 283 S. resimli. 12,5 lira.

Tahsin Yücel: *Büyük Şairler ve Şiirleri.* 2. basım. İstanbul, Varlık Y. 304 S. resimli, 8 lira.

Cahit Zarifoğlu: *İşaret Çocukları.* İstanbul, İnan Y. 100 S. 5 lira.

Eflâtun Cem Güney: *Kerem ile Aslı,* 2. bas. İstanbul, Varlık Y. 4 lira.

Muzaffer Uyguner: *Yahya Kemal. Hayatı ve Sanatı.* 2. bas. İstanbul, Varlık Y. 3 lira.

Nevzat Yesirgil: *Fuzuli. Hayatı ve Sanatı.* 5. bas. İstanbul, Varlık Y. 3 lira.

B. Çeviri :

Acaroğlu, M. Türker (Hazırlayan): *Bulgar Hikâyeleri Antolojisi.* İstanbul, Redhouse Y. 208 S. 750 kuruş.

Aiskhylos: *Persler.* Çev.: Güngör Dilmen Kalyoncu. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 375 kuruş.

— *Zincire Vurulmuş Prometheus.* Çev.: Azra Erhat - Sabahattin Eyuboğlu. Ankara, Bilgi K. 75 S. 5 lira.

Amerika Komünist Partisi. Derleyen: Ahmet Angın. İstanbul, Habora K. 152 S. 750 kuruş.

Edmondo de Amicis: *Çocuk Kalbi.* Çev.: Dr. Nurhan Özaltın - Mehmet Aydın. İstanbul, Anten Y. 300 S. 10 lira.

Jean Anouilh: *Eşyasız Yolcu.* Çev.: Zehra Ağralı. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 98 S. 350 kuruş.

Louis Aragon: *Gerçek Dünya.* 1. cilt. Çev.: Selâhattin Hilâv. İstanbul, Kemal Karatekin. 228 S. 10 lira.

Miguel Asturias: *Gözleri Açık Gidenler.* 2. cilt. Çev.: Erdoğan Tokatlı. İstanbul, Nobel Y. 760 S. 10+15 lira.

— *Kasırga.* Çev.: Leylâ Gürsel. İstanbul, Altın Kitaplar Y. 308 S. 12,5 lira.

— *Sayın Başkan.* 2. basım. Çev.: Zeyyat Selimoğlu. İstanbul, Cem Y. 287 S. 10 lira.

— *Yeşil Papa.* Çev.: Cemal Süreya. İstanbul, Cem Y. 418 S. 15 lira.

Jane Austin: *Aşk ve Gurur.* Çev.: Nihal Yeğinobalı. İstanbul, Altın Kitaplar Y. 432 S. 15 lira.

Cengiz Aytmatov: *Toprak Ana.* Çev.: Ülkü Tamer. İstanbul, Gün Y. 280 S. 10 lira.

İsaac Babel: *Güvercinliğimin Hikâyesi.* Çev.: Mehmet Doğan. İstanbul, Gerçek Y. 92 S. 4 lira.

— *Kızıl Süvariler.* Çev.: Zeyyat Özalpsan. İstanbul, Gün Y. 223 S. 10 lira.

Honoré de Balzac: *Eugenie Grandet.* Çev.: Vahdet Gültekin. İstanbul, Hayat Kitapları. 264 S. 10 lira.

— *Eugenie Grandet.* Çev.: Tahsin Yücel. İstanbul, Varlık Y. 262 S. 6 lira.

— *Goriot Baba.* Çev.: Vedat Gülşen Üretük. İstanbul, Ak K. 285 S. 10 lira.

— *Vadideki Zambak.* Çev.: Cevdet Perin. 6. basım. İstanbul, Remzi K. 335 S. 10 lira.

— *Vadideki Zambak.* Çev.: Cemal Süreya. İstanbul, Altın Kitaplar Y. 355 S. 12,5 lira.
— *Vadideki Zambak.* Çev.: Nahit Sırrı Örik. İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 207 S. 750 kuruş (Yeni basım).
— *Vadideki Zambak.* Çev.: Tahsin Yücel. 2. basım. İstanbul, Varlık Y. 256 S. 6 lira.

Samuel Beckett: *Molloy.* Çev.: Bertan Onaran. İstanbul, Cem Y. 238 S. 8 lira.

İlhan Berk: *Dünya Edebiyatında Aşk Şiirleri.* İstanbul, Varlık Y. 72 S. 2 lira.

Bir Varmış Bir Yokmuş. Batı Masalları. Çev.: Zeria Karadeniz. İstanbul, Arat K. 375 S. 15 lira.

Boccaccio: *Decameron.* Çev.: Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak. İstanbul, Rek-Tur Kitap Servisi. 372 S. 12,5 lira.

Heinrich Böll: *Ademoğlu Nerdeydin?* Çev.: Zeyyat Selimoğlu. İstanbul, Cem Y. 180 S. 6 lira.
— *Cüce ile Bebek.* Çev.: Kâmuran Şipal. İstanbul, Cem Y. 160 S. 6 lira.
— *Palyaço.* Çev.: Ahmet Arpat. İstanbul, Altın Kitaplar Y. 271 S. 12,5 lira.

E. R. Boraithwaite: *Öğretmenimize Sevgilerle.* Çev.: Ferit Namık Hansoy. İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 142 S. 5 lira.

Bertold Brecht: *Canavar.* Çev.: Arif Gelen. İstanbul, Varlık Y. 199 S. 4 lira.

Max Brod: *Kafka'da İnanç ve Umutsuzluk.* Çev.: Kâmuran Şipal. İstanbul, Yankı Y. 94 S. 4 lira.

Charlotte Bronte: *Jane Eyre.* Çev.: Nihal Yeğinobalı. İstanbul, Hayat Kitapları. 441 S. 15 lira.

Emily Bronte: *Uğultulu Tepeler.* Çev.: Azize Bergin. İstanbul, Hayat Kitapları. 373 S. 12,5 lira.

Pearl S. Buck: *Aşk Ufukları.* Çev.: Süheylâ Aykut. İstanbul, Arat K. 318 S. 12,5 lira.
— *Bitmeyen Gün.* Çev.: Okşan Okandan. İstanbul, Eser Kitabevi. 413 S. 15 lira.
— *Canavar Tohumu.* Çev.: İbrahim Hoyi. İstanbul, Altın Kitaplar Y. 460 S. 15 lira (Yeni basımı).
— *Ejder Tohumu.* Çev.: Okşan Okandan. İstanbul, Arat K. 400 S. 15 lira.
— *Yeni Yıl.* Çev.: Okşan Okandan. İstanbul, Okandan Y. 264 S. 12,5 lira.

Dino Buzzati: *Tatar Çölü.* Çev.: Nihal Önol. İstanbul, Varlık Y. 247 S. 6 lira.

Erskine Caldwell: *Kuyudaki Zenci.* Çev.: Mehmet Fuat. 2. basım. İstanbul, De Y. 89 S. 3 lira.
— *Yalnız Geçen Gün.* İstanbul, Varlık Y. 72 S. 2 lira.

Albert Camus: *Başkaldıran İnsan.* Çev.: Tahsin Yücel. İstanbul, Varlık Y. 318 S. 8 lira.

— *Büyüyen Taş.* Çev.: Bertan Onaran. İstanbul, De Y. 105 S. 4 lira.

Anton Çehov: *Besleme.* Çev.: Ergin Altay. İstanbul, Varlık Y. 171 S. 4 lira.

Çekoslovak Hikâyeleri. İstanbul, Varlık Y. 152 S. 4 lira.

Alphonse Daudet: *Sapho.* Çev.: Samih Tiryakioğlu. İstanbul, Hayat Kitapları. 288 S. 12,5 lira.

Daniel de Foe: *Robinson Cruseo.* 1. cilt. Çev.: Akşit Göktürk. İstanbul, Kemal Karatekin. 384 S. 15 lira.

Charles Dickens: *Oliver Twist.* Çev.: Nihal Yeğinobalı. İstanbul, Altın Kitaplar Y. 478 S. 15 lira.

— *Oliver Twist.* Çev.: Nihal Önol. İstanbul, Hayat Kitapları. 384 S. 12,5 lira.

Dimitr Dimov: *Sarı Dünya.* Çev.: Burhan Arpad. 2. cilt. İstanbul, May Y. 400 S. 15 lira.

John Dos Passos: *Manhattan Transfer.* Çev.: Erdoğan Tokatlı. İstanbul, Gün Y. 530 S. 15 lira.

Dostoyevski: *Amcamın Rüyası.* Çev.: Nihal Yalaza Taluy. İstanbul, Varlık Y. 179 S. 4 lira.

— *Amcanın Rüyası.* Çev.: Zeyyat Özalpsan. İstanbul, Ararat Y. 228 S. 5 lira.

— *Budala,* 2. cilt. Çev.: Nihal Yalaza Taluy. İstanbul, Cem Y. 371+328 S. 12,5+12,5 lira.

— *Cinler. 1. cilt.* Çev.: Ergin Altay. İstanbul, Varlık Y. 452 S. 10 lira.

— *Delikanlı.* Çev.: Ergin Altay. 2. cilt. İstanbul, Ararat Y. 811 S. 24 lira.

— *Karamazov Kardeşler.* III. cilt. 2. basım. Çev.: Nihal Yalaza Taluy. Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı. 247 S. 750 kuruş.

— *Kumarbaz.* 3. basım. Çev.: Nihal Yalaza Taluy. İstanbul, Varlık Y. 214 S. 4 lira.

— *Suç ve Ceza.* 1. cilt. Çev.: Hasan-Âli Ediz. İstanbul, Altın Kitaplar Y. 423 S. 12,5 lira.

— *Suç ve Ceza.* Oyunlaştıran: Gaston Baty. Çev.: Bertan Onaran. İstanbul, Yankı Y. 120 S. 5 lira.

— *Yeraltı Dünyası.* Çev.: Mehmet Özgül. İstanbul, Varlık Y. 155 S. 4 lira.

Alfred Döblin; *Ölümsüz Ülkeye Doğru.* Çev.: Emin Türk Eliçin. İstanbul, Ararat Y. 285 S. 10 lira.

Georges Duhamel: *Savaş Kurbanları.* Çev.: Bertan Onaran. İstanbul, Yankı Y. 127 S. 5 lira.

Friedrich Dürrenmatt: *Yemin.* Çev.: Hâle Kuntay. İstanbul, Cem Y. 113 S. 5 lira.

İlya Ehrenburg: *ılya Ehrenburg'un Hâtıraları.* Çev.: Hasan Âli Ediz. İstanbul, Altın Kitaplar Y. 320 S. 10 lira.
— *Moskovada Bir Sokak.* Çev.: Samih Berk. İstanbul, Gün Y. 234 S. 750 kuruş.

Max Ehrich: *Suçsuz.* Çev.: Ferit Namık Hansoy. İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 131 S. 5 lira.

Paul Eluard: *Seçme Şiirler.* Çev.: A. Kadir (Meriçboyu) - Asını Bezirci. İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 127 S. 5 lira.

A. Fadeyev: *Partizanlar.* Çev.: Samih Berk. İstanbul, Sosyal Y. 238 S. 10 lira.

William Faulkner: *Ağustos Işığı.* Çev.: Murat Belge. İstanbul, Cem Y. 386 S. 12,5 lira.

Fénélon: *Telemakhos'un Başından Geçenler.* 2. basım. 1. cilt. Çev.: Ziya İshan. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. III+149+329 S. 750 kuruş + 10 lira.

Firdevsî: *Şehname.* II. ve III. ciltler. Çev.: Necati Lûgal. 2. basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 483+482 S. 12,5 + 12,5 lira.

Ernest Fischer: *Sanatın Gerekliliği.* Çev.: Cevat Çapan. İstanbul, De Y. 247 S. 10 lira.

Gustave Flaubert: *Ermiş Antonius ve Şeytan.* Çev.: Sabahattin Eyuboğlu. İstanbul, Cem Y. 208 S. 750 kuruş.
— *Madam Bovary. Taşra Adetleri.* Çev.: Ataç Sabri Esat Siyavuşgil. İstanbul, Remzi K. 422 S. 10 lira.

Anatole France: *Kırmızı Zambak.* Çev.: Vahdet Gültekin. İstanbul, Hayat Kitapları. 352 S. 12,5 lira.

Jean Freville - G. H. Plehanov: *Sosyalist Gözle Sanat ve Toplum.* Çev.: Asım Bezirci. 2. basım. İstanbul, May Y. 144 S. 5 lira.

D. A. Furmanof: *Çapayef.* Çev.: Aydın Emeç. İstanbul, Gün Y. 328 S. 12,5 lira.

Théophile Gautier: *Romantizmin Tarihi.* Çev.: Dr. Necdet Bingöl. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. VII+232 S. 14 lira.

André Gide: *Ayrı Yol.* Çev.: Tahsin Yücel. 2. basım. İstanbul, Varlık Y. 157 S. 4 lira.
— *Isabelle.* Çev.: Yalçın Tura. 4. basım. İstanbul, Varlık Y. 85 S. 2 lira.
— *Pastoral Senfoni.* Çev.: Muhtar Körükçü. 3. basım. İstanbul, Varlık Y. 80 S. 2 lira.

Gladkov: *Çimento.* Çev.: Erdoğan Tokatlı. İstanbul, Gün Y. 418 S. 15 lira.

J. W. Goethe: *Werther.* Çev.: Mediha Sayar. İstanbul, Hayat Kitapları. 256 S. 12,5 lira.

Nikolas Gogol: *Bir Delinin Hâtıra Defteri.* 2. basım. Çev.: Nihal Yalaza Taluy. İstanbul, Varlık Y. 80 S. 2 lira.

— *Portre.* Çev.: Cafer Bater. Ankara, Ankara Sanat Y. 70 S. resimli. 10 lira.

Gonçarov: *Oblomov.* Çev.: Sabahattin Eyuboğlu - Erol Güney. İstanbul, Kök Y. 517 S. 20 lira (Yeni basımı).

Maksim Gorki: *Acı Günler.* Çev.: Okşan Okandan. İstanbul, Okandan Y. 324 S. 12,5 lira.

— *Ayak Takımı Arasında.* Çev.: Vâ-Nû. Ankara, Bilgi K. 126 S. 6 lira.

— *Bozguncu.* Çev.: Mehmet Özgül. İstanbul, Varlık Y. 166 S. 4 lira.

— *Benim Üniversitelerim.* 3. basım. Çev.: Hasan Âli Ediz. İstanbul, Remzi K. 154 S. 5 lira.

— *Düşkünler.* Çev.: Mehmet Özgül. İstanbul, De Y. 113 S. 4 lira.

— *Hafiye.* Çev.: Nedim Sel. İstanbul, Habora K. 130 S. 6 lira.

— *Mektuplar.* Çev.: Zeyyat Özalpsan. İstanbul, Ararat K. 105 S. 5 lira.

— *Sıkıntı.* Çev.: Mustafa Nihat Özön. 2. basım. İstanbul, Remzi K. 256 S. 750 kuruş.

— *Tolstoy'dan Anılar.* Çev.: Akşit Göktürk. Ankara Bilgi K. 72 S. 4 lira.

— *Varenka Olesova.* Çev.: Mehmet Özgül. İstanbul, De Y. 167 S. 6 lira.

Rémy de Gourment: *Fikir Üretimi.* Çev.: Muammer Necip Tanyeli. 2. basım. Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı. XVII+229 S. 650 kuruş.

Hafız Divanı. Çev.: Abdülbaki Gölpınarlı. 2. basım. Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı L+725 S. 5 plânş. 22,50 lira.

Knut Hamsun: *Açlık.* Çev.: Behçet Necatigil. 3. basım. İstanbul, Varlık Y. 235 S. 6 lira.

— *Pan.* Çev.: Behçet Necatigil. 2. basım. Ankara, Bilgi K. 146 S. 6 lira.

Rosa Çev.: Behçet Necatigil. İstanbul, Cem Y. 223 S. 750 kuruş.

Mehmet Harmancı (Derleyen): *Afrika Efsaneleri.* İstanbul, Köprü Y. 92 S. 5 lira.

Jaroslav Haşek: *Kahraman Asker Şvayk* 2. cilt. Çev.: Zeyyat Özalpsan. İstanbul, Ararat Y. 420+400 S. 10 ar lira.

Ernest Hemingway: *İhtiyar Balıkçı.* Çev.: Orhan Azizoğlu. 7. basım. İstanbul, Varlık Y. 95 S. 2 lira.

— *Silâhlara Veda.* Çev.: Ender Gürol. 2. basım. İstanbul, Varlık Y. 292 S. 6 lira.

Gyula Hernadi: *32 Saat Özgürlük.* Çev.: Cemal Süreya. İstanbul, Habora K. 142 S. 750 kuruş.

Herman Hesse: *Gençlik Bunalımları.* Çev.: Ahmet Arpad. İstanbul, Altın Kitaplar Y. 287 S. 12 lira.

Salâhattin Hilâv - Attilâ Tokatlı: *Dünya Yazarları ve Eserleri Ansiklopedisi.* 1-2. ciltler. İstanbul, May Y. 576 S. 30 lira.

Eugène Ionesco: *Kırallar da Ölür.* Çev.: Sermet Sami Uysal - Bülent Günkut. İstanbul, Varlık Y. 76 S. 2 lira.

Panait Istrati: *Angel Dayı.* Çev.: Yaşar Nabi (Nayır). 5. basım. İstanbul, Varlık Y. 176 S. 4 lira.

— *Arkadaş.* Çev.: Yaşar Nabi (Nayır). 5. basım. İstanbul, Varlık Y. 173 S. 4 lira.

— *Kodin.* Çev.: Yaşar Nabi (Nayır). 5. basım. İstanbul, Varlık Y. 166 S. 4 lira.

— *Perlmutter Ailesi.* Çev.: Yaşar Nabi (Nayır). 4. basım. İstanbul, Varlık Y. 176 S. 4 lira.

Jaroslaw İwaskiewicz: *Yüksekler de Uçmak.* Çev.: Zeyyat Selimoğlu. İstanbul, Varlık Y. 63 S. 2 lira.

Mor Jokai: *20 Yıl Sonra.* Çev.: Necmi Seren. İstanbul. 141 S. 5 lira (Kendi yayını).

Franz Kafka: *Amerika.* Çev.: Arif Gelen. Ankara, Bilgi K. 313 S. 10 lira.

— *Amerika.* Çev.: Kâmuran Şipal. İstanbul, Cem Y. 344 S. 10 lira.

— *Bir Köpeğin Araştırmaları.* Çev.: Mehmet Doğan. İzmir, Kovan K. 64 S. 4 lira.

— *Ceza Sömürgesi.* Çev.: A. Turan Oflazoğlu. 3. basım. İstanbul, Varlık Y. 137 S. 4 lira.

— *Dâva.* Çev.: Arif Gelen. İstanbul, Varlık Y. 326 S. 8 lira.

Anatoli Kalinin: *Savaşın Yankıları.* Çev.: Güneş Şahiner. İstanbul, Habora K. 121 S. 6 lira.

A. Kawabata: *Bin Beyaz Turna.* Çev.: Zeyyat Selimoğlu. İstanbul, Cem Y. 166 S. 750 kuruş.

— *Kiyoto.* Çev.: Esat Nermi. İstanbul, Cem Y. 176 S. 750 kuruş.

— *Karlar Ülkesi.* Çev.: Nihal Yeğinobalı. İstanbul, Altın Kitaplar Y. 284 S. 12,5 lira.

Emanuel Kazancakis: *Gün Işığında.* Çev.: Hikmet Göktan. İstanbul, Yankı Y. 82 S. 4 lira.

— *İspanya. Yaşasın Ölüm.* Çev.: Ahmet Angın. İstanbul, Habora K. 240 S. 10 lira.

— *Toda Baba.* Çev.: Ahmet Angın. İstanbul, Habora K. 242 S. 10 lira.

Arthur Koestler: *Toprağın Tortusu.* Çev.: A. Rıza Yalt. İstanbul, Ararat Y. 320 S. 10 lira.

Ferenc Körmendi: *İki Aşk Arasında.* Çev.: Süheylâ Aykut. İstanbul, Arat K. 411 S. 15 lira.

Jerzy Kosinski: *Boyalı Kuş*. Çev.: Aydın Emeç. İstanbul, Ece Y. 264 S. 10 lira.

Ignats Kunos: *Yaşayan Ünlü Masallar*. 3. cilt. Çev.: Gani Yener. İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 320 S. 15 lira (Kitabın 1. ve 2. ciltleri çeşitli ülkelerden çevirilere ayrılmıştır).

Küba Hikâyeleri. Çev.: Mehmet Harmancı. İstanbul, Köprü Y. 96 S.

D. H. Lawrence: *Lady Chatterlery'in Sevgilisi*. Çev.: Akşit Göktürk. İstanbul, Kök Y. 463 S. 20 lira.

Lermontov: *Zamanımızın Bir Kahramanı*. Çev.: Ülkü Tamer. İstanbul, Ağaoğlu Y. 197 S. 10 lira.

Lesage: *Gil Bilas de Santilane'ın Maceraları*. Çev.: Sabri Esat Siyavuşgil. III. ve IV. ciltler. 2. basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. VIII+259+254 S. 750 şer kuruş.

Primo Levi: *Bunlar da mı İnsan?* Çev.: Zeyyat Selimoğlu. İstanbul, Varlık Y. 189 S. 5 lira.

Vaino Linna: *Kutup Yıldızı Altında*. Çev.: Lili ve Zeyyat Özalpsan. İstanbul, İmrek Y. 416 S. 15 lira.

Jack London: *Demir Ökçe*. Çev.: Emin Türk Eliçin. 3. basım. İstanbul, Gün Y. 285 S. 10 lira.

— *Hawai Hikâyeleri*. Çev.: Tülây Çelebigil. İstanbul, De Y. 159 S. 5 lira.

— *Martin Eden*. Çev.: Mete Ergin. İstanbul, Varlık Y. 568 S. 10 lira.

— *Uçurum İnsanları*. Çev.: Zeyyat Özalpsan. İstanbul, Gün Y. 254 S. 10 lira.

Pierre Loti: *Aziyade*. Çev.: Nahid Sırrı Örik. İstanbul, Hüseyin Hilmi K. VI+172 S. 6 lira.

Lu Sin: *Çığlık*. Çev.: Erdoğan Tokatlı. İstanbul, Gün Y. 242 S. 10 lira.

Curzio Malaparte: *Volga Avrupa'dan Doğar*. Çev.: Mete Ergin. İstanbul, Altın Kitaplar Y. 315 S. 10 lira.

André Malraux: *Umut*. Çev.: Attilâ İlhan. İstanbul, Ağaoğlu Y. 530 S. 20 lira.

André Malraux: *Aile Çevresi*. Çev.: Tahsin Yücel, İstanbul, 2. baskı. Varlık Y. 240 S. 4 lira.

— *İklimler*. Çev.: Hamdi Varoğlu. İstanbul, Remzi K. 207 S. 750 kuruş.

— *İklimler*. Çev.: Tahsin Yücel. İstanbul, Varlık Y. 196 S. 4 lira.

Anıl Meriçelli: *Çağdaş İngiliz-Amerikan Şiiri*. İstanbul, Meriçelli Y. 68 S. 5 lira.

Mevlâna: *Seçme Rübailer*. Çev.: Abdülbaki Gölpınarlı. 2. basım. İstanbul, Millî Eğitim Bakanlığı. IV+52 S. 175 kuruş.

Molière: *Cimri*. Çev.: Sabahattin Eyuboğlu. 2. basım. İstanbul, Remzi K. 88 S. 250 kuruş.

Xavier de Montépin: *Ekmekçi Kadın.* Çev.: Muammer Tuncer. 2. basım. İstanbul, Anten Y. 480 S. 15 lira.

Muzaffer Reşit (Derleyen): *En Güzel Dünya Fıkraları.* 6. basım. İstanbul, Varlık Y. 152 S. 4 lira.

Yaşar Nabi (Nayır): *Romen Hikâyeleri Antolojisi.* İstanbul, Varlık Y. 244 S. 6 lira.

Nguyan Dinh: *Gök Cephesi.* Çev.: Cemal Süreya. İstanbul, Cem Y. 163 S. 750 kuruş.

Nizamî: *Hüsrev ıı Şirin.* Çev.: Sabri Sevsevil. 2. basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. VIII+514 S. 15 lira.

O. Henri: *Kuklalar.* Çev.: Nurettin Özyürek. İstanbul, Varlık Y. 208 S. 4 lira.

Alan Paton: *Ağla Sevgili Memleket.* Çev.: Mehmet Harmancı. İstanbul, Köprü Y. 320 S. 10 lira.

Boris Poleyov: *Ve O Döndü.* Çev.: Zeyyat Özalpsan. İstanbul, Habora K. 148 S. 750 kuruş.

Erich Maria Remarque: *Hayat Köprüsü.* Çev.: Semih Yazıcıoğlu. İstanbul, Halk K. 316 S. 12,5 lira.

— *İnsanları Seveceksin.* Çev.: Burhan Arpad. 3. basım. İstanbul, Arif Bolat K. 395 S. 10 lira.

— *Yarın Yeni Bir Gün.* Çev.: Aysel Karaner. İstanbul, Halk K. 343 S. 12,5 lira.

Antoine de Saint-Exupéry: *Gece Uçuşu.* Çev.: Bertan Onaran. Ankara, Bilgi K. 89 S. 4 lira.

— *İnsanların Dünyası.* Çev.: Vedat Günyol. İstanbul, Altın Kitaplar Y. 206 S. 12,5 lira.

— *Küçük Prens.* Çev.: Azra Erhat. İstanbul, Yankı Y. 159 S. 750 kuruş.

Bernardin de Saint-Pierre: *Paul ve Virginie.* Çev.: Ferit Namık Hansoy. İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 128 S. 5 lira.

George Sand: *Consuleo.* IV. Çev.: Nebil Otman. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı 428 S. 15 lira.

Ertuğrul Saraçbaşı (Derleyen): *Dünya Edebiyatından Özdeyişler.* Ankara. 239 S. 15 lira (Kendi yayını).

Jean-Paul Sartre: *Akıl Çağı.* Çev.: Samih Tiryakioğlu. İstanbul, Varlık Y. 397 S. 8 lira.

— *Sanat, Felsefe ve Politika Üstüne Konuşmalar.* Çev.: Ferit Edgü. İstanbul, Çan Y. 128 S. 4 lira.

Eugène Scribe: *Bir Bardak Su.* Çev.: Lûtfi Ay. 2. basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. XI+149 S. 5 lira.

Anna Séghers: *Transit.* Çev.: Burhan Arpad. İstanbul, Fahir Onger Y. 325 S. 12,5 lira.

William Shakespeare: *Atinalı Timon.* Çev.: Sabahattin Eyuboğlu. İstanbul, Remzi K. 144 S. 5 lira.

— *Romeo ile Juliet.* Çev.: A. Turan Oflazoğlu. Ankara, Bilgi K. 145 S. 750 kuruş.

Bernard Shaw: *Kırgınlar Evi*. Çev.: Sevgi Sanlı. Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı. 144 S. 5 lira.

Nevile Şhute: *Aşkın Gücü*. Çev.: Süheylâ Aykut. İstanbul, Arat K. 359 S. 15 lira.

Ignazio Silone: *Ekmek ve Şarap*. Çev.: Ahmet Hisarlı. 2. basım. İstanbul, Remzi K. 336 S. 10 lira.

— *Ekmek ve Şarap*. Çev.: Selâhattin Hilâv. İstanbul, Kök Y. 376 S. 15 lira.

Konstantin Simenov: *Yaşayanlar ve Ölüler*. 1. cilt. Çev.: Cengiz Tuncer - Aydın Emeç. İstanbul, Sosyal Y. Fahri Onger Y. 327 S. 12,5 lira.

Upton Sinclair: *Petrol*. Çev.: Ş. Emrah. İstanbul, May yayınları. 472 S. 10 lira.

— *Chicago Mezbahaları*. Çev.: Zeyyat Özalpsan. İstanbul, May Y. 396 S. 15 lira.

Sovyet Şairleri Antolojisi. Hazırlayan: Attilâ Tokatlı. İstanbul, Öncü K. 344 S. 15 lira.

Mme. de Stael: *Edebiyata Dair*. Çev.: Safiye Hatay - Vahdi Hatay. Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı. XXI+446 S. 15 lira.

John Steinbeck: *Ak Bıldırcın*. Çev.: Filiz Karabey - Tahsin Yücel. İstanbul, Varlık Y. 144 S. 4 lira.

— *Al Midilli*. Çev.: Türköz Taga. 4. basım. İstanbul, Varlık Y. 86 S. 2 lira.

— *Ay Battı*. Çev.: Filiz Karabey. 4. basım. İstanbul, Varlık Y. 157 S. 4 lira.

— *Sardalya Sokağı*. Çev.: Orhan Azizoğlu. 4. basım. İstanbul, Varlık Y. 184 S. 4 lira.

— *Uğurlu Perşembe*. Çev.: Filiz Karabey - Güneş Tarhan. İstanbul, Varlık Y. 267 S. 6 lira.

— *Yukarı Mahalle*. Çev.: Orhan Azizoğlu. 5. basım. İstanbul, Varlık Y. 218 S. 6 lira.

Stendhal: *Kırmızı ve Siyah*. Çev.: Cevdet Perin. 5. basım. İstanbul, Remzi K. 655 S. 15 lira.

Ülkü Tamer (Derleyen): *Büyük Sözler*. 2. basım. İstanbul, Varlık Y. 168 S. 5 lira.

Aleksey Tolstoy: *Korku Haftası*. Çev.: Ergin Altay. İstanbul, Varlık Y. 160 S. 4 lira.

Leon Tolstoy: *Anna Karenina*. 1-2. cilt. Çev.: Hasan Âli Ediz. İstanbul, Cem Y. 730 S. 12,5 + 10 lira.

— *Savaş ve Barış*. 1. cilt. Çev.: Leylâ Soykut. İstanbul, Cem Y. 575 S. 15 lira.

B. Traven: *Pamuk İşçileri*. Çev.: A. Cimcoz. Ankara, Bilgi K. 213 S. 750 kuruş.

Henry Troyat: *Beklenen Aşk*. Çev.: Okşan Okandan. İstanbul, Eser Y. 512 S. 15 lira.

İvan Turgenyev: *Babalar ve Çocuklar.* Çev.: Leylâ Soykut. İstanbul, Hayat K. 376 S. 12,5 lira.

Mark Twain: *Tom Sawyer.* Çev.: Azize Erten. 4. basım. İstanbul, Varlık Y. 112 S. 2 lira (Çocuk kitabı).

Vergilius: *Aeneas. II.* Çev.: Doç. Dr. Oktay Akşit. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. X+55 S. 430 kuruş.

Peter Weiss: *Mara (Marat).* Çev.: Seniha Bedri Göknil. İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 71 S. 5 lira.

Oscar Wilde: *Dorian Grey'in Portresi.* Çev.: Salâhattin Hilâv. 2. basım. İstanbul, Varlık Y. 231 S. 6 lira.

— *Dorian Grey'in Portresi.* Çev.: Ferhunde ve Orhan Şaik Gökyay. İstanbul, Remzi K. 251 S. 750 kuruş (Yeni basımı).

— *Hayatı, Eşsiz Hikâyeleri ve Cezaevi Anıları.* Çev.: Burhan Toprak. İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 142 S. 5 lira ("De Profundis"in yeni basımı).

— *Reading Zindanı Balladı.* Çev.: Özdemir Asaf. İstanbul, Yuvarlak Masa Y. 79 S. 5 lira.

Richard Wright: *Kara Çocuk.* Çev.: Hasan Aslan. İstanbul, (E) Y. 724 S. 10 lira.

Yaşayan Ünlü Masallar. 1-2 ciltler. Çev.: Gani Yener. İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 15 er lira (3. cilt: Kunos'ta).

Yevgeni Yevtuşenko: *Pearl Harbour.* Çev.: Nihal Önal. İstanbul, Varlık Y. 80 S. 2 lira.

Yordan Yovkov: *İnce.* Çev.: Nihal Önol. İstanbul, Varlık Y. 175 S. 4 lira.

— *Sınırdaki Çiftlik.* Çev.: Tahir Alangu. İstanbul, Nil Y. 320 S. 12,5 lira.

Emil Zola: *Bir Aşk Hikâyesi.* Çev.: Adnan Cemgil. İstanbul, Hayat Kitapları. 350 S. 12,5 lira.

— *Germinal.* Çev.: Adnan Cemgil. İstanbul, Güven Y. 410 S. 15 lira.

— *Thèrese Raquin.* Çev.: Adnan Cemgil. İstanbul, Hayat Kitapları. 324 S. 12,5 lira.

Mihail Zoşçenko: *Sinirli İnsanlar.* Çev.: Ülkü Tamer. İstanbul, Varlık Y. 151 S. 4 lira.

Stefan Zweig: *Amok.* Çev.: Tahsin Yücel. 4. basım. İstanbul, Varlık Y. 96 S. 2 lira.

Emily Brontë: *Rüzgârlı Tepe.* Çev.: Nurettin Özyürek. 2. basım. İstanbul. Varlık Y. 8 lira.

André Gide: *Dostoyevski:* Çev.: Samih Tiryakioğlu. İstanbul, Varlık Y. 6 lira.

Tibor Dery: *Dev.* Çev.: Ülkü Tamer. İstanbul, Varlık Y. 4 lira.

Erskine Caldwell: *Din Ticareti.* Çev.: Yaşar Nabi. 3. basım. İstanbul, Varlık Y. 4 lira.

O. Henry: *Yeşil Kapı.* Çev.: Mehmet Harmancı. 4. basım. İstanbul, Varlık Y. 4 lira.

II. Bilim - Kültür

A. Yerli :

Benal Acır: *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayımları Bibliyografyası. 1935-1966.* Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi. 163 S. 21 lira.

Sedat Ağralı: *Günümüze Kadar Belgelerle Türk Sendikacılığı.* İstanbul. 244 S. 750 kuruş (Kendi yayını).

Dr. Tunay Akoğlu: *Turizm Politikası Ana Hatları.* İstanbul. 83 S. 15 lira.

Ömer Asım Aksoy: *Atasözleri ve Deyimler Elkitabı.* Ankara, Türk Dil Kurumu. 184 S. 5 lira.

— *Gelişen ve Özleşen Dilimiz.* Ankara, Türk Dil Kurumu. 48 S. 100 kuruş.

Reşat Aktan: *Türkiye İktisadı.* 1. cilt. Ankara. VII+191 S. 18 lira (Kendi yayını).

Ali Halil: *Atatürkçü Dış Politika ve NATO ve Türkiye.* İstanbul, Gerçek Y. 256 S. 10 lira.

M. Anadol: *Türkiye'de Antiemperyalist Savaşın Stratejisi.* 1, kitap. İstanbul. 178 S. 6 lira (Kendi yayını).

İsmail Arar: *Hükümet Programları. 1920-1965.* İstanbul, Burçak Y. 570 S. 20 lira.

Prof. Sadun Aren: *İstihdam, Para ve İktisadi Politika.* Ankara, Bilgi K. 282 S. 20 lira.

— *100 Soruda Ekonomi Elkitabı.* İstanbul, Gerçek Y. 153 S. 750 kuruş.

Remzi Oğuz Arık: *Coğrafyadan Vatana.* İstanbul, Hareket Y. 72 S. 4 lira.

Fikri Arun: *Muallim Refik Kırış. Hayatı ve Eserleri.* Ankara. 240 S. resimli. 25 lira (Kendi yayını).

Besim Atalay: *Türk Halıcılığı ve Uşak Halıları.* Ankara, Türkiye İş Bankası. 88 S. 40 S. resim. 70 lira.

Türkkaya Ataöv: *Amerikan Belgeleriyle Amerikan Emperyalizminin Doğuşu.* Ankara, Foğan K. XIII+149 S. 2 plânş. 7 lira.

Atatürk: Mustafa Kemal: *Arıburnu Muharebeleri Raporu.* Yayınlayan: Uluğ İğdemir. Ankara, Türk Tarih Kurumu. VII+200 S. 25 lira.

— *Bugünün Diliyle Atatürk'ün Söylevleri.* Hazırlayan:

Behçet Kemal Çağlar. Ankara, Türk Dil Kurumu. 187 S. 750 kuruş.

— *100 Soruda Atatürk'ün Temel Görüşleri.* Hazırlayan: Fethi Naci. İstanbul, Gerçek Y. 104 S. 5 lira.

Ali Rıza Atay - S. N. Özerdim: *Varlık Yayınları Bibliyografyası.* İstanbul, Varlık Y. 155 S. 2 lira.

Falih Rıfkı Atay: *Atatürk Ne İdi?* İstanbul, Doğan Kardeş B. 127 S. 750 kuruş.

Mehmet Ali Aybar: *Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm.* İstanbul, Gerçek Y. 668 S. 20 lira.

Şevket Süreyya Aydemir: *İkinci Adam.* 1-2. ciltler, 2. basım. 521+490 S. 15 er lira. 3. cilt. 1950-1964. İstanbul, Remzi K. 599 S. resimli. 20 lira.

— *İnkılâp ve Kadro. 2. basım.* Ankara, Bilgi K. 303 S. 10 lira.

— *Suyu Arayan Adam.* 3. basım. İstanbul, Remzi K. 525 S. 15 lira.

Talât Aydemir: *Talât Aydemir'in Hâtıraları.* İstanbul, Akşam Y. 360 S. 10 lira.

Yusuf Ziya Bahadınlı: *Türkiye'de Eğitim Sorunu ve Sosyalizm.* İstanbul, Kemal Karatekin. 232 S. 750 kuruş.

Leman Bakla: *İstanbul Üniversitesi Yayınları Bibliyografyası. Eserler ve Makaleler. 1964-1965.* İstanbul, İstanbul Üniversitesi. V+176 S. 975 kuruş. (1933-1963 yıllarına ait toplu cilt daha önce yayınlanmıştır).

Süleyman Edip Balkır: *Eski Bir Öğretmenin Anıları.* İstanbul, Arı K. 340 S. 10 lira.

İlhan Bardakçı: *İhtilâl Tekniği ve Yığın Psikolojisi.* Ankara. 226 S. 10 lira (Kendi yayını).

Dr. İlhan Başgöz - Howard E. Wilson: *Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk.* Ankara, Dost. Y. 263 S. 10 lira.

Özcan Başkan: *Lengüistik Metodu.* İstanbul, Çağlayan K. 178 S. 25 lira.

Celâl Bayar: *Ben de Yazdım.* 5-6. ciltler. İstanbul. 25 er lira (Kendi yayını).

Yusuf Hikmet Bayur: *Türk İnkılâbı Tarihi.* 4. cilt: *1914-1918. Genal Savaşı.* 4. kısım: *Savaşın Sonu.* Ankara, Türk Tarih Kurumu. XVI+879 S. 100 lira.

Bedia Nail: *Uzay Çağı.* İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 144 S. resimli. 5 lira.

Cahit Beğenç: *Anadolu Mitolojisi.* Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. III+78 S. 4 lira.

Cengiz Bektaş (Derleyen): *Koca Sinan.* Ankara. Türk Mimarlar Derneği. 95 S. resimli. 10 lira.

Dr. İsmail Beşikçi: *Doğu Anadolu'daki Göçebe Kürt Aşiret-*

lerinde Toplumsal Değişme. Geçiş Halindeki Toplumlar. Erzurum, Atatürk Üniversitesi - Teksir.

Behice Boran: *Türkiye ve Sosyalizm Sorunları.* İstanbul, Gün Y. 332 S. 10 lira.

Ahmet Caferoğlu: *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü.* İstanbul, Türk Dil Kurumu. XV+320 S. 40 lira.

A. Cemahoğlu: *Türkiye'de Sosyalizm. 1848-1925.* İstanbul, Kerim Aydın. 272 S. klişeler. 10 lira.

Ali Faik Cihan: *Gençlik İçin Strateji ve Taktik.* Ankara, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fikir Kulübü. 32 S. 2 lira.

— *Sosyalist Türkiye.* 2. basım. Ankara, Toplum Y. 242 S. 10 lira.

Münir Süleyman Çapanoğlu: *Basın Tarihimizde Parazitler.* İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti. 56 S. 5 lira.

Remzi Çaybaşı: *Sosyalist Akım ve Atatürk ve Anayasa.* İstanbul. 350 kuruş (Kendi yayını).

Yılmaz Çetiner: *Bir Yudum Çay İçin.* İstanbul. 100 S. 5 lira (Kendi yayını).

Prof. Dr. Bülent Dâver: *Çağdaş Siyasal Doktrinler.* Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. VIII+148 S. 12,5 lira.

— *Siyasal Bilime Giriş.* Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. XII+291 S. 17,50 lira.

Doç. Dr. Ahmet Demir: *Dünya Enerji Ekonomisi Üzerinde Bir Araştırma.* Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. IX+92 S. 12,5 lira.

A. Dilâçar: *Dil, Diller ve Dilcilik.* Ankara, Türk Dil Kurumu. XII+349 S. 35 lira.

Dr. Kriton Dinçmen: *Psikiyatri Elkitabı.* 3. basım. İstanbul, Gür K. 168 S. 10 lira.

— *Psikosomatik Hekimlik.* İstanbul, Kültür K. 144 S. 15 lira.

Haydar Dümen: *Cinsel Sorunlarımız.* 1. cilt. İstanbul. 239 S. 10 lira (Kendi yayını).

Dünyada ve Bizde Öğrenci Hareketleri. Yeni Ufuklar'ın özel sayısı. 198. sayı. eylül 1968. 71 S. 2 lira.

Bülent Ecevit: *Bu Düzen Değişmelidir.* Ankara. 232 S. 750 kuruş (Kendi yayını).

Ekonomik Gelişmeyi Hızlandıran Etken Olarak Eğitim. İstanbul, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti. 462 S. Ücretsiz.

Sabahat Emir: *Türk Piyeslerinden Derlenen Türk Halk Deyimleri.* İstanbul. 143 S. 750 kuruş (Kendi yayını).

Dr. Mithat Enç: *Ruh Sağlığı Bilgisi.* İstanbul, İnkılâp ve Aka K. VII+272 S. 10 lira.

Dr. Arın Engin: *Sümer Türkleri. Atatürkçülük Kültürü.* İstanbul. 176 S. 10 lira (Kendi yayını).

Halûk Faruk Erginsoy: *Türk İşçi Hareketi Üzerine Bir Deneme.* İstanbul, Oleyis. 173 S. 5 lira.

Mehmet Feyyat: *Bir Savcının Dosyası.* İstanbul. 190 S. 10 lira (Kendi yayını).

Prof. Dr. İsmet Giritli: *Komünizm, Sosyalizm ve Anayasamız.* İstanbul, Ak Yayınları Limited Şirketi. 111 S. 5 lira.

— *Neden NATO'ya Evet.* İstanbul, Ak Yayınları Limited Şirketi. 92 S. 6 lira.

Mahmut Goloğlu: *Millî Mücadele Tarihi.* 1. kitap: *Erzurum Kongresi.* Ankara. XVIII+203 S. 20 lira.

Ziya Gökalp: *Türkçülüğün Esasları.* 7. basım. İstanbul, Varlık Y. 170 S. 5 lira.

Ali Nüzhet Göksel: *Ziya Gökalp.* 5. basım. İstanbul, Varlık Y. 111 S. 5 lira.

İzzet Nuri Gün - Yalçın Çeliker: *Masonluk ve Masonlar.* İstanbul, Yağmur Y. 336 S. 10 lira.

Halûk F. Gürsel: *Tarih Boyunca Türk - Rus İlişkileri.* İstanbul, Ak Yayınları Limited Şirketi. 255 S. 12 lira.

Faruk Güventürk: *39 Yıl Sonra Atatürk İnkılâplarına Bakış.* İstanbul, Ak Yayınları Limited Şirketi. 197 S. 15 lira.

M. Emin Hekimgil: *Türkiye'nin Tanıtılması.* Ankara. 145 S. 15 lira (Kendi yayını).

Prof. Dr. Sadi Irmak: *Devrim Tarihi.* İstanbul. VII+223 S. 20 lira (Kendi yayını).

Prof. Abdülkadir İnan: *Makaleler ve İncelemeler.* Ankara, Türk Tarih Kurumu. XXXVII+712 S. 1 portre. 100 lira.

Prof. Dr. Âfet İnan: *Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması. Tarih Boyunca Kadının Hak ve Görevleri.* 2. basım. Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı. 185 S. 10 lira.

Abdi İpekçi: *İnönü, Atatürk'ü Anlatıyor.* İstanbul, Cem Y. 107 S. resimli. 750 kuruş.

Kâmil İşçan: *Ansiklopedik Matematik Sözlüğü.* İstanbul. 336 S. resimli. 35 lira.

Tarık Kakınç (Akşam gazetesi yayınları arasında çıkan Kimdir - Nedir? dizisindeki kitaplar): *Hitler Kimdir, Nazizim Nedir?* 200 S. 10 lira.

— *Lenin Kimdir, Leninizm Nedir?* 191 S. 10 lira.

— *Marks Kimdir, Marksizm Nedir?* 196 S. 10 lira.

— *Mussolini Kimdir, Faşizm Nedir* 192 S. 10 lira.

Kamu Personelinin Eğitimi Konferansı. Raporlar Tartışmalar. 30 Mayıs 2 Haziran 1966. Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. XV+448 S. 25 lira.

Sacit Karaibrahimoğlu: *Türkiye Büyük Millet Meclisi.* Ankara. 302+IV S. resimli. 15 lira (Kendi yayını).

Kâtip Çelebi'den Seçmeler. Hazırlayan: Orhan Şaik Gökyay. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 576 S. 25 lira.

Doç. Dr. Ümit Kırdar: *Cinsiyet Meseleleri ve Gebeliğin Önlenmesi.* 130 S. 25 lira (Kendi yayını).

Dr. Ahmet Taner Kışlalı: *Forces Politique dans la Turquie Moderne.* Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. XIII+242 S. 30 lira.

Doç. Dr. Osman N. Koçtürk: *Barış ve Emperyalizm.* İstanbul, Ararat Y. 162 S. 5 lira.

— *Besin ve Beslenme.* Istanbul, Varlık Y. 287 S. 8 lira.

— *Çağımızın Beslenme Sorunları.* Ankara, Toplum Y. 280 S. 750 kuruş.

Sabri Kolçak: *İ. H. Baltacıoğlu. Eğitimin Felsefesini Yapan Pedagog.* İzmir. 136 S. resimli. 12,5 lira (Kendi yayını).

Dr. Günsel Koptagel: *Kadında Eksiklik Duygusu.* İstanbul. 53 S. 3 lira (Kendi yayını).

Doç. Dr. Ruşen Keleş: *Kooperatifçilik İlkeleri ve Sosyal Konut Politikası Açısından Türkiye'de Konut Kooperatifleri.* Ankara, İmar ve İskân Bakanlığı. VIII+304 S. Bedeli yazılı değil.

Prof. Nurettin Şazi Kösemihal: *Batı Uygarlığı ve Biz.* İstanbul, Ak K. 160 S. 750 kuruş.

— *Sosyoloji Tarihi.* 2. basım. İstanbul, Remzi K. 366 S. 12,5 lira.

Ioanna Kuçuradi: *Schopenhauer ve İnsan.* İstanbul, Yankı Y. 157 S. 750 kuruş.

Doç. Dr. Yaşar Kutluay: *Siyonizm ve Türkiye.*

Lectures Delivered on the 511th Anniversary of the Conquest of Istanbul. İstanbul, İstanbul Üniversitesi. V+82 S. resimli. Bedeli yazılı değil.

Mazhar Leventoğlu: *Atatürk'ün Vasiyeti.* İstanbul. 203 S. 10 lira (Kendi yayını).

Mahmut Makal: *Yer Altında Bir Anadolu.* İstanbul, May Y. 220+15 S. resim. 10 lira.

Prof. Takiyettin Mengüşoğlu: *Felsefeye Giriş.* 2. basım. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. XVI+328 S. 25 lira.

Ali Kemal Meram: *İlk Türk Devleti ve Yazılı Türk Anıtları.* İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 115 S. resimli. 5 lira.

Cemil Meriç: *Saint-Simon. İlk Sosyolog - İlk Sosyalist.* İstanbul, Çan Y. 144 S. 5 lira.

Naîma Tarihi. Yayınlayan: Zuhurî Danışman. İstanbul, Zuhurî Danışman Y. (Fasiküller halinde yayınlanmaktadır).

Yaşar Nabi (Nayır): *Kılavuz Sözlük.* 2. basım. İstanbul, Varlık Y. 168 S. 5 lira.

Dr. Rıza Nur: *Hayat ve Hâtıratım.* İstanbul, Altundağ Y. (Üç cildi çıkmıştır).

Nüfus Planlaması. Tıpta Yenilikler dergisinin özel sayısı. İstanbul, Eczacıbaşı İlâç Fabrikası. 104 S. resimli. Bedeli yazılı değil.

Perihan Onay: *Türkiye'nin Sosyal Kalkınmasında Kadının Rolü.* Ankara, Türkiye İş Bankası. XIII+198 S. 15 lira.

Necmi Onur: *İnsan Emeği Bekleyen Ülke. Avusturalya.* İstanbul, Okan Y. 164 S. resimli. 750 kuruş.

Fuat Süreyya Oral: *Türk Basın Tarihi.* 1. cilt: *1831-1922.* Ankara. 272 S. resimli. 50 lira (Kendi yayını).

Osman Nuri Peremeci. Hayatı, Kişiliği, Eserleri. İstanbul, Ece Y. 134 S. 6 lira.

Dr. Gaye Nail Ozanoğlu: *Atatürk İdeali ve Sosyal Reform.* İzmir. X+102 S. 10 lira (Kendi yayını).

Fikret Otyam: *Korku - Kaymakam Babo - Köprü - Kara Tohum.* Ankara. 210 S. resimli. 10 lira. Gide Gide dizisi.

Doç. Dr. A. Gündüz Ökçün: *Türkiye İktisat Kongresi. 1923. İzmir. Haberler - Belgeler - Yorumlar.* Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. XXIV+469 S. 25 lira.

Sami Önal: *Millî Mücadele'de Oltu.* Ankara. 88 S. 5 lira (Kendi yayını).

Dr. Sedat Veyis Örnek: *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki.* Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi. VII+131 S. 31 lira.

Refik Özdek: *Vietnam Çıkmazı.* İstanbul, Yağmur Y. 92 S. 3 lira.

Emin Özdemir: *Dil Devrimimiz.* Ankara, Türk Dil Kurumu. 85 S. 2 lira.

Doç. Dr. Çetin Özek: *141-142.* İstanbul, Ararat Y. 256 S. 5 lira.

Ahmet Özkan: *Gürcistan. Tarih - Edebiyat - Sanat - Folklor.* İstanbul. 250 S. resimli. 15 lira (Kendi yayını).

Dr. M. Aydoğan Özman: *İnsan Hakları ile İlgili Temel Metinler.* Ankara, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerini Sağlama ve Koruma Türk Grubu. 345 S. 20 lira.

Kâzım Öztürk: *Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları.* İstanbul, Ak Yayınları Limited Şirketi. XIV+670 S. 10 lira.

Osman Pazarlı: *Din Psikolojisi.* İstanbul, Remzi K. 248 S. 10 lira.

Orhan Pekin: *Türkiye'yi Ekonomik Buhrandan Kurtaralım.* İstanbul. 304 S. 5 lira (Kendi yayını).

Planning in Turkey. Yayınlayanlar: S. İlkin - E. İnanç. An-

kara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi İdarî İlimler Fakültesi. XII+332 S. 25 lira.

Şevket Rado: *50. Yılında Sovyet Rusya.* İstanbul, Doğan Kardeş B. 86 S. 250 kuruş.

Redhouse Yeni İngilizce - Türkçe Sözlük. New Redhouse Turkish - English Dictionary. İstanbul, Redhouse Y. XXXII+1284 S. 100 lira.

M. Salâhi: *Girid Meselesi.* Yayınlayan: Prof. Dr. M. Münir Aktepe. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. XV+127 S. 9 lira.

Güner Sarıoğlu: *Televizyonda Yapım ve Yönetim.* Ankara. 246 S. resimli. 25 lira (Kendi yayını).

Prof. Bahri Savcı: *Hürriyetler Üzerine Düşünceler.* Ankara. 176 S. 10 lira (Kendi yayını).

Aclân Sayılgan: *Türkiye'de Solun 94 Yılı. Sosyalist - Komünist Hareketler. 1871-1965.* Ankara. 20 lira (Kendi yayını).

Sendikacının Elkitabı. İstanbul, Ege Y. 310 S. 5 lira.

M. Zekeriya Sertel: *Hatırladıklarım: 1905-1950.* İstanbul. 310 S. 12,5 lira.

Mehmet Ali Şevki Sevündük: *Osmanlı Tarihinin Sosyal Bilimle Açıklanması ve Başka Makaleleri.* İstanbul, Elif K. 364 S. 18 lira.

Doç. Dr. Mümtaz Soysal: *Anayasaya Giriş.* Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. XIV+289 S. 13 lira.

Enver Behnan Şapolyo: *Mustafa Kemal Paşa ve Milli Mücadele'nin İç Âlemi.* İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 206 S. resimli. 5 lira.

Adam Şenel: *Teleandrogenos Utopyasında Evlilik Hayatı.* Ankara, Bizim Y. 98 S. 5 lira.

— *Uygarlık Çizgisi.* Ankara, Bizim Y. 166 S. 750 kuruş.

Alâettin (Adam) Şenel: *Eski Yunanda Siyasal Düşünüş.* Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. XVI+307 S. 13 lira.

Muvaffak Şeref: *Türkiye ve Sosyalizm.* İstanbul, Öncü K. 279 S. 10 lira.

Bilâl N. Şimşir: *Rumeli'den Türk Göçleri.* Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü. 820 S. 50 lira.

Prof. Dr. Metin Tamkoç: *A Bibliography of the Foreign Relations of the Republic of Turkey. 1919-1967 and Bief Biographies of Turkish Statesmen.* Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi. XVIII+248 S. 25 lira.

Sezer Tansuğ: *Ferdname.* İstanbul. 14 S. 2 lira (Kendi yayını).

Prof. Dr. Mehmet Taplamacıoğlu: *Din Sosyolojisine Giriş.* 2. basım. Ankara, İlâhiyat Fakültesi. 162 S. 10 lira.

Abdullah Battal Taymas: *Kazan Türkçesinde Atasözleri ve Deyimler.* Ankara, Türk Dil Kurumu. 151 S. 10 lira.

Sait Arif Terzioğlu: *Atatürk'ün Ahmet Çavuşu.* Ankara. 195 S. 10 lira (Kendi yayını).

Taner Timur: *Türk Devrimi. Tarihi Anlamı ve Felsefi Temeli.* Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. VIII+170 S. 12,5 lira.

Metin Toker: *Şeyh Sait İsyanı.* Ankara, Akis Y. 136 S. 10 lira.

Doç. Dr. Nurettin Topçu: *Bergson.* İstanbul, Hareket Y. 118 S. 4 lira.

— *İradenin Dâvası.* İstanbul, Hareket Y. 78 S. 4 lira.

Dr. Hıfzı Topuz: *Basın Sözlüğü.* İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti. 112 S. 15 lira.

Ergün Tuncalı: *Yeni Devletler.* İstanbul, Milliyet Y. 206 S. 3 lira.

Adnan Turani: *Güzel Sanatlar Terimleri Sözlüğü.* Ankara, Türk Dil Kurumu. XIII+138 S. 5 lira.

Feridun Fazıl Tülbentçi: *Kahramanlar Geçiyor.* 3. cilt. İstanbul, İnkılâp ve Aka K. 141 S. 4 lira.

Türk Dil Kurumu: *Bir Kongre Üzerine.* Ankara. 88 S. 100 kuruş.

— *Haber Dili Sözlüğü.* Ankara. 155 S. 5 lira.

— *XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler. 1966.* Ankara. VIIIX272 S. 15 lira.

— *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü.* III. cilt. E-I. Ankara. LXXII+1383-2142 S. 40 lira.

— *Ölümünün 10. Yıldönümünde Ataç'ı Anış.* Ankara. 108 S. 3 lira.

— *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten. 1967.* Ankara. III+212 S. 35 lira.

— *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü.* III. cilt. *C-Ç.* Ankara. VIII+837-1310 S. 35 lira.

Türk İstiklâl Harbi. II. cilt. 6. kısım. 1. kitap: *Batı Cephesi. Büyük Taarruza Hazırlık.* Bu cildi yazan: Şükrü Erkal. Ankara, Genelkurmay Başkanlığı Harb Tarihi Dairesi. IX+286 S. krokiler. 260 kuruş.

Türk İstiklâl Savaşı. İstanbul, Menteş K. Büyük boy. S. 20 lira.

Alpaslan Türkeş: *1944 Milliyetçilik Olayı.* İstanbul. 126 S. 750 kuruş.

Doç. Dr. Cavit Orhan Tütengil: *Ağrıdağındaki Horoz.* İstanbul, Çan Y. 158 S. 5 lira.

— *Metodoloji Dersleri. Sosyal İlimlerde Araştırma Ders Notları.* İstanbul, İktisat Fakültesi. 59 yaprak teksir. 5 lira.

— *Sakarya Basını.* İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sakarya Sosyal Araştırma Merkezi. 36 S. 5 lira.

Sıtkı Ulay: *Harbiye Silâh Başına.* İstanbul, Akşam Y. 256 S. 10 lira.

Ekrem Üçyiğit: *Din ve Biz.* Ankara. 236 S. 12,5 lira.
Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken: *Eğitim Felsefesi.* Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. VI+327 S. 13 lira.
— *İslâm Felsefesi.* Ankara. 356 S. 25 lira.
Nevzat Üstün: *Türkiye'deki Amerika.* 2. bölüm. İstanbul, Var Y. 165 S. 10 lira.
Berke Vardar: *Dilbilim Sorunları.* İstanbul, Yeni İnsan Y. 109 S. 750 kuruş.
Varlık Yıllığı. 1968. İstanbul, Varlık Y. 656 S. resimli. 10 lira.
Prof. Dr. Aydın Yalçın: *Uzak Komşumuz Sovyetler.* İstanbul, Ak Yayınları Limited Şirketi. 95 S. 10 lira.
Cengiz Yavuzcan: *Türkiye ile Yabancı Devletler Arasında Hukukî ve Cezaî Sahada Yapılan Anlaşmalar. 1920-1967.* Ankara. 624 S. 35 lira.
Ali Haydar Yeşilyurt: *Atatürk ve Komşumuz Bulgaristan.* İstanbul. 160 S. 12,5 lira.
Tahsin Yücel: *Dil Devrimi.* İstanbul, Varlık Y. 168 S. 5 lira.

B. Çeviri

René Allendy: *Problemli Çocuklar.* Çev.: Adnan Cemgil. İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 119 S. 5 lira.
Feridedddin-i Attar: *Mantık-al Tavr.* Çev.: Abdülbaki Gölpınarlı. 3. basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. S. 750 kuruş.
Bakunin: *Seçme Düşünceler.* Çev.: Mehmet Tuncay. İstanbul, Habora K. 77 S. 4 lira.
Alberto Bayo: *Gerilla Nedir!* Çev.: Mekin Gönen. İstanbul, Ant Y. 103 S. 5 lira.
Jacqueline Beaujeu-Garnier: *Orta Doğu Ekonomisi.* Çev.: Ahmet Angın. İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 116 S. 5 lira.
Max Beer: *Karl Marx.* Çev.: Şerif Hulûsi - Muvaffak Şeref. İstanbul, Öncü K. 128 S. 6 lira.
Georges Bourgin - P. Rimbert: *Sosyalizm.* Çev.: Dr. Yaşar Gürbüz. İstanbul, Remzi K. 145 S. 250 kuruş (Yeni basımı).
J. B. Bury: *Fikir ve Söz Hürriyeti.* Çev.: Avni Başman. 3. basım. İstanbul, Remzi K. 253 S. 6 lira.
Emile Burns: *Marksizmin Temel Kitabı.* Çev.: Sedat Ekmekçi. İstanbul, Ant Y. 116 S. 5 lira.
Stokely Carmichael: *Siyah İktidar.* Çev.: Can Yücel. İstanbul, Ant Y. 200 S. 750 kuruş.
Fidel Castro Konuşuyor. Derleyenler: L. Lockwood - F. R. Alleman. Çev.: Nedim Sel. İstanbul, Habora K. S. 5 lira.
— *Ya Vatan Ya Ölüm.* Çev.: Ahmet Angın. İstanbul, Habora K. 150 S. 750 kuruş.

G. Cogniot: *İlk Çağ Materyalizmi. Yunan-Roma.* Çev.: Sevim Belli. Ankara, Anadolu Y. 205 S. 10 lira.

Maurice Cranston (Derleyen): *Büyük Düşünürlerin Politika Felsefeleri.* İstanbul, Milliyet Y. 111 S. 3 lira.

Walter Cropius: *Yeni Mimari ve Baushaus.* Çev.: Özgönül ve Erdem Aksoy. İstanbul, Mimarlar Odası. 80 S. 5 lira.

Prof. Roger Daval: *Fransız Düşünce Tarihi.* Çev.: Ahmet Angın. İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 109 S. 5 lira.

Descartes: *Metod Üzerine Konuşma.* Çev.: Mehmet Karasan. 3. basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. IV+180 S. 550 kuruş.

Demokraside En Uygun Çözüm Yolu. Çev.: Bahadır Dülger. İstanbul, Ak Yayınları Limited Şirketi. 88 S. 10 lira.

Maurice Dobb: *1917'den Bu Yana Sovyet Ekonomisinin Gelişmesi.* Çev.: Metin Aktan. İstanbul. 448 S. 12,5 lira.

Eflâtun: *Gorgias.* Çev.: Reyan H. Erben. 2. basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 135 S. 450 kuruş.

Friedrich Engels: *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni.* Çev.: Kenan Somer. Ankara, Sol Y. 262 S. 10 lira.

— *Almanya'da Köylü Savaşı.* Çev.: Şerif Hulûsi (Kurbanoğlu). İstanbul, Payel Y. 157 S. 750 kuruş.

— *Anti-Dühring.* 2. kitap. Çev.: M. Reşat Baraner. Ankara, Sol Y. 245 S. 10 lira.

Robert Escarpit: *Edebiyat Sosyolojisi.* Çev.: Âli Türkay Yazıcı. İstanbul, Remzi K. 150 S. 3 lira.

Federal Almanya Mahkemesi Kararları: *Almanya'da Reddedilen Komünizm.* Çev.: Vedat Alpaslan. İstanbul, Ak Yayınları Limited Şirketi. 364 S. 20 lira.

Fénélon: *Kızların Eğitimi.* Çev.: Bahattin Fırtına - İsa Öztürk. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. XXX+85 S. 10 lira.

Roger Garaudy: *Yirminci Yüzyılda Marksizm.* Çev.: Galip Üstün. İstanbul, Habora K. 257 S. 12,5 lira.

Gizli Belgeler. 2. Dünya Savaşında Türk-Alman İlişkileri ve Hitler'in Türk Dostları. Çev.: Muammer Sencer. İstanbul, May Y. 10 lira.

Hugo Grotius: *Savaş ve Barış Hukuku. Seçmeler.* Çev.: Prof. Seha L. Meray. Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. XI+325 S. 20,50 lira.

Maksim Gorki: *Halk Kültürü.* Çev.: Şerif Hulûsi (Kurbanoğlu). Gün Y. 137 S. 8 lira.

— *Lenin.* Çev.: Selim Kent. İstanbul, Gün Y. 38 S. 250 kuruş.

Ernesto Che Guevara: *Gerilla Günlüğü.* Çev.: Metin Gönenç. İstanbul, Ant Y. 10 lira.

— *Küba'da Sosyalizm ve İnsan.* Çev.: Can Yücel. İstanbul, 78 S. 4 lira.

— *Savaş Anıları*. Çev.: Seçkin Çağan. İstanbul, Ant Y. 288 S. 10 lira.

Jean Guitton: *Düşünme Sanatı*. Çev.: Cevdet Perin. 3. basım. İstanbul, Remzi K. 111 S. 250 kuruş.

Edith Hamilton: *Mitologya*. Çev.: Ülkü Tamer. 2. basım. İstanbul, Varlık Y. 224 S. resimli. 5 lira.

Werner Heisenberg: *Çağdaş Fizikte Doğa*. Çev.: Vedat Günyol - Orhan Duru. İstanbul, Çan Y. 88 S. 4 lira.

Carvin C. Hernton: *Amerika'da Cinsiyet ve Irkçılık*. Çev.: Dr. Yüksel Koptagel. İstanbul, Fahir Onger Y. 192 S. 750 kuruş.

Adolf Hitler: *Siyasî Vasiyetim*. Çev.: Kâmil Turan. İstanbul, Ötüken Y. 80 S. 4 lira.

Ho Şi Minh: *Millî Kurtuluş Savaşımız*. Çev.: Murat Devrim. Ankara, Toplum Y. 247 S. 10 lira.

Jean Jaures: *Seçmeler*. Çev.: Asım Bezirci. İstanbul, Ararat Y. 160 S. 5 lira.

Max Kemmerich: *Tarihte Garip Olaylar*. Çev.: Behçet Necatigil. 2. basım. İstanbul, Varlık Y. 158 S. 5 lira.

Jurgen Kuczynski: *İşçi Sınıfı Tarihi*. Çev.: Galip Üstün. İstanbul, E Y. 224+16 S. resim. 10 lira.

Kur'anı Kerim Anlamı. Çev.: Abdülbaki Gölpınarlı. İstanbul, Remzi K. 688 S. 20 lira (Yeni basımı).

Kültür Emperyalizmi. İstanbul, Ataç K. 64 S. 3 lira.

Jean Laccouture: *Ho Şi Minh*. Çev.: Şerif Hulûsi (Kurbanoğlu). İstanbul, Payel Y. 274 S. 12,5 lira.

Joseph Lajugie: *Ekonomik Sistemler*. Çev.: Nihal Önol İstanbul, Varlık Y. 199 S. 5 lira.

Oskar Lange: *Ekonomi Politik*. Çev.: Muvaffak Şeref. İstanbul, Ataç K. 175 S. 750 kuruş.

Henry Lefebre: *Marksın Sosyolojisi*. Çev.: Salâhattin Hilâv. İstanbul, Öncü K. 229 S. 10 lira.

— *Karl Marx*. 2. cilt. Çev.: M. Reşat Baraner. Ankara, Anadolu Y. 244+146 S. 12,5+6 lira.

V. İ. Lenin: *İki Taktik*. Çev.: M. E. Ankara, Sol Y. 141 S. 750 kuruş.

— *Ne Yapmalı?* Çev.: M. Kabagil. Ankara, Sol Y. 235 S. 10 lira.

— *Materyalizm ve Ampriokritisizm*. 1. cilt. Çev.: K. Sahir Sel. İstanbul, Sosyal Y. 8 lira.

— *Sanat ve Edebiyat*. Çev.: Şerif Hulûsi (Kurbanoğlu). İstanbul, Payel Y. 255 S. 10 lira.

Lev Leontyev: *Politik Ekonominin* Esasları. Çev.: Mete Ergin. İstanbul, İzlem Y. 78 S. 3 lira.

Marcel Liebman: *Rus İhtilâli*. Çev.: Samih Tiryakioğlu. İstanbul, Varlık Y. 466 S. 10 lira.

Mikhail Lifshitz: *Marksın Sanat Felsefesi.* Çev.: Murat Belge. İstanbul, Ararat Y. 152 S. 5 lira.

Lin Pia-o: *Yaşasın Halk Savaşının Zaferi.* Çev.: Süleyman Ege. Ankara, Bilim ve Sosyalizm Y. 76 S. 4 lira.

Mao Tse-Tung: *Çin Kurtuluş Savaşı.* Çev.: Ahmet Angın. İstanbul, Habora K. 185 S. 10 lira.

— *Emperyalizmle Mücadele.* Çev.: Güneş Tezeren. Ankara, Sol Y. 159 S. 750 kuruş.

— ve Ernesto Che Guevara: *Gerilla Harbi.* Çev.: Can Yücel. İstanbul, Payel Y. 156 S. 750 kuruş.

Herbert Marcuse: *Aşk ve Uygarlık* Çev.: Seçkin Çağan. İstanbul, May Y. 318 S. 15 lira.

— *Tek Boyutlu İnsan.* Çev.: Seçkin Çağan. İstanbul, May Y. 327 S. 15 lira.

Gaston Martin: *1848 Devrimi.* Çev.: Sevim Belli. Ankara, Anadolu Y. 132 S. 750 kuruş.

Karl Marx: *Kapitalizm Öncesi Ekonomi Şekilleri.* Çev.: Mihri Belli. Ankara, Sol Y. 170 S. 8 lira.

— *Yahudi Meselesi.* Çev.: N. Berkes. Ankara, Sol Y. 52 S. 3 lira.

Karl Marx ve Engels: *Alman İdeolojisi.* Çev.: Salâhattin Hilâv. İstanbul. Sosyal Y. 134 S. 750 kuruş.

— *Felsefe İncelemeleri.* Çev.: Cem Eroğul. Ankara, Sol Y. 157 S. 10 lira.

André Maurois Louis Aragon: *Amerika-Rusya. 1917-1960. Paralel Tarih ve Görüşmeler.* Çev.: Galip Üstün. İstanbul, Cem Y. 438 S. 15 lira.

René Maublanc: *Özgürlük Sorunları.* Çev.: Vedat Günyol - Asım Bezirci. İstanbul, Çan Y. 55 S. 3 lira.

Alberto Moravia: *Mao'nun Kültür İhtilâli.* Çev.: Aydil Balta. İstanbul, (E) Y. 196+16 S. resim. 10 lira.

F. Gaetano Mosca: *Siyasî Doktrinler Tarihi.* Çev.: Samih Tiryakioğlu. 2. basım. İstanbul, Varlık Y. 360 S. 8 lira.

Paul Nadon: *Masonluk.* Çev.: Samih Tiryakioğlu. İstanbul, Varlık Y. 206 S. 5 lira.

Ne İstiyoruz? Çev.: Mehmet Faruk Sevgi Merih. İstanbul, Altın Kitaplar Y. 255 S. 10 lira.

Nikitin: *Ekonomi Politik.* Çev.: Hamdi Konur. Ankara, Sol Y. 234 S. 10 lira.

Bahman Nirumand: *Hür Dünyanın Diktatörlüğü (İran).* Çev.: Arif Gelen. Ankara, Anadolu Y. 215 S. 10 lira.

Ortega Y. Gasset: *Kitlelerin Ayaklanması.* Çev.: Seçkin Çağan. İstanbul, May Y. 259 S. 10 lira.

Grigori Petrof: *Ak Zambaklar Ülkesinde.* Çev.: M. Türker Acaroğlu. İstanbul, Tekin Y. 182 S. 5 lira.

Plutarkhos: *Lykurgos'un Hayatı.* Çev.: Sabahattin Eyuboğlu - Vedat Günyol. İstanbul, Çan Y. 80 S. 4 lira.

Jean-Jacques Rousseau: *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı.* Çev.: Erdoğan Başar. Ankara, Anadolu Y. 214 S. 10 lira.

Bertrand Russell: *İktidar.* Çev.: Mete Ergin. İstanbul, Altın Kitaplar Y. 335 S. 10 lira.

Raymond de Saint-Laurent: *Konuşma Sanatı.* Çev.: Cevdet Perin. 2. basım. İstanbul, Remzi K. 217 S. 3 lira.

Liman von Sanders: *Türkiye'de 5 Yıl.* Çev.: M. Şevki Yazman. İstanbul, Burçak Y. 360 S. 15 lira.

Jean-Paul Sartre: *Hürriyetin Yolları ve Yaşanmayan Zaman.* Çev.: Gülsreen Devrim. İstanbul, Nobel Y. 460 S. 12,5 lira.

— *Jean-Paul Sartre Küba'yı Anlatıyor.* Çev.: Şahin Alpay. Ankara, Anadolu Y. 239 S. 12,5 lira.

Joseph A. Schumpeter: *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi. I. Kapitalizm.* Çev.: Tunay Akoğlu. 2. basım. İstanbul, Varlık Y. 248 S. 8 lira.

J. J. Servan-Schriber: *Amerika Meydan Okuyor.* 1. ve 2. basım. Çev.: Necdet Sander. İstanbul, Sander Y. 278 S. 15 lira.

— *Bir Toplumun Uyanışı.* Çev.: Necdet Sander. İstanbul, Sander Y. 144 S. 750 kuruş.

Lucien Sève: *Felsefe ve Siyaset.* Çev.: Müntakim Öçmen. Ankara, Anadolu Y. 167 S. 750 kuruş.

William Shirer: *Nazi İmparatorluğu. Doğuşu, Yükselişi ve Çöküşü.* 1-2. ciltler. Çev.: Rasih Güran. İstanbul, Ağaoğlu Y. 1216 S. 20 şer lira.

J. Stalin: *Diyalektik ve Tarihî Materyalizm.* Çev.: Zeynep Seyhan. Ankara, Bilim ve Sosyalizm Y. 56 S. 4 lira.

— *Lenin.* Çev.: Seçkin Çağan. İstanbul, Habora K. 56 S. 4 lira.

— *Sosyalist Ekonominin Meseleleri.* Çev.: M. Kabagil. Ankara, Sol Y. 143 S. 750 kuruş.

Ta O-çu - J. Charriere - H. Marchisio: *Çin'de Halk Komünleri.* Çev.: A. Necmi. Istanbul, Payel Y. 85 S. 5 lira.

M. Thorez - M. B. Ajam - G. Mury: *Kapitalist Toplumda İşçi Sınıfı.* Çev.: Mehmet Keremgil. İstanbul, Sosyal Y. 208 S. 10 lira.

Unesco: *Eğitim ve Tarımın Geliştirilmesi.* Çev.: Rauf İnan. Ankara, Unesco Türkiye Milli Komisyonu. 66 S. Bedeli yazılı değildir.

Thomas A. Vaidis: *Kemal Atatürk.* Yeni Türkiye'nin Kurucusu. Çev.: Ahmet Angın. İstanbul, Akşam Kitap Kulübü. 175 S. 10 lira.

Joseph Vendreys: *Dil ve Düşünce.* Çev.: Berke Vardar. İstanbul, Yeni İnsan Y. 61 S. 4 lira.

A. Verbine: *Sovyetler Birliği'nde Sendikacılık.* Çev.: Bahaettin F. İstanbul, Hür Y. 86 S. 4 lira.

Vo Nguyen Giap: *Halk Savaşı Halk Ordusu.* Çev.: M. Ardos. Ankara, Sol Y. 158 S. 750 kuruş.

Adolf Weber: *Kuvvetli ve Zayıf Taraflarıyla Bugünkü Sovyet Ekonomisi.* Çev.: Arif Demirer - Hikmet Somay. Ankara, Kişisel Kitaplar. 117 S. 10 lira.

Marcel Willard: *Babaeuf'ten Dimitrof'a Sosyalist Savunmalar.* Çev.: Şahin Say. İstanbul, Gün Y. 233 S. 10 lira.

Zubitski, Y. - V. Korov - Mitropolski: *İlkel Komünal Toplum, Köleci Toplum, Feodal Toplum.* Çev.: Sevim Belli. Ankara, Sol Y. 265 S. 10 lira.

N O T (Yukarıda, 1968 kasımının 15 ine değin saptayabildiğimiz 697 kitabın künyesi verilmiştir. Kitapların büyük çoğunluğu 1968 yılında çıkmıştır, az bir bölüğü ise 1967 sonunda yayınlanmıştır; bu yüzden yıl kaydı koymadık. Kitapların pek azında, künyeyi oluşturan ögelerden kimileri (çeviren, sayfa, fiyat.. gibi) eksik kalmıştır. Gerek bu eksikler; gerekse bütün yıl yayınlanan yapıtlar arasında bu bibliyografyaya almamız gerekenlerin hepsini alma olanağımızın bulunmayışından doğan atlamalar için özür dileriz. Gelecek yıllarda bunları da gidermeye çalışacağız. S. N. Ö.)

Geçen Yıllığımızda *1966'nın kitapları* yazılmıştı yanlışlıkla. 1967'nin olacaktı. Özür dileyerek düzeltiriz.

İÇİNDEKİLER

1968'e Toplu Bir Bakış (Yaşar Nabi) 5

1968'DE SANAT HAYATI

1968'de Şiirimiz (Rauf Mutluay) 25
1968'de Roman ve Hikâyemiz (Adnan Binyazar) 49
1968'de Dil Çalışmaları (Sami N. Özerdim) 76
1968'de Deneme-İnceleme-Eleştirme (Doğan Hızlan) 83
1968'de Plastik Sanatlar (Nurullah Berk) 104
1968'de Tiyatromuz (Selmi Andak) 119
1968'de Müzik Hareketleri (Faruk Yener) 134
1968'de Sinema (Çetin A. Özkırım) 149

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

Akgün, Nahit Ulvi 163
Anıl, Meriçelli 164
Apaydın, Talip 165
Benekay, Yahya 166
Bilbaşar, Kemal 168
Binyazar, Adnan 168
Cumalı, Necati 170
Çelen, Meral 172
Gelen, Arif 174
Cimcoz, Adalet . 175
Kansu, Ceyhun Atuf 176
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri 178
Kemal, Behçet 179
Kemal, Orhan 180
Kocagöz, Samim 181
Köriikçü, Muhtar 182
Selimoğlu, Zeyyat 183
Seyda, Mehmet 184
Tör, Vedat Nedim 186
Uygıner, Muzaffer 188
Yetkin, Suut Kemal 189
Akbal, Oktay 191

VARLIK DERGİSİ ÜZERİNE AÇIK OTURUM

Yöneten: Rıdvan Çongur.
Konuşanlar: Sabri Esat Siyavuşgil, Orhan Hançerlioğlu, Sabahattin Kudret Aksal, Yaşar Nabi Nayır. 195

YILIN OLAYLARI *(Kronoloji) (Sami N. Özerdim)*

Türkiye'de Yılın Olayları
A. Kasım-Aralık 1967 217
B. Ocak-Ekim 1968 . 222
C. Türkiye'de Yıl İçinde Ölen Tanınmış Kişiler 245
Dünyada Yılın Olayları
A. Kasım-Aralık 1967 248

B. Ocak-Ekim 1968 249
C. Dünyada Geçen Yıl İçinde Ölen Tanınmış Kimseler 262

YILIN DÜŞÜNCELERİ

Kodamanoğlu, M. Nuri 267
Pekin, Orhan 271
Selçuk, İlhan 275
Güresin, Ecvet 278
Doç. Dr. Özek, Çetin 280
Akbal, Oktay 284
Prof. Dr. Arsel, İlhan 286
Nadi, Nadir 290
Prof. Savcı, Bahri 292
Prof. Dr. Erim, Nihat 297
Doç. Dr. Özyörük, Mukbil 302
İnan, M. Rauf 305
Nadi, Nadir 309
Akbal, Oktay 311
Koçaş, Sadi 313
Prof. Dr. Abadan, Nermin 318
Erdoğdu, Ahmet 325
Ord. Prof. Dr. Onar, Sıddık Sami 328
Feyyat, Mehmet 332
Prof. Esmer, A. Şükrü 335
Aydemir, Şevket Süreyya 338
Prof. Dr. Esen, Bülent Nuri 341
Doç. Soysal, Mümtaz 345
Kaplan, Kadri 350
Prof. Dr. Esen, Bülent Nuri 353
Kartal, Numan 356
Dr. Türel, Nihat 359
Nadi, Nadir 363
Prof. Dr. Tunaya, Tarık Zafer 365
Prof. Dr. Aksoy, Muammer 370
Selçuk, İlhan 375
Prof. Dr. Esmer, A. Ş. 378
Kayla, Ziya 382
Öktem, İmran 387
Ergüder, Özcan 389
Prof. Kubalı, Hüseyin Nail 392
Arıkan, Baha 395
Selçuk, İlhan 399
Karaosmanoğlu, Y. Kadri 402
Sunay'ın Mesajı 406
Selçuk, İlhan 407
Orkunt, Sezai 410
Doç. Dr. Köknel, Özcan 414
Soysal, İlhami 419

ŞİİRLER

Akyıl, Mansur 423
Arpaç, Can 425
Atmaca, Cevdet 425
Aydın, Halit 426
Evren, Ergun 427
Aröz, Yetkin 427
Hikmet, Ayhan 428
Şentürk, Ahmet Tufan 428
Minnetoğlu, İbrahim 430
Akça, M. 431
Akıman, Nazmi 432
Akıncı, Turgut 433
Alan, Mehmet 433
Alptekin, Mahmut 434
Apak, Rıza 436
Ardağı, Adnan 439
Aröz, Yetkin 440
Asna. M. Alâeddin 441
Aşar, M. Sami 442
Aşkın, Engin 443
Atmaca, Cevdet 444
Ayvalı, M. Nuri 444
Baysal, Faik 445
Bedizel, Taylan 446
Bilen, Rüstem 448
Bilgin, Metin 448

Bulut, Abdülkadir 449
Burkay, Kemal 449
Candır, Şahin 450
Çelebioğlu, Nurten 451
Çiçek, Besim 452
Çumralı, Celâl 453
Demir, Ziya 454
Demirtaş, S. Metin 455
Erçin, Melih 455
Erdem, Kerim Aydın 456
Erdoğan, Hakkı 457
Erez, Halil . 458
Ergüven, Abdullah Rıza . 459
Ertuğay, Celâl . 460
Evren, Ergun 461
Eryaşar, Süreyya 462
Hakkı, Ruşen . 462
Halman, Talât Sait 464
Geçer, İlhan 465
Güngören, Mesut 466
İldeniz, Türkân 467
İncebayraktar, Özbek 469
Kansu, Ceyhun Atuf 470
Karaer, Mustafa Necati 471
Karahasanoğlu, Subutay 472
Kıyat, Mehmet 473
Kocagöz, Halil 474
Koç, Kemalettin 476
Korkmaz, Alâaddin 476
Menemencioğlu, Muazzez 477
Meriçelli, Anıl 478
Oğuzkan, Orhun 479
Olta, Adil 480
Onat, Leylâ 480
Orta, Nedim 481
Ön, M. Oğuz . 482
Özdemir, Ali Reşat 483
Özdenoğlu, Şinasi 484
Şarkılar, Mustafa 486
Özel, Siyami 487
Özkan, İnci Ramiz 488
Öztaş, Kaya . 489
Pazarkaya, Yüksel 489
Poturoğlu, Aykut 491
Salihoğlu, Mehmet 491
Sarıkâhya, Teoman 492
Şamilgil, Mete 492
Şendil, M. Sabih 493
Sönmez, Tekin 494
Sözer, Ersan 494
Sözer, Ersan 495
Şamilgil, Mete 495
Şimşek, Hasan 496
Şişli, Hasan 497
Tarcan, Mesut 498
Tekin, Osman Ozan 498
Tiimerkan, Cavidan 499
Tiirkaya, Osman 500
Uçarı, Ercüment 502
Uçkan, H. Vasfi 505
Uçkan, Nevzat 506
Uysal, Halil 507
Vurkaç, Yılmaz 508
Yağcıoğlu, Halim 509
Yücel, Şevket 510

HİKÂYELER

Akçam, Dursun 513
Akyol, Mahir 518
Apaydın, Talip 522
Atmaca, Cevdet 529
Arpad, Ayşe 532
Bahadıroğlu, Affan M. 534
Baran, Selçuk 539
Cumalı, Necati 544
Dağcı, Cengiz 550
Dölek, Sulhi 559
Eruz, Nahit 562
Giiran, Sakıp 567
Hakkı, Ruşen 572
K., Tarık Dursun . 575

Karas, Nursen 586
Kemal, Orhan 589
Köklen, Ali . 595
Özbek, A. Haydar 599
Sarısmailoğlu, Ayhan 604
Selimoğlu, Zeyyat 609
Üçer, Erten . 613
Yumlu, Gülsevin 617

1968'İN KİTAPLARI

(Sami N. Özerdim) 620

Her yılbaşında yayınlanan Varlık Yıllıklarının onuncu sayısı elinizdedir. Her yeni sayısıyla çektiği ilgi, gördüğü itibar biraz daha artan ve aksamadan görevini sürdüren bu yayınımızı gördüğü rağbete lâyık hale getirmek için elimizden geleni yapıyoruz.

Geçen yılın politika, düşünce ve sanat olaylarını keskin çizgileriyle belirten incelemeler, hiçbir yerde çıkmamış seçme şiir ve hikâyelerden bir demet, bol resim ve desenlerden başka, bu sayımızda edebiyat konusunda ilginç bir toplu soruşturma, Varlık'm tarihî rolü konusunda bir açık oturum, yılın iç ve dış olaylarının kronolojisi, gazetelerde geçen yıl çıkan düşünü yazılarından seçmeler, yılın kitapları üstüne toplu bir bibliyografya bu yıllığımızın özellikleri arasında yer almaktadır.

İlginize teşekkür ederiz.